DOI: 10.15774/PPKE.JAK.2024.006

A NEMZETKÖZI FÓRUMVÁLASZTÁS SZABADSÁGA ÉS KORLÁTAI

AZ ASZIMMETRIKUS JOGHATÓSÁGI ÉS VÁLASZTOTTBÍRÓSÁGI MEGÁLLAPODÁSOK TÜKRÉBEN

DOKTORI ÉRTEKEZÉS

Schmidt Richárd

Pázmány Péter Katolikus Egyetem
Jog- és Államtudományi Kar
Jog- és Államtudományi Doktori Iskola
Témavezető:
Dr.Raffai Katalin PhD, egyetemi docens
Nemzetközi Magánjogi Tanszék

Budapest,
2024. május 5.

DOI: 10.15774/PPKE.JAK.2024.006

TARTALOM

Rövidítések 2

1. Bevezetés 7

2. Fórumválasztó megállapodások 14

3. A nemzetközi fórumválasztás szabadsága 47

4. A nemzetközi fórumválasztás korlátai 74

5. Aszimmetrikus fórumválasztó kikötések a bírói gyakorlatban 105

6. Aszimmetrikus fórumválasztó kikötések általában 144

7. Meghatározottság 169

8. Szerződési jogi korlátok 190

9. Közrend 235

10. Összefoglalás 260

Felhasznált irodalom 273

Jogesetek jegyzéke 290

Tartalomjegyzék 305

DOI: 10.15774/PPKE.JAK.2024.006

RÖVIDÍTÉSEK

Alapjogi Charta	Az Európai Unió Alapjogi Chartája (2012/C 326/02) HL C 326., 2012.10.26., 391—407.
Bécsi Vételi Egyezmény	Az Egyesült Nemzeteknek az áruk nemzetközi adásvételi szerződéseiről szóló, Bécsben, az 1980. évi április hó 11. napján kelt Egyezménye United Nations, Treaty Series , vol. 1489, p. 3
BGB	Az 1896. augusztus 16. napján-án elfogadott német polgári törvénykönyv (Bürgerliches Gesetzbuch)
BGH	Német Szövetségi Legfelsőbb Bíróság (Bundesgerichtshof)
Brüsszel I Rendelet	A Tanács 44/2001/EK rendelete (2000. december 22.) a polgári és kereskedelmi ügyekben a joghatóságról, valamint a határozatok elismeréséről és végrehajtásáról *HL L 12., 2001.1.16., 1—23.*
Brüsszel Ia Rendelet	Az Európai Parlament és Tanács 1215/2012/ EU Rendelete (2012. december 12.) a polgári és kereskedelmi ügyekben a joghatóságról, valamint a határozatok elismeréséről és végrehajtásáról *HL L 351, 20.12.2012, p. 1–32*
Brüsszeli Egyezmény	Az 1968. évi Brüsszeli Egyezmény a joghatóságról és a határozatok végrehajtásáról polgári és kereskedelmi ügyekben *HL L 299, 31.12.1972, p. 32–42*
DFCR	Principles, Definitions and Model Rules of European Private Law - Draft Common Frame of Reference (DCFR)
ECOSOC	ENSZ Gazdasági és Szociális Tanácsa
EJEB	Emberi Jogok Európai Bírósága
EJEE	Az emberi jogok és az alapvető szabadságok védelméről szóló, Rómában, 1950. november 4-én kelt Egyezmény
ESZT	Európai Szabadkereskedelmi Társulás

DOI: 10.15774/PPKE.JAK.2024.006

EU	Európai Unió
EU Bizottsági Javaslat	A polgári és kereskedelmi ügyekben a joghatóságról, valamint a határozatok elismeréséről és végrehajtásáról szóló, átdolgozott európai parlamenti és tanácsi rendeletre vonatkozó javaslat (COM(2010) 748 végleges). Brüsszel, 14.12.2010.
EUMSZ	Európai Unió Működéséről szóló Szerződés
Európai Egyezmény	A nemzetközi kereskedelmi választottbíráskodásról szóló, Genfben 1961. április 21-én kelt Európai Egyezmény (United Nations, Treaty Series, vol. 484, p. 349.)
Evrigenis-Kerameus jelentés	Report on the accession of the Hellenic Republic to the Community Convention on Jurisdiction and the Enforcement of Judgments in Civil and Commercial Matters. (HL C 298, 24 .11.1986) Evrigenis, Demetrios I. - Kerameus, K.D.
FIDIC	Fédération Internationale Des Ingénieurs-Conseils - Tanácsadó Mérnökök Nemzetközi Szövetsége
FMLC Report	Financial Markets Law Committee – Isues of Legal Uncertainty Arising in the Context of Asymmetric Jurisdiction Clauses (July 2016)
Fogyasztói Irányelv	A Tanács fogyasztókkal kötött szerződésekben alkalmazott tisztességtelen feltételekről szóló 93/13/EGK (1993. április 5.) irányelve. Hivatalos Lap L 095 , 21/04/1993 0029 - 0034
Hágai Egyezmény	A Hágában 2005. június 30-án kelt joghatósági megállapodásokról szóló egyezmény. A Tanács 2009/397/EK határozata (2009. február 26.) a joghatósági megállapodásokról szóló egyezménynek az Európai Közösség nevében történő aláírásáról, I.sz. melléklet. HL L 133., 2009.5.29., 1—13.
Hartley – Dogauchi Jelentés	A Hágában 2005. június 30-án kelt joghatósági megállapodásokról szóló egyezmény – Magyarázó Jelentés – Trevor Hartley és Masato Dogauchi

DOI: 10.15774/PPKE.JAK.2024.006

Heidelberg jelentés	Report on the Application of Regulation Brussels I in the Memeber States. Presented by Prof. Dr. Burkhard Hess, Prof. Dr. Thomas Pfeiffer and Prof. Dr. Peter Schlosser. Final Version September 2007 (Study JLS/C4/2005/03)
ICC	International Chamber of Commerce - Nemzetközi Kereskedelmi Kamara
ICC Position Paper	Unilateral Jurisdiction Clauses in International Financial Contracts – Position Paper - International Chamber of Commerce 470/1248 rev. 28 August 2015.
Jenard Jelentés	Report on the Convention on jurisdiction and enforcement of judgments in civil and commercial matters (signed at Brussels, 27 September 1968) by Mr. P.Jenard (HL C 59., 1979.3.5. 1-65.o.)
Luganói Egyezmény	A Luganóban 2007. október 10. napján kelt egyezmény a polgári és kereskedelmi ügyekben a joghatóságról, valamint a határozatok elismeréséről és végrehajtásáról HL L 339., 2007.12.21., 3—41.
Magánjogi Törvényjavaslat	1928. évi magánjogi törvényjavaslat Magyarország Magánjogi Törvénykönyve. (Az 1928. március 1. napján törvényjavaslatként az Országgyűlés elé terjesztett szöveg)
MKIK Eljárási Szabályzat	Magyar Kereskedelmi és Iparkamara mellett működő Állandó Választottbírság Eljárási Szabályzata
Modelltörvény	Nemzetközi Kereskedelmi Választottbíráskodásról szóló Modelltörvény (Egyesült Nemzetek Szervezete dokumentumok A/40/16, I.sz. melléklet, A/61/17, I.sz. Melléklet) - Az ENSZ Nemzetközi Kereskedelmi Jogi Bizottsága által 1985. június 21. napján elfogadott és 2006. július 7. napján módosított szöveg)
Modelltörvény Magyarázat	Az UNCITRAL titkárság magyarázata a Nemzetközi Kereskedelmi Választottbíráskodásról szóló 1985. évi Modelltörvény 2006. évi módosításához

DOI: 10.15774/PPKE.JAK.2024.006

New York-i Egyezmény	A külföldi választottbírósági határozatok elismeréséről és végrehajtásáról szóló, New Yorkban 1958. június 10-én kelt Egyezmény (United Nations, Treaty Series, vol. 330, p. 3.)
Nmjtv.	A nemzetközi magánjogról szóló 2017. évi XXVIII. törvény
Nmjtvr.	A nemzetközi magánjogról szóló 1979. évi 13. törvényerejű rendelet
PECL	Principles of European Contract Law – PECL
Pocar Jelentés	A polgári és kereskedelmi ügyekben a joghatóságról, valamint a határozatok elismeréséről és végrehajtásáról szóló, 2007. október 30-án Luganóban aláírt egyezmény - Magyarázó Jelentés. Szerző: Fausto Pocar Professzor. (2009/C 319/01) HL C 319., 2009.12.23. 1-56. o.
Pp.	2016. évi CXXX. törvény a polgári perrendtartásról
Pp. (1911).	1911. évi I tc. a polgári perrendtartásról
Római Szerződés	Az Európai Közösséget létrehozó szerződés (2006.12.29. HU Az Európai Unió Hivatalos Lapja C 321 E/37)
Róma I Rendelet	Az Európai Parlament és a Tanács 593/2008/EK rendelete (2008. június 17.) a szerződéses kötelezettségekre alkalmazandó jogról (Róma I.) HL L 177., 2008.7.4., 6—16. o.
Római Egyezmény	Egyezmény a szerződéses kötelezettségekre alkalmazandó jogról, aláírásra megnyitva Rómában 1980. június 19 -én. HL L 266., 1980.10.9., 1—19. o.
rPp.	1952. évi III. törvény a polgári perrendtartásról
rVbt.	1994. évi LXXI. törvény a választottbíráskodásról
Schlosser Jelentés	Report on the Convention on the Association of the Kingdom of Denmark, Ireland and the United Kingdom of Great Britain and Northern Ireland to the Convention on jurisdiction and enforcement of judgments in civil and commercial matters and to the Protocol on its interpretation by the Court of Justice (Signed at Luxembourg, 9 October 1978) by

DOI: 10.15774/PPKE.JAK.2024.006

	Professor Dr. Peter Schlosser HL C 59 1979.03.05. 71—151. o.
UNCITRAL	United Nations Commission on International Trade Law – ENSZ Nemzetközi Kereskedelmi Jogi Bizottsága
UNIDROIT Alapelvek	UNIDROIT PRINCIPLES OF INTERNATIONAL COMMERCIAL CONTRACTS 2016
Vbt.	2017. évi LX. törvény a választottbíráskodásról

DOI: 10.15774/PPKE.JAK.2024.006

„Akinek szívében arany közép tart
súlyegyent, azt nem nyomorítja rozzant
putri szennye, nem nyomorítja bántó
udvari pompa.”

Horatius: Licinius Murenához (részlet)[1]

1. BEVEZETÉS

1.1. A témaválasztásról

1. A Cour de cassation 2012. őszi döntésének hírére Európa-szerte gyakorló jogászok és jogtudósok is felkapták a fejüket: a legfőbb francia bírói fórum megtagadta egy nemzetközi pénzügyi gyakorlatban szokásos aszimmetrikus joghatósági kikötés kikényszerítését a luxemburgi Rothschild bank és ügyfele, az 1,7 Millió Euro összeget befektető Madame X közötti jogvitában. A *Rothschild ügyben*[2] szereplő joghatósági kikötés alapján a bankszámla szerződéssel kapcsolatos jogvitákra a felek a luxemburgi bíróságok kizárólagos joghatóságát kötötték ki, azonban a bank jogosult volt az ügyfél lakóhelye, vagy bármely más joghatósággal rendelkező bíróság előtt pert indítani. A francia semmítőszék – mely az utóbbi fél évszázadban számos mérföldkő jellegű ítéletével mutatta az utat a nemzetközi vitarendezés területén – *Rothschild ügyben* hozott döntésével több szempontból is meglepte a jogi közvéleményt. Egyrészt a francia joggyakorlatban a felek autonómiája a nemzetközi vitarendezés terén hagyományosan nagy tiszteletben áll. Másrészt, a döntés indokolásában nyoma sincs a fogyasztót, mint gyengébb felet védő szabályokra való hivatkozásnak, ehelyett a bírák az uniós jogból levezetett „előreláthatóság” követelményére, és a francia polgári jog „potesztatív” szerződési feltételt tiltó jogintézményére való hivatkozással mellőzték a joghatósági kikötés kikényszerítését. Végül, a perbeli klauzula aszimmetrikus jellege az ügy tényállása alapján fel sem merült: a jogvitát Madame X kezdeményezte Franciaországban, a luxemburgi bank alperesként a klauzula luxemburgi bíróságokat kikötő – szimmetrikus – fordulatára hivatkozott.

2. Mint utóbb kiderült, a *Rothschild döntés* nem egy elszigetelt esetnek bizonyult, mely csak a nemzetközi vitarendezéssel foglalkozó jogászok, és a jogtörténészek számára szolgál csemegéül. A francia döntéssel párhuzamosan még ugyanabban az évben több európai bírói fórum is megtagadta az aszimmetrikus joghatósági, illetve választottbírósági kikötések kikényszerítését. A bolgár legfelsőbb bíróság szerint az aszimmetrikus választottbírósági kikötés által biztosított „potesztatív jogot” a bolgár jog alapján szerződéssel nem, csak jogszabállyal lehet létesíteni.[3] Az orosz legfelsőbb bíróság a *Russian Telephone Company v. Sony Ericsson ügyben*[4] egy aszimmetrikus választottbírósági kikötés kikényszerítését a „felek polgári jogi egyenjogúságának”, az EJEE 6. Cikke által garantált „tisztességes eljáráshoz való jognak”, illetve „a fegyveregyenlőség elvének” a sérelmére való hivatkozással tagadta meg. A francia joggyakorlat a *Rothschild döntést* követően a 2010-es években számos ellentmondó ítéletet produkált. Jelenleg úgy tűnik a Cour de cassation polgári és gazdasági kamarája közötti

[1] *„Auream quisquis mediocritatem diligit, tutus caret obsoleti sordibus tecti, caret inuidenda sobrius aula.”* HORATIUS, QUINTUS FLACCUS: Licinius Murenához (Ódák II. könyv 10. vers.) in Horatius 82.
[2] Cour de cassation 26 septembre 2012 – Chambre Civile 1ére 11-26.022
[3] Bulgáriai Legfelsőbb Bíróság 1193/2010. sz. határozata (2012. szeptember 2.). Papadima 566-568.
[4] Sony Ericsson Communications v Russian Telephone Company ügyben az Orosz Legfelsőbb Bíróság 2021. június 19. napi 1831/12. sz. határozata

DOI: 10.15774/PPKE.JAK.2024.006

alapvető véleménykülönbség áll fenn az aszimmetrikus joghatósági kikötések megítélése kapcsán.[5] Oroszországban a széttartó bírói gyakorlat miatt a legfőbb bírói fórum 2018. évben jogegységesítés mellett döntött, melynek eredményeként a bíróságok kötelesek „egyenlősíteni" az aszimmetrikus fórumválasztó megállapodásokat.[6]

3. Ugyanakkor számos ország bíróságai kikényszerítik az aszimmetrikus választottbírósági és joghatósági kikötéseket. Az angol bíróságok a '60-as években tapasztalható kezdeti ellenséges szemlélet után a '90-es évekre eljutottak az aszimmetrikus fórumválasztás általános elismeréséig.[7] Ugyanígy a német joggyakorlatban is csak kivételesen találunk példát arra, hogy a jogalkalmazó felülvizsgálja a felek jogvitarendezésre vonatkozó megállapodását.[8] Az Amerikai Egyesült Államok bírói gyakorlata korábban szintén ellenséges volt az aszimmetrikus fórumválasztó megállapodásokkal szemben, manapság azonban a felek vitarendezéssel kapcsolatos megállapodását általában csak adhéziós szerződéskötési kontextusban, gyengébb fél érintettsége esetén vizsgálják felül.[9]

4. Aszimmetrikus fórumválasztó megállapodások a hazai bírói gyakorlatban már több mint egy évszázada felmerültek, azonban a II. világháborút követő eltérő társadalmi-gazdasági berendezkedés miatt a joggyakorlat organikus fejlődése megszakadt. Jóllehet a rendszerváltást követő időszakban is kerültek aszimmetrikus joghatósági, illetve választottbírósági megállapodások a magyar bíróságok elé, azonban korántsem beszélhetünk arról, hogy a magyar joggyakorlat kiforrott lenne e területen. Épp ellenkezőleg: mindössze néhány eseti döntés áll rendelkezésre, melyek alapján az a kép rajzolódik ki, hogy a hazai bírói gyakorlat még nem foglalt határozottan állást az aszimmetrikus fórumválasztó kikötések megítélése kapcsán.[10]

5. Az aszimmetrikus fórumválasztás a jogtudomány képviselőit is megosztja. A képzeletbeli skála egyik szélén lévő álláspontok elítélik az aszimmetrikus fórumválasztó megállapodásokat és helyeslik, hogy egyes nemzeti bíróságok azokat nem kényszerítik ki. Így például Heuzé üdvözölte a *Rothschild döntést*, mivel szerinte az aszimmetrikus joghatósági megállapodások a *forum shopping* lehetőségét biztosítják az egyik fél számára, melyet álláspontja szerint nem szabad támogatni.[11] Smit szerint egy aszimmetrikus választottbírósági megállapodás nyilvánvalóan egyenlőtlen *(„patently unfair")*, így azt részlegesen érvénytelennek kellene tekinteni és csak azon részét szabadna a bíróságoknak kikényszeríteni, mely a felek számára egyenlő jogokat és kötelezettségeket biztosít.[12]

6. A skála másik végpontját azok képviselik, akik a felek autonómiájának maximális tiszteletben tartása mellett érvelnek. Joseph a brüsszeli-luganói rezsim körében a kizárólagos joghatósági okok tiszteletben tartásán felül nem lát más okot, amiért a bíróságoknak a felek alkuját ne kellene tiszteletben tartaniuk aszimmetrikus joghatósági megállapodás esetén.[13] Merrett szerint aszimmetrikus joghatósági kikötés esetén először a felek jogait és kötelezettségeit kell azonosítani, ezt követően azonban semmi nem szabadna, hogy

[5] Ld. az 5.2. pontot.
[6] Ld. az 5.5. pontot
[7] Ld. az 5.1. pontot
[8] Ld. az 5.3. pontot
[9] Ld. az 5.4. pontot
[10] Ld. az 5.6. pontot
[11] Heuzé 303.
[12] Smit 407.
[13] Joseph 73-74.

DOI: 10.15774/PPKE.JAK.2024.006

akadályozza a bíróságokat abban, hogy az ilyen kikötéseket a szokásos módon kikényszerítsék.[14]

7. A fentiek alapján látható, hogy az aszimmetrikus fórumválasztó megállapodások a joggyakorlatban több esetben egymásnak ellentmondó döntésekhez, széttartó bírói gyakorlathoz vezettek, és hasonlóan megosztják a jogtudomány képviselőit is. A hazai joggyakorlat e kérdésben egyáltalán nem kiforrott, ugyanakkor prognosztizálható, hogy a magyar bíróságok a jövőben fognak találkozni aszimmetrikus joghatósági és választottbírósági kikötésekkel belföldi és határon átnyúló ügyekben egyaránt.

8. A hazai jogtudományban az aszimmetrikus fórumválasztás egy olyan terület, melynek minimális magyar nyelvű jogirodalma van, és nincs olyan mű, mely a témát átfogóan tárgyalná. A nemzetközi jogirodalomban az aszimmetrikus joghatósági és választottbírósági megállapodások kapcsán számos kiváló munka született, mely kritikai összefoglalását adja egyes országok joggyakorlatának, egy-egy bírósági döntésnek, vagy behatóan foglalkozik e kikötések bizonyos – anyagi jogi, eljárásjogi, illetve kollíziós jogi – kérdéseivel. Ugyanakkor eddig elmaradt a téma tágabb kontextusban történő tárgyalása és a fórumválasztás aszimmetriájának, mint problémának elhelyezése a nemzetközi fórumválasztás alapvető problémái között.

9. Fentiek alapján doktori értekezésem témájaként az aszimmetrikus joghatósági és választottbírósági megállapodásokat választottam, azzal, hogy e témakört a nemzetközi fórumválasztás szabadsága és korlátai kontextusában vizsgálom.

1.2. Az értekezés tárgya

1.2.1. Aszimmetrikus joghatósági és választottbírósági megállapodások

10. A joghatósági, illetve választottbírósági megállapodások általában a felek jogait, illetve kötelezettségeit egyenlően szabályozzák: jogvita esetén mindegyik fél jogosult a kikötött fórumhoz fordulni, és egyúttal köteles tartózkodni attól, hogy nem kikötött fórum előtt kezdeményezzen jogvitát. Ezzel szemben az aszimmetrikus választottbírósági, illetve joghatósági kikötések olyan vitarendező megállapodások, melyek a feleknek a vitarendezési fórum megválasztásával kapcsolatos jogosultságait nem egyenlően szabályozzák: egyik fél – a *„kedvezményezett”* – számára több jogot biztosítanak, míg a másik fél – a *„kötelezett”* – jogait korlátozzák. Aszimmetrikus joghatósági megállapodás esetén a kötelezett jellemzően csak egy meghatározott állam bírósága előtt perelhet, míg a kedvezményezett számára nyitva áll a lehetőség, hogy más állam(ok) bírósága(i) előtt is pert indítson. Aszimmetrikus választottbírósági megállapodás esetén – annak típusától függően – a kötelezett jellemzően vagy csak rendes bírósági pert, vagy csak választottbírósági eljárást kezdeményezhet, míg a kedvezményezett számára mindkét vitarendezési mód választása lehetséges.

1.2.2. Kereskedelmi kapcsolatok

11. Az értekezés az üzletszerű gazdasági tevékenységet végző felek közötti kereskedelmi kapcsolatokra – „B2B” viszonyokra – fókuszál, emiatt bizonyos választottbírósági, illetve joghatósági megállapodások vizsgálódásunk körén kívül esnek.

[14] Merrett 61.

DOI: 10.15774/PPKE.JAK.2024.006

12. A jogirodalom megkülönbözteti a nemzetközi választottbíráskodás három fajtáját: i) egyrészt az államok egymás közötti választottbíráskodását *(State-to-State Arbitration)*, ii) másrészt a magánszemélyek és államok közötti ún. befektetési választottbíráskodást *(Investor-State Arbitration)*, iii) harmadrészt a magánszemélyek közötti nemzetközi kereskedelmi választottbíráskodást *(International Commercial Arbitration)*. Az értekezés ezek közül csak a nemzetközi kereskedelmi választottbíráskodás területére eső választottbírósági megállapodásokkal foglalkozik.

13. Ami a joghatósági megállapodásokat illeti, az értekezés tárgykörén kívül maradnak a nem polgári-kereskedelmi viszonyok, így a családjogi, öröklési ügyekben köthető joghatósági megállapodások.[15] A polgári-kereskedelmi ügyeken belül vizsgálódásunk nem terjed ki az ún. „*B2C"* viszonyokra, így az ún. „gyengébb felekkel" – jellemzően munkavállaló, fogyasztó, biztosított stb. – köthető joghatósági megállapodásokra. Az említett területekre legfeljebb kivételesen térünk ki, amennyiben az témánk szempontjából indokolt. Joghatósági és választottbírósági megállapodás alatt tehát a „kereskedők" között létrejött vitarendező megállapodásokat értjük.

1.2.3. Szupranacionális jogforrások

14. A joghatósági és választottbírósági megállapodások több szinten és több jogi formában nyernek szabályozást. Egyrészt, számos multilaterális, bilaterális nemzetközi egyezmény és az Európai Unió kötelező jogi aktusai szabályozzák e jogintézményeket (szupranacionális jogforrások). Másrészt, a szupranacionális jogforrások által nem szabályozott körben érvényesül a nemzeti „autonóm" jog. Mivel e rendkívül szerteágazó joganyag feldolgozása meghaladná az értekezés kereteit, szükséges a vizsgálat tárgyát lehatárolni.

15. Ami a választottbírósági megállapodásokat illeti, a legfontosabb multilaterális egyezmény az 1958. évi New York-i Egyezmény, mely a nemzetközi választottbíráskodás kereteit máig hatóan meghatározza és melyhez minden fontosabb állam csatlakozott. A választottbíráskodás területén regionális szinten fontos jogforrás az 1961. évi Európai Egyezmény, mely a New York-i Egyezményben nem szabályozott kérdéseket rendezi. A dolgozat a választottbírósági megállapodások kapcsán e két jogforrás rendelkezéseit elemzi részletesen. Emellett az értekezés bizonyos kérdések kapcsán vizsgálja az UNCITRAL Modelltörvény, mint nemzetközi *„soft law"* rendelkezéseit is*,* melyet az utóbbi bő három évtizedben kisebb vagy nagyobb mértékben közel száz állam – közöttük hazánk – tekintett kiindulási pontként a választottbíráskodást szabályozó nemzeti joganyag megalkotásakor.

16. A joghatósági megállapodások kapcsán az Európai Gazdasági Térségen belül megkerülhetetlen egyrészt az EU tagállamaiban érvényes Brüsszel Ia Rendelet – illetve annak „jogelődei", a Brüsszel I Rendelet és az 1968. évi Brüsszeli Egyezmény –, másrészt, az EU tagállamok és nem EU tag EGT államok viszonylatában a 2007. évi Luganói Egyezmény (együttesen: „brüsszeli-luganói rezsim"). Az értekezés a joghatósági megállapodások kapcsán

[15] Ld. a Tanács 2201/2003/EK rendeletét (2003. november 27.) a házassági ügyekben és a szülői felelősségre vonatkozó eljárásokban a joghatóságról, valamint a határozatok elismeréséről és végrehajtásáról, illetve az 1347/2000/EK rendelet hatályon kívül helyezéséről („Brüsszel IIa Rendelet"). Ld .Az Európai Parlament és a Tanács 650/2012/EU rendeletét (2012. július 4.) az öröklési ügyekre irányadó joghatóságról, az alkalmazandó jogról, az öröklési ügyekben hozott határozatok elismeréséről és végrehajtásáról, valamint az öröklési ügyekben kiállított közokiratok elfogadásáról és végrehajtásáról, valamint az európai öröklési bizonyítvány bevezetéséről.

DOI: 10.15774/PPKE.JAK.2024.006

a brüsszeli-luganói rezsim rendelkezéseit elemzi, az EU Bíróság kapcsolódó joggyakorlatával együtt.

17. Tekintettel arra, hogy a fórumválasztásnak alapjogi vetületei is vannak, a dolgozat elemzi a választottbírósági és joghatósági megállapodások viszonyát az Emberi Jogok Európai Egyezményével és az EU Alapjogi Chartával, az előbbi jogforrás kapcsán az Emberi Jogok Európai Bíróságának vonatkozó gyakorlata is bemutatásra kerül.

1.2.4. Jogrendszerek

18. A nemzeti joggyakorlat kapcsán indokolt a vizsgálatot az angolszász és a kontinentális jogcsaládok „területére" szűkíteni, mivel a nemzetközi gazdasági kapcsolatok jogára a világ nagy jogrendszerei közül elsősorban ezek voltak kiemelkedő hatással. A dolgozat kiemelt figyelmet fordít az aszimmetrikus joghatósági és választottbírósági megállapodások kapcsán az európai vezető jogrendszerekre, az Egyesült Királyság, Franciaország és Németország joggyakorlatára. Emellett az értekezés elemzi az Amerikai Egyesült Államok és az Orosz Föderáció joggyakorlatát is az aszimmetrikus választottbírósági megállapodások területén. A magyar jog elemzése kapcsán az értekezés a kortárs hazai tételes jog és joggyakorlat vizsgálata mellett összefoglalja XIX-XX. századi jogfejlődés eredményeit is.

19. Kizárólag a magyar jog kerül teljeskörű vizsgálatra, a tételes jog és a bírói gyakorlat egyidejű bemutatásával. Az egyéb nemzeti jogrendszerek kapcsán – követve az amerikai jogi realizmus nagy alakját, Holmes-t, aki szerint a jog nem több, mint előrejelzés arról, hogy a bíróságok mit fognak ítélni[16] – a vizsgálat tárgyát a nemzeti bírói gyakorlat elemzésére szűkítjük.

1.3. Az értekezés módszere

20. Az értekezés az aszimmetrikus joghatósági és választottbírósági megállapodásokat elsősorban *kollíziós jogi nézőpontból* vizsgálja, így az elemzés alapvetően az egyes problémakörök minősítésére és az alkalmazandó jog meghatározására fókuszál. Az aszimmetrikus joghatósági és választottbírósági megállapodások által felvetett anyagi jogi, illetve eljárásjogi kérdések csak a feltétlenül szükséges mértékben kerülnek tárgyalásra.

21. A dolgozat kiinduló megközelítése a *leíró módszer*, melynek segítségével sor kerül a nemzetközi, uniós, illetve nemzeti jogforrások bemutatására, valamint az azokhoz kapcsolódó bírói gyakorlat ismertetésére. Mivel a joganyag folyamatosan mozgásban van, e módszerhez szorosan kapcsolódik a *jogtörténeti módszer*, mely bemutatja a jogforrások releváns változásait és különösen a joggyakorlat fejlődési tendenciáit. A vizsgálat szintén alapvető megközelítése a *jogösszehasonlító módszer*, melynek alkalmazására több szinten is lehetőség nyílik. Egyrészt, az értekezés egészén végigvonul a joghatósági és választottbírósági megállapodások közötti összehasonlítás. Másrészt, összehasonlításra nyílik lehetőség a vizsgált nemzeti jogrendszerek bírói gyakorlata között is. A jogösszehasonlító megközelítéshez szorosan kapcsolódik az *analitikus módszer*, melynek segítségével az összehasonlítás tárgyát helyesen ki lehet választani, továbbá az összehasonlítás eredményéből a megfelelő következtetéseket le lehet vonni. Végül, az értekezés az aszimmetrikus fórumválasztó kikötések kikényszerítését az állami bíróságok

[16] „ (…) The prophecies of what the courts are likely to do in fact and nothing pretentious, are what I mean by the law (…)" Holmes 457.

DOI: 10.15774/PPKE.JAK.2024.006

szemüvegén keresztül vizsgálja *(derogációs nézőpont)*, és nem terjed ki a választottbírók saját hatáskörükkel kapcsolatos döntésére.

22. A dolgozat az idegen nyelvű forrásokat (jogszabályokat, bírói döntéseket) – angol, francia és német nyelvű források esetén – közvetlenül az eredeti idegennyelvű forrás alapulvételével dolgozza fel és amennyiben az a téma szempontjából releváns, közli is az idegen nyelvű eredeti szöveg vonatkozó részének magyar nyelvű megfelelőjét a dolgozat szerzőjének fordításában. Ami az orosz nyelvű forrásokat illeti, a dolgozat közvetítő nyelven – angolul – írott forrásokra támaszkodik. A közvetítő nyelv használata miatt a dolgozat az orosz nyelvű források esetében mindig legalább két független forrásból származó, egybevágó információra támaszkodik.

1.4. Az értekezés célja

23. Ahogy arra a fentiekben utaltam, az aszimmetrikus fórumválasztás kapcsán a bírói gyakorlatban és a jogtudományban két szélsőséges irányvonal figyelhető meg. Az egyik szélsőség az aszimmetrikus fórumválasztást pusztán a „felek magánügyének” tekinti és azt minden esetben az állami bíróságok általi kikényszerítésre érdemesnek tartja. A másik irányzat durván beavatkozik a felek autonómiájába és egyenlősíti, vagy kikényszeríthetetlennek tekinti az aszimmetrikus fórumválasztást.

24. Az értekezés hipotézise, hogy e két szélsőséges álláspont egyikének elfogadása sem kívánatos. Egyrészt, a felek autonómiájának abszolút értékként történő feltétlen tisztelete nem lehet mindenre megoldás, mivel ez az attitűd – csakúgy, mint a jogpozitivizmus – a jog kiüresedéséhez vezet. Másrészt, nyilvánvalóan nem fogadható el a felek vitarendezéssel kapcsolatos megállapodásának bírói semmibe vétele, illetve a felek autonómiájába való durva jogalkalmazói beavatkozás sem.

25. Fentiekre tekintettel véleményem szerint az aszimmetrikus fórumválasztással kapcsolatos helyes jogászi nézőpont kialakítása – a Horatiustól kölcsönzött „arany közép” (*aurea mediocritas)* jegyében – valahol e két szélsőséges álláspont között helyezkedhet el. Az értekezés alapvető célja, hogy a két szélsőséges álláspont közötti megfelelő pozíciót, mint helyes jogászi nézőpontot azonosítsa, elhelyezve az aszimmetrikus joghatósági és választottbírósági megállapodásokat a nemzetközi fórumválasztás szabadsága és korlátai által kijelölt koordináta-rendszerben.

1.5. Az értekezés felépítése

26. Mivel az aszimmetrikus fórumválasztással kapcsolatos problémák a bírói gyakorlatban jellemzően a joghatósági és választottbírósági megállapodások kapcsán merülnek fel, elsődlegesen szükséges, hogy e két jogvitarendező megállapodás típust i) egyrészt elkülönítsük a többi jogvitarendező megállapodástól, ii) másrészt „fórumválasztó megállapodás” megjelölés alatt közös nevezőre hozzuk őket.[17]

27. Figyelemmel arra, hogy az aszimmetrikus fórumválasztó megállapodások alapvető kérdése a felek autonómiája, szükséges, hogy röviden bemutassuk a feleket a nemzetközi

[17] Ld. a 2. Fejezetet

fórumválasztás területén megillető autonómia kifejlődését, egyúttal azonosítsuk az autonómia alappilléreit és tartalmát.[18]

28. Mivel a feleket a nemzetközi fórumálasztás terén megillető autonómia nem korlátlan, szükséges, hogy azonosítsuk a joghatósági és választottbírósági megállapodások közvetlen és közvetett korlátait. A korlátok kapcsán szükséges kitérni a fórumválasztás alapjogi aspektusaira is. [19]

29. Tekintettel arra, hogy a nemzetközi bírói gyakorlat az aszimmetrikus fórumválasztó megállapodások kapcsán meglehetősen széttartó, érdemes néhány meghatározó fontosságú kontinentális és angolszász jogrendszer utóbbi években alakuló joggyakorlatát górcső alá venni. A joggyakorlat elemzése a fórumválasztó megállapodások korlátai közül azoknak az azonosításával zárul, melyek az aszimmetrikus joghatósági és választottbírósági megállapodások szempontjából relevanciával bírnak: ezek i) a meghatározottság követelménye, ii) a szerződési jogi korlátok, iii) és a közrend.[20]

30. Figyelemmel arra, hogy az aszimmetrikus fórumválasztással kapcsolatos széttartó bírói gyakorlat fő oka az elméleti alapok hiánya, szükséges az aszimmetrikus joghatósági és választottbírósági megállapodásokkal kapcsolatos jogi, illetve jogtudományi környezet általános bemutatása, az aszimmetrikus fórumválasztó kikötések osztályozása és e kikötések dogmatikai elhelyezése.[21]Ezt követően, az aszimmetrikus fórumválasztó megállapodásokkal kapcsolatosan a fentiekben azonosított három típusú korlát kapcsán állást foglalunk abban a kérdésben, hogy e korlátok alkalmazása mikor és mennyiben indokolt.

31. Elsődlegesen azt vizsgáljuk, hogy mennyiben megalapozott a meghatározottság követelményének, mint a fórumválasztás tételes jogi korlátjának alkalmazása az aszimmetrikus fórumválasztó megállapodások kapcsán.[22]

32. Másodsorban a szerződési jogi korlátok vizsgálata következik, annak érdekében, hogy meghatározzuk, hogy e korlátok érvényesítése mennyiben indokolt az aszimmetrikus joghatósági és választottbírósági megállapodások kapcsán. A szerződési korlátok kapcsán az értekezés nem kerülheti el a választottbírósági megállapodásra alkalmazandó jogra vonatkozó hazai szabályozással kapcsolatos problémák elemzését és egy lehetséges megoldási lehetőség felvetését.[23]

33. Végül az értekezés azt elemzi, hogy mennyiben képezheti a közrend az aszimmetrikus fórumválasztás korlátját általában és az aszimmetrikus fórumválasztó megállapodások kapcsán.[24]

[18] Ld. a 3. Fejezetet
[19] Ld. a 4. Fejezetet
[20] Ld. az 5. Fejezetet
[21] Ld. a 6. Fejezetet
[22] Ld. a 7. Fejezetet
[23] Ld. a 8. Fejezetet
[24] Ld. a 9. Fejezetet

DOI: 10.15774/PPKE.JAK.2024.006

2. FÓRUMVÁLASZTÓ MEGÁLLAPODÁSOK

2.1. Joghatósági és választottbírósági megállapodás, mint fórumválasztás

1. A felek különböző típusú szerződéseket köthetnek egymással annak érdekében, hogy a közöttük fennálló jogviszonyt szabályozzák. A szerződések célja szerint különbséget tehetünk egyrészt azon szerződések között, melyekkel a felek valamilyen közvetlen gazdasági célt kívánnak elérni – így például dolog tulajdonjogának átruházása, eredmény létrehozása stb., – másrészt azon szerződések között, melyeknek nincs ilyen közvetlen gazdasági célja. Ez utóbbi csoportba tartoznak a *jogvitarendező megállapodások*, melyeket a felek arra az esetre kötnek egymással, amennyiben közöttük valamilyen jogvita merülne fel, és amelyek célja, hogy a jogvita feloldását valamilyen szabályozott keretbe tereljék. Az egyes jogvitarendezési módok különböző szempontok szerint többféleképpen osztályozhatók, így többek között i) az eljárás jogalapja szerint (a felek megállapodásán vagy jogszabályon alapuló); ii) aszerint, hogy a felek bevonnak-e harmadik felet a vitarendezésbe, vagy nem; iii) a harmadik fél szerepe alapján (tárgyalás megkönnyítése, javaslat, tanácsadás, döntés); iv) a vitarendezés igénybevétele, illetve joghatása alapján (kötelező, nem kötelező); v) a vitarendezés végleges jellege alapján (van-e helye további eljárásnak, vagy nem); vi) a harmadik fél szervezeti tagsága alapján (állami, szakmai szervezet, magánszemély); stb. Az alábbiakban a felek megállapodásán alapuló jogvitarendezési módokat és főbb jellemzőiket tekintjük át, a kétoldalú vitarendezéstől kezdve, a harmadik fél közreműködésével járó jogvitarendezési módok felé haladva, annak érdekében, hogy azonosítsuk azokat az ismérveket, melyek alapján a joghatósági és választottbírósági megállapodások az egyéb vitarendező megállapodásoktól elkülöníthetők.

2.1.1. Szerződéses tárgyalási kikötések

2. A jogvitarendező megállapodások első csoportjába tartoznak azok a megállapodások, melyek arra irányulnak, hogy a felmerült jogvitát a felek harmadik fél bevonása nélkül rendezhessék. Ilyen vitarendező megállapodások azok a különböző *szerződéses tárgyalási klauzulák*, melyek a felek között kialakult vita tárgyalásos úton való kezelésére állapítanak meg szabályokat. A szerződéses tárgyalási klauzulák azok a rendelkezések, melyek különböző előfeltételekhez, illetve határidőhöz kötik a bírósági, illetve választottbírósági vitarendezést: például bizonyos határidőn keresztül kötelező kétoldalú egyeztetést írnak elő a felek számára, vagy előírják, hogy a felek kötelesek magasabb vezetői szintet bevonni a vitarendezésbe, amennyiben bizonyos időn belül alacsonyabb szinten nem jön létre megállapodás stb. Ezen szerződéses tárgyalási klauzulákat a harmadik fél bevonásának hiánya határolja el a többi vitarendező megállapodástól.

2.1.2. Alternatív vitarendezési módok kikötése

3. A harmadik fél bevonásával zajló nem bírósági jogvitarendezésre sokszor *alternatív vitarendezési módként* hivatkoznak, melynek nemzetközi gyakorlatban elterjedt megjelölése az „ADR” *(Alternative Dispute Resolution)*, jóllehet a fogalom tartalma kapcsán nincs általános egyetértés. Többen ezt a megjelölést tágabb értelemben minden olyan vitarendezésre használják, mely során nem az állami bíróságok járnak el.[1] Mások szerint az ADR csak a peres

[1] Born (2016). 5.; Kecskés - Tilk

DOI: 10.15774/PPKE.JAK.2024.006

és választottbírósági eljárásokon kívüli vitarendezési eljárásokat takarja, így e felfogásban az ADR eljárások a választottbíráskodáshoz képest is alternatívát jelentenek.[2] Ezen utóbbi álláspont mellett érvelnek azok, akik szerint helytelen és túlzottan leegyszerűsítő az alternatív vitarendezésre a hosszú, bonyolult és költséges pereskedés, illetve választottbíráskodás egyik lehetséges alternatívájaként tekinteni, hanem sokkal inkább célszerű azt mint független, és az előbbieket kiegészítő jellegű vitarendezési módként kezelni.[3] Mivel az alternatív vitarendezési módokra irányuló megállapodásoknak csak a felek szerződéses szabadsága szab határt, nem lehet őket zártkörű felsorolásban összesíteni. Az alábbiakban két jellemző jogvitarendezési mód – a mediáció és a szakértői megállapítás – köré csoportosítva csak a legjelentősebb típusokra térünk ki.

2.1.2.1. Mediáció és szomszédos vitarendezési módok

4. Az alternatív vitarendezési módok közül ki kell emelni a mediációt *(mediation),* mely talán az egyik legősibb bíróságon kívül vitarendezési típus.[4] A mediácó a hazai jogi terminológiában a közvetítés megnevezést viseli[5], ennek ellenére a hazai jogirodalomban a mediáció és a közvetítés szinonimaként használatos fogalmak. A mediáció az általánosan elfogadott meghatározás szerint a felek önkéntes részvételén alapuló eljárás, melyben az adjudikatív hatáskörrel nem rendelkező közvetítő következetesen megkönnyíti a felek közötti kommunikációt, azzal a céllal, hogy azok felelősen maguk tudják rendezni vitájukat.[6] A mediáció kapcsán a szakirodalom az alábbi négy lényeges jellemzőt emeli ki: i) a felek szabad akarata központi elem, melynek mértéke bizonyos országokban eltérő lehet, mivel bíróság vagy jogszabály kötelezővé teheti a mediációt; ii) a harmadik fél nem rendelkezik döntéshozó hatáskörrel, maguk a felek a felelősek azért, hogy megállapodás létrejöjjön; iii) a mediáció nem feltétlenül jogviták feloldására szorítkozik, nem csak jogi, vagy jogi dimenzióval egyáltalán nem rendelkező viták feloldására is szolgál; iv) végül a kommunikáció közvetítő általi rendszerszerű előmozdítása, mely összeköti a vitát, az önkéntes részvételt és a felek felelősségét.[7]

5. A mediációtól sokszor nehezen elhatárolható alternatív vitarendezési mód az *egyeztetés (conciliation).* A két intézmény között van aki abban látja a különbséget, hogy a közvetítő aktívabb szerepet játszik a felek közötti megállapodás létrehozásában.[8] Mások szerint a közvetítő *(mediator)* abban segít, hogy a vita jogi megoldása helyett a felek egy mindkét fél számára elfogadható megoldást találjanak,[9] az egyeztető *(conciliator)* pedig a vita lehetséges megoldásai közül próbál olyan javaslatot tenni, mely mindkét félnek elfogadható, mely során figyelembe veszi a felek jogait, kötelezettségeit, a kereskedelmi szokásokat, az ügy körülményeit stb.[10] Az UNCITRAL 2002. évi Nemzetközi Kereskedelmi Egyeztetésről szóló Modelltörvénye még az egyeztetés tágabb kategóriáján belül határozta meg a mediációt, ugyanakkor az UNCITRAL 2018. évi Nemzetközi Kereskedelmi Mediációs Modelltörvénye – mely az említett egyeztetésre vonatkozó modelltörvényt is módosította – már szinonim

[2] Redfern-Hunter 40; Jarrosson 329. Rubino-Sammartano 22.
[3] Guillemin, 16.
[4] Kecskés in EJ 4.
[5] Ld. a közvetítői tevékenységről szóló 2002. évi LV. törvényt.
[6] Hopt-Steffek 11-12
[7] Hopt-Steffek 13.
[8] Loquin 552.
[9] Horváth 246, 254.
[10] Redfern-Hunter 41.

DOI: 10.15774/PPKE.JAK.2024.006

fogalmakként használja a mediációt és az egyeztetést. Erre tekintettel indokoltnak látszik a mediáció (közvetítés) fogalmának használata mindkét vitarendezési módra.[11]

6. Fentieken kívül a gyakorlatban még számos mediációval „szomszédos" vitarendezési típus ismeretes, melyből csak kettőt említünk. A *„Mini Trial"* egy olyan alternatív vitarendezési mód, mely során a felek jogi képviselőjük részvételével rövid szóbeli, illetve írásbeli előadást terjesztenek elő a vitáról egy „panel" elé, melyet általában a felek egy-egy magasabb szintű döntéshozója és egy felektől független „elnök" – jellemzően mediátor – alkot. A „panel" résztvevői ezt követően megpróbálnak a felek között közvetíteni, hogy megállapodás jöjjön létre, mely általában úgy valósul meg, hogy a panel egy nem kötelező „tanácsadó véleményt" ad *(advisory opinion)*.[12] A *„Neutral Evaluation*" esetén egy semleges harmadik fél meghallgatja mindkét fél álláspontját a vitával, vagy annak meghatározott kérdéseivel kapcsolatban, majd egy semleges értékelést *(neutral assessment)* ad a felek pozíciójának erősségeiről, illetve gyenge pontjairól, adott esetben arról is állást foglal, hogy mi lenne a jogvita kimenetele, amennyiben az ügy bíróság elé kerülne.[13]

7. A mediáció – és az ahhoz közeli fentiekben felsorolt vitarendezési módok – jellemzője, hogy a feleken *kívüli harmadik személy nem hoz döntést, csak* előmozdítja a felek közötti konszenzust, és amennyiben a felek között a közvetítés eredményeképpen végül megállapodás születik, azt a felek írásba foglalják. A mediáció keretében létrejött megállapodás pusztán *magánjogi hatásokkal* rendelkezik, a felek között kötelmi jogi hatással bír.[14] Ugyanakkor a felek megállapodásának nincs ítélt dolog hatálya (res judicata hiánya), és az nem végrehajtható.

2.1.2.2. Szakértői megállapítás és rokon vitarendezési módok

8. Több jogrendszer polgári joga lehetővé teszi a felek számára, hogy jogviszonyuk bizonyos feltételeinek megállapítását – tipikusan ár, minőség meghatározását - harmadik személyre bízzák. Így például a francia Code Civil szerint az adásvétel létrejöttéhez szükséges, hogy a felek megállapodjanak az árban, de az árat harmadik személy is megállapíthatja. [15] Hasonló rendelkezést tartalmaz az olasz polgári törvénykönyv, mely a szakértő igénybevételének két esetét különbözteti meg, aszerint, hogy a felek megegyeznek-e, hogy kizárólag a szakértő mérlegelésére kívánnak támaszkodni, vagy sem.[16] Az első esetben a szakértő megállapítása szerződésként köti a feleket és csak a szakértő rosszhiszeműsége miatt lehetséges a bíróság előtt megtámadni, míg a második esetben a bíróság a megállapítást szélesebb körben felülvizsgálhatja.[17] Az ilyen jogintézmények alapján fejlődött ki az alternatív vitarendezési módok egy másik alapvető típusa, a *szakértői megállapítás (expert determination)* intézménye.*[18]* A jogintézményt „döntőszakértői szerződés" néven régi jogunk is ismerte, bár vitatott volt hogy a döntőszakértő eljárása csak ténykérdésekre, vagy jogkérdésekre is kiterjedhetett-e. Fabinyi szerint a döntőszakértői vitás ténykérdést volt hivatva *„kötelezően, bár, de nem ítélőbíróként, hanem szakértőként"*

[11] Ld. a Kereskedelmi Mediációs Modelltörvény 1. Cikk (1) bekezdéséhez fűzött magyarázatot.
[12] Caller 3; Born (2016) 6; Horváth 255.
[13] Caller, 3.; Born (2016) 6.
[14] Horváth 254.
[15] Code Civil Art. 1591-1592.
[16] Olasz Polgári Törvénykönyv 1349. Cikk.
[17] Lew-Mistelis-Kröll 10-11.
[18] Várady-Barceló-Kröll 19.

DOI: 10.15774/PPKE.JAK.2024.006

eldönteni, Újlaki szerint azonban nem volt kizárt jogi kérdésben is döntőszakértőt felkérni.[19] A Királyi Curia az első álláspontal egyetértve kiemelte, hogy nem minősült választottbírósági szerződésnek, amennyiben a felek közös üzletük felmondáskori értékének megállapítását becslő-bizottság döntésére bízták, mivel az utóbbi nem jogvitában – a felek jogai és kötelezettségei fennállása tekintetében –, hanem csak ténykérdésben hoz döntést.[20] A döntőszakértő döntése a felekre nézve kötelező volt, viszont nem volt jogerős ítéleti hatálya és végrehajtható sem volt, az a rendes bíróság előtt szabálytalanság, nyilvánvaló méltánytalanság, tévedés esetén megtámadható és ezáltal érdemben felülbírálható volt.[21]

9. A szakértői megállapítás egy típusa az ún. „Dispute Board" intézménye, mely először a '60-as évektől kezdődően az USA nagy infrastrukturális beruházásai során jelent meg DRB *(Dispute Review Board)* néven, azzal a céllal, hogy a projekt kapcsán felmerülő komplex – elsősorban a kivitelezés minőségével, határidőkkel, illetve a vállalkozói díjazással kapcsolatos – vitákat megelőzze illetve rendezze, elkerülve a költséges pereskedést, választottbírósági eljárást és előmozdítsa a projekt befejezését.[22] Manapság a Dispute Board intézménye számtalan fajta és elnevezés alatt tűnik fel a nemzetközi vitarendezésben, melyek közül kiemelést érdemelnek egyrészt a FIDIC szokványok[23], másrészt az ICC Dispute Board Rules.

10. A FIDIC – az észak-amerikai DRB és bizonyos angolszász országokban az építőiparban működő jogszabályon alapuló döntőbíráskodás *(construction adjudication)* alapján – először 1995. évben kiadott szokványában szabályozta a „döntőbizottság" *(DAB; Dispute Adjudication Board)* intézményét. Ennek célja az volt, hogy a megrendelő és a vállalkozó közötti vitákban a – megrendelővel szerződéses viszonyban álló – projekt mérnök helyett ideiglenes jelleggel egy állandó, vagy bizonyos esetekben *ad hoc* alapon létrejött, három személyből álló független szerv „döntsön", mielőtt a felek választottbírósághoz fordulhatnak.[24] A 2017. évben kiadott FIDIC szokványokban a döntőbizottság megnevezése „DAAB" *(Dispute Avoidance/Adjudication Board)* utal a szerv vitamegelőző funkciójára. A DAAB egy főszabályként állandó szerv, mely végig kíséri a projekt kivitelezését.[25] A döntőbizottság megállapítása időlegesen köti az építőipari projektben résztvevő feleket, és amennyiben azzal kapcsolatosan a fél meghatározott határidőn belül nem juttatja kifejezésre egyetértésének hiányát *(notice of dissatisfaction; NOD)*, a megállapítás „végleges és kötelező" lesz, tartalma a felek szerződéses jogviszonyának részévé válik, mely alapján a fél a választottbíróságtól teljesítésre kötelezést kérhet.[26]

11. Az ICC Döntőbizottsági Szabályzatának (ICC Dispute Board Rules) célja, hogy közép-, illetve hosszútávú szerződések megkötésekor egy állandó döntőbizottságot állítson fel a teljesítés alatti nézeteltérések, illetve viták kezelésére. A szabályzat fő felhasználási területe az építőipari beruházások mellett a kutatási- fejlesztési projektek, illetve a tagi-, részvényesi megállapodások. Az ICC szabályzat háromféle döntőbizottságot különbözetet meg: a DAB *(Dispute Adjudication Board)* megállapítása kötelező, a DBR *(Dispute Review Board)* nem kötelező jellegű ajánlást *(recommendation)* ad, mely kifogás hiányában kötelezővé válik; és

[19] Fabinyi Pp. Kommentár, 235. Újlaki 254.
[20] Királyi Curia 1922.11.16. P IV. 3035.
[21] Újlaki 255.
[22] Mahnken 64
[23] A FIDIC által kidolgozott szerződés minták, az ún. Sárga Könyv, Vörös Könyv, Ezüst Könyv.
[24] Mahnken 69.
[25] Mahnken 79.
[26] Varga Tamás: 22-23; Mahnken 69, 75.

végül a CDB *(Combined Dispute Board)*, mely a két előző típus kombinációjaként bizonyos feltételek fennállása esetén ajánlást ad, más esetekben megállapítást tesz.[27]

12. Míg a mediációnál a felek szükségszerűen ismerik a vitarendezés „végkifejletét", hiszen azt közösen a mediátorral hozzák létre, addig a szakértői megállapítás a felek által előzetesen nem ismert. A szakértői megállapítást a mediációtól elhatárolja, hogy a szakértelemmel rendelkező harmadik fél közreműködése elsősorban nem a felek közötti konszenzus létrehozására irányul, hanem arra, hogy egy bizonyos ténykérdés kapcsán kialakult vita esetén a szakértő személy vagy szerv javaslatot, illetve megállapítást tegyen. A szakértői megállapítás és az azzal rokon fentiekben felsorolt jogvitarendezési módokban született döntések közös jellemzője, hogy azok csak a felek magánjogi jogviszonyában eredményeznek joghatásokat, mely tükrözi azt, hogy a szakértő „döntési hatalmát" a felek megállapodásából nyeri, így megállapítása is csak olyan kötőerővel rendelkezhet, mint a felek szerződése.[28] Továbbá a szakértői megállapítás a felek közötti jogvitát *nem zárja le véglegesen*, mivel a felek a döntést követően bírósághoz, választottbírósághoz fordulhatnak. Ennek megfelelően a szakértői megállapítás nem minősül ítélt dolognak *(res judicata hiánya)*. Másrészt a szakértői megállapítás kikényszerítése érdekében a félnek a bírósághoz kell fordulni, így az állami kényszerrel nem végrehajtható *(végrehajthatóság hiánya).*

2.1.3. Bíráskodás és választottbíráskodás jellemzői

13. A fenti jogvitarendezési módoktól a rendes bíráskodást és választottbíráskodást az alábbi fő ismérvek alapján lehet elhatárolni: i) a bíró és a választottbíró a felek közötti jogvitában ítélkező (adjudikatív) funkciót lát el; ii) döntése kötelező és végleges; iii) valamint állami kényszer útján végrehajtható.

2.1.3.1. Ítélkező (adjudikatív) funkció

14. A bíráskodást, illetve választottbíráskodást a fenti alternatív vitarendezési eljárásoktól elhatárolja az a körülmény, hogy míg az utóbbiak esetében a harmadik közreműködő fél nem ítélkező (adjudikatív) tevékenységet végez, addig *a bíró és a választottbíró egy jogvitát eldönt, azaz jogvitában ítélkezik*. *Redfern-Hunter* szerint a választottbíró és a bíró ítélkező tevékenységet folytat, és szerepük nem arra irányul, hogy minél gyorsabban eldöntsék a jogvitát, hanem arra, hogy megállapítsák a felelősséget. [29] *Racine* szerint a választottbíró valójában bíró, és akkor van szó választottbíráskodásról, amennyiben a felek egy harmadik személyt felruháznak a hatalommal, hogy jogvitájukat eldöntse.[30] *Schütze* szerint választottbíráskodás esetén valódi vitaeldöntő tevékenységről van szó.[31] A jogvita központi eleme, hogy a felek között jogi kérdésben ellentétes álláspont álljon fel: az egyik fél egy jog fennállását vitássá tegye, illetve a másik fél jogát megsértse, vagy veszélyeztesse. Az ítélkezés a jogvita tárgyát képező múltbéli esemény kapcsán tényállás megállapítása, annak egy jogi norma diszpozíciója alá vonása, majd pedig a jogi norma jogkövetkezményét alkalmazva az egymással ellentétes álláspontok közül az egyik elfogadásával döntés

[27] Mahnken 72;
[28] Várady-Barceló-Kröll 18.
[29] „(…) the role of the arbitrator is judgmental. The function of the judge and the arbitrator is not to decide how the problem resulting in the dispute can most readily be resolved so much as to apportion responsibility for that problem. (Redfern-Hunter 40-41.)
[30] (…) En effet l'arbitre est un juge. Il y a donc arbitrage lorsque les parties investissent un tiers du pouvoir de trancher leur litige en exercant la jurisdictio (…) (Racine - Arbirage 5.)
[31] (…) [die] Schiedsgerichtsbakeit (…) echte streitentscheidende Tatigkeit ist (…) (Schütze-Thümmel 7.)

meghozatala.[32] A választottbírói tevékenység ítélkezés jellegét nem befolyásolja a bírói hatalom forrása, ti. hogy az állami bíróság azt a jogszabályokból, a választottbíró pedig a felek szerződéséből (megbízásából) nyeri.

2.1.3.2. Kötelező és végleges döntés

15. A döntés véglessége és kötelező jellege szintén elhatárolja a bíráskodást és választottbíráskodást a fenti alternatív vitarendezési módoktól. *Redfern-Hunter* a választottbíráskodás meghatározásakor alapvető ismérvként a döntés végleges és kötelező jellegét emelik ki, mely ismért a felek megállapodásából ered.[33] *Schack és Schütze* a választottbírói döntés végérvényes *(endgültig)* jellegét hangsúlyozzák. [34] *Racine* a jogvita eldöntésének kötelező jellegét *(caractère obligatoire)* emeli ki, bár megjegyzi, hogy ez a választottbíró bírói küldetéséből ered.[35] A bíró és a választottbíró döntése *deklarálja a felek közötti vitás jogi helyzet rendezését*, így az érvényesített anyagi jog fennállását, fenn nem állását, megsértését, vagy a megsértés hiányát stb. A bírói, illetve választottbírói döntés ezen jellemzői testesülnek meg a *jogerő (res judicata) intézményében*.

16. Korábban rPp. és a hazai jogtudomány - *Plósz* és *Farkas* nyomán - a jogerő intézményén belül hagyományosan megkülönböztette az alaki, illetve anyagi jogerőt, az előbbi alatt értve az ítélet megtámadhatatlanságát, az utóbbi alatt értve az ítélet irányadó voltát a felekre, illetve bíróságra nézve.[36] A jelenleg hatályos perrendtartás – mely inkább a *Magyary*, illetve *Németh* féle felfogáshoz áll közel[37] (Ld.) – a jogerő alatt az ítélet viszonylagos megtámadhatatlanságát érti, míg az anyagi jogerőhatás alatt szabályozott intézményt a jogerő hatásai keretében szabályozza. Az anyagi jogerőhatást a hazai jogirodalom hagyományosan kettős – pozitív és negatív – hatásában értelmezi: az *anyagi jogerő pozitív hatása* jelenti a bírói ítélet irányadó voltát a felek és a bíróságok, illetve más hatóságok irányában, az *anyagi jogerő negatív hatása* pedig azt, hogy az ítélet egyben perakadályt is képez, így az újabb per, illetve újabb döntés tilalmát.[38]

17. A jogerő következménye, hogy a peresített jogviszony alapján a feleket megillető jogokat és őket terhelő kötelezettségeket *végérvényesen meghatározottnak* kell tekinteni. [39] Figyelemmel arra, hogy a választottbírósági ítéleteket a jogrendszer a bírói ítélettel azonos hatállyal ruházza fel, a jogerőre vonatkozó fenti megállapítások a választottbírói ítéletre értelemszerűen irányadók.[40] A fent említett alternatív vitarendezési módok esetében a vitarendezés nem végleges, csak átmeneti, időleges, annak eredményét a felek bármelyike utólag vitássá teheti, mivel ahhoz a jogrendszer nem fűz jogerőhatást.

---

[32] Ez alól kivételt jelent, hogy a választottbíróság a felek hozzájárulása esetén az ügyet méltányosság alapján *ex aeqo et bono* illetve amiable compositeur-ként is eldöntheti, ennek azonban csekély a gyakorlati jelentősége.
[33] (…) That decision is final and binding on the parties – and it is final and binding beacuse the parties have agreed that it should be (…) Redfern-Hunter 2.
[34] (…) ein Schiedsgericht den Rechtsstreit endgültig entscheiden soll (…). (Schack 474.) (…) Durch das Schiedsgericht wird ein Rechtstreit endgültig entschieden (…). Schütze-Thümmel 4.
[35] (…) Il est également possible de solliciter le critère tiré di caractère obligatoire de la décision (…) Il y a en effet arbitrage lorsque le tier rend une décision qui s'impose aux parties (…). Racine 6.
[36] Farkas 23.
[37] Németh 49.
[38] Zaicsek Károly in Pp. Kommentár (Varga) 1512, 1518-1519.
[39]Németh – Kiss 1267;
[40] Ld. BH 2010.191. sz. alatti eseti döntést, illetve Vbt. 53. § (1) bekezdését.

DOI: 10.15774/PPKE.JAK.2024.006

2.1.3.3. Végrehajthatóság

18. A bírói és választottbírósági ítélethez *az állami kényszerrel való végrehajthatóság* minősége társul.[41] A választottbírósági ítélet így voltaképpen ugyanolyan *végrehajtási jogcímet* keletkeztet, mint az állami bíróság ítélete. Egy bírósági, hatósági döntés végrehajthatósága azt jelenti, hogy az abban foglalt kötelezettségnek állami kényszer igénybevételével lehet érvényt szerezni. Ennek megfelelően amennyiben a kötelezett annak önként nem tesz eleget, a döntés kikényszerítése érdekében a jogosult igénybe veheti az állam által biztosított szervezetrendszert. Az alternatív vitarendezési eljárások eredménye – így például egy mediációs megállapodás – csak a felek közötti magánjogi viszonyban érvényesül, közvetlenül állami kényszer útján nem végrehajtható.[42] Az állami kényszerrel való végrehajtás érdekében ilyen esetben további eljárásra van szükség, ilyen lehet adott esetben a mediációs megállapodásban foglalt, illetve szakértői megállapításból fakadó kötelezettség közjegyzői okiratba foglalása,[43] vagy a kötelezettség teljesítésére irányuló peres, illetve választottbírósági eljárás kezdeményezése. A nemzetközi gyakorlatban erre tekintettel terjedtek el a mediációt és választottbíráskodást kombináló klauzulák *(Med-Arb; Arb-Med)*.

2.1.4. Bírói hatáskör végleges jogügyleti módosítása

19. Azt követően, hogy a választottbírósági és joghatósági megállapodást a többi vitarendező megállapodástól megkülönböztettük a kikötött vitarendezési mód jellemzői alapján, kérdés, hogy ezen kívül van-e egyéb olyan lényeges ismérv, mely ezen megállapodásokat elhatárolja az egyéb vitarendezési megállapodásoktól. Ehhez érdemes megvizsgálni, hogy a joghatósági, illetve választottbírósági megállapodás eljárásjogi hatás szempontjából miben különbözik az egyéb vitarendezési megállapodásoktól.

2.1.4.1. A bírói hatáskörről

20. Jogállamban a jogviták rendezésének végső letéteményese az állam, mely e funkcióját – a Montesquieu által máig hatóan megfogalmazott hatalommegosztás elve alapján[44] – egy elkülönült hatalmi ág az igazságszolgáltatás keretében gyakorolja. Az igazságszolgáltatás elsődleges megtestesítői a bíróságok, melyek az állam bíráskodási hatalmát jogosultak és kötelesek gyakorolni. Így amennyiben a vitarendező megállapodások eljárásjogi hatását kívánjuk vizsgálni, akkor a legalapvetőbb kérdés az, hogy befolyásolhatják-e ezen magánjogi jogügyletek a bírói hatáskört, és ha igen, mennyiben?

21. A fenti kérdés megválaszolása érdekében elsőként – a tágabb értelemben vett – bírói hatáskör fogalmát érdemes tisztázni. Annak érdekében, hogy egy bíróság egy jogvitát érdemben elbírálhasson, bizonyos előfeltételek fennállása szükséges, melyek közül a legalapvetőbb, hogy hatásköre legyen a jogvita eldöntésére. Ennek kapcsán érdemes feleleveníteni *Szászy* meghatározását, aki a tág értelemben vett „bírói hatáskör” fogalmát 7 (hét) szinten értelmezte, melyek a következők: 1) az állam nemzetközi jogi bíráskodási képessége *(facultas iurisdictionis; Gerichtsbarkeit),* melynek párja az állam jogalkotási képessége; 2) az állam bíróságainak hatásköre más állam bíróságaival szemben, ami a

[41] Redfern-Hunter 41. Ld. a New York-i Egyezmény III. Cikk; Modelltörvény 35. Cikk (1) bek. Ld. itthon a Vht. 15. § (1) bek. a) pontját; 16. § d) pontját.
[42] A fentiek alól jelent kivételt a Szingapúri Mediációs Egyezmény, melynek 3. Cikke végrehajthatóságot biztosít a mediációs megállapodások számára (kard-hatás).
[43] Ld. a Vht. 23/C. §-át.
[44] Montesquieu 129.

klasszikus joghatóság fogalmával azonos *(iurisdiction internationalis; Zuständigkeit; compétence générale internationale)*; 3) a polgári perútra tartozás miatt fennálló polgári bírósági hatáskör *(Zulässigkeit des Rechtswegs)*; 4) a tárgyi hatáskör az adott eljárásra, ami a polgári perrendtartás szerinti hatáskört jelenti *(competencia materiae; sachliche Zuständigkeit; compétence rationae materiae)* 5) funkcionális hatáskör az ügy első-másodfokú stb. elbírálására *(geschäftliche Zuständigkeit)*; 6) személyi hatáskör ami manapság leginkább muzulmán, illetve egyes ázsiai, afrikai országokban jelentős (*persönliche Zuständigkeit*; *compétence personnelle*) 7) és a területi hatáskör, ami a polgári perrendtartás szerinti illetékesség fogalmával azonos *(competentia loci; örtliche Zuständigkeit; compétence territoriale)*.[45]

2.1.4.2. Időleges hatás

22. A fentiekben elemezett szerződéses tárgyalási kikötések, és az alternatív vitarendezési módokat előíró vitarendező megállapodások a felek közötti jogvitát nem zárják le az ítélt dolog hatályával. Így a felek a fenti megállapodások alapján kikötött eljárások lezárulását követően nincsenek elzárva attól, hogy igényüket utóbb bírói, választottbírói úton érvényesítsék. Emiatt a fenti vitarendező megállapodások a tág értelemben vett bírói hatáskörre is csak legfeljebb átmeneti, időleges hatást gyakorolhatnak.

23. Így például német bíróságok nem megengedhetőnek minősítették a keresetindítást, amikor a felek között a kétoldalú tárgyalási klauzula alapján a tárgyalások nem kezdődtek meg, vagy amikor a felperes a perindítás előtt elmulasztotta a helyi szakmai kamarával való, szerződésben vállalt kötelező egyeztetést.[46] A francia bíróságok visszautasították a keresetet, melyet az egyik fél a szerződésben szereplő egyeztetési klauzula figyelmen kívül hagyásával adott be,[47] a *Poiré c. Tripier ügyben* pedig 2003-ban egy kötelező mediációs megállapodás kapcsán generálisan mondták ki, hogy annak igénybevétele hiányában a kereset nem megengedhető.[48] A régi magyar perjog idevágó gyakorlatából említést érdemel, hogy döntőszakértői szerződés kikötése esetén a felek az abban foglalt vitarendezési eljárás igénybevétele nélkül nem fordulhattak közvetlenül bírósághoz.[49]

24. Fentiek alapján megállapítható, hogy az egyéb vitarendezési megállapodások ugyan befolyásolhatják a bírósági, illetve választottbírósági vitarendezés megengedhetőségét, ugyanakkor ez a hatás csak *időlegesen érvényesül*. A bíró ugyanis csak ideiglenesen nem gyakorolja hatáskörét a felek által kikötött vitarendezési mód igénybevételének hiánya miatt, mely az anyagi jog érvényesíthetőségét csak legfeljebb közvetetten befolyásolja (pl. elévülési idő telik, stb.). Ugyanakkor az egyéb vitarendező megállapodások igénybevételét követően a felek nincsenek elzárva a bírói, illetve választottbírói úttól, hiszen jogvitájuk nem került végleges és kötelező eldöntésre.

2.1.4.3. Végleges hatás

25. Szemben az egyéb vitarendező megállapodásokkal, melyek alapján lefolytatott eljárásokat követően a felek még fordulhatnak bírósághoz, vagy választottbírósághoz, a

[45] Szászy 315-316.
[46] Krennbauer 205.
[47] Cass. Com 28. Nov. 1995. (Peyrin et a. c/ société Polyclinique des Fleurs). Ld. Jarrosson 337.
[48] Cour de Cassation, Chambre mixte, du 14 février 2003, 00-19.423 00-19.424. (Poiré c. Tripier)
[49] Ld. a P.VII.6499/1922.; Pdt. IX.10.sz. döntést, mely szerint amennyiben a felek az áru mennyisége és minősége tekintetében felmerülő vitákra előre kötelezőnek elismerték az általuk választandó bizottság döntését, az ilyen bizottság eljárása nélkül közvetlenül nem lehet bírói szemlét kezdeményezni. (Pp. Kommentár (Fabinyi) 243.)

DOI: 10.15774/PPKE.JAK.2024.006

választottbírósági, illetve joghatósági megállapodás a bírói hatáskörre nem pusztán ideiglenes hatással van. Amennyiben a felek választottbírósági megállapodást kötnek, úgy a jogvitát *véglegesen kivonják* valamennyi állam bíráskodási képessége alól, mely esetben a választottbírósági megállapodás által okozott bírói hatáskör elvonás a bírói hatáskör első szintjén érvényesül *(facultas iuridictionis)*. Amennyiben a felek az adott jogvitára „A" ország bíróságainak joghatóságát kötik ki, e joghatósági megállapodással *véglegesen elvonják* a jogvitát minden más állam bíróságának a hatásköre alól, mely esetben a hatáskör elvonás a bírói hatáskör második szintjén érvényesül (*iurisdiction internationalis)*. Mindkét fenti eset közös jellemzője, hogy a jogvita elbírálása első esetben egy adott választottbíróság, második esetben egy adott állami bíróság hatáskörébe tartozik, mely jogosult, illetve köteles lesz eljárni a jogvitában *(forum prorogatum)*, míg minden más állami bíróságnak *(forum derogatum)* tartózkodnia kell attól, hogy a jogvitában eljárjon.[50]

26. Az, hogy választottbírósági, illetve joghatósági megállapodással a felek *véglegesen* vonják el a tág értelemben vett bírói hatáskört szorosan összefügg e két vitarendezési mód azon ismertető jegyével, hogy a jogvitát lezáró döntés az ítélt dolog *(res judicata)* hatályával bír. Amennyiben a választottbírósági megállapodás nem véglegesen zárná ki az állam bíráskodási képességét, akkor egy választottbírósági ítéletet követően ugyanabban a jogvitában rendes bírósági pert lehetne kezdeményezni, mely kétségbe vonná a választottbírósági megállapodás értelmét. Joghatósági megállapodás esetében ugyanígy egy „A" állam bírósága által hozott jogerős ítéletet követően a „B" állam bíróságai előtt a jogvita újrakezdhető lenne, melynek következtében a joghatósági megállapodás megkötése értelmét vesztené.[51]

2.1.5. Terminológiai kérdések

27. A fentiekben a joghatósági és választottbírósági megállapodásokat elhatároltuk az egyéb vitarendező megállapodásoktól. Az elhatárolást követően célszerű egy olyan közös fogalom használata, mely mindkét típusú megállapodást egyszerre képes felölelni. Az alábbiakban a i) joghatósági megállapodás, ii) az alávetés, iii) a hatásköri megállapodás, illetve a iv) fórumválasztó megállapodás megnevezések mellett, illetve ellen szóló érveket vesszük sorra.

2.1.5.1. Joghatósági megállapodás

28. A hazai szakirodalomban több szerző a joghatóság fogalmi körén belül értelmezi a választottbírósági megállapodást,[52] és a bírói gyakorlatban is van arra példa, hogy a választottbírósági megállapodást a joghatóság keretén belül vizsgálják.[53] Ennek gyökerei az Nmjtvr. korábbi szabályáig nyúlnak vissza, mely mind a joghatósági, mind a választottbírósági

[50] Ennek ellenére a feleknek fennmarad a joguk, hogy választottbírósági, illetve joghatósági megállapodást közös akarattal – akár kifejezetten, akár hallgatólagosan – hatályon kívül helyezzék, így utólag feloldják e megállapodások joghatását.

[51] Természetesen ahhoz, hogy a végleges hatáskör elvonás megvalósuljon, szükséges lehet a rendes, illetve választottbírósági vitarendezésben hozott határozat más jogrendszerben történő elismertetésére.

[52] Mádl-Vékás 548. Burián-Kecskés-Vörös 299. Ld. Szabados 316.

[53] Ld. például Fővárosi Ítélőtábla ÍH 2012.82. sz. alatt közzétett eseti döntést, mely egy moszkvai székhelyű választottbírósági intézmény kikötését értelmezi „külföldi (orosz) joghatóság választására vonatkozó írásbeli, kizárólagosságot eredményező szerződési rendelkezés"-ként az Nmtvr. 62/F. §. (1)-(2) bekezdését alkalmazva.

megállapodás kapcsán a „joghatóság kikötéséről” rendelkezett.[54] Ezzel szemben más szerzők hangsúlyozzák, hogy a felek a választottbírósági megállapodás megkötésével „kivonják az ügyet” az állami bíróság hatásköre alól,[55] illetve „kiszerződnek” az állami bírósági szervezetrendszerből, derogálva az állami bíráskodást, mely nem jelent mást, mint „a teljes joghatósági, hatásköri, illetékességi szabályrendszer kikapcsolását.[56]

29. Fentiek alapján annak eldöntéséhez, hogy célszerű-e a joghatósági megállapodás fogalma alá vonni a választottbírósági megállapodást, érdemes röviden a joghatóság fogalmának vázlatos áttekintése a hazai jogtudományban, mely kapcsán két főbb irányzat rajzolódik ki.[57] Az egyik álláspont e fogalom lényegét az *államok közötti ügyelosztás* kapcsán ragadja meg. Ezen irányzat kortárs képviselői, *Mádl* és *Vékás* meghatározása szerint joghatóság alatt az ügyeknek a nemzetközi megosztását, egyik vagy másik állam fórumának döntési hatalma alá rendelését kell érteni, mely az állam szuverenitásból fakadó azon jogát jelenti, hogy érdemi külföldi elemet tartalmazó jogvitában bíróságai (más hatóságai) eljárjanak)[58] A másik elméleti irány a joghatóságot inkább az állam eljárási kötelezettsége irányából írja le. Ezen felfogás egyik jelenkori képviselője, Burián joghatóság alatt *egy állam szerveinek (bíróságainak és más hatóságainak) azon eljárási kötelezettségét* érti, hogy lényeges nemzetközi elemmel bíró ügyekben eljárjanak.[59] Ugyanakkor a joghatóság fogalma kapcsán mindkét irányzat egyetért abban, hogy a joghatóság szorosan az államhoz – illetve annak szerveihez – kapcsolódik. Ezzel összhangban a Jogi Lexikon szerint a joghatóság *(jurisdictio)* az állam vagy államok által létrehozott nemzetközi bíróságok ill. nemzetközi szervezetek nemzetközi jogon alapuló vagy általa elismert hatáskörének (jogkörének) megjelölésére szolgál, a belső joghatóság a peres ügyek elosztásának szabályozási rendje az egyes államok között.[60]

30. Korábban jogtudományunk megosztott volt, hogy a választottbíráskodás közjogi, avagy magánjogi jogintézmény. Az 1945 előtti magyar jogirodalomban a választottbíráskodás megítélése kapcsán alapvetően két irányzat volt, a közjogi, illetve a magánjogi. A választottbíráskodást közjogi, eljárásjogi intézményként felfogó *Plósz,* illetve *Nagy* szerint a választottbíró valóságos bírói hatalmat gyakorol. *Plósz* szerint választottbíráskodás esetén az *állami bíráskodási hatalom átruházásáról* van szó, mely „akként történik, hogy a törvény diszpozitív szabályt állít fel, amelynek értelmében azokat ruházza fel bírói hatalommal, akiket a felek választanak.” *Nagy* a választottbíróságot „közjogi jellegű bíróságként” írta le, hivatkozva a választottbírói ítélet kikényszeríthetőségére, mely nem a felek, hanem az állam akaratából származik.[61]

31. A választottbíráskodást magánjogi oldalról megközelítő *Magyary* az intézményben *a polgári bíráskodás felek általi „pótlását”* látta, olyan magánjogi jogviszonyokban, ahol az állam azt – a közérdek hiányára tekintettel – megengedi.[62] *Fabinyi* szerint az államnak nemcsak joga, hanem kizárólagos kötelessége is a magánjogok védelme, melynek rendes útja a polgári

[54] Az Nmjtvr. 2001. április 30. napjáig hatályos 62. § (1) bekezdése a „Joghatóság kikötése” cím alatt az alábbiak szerint rendelkezett. „Nemzetközi gazdasági tárgyú szerződésből eredő jogvita esetére a felek írásban kiköthetik külföldi vagy belföldi, rendes vagy választottbíróság joghatóságát.”
[55] Horváth 35.
[56] Varga 642.
[57] A joghatóság fogalmára a hazai jogtudományban ld. bővebben Köblös 12-16.
[58] Mádl-Vékás 518-519
[59] Burián-Kecskés-Vörös 285.
[60] Jogi lexikon Complex Kiadó, Budapest, 2009. Szerk. Lamm Vanda 344., 494.
[61] (Fabinyi 49.)
[62] (Magyary-Nizsalovszky 731.)

per, azonban az állam minden olyan ügyben, mely nem érint közérdeket, megengedi a feleknek, hogy jogvitáik eldöntésére egy vagy több magánszemélyt szerződéssel jogosítsanak fel. Amíg a polgári per *közjogi bíráskodás*, ahol az állami bíró közjogi felhatalmazás útján nyeri hatalmát, addig a választottbíráskodás *magánbíráskodás*, ahol a felek által választott magánszemély gyakorolja a felek jogügyletéből eredő jogokat, illetve teljesíti önként vállalt kötelezettségét. *Fabinyi* kiemeli, hogy a választottbíró nem bírói felségjogot gyakorol, ugyanakkor megjegyzi, hogy funkcionális különbség nincs az arbiter és bíró „elmetevékenysége" között.[63] *Újlaki* lényegében szintén ezt az álláspontot osztotta, „magán, vagy autonom bíráskodásnak" nevezve a jogintézményt.[64] A korabeli szerzők között abban a kérdésben egyetértés volt, hogy a választottbíró tevékenysége bírói tevékenység, mely az állami bíráskodásnak alternatívája, a különbség alapvetően abban volt, hogy e bírói hatalmat a közjogi álláspont képviselői „valódinak" és az államtól eredőnek tekintették, a magánjogi felfogás képviselői pedig a felek jogügyletéből származtatták, ennek megfelelően a választottbírói döntést magánjogi aktusként fogták fel, melyhez az állam utólag közjogi hatásokat (jogerő, végrehajthatóság).

32. A kortárs hazai jogirodalomban azonban nincs olyan álláspont, mely a választottbíráskodást tisztán közjogi intézménynek tekintené, és az intézmény közjogi elemeit jobban hangsúlyozó szerzőknél sem jelenik meg az a gondolat, hogy a választottbíróság az állam által átruházott bírói hatalmat gyakorolna. A „közjogi gondolat" hangsúlyosabban jelenik meg *Farkasnál* és *Bauernél*.

33. *Farkas* szerint a választottbíráskodás két szerződésen alapszik, melyből az első a választottbírósági szerződés *(compromissum),* amelyben a felek megállapodnak, hogy ez egyébként polgári bírói útra tartozó ügyben az általuk választott személy, vagy személyek döntsenek, a második a felek és a választottbírók közötti jogviszonyt szabályozó szerződés *(receptum)*, mely alapján a választottbíró eljárhat a felek által a törvényben megengedett módon elé vitt jogvitában. *Farkas* az első szerződést – az illetékességi megállapodáshoz hasonlítva – eljárásjogi jellegűnek, a másodikat a megbízással azonosítva anyagi jogi (megbízási) jellegűnek látja, emiatt a választottbíráskodást, mint intézményt kettős természetűnek, de túlnyomórészt eljárásjoginak tekinti.[65]

34. *Bauer* szerint a választottbírósági szerződés három jogviszonyt hoz létre, egyrészt a felek közötti, másrészt a felek és a választottbíróság közötti jogviszonyt, melyek magánjogiak, harmadrészt a felek és az állam között, mely utóbbi egy *non-facere* jellegű közjogi jogviszony. Nézete szerint a választottbíróság nem állami, hanem privát bíróság, a felek a választottbíróság kikötésével a jogvita érdemi eldöntése tekintetében kizárják az állami bíróság joghatóságát.[66]

35. Ami a jelenlegi hazai tételes jogi szabályozást illeti, a jogalkotó a választottbíráskodásra az állami igazságszolgáltatás alternatívájaként tekint, ahol a jogvita eldöntése a felek egyező akarata által létrehozott szervezetben és általuk megállapított eljárásend szerint történik.[67] Amellett, hogy kereskedelmi választottbíráskodásra csak magánjogi jogügylet (ti. választottbírósági megállapodás) megkötését követően kerülhet sor, valamint a felek és a választottbírók közötti is magánjogi jogviszony áll fenn, a választottbíráskodás

[63] Fabinyi 50-54.
[64] Újlaki 2.
[65] Farkas in JK 386-387.
[66] Bauer in JK 490-491.
[67] A T/15361. sz. törvényjavaslat általános indokolása

magánbíráskodás jellegét támasztja alá az a körülmény is, hogy a választottbíróságok – nem rendelkezve az állami kényszer érvényesítésének jogával – az eljárás kritikus pontjain rá vannak utalva az állami bíróság jogsegélyére.[68] A fentiek fényében nem helyes az államhoz, illetve az állam szerveihez kötődő joghatóság fogalmának összekapcsolása a választottbírósági megállapodással, illetve választottbíráskodással, mely „szétfeszíti" a joghatóság kortárs fogalmát.

2.1.5.2. Alávetés

36. Az „alávetés" *(submissio)* fogalmát régi perjogunk használta az állami bírósági rendszeren belül az alperes egyoldalú nyilatkozatára, mely alapján őt egy meghatározott bíróság előtt perelni lehet,[69] továbbá a választottbírósági szerződés szinonimájaként használatos volt a „választottbírósági alávetés" kifejezés is.[70] A kortárs hazai jogirodalomban szintén van példa az alávetés kifejezés használatára a joghatósági megállapodás, illetve a választottbírósági kikötés szinonimájaként.[71] A joghatósági megállapodás kapcsán az alávetés kifejezés nem kellően átfogó voltára mutat rá Köblös, aki szerint az alávetés fogalmába nem érthetők bele az izolált derogációs megállapodások, jóllehet ezek gyakorlati jelentősége marginális.[72] A választottbíráskodás kontextusában az alávetés normatív szinten ma is a választottbírósági szerződés szinonimája,[73] ugyanakkor van olyan hazai szerző, aki csak a már felmerült jogviták vonatkozásában megkötött választottbírósági megállapodásra *(compromissum)* használja az alávetés megjelölést, összhangban külföldi példákkal.[74]

2.1.5.3. Hatásköri megállapodás

37. Fentebb már utaltunk arra, hogy amennyiben a felek választottbírósági megállapodást kötnek, azzal a Szászy által említett hét szint közül az első szinten értelmezett bírói hatáskört *(facultas iuridictionis)* módosítják, kiszerződve az állam bíráskodási képessége alól, joghatósági megállapodás megkötése esetén pedig a második szinten lévő hatáskör *(iurisdiction internationalis)* módosításáról van szó. Mivel mind a választottbírósági, mind a joghatósági megállapodásokról elmondható, hogy a – tágabb értelemben vett – bírói hatáskört elvonják, vagy módosítják, elméleti szempontból kézenfekvőnek tűnik, hogy ezen funkcionális azonosság alapján e két megállapodást közös név alatt „hatásköri megállapodásként" jelöljük. Erre rezonáló külföldi példaként említhető a frankofón irodalomban elterjedt *conventions de juridiction* megnevezés, mely magában foglalja mind a rendes bírósági hatáskört érintő megállapodásokat *(convention d'élection de for),* mind a választottbírósági megállapodásokat *(convention d'arbitrage)*.[75] A „hatásköri megállapodás" elnevezés azonban a hazai polgári perrendben használatos, széleskörben elterjedt hatáskör fogalomra tekintettel zavaró lehet, hiszen egyrészt a választottbírósági megállapodás nem a polgári bíróság klasszikus értelemben vett hatáskörét, hanem az állam bíráskodási képességét érinti, másrészt a

[68] így többek között a választottbírósági megállapodás elismerése kapcsán (Vbt. 9.§); a választottbírói tanács megalakulásával kapcsolatban, (Vbt. 12. §); vagy a bizonyítás körében (Vbt. 40. §) illetve számos egyéb esetben, ld Vbt. 28. §-át mely nevesíti még az előzetes bizonyítás, ideiglenes intézkedés, biztosítási intézkedés, okirat végrehajtási záradékkal való ellátásának, valamint a perbeli biztosíték adásának eseteit.
[69] Magyary 135-136.
[70] Pp. Kommentár (Fabinyi) 240.
[71] Osztovits az alávetést a joghatósági kikötés szinonimájaként használja (Ld. Csehi 872). Mádl és Vékás az alávetést a választottbírósági kikötést szinonimájaként használja. Mádl-Vékás 550.
[72] Köblös 29.
[73] Vbt. 47. § (2) aa)-ac) pontok
[74] Horváth 52; Redfern-Hunter 15;
[75] Coipel-Cordonnier 13.; Montenegro 18.

joghatósági megállapodás szintén magasabb szinten, az állam és más államok kapcsolatában értelmezendő.

2.1.5.4. Fórumválasztó megállapodás

38. A fórum kifejezés a latin *„forum”* főnévből ered, melynek alapvető jelentése főtér, piactér, ugyanakkor azt a helyet is jelentette, *ahol a pereket, illetve a törvénykezést folytatták*.[76] A „forum” kifejezés az ókori Rómában használatos volt átvitt értelemben az államügyek, illetve *az igazságszolgáltatás kifejezésére is*.[77] A római jogban a választottbíráskodás sok évszázadon keresztül az állami igazságszolgáltatással összekapcsolva működött és csak a késő császárkorban vált magánbíráskodássá.[78] Annak ellenére, hogy a római jog a választottbírósági megállapodás és ítélet közvetlen hatályát nem ismerte el – mely alól kivételt csak a jusztiniánuszi kodifikáció jelentett – az *arbiter* és a *iudex* eljárása között csak minimális különbség volt.[79] Emiatt az *arbiter* kifejezés egyik jelentése a római jogban a felek által megbízott, az "állami" jogérvényesítés alternatívájaként alkalmazható vitarendezési módra utal, ahol a felek megegyezése, azaz compromissum-a eredményeképpen kerül a választottbíró kijelölésre, annak érdekében, hogy a felek jogvitáját eldöntse. [80]

39. Joghatósági és választottbíróság megállapodás megkötésének az alapja a jogalkotó által a felek számára biztosított autonómia, mely alapján *választhatnak, hogy ki és hol döntse el jogvitájukat*. Mindkét megállapodás célja, hogy a felek az egyébként irányadó hatásköri szabályoktól eltérve jogvitájuk elbírálására tőlük független harmadik személy(eke)t, illetve szervet válasszanak, mely maga után vonja, hogy a jogvita lefolytatására is eltérő – fizikai vagy fiktív – helyen kerül sor. Joghatósági megállapodás esetén az eltérő fizikai hely értelemszerűen egy másik állam bírósága. Választottbírósági megállapodás esetén a választottbíráskodás helyét a felek szabadon meghatározhatják, ennek hiányában a választottbírók jogosultak erről dönteni, és az eltérhet az egyes eljárási cselekmények lefolytatásának helyétől.[81] A nemzetközi választottbíráskodásban a választottbíráskodás helye sokszor fiktív, illetve manapság fizikai tér helyett egyre inkább digitális térről beszélhetünk.[82] Emellett mind a joghatósági, mind a választottbírósági megállapodás megkötése az igazságszolgáltatás felek általi megválasztását is jelenti: első esetben egy adott állam igazságszolgáltatása – teljes bírósági rendszere – mellett döntenek a felek, míg a második esetben kiszerződnek az állami igazságszolgáltatás alól, hogy jogvitájukat magánbíráskodás keretében rendezzék.

40. Mivel a fórumnak, mint a döntés helyének és az igazságszolgáltatás módjának a felek általi megválasztása a joghatósági és választottbírósági megállapodások kulcsfontosságú eleme, kézenfekvő kifejezésnek tűnik a „fórumválasztó megállapodás” megnevezés. Külföldi példaként az angolszász irodalom által használt „*forum selection agreement”* megnevezés hozható fel. Megjegyzendő ugyanakkor, hogy a „*forum selection agreement”* megjelölés kapcsán az angolszász szerzők között sincs maradéktalan egyetértés: Born e megjelölés alatt csak az állami bíróságok kikötését érti, Park ezzel szemben e fogalmat tágan értelmezi és

[76] Finály Ld. forum szócikket.
[77] Lewis – Short: A New Latin Dictionary. New York / Oxford 1891. 773-774.
[78] Kecskés in MJ (2013) 386.
[79] Kecskés in MJ (2013) 387.
[80] Boóc in MJ 224.
[81] UNCITRAL Modelltörvény 20. Cikk, Vbt. 31. §
[82] Csehi in PJ (2019) 9-10. pont Csehi in PJ (2020) 1-2. 17. pont

mind a joghatósági, mind a választottbírósági megállapodásra alkalmazza.[83] Emellett az angol nyelvű irodalom használja még a *„choice of forum agreement”* megjelölést is a választottbírósági és joghatósági megállapodás együttes megjelölésére.[84] A hazai jogirodalomban a fórum megnevezés használata kapcsán nincs egységes álláspont, egyes szerzők csak az állami bíróságok szinonimájaként használják, mások tágabb értelemben az állami bíróságokat és választottbíróságokat is értik alatta. *Bán*, illetve *Köblös* a fórumválasztó megállapodás kifejezést a joghatósági megállapodás szinonimájaként használják.[85] Ugyanakkor *Mádl* és *Vékás* használják a fórum megjelölést a választottbíróságra is.[86] *Vörös* a fórum alatt érti mind a rendes bíróságokat, mind a választottbíróságokat.[87] *Varga* szintén tágabb értelemben a választottbíróságot „magánjogi jogügylettel életre hívott fórum”-ként jelöli, illetve „választottbírósági vitarendezési fórum”-ot említ.[88] *Okányi* a fórum megjelölést mind a választottbíróság, mind az állami bíróság szinonimájaként használja.[89] A fórumválasztó megállapodás megjelöléssel kapcsolatban ellenérvként elsősorban az a megfontolás említhető, hogy a nemzetközi kollíziós magánjogban a fórum általában az eljáró állami bíróságot jelöli (ld. pl. *lex fori* – az eljáró bíróság joga), így a fórumválasztó megállapodás fogalma alá szűk értelemben csak a joghatósági megállapodások esnének.

41. A fentieket összefoglalva, míg a joghatósági megállapodás fogalmi körébe nem vonható a választottbírósági megállapodás, addig e két fogalom együttes megjelölésére alkalmas az alávetés, a hatásköri megállapodás és a fórumválasztó megállapodás megjelölés is. Mindhárom utóbbi megnevezés mellett, illetve ellen hozhatók fel érvek, illetve ellenérvek, továbbá nemzetközi példák. Ugyanakkor az „alávetés”, illetve a „hatásköri megállapodás” megjelölések, jóllehet megragadják a közös elméleti funkciót, azonban nem tükrözik kellően e két megállapodás gyakorlati célját, valamint e megállapodások közös alapját, a feleket megillető autonómiát a jogvitájukat eldöntő fórum helyének szabad megválasztására. Emellett a „hatásköri” megállapodás a Pp. jogi terminológiájára figyelemmel kifejezetten megtévesztő is lehet. Emiatt az értekezésben a nemzetközi választottbírósági és joghatósági megállapodásokra a továbbiakban együttesen „fórumválasztó megállapodásként” hivatkozom.

2.1.6. Fórumválasztó megállapodások funkciói

42. A fórumválasztó megállapodásoknak olyan funkciói vannak, melyek igazodnak a nemzetközi kereskedelem alapvető igényeihez. Ezek a funkciók az alábbiakban foglalhatók össze.

2.1.6.1. A joghatósági kockázat csökkentése – Előreláthatóság

43. Egy nemzetközi tranzakcióban fórumválasztó megállapodás hiányában több állam rendes bíróságának joghatósága is „versenyezhet” a jogvita eldöntéséért. A felek domicíliumán, mint fő alapvető joghatósági okon kívül számos egyéb joghatósági ok felmerülhet a szerződés, vagy bizonyos szerződéses kötelezettség teljesítésének helyétől kezdve, a károkozás, illetve a kár bekövetkezésének a helyéig. Mindez rendkívül előreláthatatlanná teszi, hogy jogvita esetén felperesként milyen államban lehet peres eljárást

[83] Born, (2009) 67-68.), Park 19-20.
[84] Sparka Chapter I.A.
[85] Bán in Nmjtv. kommentár 433. Köblös 30.
[86] Mádl-Vékás 548, 551.
[87] Vörös 268.
[88] Varga in Pp Kommentár (Varga) 2856.
[89] Okányi in Pp. Kommentár (Varga) 2906.)

indítani, illetve alperesként milyen külföldi fórum előtt kell majd védekezni, mely egy komoly „joghatósági kockázatot” eredményez. Fórumválasztó megállapodás megkötésével ez a joghatósági kockázat csökkenthető, így a felek jogvita esetén jobban tudnak tervezni az idő, illetve költség faktorokkal, és informált döntést tudnak hozni arról, hogy egyáltalán érdemes-e pert, vagy választottbírósági eljárást kezdeményezni.

2.1.6.2. Párhuzamos eljárások kockázatának csökkentése

44. A jogvita eldöntésért „versengő” joghatósági okok természetes következménye, hogy jogvita esetén a felek igyekeznek a számukra kedvezőbbnek gondolt állami bíróság előtt pert indítani. Mivel általában a felek különböző bíróságokat gondolnak kedvezőnek, előbb egy bíróságokhoz való versenyfutás *(race to courts)* kezdődik, majd párhuzamos eljárások indulnak különböző államok fórumai előtt ugyanabban a tárgyban. E párhuzamos eljárások sokszor egymásnak ellentmondó bírói döntésekkel zárulnak, melyek a végrehajtási szakaszban komoly problémákat okoznak. Mindez a feleknek bizonytalanságot, többszörös jogi költségeket jelent, és veszélyezteti az igazságszolgáltatás hatékony működését. Választottbírósági megállapodás, illetve kizárólagos joghatósági megállapodás megkötése a fenti kockázatot csökkenti, mivel a felek által kikötött fórum eljárása és döntése védelemben részesül.

2.1.6.3. Neutrális fórum kikötése

45. Fórumválasztó megállapodás megkötésével a feleknek lehetőségük nyílik egy semleges fórum előtt rendezni jogvitájukat. A nemzetközi magánjog tudománya – Nussbaum német jogtudós nyomán – „hazafelé törekvés” *(Heimwärtsstreben)* kifejezéssel írja le a nemzeti bíróságok azon megközelítését, hogy határon átnyúló tényállás esetén idegen jog alkalmazása helyett igyekeznek a saját *lex fori*-juk alapján dönteni.[90] Amennyiben a jogvita valamely fél honossága szerinti állam bíróságai előtt folyik, a *lex fori* alkalmazása már önmagában előnyt jelent a hazai félnek. Emellett a hazai bíróságok előtti pereskedés számos egyéb eljárásjogi előnnyel jár a földrajzi közelségtől kezdve a saját nyelv használatáig, melyek a más államban honos ellenfél számára értelemszerűen hátrányként jelentkeznek. Ezt meghaladóan a külföldi felet határon átnyúló jogvitában sokszor további eljárásjogi kötelezettségek terhelik (pl. perköltségbiztosíték nyújtás, stb.). Egy semleges fórumot kikötő fórumválasztó megállapodás megkötésével elkerülhető, hogy a jogvitát valamelyik fél „hazai pályán” rendezhesse, így a két fél azonos feltételekkel vehet részt a jogvitában.

2.1.6.4. Testreszabott vitarendezés, szakértelem, rugalmasság

46. A fórumválasztó megállapodás megkötése azt a lehetőséget is magában hordozza, hogy a jogvitát egy olyan fórum tárgyalja, mely megfelel a felek szükségleteinek. Testreszabott vitarendezésre elsősorban választottbírósági megállapodás megkötése esetén van lehetőség, ahol a felek a választottbírák személye mellett az eljárás részleteit is maguk szabályozhatják. Ugyanakkor joghatósági megállapodás megkötése is lehetőséget nyújt arra, hogy a felek olyan rendes bírói fórumot válasszanak, mely szakértelmében, gyorsaságában, kereskedelmi ügyekben való jártasságában, és idegen nyelvismeretében megbíznak. Így például az angol bíróságokat kereskedelmi ügyekben való tapasztalatuk, gyakorlatias megközelítésük miatt sokszor választják a szigetországon kívüli felek is. Ugyanígy népszerű a Zürichi Kereskedelmi Bíróság, mely az első iratváltást követően a felek részére prognózist ad a pernyertesség,

[90] Nussbaum 384.

pervesztesség esélyeiről, és ezáltal az ügyek 2/3 részében bírósági egyezséggel zárja a jogvitákat.[91] A kontinentális bíróságok közül iparjogvédelmi ügyekben nagy szakértelemmel rendelkezik a Svájci Szövetségi Szabadalmi Bíróság, illetve a Mannheim-i és Düsseldorfi Tartományi Bíróság.[92]

2.1.6.5. Könnyebb végrehajthatóság

47. A fórumválasztó megállapodás utolsó funkciója – melynek fontossága alapján valójában az elsőnek kellene lennie – az, hogy joghatósági megállapodással, illetve választottbírósági megállapodással kikötött fórum határozata a végrehajtás során privilegizált szerepben van minden más bírói határozattal szemben. A nem kikötött bíróságok határozatai a végrehajtás helye szerinti állam saját joga és feltételrendszere alapján kerülnek végrehajtásra. Az ilyen végrehajtási eljárásokra jellemző egyrészt a „másodlagos joghatósági teszt" lefolytatása – mely során a végrehajtás államának bírósága a saját joga szerint ellenőrzi, hogy lett volna-e joghatósága az adott ügyre -, másrészt a megtagadási okok autonóm szabályozása, harmadrészt a viszonosság fennállásának megkövetelése.[93]

48. Ezzel szemben a joghatósági és választottbírósági megállapodások alapján hozott határozatok végrehajtását nemzetközi egyezmények, illetve szupranacionális jogforrások könnyítik meg, melyek korlátozzák egy újabb joghatósági teszt lefolytatását az elismerési, illetve végrehajtási szakaszban, egységes megtagadási okokat vezetnek be és nem követelik meg a viszonosság fennállását.[94]

2.2. Fórumválasztó megállapodások jogi természete

49. A joghatósági és választottbírósági megállapodások *Janus arcú* jogintézmények, melyek kettős jogi természetük miatt több dimenzióban is megragadhatók. A kettősség több szempontból is érvényesül. Egyrészt a jogági kapcsolódás szintjén, figyelemmel arra, hogy a fórumválasztó megállapodások kapcsolódnak a közjoghoz (eljárásjoghoz), illetve a magánjoghoz (anyagi joghoz) is. Másrészt a kettősség tetten érhető az alapjogviszonyhoz való kapcsolódás területén is. A fórumválasztó megállapodások ugyanis mindig függenek egy alapjogviszonytól, melynek hiányában nem lehet szó fórumválasztásról: a felek csak egy meghatározott, vagy meghatározható jogviszonyból származó jogvita kapcsán állapodhatnak meg fórumválasztásban. Ugyanakkor annak érdekében, hogy funkcióját hatékonyan be tudja tölteni, a fórumválasztó megállapodásnak függetlenednie kell az alapjogviszonytól, így annak esetleges érvénytelensége főszabályként nem rontja le a fórumválasztást.

2.2.1. Anyagi jogi – eljárásjogi kapcsolódás

50. A fórumválasztó kikötések alapvető feltétele, hogy a felek között konszenzus legyen abban, hogy jogvitájukat az egyébként hatáskörrel rendelkező bíróság elől elvonják, és azt egy választott fórum elé vigyék. A fórumválasztó kikötések létrejöttüket tekintve a klasszikus anyagi jogi szerződésekhez hasonlóak, mivel szükséges, hogy a felek a fenti lényeges kérdésben megállapodjanak egymással. Ugyanakkor céljuk a felek közötti jogvita rendezése,

[91] Dasser 312.
[92] Dasser uo.
[93] A magyar szabályozásra ld. az Nmjtv. 109. § (1) a) pontját, (4) bekezdését és a 113. § (1) bekezdését.
[94] Ld. a New York-i Egyezményt, a Brüsszel Ia Rendeletet, a Luganói Egyezményt, illetve a Hágai Joghatósági Egyezményt.

így hatásukat alapvetően az eljárásjog területén fejtik ki, továbbá a fórumválasztó megállapodások „végrehajtásához" szükség van egy felektől független harmadik félre, aki a felek jogvitájában végleges döntést hoz. Az alábbiakban áttekintjük, miként alakul a joghatósági és választottbírósági megállapodások jogi természete a nagyobb európai jogrendszerekben.

2.2.1.1. Joghatósági megállapodások természete

51. Az elemzést célszerű az angol joggal kezdeni, előre bocsátva egyrészt azt, hogy az angolszász jogban az anyagi-, illetve eljárásjogi kérdések nem különülnek el egymástól olyan élesen mint a kontinentális jogban, másészt azt, hogy a kontinentális és angolszász jog kategóriái között lényeges különbség van.[95] Az angol jog jelenleg uralkodó álláspontja szerint a joghatósági megállapodások kölcsönösen kikényszeríthető magánjogi kötelezettségeket jelentenek arra, hogy a fél a kikötött bíróság előtt érvényesítse igényét, és elvben nem különböznek bármely más – anyagi jogi – szerződéstől.[96]

52. A kontinentális felfogásban a joghatósági megállapodás eljárásjogi minősítése hagyományosan hangsúlyosabb, azonban manapság ettől az állásponttól elmozdulás figyelhető meg. A német jogban a joghatósági kikötés jogi természete vitatott. A joggyakorlat szerint a joghatósági kikötés egy eljárási viszonyokra vonatkozó anyagi jogi jogügylet - a BGH megfogalmazásában „anyagi jogi szerződés eljárásjogi viszonyokról" *(„materiell-rechtlichen Rechtsgeschäft über prozessuale Beziehungen")*.[97] A jogtudomány azonban a joghatósági kikötésre többnyire puszta eljárásjogi szerződésként tekint *(Prozessvertrag)*.[98] Az anyagi jogi jogügyletként történő felfogás mellett fő érv, hogy a kikötés nehezen értelmezhető eljárási cselekményként, mivel létrejötte időpontjában még nincs folyamatban lévő peres eljárás. Ezzel szemben az eljárásjogi felfogás képviselői arra mutatnak rá, hogy a kikötésnek nincsenek anyagi jogi jogkövetkezményei, mivel joghatásait kizárólag az eljárásjog területén fejti ki, azáltal, hogy megalapozza (prorogáció) vagy megvonja (derogáció) egy bíróság joghatóságát. Az utóbbi érvnek ellentmond a BGH 2020. évi friss döntése, mely alapján a joghatósági kikötés anyagi jogi kötelezettséget eredményez a kikötött bíróság előtti perindításra, melynek megsértése kártérítési kötelezettséget von maga után.[99] Manapság a jogtudomány részéről is egyre többen a joghatósági kikötések vegyes jellegét emelik ki. [100] *Schack* a BGH fenti álláspontjára alapozva vitatja a joghatósági megállapodás tiszta eljárási szerződés jellegét.[101]

[95] David – Brierly 300-302, 309-310. Vörös 23, 25.
[96] „There is no distinction of principle between a contract to sell and a contract to sue" (Briggs, 195.) Merrett – Carruthers: 449. Az uralkodó „ortodox" álláspont kritikájára ld. Ahmed 262-266
[97] BGH 1968.02.29. - VII ZR 102/65, BGH 1972.05.17. - VIII ZR 76/71; BGH 1986.01.20. - II ZR 56/85
[98] Danelzik 38.
[99] A döntés alapjául szolgáló ügyben egy washingtoni székhelyű telekommunikációs cég a bonni székhelyű német partnerét a felek között létrejött – bonni bíróságok javára szóló – joghatósági kikötést megsértve az USA-ban perelte be. Miután az USA bírósága helyt adott a német fél joghatósági kifogásának és megszüntette a peres eljárást, azonban a német fél eljárási költségeiről nem döntött, a Németországban indult második perben a német fél kártérítési igényt terjesztett elő a joghatósági kikötés megsértése miatt, kérve az amerikai eljárásban felmerült költségei megtérítését. A Német Szövetségi Legfelsőbb Bíróság helyt adott a német fél viszontkeresetének, kimondva, hogy a joghatósági megállapodás kötelezettséget keletkeztet arra, hogy a fél a kikötött bíróság előtt pereljen, és ennek megsértése esetén a másik fél észszerűen felmerülő költségeinek megtérítésére köteles. (BGH 17.10.2019 – III ZR 42/19.)
[100] Sparka, Chapter 5. IV.
[101] Schack 202.

Geimer kiemeli, hogy a joghatósági megállapodás – mint eljárásjogi szerződés – valódi kötelezettségeket alapoz meg.[102]

53. Manapság a francia uralkodó felfogás a joghatósági megállapodás kettős – anyagi és eljárásjogi – természetét, illetve kapcsolódását emeli ki.[103] Ennek ellenére a francia jog a joghatósági kikötések kikényszerítésére csak eljárásjogi eszközöket biztosít, egyrészt a perfüggőség intézménye, másrészt a külföldi határozat elismerésének és végrehajtásának megtagadása formájában. A francia felfogás szerint a joghatósági kikötések megsértése esetén alkalmazott pertiltó meghagyások *(anti-suit injunction)* intézménye sértené más állam bíróságának hatáskörét arra, hogy saját hatásköréről döntsön, a kártérítés alkalmazására pedig nincs bírói gyakorlat. A francia joggyakorlat a joghatósági klauzulákkal kapcsolatosan alapvetően *a szerződés értelmezés fontosságát emelte ki*, egyszersmind hangsúlyozva, hogy a bíróságok szerepe szerződéses ügyekben eleve korlátozott, s még korlátozottabb a legfelsőbb bíróság kontrollja a szerződéses dokumentumok alsóbb fokú bíróságok általi értelmezése során.[104]

54. A hazai jogirodalomban a joghatósági megállapodás jogi természete kapcsán nincs konszenzus. *Köblös* a joghatósági megállapodást vegyes jellegű szerződésnek tartja, mellyel kapcsolatban lehetséges a jogválasztás.[105] *Bán* szerint azonban a joghatósági megállapodás olyan sajátos szerződés, melyre a szerződéses kötelmi viszonyokra vonatkozó kollíziós szabályok nem alkalmazandók, így jogválasztásnak sincs helye, mely álláspont inkább a jogintézmény eljárásjogi jellegét hangsúlyozza.[106]

55. Az EU Bíróság gyakorlatában a *joghatósági megállapodás eljárásjogi természete* domborodik ki. Az 1979. évi *Sanicentral ügyben*[107] egy olyan német bíróságok javára szóló joghatósági megállapodás érvényessége volt a kérdés, mely a Brüsszeli Egyezmény hatálybalépését megelőzően került megkötésre egy német munkáltató és egy francia munkavállaló közötti munkaszerződésben. A bíróság szerint a kikötéssel egy joghatósági választásra kerül sor, melynek mindaddig nincs joghatása, amíg a felek peres eljárást nem kezdeményeznek. A bíróság hangsúlyozta, hogy jóllehet a megkötés időpontjában a kikötés a francia jog szerint érvénytelen volt, azonban a keresetindításra már az Egyezmény hatályba lépését követően került sor, így a kikötés joghatásait már az Egyezmény alapján kell elbírálni, mely szerint az érvényes kikötés. A *Benincasa ügyben*[108], ahol az egyik fél a főszerződés semmisségére hivatkozva próbálta elkerülni a joghatósági megállapodás eljárásjogi hatásait, az EU Bíróság hangsúlyozta, hogy utóbbit, melynek eljárásjogi céljai vannak el kell különíteni a szerződés többi anyagi jogi rendelkezéseitől, kimondva a joghatósági megállapodás autonómiájának elvét.

2.2.1.2. Választottbírósági megállapodások természete

56. Ami a választottbírósági megállapodást illeti, az angolszász jogi gondolkodásra jellemző, hogy azt szintén szerződéses nézőpontból, a feleket terhelő kifejezett, illetve hallgatólagos,

---

[102] Ld. Geimer álláspontját, aki valóságos kötelezettségekként „echte Pflichten” jellemzi a joghatósági megállapodásból származó kötelezettségeket. Geimer 612.
[103] Coipel-Cordonnier 50.; Gaudemet-Tallon 180.
[104] Mailhé (2019) 439.
[105] Köblös 157-158.
[106] Bán (2017) 52.
[107] 25/79. sz. *Sanicentral GmbH v René Collin* ügyben hozott határozat (1979. november 13.) ECLI:EU:C:1979:255
[108] C-269/95. sz *Francesco Benincasa v Dentalkit Srl.* ügyben hozott határozat (1997. július 3.) ECLI:EU:C:1997:337

valamint pozitív, illetve negatív kötelezettségek oldaláról közelíti meg: kifejezett pozitív kötelezettség a választottbírósági eljárásban való jóhiszemű részvétel a megállapodás alapján, kifejezett negatív kötelezettség pedig a tartózkodás attól, hogy a fél a jogvitát a rendes bíróság elé vigye,[109] továbbá a választottbírósági megállapodás a felek azon hallgatólagos ígéretét is magában foglalja, hogy a választottbírói ítéletet teljesíteni fogják.[110]

57. A kontinentális jogrendszerek álláspontja nem ennyire egyértelmű. A német jogi gondolkodásban a választottbírósági megállapodás természete vitatott. *Sparka* idéz álláspontokat, melyek szerint többen követik az eljárásjogi minősítést, de van, aki inkább az anyagi jogi minősítést, és olyan álláspont is van, hogy a választottbírósági szerződés vegyes szerződés. [111] A bírói gyakorlatban korábban túlnyomórészt az eljárásjogi tárgykörben létrejött anyagi jogi jogügylet felfogás érvényesült („*materiellrechtlichen Vertrag über prozessrechtlicher Gegenstand*"), melyet a jogtudományban is többen képviselnek, ugyanakkor az utóbbi időben a jogirodalom képviselői közül többen az eljárásjogi szerződés *(„Prozessvertrag")* elméletet képviselik, illetve az eljárásjogi szerződés egy altípusaként *(Unterfall des Prozessvertrags)* azonosítják a választottbírósági megállapodást, melyet számos újabb eseti döntés szintén alátámaszt.[112] Az eljárásjogi szerződés megközelítést többen azon az alapon támogatják, hogy a választottbírósági kikötés pusztán az állami bíróság hatáskörének hiányát eredményezi, azonban nem hoz létre anyagi jogi kötelezettséget arra, hogy a fél ne indítson keresetet az állami bíróság előtt.[113] Az anyagi jogi kötelezettségek hiányát azonban többen kétségbe vonják, rámutatva, hogy a választottbírósági megállapodás a felek számára egy pozitív kötelezettséget ír elő, hogy mindent megtegyenek a választottbírósági eljárás lefolytatása érdekében, illetve egy negatív kötelezettséget tartalmaz, mely alapján tartózkodniuk kell mindentől, mely veszélyeztetné a jogvita választottbíróság általi eldöntését.[114] A felek fenti kötelezettségeinek megsértése a jogirodalom szerint kártérítési igényt alapozhat meg a BGH joghatósági megállapodás kapcsán hozott, fent idézett döntéséhez hasonlóan.[115]

58. A klasszikus francia felfogás szintén a választottbírósági megállapodás megkötésével a felek által vállalt pozitív, illetve negatív szerződéses kötelezettségeket tekinti kiinduló pontnak, azonban újabban több szerző hangsúlyozza, hogy ezek csak másodlagosak, mivel annak van alapvető jelentősége, hogy a választottbírósági megállapodás a főszerződésből fakadó anyagi jogokhoz kapcsolódó kereseti jog érvényesítését befolyásolja.[116]

59. A kortárs hazai jogirodalomban nincs konszenzus a választottbírósági megállapodás jogi természete kapcsán. Alapvetően a kettős, illetve vegyes – anyagi jogi, illetve eljárásjogi – megközelítés az uralkodó, ugyanakkor bizonyos szerzők egy-egy elemnek nagyobb hangsúlyt tulajdonítanak.

60. *Bauernél* a kettős jogi természet elismerése mellett hangsúlyosabban jelennek meg a közjogi, illetve eljárásjogi elemek. Nézete szerint a választottbírósági szerződés három jogviszonyt hoz létre: egyrészt egy jogviszonyt a magánfelek között, másrészt a felek és a

[109] Born (2016) 62.; Joseph 113-114.
[110] Joseph 116; Briggs 491.
[111] Sparka Ch. 5. B. III.
[112] BGH 1957.01.30. Urt. v. 30.01.1957, Az.: V ZR 80/55.; Buchwitz 53. Geimer 1377;Schack 492. Schütze – Thümmel 69.
[113] Schack 492.
[114] Schütze – Thümmel 89.; 101.
[115] Schütze – Thümmel 101.
[116] Seraglini-Ortscheidt 206.

választottbíróság közötti jogviszonyt, harmadrészt egy jogviszonyt a felek és az állam között, mely alapján az utóbbi tudomásul veszi saját joghatóságának kizárását. Míg az első két jogviszony magánjogi, addig a harmadik közjogi jellegű.[117]

61. *Horváth* szerint a választottbírósági megállapodás kettős jogi természetű megállapodás, melynek anyagi jogi hatása, hogy a feleknek mindent meg kell tenniük a választottbírósági eljárás gyors lezárulásáért és tartózkodniuk kell minden olyan tevékenységtől, mely ezt veszélyezteti, eljárásjogi hatása pedig az, hogy akadályt jelent, ha bármelyik fél bírósághoz fordul.[118] *Okányi* a választottbírósági megállapodást olyan *sui generis* szerződési típusként határozza meg, melynek egyes elemei anyagi jogi, más elemei eljárásjogi jellegűek, és amely elválaszthatatlan a felek és a választottbírók között fennálló választottbírói szerződéstől.[119] Timár a választottbírósági megállapodás természete kapcsán elválasztja a közjogi-magánjogi, valamint az eljárásjogi-anyagi jogi dimenziókat. *Timár* a választottbírósági megállapodást – a kereskedelmi választottbíráskodás területén – egyrészről egyértelműen magánjogi szerződésnek tekinti, másrészről az eljárásjogi-anyagi jogi dimenziók kapcsán *dualista álláspontot vall*, ugyanakkor hangsúlyozza, hogy a szerződési jog általános szabályai csak kellő mértékletességgel alkalmazhatók a választottbírósági megállapodásra, mivel annak alapvető funkciója a vitarendezés, így az ehhez közvetlenül kapcsolódó kérdéseket a választottbírósági eljárási jog szabályozza.[120]

62. *Fejes* szintén elismeri a választottbírósági megállapodás vegyes természetét, de az anyagi jogi jelleget hangsúlyosabbnak tartja. *Fejes* külön kiemeli a felek szerződéses szabadságának érvényre juttatását, mely alapján álláspontja szerint egyes kérdések kapcsán nem a kifejezett felhatalmazó rendelkezések fennállása, hanem a tiltó szabályok hiánya a releváns.[121]

2.2.2. Autonómia és függőség

63. A fórumválasztó kikötések egyrészt „önállótlanok”, mivel mindig valamilyen meghatározott, vagy legalább meghatározható alapjogviszonyhoz kell kapcsolódniuk, melyből fakadó jogviták vonatkozásában határozzák meg a döntésre jogosult fórumot, és jellemzően egy főszerződés részét képezik. Ezen függőség következménye a fórumválasztó megállapodás meghatározottságának követelménye. Ugyanakkor annak érdekében, hogy a fórumválasztó megállapodások funkciójukat betölthessék, szükséges e kikötéseket bizonyos értelemben függetleníteni az alapjogviszonytól – különösen az őket hordozó szerződéstől – ellenkező esetben ugyanis az utóbbi érvénytelensége kihatna a fórumválasztó megállapodásra, aláásva annak hatékonyságát, hiszen elég lenne bármelyik félnek az érvénytelenséget állítania ahhoz, hogy választott fórumot megfossza „fórum” minőségétől.

64. Az autonómia elve különleges jelentőséget kap nemzetközi fórumválasztás esetén, mivel lehetővé teszi, hogy a fórumválasztó megállapodásra a főszerződésre irányadó jog helyett más jog kerüljön alkalmazásra. Az alábbiakban röviden áttekintjük, hogy miként nyert fokozatos nemzetközi elismerést a fórumválasztó megállapodás autonómiájának elve. Mivel az elvnek a nemzeti jogrendszerek közül Franciaországban van a leggazdagabb gyakorlata,

[117] Bauer in JK 2005. 489-490.
[118] Horváth 57-58.
[119] Okányi in Pp. Kommentár (Varga) 2875
[120] Timár 100, 103.
[121] Fejes 21.

DOI: 10.15774/PPKE.JAK.2024.006

és itt nyert a legszélesebb körű elismerést, érdemes ezen ország bírói gyakorlatának fejlődését röviden felidézni, mielőtt az elv általános nemzetközi elismerését tárgyalnánk.

2.2.2.1. Az autonómia elvének fejlődése a francia joggyakorlatban

65. Franciaországban az autonómia elvét a joggyakorlat munkálta ki, lépésről lépésre, melynek bemutatására - annak sajátossága miatt – érdemes egy rövid kitérőt tenni. Az első lépés a *Gosset ügyben*[122] hozott ítélet volt. Az ügyben egy francia cég vetőmag adásvételi szerződést kötött egy olasz eladóval, mely választottbírósági kikötést tartalmazott, azonban időközben Franciaországban import tilalmat rendeltek el a termékre. Amikor a francia vevő megtagadta a fizetést, az olasz cég választottbíráskodást kezdeményezett a vételár megfizetésért Olaszországban, melyet meg is nyert. A választottbírósági ítélet végrehajtását a francia fél többek között azon az alapon támadta, hogy a főszerződés az import tilalom miatt érvénytelen, így az annak részét képező választottbírósági kikötés is érvénytelenné vált. A Cour de Cassation azonban kimondta, hogy nemzetközi választottbíráskodás esetén a választottbírósági szerződés - kerüljön megkötésre akár a főszerződés részeként, vagy attól elkülönülten – a főszerződéstől teljes jogi függetlenséget élvez, mely kizárja, hogy az utóbbi esetleges érvénytelensége hatással legyen a választottbírósági szerződés érvényességére.[123]

66. Ezt követően a francia legfőbb bírói fórum a *Hecht ügyben*[124] hozott döntésében kimondta az autonómia elvének kollíziós jogi vetületét. Ebben az ügyben egy belga cég, mint megbízó és egy francia természetes személy, mint ügynök kötöttek egymással kereskedelmi ügynöki szerződést választottbírósági kikötéssel, mely utóbbi a korabeli francia jog alapján csak kereskedők között volt érvényesen kiköthető. A francia ügynök a hazai rendes bíróságok előtt indított pert a választottbírósági kikötés érvénytelenségét állítva, azonban azok a választottbírósági kikötés miatt hatáskörük hiányát állapították meg. A Cour de cassation megerősítette az alsóbb fokú bíróságok érvelését, mely alapján a francia jog fenti szubjektív arbitrabilitást szűkítő szabálya nemzetközi választottbíráskodás esetén nem feltétlenül alkalmazandó, arról a felek lemondhatnak, és hangsúlyozta, hogy a választottbírósági szerződés teljes autonómiát élvez. A Cour de cassation döntése alapján a választottbírósági kikötés autonómiája megteremti annak lehetőségét, hogy a választottbírósági megállapodásra eltérő jog legyen az irányadó, mint a főszerződésre, anélkül, hogy ezt a jogot a hatáskörének hiányát megállapító rendes bíróság azonosítaná.[125] *Oppetit* találó megjegyzése szerint a választottbírósági megállapodás a fenti döntés alapján egy kollíziós jog nélküli szerződés *(„contrat sans conflit de lois”),* utalva arra, hogy a francia legfőbb bírói fórum ezáltal eltekintett a választottbírósági megállapodásra irányadó jog azonosításától a klasszikus kollíziós módszer szerint.[126] *Gaillard* szerint ezáltal megszületett a választottbírósági szerződés érvényességének elve, mely nem valamely jogból, hanem a felek akaratából származik, és amely egyúttal a hagyományos kollíziós módszer elutasítását is jelentette.[127]

67. A francia bírói gyakorlat a *Dalico ügyben*[128] hozott ítélettel az autonómia elve kapcsán még egy lépéssel továbbment. Ebben az ügyben egy líbiai építési projekttel kapcsolatban alakult ki jogvita, melyre egy dán építőipari cég szerződött egy helyi önkormányzattal, akként,

[122] Raymond Gosset c. Sté Carapelli - Cass. 1ére civ. 7 mai 1963;
[123] Le Bars 18-19.
[124] Hecht c. Société Buisman’s – Cass 1ére Civ. 4. juillet 1972.
[125] Le Bars 30-31.
[126] Le Bars 37.
[127] Fouchard – Gaillard –Goldman 214-215.
[128] Dalico v. Khoms El Mergeb Cour de Cassation, Chambre civile 1, du 20 décembre 1993, 91-16.828.

hogy a felek által aláírt építési szerződés vitarendezési fórumként a líbiai bíróságokat kötötte ki, ugyanakkor az annak mellékletét képező, felek által alá nem írt tender-dokumentációban szerepelt egy olyan előírás, hogy jogvita esetén a líbiai bíróságot kikötő cikk helyett az ICC választottbírósága előtt kell eljárni Párizsban. A líbiai jog alapján csak az aláírt választottbírósági szerződés volt érvényes, ennek ellenére a dán cég választottbírósági úton perelte a líbiai partnert és nyert. A választottbírósági ítélet érvénytelenítése iránti eljárásban a Cour de cassation kimondta, hogy *„ (…) … a nemzetközi választottbírói jogrend szabálya alapján a választottbírósági klauzula jogilag független attól a főszerződéstől, mely azt közvetlenül vagy hivatkozásként tartalmazza, és annak létezését, valamint hatályát – a francia jog imperatív normáira és a nemzetközi közrendre figyelemmel – a felek közös akarata szerint kell megítélni, anélkül hogy szükséges lenne állami jogra hivatkozni (…)”* [129] A döntéssel a francia legfőbb bírói fórum a választottbírósági megállapodás létezésének kérdését függetlenítette az állami jogoktól és azt főszabályként a felek közötti akarategység fennállása tükrében - quasi ténykérdésként - rendelte megítélni, mely során a jogi kontroll az imperatív normák és közrendi szabályok szintjére szorul vissza.

2.2.2.2. Az autonómia nemzetközi elismerése választottbírósági megállapodásoknál

68. Schlosser szerint a New York-i Egyezmény V. Cikk (1) bek. a) pontjának szabálya implicit módon már tartalmazta az autonómia elvét, mikor külön szabályozta a választottbírósági megállapodásra irányadó jog kérdését.[130] *Gaillard* azonban rámutat, hogy az ICC Választottbírósági Szabályzata már 1955-ben kifejezetten előírta a választottbírósági megállapodás függetlenségét a főszerződés létezésétől, illetve érvényességétől, melyet aztán az 1976. évi UNCITRAL Választottbíráskodási Szabályzat, majd több Nyugat-Európai ország nemzeti jogalkotása is kodifikált a ’70-es 80-as évektől kezdődően.[131]

69. Mára a választottbírósági megállapodással kapcsolatban az autonómia elve – a főszerződéstől való anyagi jogi és kollíziós jogi függetlenség értelmében – általános elismerést nyert. Erre a legjobb példa a Modelltörvény szabályozása, mely több szinten is kifejezi az autonómia elvét. Egyrészt, a Modelltörvény kifejezetten deklarálja a választottbírósági szerződés függetlenségét a főszerződéstől a választottbíróság hatáskörének megállapítása körében, együtt a *Kompetenz-Kompetenz elvvel*. [132] Másrészt, a Modelltörvény közvetetten is kifejezi az autonómia elvét a választottbírósági ítélet érvénytelenítésével, valamint annak elismerésével és végrehajtásával kapcsolatos szabályozásnál, ahol megengedi, hogy a választottbírósági szerződésre adott esetben más jog legyen irányadó, mint a főszerződésre.[133] Az elv általános elismerésének további példája a nemzetközi adásvételi szerződési jog szabályait egységesítő Bécsi Vételi Egyezmény, mely külön rendelkezik arról, hogy a szerződés elállás következtében történő megszűnése nem érinti a vitarendező megállapodást.[134]

---

[129] (« …. en vertu d’une règle matérielle du droit international de l’arbitrage, la clause compromissoire est indépendante juridiquement du contrat principal qui la contient directement ou par référence et que son existence et son efficacité s’apprécient, sous réserve des règles impératives du droit français et de l’ordre public international, d’après la commune volonté des parties, sans qu’il soit nécessaire de se référer á une loi étatique … ») Fordítás a szerzőtől.

[130] Schlosser álláspontját idézi Gaillard. Fouchard – Gaillard – Goldman 203.

[131] Fouchard – Gaillard – Goldman 200, 203.

[132] Modelltörvény 16. Cikk (1) bekezdése.

[133] Modelltörvény 34. Cikk (2) a) i) pontja, 36. Cikk (1) a) i) pontja.

[134] Bécsi Vételi Egyezmény 81. (1) Cikk.

DOI: 10.15774/PPKE.JAK.2024.006

70. Az autonómia elve a választottbírósági szerződések kapcsán hazánkban is először bírói úton nyert elismerést az 1930-as években,[135] ugyanakkor a szocialista jogfejlődés időszakában háttérbe szorult.[136] Végül a rendszerváltást követően a rVbt. szabályai 1994-ben a Modelltörvény fenti rendelkezéseit a választottbírósági megállapodás kikényszerítése, illetve a választottbírósági határozat érvénytelenítése kapcsán gyakorlatilag változtatás nélkül vették át, melyen a Vbt. sem változtatott.[137]

71. A hazai joggyakorlatban az autonómia elve kapcsán némi bizonytalanság tapasztalható. Van döntés, mely az az autonómia elvét – álláspontom szerint kifejezetten tévesen –, az elv által eredetileg elérni kívánt cél ellenében alkalmazza. Erre példa, amikor a Kúria a társasházi közös képviselő által a társasház képviseletében megkötött bankkölcsönszerződésben szereplő választottbírósági kikötést olyan mértékben függetlenítette a főszerződéstől, hogy azt a közgyűlés külön ennek megkötésére irányuló határozata hiányában létre nem jöttnek tekintette.[138] Több döntés megkerüli az autonómia elvének kifejezett említését. Egy esetben egy határozott idejű, de a felek által a lejáratot követően is teljesített szerződés kapcsán a bíróságok arra jutottak, hogy a választottbírósági megállapodás a határozott idő lejártával automatikusan megszűnt.[139] Egy másik esetben két egyéni vállalkozó az általuk alapított betéti társaság keretében folytatták a korábban általuk megkötött, választottbírósági kikötést tartalmazó tanácsadói szerződések teljesítését, mely ügyben a másodfokú bíróság arra jutott, hogy a választottbírósági szerződés fennmaradt.[140] A két idézett esetben közös, hogy az alapprobléma a választottbírósági szerződés főszerződéstől való függetlenségének kérdése, a döntések ugyanakkor hallgatnak az autonómia elvéről. Ugyanakkor van példa az autonómia elvének adekvát alkalmazására is. A Kúria egy közelmúltban hozott eseti döntése kifejezetten az autonómia elvére hivatkozással kényszerített ki egy fogyasztói szerződésben lévő választottbírósági kikötést. A döntés alapjául szolgáló ügyben a felek választottbírósági kikötést is magában foglaló vállalkozási szerződést kötöttek a rVbt. hatálya alatt, melynek műszaki tartalmát már a Vbt. hatálya alatt véglegesítették. A Kúria szerint a természetes személy megrendelők nem hivatkozhattak sikerrel fogyasztói minőségükre és a fogyasztói szerződések Vbt. által bevezetett objektív inarbitarbilitására, mivel a vállalkozási szerződéstől független választottbírósági szerződés már a rVbt. hatálya alatt létrejött, így arra még a korábbi szabályozás volt irányadó.[141]

2.2.2.3. Az autonómia nemzetközi elismerése joghatósági megállapodásoknál

72. A fórumválasztó megállapodások másik típusánál, a joghatósági megállapodásoknál az autonómia elvének kimondására az uniós jogban először bírói úton került sor, 1997-ben a *Benincasa ügyben* hozott ítélettel. Ebben az ügyben az olasz felperes a szintén olasz alperessel kötött franchise szerződésben lévő, a firenzei bíróságok joghatóságát kikötő joghatósági megállapodást próbálta – sikertelenül – megfosztani eljárásjogi hatásaitól a német bíróságok előtt azon az alapon, hogy a franchise szerződés német jogba ütközése miatti semmisségét állította. Az EU Bíróság azonban ítéletében leszögezte, hogy a joghatósági megállapodásban kikötött bíróságnak kizárólagos joghatósága van a joghatósági

[135] Magyar – Nizsalovszky idézi a Kúria P. IV. 3129/1929., 1588/1931., 4015/1930., és 257/1933. sz. döntéseit. Magyary – Nizsalovszky 715.
[136] Faragó 59-60.
[137] rVbt. 24. § (1) bek. és rVbt. 55. §(1) bek. b) pont. Vbt. 17. § (1) bek. 47. § (2) bek. aa) pont.
[138] BH 2014.154. Kúria Gfv. VII. 30.263/2013.
[139] BH 2005.397. Legf. Bír. Pfv. E. 20.453/2005. sz.
[140] BH 2012.97. Legf. Bír. Gfv. X. 30.263/2010.
[141] Kúria Gfv. 30.044/2022/6.

megállapodást hordozó szerződés érvénytelenségének megállapítására, indirekt módon kimondva a joghatósági megállapodás autonómiájának elvét. Az autonómia elvét a Hágai Egyezmény, valamint a Brüsszel Ia Rendelet kodifikálta.[142] A joghatósági megállapodások kapcsán az Nmjtv. szintén deklarálja az autonómia elvét, kimondva, hogy a joghatósági megállapodást – annak létezése és érvényessége tekintetében – a szerződés többi feltételétől független megállapodásként kell kezelni.[143]

2.2.2.4. Autonómia – az elv vélelem jellege és tartalma

73. Az autonómia elve alapján a joghatósági, illetve választottbírósági szerződés létezését, illetve érvényességét függetlenül kell megítélni a főszerződés létezésének, és érvényességének kérdésétől. Ebből következően i) a főszerződés nem létezése, illetve érvénytelensége önmagában nem eredményezi a fórumválasztó megállapodás nem létezését, illetve érvénytelenségét, melyből logikusan következik, hogy ii) a fórumválasztó megállapodás nem létezéséből, illetve érvénytelenségéből sem következik a főszerződés nem létezése, illetve érvénytelensége.

74. Ugyanakkor az autonómia elve nem abszolút: számos olyan eset képzelhető el, amikor a főszerződés létre nem jötte, vagy érvénytelensége egyben a fórumválasztó megállapodás nem létezését vagy érvénytelenségét vonja maga után. Így például egy képviselő útján között, fórumválasztó megállapodást tartalmazó szerződés esetében amennyiben a képviseleti jog megdől, úgy mind a főszerződés, mind a fórumválasztó megállapodás megdől. Ugyanez a helyzet állhat fenn, amennyiben valamilyen akarathiba esete forog fenn (pl. kényszer, fenyegetés, stb.). Fentiek alapján, jóllehet számos szerző fikcióként tekint az autonómia elvére, álláspontom szerint *helyesebb azt vélelemként felfogni*, mely értelemszerűen az ügy egyedi körülményei alapján megdönthető. Az elvre jogi fikcióként hivatkozik *Seraglini-Ortscheidt* és *Niddam*[144] Az elvet vélelemként fogja fel *Born*, melyet kifejez az általa használt „separability presumption" terminológia.[145]

2.2.3. Pozitív – negatív hatás és kötelezettségek

75. A fórumválasztó megállapodások kettős jogi természete érvényesül akkor is, amikor eljárásjogi hatásukat, illetve az ilyen megállapodások alapján a feleket terhelő jogokat és kötelezettségeket vizsgáljuk.

2.2.3.1. Prorogáció – derogáció

76. A kontinentális – elsősorban német – jogirodalom alapvetően a joghatósági megállapodás eljárásjogi hatásaira koncentrál, melyeket a *prorogáció - derogáció* kifejezéssel, illetve *prorogatív – derogatív* hatásként jelöli. [146] A prorogáció a joghatósági megállapodás azon hatása, mely létrehozza a kikötött fórum *(forum prorogatum)* nemzetközi hatáskörét a jogvita eldöntésére.[147] A derogáció a fórumválasztó megállapodás azon eljárásjogi hatása, mely kizárja minden nem kikötött fórum *(forum derogatum)* hatáskörét a jogvita eldöntésére.[148] A prorogáció, illetve prorogatív hatás kapcsán említést érdemel, hogy a fogalom tartalma nem

[142] Hágai Egyezmény 3. Cikk d) pont; Brüsszel Ia Rendelet 25. Cikk (5) bekezdés.
[143] Nmjtv. 99. § (6) bek.
[144] Seraglini-Ortscheidt 100. Niddam 154.
[145] Born 376-377.
[146] Schack 203. Geimer 595, 1363.
[147] A latinban a „prorogare" ige jelentése megőrizni, meghosszabbítani. Lewis – Short 1473.
[148] A latinban a „derogare" ige jelentése elvenni, illetve megvonni. Lewis – Short 554.

teljesen egyértelmű. A szó eredeti jelentése (megőrzés) alapján a prorogáció csak olyan bíróság kikötését jelentené, mely a kikötés hiányában egyébként is hatáskörrel rendelkezne a jogvitára. Ennek ellenére a prorogáció kifejezést a jogirodalom ennél tágabban használja, olyan bíróság kikötésére, melynek egyéb, jogszabály alapján fennálló joghatósági ok szerint nem állna fenn joghatósága a jogvita eldöntésére.[149] A derogáció, illetve derogatív hatás kifejezést a német irodalom a választottbírósági megállapodás eljárásjogi hatásának megjelölésére is használja, mivel e megállapodás a rendes bíróságok hatáskörét elvonja.[150]

2.2.3.2. Pozitív – negatív hatás

77. A francia jogirodalom a joghatósági, illetve választottbírósági megállapodások pozitív hatását *(effet positif)* és negatív hatását *(effet négatif)* hangsúlyozza. A fórum azzal ismeri el a pozitív hatást, hogy elfogadja a részére felajánlott, illetve átruházott hatáskört. A negatív hatást pedig a nem kikötött fórumok ismerik el azzal, hogy hatáskörük hiányát állapítják meg, amennyiben olyan ügyben kezdeményeznek előttük jogvitát, mely a joghatósági, illetve választottbírósági kikötés hatálya alá esik. [151]

2.2.3.3. Pozitív – negatív kötelezettségek

78. Az angolszász jogirodalom a fenti problémakört nem a bíróságok hatáskörére gyakorolt joghatás, hanem a felek számára biztosított jogok, illetve a feleket terhelő kötelezettségek szempontjából közelíti meg, mely megközelítés azon alapul, hogy az angol jogban a joghatósági, illetve választottbírósági megállapodásokra anyagi jogi természetű jogintézményként tekintenek. E megközelítés alapján a joghatósági, illetve választottbírósági megállapodások egy pozitív és egy negatív kötelezettséget hoznak létre a felek számára. A pozitív kötelezettség alapján a felek jogvita esetén a kikötött fórum előtt kötelesek kezdeményezni az eljárást. A negatív kötelezettség alapján pedig a felek köteles tartózkodni attól, hogy jogvita esetén a nem kikötött fórumhoz forduljanak.[152] Választottbírósági megállapodás esetén még egyéb kötelezettségek járulnak, így jóhiszemű részvétel a jogvitarendezésében, együttműködés az ítélet önkéntes végrehajtása stb.

2.3. Fórumválasztó megállapodások típusai

79. A fórumválasztó megállapodások többféleképpen csoportosíthatók: i) létrejöttük szerint; ii) az általuk szabályozott vitarendezési típusok jellege szerint; iii) eljárásjogi hatásuk alapján, iv) a feleket megillető jogok és kötelezettségek egyensúlya alapján.

2.3.1. Kifejezett és hallgatólagos

80. Létrejöttük szerint megkülönböztethetünk kifejezett és a hallgatólagos fórumválasztó megállapodásokat. Kifejezett fórumválasztó megállapodások megkötésére a per, illetve választottbírósági eljárás megindulását megelőzően, vagy azt követően kerül sor. A felek e konszenzusa a jogvita felmerülését megelőzően általában egy főszerződésben lévő választottbírósági *(clausula compromissoria)*, illetve joghatósági klauzulában *(prorogatio fori ante litem natam)* manifesztálódik. Elméletileg elképzelhető – jóllehet a gyakorlatban igen ritka

[149] Schack, Geimer uo.
[150] Schack, Geimer uo.
[151] Audit - D'Avout 404, 1135. Seraglini-Ortscheidt 207, 217.
[152] Ahmed 43, 56. Joseph 101-102; 113-114. Briggs 57, 298. Born 1350, 1366.

DOI: 10.15774/PPKE.JAK.2024.006

–, hogy felek egy már felmerült jogvita kapcsán megegyezzenek az azt elbíráló fórum kérdésében. Ilyenkor a felek önálló fórumválasztó megállapodást kötnek, mely lehet választottbírósági kikötés *(compromissum),* illetve joghatósági kikötés *(prorogatio fori post litem natam).*

81. Hallgatólagos fórumválasztó megállapodás megkötésére kerül sor, amennyiben az egyik fél az általa választott fórum előtt megindítja a peres, illetve választottbírósági eljárást, melyben a másik fél a hatáskör vitatása nélkül az ügy érdemére vonatkozó nyilatkozatot tesz (*kifogás nélküli perbebocsátkozás*).[153] Hallgatólagos választottbírósági megállapodás úgy is létrejöhet, hogy az egyik fél a rendes bíróság előtt megindított peres eljárásban a választottbírósági megállapodás fennállására hivatkozással kéri, hogy a bíróság utasítsa választottbírósági útra a feleket, és a másik fél nem vitatja a választottbíróság megállapodás létét.[154] Míg választottbírósági eljárás esetén a felperesnek keresetlevelében állítania kell a felek közötti választottbírósági megállapodás fennállását, addig rendes bírósági eljárás megindításakor a felperesnek nem kell a joghatósági megállapodás létére hivatkoznia. A kifogás nélküli perbebocsátkozáson alapuló hallgatólagos fórumválasztás a felek közötti esetleges korábbi, azonos tárgyú kifejezett fórumválasztó megállapodást – az adott jogvita tekintetében – lerontja. Hallgatólagos joghatósági megállapodás úgy is létrejöhet, hogy a felek csak a teljesítés helyében állapodnak meg, mivel az utóbbi ország bíróságai általában joghatósággal rendelkeznek a jogvitára.[155]

2.3.2. Homogén és heterogén

82. A kifejezett fórumválasztó megállapodások osztályozhatók aszerint, hogy egyfajta vitarendezési módot írnak elő, vagy többfajta vitarendezési módot kombinálnak. Egy olyan klauzula, mely az állami bíróságok joghatóságát köti ki, vagy választottbírósági vitarendezést ír elő a homogén csoportba tartozik. Ezzel szemben előfordulnak olyan összetett fórumválasztó megállapodások, melyek kombinálják egymással a rendes bírósági, illetve választottbírósági vitarendezést. Ilyen heterogén kikötésről van szó, amennyiben a felek jogvitájukra kikötik valamely bíróság joghatóságát, de bizonyos határidőn belül jogosultak választottbírósági eljárást is kezdeményezni, vagy fordítva, választottbírósági vitarendezés kikötése ellenére teszik lehetővé a rendes bírósági pereskedést. Ezen fórumválasztó megállapodások a heterogén kikötések csoportjába tartoznak.

2.3.3. Kizárólagos és nem kizárólagos

83. A kifejezett fórumválasztó megállapodásokon belül megkülönböztethetünk *kizárólagos, illetve nem kizárólagos* fórumválasztó megállapodásokat. A kontinentális nézőpont az eljárásjogi hatás alapján tesz különbséget e két típus között. Kizárólagos fórumválasztó megállapodás esetén a kikötött fórum kivételével más fórum nem járhat el a felek jogvitájában: az ilyen megállapodásnak *prorogatív és derogatív hatása* is van, mert egyrészt megalapozza a kikötött fórum hatáskörét, másrészt kizárja más fórumok hatáskörét. Nem kizárólagos fórumválasztó megállapodás esetén a kikötött fórum mellett egyéb fórum is eljárhat a jogvitában: az ilyen megállapodásnak *csak prorogatív hatása van, derogatív hatása nincs,*

[153] Brüsszel Ia Rendelet 26. Cikk; Luganói Egyezmény 24. Cikk; Nmjtv. 91.§. Modelltörvény 7. Cikk (5) bek. Vbt. 8. § (4) bek.
[154] BH2000.5.216. (Legf. Bír. Gfv.X.30.412/1998. sz.)
[155] Brüsszel Ia Rendelet 7. Cikk (1) a) pont; Luganói Egyezmény 5. Cikk (1) a) pont.

mivel csak megalapozza a kikötött fórum hatáskörét, anélkül, hogy más fórum hatáskörét kizárná.[156] Az angolszász jog a kizárólagos, illetve nem kizárólagos fórumválasztó megállapodásokat a felek jogai és kötelezettségei felől közelíti meg: míg kizárólagos kikötésnél a felek joga és kötelezettsége az eljárást a kikötött fórum előtt megindítani, addig a nem kizárólagos megállapodás jogot teremt a kikötött fórum előtti perindításra, de ez nem jelent kötelezettséget.[157] A joghatósági megállapodásokat szabályozó uniós, illetve nemzetközi jogforrások általában vélelmezik a kizárólagosságot, azonban bizonyos nemzeti jogrendszerek – különösen az USA és egyéb angolszász országok jogai – épp fordított logikát követnek.[158] Ismert olyan jogtudományi nézet, mely szerint a kizárólagos – nem kizárólagos felosztás teljesen felesleges, helyette a feleket illető jogokra és az őket terhelő kötelezettségekre kellene koncentrálni. [159]

2.3.3.1. Izolált prorogáció és derogáció

84. Az elmélet a joghatósági megállapodások körében számontartja az ún. *izolált prorogáció*, illetve *izolált derogáció* esetköreit.[160] *Izolált prorogáció* esetén a kikötött fórum mellett fennmarad az egyéb fórumok joghatósága. Az izolált prorogáció a gyakorlatban sokszor úgy valósul meg, hogy a felek egy nemzetközi tranzakcióban csak a teljesítés helyében egyeznek meg, azonban nem kötnek kifejezett joghatósági megállapodást. Mivel a teljesítés helye általában joghatósági ok, egy ilyen megállapodással a teljesítés helye szerinti bíróságok joghatóságának prorogációja valósul meg. *Izolált derogáció esetén* – mely gyakorlatilag egy sajátos negatív fórumválasztás – a felek csak kizárják egy vagy több bíróság joghatóságát, anélkül, hogy kikötnék legalább egy bíróság joghatóságát. Az izolált derogáció szélsőséges esete valamennyi bíróság joghatóságának kizárása, mely az állami bírói jogvédelemről való lemondást eredményezi.[161] Választottbírósági megállapodás megkötésével általában egy univerzális derogáció valósul meg, azonban a felek egyúttal élnek a magánjogi fórum által biztosított jogvédelem lehetőségével. A jogirodalomban vitatott, hogy lehetőség van-e olyan választottbírósági megállapodás megkötésére, mely nem valósít meg univerzális derogációt, azaz amellyel a felek nem zárják ki a rendes bíróságok hatáskörét (nem kizárólagos választottbírósági kikötés). Ezzel a kérdéssel a 7. fejezetben foglalkozunk részletesen.

2.3.3.2. Opcionális megállapodás

85. A gyakorlatban elterjedt az opciós, illetve opcionális megállapodás kifejezést is, mely alapján a felek gyakorlatilag egy alakító jogot – háború előtti magánjogunk terminológiáját kölcsön véve ún. „hatalmasságot” – biztosítanak, mely alapján a jogosult *egyoldalú nyilatkozattal* meghatározhatja, hogy a felek jogvitája melyik fórum előtt folyjon le. Kérdés, hogy az opciós megállapodás mutat-e fel egyáltalán bármilyen különbséget a nem kizárólagos

---

[156] Marshall 34. Audit – D’Avout 404, 411.
[157] Joseph 102. Merrett 41-42.
[158] Born (2021) 2090.
[159] A kizárólagos, illetve nem kizárólagos dichotómiát kritizálja a joghatósági megállapodások körében Briggs, aki szerint ez túl leegyszerűsítő felosztás. Példája szerint a nem kizárólagos joghatósági megállapodást legalább háromféleképp lehet értelmezni: i) bármelyik fél perelhet a kikötött bíróság előtt, és a másik fél szabadságát semmi nem korlátozza, hogy más fórum előtt pereljen; ii) bármelyik fél perelhet a kikötött fórum előtt, és amennyiben ez az első bíróság, úgy kizárólagossá válik a joghatósága; iii) bármelyik fél perelhet bármelyik bíróság előtt, de ha valamelyik fél a kikötött fórum előtt indít pert, akkor minden más eljárást meg kell szüntetni. Briggs 116, 120.
[160] Kengyel-Harsági 275.
[161] Geimer 595.

megállapodáshoz képest? Annyiban kétségtelenül nem, hogy mind a nem kizárólagos megállapodás, mind az opciós megállapodás lehetővé teszi a felek által választott fórumtól eltérő fórum előtti vitarendezést, tehát egyik esetben sem érvényesül a derogatív hatás. Ugyanakkor egy pusztán nem kizárólagos fórumválasztó megállapodás hallgat a kikötött fórumon kívüli más fórumukról, azonban az opciós megállapodás által kijelölt fórum rendszerint meghatározott. Erre figyelemmel az opciós fórumválasztó megállapodás a nem kizárólagos fórumválasztás egyik altípusaként értékelhető.

2.3.4. Aszimmetrikus fórumválasztó megállapodások

86. A nemzetközi irodalomban nincs egységes terminológia azon fórumválasztó megállapodásokra nézve, melyek a felek jogait és kötelezettségeit nem szimmetrikusan szabályozzák. Az angol irodalomban leginkább az *„unilateral", „hybrid", „one-way", „one-sided", „split", „optional" „asymmetrical"* megjelölések fordulnak elő, de használatos a kártyajátékból vett „*trumping clause*" megnevezés is, találóan utalva a klauzula által kedvezményezett fél igen erős pozíciójára.[162] A francia irodalom jellemzően az *„asymétrique" „optionnelle unilatérale*" *„dissociative"* illetve *„dyssimétrique"* jelzőket használja.[163] A német irodalomban a *„halbseitig zwingend",* illetve *„halbseitig ausschließlich"* megjelölések a legelterjedtebbek, de előfordul az *„einseitig"*, illetve *„hinkend"* jelző használata is.[164] *Schack* emellett a „*forum prorogatum claudicans"* megjelölést is használja, utalva a klauzula „sántikáló" jellegére. [165] *Briggs* óva int az efféle „címkék" használatától, ehelyett szerinte a feleket illető, illetve jogokat és őket terhelő kötelezettségeket célszerű elemezni, mely alapvetően szerződés értelmezés kérdése.[166] Nem vitatva az analitikus megközelítés fontosságát, álláspontom szerint az egyéb fórumválasztó kikötésektől való elkülönítés érdekében szükséges egy egységes megjelölést használni azon kikötésekre, melyeknél a feleket a fórum megválasztása kapcsán megillető jogok és kötelezettségek nem kölcsönösek, illetve nem egyenlőek. Ezt a célt a jelen dolgozatban az *„aszimmetrikus" jelző* szolgálja.

87. Az aszimmetrikus fórumválasztó megállapodások a fentiek alapján olyan választottbírósági, illetve joghatósági kikötések, melyek a feleknek a vitarendezési fórum megválasztásával kapcsolatos jogosultságait nem egyenlően szabályozzák: egyik fél – a *„kedvezményezett"* – számára több jogot biztosítanak, míg a másik fél – a *„kötelezett"* – jogait korlátozzák. Eljárásjogi hatásukat tekintve az aszimmetrikus fórumválasztó megállapodások a kötelezett szempontjából *kizárólagosak*, mivel a kötelezett kizárólag egy fórum előtt kezdeményezhet eljárást, míg a kedvezményezett szempontjából *nem kizárólagosak*, mivel az utóbbi több fórum közül is választhat. Aszimmetrikus fórumválasztó megállapodás alatt az értekezés azon joghatósági és választottbírósági megállapodásokat tárgyalja, melyek *kifejezetten eltérően szabályozzák* a felek fórumválasztással kapcsolatos jogait, illetve kötelezettségeit. Ezen kifejezett aszimmetrikus fórumválasztó megállapodásoktól elhatárolandók azok a joghatósági és választottbírósági kikötések, melyek a felek fórumválasztással kapcsolatos jogait, illetve kötelezettségeit egyenlően szabályozzák ugyan, azonban tökéletes szimmetriájuk ellenére – a felek, illetve a jogvita körülményeire tekintettel – az egyik félre nézve mégis kedvezőtlenebbek.

---

[162] Merrett 40. Joseph 110. Draguiev 19.
[163] Barbet 443-454. Gaudemet-Tallon – Ancel 219.
[164] Mankowski 778. Geimer 617. Wais 816. Freitag 419.
[165] Schack 211.
[166] Briggs 121.

2.4. Fórumválasztó megállapodások kikényszerítése

88. A fórumválasztó megállapodások „kikényszerítése" nem normatív fogalom. A „kikényszerítés" kifejezést a dolgozat abban az értelemben használja, hogy a fórumválasztó megállapodást – annak jogi hatásait – az állami bíróság elismeri, illetve annak érvényt szerez. A fórumválasztó megállapodás kikényszerítésének előfeltétele, hogy az állami bíróság azt érvényesnek ismerje el. Ugyanakkor a fórumválasztó megállapodás ki nem kényszerítése nem jár szükségképpen az érvénytelenség *expressis verbis* megállapításával. A fórumválasztó megállapodás kikényszerítésére sor kerülhet a jogvita járulékos kérdéseként, vagy fő kérdéseként is.

2.4.1. Kikényszerítés járulékos kérdésként

89. A fórumválasztó megállapodások kikényszerítésére sor kerülhet a jogvita járulékos kérdéseként. Ezekben az esetekben a jogvita fő tárgyát nem a fórumválasztó megállapodás megsértése, hanem valamilyen más kérdés képezi, de az utóbbi kérdésben való érdemi döntés meghozatala érdekében a bíróságnak állást kell foglalnia a fórumválasztó megállapodás létezése, érvényessége felől. A fórumválasztó megállapodások járulékos kikényszerítése szempontjából érdemes a vitarendezést két nagyobb szakaszra osztani: i) az első szakasz az érdemi döntést megelőző rész *(pre-adjudikatív szakasz)*, ahol a bírói, illetve választottbírói hatáskörről születik döntés, ii) a második szakasz az érdemi döntést követő rész *(poszt-adjudikatív szakasz)*.[167]

2.4.1.1. Pre-adjudikatív szakasz – közvetlen kikényszerítés

90. Az *pre-adjudikatív* szakaszban a fórumválasztó megállapodás közvetlen kikényszerítésére kerül sor, melynek két esetköre van. Egyrészt közvetlen kikényszerítésre kerül sor, amikor az egyik fél peres, vagy választottbírósági eljárást indít a kikötött fórum *(forum prorogatum)* előtt. Ebben az esetben a kikötés kötelezettje a fórumválasztó kikötés nem létezésére, érvénytelenségére, hatálytalanságára, stb. való hivatkozással hatásköri kifogás keretében vitathatja a *forum prorogatum* hatáskörét, melyet a fórum egyébként hivatalból is köteles vizsgálni.[168] Másrészt akkor is közvetlen kikényszerítésről van szó, amikor az egyik fél a fórumválasztó megállapodás ellenére a nem kikötött fórum *(forum derogatum)* előtt indít eljárást, mely esetben a másik fél terjeszthet elő hatásköri kifogást ez utóbbi fórum előtt.[169] A közvetlen kikényszerítés sikere az első esetben arra vezet, hogy a forum prorogatum érdemi döntést hoz az ügyben, a második esetben pedig arra, hogy a forum derogatum az eljárást felfüggeszti, illetve hatáskörének hiányára tekintettel érdemi döntés nélkül megszünteti.

2.4.1.2. Poszt-adjudikatív szakasz – közvetett kikényszerítés

91. A vitarendezés *poszt-adjudikatív* szakaszának tárgyát már az érdemi határozat képezi, emiatt a fórumválasztó megállapodásnak itt már csak a közvetett kikényszerítése kerülhet szóba. A *poszt-adjudikatív* szakasz választottbírósági megállapodás esetén két fázisból állhat:

---

[167] A francia jogtudomány ezeket a szakaszokat az „instance direct" illetve „instance indirect" megjelöléssel különíti el egymástól.

[168] Ld. MKIK Eljárási Szabályzat 30. § (1) bek.; Pp. 24. § (1) bek. Ugyanakkor a rendes bíróság csak kifejezett hatásköri kifogás esetén jogosult hatáskör hiányában megszüntetni a pert, ami olyan ügyben indult, mely választottbírósági kikötés hatálya alá tartozik. (Ld. Vbtv. 9. § (1) bek. UNCITRAL Modelltörvény 8. Cikk (1) bek).

[169] Például a Brüsszel Ia Rendelet 31. Cikk (2) bekezdésére való hivatkozással vagy a New York-i Egyezmény II. Cikk (3) bekezdésére történő hivatkozással.

DOI: 10.15774/PPKE.JAK.2024.006

az érvénytelenítési szakaszból, illetve a határozat elismerésének és végrehajtásának szakaszából. Egyrészt a választottbírósági eljárásban vesztes fél megkísérelheti a választottbírósági határozat érvénytelenítését, és ebben a körben hivatkozhat a választottbírósági kikötés érvénytelenségére. A választottbírósági megállapodás sikeres kikényszerítése ebben az esetben közvetett módon valósul meg, amennyiben a rendes bíróság az érvénytelenítési keresetet elutasítja. A *poszt-adjudikatív* szakasz másik fázisában a választottbírósági ítélet elismerésére és végrehajtására kerül sor, mely során az ítéleti adós ismételten hivatkozhat a választottbírósági határozat alapjául szolgáló választottbírósági megállapodás érvénytelenségére. A választottbírósági megállapodás sikeres kikényszerítése ebben az esetben szintén közvetett módon valósul meg, amennyiben a rendes bíróság a választottbírósági határozatot elismeri, illetve végrehajthatónak nyilvánítja. Joghatósági megállapodás esetén a *poszt-adjudikatív* szakasz csak egy fázisból áll, melyben az eljáró bíróság a joghatósági megállapodás alapján hozott külföldi határozatot elismeri, illetve végrehajthatónak nyilvánítja.

2.4.2. Kikényszerítés főkérdésként

92. A fórumválasztó megállapodás kikényszerítésére sor kerülhet jogvita fő kérdéseként is, melyről akkor van szó, amikor a jogvita központi kérdése a fórumválasztó megállapodás valamelyik fél által történő megsértése. A sérelmet szenvedett félnek két eljárásjogi eszköze van a jogsértés orvoslására: i) egyrészt pertiltó meghagyás *(anti-suit injunction, anti-arbitration injunction)* kibocsátásának kérése; ii) másrészt kártérítés követelése a fórumválasztó megállapodást megsértő féltől. Míg pertiltó meghagyások az angolszász jogban kerülnek alkalmazásra, a kártérítés megítélésére a kontinentális joggyakorlatban is vannak példák.

2.4.2.1. Pertiltó meghagyás

93. A pertiltó meghagyások jogintézménye az angolszász jogban több évszázada jelen van, mégis hosszú ideig alvó állapotban volt, míg a ’80-’90-es évektől kezdődően rohamos fejlődésnek indult.[170] A pertiltó meghagyás jogintézménye alapján a fórumválasztó megállapodás megkötése esetén az a fél, aki ellen egy derogált fórum előtt indítottak eljárást bírói meghagyás kibocsátását kérheti a forum prorogatum, vagy a fórumválasztó megállapodást megsértő félre joghatósággal rendelkező egyéb bíróság előtt. A pertiltó meghagyás célja, hogy a bíróság tiltsa el a fórumválasztó megállapodást megsértő felet a derogált fórum előtti eljárás megindításától, vagy folytatásától.[171] Pertiltó meghagyás akár választottbírósági megállapodás, akár joghatósági megállapodás kikényszerítése érdekében kérhető.[172] A pertiltó meghagyásban meghatározott szankció – jellemzően pénzbírság – nem a derogált fórum, hanem az az előtt eljárást indító fél ellen irányul. A pertiltó meghagyásban foglaltak be nem tartása a bíróság megsértésének minősül *(contempt of court)*, melynek polgári jogi, illetve büntetőjogi következményei is vannak.[173] Az EU Bíróság a *Turner v Grovit ügyben*[174] kimondta*, az Allianz & Generali v West Tankers ügyben*[175] pedig – választottbírósági

[170] Briggs 201-204. Lamb – Price 46.
[171] Lamb – Price 42.
[172] Lamb – Price uo.
[173] Lamb – Price 43.
[174] C-159/02. sz. *Gregory Paul Turner v Felix Fareed Ismail Grovit, Harada Ltd and Changepoint SA.* ügyben hozott határozat (2004. április 27.) ECLI:EU:C:2004:228
[175] C-185/07. sz. *Allianz SpA és Generali Assicurazioni Generali SpA kontra West Tankers Inc.* ügyben hozott határozat (2009. február 10.) ECLI:EU:C:2009:69

kontextusban – megerősítette, hogy a pertiltó meghagyások a Brüsszel I Rendelet joghatósági rendszerével, a tagállamok bíróságai közötti kölcsönös bizalom *(mutual trust)* elvével nem egyeztethetők össze.[176]

2.4.2.2. Kártérítés

94. A fórumválasztó megállapodások utólagos kikényszerítésére kártérítés formájában is sor kerülhet. Az a fél, aki a fórumválasztó megállapodás megkötése ellenére arra kényszerült, hogy egy derogált fórum előtt pereskedjen, a fórumválasztást megsértő féltől kártérítést követelhet. A kártérítés elvi lehetőségét mind az angolszász, mind a kontinentális jogrendszerek általában elismerik. A fórumválasztó megállapodások megsértéséért való kártérítési felelősség az angol jogtudomány és joggyakorlat alapján általánosan elfogadott.[177]. A kontinentális jogtudomány képviselői sem zárják ki a kártérítés elvi lehetőségét.[178] Ugyanakkor a kártérítés feltételei, mértéke kapcsán eltérő álláspontok érvényesülnek. Az angol joggyakorlatban van példa olyan mértékű kártérítés megítélésére, mely gyakorlatilag semlegesíti a derogált fórum által megítélt marasztalási összeget.[179] A kontinentális joggyakorlatban jellemzően a *forum derogatum* előtti képviselettel kapcsolatban felmerült költségek igényelhetők a fórumválasztó megállapodás megsértéséből fakadó kártérítésként.[180]

2.5. Összegzés – Fórumválasztó megállapodások

95. A nemzetközi jogvitarendező megállapodások egy külön csoportját alkotják a joghatósági és választottbírósági megállapodások, melyek a többi jogvitarendező megállapodástól elkülöníthetők i) egyrészt a vitát eldöntő személy által betöltött ítélkező *(adjudikatív)* funkció, ii) másrészt a döntés kötelező jellege és véglegessége *(res judicata)*, iii) harmadrészt a döntés állami kényszerrel történő végrehajthatósága alapján. Szemben más vitarendezésre irányuló megállapodásokkal, a joghatósági és választottbírósági megállapodások megkötése a bírói hatáskör jogügyleti úton történő végleges módosítását valósítja meg. E két megállapodás együttes megjelölésére a dolgozat a „fórumválasztó megállapodás" kifejezést használja. A fórumválasztó megállapodások fő funkciói i) a vitarendezés előre láthatóságának biztosítása, ii) a párhuzamos eljárások kockázatának csökkentése, iii) egy felektől független neutrális fórum kikötése, iv) a testreszabott, rugalmas vitarendezés és a szakértelem biztosítása; v) valamint a döntés könnyebb végrehajthatósága.

96. A fórumválasztó megállapodások *Janus-arcú* jogintézmények: kettős természetük megnyilvánul a jogági kapcsolódás szintjén, mivel kapcsolódnak egyrészt az anyagi joghoz (magánjoghoz), másrészt az eljárásjoghoz (közjoghoz). Ez a kettős kötődés azzal a következménnyel jár, hogy az adott jogág alapvető elveit nem lehet automatikusan alkalmazni reájuk, anélkül, hogy szem előtt tartanánk e megállapodások funkcióit.

97. Álláspontom szerint a *választottbírósági megállapodás* kettős jogi természete tagadhatatlan, de annak *magánjogi, illetve anyagi jogi jellege a dominánsabb*. A választottbírósági megállapodás létrejöttét tekintve magánjogi jellegű, hiszen azt a felek

[176] Turner v Grovit 24-28. pontok. Allianz & Generali v West Tankers 30 pont.
[177] Briggs 307.; 502. Joseph 500.
[178] Geimer 611.; Mankowski 796-799. Schütze - Thümmel 101.)
[179] Briggs hivatkozik az Ellermann Lines Ltd. v. Read ügyben hozott döntésre. [1928] 2 KB 144 (CA). Briggs 301.
[180] Német Legfelsőbb Bíróság: BGH 2019.10.17. – III ZR 42/19. sz. ügyben hozott döntése. Spanyol Legfelsőbb bíróság 6/2009.sz. Usa Sogo Inc. c. Ángel Jesús ügyben hozott ítélete (2009. január 9.)

DOI: 10.15774/PPKE.JAK.2024.006

magánjogi jogügylete hozza létre. A választottbírósági megállapodás joghatásait tekintve elsősorban eljárásjogi jellegű, mivel legfőbb hatása a rendes bírói hatáskör végleges elvonása. Ugyanakkor a feleket a közjogban, illetve eljárásjogban példátlan autonómia illeti meg a jogvitát eldöntő személyek megválasztása, valamint a választottbírósági eljárási szabályok meghatározása kapcsán. Véleményem szerint a joghatósági megállapodásnál a magánjogi jellemzők kimerülnek abban, hogy azt a felek magánjogi jogügylete hozza létre, és a felek megválaszthatják a jogvitát eldöntő bíróságot. Ugyanakkor a jogvitát eldöntő személy kiválasztása, illetve az eljárás részletszabályai kapcsán a feleknek nincs szabályozási lehetőségük. Fentiek alapján álláspontom szerint a *joghatósági megállapodás* kettős jogi természetű jogintézmény, de annak *eljárásjogi, illetve közjogi jellege dominánsabb*.

98. A fórumválasztó megállapodásokat jellemző kettőség megnyilvánul az alapjogviszonyhoz (főszerződéshez) fűződő kapcsolatban is, melyet egyszerre jellemez a *függőség és az autonómia*. A függőség abban ragadható meg, hogy fórumválasztó megállapodást nem lehet önmagában kötni, annak mindig valamilyen anyagi jogi jogviszonyhoz kell kapcsolódnia. A fórumválasztó megállapodás tehát feltételez - akár már fennálló, akár a jövőben létrejövő - valamilyen anyagi jogi jogviszonyt a felek között. Ugyanakkor a fórumválasztó megállapodás önállóságot élvez az alapjogviszonytól, mivel az utóbbi létre nem jötte, illetve érvénytelensége főszabályként nincs hatással a fórumválasztó megállapodás létrejöttére és érvényességére. Az ellenkező álláspont elfogadása aláásná a fórumválasztó megállapodások hatékonyságát és megkérdőjelezné értelmüket.

99. Végül a fórumválasztó megállapodások kettős természete érvényesül *az eljárásjogi hatások, illetve a felek jogai és kötelezettségei körében* is. A fórumválasztó megállapodás *prorogatív hatása*, hogy hatáskört ruház a kikötött fórumra, *derogatív hatása* pedig az, hogy kizárja a nem kikötött fórum hatáskörét. A felek jogai és kötelezettségei szempontjából vizsgálva a kérdést, a fórumválasztó megállapodás egy *pozitív kötelezettséget* állít fel a felek számára a kikötött fórum előtti perindításra és ezzel egyidejűleg egy *negatív kötelezettséget* is létrehoz számukra a nem kikötött fórum előtt történő perindítás vonatkozásában.

100. A fórumválasztó megállapodások több szempont szerint osztályozhatók. A fórumválasztó megállapodás *létrejötte szempontjából* elkülöníthetők a *kifejezett és a hallgatólagos* fórumválasztó megállapodások. A kifejezett fórumválasztó megállapodásokon belül további két csoport képezhető. Egyrészt vannak fórumválasztó megállapodások, melyek a *jogvita felmerülése előtt* jönnek létre, általában egy főszerződésben lévő választottbírósági *(clausula compromissoria)*, illetve joghatósági klauzula *(prorogatio fori ante litem natam)* képében. A felek egy *már felmerült jogvita* kapcsán önálló fórumválasztó megállapodást köthetnek, mely lehet választottbírósági kikötés *(compromissum)* illetve joghatósági kikötés *(prorogatio fori post litem natam)*. Hallgatólagos fórumválasztó megállapodás jön létre, amennyiben valamelyik fél peres, illetve választottbírósági eljárást indít, melyben a másik fél érdemben perbebocsátkozik a hatáskör vitatása nélkül. A hallgatólagos fórumválasztó megállapodás ilyenkor nemcsak egy új fórumválasztó megállapodás megkötését jelenti, hanem amennyiben a felek között volt korábban kifejezett fórumválasztó megállapodás, akkor az adott jogvita kapcsán a korábbi kifejezett fórumválasztás hatályon kívül helyezését is. A hallgatólagos joghatósági megállapodás sajátos esetköre, amikor a felek csak a teljesítés helyében állapodnak meg.

101. A fórumválasztó megállapodások osztályozhatók a felek által választott vitarendezési mód jellege alapján is: *homogén* megállapodás esetén egyfajta vitarendezési módban állapodnak meg a felek, *heterogén* fórumválasztás esetén a felek kombinálják a rendes

DOI: 10.15774/PPKE.JAK.2024.006

bírósági és választottbírósági vitarendezést. A fórumválasztó megállapodások osztályozhatók eljárásjogi joghatásuk alapján is: *kizárólagos* megállapodásnál a pozitív *(prorogatív)* és a negatív *(derogatív)* hatás egyszerre érvényesül, *nem kizárólagos* megállapodásnál a negatív hatás nem, vagy csak részben érvényesül. A brüsszeli-luganói rezsimben a joghatósági megállapodások kizárólagossága vélelmezett, az angolszász jogban ilyen vélelem nem áll fenn. Izolált prorogáció esetén csak a jogvitát rendező fórum hatáskörének kikötésére kerül sor, anélkül, hogy az egyéb fórumok hatásköre kizárásra kerülne. A teljesítés helyében való megállapodás izolált prorogációként is felfogható. Elvileg elképzelhető izolált derogáció, mellyel a felek csak kizárják bizonyos bíróságok hatáskörét *(izolált derogáció)*. Választottbírósági megállapodás megkötésével a felek jellemzően kizárják a rendes bíróságok hatáskörét *(univerzális derogáció),* azonban vitatott, hogy a választottbírósági megállapodásnak fogalmi elemét képezi-e a rendes bírói út kizárása.

102. Az *aszimmetrikus fórumválasztó megállapodások* olyan választottbírósági, illetve joghatósági kikötések, melyek a feleknek a vitarendezési fórum megválasztásával kapcsolatos jogosultságait nem egyenlően szabályozzák: egyik fél – a *„kedvezményezett”* – számára több jogot biztosítanak, míg a másik fél – a *„kötelezett”* – jogait korlátozzák.

103. A fórumválasztó megállapodások kikényszerítése megvalósulhat a jogvita járulékos kérdéseként vagy annak fő kérdéseként is. Amennyiben a kikényszerítés járulékos kérdésként merül fel, arra sor kerülhet az érdemi döntés előtt, a jogvitarendezés *pre-adjudikatív* szakaszában (közvetlen kikényszerítés), vagy az érdemi döntés meghozatalát követően, a jogvitarendezés *poszt-adjudikatív* szakaszában. A fórumválasztó megállapodások kikényszerítése a jogvita főkérdése is lehet, melynek egyik esetköre a pertiltó meghagyások *(anti-suit injunction, anti-arbitration injunction),* másik esete pedig a fórumválasztó megállapodások megsértése miatt indított kártérítési perek. Míg az előbbiek az angolszász jogban terjedtek el és az EU Bíróság szerint nem összeegyeztethetőek a brüsszeli-luganói rezsimmel, utóbbiakra a kontinentális jogrendszerekben is van példa.

DOI: 10.15774/PPKE.JAK.2024.006

3. A NEMZETKÖZI FÓRUMVÁLASZTÁS SZABADSÁGA

104. A nemzetközi fórumválasztás alapját a felek akarati szabadsága képezi, mely alapján megválaszthatják a jogvitájukat elbíráló fórumot és az államok e választásukat – bizonyos korlátok között – nemcsak tiszteletben tartják, hanem annak kikényszerítésében is segítséget nyújtanak. Az alábbiakban röviden áttekintjük, hogy a felek autonómiája hogyan jelenik meg a különböző jogágakban és miként nyert általános elismerést a nemzetközi fórumválasztás területén.

3.1. A felek autonómiájáról

105. Az autonómia görög eredetű szó, melynek magyar jelentése „öntörvényűség”.[1] Az autonómia kifejezés tükrözi az egyén azon szabadságát, hogy saját életviszonyait maga határozza meg. Az autonómia fogalma – mely az egyén akarati szabadságának szinonimája – a jog számos területén megjelenik. Ami a terminológiát illeti, az egyén cselekvési szabadságának kifejezésére a hazai irodalomban magánjogi területen a magánautonómia, illetve privátautonómia[2], a nemzetközi kollíziós magánjogban az akarati autonómia[3], az alkotmányjogban pedig az önrendelkezési jog kifejezés használatos. Az Alkotmánybíróság egyik korai határozata szerint az önrendelkezési jog az emberi méltósághoz való jogból, mint az „általános személyiségi jog” egyik megfogalmazásából ered, melyet az alkotmánybírósági gyakorlat különféle aspektusaival nevez meg: pl. a személyiség szabad kibontakoztatásához való jogként, az önrendelkezés szabadságához való jogként, általános cselekvési szabadságként, avagy a magánszférához való jogként.[4] Az alábbiakban röviden áttekintjük, hogyan jelenik meg az autonómia, mint az egyén cselekvési szabadsága a témánk szempontjából releváns három jogágban, a magánjogban, a polgári eljárásjogban és a nemzetközi kollíziós magánjogban.

3.1.1. Autonómia a magánjogban

106. Az autonómia központi szerepet játszik a mellérendelt felek viszonyait szabályozó magánjog területén, ennek megfelelően a magánjogot, polgári jogot szokásos a *privátautonómia*, vagy *magánautonómia jogának* is hívni.[5] Az egyén szabadsága a magánjog minden részét áthatja, kezdve a tulajdon szabadságától, a házasságkötés szabadságán át a végrendelkezés szabadságáig.[6] Az autonómia egyik leghangsúlyosabb magánjogi megjelenése a kötelmi jog alapját képező *szerződési szabadság* elve.

107. A szerződési szabadság magában foglalja i) a szerződéskötés elhatározásának, ii) a szerződő partner megválasztásának, iii) a szerződéstípus megválasztásának, és iv) a szerződéses tartalom alakításának szabadságát.[7] A szerződési szabadságot a jog elsősorban azzal garantálja, hogy a szerződésre vonatkozó szabályok többsége *diszpozitív jellegű*, engedi az eltérést. A szerződési szabadság korlátai az eltérést nem engedő *kógens normák*, melyek

[1] Jogi Lexikon „autonómia” szócikk 60. Magyar Értelmező Kéziszótár „autonóm” szócikk. Akadémiai Kiadó Budapest, 1992. 77.
[2] Lábady 19-20, Vékás 37.
[3] Palásti in Csehi 86. Mádl-Vékás 25. Burián-Kecskés-Vörös 207.
[4] 8/1990. (IV. 23.) AB határozat
[5] Lábady 19-20. Vékás 37.
[6] Lábady 109-110.
[7] Lábady 109-110. Vékás 38-39.

egyrészt magában a szerződési jogban találhatók – e körbe tartoznak a szerződéskötési kötelezettséget előíró, valamint a szerződés tartalmát befolyásoló normák – másrészt a szerződési jogon kívüli jogszabályokban kerülnek elhelyezésre (pl. versenyjog).[8] A kógens normák a szerződési jogban kivételesek, mivel beavatkozást jelentenek a felek autonómiájába, valamelyik fél, harmadik személyek, vagy a társadalom érdekeinek védelme érdekében.[9]

3.1.2. Autonómia a polgári eljárásjogban

108. A polgári eljárásjog a kontinentális jogrendszerek többségében – így a magyar jogban is – a közjog részét képezi.[10] A közjog, mely a fölé-, illetve alárendelt jogalanyok viszonyait rendezi, eltérést nem engedő kógens normákkal szabályoz. A polgári eljárásjog területén az autonómia a felet megillető rendelkezési jogban, illetve rendelkezési elvben testesül meg, mely a peres felek önrendelkezési jogának, cselekvési szabadságának a legfontosabb perbeli megnyilvánulása.[11] A hazai alkotmánybírósági gyakorlat alapján az önrendelkezési jog *eljárásjogi aspektusa* a felet megillető *rendelkezési jog*, mely magában foglalja egyrészt az egyén jogát, hogy alanyi jogait különböző állami szervek, így a bíróság előtt érvényesítse (bírósághoz való fordulás joga), másrészt a „nem cselekvés jogát is" tehát azt, hogy a jogérvényesítéstől tartózkodjon.[12] A rendelkezési jog gyakorlásának legszélsőségesebb megnyilvánulása a perelhetőség jogügyleti úton való kizárása *(pactum de non petendo)*, mely *Szladits* szerint a felek szerződési szabadsága alapján megengedett, de az alapul szolgáló anyagi jogi kötelmet már olyannyira legyöngíti, hogy az a jogi kötelezés határán mozog.[13]

109. A hazai jogirodalom a feleket az eljárásjog területén megillető *rendelkezési jogot két mozzanatra, illetve két „nyúlványra"* osztja: az első az azzal való rendelkezés, hogy induljon-e vagy ne peres eljárás, a második, hogy annak mi legyen a tartalma, illetve keretei.[14] *Varga* szerint a rendelkezési jog első nyúlványa nyilvánul meg az eljárásrend kiválasztásánál, valamint a fórumválasztás során is, ahol a felperes választ a joghatósági és/vagy illetékességi okok közül, az alperes pedig a fórumválasztásra gyakorolhat befolyást tág értelemben vett hatásköri kifogásával, vagy kifogás nélkül történő perbe bocsátkozásával. A rendelkezési jog második nyúlványa már az adott eljárásban érvényesül a per kereteinek meghatározása körében (kérelemhez kötöttség).

3.1.3. Autonómia a nemzetközi kollíziós magánjogban

110. Az autonómia nemzetközi kollíziós magánjogi vetülete a *jogválasztás szabadságának* elismerése, melynek elméleti alapja a magánjogi szerződési szabadság elvének átültetése a kollíziós jog rendszerébe. A jogválasztás a modern kollíziós jog szerződésekre vonatkozó

---

[8] Vékás 41-43.
[9] Vékás 44-45. Lábady 150.
[10] A kontinentális Európában a keresetjog klasszikus felfogásával szemben, mely szerint a keresetjog az anyagi jogtól függ, a XIX. században a német, spanyol, olasz és hazai jogtudományban kialakult az absztrakt keresetjog elmélete, mely a pert közjogi viszonyként fogja fel. A francia jogtudomány a mai napig a klasszikus felfogást képviseli. (Montenegro 226-227.) Az absztrakt keresetjog elmélete kapcsán meg kell említeni Plósz Sándor (1846-1925) munkásságát, aki 1876-ban itthon megjelent tanulmányában kiválóan foglalta össze az absztrakt keresetjog lényegét. „A keresettel peralapítást követelek, éspedig joggal, vagy jog nélkül, az előbbi esetben a per alapítást keresztülviszem, az utóbbiban nem." (Kengyel (2014) 43.)
[11] Kengyel 79.
[12] 1/1994. (I. 7.) AB határozat 2.1. pont
[13] Szladits 19.
[14] Pp. Kommentár (Varga) 21. Pp. Kommentár (Petrik) - Pp. 2. §-ához kapcsolódó kommentár rész

szabályainak „alfája és ómegája”, és a nemzetközi kereskedelmi szerződések terén mára univerzális elismerést nyert.[15] A XXI. században az „akarati autonómia expanziója” figyelhető meg a hazai és európai jogfejlődésben, így a jogválasztás szabadsága a szerződések mellett számos egyéb nemzetközi kollíziós magánjogi jogviszonyban jelenik meg a szerződéseken kívüli kötelmi viszonyoktól kezdve a személyi és családjogon át az öröklési jogig.[16]

111. A szerződéses kötelmi viszonyok területén érvényesülő jogválasztás szabadsága alapján a jogalkotó elismeri a felek autonómiáját, hogy a szerződésükre, illetve annak egy részére alkalmazandó jogot kifejezetten, vagy hallgatólagosan saját maguk válasszák meg.[17] A jogválasztás megvalósulhat akár úgy is, hogy a felek „semleges jogot” választanak, mely egyáltalán nincs is kapcsolatban a tényállással. [18] A nemzetközi kollíziós magánjog területén érvényesülő autonómia *szélesebb körű a magánjogi szerződéses szabadságnál*: a korábban érvényesülő *anyagi jogi jogválasztás elvét* – mely kizárólag a jogválasztás hiányában irányadó jog diszpozitív szabályai körében engedte a jogválasztást – a XX. század második felében már *felváltotta a kollíziós jogválasztás*, mely alapaján a felek által választott jog teljesen az egyébként alkalmazandó jog helyébe lép, beleértve az utóbbi jog kógens normáit is.[19] A kollíziós jogválasztás alól a tisztán belföldi tényállások jelentenek kivételt, ahol továbbra is az anyagi jogválasztás elve az irányadó.[20]

112. A szerződéses viszonyokban a jogválasztás általános korlátja a fórum *közrendjének (public policy, ordre public) védelme*, mely egyrészt az *imperatív szabályokon (mandatory rules)*, másrészt a *közrendi záradékon* keresztül valósul meg.[21] Míg a fórum közrendjét az imperatív szabályok pozitív értelemben védik, előírva, hogy melyek azok a normák, melyek feltétlen alkalmazást igényelnek, addig a közrendi záradék megközelítése negatív, mivel azt írja elő, hogy mellőzni kell a külföldi jog alkalmazását, amennyiben az sérti a fórum alapvető értékrendjét, anélkül, hogy előírná, hogy ahelyett milyen szabályt kell alkalmazni.[22] A jogválasztás *különös korlátja* is megjelenik bizonyos védett csoportok kapcsán, ezek az ún. gyengébb feleket védő szabályok.[23]

3.2. A felek autonómiája a nemzetközi fórumválasztás területén

3.2.1. A szupranacionális szabályozás szükségessége

113. A tételes jog a felek autonómiáját a fórumválasztás területén azzal ismeri el, hogy közjogi hatást tulajdonít a felek fórumválasztó megállapodásának, mely alapján a felek magánjogi jogügyletét az annak létrehozásában részt nem vevő állami szervek elismerik, és kikényszerítik. Tisztán belföldi ügyekben az állam egyoldalú jogalkotással kötelezheti saját bíróságait a rendes bírósági, illetve választottbírósági kikötések elismerésére és kényszerítésére. Ugyanakkor az unilaterális szabályozás határon átnyúló ügyekben – ahol a

[15] Burián-Kecskés-Vörös 207-208. Burián-Raffai-Szabó 366.
[16] Palásti in Csehi 86. A magyar jogban ld. például az Nmjtv. szerződésen kívüli kötelmi viszonyaival [Nmjtv. 63. §] névviseléssel [Nmjtv. 16. § (2) bek.], a személyhez fűződő jogok megsértésével [Nmjtv. 23. § (2) bek.], a házastársak vagyoni viszonyaival [Nmjtv. 28. § (1) bek.] kapcsolatos szabályait.
[17] Nmjtv. 50. § Róma I Rendelet 3. Cikk.
[18] Burián-Kecskés-Vörös 210. Nagy 133. Palásti in Csehi 711.
[19] Burián-Kecskés-Vörös 208-209. Mádl-Vékás 216. Nagy 129.
[20] Nmjtv. 50. § (4) bek.; Róma I Rendelet 3. Cikk (3)-(4) bek.
[21] Nmjtv. 12-13. §§-ok. Róma I Rendelet 9. Cikk és 21. Cikk.
[22] Mádl-Vékás 87-88. Nagy 47-48.
[23] Róma I Rendelet 5-8. Cikkek. Fogyasztói, munkaszerződések esetén az anyagi jogi jogválasztás elve érvényesül, biztosítási és fuvarozási szerződéseknél pedig nem lehet teljesen semleges jogot választani.

felek fórumválasztását egy másik állam bíróságának kellene elismernie és kikényszerítenie – csak korlátozott hatékonyságú lehet.

114. Mivel a fórumválasztó megállapodás eljárásjogi hatásának elismerése vitathatatlanul eljárásjogi kérdés, melyet az eljáró fórum joga szabályoz *(lex fori regit processum)* az eljáró külföldi bíróság a reá irányadó szabályok alapján bírálja el a fórumválasztó megállapodás érvényességét, illetve joghatásait. Mivel az egyes államok joga nem feltétlenül azonosan szabályozza ezen kérdéseket, a fórumválasztás szabadságának elismeréséről nemzetközi értelemben nem lehet szó mindaddig, amíg a választottbírósági, illetve joghatósági megállapodásokra irányadó szabályozás pusztán a nemzeti jog szintjén valósul meg.

115. A felek autonómiája a nemzetközi fórumválasztás területén így több lépcsőben nyert elismerést nemzetközi egyezmények szintjén, először a választottbírósági megállapodások területén. Ezt követően a fórumválasztás szabadsága fokozatosan a joghatósági megállapodások vonatkozásában is kiterjesztésre került. Ennek egy sajátos területe az EU-n belül megvalósuló integráció, ahol a nemzeti jog feletti szabályozás szerepét a közösségi, majd később uniós jog tölti be. Mára a nemzetközi kereskedelmi szerződésekben a *fórumválasztás szabadsága* – a jogválasztással együtt – nemzetközileg általános elismerésre került, melyet számos nemzetközi egyezmény deklarál. Így határon átnyúló kereskedelmi viszonyokban nem túlzás az autonómia diadaláról *(triumph of autonomy)* beszélni.[24] Az alábbiakban röviden áttekintjük a választottbírósági és joghatósági megállapodások nemzetközi elismerésének főbb állomásait.

3.2.2. A választottbírósági megállapodások nemzetközi elismerése

3.2.2.1. Az unilaterális szabályozás korlátai

116. A választottbíráskodás szabályozása hosszú ideig egyoldalú állami jogalkotás keretében valósult meg. Annak ellenére, hogy a választottbíróság gyökerei Európában még a római jognál is régebbre nyúlnak vissza, a jogintézmény helyzete több európai államban még a XIX. században is vitatott volt.[25] Erre jó példa a választottbírósági kikötések megítélése a korszak két vezető európai nagyhatalmában, Franciaországban és Angliában.

117. Angliában a választottbíráskodásra a rendes bíróságok sokáig nagy bizalmatlansággal tekintettek és hatáskörük nem megengedett elvonását látták a jogintézményben, tartózkodva a választottbírósági kikötések kikényszerítésétől.[26] A fordulatot a House of Lords 1856. évi *Scott v Avery* ügyben[27] hozott döntése hozta, mely egyrészt megengedte, hogy szerződésszegéssel kapcsolatos ügyeket a felek elvonjanak a rendes bíróságok hatásköréből, másrészt deklarálta a szerződésbe foglalt választottbírósági kikötések kikényszerítésének elvét.[28] Franciaországban a jogalkotó az 1806. évi perjogi kódexben általánosságban elismerte a választottbírósági megállapodás megkötésének lehetőségét minden olyan jogvitában, melynek tárgyáról a felek szabadon rendelkezhettek. Ugyanakkor a Cour de Cassation 1843. évi *Prunier ügyben*[29] hozott ítélete a szerződés részét képező választottbírósági kikötéseket *(clausula compromissoria)* megfosztotta a joghatástól és csak a

[24] Nygh 13.
[25] A választottbíráskodás görög-római gyökereire ld. Boóc (2019). Kecskés in MJ (2013). Fabinyi 1-12.
[26] Nygh 25.
[27] Scott v Avery (1856) HCL 809
[28] Nygh 19.
[29] Cass. Civ. 10. jullet 1843. L'Alliance c. Prunier

jogvita felmerülését követően kötött önálló választottbírósági szerződés *(compromis)* megkötését tette lehetővé. Az ítélet hatásait a belföldi választottbíráskodás területén 1925-ben jogalkotás, a nemzetközi választottbíráskodás terén pedig a francia legfelsőbb bírói fórum újabb gyakorlata enyhítette a 1930-as évektől kezdődően.[30]

118. A fenti két homlokegyenest ellentétes megközelítés alapján könnyen látható, hogy a választottbíráskodás unilaterális szabályozása jogbizonytalanságot és magas tranzakciós költségeket vont maga után a nemzetközi kereskedelemben. A határon átnyúló kereskedelem érdekei a XX. század első felében multilaterális egyezményeket hívtak életre a nemzetközi kereskedelmi választottbíráskodás területén, hogy két alapvető probléma, egyrészt a választottbírósági megállapodások érvényességének általános nemzetközi elismerése, másrészt a külföldi választottbírósági határozatok végrehajtása megoldásra kerüljön.[31]

3.2.2.2. Az 1923. évi Genfi Jegyzőkönyv és az 1927. évi Genfi Egyezmény

119. A nemzetközi kereskedelmi választottbíráskodás első multilaterális szabályozása a Népszövetség keretében létrehozott 1923. évi Genfi Jegyzőkönyv keretében valósult meg.[32] A Jegyzőkönyv rendelkezései már deklarálják a nemzetközi választottbírósági megállapodások *általános elismerésének elvét*, amikor az aláíró államokra azt a kötelezettséget rótták, hogy ismerjék el érvényesnek a felek választottbírósági megállapodását – tekintet nélkül arra, hogy a választottbíráskodás helye valamelyik fél honossága szerinti államban van-e – és ilyen megállapodás esetén utasítsák választottbírósági útra a rendes bíróság előtt jogvitát kezdeményező felet.[33] A Jegyzőkönyv hatályát a kereskedelmi, illetve választottbírósági úton rendezhető jogvitákra korlátozta, a kereskedelmi jelleg nemzeti jog alapján történő megítélését pedig csak külön fenntartás esetén tette lehetővé. A Jegyzőkönyvet 30 állam ratifikálta, számos országban, így például Franciaországban és az USA-ban a választottbíráskodással kapcsolatos jogalkotás katalizátorává vált.[34]

120. A Genfi Jegyzőkönyv elfogadását követően szintén a Népszövetség keretében került elfogadásra 1927-ben a Genfi Egyezmény, melynek tárgya a külföldi választottbírósági határozatok elismerése és végrehajtása volt.[35] Az Egyezmény a Genfi Jegyzőkönyv aláírói számára állt nyitva csatlakozásra és kilenc „homályos, illetve megszorító" feltétel teljesülése esetén tette lehetővé a külföldi választottbírósági határozatok végrehajtását.[36] Ezek közül az egyik a meghozatal államában „véglegessé válás" követelménye volt, mely a gyakorlatban a „*kettős exequatur*" problémáját jelentette.[37] A *„kettős exequatur"* alapján a választottbírósági határozat végrehajtása során a kérelmezőnek mind a meghozatal, mind a végrehajtás helye szerinti országban el kellett ismertetnie a választottbírósági határozatot az állami bíróságokkal.[38] A másik jelentős probléma, hogy a választottbírósági ítéletnek a választottbírósági eljárásra irányadó jognak is meg kellett felelnie, amely nem engedte, hogy a választottbíráskodás a nemzeti jogoktól függetlenedjen.[39] Így a Népszövetség keretében megvalósuló jogegységesítés ugyan egyrészről elérte, hogy a választottbírósági kikötés, és

[30] Montenegro 29. Le Bars XXI.
[31] Schinazi 117.
[32] Protocol on Arbitration Clauses, Geneva, 24, September 1923.
[33] Genfi Jegyzőkönyv. 1. Cikk és 4. Cikk
[34] Schinazi 120.
[35] Convention on the Execution of Foreign Arbitral Awards, Geneva 26, September 1927.
[36] Schinazi 122-123.
[37] Schinazi 123.
[38] Liebscher in Wolff 12. ICCA Kézikönyv vii.
[39] Schinazi 123.

DOI: 10.15774/PPKE.JAK.2024.006

az azon alapuló választottbírósági határozat elismerésének elve szupranacionális szabályozást nyert, másrészről azonban túlzottan territoriális megközelítést tükrözött.[40] Gaillard a választottbíráskodás ezen utóbbi felfogását, mely egy nemzeti jogból – ti. a választottbíráskodás helyének jogából – eredezteti a jogintézményt, a választottbíráskodás „monolokális" ábrázolásának nevezi.[41]

3.2.2.3. Az 1958. évi New York-i Egyezmény

121. A felek autonómiája a nemzetközi választottbíráskodás terén az 1958. évi New York-i Egyezmény által részesült az addigi legszéleskörűbb elismerésben.[42] Az Egyezmény – mely Lord Mustill angol bíró, illetve választottbíró szavait kölcsönözve *„magának vindikálhatná a kereskedelmi jog egész történetének leghatékonyabb nemzetközi jogforrása címet"*[43] – a választottbírósági megállapodásokra irányadó nemzetközi joganyag legfontosabb forrása. A második világháború előtt a Népszövetség keretében megvalósított – a Genfi Jegyzőkönyvben és Genfi Egyezményben testet öltő – jogegységesítési kísérletekhez képest a New York-i Egyezmény igazi „kopernikuszi fordulatot" hozott a nemzetközi választottbíráskodás világában. Az ICC Választottbírósági Bizottsága és az ECOSOC között 1953-tól tárgyalások kezdődtek egy új multilaterális választottbíráskodási egyezmény létrehozásáról, amelyek végül az 1958. május 20. és június 10. közötti ENSZ-konferenciához és azon a New York-i Egyezmény elfogadásához vezettek.

122. A korábbi széttagolt szabályozással szemben az Egyezmény már egységesen szabályozta a választottbírósági megállapodások és a választottbírósági határozatok elismerését és végrehajtását. Három szempontból is forradalminak nevezhető, ahogy a New York-i Egyezmény megközelítette a nemzetközi választottbíráskodást. Egyrészt eltörölte az ún. *de facto „kettős exequatur"* követelményét, másrészt feladta a „kölcsönösség elvét", mely alapján rendelkezései főszabályként nem részes államokban hozott választottbírósági határozatokra is vonatkoztak *(univerzális hatály)*, harmadrészt számos esetben a választottbíráskodás helyének jogával szemben a felek közös akaratát részesítette előnyben, mellyel elkezdte függetleníteni a választottbíráskodást az egyes országok jogrendszerétől.[44] Az Egyezmény alapján elsősorban a felek autonómiája érvényesül a választottbírósági megállapodás anyagi jogi érvényessége körében irányadó jog kapcsán, illetve a választottbíróság eljárására irányadó szabályok kapcsán is, e kérdésekben a választottbíráskodás helye szerinti állam jogának szerepe csak másodlagos.[45] Az Egyezmény fenti rendelkezései egyértelműen elmozdulást jelentenek a választottbíráskodás korábbi territoriális megközelítésétől egy nemzetközi (internacionalista) felfogás irányába.[46] Ez utóbbi felfogást, mely a választottbíráskodás jogintézményét nem egyetlen állam jogrendjében horgonyozza le, hanem nemzeti jogok sokaságából eredezteti, Gaillard találóan a választottbíráskodás „multilokális" felfogásának, illetve „vesztfáliai modelljének" nevezi.[47]

[40] Schinazi 124.
[41] Gaillard 30.
[42] Nygh 26. Montenegro 30.
[43] „(…) perhaps could lay claim to be the most effective instance of international legislation in the entire history of commercial law (…)"Mustill 43. (fordítás a szerzőtől)
[44] Schinazi 127-128.
[45] New York-i Egyezmény V. Cikk (1) bek a) és d) pontok.
[46] Schinazi 132.
[47] Gaillard 33-35.

123. Az Egyezmény I. Cikke rendezi a jogforrás hatályát, definiálja a választottbírósági határozat fogalmát, és lehetővé teszi a fenntartásokkal való csatlakozást. Az Egyezmény jelentősen kiterjeszti alkalmazási körét egyrészt az univerzális hatály bevezetésével – mely a viszonosság megkövetelését csak külön fenntartás formájában teszi lehetővé a részes államok számára -, másrészt azzal, hogy a kereskedelmi jogviszony követelményét szintén külön bejelenthető fenntartás formájában szabályozta. Az Egyezmény II. Cikke a választottbírósági megállapodásokra vonatkozó alapvető rendelkezéseket tartalmazza. A II. Cikk (1) bekezdése megerősíti a választottbírósági megállapodások elismerésének kötelezettségét, mint alapvető paradigmát, egyben meghatározza a választottbírósági megállapodás fő alkotó elemeit. A II. Cikk (2) bekezdése meghatározza az írásbeliség követelményének fogalmát.[48] A II. Cikk (3) bekezdés szabályozza a választottbírósági megállapodás eljárásjogi hatását: a választottbírósági megállapodás ellenére indított peres eljárás esetén a bíróság bármelyik fél kifejezett kérelmére a feleket választottbírói útra utasítja, kivéve amennyiben a választottbírósági megállapodás érvénytelen, hatálytalan vagy betarthatatlan, mely kérdésekben a bizonyítási teher az utóbbi körülményeket állító félre hárul.

124. Az Egyezmény III. Cikke alapján a külföldi választottbírósági határozatok elismerése és végrehajtása a főszabály, melyhez képest a megtagadás vált egyrészt kivétellé, másrészt nem kötelező lehetőséggé. Az Egyezmény IV. Cikke határozza meg azon adminisztratív követelményeket, melyeknek a választottbírósági határozat elismerése, illetve végrehajtása iránti eljárásban meg kell felelni. Az Egyezmény V. Cikke sorolja fel taxatív jelleggel a választottbírósági határozat elismerésének, illetve végrehajtásának megtagadása érdekében felhívható okokat, melyek fennállása kapcsán – a közrend sérelme és az arbitrabilitás hiánya kivételével – a bizonyítási terhet a választottbírósági ítélet adósára telepíti. Említést érdemel még a „kedvezőbb jog elvét” bevezető VII. Cikk (1) bekezdése, mely alapján a határozat elismerését, illetve végrehajtását kérő fél felhívhatja a nemzeti jognak, vagy nemzetközi szerződéseknek az Egyezménynél kedvezőbb szabályát, mely az uralkodó álláspont szerint a választottbírósági megállapodások elismerésével kapcsolatban is irányadó.[49]

125. Az Egyezmény szabályai egyrészt egységes jogot *(loi uniforme)* létrehozó nemzetközi anyagi jogi szabályok, másrészt kollíziós szabályok, melyek egy adott kérdés kapcsán egy meghatározott nemzeti jogra utalnak. Az Egyezmény és a nemzeti jog közötti viszony háromféleképpen alakulhat: i) az Egyezmény kiszorítja a nemzeti jogot, kivéve, ha az utóbbi kedvezőbb; ii) az Egyezmény kollíziós rendelkezése bizonyos kérdésekben kifejezetten utal a nemzeti jogra; iii) az Egyezményben nem szabályozott kérdésekben a nemzeti jog az irányadó.[50] Az Egyezmény nemzetközi szerződésként a nemzetközi közjog részét képezi, melynek rendelkezéseit az abban részes államok bíróságai – a Bécsi Egyezmény[51] 31-32. cikkeiben rögzített szabályokat figyelembe véve – autonóm módon, a nemzeti joghoz való folyamodás nélkül kötelesek értelmezni.[52]

126. Az Egyezménynek a nemzetközi választottbíráskodás jelenkori jogára gyakorolt fundamentális hatása két fő okra vezethető vissza. Egyrészt az Egyezmény jelenleg 172

[48] A jogirodalomban vitatott, hogy az írásbeliség követelménye mennyiben alaki érvényességi szabály. Ld. ezzel kapcsolatban a 4.1.2.2. pontot.
[49] Ld. Az ENSZ Nemzetközi Kereskedelmi Jogi Bizottsága (UNCITRAL) által 2006. június 7-én elfogadott ajánlást
[50] ICCA Kézikönyv 29-30.
[51] A szerződések jogáról szóló 1969. május 23. napján Bécsben kelt egyezmény. Egyesült Nemzetek Szerződések sorozat 1155. kötet 331.
[52] Liebscher 20. ICCA Kézikönyv 12-14.

részes államot számlál, mely önmagában jelzi a jogforrás kiemelkedő jelentőségét.[53] Másrészt az Egyezmény mintaként szolgált az UNCITRAL Modelltörvény kidolgozásakor, melyet számos ország vett azóta alapul választottbírósági jogának modernizálásához. Az Egyezményhez hazánk igen korán csatlakozott, a viszonossági és kereskedelmi fenntartás alkalmazásával.[54] Az utóbbi *Raffai* szerint időközben kiüresedett, így azt célszerű lenne visszavonni.[55] *Timár* szerint mindkét fenntartás indokolatlan, ehelyett célszerű lenne az Egyezmény univerzális hatállyal felruházni.[56]

3.2.2.4. Az 1961. évi Európai Egyezmény

127. Az ENSZ Gazdasági és Szociális Tanácsa a második világháborút követő európai gazdasági integráció és együttműködés érdekében regionális szervezetként 1947-ben létrehozta az ENSZ Európai Gazdasági Bizottságát (ENSZ-EGB), mely a hidegháború alatt a keleti – nyugati blokk országai közötti párbeszédben híd szerepet töltött be. *Fréderic Eisemann*, az ICC Főtitkára már az ’50-es évek elején javasolta, hogy az ENSZ-EGB keretein belül kezdődjön meg egy olyan nemzetközi jogforrás kidolgozása, mely a keleti és nyugati blokk országai közötti vitákban semleges vitarendezési mechanizmusként lefekteti a nemzetközi kereskedelmi választottbíráskodás alapjait.[57] Az ENSZ-EGB keretén belül megvalósuló diplomáciai egyeztetések eredményeként végül 1961. április 21. napján Genfben elfogadták a nemzetközi kereskedelmi választottbíráskodásról szóló Európai Egyezményt.[58]

128. Az Európai Egyezmény I. Cikke rendezi a jogforrás hatályát és meghatároz több alapvető fogalmat, II. Cikke deklarálja a közjogi személyek szubjektív arbitrabilitásának elvét, III. Cikke pedig a külföldi állampolgár választottbíró jelölésének szabadságát. A IV. Cikk a választottbírósági tanács megalakításával, illetve az eljárási szabályok meghatározásával kapcsolatban igen részletes szabályozást tartalmaz, melyeknek köszönhetően lehetőség nyílik *patologikus választottbírósági kikötések* egyes hiányosságainak orvoslására.[59] Az V. Cikk szabályozza a választottbírósági eljárásban felmerülő hatásköri kifogás alapvető kérdéseit, a VI. Cikk pedig rendes bírósági eljárásban a választottbírósági megállapodás létére alapított hatásköri kifogás elbírálásának kérdéseit, ezen belül pedig a választottbírósági megállapodásra irányadó jog meghatározásának szabályait. A VII. Cikk a választottbírósági eljárásban a jogvita érdemére alkalmazandó jog meghatározásával kapcsolatos, a VIII. Cikk pedig a választottbírói határozatok indokolására vonatkozó szabályokat tartalmazza. A IX. Cikk jelentősen szűkíti a külföldi választottbírósági határozat elismerésének megtagadási lehetőségét arra való hivatkozással, hogy azt a meghozatal államában érvénytelenítették. A X. Cikk az Egyezményhez való csatlakozás, illetve a hatálybalépés kérdéseit rendezi.

---

[53] Raffai (2014) 22.
[54] Az Egyezmény 1959. június 7. napján lépett hatályba, hazánkban kihirdette az 1962. évi 25. törvényerejű rendelet a külföldi választottbírósági határozatok elismeréséről és végrehajtásáról szóló, New Yorkban 1958. június 10-én kelt Egyezmény kihirdetéséről. (Hatálybalépés: 1962.október 22.) Az Egyezménnyel kapcsolatos bizonyos végrehajtási kérdéseket a 12/1962.(X.31.) IM rendelet szabályozza.
[55] Raffai (2017) 435-436.
[56] Timár (2014) 670-671.
[57] de la Brena 26.
[58] Az egyezmény 1964. január 7. napján lépett hatályba.
[59] A jogirodalom a „patologikus” illetve „patológiás” jelzővel illeti azon rosszul szövegezett választottbírósági kikötéseket, melyek valamilyen hibában szenvednek, és emiatt akadályozzák a választottbírósági eljárás harmonikus lefolyását. Ezen kikötések két fő csoportra oszthatók: az első csoportnál még az sem állapítható meg biztosan, hogy a felek választottbíráskodásban állapodtak meg, míg a másik csoportnál a választottbíráskodás kikötése ugyan egyértelmű, de a kikötés olyan további komoly hibá(k)ban szenved, melyek alapján a választottbírósági eljárás nem hozható működésbe.

DOI: 10.15774/PPKE.JAK.2024.006

129. Az Egyezmény szabályai egyrészt egységes nemzetközi anyagi jogi szabályok *(loi uniforme)*, melyek kiszorítják a nemzeti jog alkalmazását, másrészt kollíziós szabályok, melyek bizonyos kérdésben a nemzeti jogra utalnak. Az Egyezmény a New York-i Egyezményhez hasonlóan a nemzetközi közjog részét képezi, mely kapcsán az egyes részes államok – monista, illetve dualista – nemzetközi jogi koncepciója határozza meg, hogy miként válik a belső jogrend részévé.[60] Az Európai Egyezmény a New York-i Egyezménnyel túlnyomórészt komplementer viszonyban áll, mivel az utóbbi jogforrás által kifejezetten nem szabályozott kérdéskörökre tartalmaz szabályozást.[61] A hézagpótló funkció mellett az Európai Egyezmény szűk körben – alapvetően a választottbírósági kikötésre irányadó formai szabályok kérdésében – összeütközésbe is kerülhet a New York-i Egyezménnyel, mely esetben a Bécsi Egyezmény elvei alapján kell feloldani a konfliktust.[62]

130. Az Európai Egyezmény regionális szinten megerősítette a választottbíráskodás szerepét: eredetileg 16 ország írta alá, köztük a keleti blokk szinte valamennyi országa, illetve a nyugati blokk meghatározó gazdaságai, jelenleg 31 tagországot számlál, a részes államok mindegyike egyúttal szerződő fele a New York-i Egyezménynek is. A jogforrás „európai" jelzője ugyanakkor részben félrevezető, mivel jelentősebb európai országok – így például Svájc, Nagy-Britannia, Hollandia – a mai napig nem csatlakoztak az Egyezményhez, míg a jogforrás több részben, vagy egészben Európán kívüli részes államot is számlál.[63] Az Egyezmény számos rendelkezése még inkább elszakítja a választottbírósági eljárást a választottbíráskodás helye szerinti állam jogrendjétől, így a választottbíráskodás internacionalista felfogása felé tett további lépésnek tekinthető.[64] Az Egyezmény számos lényeges kérdésben kiegészítette a New York-i Egyezmény szabályait, melyek közül az elmélet számára egyik legfontosabb kérdéskör a választottbírósági megállapodásra irányadó jog kifejezett szabályozása.

3.2.2.5. Az 1985. évi Modelltörvény

131. A Modelltörvény 1985. évi elfogadása a választottbírósági megállapodások általános nemzetközi elismerésének legutóbbi mérföldköve. Amellett, hogy a Modelltörvény egységes szabályozást tartalmaz a választottbírósági megállapodás formai szabályait, illetve eljárásjogi hatásait illetően, kifejezetten deklarálja a választottbírósági kikötések autonómiájának elvét, valamint az ehhez kapcsolódó Kompetenz-Kompetenz elvet. Emellett a Modelltörvény egyik legnagyobb vívmánya, hogy a New York-i Egyezményben szereplő, a külföldi választottbírósági határozat elismerésével, illetve végrehajtásával szemben felhívható megtagadási okokat választottbírósági ítélet érvénytelenítési okként szabályozta, mely által egy egységes jogi keretrendszert hozott létre a nemzetközi kereskedelmi választottbíráskodás területén. Annak ellenére, hogy rendelkezései nem kötelezőek, a Modelltörvényt több mint 80 ország – közöttük hazánk is – kiindulási alapnak tekintette a választottbíráskodás közelmúltbeli átfogó szabályozásai során.[65] Fentiek fényében mára nemzetközi kereskedelmi

[60] Hazánk az Európai Egyezményt 1961. április 21. napján írta alá, a megerősítő okiratának letételére New Yorkban 1963. október hó 9-én került sor, a jogforrást az 1964. évi 8. törvényerejű rendelet hirdette ki. Az Európai Egyezménnyel kapcsolatos bizonyos végrehajtási kérdéseket az 1/1964. (III.26.) IM rendelet szabályozza.
[61] de la Brena 51-52., Roth 388.
[62] de la Brena 51. Ehhez nyújt segítséget az Európai Egyezmény X. Cikk (7) bekezdése, mely kifejezetten akként rendelkezik, hogy nem érinti más választottbírósági tárgyú nemzetközi egyezmények hatályát.
[63] Az Egyezményben részes részben, illetve egészben nem európai állam többek között Azerbajdzsán, Burkina Faso Kazahsztán, Kuba, Oroszország, Törökország. Ld. la Brena 29. Roth 388.
[64] Ld. az Európai Egyezmény IV. Cikkét, VII. Cikkét és különösen a IX. Cikkét
[65] Raffai (2014) 22.

jogviszonyokban általánosan elfogadottá vált a választottbíráskodás jogintézménye és az, hogy az államok rendes bíróságai kötelesek kikényszeríteni a választottbírósági megállapodásokat.

3.2.3. A joghatósági megállapodások nemzetközi elismerése

3.2.3.1. Az unilaterális szabályozás és korlátai

132. A joghatósági megállapodások általános nemzetközi elismerésére csak a XX. század második felében került sor. A nemzetközi bírói hatáskör szabályozása kezdetben szintén egyoldalú volt, ez azonban csak „féloldalas" szabályozást jelenthetett, hiszen az államok értelemszerűen csak azt a kérdést szabályozhatták belső jogalkotással, hogy saját bíróságaik mely ügyekben rendelkeznek joghatósággal. Az unilaterális szabályozás helyett ezen a területen is multilaterális szabályozás volt szükséges, azonban más indokok alapján, mint a választottbírósági megállapodásoknál. A központi problémát az *állami szuverenitás közvetlen érintettsége* jelentette, melynek az állam bíráskodási hatalma egy fontos részét képezi.

133. A felek akarati autonómiájának elismerése a nemzetközi bírósági hatáskör területén két következménnyel jár: egyrészt a joghatósági megállapodás prorogációs hatása bírói hatáskört ruház a kikötött bíróság államára, ugyanakkor a derogációs hatás megvonja a bírói hatáskört egy olyan államtól, melynek egyébként fennállna a joghatósága a jogvita elbírálására. A prorogáció a szuverenitás szempontjából nem okoz problémát, hiszen annak következtében az állam jogosulttá válik arra, hogy bírói hatalmát gyakorolja egy olyan jogvitában, melyben egyébként nem járna el.[66] Ennek ellenére több állam bírói joghatóságának elfogadásához, illetve gyakorlásához a felek megállapodásán túl megköveteli, hogy a jogvita valamilyen módon kapcsolódjon a területéhez, illetve jogrendszeréhez.

134. Szemben a prorogációval, mely akár az állami szuverenitás „dicséreteként" is felfogható, a joghatósági megállapodás derogációs hatásának elismerése a bírói hatalom gyakorlásáról való lemondást jelenti az állam számára. Ez a lemondás választottbírósági megállapodás elismerése esetén egy magánbíróság javára történik, joghatósági megállapodás elismerése esetén azonban egy másik állam bíróságainak javára valósul meg. Másképpen fogalmazva a joghatósági megállapodás elismerése az állami szuverenitás önkéntes korlátozását jelenti egy másik állam javára, mely „jóval közvetlenebb támadás" az állami szuverenitásra nézve.[67] Másrészt, nemzetközi közjogi aspektusból egy további probléma jelentkezik. Az állami szuverenitásból következően minden állam saját maga jogosult eldönteni, hogy mikor fogadja el a felek azon megállapodását, hogy bírói hatalmának alávetik magukat. Ugyanakkor amikor a nem kikötött bíró kikényszeríti a joghatósági megállapodás derogációs hatását, negatív hatásköri döntése úgy is értelmezhető, hogy egyben megállapítja a kikötött bíró hatáskörét, mely sértheti az utóbbi kizárólagos jogosultságát, hogy saját hatásköréről döntsön.[68]

135. Fentiekre tekintettel a prorogáció, illetve derogáció elfogadása kapcsán hagyományosan eltérő volt a különböző államok megközelítése. Az angol bíróságok a prorogáció kapcsán a felek puszta megegyezésén kívül hagyományosan nem követeltek további kapcsolódást, jóllehet a *forum non conveniens* doktrína alkalmazásával még joghatósági megállapodás esetén is fenntartották diszkrecionális jogkörüket arra, hogy a felek megállapodása által rájuk

[66] Nygh 15.
[67] Nygh 19.
[68] Montenegro 32.

ruházott joghatóságot az adott jogvitában gyakorolják.[69] Az USA bíróságai azonban ennél a mai napig szigorúbb álláspontot képviselnek. Így például a világ egyik kereskedelmi központjának számító New York Állam a joghatósági megállapodás prorogációs hatását csak akkor ismeri el, ha az ügyben saját joga az alkalmazandó és a jogvita legalább 1 millió dollár értékű.[70] A kontinentális jogrendszerek közül a német és francia jog a felek megállapodásán kívül nem támaszt további feltételt a prorogációs hatás érvényesüléséhez. Azonban Svájc megengedi bíróságai számára, hogy joghatósági kikötés ellenére ne járjanak el, amennyiben mindkét fél külföldi, kivéve amennyiben az ügyben a svájci nemzetközi magánjogi kódex alapján a svájci jog alkalmazandó.[71] Erre tekintettel a gyakorlatban a svájci bíróságok joghatóságának kikötése mellett mindig svájci jog választására is sor kerül.

136. A derogáció kapcsán az angol bíróságok szintén a *forum non conveniens* doktrínát alkalmazzák, melynek elvét és feltételeit az 1970. évi *Eleftheria ügyben*[72] hozott döntés fekteti le, amely alapján az eljárást a kikötött külföldi fórum javára fel kell függeszteni, hacsak nyomós érvek nem szólnak ellene. Az USA-ban sokáig közrendbe ütközőnek tartották a bírósági hatáskör megegyezéssel történő elvonását, mely megközelítést a *Bremen v Zapata ügyben*[73] hozott döntésében a legfelsőbb bíróság 1972-ben felülvizsgált. Az USA legfőbb bírói fóruma a szerződési szabadságra és a nemzetközi kereskedelem érdekeire hivatkozva általánosságban megengedte a külföldi fórum javára szóló joghatósági megállapodásokat, kivéve, ha azok közrendbe ütköznek, vagy kikényszerítésük ésszerűtlen lenne csalás, jogtalan befolyásolás vagy gazdasági erőfölény miatt.[74] A derogációs hatás elismerése kapcsán a kontinentális bíróságok jóval visszafogottabbak voltak. A francia bíróságok a joghatósági megállapodás derogációs hatását csak 1985-ben ismerték el a *Sorelec ügyben*, melyben a francia legfelsőbb bíróság egy líbiai bíróságok javára szóló kikötés kapcsán kimondta, hogy a nemzetközi kereskedelem területén a joghatósági megállapodások – imperatív területi hatáskörök sérelme hiányában - kikényszerítendők.[75] A német és a svájci jog a derogáció kérdését végül jogalkotási úton rendezte.[76]

3.2.3.2. Az 1968. évi Brüsszeli Egyezmény

137. A prorogációs, illetve derogációs hatások eltérő megítélése miatt a joghatósági megállapodások általános nemzetközi elismeréséhez szintén multilaterális keretekre volt szükség. Ennek egyik legkoraibb példája az európai integrációhoz kapcsolódóan létrejött 1968. évi Brüsszeli Egyezmény, melyben a résztvevő államok polgári, illetve kereskedelmi ügyekben egységesítették a joghatóságra és a határozatok elismerésére, illetve végrehajtására vonatkozó szabályaikat.

138. A Brüsszeli Egyezmény 17. Cikke általánosságban deklarálta azon joghatósági megállapodások megengedettségét, melyek valamely szerződő állam bíróságának, vagy bíróságainak joghatóságát kötik ki. Amennyiben a joghatósági megállapodást megkötő felek legalább egyike valamely részes államban domicíliummal rendelkezett, az Egyezmény

[69] Nygh 16
[70] Nygh 16. Ld. New York General Obligations Law 5-1402. Cikkét.
[71] Nygh 17. Ld. svájci nemzetközi magánjogi törvény 5. cikkét.
[72] Owners of Cargo Lately Laden on Board Eleftheria v Owners of The Eleftheria [1970] P 94, [1969] 2 All ER 641, [1969] 2 WLR 1073, [1969] 1 Lloyd's Rep 237.
[73] The Bremen v. Zapata Off-Shore Co., 407 U.S. 1 (1972)
[74] Nygh 21.
[75] Compagnie des Signaux c Sorelec - Cour de cassation, Chambre civile 1, du 17 décembre 1985, 84-16.338.
[76] Nygh 22.

DOI: 10.15774/PPKE.JAK.2024.006

szabályozta a joghatósági megállapodás prorogációs és derogációs hatásait is.[77] A joghatósági megállapodás e két hatásának együttes és egységes szabályozása alapvető előrelépést jelentett a korábbi unilaterális szabályozáshoz képest. Ezt meghaladóan a brüsszeli rezsim a joghatóság szabályozása során a kontinentális hagyományokat követi, nem hagyva lehetőséget a bíróságnak a joghatóság gyakorlásának mérlegelésére az ügy egyedi körülményei alapján. Így szemben az angolszász jog *forum non conveniens* doktrínájával – mely a joghatósági megállapodás prorogációs és derogációs hatását a mindenkori bírói mérlegelési lehetőségre figyelemmel viszonylagossá teszi – a brüsszeli rezsim e joghatásokat a jogbiztonság elvére figyelemmel egyértelműen, kötelező jelleggel kifejezésre juttatja.

139. A Brüsszeli Egyezmény felülvizsgálatára került sor a 2001. évben elfogadott Brüsszel I Rendelettel, mely elsődleges uniós jogforrás formát adott a szabályozásnak. A Brüsszel I Rendelet kodifikálta az EU Bíróság joghatósági megállapodásokkal kapcsolatos több évtizedes gyakorlatának eredményeit a kikötések formai szabályai, illetve főszerződéstől való függetlensége kapcsán. Ezt meghaladóan a Brüsszel I Rendelet vezette be a joghatósági megállapodások kizárólagosságának vélelmét is.

3.2.3.3. A Brüsszel Ia Rendelet

140. A jelenleg hatályos, 2012. évben elfogadott Brüsszel Ia Rendelet az 1968. évi Brüsszeli Egyezményből[78], illetve a 2001. évi Brüsszel I Rendeletből szervesen fejlődött ki, e jogforrások közötti szoros kapcsolatra, illetve kontinuitásra tekintettel a három jogforrást szokás az ún. *„brüsszeli rezsim”* összefoglaló megnevezés alatt is hivatkozni. A brüsszeli rezsim jogforrásai a tagállamokban közvetlenül alkalmazandó, nemzeti jogot megelőző – nemzetközi, illetve uniós – jogforrásnak minősülnek, melyeket az EU Bíróság előzetes döntéshozatali eljárásban minden tagállami bíróságra nézve kötelező hatállyal jogosult értelmezni.[79] Mivel az EU Bíróság Brüsszeli Egyezményhez, illetve a Brüsszel I Rendelethez kapcsolódó döntései a Brüsszel Ia Rendelet kapcsán is megfelelően irányadóak, az esetjog szerepe e területen kifejezett jelentőséget kap.[80]

141. A Brüsszel Ia Rendelet – jogelődeihez hasonlóan – polgári és kereskedelmi ügyekben az EU tagállamok bíróságainak joghatóságát, és az általuk hozott határozatok más tagállamban történő elismerését és végrehajtását szabályozza. A rendelet célja az EU-n belül polgári ügyekben folytatott igazságügyi együttműködés keretében az egymástól eltérő, és emiatt a belső piac működését akadályozó tagállami joghatósági szabályok helyett egy azok felett álló egységes – kötelező és közvetlenül alkalmazandó – *nemzetközi joghatósági rendszer létrehozása*.[81] E rendszer a három klasszikus joghatóság típusra – az általános, a különös, és a kizárólagos joghatóságra – épül, melyet kiegészít a felek megállapodásán alapuló joghatóság és e szabályozást árnyalják a gyengébb feleket védő joghatósági szabályok. A joghatósági rendszer alapvető célja a *kiszámíthatóság, illetve előreláthatóság*, melyre figyelemmel főszabályként - az *actor sequitur forum rei* elve alapján – az alperes lakóhelye, illetve székhelye (együttesen domicíliuma) szerinti tagállam rendelkezik általános

[77] A Brüsszeli Egyezményben részes államon kívül domicíliummal rendelkező felek által kötött joghatósági megállapodásnak csak a derogációs hatását szabályozta az Egyezmény 17. Cikk (3) bekezdése, míg a prorogáció kérdésében a kikötött bíróság saját nemzeti joga alapján dönthetett.
[78] A Brüsszeli Egyezmény jelenleg is hatályos a tagállamok bizonyos területei vonatkozásában Ld. Brüsszel Ia Rendelet (9) preambulumbekezdés, illetve EUMSZ 355. Cikk.
[79] EUMSZ *267.* Cikk a-b) pontok.
[80] Ld. Brüsszel Ia Rendelet (34) preambulumbekezdést. Kengyel-Harsági 194.
[81] Brüsszel Ia Rendelet (4) -(6)

joghatósággal, mely alól a kivételek pontosan meghatározott esetben érvényesülnek egyrészt a jogvita tárgyára, másrészt a felek szerződéses szabadságára tekintettel.[82] A tagállami domicíliummal rendelkező alperes ezen kívül csak a Rendeletben meghatározott esetben perelhető más bíróság előtt.[83] A különös joghatósági szabályok a felperesnek kínálnak további választási lehetőséget a perindításra, egyrészt olyan esetekben, amennyiben a jogvita az alperes domicíliuma mellett *egyéb tagállamhoz szorosan kapcsolódik*, másrészt *az igazságszolgáltatás megbízható működése* érdekében, döntően az egymásnak ellentmondó határozatok elkerülése érdekében, illetve pergazdaságossági okokból.[84] A kizárólagos joghatósági szabályok az általuk szabályozott ügycsoportokban csak egy meghatározott állam bíróságai számára teszik lehetővé a jogvita elbírálását, mely esetben az egyéb joghatósági szabályok nem alkalmazhatók.[85] A felek megállapodásán alapuló joghatóság körében szabályozza a Rendelet egyrészt a joghatósági kikötést, másrészt a kifogás nélküli perbebocsátkozáson alapuló joghatóságot.[86] A Rendelet joghatóságot szabályozó része a joghatóság és az elfogadhatóság vizsgálatával kapcsolatos, valamint a perfüggőségre és összefüggő eljárásokra, illetve a biztosítási intézkedésekre vonatkozó szabályokkal zárul.[87]

142. A Brüsszel Ia Rendelet elfogadásával a jogalkotó még egy lépéssel továbbment a felek nemzetközi fórumválasztással kapcsolatos autonómiájának elismerése terén. A Rendelet egyik legnagyobb vívmánya, hogy joghatósági megállapodás megkötését lehetővé teszi az EU-n kívül domicíliummal rendelkező felek számára is. Fentiek alapján egyrészt nincs szükség arra, hogy a jogvita és a kikötött fórum között – a felek akaratán kívül – bármilyen egyéb területi kapcsolódás legyen, másrészt a kikötés prorogációs és derogációs hatásait is egységesen a Rendelet alapján kell megítélni, tekintet nélkül a felek domicíliumára. Ez a szabály, mely a joghatósági megállapodás prorogációs, illetve derogációs hatásának érvényesüléséhez elegendőnek tartja pusztán a felek akaratát – lemondva arról, hogy további feltételt támasszon a kikötött fórumhoz való kapcsolódáshoz – a felek nemzetközi fórumválasztás területén érvényesülő autonómiáját új szintre emeli, és jelentős mértékben közelíti a joghatósági megállapodásokat a választottbírósági megállapodásokhoz. Ezt meghaladóan a Brüsszel Ia Rendelet a joghatósági megállapodások hatékonyságának növelése érdekében két lényeges ponton újítást vezetett be: egyrészről kifejezetten szabályozza a joghatósági megállapodás anyagi érvényességére irányadó jogot, mely a kikötött bíróság joga *(lex fori prorogati)* másrészt párhuzamos eljárások esetén a kizárólagos joghatósági megállapodásokra nézve különös szabályozást tartalmaz, utóbbiakat kivonva a megelőzés elve *(priori temporis)* alól.

3.2.3.4. A 2007. évi Lunganói Egyezmény

143. A brüsszeli rezsimmel párhuzamosan alakult ki a luganói rezsim az Európai Közösségek és az Európai Szabadkereskedelmi Társulás egyes államai közötti polgári- kereskedelmi együttműködés keretében. Ennek mérföldköve volt az 1988. évi Luganói Egyezmény, mint a Brüsszeli Egyezménnyel párhuzamos nemzetközi egyezmény. A két nemzetközi egyezmény együttes felülvizsgálata a harmonizáció érdekében 1997-ben indult, azonban a folyamat végül két úton haladt tovább. Az 1999. május 1. napján hatályba lépő Amszterdami Szerződés

[82] Brüsszel Ia Rendelet (15) preambulumbekezdés. Ld. C-26/91. sz. Jakob Handte ügyben hozott ítélet 11-14., illetve 18-19. pontok.
[83] Brüsszel Ia Rendelet 4-5 Cikkek
[84] Brüsszel Ia Rendelet 7-9. Cikkek; (16) preambulumbekezdés
[85] Brüsszel Ia Rendelet 24. Cikk
[86] Brüsszel Ia Rendelet 25-26. Cikkek
[87] Brüsszel Ia Rendelet 27-28 Cikkek, 29-34 cikkek, illetve 35. cikk.

alapján az Európai Közösségek a polgári ügyekben folytatott igazságügyi együttműködés keretében új jogköröket kaptak, mely lehetővé tette a rendelet formájában történő szabályozást. Erre figyelemmel a Brüsszeli Egyezmény helyébe végül a rendeleti formában 2001. évben elfogadott Brüsszel I Rendelet lépett. [88] Az 1988. évi Luganói Egyezményt pedig végül a 2007. október 30-án aláírt 2007. évi Luganói Egyezmény váltotta fel. Az EU Bíróság véleménye alapján az egyezmény megkötése az Európai Közösség kizárólagos hatáskörébe tartozik.[89] Erre figyelemmel a 2007. évi Luganói Egyezmény egyrészt az Európai Közösség, másrészt Dánia mint önálló szerződő fél („EU-Luganó államok"), harmadrészt az Európai Szabadkereskedelmi Társulás országai közül Svájc, Norvégia és Izland („ESZT-Luganó államok") közötti nemzetközi szerződésként jött létre.[90]

144. A 2007. évi Luganói Egyezmény szövege a Brüsszel I Rendelettel azonosan szabályozza a joghatósági megállapodásokat. A joghatósági megállapodások hatékonyságának növelését célzó, a Brüsszel Ia Rendelet keretében 2012. évben elfogadott módosítások a Luganói Egyezmény szövegében értelemszerűen nem kerültek átvezetésre, emiatt a jogtudományban, illetve a gyakorlatban vitatott, hogy a Brüsszel Ia Rendelet új rendelkezései analógiás úton mennyiben alkalmazhatók a Lunganói Egyezmény kapcsán.

145. A Luganói Egyezmény és az EU Bíróság, illetve esetjogának kapcsolata sajátos. Egyrészt a Luganói Egyezmény alkalmazásakor a kötelezett államok bíróságainak figyelembe kell venni a Brüsszeli Egyezmény és a Brüsszel I Rendelet hasonló rendelkezéseinek alkalmazása során az EU Bíróság által megállapított elveket.[91] Másrészt a Luganói Egyezményt, mint uniós jogforrást az EU Bíróság előzetes döntéshozatali eljárásban értelmezheti, melyben az ESZT-Luganó államok beadványt, illetve észrevételeket terjeszthetnek elő, és a döntés az EU tagállamok bíróságaira kötelező, míg az előbbi bíróságok azt „megfelelően figyelembe veszik".[92]

3.2.3.5. A 2005. évi Hágai Joghatósági Egyezmény

146. A brüsszeli, illetve luganói rezsimek mellett meg kell említeni a 2005. évi Hágai Joghatósági Egyezményt, mely sok tekintetben hatott a Brüsszel Ia Rendelet szabályaira. A Hágai Joghatósági Egyezmény nemzetközi polgári-, kereskedelmi jogviszonyokban szintén általánosságban deklarálja a joghatósági megállapodások elismerését, melyekkel a felek valamely Egyezményben részes állam bíróságának kizárólagos joghatóságát kötik ki. A Hágai Egyezmény a joghatósági megállapodások elismerésének elvét kiterjeszti olyan felekre is, akik nem rendelkeznek domicíliummal valamely szerződő államban. Ezen utóbbi felek autonómiája még szélesebb körben nyer elismerést, mivel számukra önmagában azáltal nemzetközivé válik a tranzakció, hogy egy Egyezményben részes állam bíróságának joghatóságát kikötik. Az Egyezmény csak kizárólagos joghatósági megállapodásokra alkalmazandó.

[88] Pocar jelentés 2-5. pontok
[89] A Bíróság (teljes ülés) véleménye: 2006. február 7. A Közösség hatásköre a polgári és kereskedelmi ügyekben a joghatóságról, valamint a határozatok elismeréséről és végrehajtásáról szóló, új Luganói Egyezmény megkötésére. EU Bíróság 1/03. sz. vélemény. ECLI:EU:C:2006:81
[90] A Luganói Egyezményhez az EU csatlakozott a tagállamok képviseletében, ld. a Tanács 2009/430/EK határozata (2008. november 27.).
[91] Luganói Egyezmény 2.sz. jegyzőkönyvének 1. cikke
[92] Luganói Egyezmény 2.sz. jegyzőkönyvének 2. cikke, Pocar Jelentés 170. pont

3.3. A felek autonómiájának pillérei és terjedelme

147. A fórumválasztás szabadságának általános nemzetközi elismerése több pilléren nyugszik, melyek a választottbírósági és joghatósági megállapodásokat szabályozó szupranacionális jogforrásokban tételes jogi elismerést nyernek.

3.3.1. Kulcskérdések anyagi jog rendezése

148. A fórumválasztás szabadságának általános nemzetközi elismerésének első pillére, hogy a fentebb említett szupranacionális jogforrások egységes anyagi jogot *(loi uniforme)* létrehozva *közvetlenül maguk szabályoznak bizonyos alapvető kérdéseket, melyek kulcsfontosságúak a fórumválasztás szempontjából.* A közvetlen anyagi jogi rendezés indoka, hogy a nemzetközi magánjog hagyományos kollíziós módszere nem kellően hatékony: a kapcsolóelvek jogrendszerenként eltérhetnek, a kollíziós szabály bírói alkalmazása bizonytalanságokat rejthet magában, a kapcsolóelv által kijelölt nemzeti jog szabályait a nemzeti jogalkotók szabadon egyoldalúan módosíthatják, stb. Erre tekintettel a fórumválasztó megállapodások kapcsán a kollíziós szabályozást bizonyos kulcskérdésekben az egységes nemzetközi anyagi jogi rendezés váltja fel. Három ilyen kérdés merül fel: i) van-e a felek között fórumválasztó megállapodás; ii) lerontja-e a felek fórumválasztását a főszerződés esetleges érvénytelensége; iii) hogyan kényszerítik ki a bíróságok a fórumválasztást?

3.3.1.1. A fórumválasztás egységes formai szabályai

149. Fentiek alapján mind a választottbírósági megállapodásra, mind a joghatósági megállapodásra irányadó nemzetközi joganyag egységes jogot vezet be a fórumválasztó megállapodás *formájára, alaki érvényességére*.[93] Az alaki érvényesség szupranacionális szabályozása kettős funkciót szolgál: egyrészt legyen egy minimális formai követelmény, melyet a fórumválasztó megállapodásnak ki kell elégítenie annak érdekében, hogy állami elismerésben részesüljön, másrészt az ennél szigorúbb formai követelményeket támasztó nemzeti jogalkotás ne veszélyeztesse a fórumválasztás hatékonyságát.

150. Az alaki érvényeség kérdésével szorosan összefügg a *vélelmezett érvényesség elve*, mely alapján a szupranacionális jogforrás által előírt formai követelményeket kielégítő fórumválasztó megállapodást az ellenkező bizonyításáig létezőnek és érvényesnek kell tekinteni. Az elv megfordítja a bizonyítási terhet, mely alapján a fórumválasztó megállapodás létezését, illetve érvényességét vitató félnek kell bizonyítania, hogy a felek között nem jött létre a joghatósági, illetve választottbírósági megállapodás, vagy annak kapcsán valamilyen érvénytelenségi ok áll fenn. A vélelmezett érvényesség elvét a jogtudomány képviselőinek többsége elismeri mind a választottbírósági megállapodások mind a joghatósági megállapodások kapcsán. Born és Sanders a New York-i Egyezményből a *választottbírósági kikötések vélelmezett érvényességének elvét (presumed validity)* vezetik le.[94] *Roth*, továbbá *Wilske és Fox* szerint az egyezmény formai követelményének betartása „jelzésértékű”, arra vonatkozóan, hogy a felek között akarategység jött létre a választottbírósági megállapodás megkötése kapcsán, mellyel szemben kevés eséllyel lehet bizonyítani a konszenzus hiányát.[95] *Magnus* a Brüsszel Ia Rendelet 25. Cikk (1) bekezdésének szövegezése alapján jut arra

[93] New York-i Egyezmény II. Cikk (1)-(2) bekezdés. Európai Egyezmény I. Cikk (2) bek. a) pont. Brüsszel Ia Rendelet 25. Cikk (1)-(2) bek. Luganói Egyezmény 23. Cikk. Hágai Joghatósági Egyezmény 3. Cikk c) pont.
[94] Born 528-529, 788-789. ICCA Kézikönyv 39-40.
[95] Roth 365. Wilske – Fox 190.

következtetésre, hogy a joghatósági kikötés semmissége, mint kivétel akkor vizsgálható, amennyiben a kikötés ezt megelőzően valamilyen jog alapján érvényesen létrejött.[96] Danelzik szerint a Brüsszel Ia Rendelet a korábbi szabályozással szemben egyértelműen vélelmezi a joghatósági megállapodás érvényességét és megfordítja a bizonyítási terhet, ugyanezen álláspontot képviseli *Winkler* is.[97] *Born* a joghatósági megállapodások vélelmezett végrehajthatóságának elvét *(presumed enforceability)* említi.[98]

3.3.1.2. A fórumválasztó megállapodás autonómiája

151. A fórumválasztásra a gyakorlatban legtöbbször úgy kerül sor, hogy a felek főszerződésének egy kikötése rendelkezik a jogvita esetén eljáró fórumról. Az egész fórumválasztás hatékonyságát ásná alá, amennyiben bármelyik fél pusztán a főszerződés érvénytelenségét állítva szabadulhatna a fórumválasztó megállapodás kötőerejétől is. A fórumválasztó megállapodások *autonómiájának elve* a választottbírósági és joghatósági kikötés jogi sorsát függetleníti a főszerződéstől, így az utóbbi esetleges érvénytelensége, hatálytalansága nem hat ki a fórumválasztásra.

152. Az autonómia anyagi jogi vetülete mellett különös jelentősége van a nemzetközi fórumválasztó megállapodások kollíziós értelemben vett autonómiájának, mely megteremti annak lehetőségét, hogy e kikötésekre a főszerződésre irányadó jogtól eltérő jog kerüljön alkalmazásra. Az autonómia elve – mely alapvető fontosságú a fórumválasztás hatékonysága szempontjából – mára széleskörű tételes jogi elismerést nyert a fórumválasztó megállapodásokra irányadó nemzetközi jogforrásgokban.[99]

3.3.1.3. A fórumválasztó megállapodás kikényszerítése

153. Mivel a fórumválasztó megállapodás megsértése által okozott kár nehezen bizonyítható, szükség van egy olyan mechanizmusra, mely hatékonyan szankcionálja azt a felet, aki joghatósági, illetve választottbírósági megállapodás megkötése ellenére utóbb mégis egy nem kikötött fórum előtt kezdeményez jogvitát. Ez a fórumválasztó megállapodás bíróság általi *közvetlen végrehajtásának, kikényszerítésének az elve*, mely a fórumválasztó megállapodás legfontosabb eljárásjogi hatása. A fórumválasztó megállapodások általános elismerésének elvéből következik, hogy szintén a szupranacionális egységes jog rendelkezései mondják ki a fórumválasztó megállapodás ezen legalapvetőbb eljárásjogi hatását, melyet sokszor „negatív" (derogációs) hatásként hivatkoznak, szemben a hatáskört megalapító „pozitív" (prorogációs) hatással.

154. Választottbírósági megállapodás esetén az állami bíróságok kötelesek választottbírói útra utasítani az előttük peres eljárást indító felet, amennyiben a másik fél ezt ún. választottbíráskodási kifogás *(exceptio arbitri)* előterjesztésével kifejezetten kéri, kivéve amennyiben úgy ítélik meg, hogy a választottbírósági megállapodás érvénytelen, hatálytalan, vagy betarthatatlan.[100] A választottbírósági kikötések negatív hatása csak kérelemre érvényesül, mely a választottbíráskodás konszenzuális jellegét tükrözi.[101] A felek autonómiája

[96] Magnus 621.
[97] Danelzik 86. Winkler 354.
[98] Born (2016) 116.
[99] Brüsszel Ia Rendelet 25. Cikk (5) bek. Hágai Joghatósági Egyezmény 3. Cikk d) pont. Modelltörvény 16. Cikk (1) bek. A New York-i Egyezmény V. Cikk (1) bek. a) pontjából, valamint az Európai Egyezmény V-VI. Cikkeiből közvetetten szintén levezethető az autonómia elve.
[100] New York-i Egyezmény II. Cikk (3) bekezdés, Modelltörvény 8. Cikk (1) bek
[101] Bermann – Gaillard 67.

DOI: 10.15774/PPKE.JAK.2024.006

így nemcsak a választottbírósági megállapodás megkötésére, hanem annak – hallgatólagos – hatályon kívül helyezésére is kiterjed.

155. A Brüsszel Ia Rendelet elfogadása óta az EU-n belül a kizárólagos joghatósági megállapodások a választottbírósági kikötésekhez hasonló védelemben részesülnek, mivel az ilyen kikötés ellenére egyéb fórum előtt indított eljárással szemben a kikötött fórumnak akkor is elsőbbsége van saját hatásköréről dönteni, amennyiben később indult előtte eljárás.[102] A kizárólagos joghatósági megállapodás kikényszerítésének elve így felülírja a brüsszeli rezsimen belül általánosan érvényesülő megelőzés elvét *(priori temporis).* A brüsszeli-luganói rezsimben a felek autonómiája a joghatósági megállapodás megkötése mellett annak hallgatólagos hatályon kívül helyezésére is kiterjed, a kifogás nélküli perbe bocsátkozás útján.[103]

3.3.2. Anyagi jogi érvényesség – kollíziós jogi szabályok egységesítése

156. Bármennyi bizonytalanságot is hordoz a kollíziós módszer, a kapcsolóelvek nemzetközi egységesítése még mindig sokkal inkább növeli a fórumválasztás hatékonyságát, mint az egyes nemzeti jogok kollíziós szabályainak az alkalmazása. Amennyiben a szupranacionális jogforrás egy bizonyos kérdés kapcsán egységesíti a kollíziós jogi kapcsoló elvet, úgy az adott kérdés felmerülése esetén minden bíróság ugyanazt a „kimeneti" kollíziós normát fogja alkalmazni és nem a saját *lex fori*-ja által meghatározott kapcsoló elvet, mely államonként eltérő lehet.

157. A fórumválasztás nemzetközi elismerésének második pillére így a joghatósági és választottbírósági megállapodások anyagi jogi érvényességére irányadó kollíziós szabályok egységesítése. Először a választottbírósági megállapodás anyagi jogi érvényességére alkalmazandó jog kapcsán kerültek egységes nemzetközi kollíziós szabályok elfogadásra.[104] Ez a szabályozási módszer később a joghatósági megállapodásokra is kiterjesztésre került, és egységes kapcsolóelv került bevezetésre e kikötések anyagi érvényességére is.[105]

3.3.3. A területiség háttérbe szorulása

158. A fórumválasztás szabadságának általános nemzetközi elismerése tetten érhető abban a jelenségben is, hogy a választottbírósági, illetve joghatósági megállapodás kapcsán fokozatosan háttérbe szorul a fórumválasztó kikötés kapcsolódásának szükségessége valamely állam területéhez, illetve jogrendszeréhez *(territorialitás)*. A területiség háttérbe szorulásával párhuzamosan fokozatosan előtérbe kerül a felek autonómiája.

159. A területiség *(territorialitás)* háttérbe szorulása a választottbírósági megállapodások kapcsán már a Genfi Jegyzőkönyv idején elindult. A Jegyzőkönyv ugyanis arra tekintet nélkül kötelezte a részes államokat a választottbírósági megállapodás elismerésére, hogy az azt megkötő felek bármelyike egy részes állam polgára lett volna.[106] Ebben a korszakban, amikor a természetes személyek személyes joga kapcsán az állampolgárság volt a domináns kapcsoló elv, e rendelkezés úttörő jelentőségű volt.

---

[102] Brüsszel Ia Rendelet 31. Cikk (2) bek.
[103] Brüsszel Ia Rendelet 26. Cikk; Luganói Egyezmény 24. Cikk
[104] Ld. New York-i Egyezmény V. Cikk (1) bek. a) pont. Európai Egyezmény VI. Cikk (2) bek. a-c) pontok;
[105] Brüsszel Ia Rendelet 25. Cikk (1) bekezdés. Hágai Joghatósági Egyezmény 5. Cikk (1) bek.
[106] Ld. Genfi Jegyzőkönyv I. Cikkét

160. A New York-i Egyezmény tovább távolodott a területiség elvétől. Ennek egyik bizonyítéka az univerzális hatály bevezetése, mely egy külföldi államban lefolytatásra kerülő, vagy lefolytatott választottbírósági eljárás alapául szolgáló választottbírósági kikötés, illetve abból származó választottbírósági határozat elismerését és végrehajtását tette alapértelmezett szabállyá, tekintet nélkül arra, hogy az állam részese az Egyezménynek. Ugyanezen logika mentén az Egyezmény a viszonosság *(reciprocitás)* követelményét külön az Egyezményhez fűzött fenntartás formájában érvényesíthető kivétellé transzformálta. A területiségtől való eltávolodás másik bizonyítéka, hogy az Egyezmény mind a választottbírósági kikötések anyagi jogi érvényessége kapcsán, mind a választottbírósági eljárás szabályai kapcsán a választottbíráskodás helye szerinti állam jogrendszerével szemben a felek által választott jogot – tehát a felek autonómiáját – részesíti előnyben: a választottbíráskodás helye szerinti állam jogszabályai e kérdések kapcsán tehát csak annyiban érvényesülnek, amennyiben a felek nem gyakorolták autonómiájukat.

161. Az Európai Egyezmény a választottbírósági határozatok elismerése és végrehajtása kapcsán még egy lépéssel eltávolodott a területiség elvétől azzal, hogy korlátozta a választottbíráskodás helye szerinti állam jogának érvényesülését. Egyrészt, az Egyezmény alapján a választottbírósági határozatnak már nem bármely okból történő érvénytelenítése lehet oka az elismerés, illetve a végrehajtás megtagadásának, hanem csak a New York-i Egyezményben szabályozott megtagadási okok alapján történt érvénytelenítés.[107] Másrészt, az Egyezmény alapján az eljárási hibák miatt történő választottbírósági határozat érvénytelenítés során a releváns mérce – a felek megállapodásán kívül – már nem a választottbíráskodás helye szerinti állam jogrendszere, hanem az Egyezmény autonóm eljárásjogi szabályai, mint nemzetközi sztenderdek.[108]

162. A joghatósági megállapodások szupranacionális szabályozása kapcsán szintén a területiség elvének fokozatos háttérbe szorulása figyelhető meg.[109] Az EU Bíróság a Brüsszeli Egyezmény kapcsán több döntésében is megerősítette, hogy a felek által választott fórumnak semmilyen objektív kapcsolattal nem kell rendelkeznie a jogvitával, illetve a jogviszonnyal. [110] Ez a szemlélet liberálisabb, mint egyes kontinentális jogrendszerek szabályozása és teljesen ellentétes az angolszász jog által alkalmazott forum non conveniens doktrínával. [111] Ugyanakkor a Brüsszeli Egyezmény és a Brüsszel I Rendelet a joghatósági megállapodások prorogációs és derogációs hatását még csak akkor ismerte el teljeskörűen, amennyiben legalább a felek egyike valamely tagállamban domicíliummal rendelkezett. Amennyiben egyik fél sem rendelkezett valamely tagállamban domicíliummal, akkor a szuprancionális jogforrás csak a joghatósági kikötés derogációs hatását ismerte el, míg a kikötés prorogációs hatását a

[107] Európai Egyezmény IX. Cikk (1) bek.
[108] Európai Egyezmény IX. Cikk (1) bek d) pont. Ezzel szemben a New York-i Egyezmény V. Cikk (1) bek. d) pontja szerint a választottbíráskodás helye szerinti állam jogrendszerének való megfelelés a releváns.
[109] Ld. bővebben: Arroyo in Affaki – Naón 74 – 78. Berard in Affaki – Naón 85 – 88.
[110] Benincasa ítélet 28. pont, MSG ítélet 34. pont, Trasporti ítélet 50. pont.
[111] A brüsszeli rezsim körében a területiség elvének oldódása sajátos hatással jár az angolszász jog *forum non conveniens* doktrinájára, melynek alapja a jogvitának a fórum területéhez való kapcsolódása. A *forum non conveniens* doktrína alapján az angol bíróságok - annak ellenére, hogy egy ügyben fennáll a joghatóságuk - fenntartanak maguknak egy diszkrecionális jogkört arra, hogy azt gyakorolják, vagy ne gyakorolják, annak függvényében, hogy az adott jogvita mennyiben kapcsolódik a területükhöz. Az angolszász jog a *forum non conveniens* doktrína alkalmazását még joghatósági megállapodás esetén is lehetővé teszi. Az EU Bíróság ugyanakkor az Owusu v. Jackson ügyben megerősítette, hogy a brüsszeli rezsim egy olyan egységes joghatósági rendszert hozott létre, melyben a tagállami bíróságnak nincs diszkrecionális jogköre arra, hogy joghatóságát gyakorolja-e vagy sem, így a forum non conveniens doktrína alkalmazására nincs lehetőség. Hartley 176.

kikötött bíróság saját nemzeti joga alapján volt jogosult megítélni.[112] Így adott esetben a kikötött fórum nem volt köteles eljárni az ügyben, amennyiben saját nemzeti joga a joghatóság gyakorlásához az állam területéhez, vagy jogrendszeréhez való további kapcsolódás szükségességét írta elő.

163. A Brüsszel Ia Rendelet azonban ezt a feltételt teljesen eltörölte, így a brüsszeli rezsim alapján lehetőség nyílik arra, hogy EU-n kívüli domicíliummal rendelkező felek olyan jogvitában kössék ki EU tagállami bíróságok joghatóságát, mely tagállamhoz az ügynek semmilyen területi, illetve jogi kapcsolódása nincs. A joghatósági kikötés prorogációs és derogációs hatását ilyen esetben is kizárólag a Rendelet alapján kell megítélni, függetlenül a kikötött bíróság nemzeti jogától. A Hágai Joghatósági Egyezmény ugyanezt az elvet követi, amikor lehetővé teszi, hogy „harmadik államban" domicíliummal rendelkező felek kikössék bármely részes állam bíróságának joghatóságát anélkül, hogy a jogvitának bármilyen kapcsolódása lenne bármely részes államhoz.[113]

3.3.4. A felek autonómiájának terjedelme

164. A felek autonómiája a nemzetközi fórumválasztás területén a fórumválasztás szabadságának általános nemzetközi elismerésében érvényesül. Ugyanakkor az autonómia terjedelme nem azonos a joghatósági, illetve választottbírósági megállapodás esetében, mivel utóbbi esetében túlmutat a fórum szabad megválasztásán.

165. Joghatósági megállapodás esetében a felek autonómiája szűkebb körben érvényesül. Joghatósági megállapodással a felek kiköthetik egy vagy több bírói fórum joghatóságát, rendelkezhetnek arról, hogy a kikötés kizárólagos, vagy nem kizárólagos joghatóságot ruház az adott bírói fórumra, szabályozhatják, hogy melyik fél mely fórum(ok) előtt kezdeményezhet jogvitát. Azonban a felek ezen túlmenően a kikötött bíróság tárgyi, funkcionális területi, személyi hatáskörét nem szabályozhatják.[114] Szintén nem szabályozhatják a felek a bíróság személyi összetételét, megalakítását, eljárásának rendjét, mivel ezeket a kérdéseket a kikötött fórum eljárásjoga rendezi.

166. Választottbírósági megállapodás megkötése esetén a felek szabadon rendelkezhetnek számos további kérdésről. A felek szabadon állapíthatják meg a választottbírói hatáskör terjedelmét, így például azt, hogy a választottbírók csak bizonyos összeghatár alatti, vagy feletti követelés kapcsán, illetve a követelés jogalapja, vagy összegszerűsége kapcsán legyenek jogosultak dönteni.[115] Ezen túlmenően a felek autonómiája – a jogszabályi keretek között – kiterjed a választottbírói tanács személyi összetételének, megalakításának, illetve a kizárási eljárás szabályozására, valamint a választottbíróság eljárási szabályainak alakítására.[116] A felek a választottbírókat felhatalmazhatják arra is, hogy döntésüket ne állami

[112] Ld. Brüsszel I Rendelet 23. Cikk (3) bekezdését. „Amennyiben ilyen megállapodást olyan felek kötöttek, amelyek egyike sem rendelkezik valamely tagállamban lakóhellyel, jogvitáikra más tagállamok bíróságai nem rendelkeznek joghatósággal, kivéve, ha a kikötött bíróság vagy bíróságok joghatóságuk hiányát állapították meg." Fentiek alapján a kikötött fórum saját joga alapján volt jogosult megállapítani, hogy a joghatósági kikötés kikényszeríthető-e vagy sem, és mindaddig, amíg a kikötött bíróság nem hozott „negatív hatásköri döntést" e a joghatósági kikötés derogációs hatását a Rendelet alapján valamennyi nem kikötött bíróság köteles volt tiszteletben tartani.
[113] Köblös (2005) 452.
[114] A bírói hatáskör fogalmára ld. Szászy felosztását fentebb.
[115] Roth 368.
[116] Ld. például Modelltörvény 10-11. Cikkeit, 13. Cikkét, illetve 19 Cikkét. Ld. a Vbtv. 11-12. §§-ait, 14. §-át, illetve 30. §-át.

jog, hanem egyéb szabályok, vagy méltányosság *(ex aeqo et bono)* alapján hozzák meg.[117] A választottbírói döntés jogszabályoktól való „relatív függetlensége" testesül meg abban is, hogy a választottbírósági ítélet önmagában téves jogalkalmazás miatt csak kivételes esetben érvényteleníthető.[118]

3.4. A hazai jogfejlődés

167. A fenti nemzetközi fejlődés bemutatását követően az alábbiakban vázlatosan áttekintjük a fórumválasztó megállapodások általános elismerése felé vezető út főbb állomásait a hazai jogfejlődésben. A nemzetközi fejlődéshez hasonlóan a választottbírósági megállapodások tételes jogi elismerése a magyar jogfejlődésben is több évtizeddel megelőzte a joghatósági megállapodások elismerését.

3.4.1. A választottbírósági megállapodások elismerése

3.4.1.1. Az 1868. évi Törvénykezési Rendtartásig

168. Jóllehet a választottbíráskodás hazai gyökerei Szent István II. dekrétumáig nyúlnak vissza, a választottbírói ítéletek első hazai tételes jogi szabályozására csak a XVII. században került sor. Ugyanebben az időben jelenik meg a választottbírósági megállapodás közvetlen (negatív) eljárásjogi hatásának első nyoma a bírói jogban. Fabinyi a választottbírósági megállapodással kapcsolatban hivatkozik a Planum Tabulare 11. sz. döntvényére, mely a választottbírósági kikötés ellenére történő perindítás esetén rendelkezik a választottbírósági kifogás joghatásáról, mely – érdemi elutasító ítélet helyett – az ún. „leszállító ítélet" volt, amely mai fogalmaink szerint a permegszüntetésnek felel meg. Ez alapján megállapítható, hogy a választottbírósági megállapodást eljárásjogi jogintézménynek tekintették.[119] A választottbírósági megállapodást német-osztrák mintára anyagi jogi egyezségként szabályozta II. József 1786. évi perrendtartása és az 1852. évi ideiglenes perrendtartás.

169. Az 1868. évi Törvénykezési Rendtartás (Tr.) azonban visszatért az eljárásjogi felfogáshoz: egyrészt a rendes bírói illetékességtől való eltérés esetei között sorolta fel a választottbírósági szerződést, másrészt a választottbírósági kikötés érvényességét – mai fogalmaink szerint az objektív arbitrabilitás kérdését – ahhoz kötötte, hogy az ügy elvonható-e a rendes bírói illetékesség alól.[120] Ezt meghaladóan a Tr. a választottbírósági ítéletet végrehajthatónak nyilvánította, a választottbírói ítélet elleni fellebbezést, perújítást kizárta, a semmisségi panaszt csak igen szűk körben engedte.[121] E rendelkezések alapján a bírói gyakorlat a választottbírósági ítélethez a végrehajthatóság mellett a jogerő intézményét is hozzákapcsolta, így a választottbírósági ítélet és szerződés tételes jogilag szabályozott pozitív hatásai mellett a bírói gyakorlat által e jogintézmények negatív hatása is kiépült.[122] A Tr. a kötelező írásbeli forma mellett már kodifikálta a meghatározottság elvét, és rendelkezéseiből

[117] Ld. például Modelltörvény 28. Cikk (1) és (3) bekezdését, Vbt. 41. § (3) bekezdését, Európai Egyezmény VII. Cikk (2) bekezdését.
[118] Ld. például Modelltörvény 34. Cikk (2) bekezdését, illetve a Vbt. 47. § (2) bekezdését melyek taxatívan felsorolt érvénytelenítési okai a téves jogalkalmazást nem szabályozzák.
[119] Fabinyi 23-26.
[120] Ld. Tr. 52. § és 495. § Fabinyi 34-35.
[121] Tr. 345. § g) pontja, Tr. 509-510 §§-ai
[122] Fabinyi 35.

kirajzolódik a választottbírósági megállapodás két típusa (*compromissum,* illetve *clausula compromissoria).*[123]

3.4.1.2. Az 1911. évi Pp.

170. A fejlődés következő állomása az 1911. évi Pp., mely a választottbíráskodás első átfogó jellegű, kifejezetten haladó szemléletű szabályozását jelentette.[124] A jogszabály az objektív arbitrabilitást már az ügy tárgyával való szabad rendelkezés képességéhez kötötte.[125] A Pp. alapján a választottbírósági megállapodás alapvető érvényességi feltétele az írásbeli forma, valamint a meghatározottság követelménye, mely vagy a vitás ügynek, vagy annak a jogviszonynak a meghatározottságát jelentette, melyből a vitás ügyek keletkezhetnek *(compromissum, clausula compromissoria)*.[126] Az 1911. évi Pp. még kifejezetten nem szabályozta a választottbírósági szerződés főszerződéstől való autonómiájának elvét. A jogirodalom a kérdésben megosztott volt. Az autonómia elvének alkalmazását kizárta többek között *Gaár* és *König*.[127] *Fabinyi* szerint a választottbírósági szerződés akkor független a főszerződéstől, amennyiben az kifejezetten akként rendelkezik, hogy a választottbírók dönthetnek a főszerződés érvényességéről.[128] *Kovács* szerint amennyiben a választottbírósági kikötés az ipso iure semmis főszerződés „alkatrésze", akkor kihat rá az érvénytelenség, minden más esetben viszont függetlenül kell megítélni.[129] *Magyary-Nizsalovszky* általánosan elismerték az autonómia elvét.[130] A joggyakorlat végül az 1930-as évekre általánosan elismerte a választottbírósági kikötés autonómiáját.[131] A választottbírósági szerződésre irányadó jog kérdését a tételes jog nem szabályozta, de a korszak jogtudománya már foglalkozott a problémával.[132]

171. Az 1911. évi Pp. a korábban kifejlődött elvekkel azonosan szabályozta a választottbírósági szerződés eljárásjogi hatásait. A választottbírósági szerződés pozitív hatása alapján a választottbírósági szerződés érvénytelenségére, vagy nem alkalmazandó voltára alapított hatásköri kifogás a választottbírósági eljárás befejezését nem akadályozta, kivéve, amennyiben e kérdésekben jogerős bírói ítélet született.[133] Ami a negatív hatást illeti, a választottbírósági szerződés léte pergátló kifogást alapozott meg, melyet az alperesnek perbe bocsátkozás előtt kellett előadnia, a rendes bíróság hivatalból nem vehette figyelembe *(relatív perakadály)*.[134] Választottbírósági szerződéssel akár belföldi, akár külföldi választottbíróság kiköthető volt.[135] Azonban figyelemmel arra, hogy külföldi választottbírósági ítélet – nemzetközi szerződés hiányában – belföldön nem volt elismerhető, illetve végrehajtható, kérdésként merült fel az ilyen választottbírósági szerződés negatív hatásának belföldi elismerése, mely kapcsán a bírói gyakorlat és a jogtudomány megosztott volt. *Kovács* helyeselte azt a bírói gyakorlatot, mely szerint amennyiben a fél ilyenkor a hazai rendes bíróságok előtt indít pert, a

---

[123] Tr. 496. §.
[124] Horváth – Kálmán 101.
[125] 1911. évi Pp. 767. §-a
[126] Uo.
[127] Gaár 386. König 179.
[128] Fabinyi 126.
[129] Kovács 1411.
[130] Magyary – Nizsalovszky 715.
[131] Magyary-Nizsalovszky idézi a Kúria P. IV. 3129/1929., 1588/1931., 4015/1930., és 257/1933. sz. döntéseit. Magyary-Nizsalovszky 715.
[132] Újlaki i.in JK 60. Kovács 1412-1413.
[133] 1911. évi Pp. 779. §
[134] 1911. évi Pp. 180. § 4. pontja
[135] Balla 352.

kikötés negatív hatása nem érvényesül, mivel ellenkező esetben az igény a végrehajtási szakaszban „állami támogatás nélkül maradna”.[136] *Újlaki* azonban ezzel ellentétes álláspontot volt, elválasztva a választottbírósági ítélet és szerződés kikényszeríthetőségét.[137] Ez a gyakorlati probléma jól mutatta a nemzetközi választottbíráskodás unilaterális szabályozásának korlátait.

3.4.1.3. Az 1952. évi rPp. és az 1979. évi Nmjtvr.

172. A II. világháborút követően megváltozott hazai politikai és gazdasági berendezkedésben a választottbíráskodás több évtizedre marginális jogintézménnyé vált, melyet két évtizedig csupán a rPpé. néhány szakasza szabályozott, alapvetően arbitrabilitási és bizonyos eljárásjogi kérdések rendezésével.[138] Másfél évtized múlva, az 1968. évi új gazdasági mechanizmus keretében született III. Pp. novella[139] szélesítette az arbitrabilitás körét, rugalmasabban szabályozta az írásbeliséget, kifejezetten szabályozta a választottbírósági szerződés típusait és annak eljárásjogi hatását.[140] A rPp. rendszerébe a fenti rendelkezések kerültek beágyazásra 1973-tól lényegesebb kiegészítés, illetve módosítás nélkül.[141]

173. A korszak jellemzője a választottbíráskodás általános visszaszorulása, a nemzetközi gazdasági kapcsolatok területét kivéve. [142] A választottbírósági megállapodás jogintézménye kapcsán stagnálás volt tapasztalható, mely elsősorban arra a körülményre vezethető vissza, hogy a választottbíráskodás érdemi szerepet csak a külkereskedelmi kapcsolatok terén játszhatott, e területen a hatáskör azonban nem a felek választottbírósági kikötésén, hanem jogszabályon alapult. A választottbírói szerződés főszerződéstől való autonómiája szintén nem nyerhetett tételes jogi elismerést, sőt a II. világháború előtti joggyakorlat ellenére ezen a területen a jogtudomány területén visszalépés volt tapasztalható. *Faragó*, a korszak választottbíráskodással foglalkozó monográfiájának szerzője megjegyzi, hogy a főszerződés részét képező választottbírósági kikötés *(clausula compromissoria)* esetén vitatható, hogy annak hatálya kiterjed a főszerződés érvényességének vizsgálatára, és eleve értelmetlennek tart egy olyan választottbírósági kikötést, mely erről külön rendelkezik.[143]

174. A rPp. egyértelmű visszalépésnek tekinthető paradigmaváltása, hogy *pergátló kifogásból hivatalból észlelendő abszolút perakadállyá transzformálta a választottbírósági szerződést*. A rPp. 130. § (1) bek. a)-b) pontjai alapján a bíróságnak a keresetlevelet idézés kibocsájtása nélkül el kellett utasítania, ha nem volt joghatósága, vagy a követelés érvényesítése más bíróság hatáskörébe tartozott. *Farkas* helyeselte ezt a szabályozást, hangsúlyozva, hogy az állami bíróságnak akár hivatalból lefolytatott bizonyítás útján is

[136] Kovács 1412.
[137] Újlaki 233.
[138] 1952. évi 22. sz. törvényerejű rendelet a polgári perrendtartásról szóló 1952. évi III. törvény hatálybaléptetéséről és végrehajtásáról. (rPpé.) Ld. a rPpé. „Választottbírósági eljárás” címét viselő fejezetének 17-19. §§-ait.
[139] 1967. évi 40. törvényerejű rendelet a választottbírósági eljárásra vonatkozó rendelkezések módosításáról. A törvényerejű rendelet 1968. január 1. napján lépett hatályba.
[140] Ld. rPpé. 17. § (1)-(3) bekezdését. A rPpé. 17. §(3) bekezdés alapján választottbírósági szerződés esetén más (bírósági, gazdasági döntőbizottsági, stb.) eljárásnak nem volt helye, mely rendelkezés nem volt alkalmazható, amennyiben a választottbíróság valamely okból nem volt megalakítható
[141] 1972. évi 26. törvényerejű rendelet a polgári perrendtartás módosításáról. A rPpé. 17-20. §-ai a rPp. 360-364. §§-aiba kerültek beépítésre a rPp. XXIV. Fejezetébe. (Névai – Szilbereky 1605.) Farkas in MJ 392.
[142] Ld. a gazdasági és tudományos-műszaki együttműködési kapcsolatokból származó polgári jogi jogviták választottbírósági elbírálásáról szóló 1972. május 26. napján Moszkvában aláírt Egyezmény („Moszkvai Egyezmény”) melyet itthon az 1973. évi 23. sz. tvr. hirdetett ki.
[143] Faragó 59-60.

tájékozódnia kell a felek közötti választottbírósági szerződés létezése kapcsán.[144] Az 1979-ben hatályba lépett Nmjtvr. a választottbírósági kikötést a joghatósági kikötéssel együtt szabályozta, és nemzetközi gazdasági tárgyú szerződésből fakadó jogviták esetén tette lehetővé e két fórumválasztó megállapodás megkötését.[145]

3.4.1.4. Az 1994. évi rVbt.

175. A választottbíráskodás hazai szabályozásában a rVbt. alapvető fordulatot hozott, mivel hazánk e törvény 1994. évi elfogadásával választottbíráskodási jogát az UNCITRAL Modelltörvény alapján szabályozta újra, melynek rendelkezéseit – úttörőként – nemcsak a nemzetközi, hanem a belföldi választottbíráskodásra is irányadónak rendelte.[146] A rVbt. lényegesen kiterjesztette az objektív arbitrabilitás körét.[147] Emellett a rVbt. a hazai jogban első alkalommal tételes jogi rangra emelte a választottbírósági szerződés autonómiájának elvét[148], Ugyanakkor a rVbt. – a Modelltörvénytől lényegesen eltérve – továbbra is fenntartotta a választottbírósági szerződés abszolút perakadály jellegét, mely jogtudományi vitákat és széttartó bírói gyakorlatot generált.[149]

3.4.1.5. A hatályos Vbt.

176. A hatályos Vbt. elfogadásának egyik fő oka a hazai választottbíráskodási jognak a Modelltörvény 2006. évi módosításával való harmonizációja volt, a rVbt. választottbírósági szerződésekre irányadó szabályai csak kisebb módosításra kerültek. A Vbt. által bevezetett egyik lényeges módosítás a választottbírósági megállapodás formai érvényessége kérdésében tartalmaz liberális szabályozást. Emellett a Vbt. egyik legnagyobb erénye, hogy közel hét évtized után a választottbírósági szerződés ismét relatív perakadállyá vált, mely

---

[144] Farkas in MJ. 1988/9. 767.)

[145] Nmjtvr. 62. § (1) bek. A Nmjtvr. 62. §-át 2001. május 1. napi hatállyal a joghatóságra és külföldi határozatok elismerésére és végrehajtására vonatkozó egyes jogszabályok módosításáról szóló 2000. évi CX. törvény módosította, „kivezetve" a jogszabályból a választottbírósági kikötés közvetlen szabályozását.

[146] Horváth in GJ 3.

[147] A rVbt. általánosságban megengedte az állami bírósági út helyett a választottbíráskodást, amennyiben legalább a felek egyike gazdasági tevékenységgel hivatásszerűen foglalkozó személy volt, a jogvita e tevékenységgel volt kapcsolatos és a felek az eljárás tárgyával szabadon rendelkezhettek, kivéve a rPp. különleges eljárásait, illetve törvény által meghatározott egyéb ügyeket. (rVbt. 3. § (1) bek. rVbt. 4. §.)

[148] rVbt. 24. §(1)-(2) bek.

[149]Ld. a Modelltörvény 8. Cikk (1) bekezdését és a rVbt. 8. § (1) bekezdését. A bírói gyakorlat ezzel párhuzamosan továbbra is alkalmazta a Pp. 130. § (1) bek. a)-b) bekezdését a keresetlevél idézés kibocsátása nélküli elutasításának jogalapjaként. A jogirodalom megosztott volt, hogy a választottbírósági szerződés léte esetén az állami bíróságnak joghatóság vagy hatáskör hiányában kell elutasítania a keresetlevelet. Bauer szerint a választottbíróság külön joghatóság, így a bíróságnak a Pp. 130. § (1) bek. a) pontja alapján joghatóság hiányában kell elutasítania a keresetlevelet. (Bauer in MJ 670.) Döme szerint a hatáskör hiányáról van szó, így az elutasítás jogalapja a Pp. 130. § (1) bek b) pontja. (Döme 29.) Az elutasító döntés jogalapja amiatt volt érdemi kérdés, mivel amennyiben az elutasításra a Pp. alapján kerül sor, a végzés felülvizsgálati kérelemmel támadható volt, míg amennyiben a rVbt. alapján, úgy nem. Végül a Kúria eldöntötte a kérdést azzal, hogy az idézés kibocsátás nélküli keresetlevél elutasítás jogalapja a rVbt. 8. § (1) bekezdése, melynek következménye az lett, hogy az ilyen végzés felülvizsgálati eljárás tárgya sem lehetett. (BH2012.97. sz. Legf. Bír. Gfv. X. 30.263/2010.). A széttartó gyakorlat összefoglalására ld. Murányi in Petrik a Vbt. 8. §-ához fűzött kommentár. A bírói gyakorlat a 2000-es években végül elkezdte oldani a választottbírósági megállapodás abszolút perakadály jellegét. Amennyiben a bíróságnak a keresetlevél beadásakor még nem, hanem csak a perindítás hatályainak beálltát követően jutott tudomására, hogy a felperes a felek közötti választottbírói szerződés hatálya alá tartozó igényt érvényesít, úgy a rVbt. 8. § (1) bekezdése alapján a pert hivatalból már nem, hanem csak bármelyik fél kérelmére szüntette meg. Ld. EH 2007.1623. (Legf. Bír. Gfv. IX. 30.373/2006.) EH 2009.2052. (Legf. Bír. Pfv. III. 20.487/2009.). Emellett a rVbt. szabályozása aszimmetrikus helyzetet is eredményezett, mely alapján a felperes a számára kedvezőtlen elsőfokú ítélet esetén a választottbírósági megállapodásra hivatkozva akár másodfokon is kérhette a permegszüntetést (Döme 29. Bauer in MJ 670.)

szabályozás összhangban áll a választottbíráskodásra irányadó szupranacionális jogforrásokban lefektetett elvekkel.[150] A Vbt.-vel egyidejűleg hatályba lépett a Nmjt., mely kifejezetten szabályozza a választottbírósági megállapodásra irányadó jogot. Az Nmjt. új szabályozásával, az általa okozott problémákkal külön foglalkozunk.[151]

3.4.2. A joghatósági megállapodások elismerése

3.4.2.1. Az 1868. évi Törvénykezési Rendtartásig

177. A hazai jog kezdetben csak közvetett módon ismerte el a joghatósági megállapodásokat: a felek illetékességi kikötése nemzetközi tényállás esetén joghatósági kikötésként is funkcionált. Az 1868. évi törvénykezési rendtartás (Tr.) törvény ellenkező rendelkezése hiányában lehetővé tette a „rendes bírói illetőségtől" való eltérést alávetéssel, melyet a Tr. a korszaknak megfelelően liberálisan szabályozott.[152] Míg hazai bíróság kikötése nemzetközi tényállású ügyben nem okozott problémát, addig külföldi bíróság kikötése kapcsán a felsőbíróságok részéről fenntartás volt tapasztalható, mely álláspontot a jogtudomány élesen bírált. *Ferenczy* álláspontja szerint ez súlyosan sértette a felek akarati autonómiájának *(autonomia voluntatis)* nemzetközileg elismert elvét.[153] *Magyary* szerint kifejezett jogszabályi tiltás hiányában a magyar joghatóság szerződéssel való kizárása megengedett volt, kivéve a kizárólagos illetékesség eseteiben, és azokban az esetekben, mikor a külföldi ítélet itthon nem volt elismerhető, mivel ilyenkor a felperes nem juthatna belföldön jogvédelemhez.[154] E jelenség – ti. hogy a nemzeti jog illetékességi kikötésre vonatkozó szabályai egyben joghatósági kikötésre vonatkozó szabályként is funkcionálnak – számos jogrendszerben, például Németországban, illetve Franciaországban a mai napig létezik, és a jogirodalom a találó *„Doppelfunktionalität"* kifejezéssel illeti.[155]

3.4.2.2. Az 1911. évi Pp.

178. Az 1911. évi Pp. ismerte a hatásköri és az illetékességi kikötést is: míg az előbbihez kétoldalú megállapodás volt szükséges, addig az utóbbira lehetőség volt akár kétoldalú, akár egyoldalú jogügylet alapján is („jogügyleti illetékesség").[156] A jogügyleti illetékességgel belföldi bíróság illetékességének kikötésére volt lehetőség vagyonjogi ügyekben, kizárólagos illetékesség hiányában, meghatározott jogviszonyból eredő vitákra írásba, vagy a már folyamatban lévő perben tett nyilatkozattal. Amennyiben lényeges nemzetközi elemet magában hordozó jogviszonyban belföldi bíróság kizárólagos illetékességének kikötésére sor került, az közvetett módon joghatósági kikötést is jelentett. Az uralkodó álláspont szerint az 1911. évi Pp. csak hazai bíróság illetékességének kikötését tette lehetővé, a joghatósági kikötés ilyen módon csak „hazafelé" irányulhatott, szemben a választottbírósági

---

[150] A Vbt. új szabálya alapján a rendes bíróság kizárólag az alperes fél kérelmére – választottbírósági kifogására *(exceptio arbitri)* – jogosult megszüntetni a rendes bírósági pert, kivéve amennyiben úgy ítéli meg, hogy a választottbírósági szerződés nem jött létre, érvénytelen, hatálytalan vagy betarthatatlan. (Vbt. 9. § (1)-(2) bek.)
[151] Ld. a 8. fejezetet.
[152] 1868. évi LIV. Törvénycikk 52.§ a-b) pontok. Az 53. § alapján ennek nem volt helye telekkönyvi, hitbizományi, házassági ügyekben, illetve olyan ügyekben, amelyben távollévő, gyámság, gondnokság alatti személy érdekelt. Az alávetés megvalósulhatott akár egy meghatározott bíróság, akár a „felperes tetszése szerint választandó" bíróság kikötésével és csak a „felperesnek szóló kedvezményt" jelentett, így az alperes nem kifogásolhatta, amennyiben alávetés ellenére más bíróság előtt perelték. (Magyary 50.)
[153] (Ferenczy 433.)
[154] Magyary 50-51.
[155] Schack 107-108.; Geimer 590. Coipel-Cordonnier 158. Audit-D'Avout 364-365.
[156] Magyary - Nizsalovszky 100-101, illetve 135-136.

megállapodásokkal, mely külföldi választottbíróság kikötése esetén is érvényes volt.[157] Fentiek alapján a korszakban legfeljebb a joghatósági kikötések *közvetett és részleges elismeréséről* beszélhetünk.

3.4.2.3. Az 1952. évi rPp.

179. A rPp. 41. §-a vagyonjogi ügyekben meghatározott jogviszonyból eredő jogvitákra megengedte az illetékességi alávetést, ugyanakkor a joghatóság szerződéssel való szabályozását nem tekintették lehetségesnek. Így az illetékességi alávetés nem minősült egyben joghatósági megállapodásnak, mivel egyrészt magyar bíróság kikötésére csak akkor kerülhetett sor, amennyiben a hazai joghatóság a törvény alapján fennállt,[158] másrészt az illetékességi kikötés továbbra sem irányulhatott külföldi bíróság kikötésére.[159] Így tehát a II. világháborút megelőző korszakhoz képest visszalépés volt tapasztalható, mivel a rPp. a joghatósági megállapodásokat még *közvetett módon és részlegesen sem ismerte el*.

3.4.2.4. Az 1979. évi Nmjtvr.

180. A joghatósági megállapodások *közvetlen és teljeskörű tételes jogi elismerésére* az Nmjtvr. hatálybalépésével került sor, mely már kodifikálta a kifejezett joghatósági megállapodás jogintézményét.[160] Joghatósági kikötésnek „nemzetközi gazdasági tárgyú szerződésből eredő jogvita" kapcsán volt helye akár hazai, akár külföldi bíróság javára. Az Nmjtvr. első átfogó módosítására az ezredfordulón került sor, amikor a jogalkotó a napirenden lévő európai integrációra figyelemmel már az EU csatlakozást megelőzően lényegében a „brüsszeli-luganói rezsimmel" kompatibilis szabályozást fogadott el.[161]

3.4.2.5. Az Nmjtv.

181. A 2018. január 1. napján hatályba lépett Nmjtv. az ezredfordulón kialakult szabályozás elveit és kereteit lényegesen nem módosította, azt a modellként szolgáló Brüsszel Ia Rendelet szabályaihoz közelítette. Az Nmjtv. a joghatósági megállapodások alaki érvényességét a Brüsszel Ia Rendelettel azonosan szabályozza.[162] Lényeges előrelépés a korábbi szabályozáshoz képest, hogy az Nmjtv. – a Brüsszel Ia Rendelet mintájára – már kifejezetten deklarálja a joghatósági kikötés autonómiáját az azt hordozó szerződéstől.[163] Az Nmtjtv. kifejezetten rendezi a joghatósági megállapodásra irányadó jog kérdését is, mely körben a jogalkotó önálló kapcsoló elvet vezetett be, a kikötött bíróság államának jogát *(lex fori*

[157] Kovács 197. Gottl szerint azonban az illetékességi kikötés külföldi bíróságot is kiköthetett (Gottl 47.) Balla fel is hívta a figyelmet a helyzet felemás voltára és megfogalmazta az alábbi költői kérdést: *(…) ha a külföldi választott bíróságnak érvényesen alávethetem magamat, miért ne állhatna meg a külföldi bíróság joghatóságának az alávetés?(…)* Balla 352.

[158] „A joghatóság kérdése nem tartozik a felek rendelkezése alá." Névai – Szilbereky (1971) 130. „A felek megállapodása nem pótolja a joghatóság hiányát." Réczei 103-104.

[159] Névai – Szilbereky 297.

[160] Nmjtvr. 2001. április 30. napjáig hatályos 62. § (1)-(2) bekezdése a „Joghatóság kikötése" cím alatt az alábbiak szerint rendelkezett: „Nemzetközi gazdasági tárgyú szerződésből eredő jogvita esetére a felek írásban kiköthetik külföldi vagy belföldi, rendes vagy választottbíróság joghatóságát. Ha a kikötés kizárólagos joghatóságra irányult, az ügyben más rendes vagy választottbíróság nem járhat el."

[161] A joghatóságra és külföldi határozatok elismerésére és végrehajtására vonatkozó egyes jogszabályok módosításáról szóló 2000. évi CX. törvény, mely „A felek által kikötött joghatóság" cím alatt az Nmjtvr. 62/F §-át, 62/G. §-át és 62/H. §-át iktatta be. Az új szabályozás 2001. május 5. napján lépett hatályba

[162] Nmjtv. 99. § (3) bek.

[163] Nmjtv. 99. § (6) bek.

prorogati), mely a joghatósági megállapodás létezésére és anyagi jogi érvényességére irányadó, az Nmjtv. által nem szabályozott kérdésekben.

3.5. Összegzés – A nemzetközi fórumválasztás szabadsága

182. Az autonómia (öntörvényűség) az egyén azon akarati szabadságát fejezi ki, hogy életviszonyait saját maga határozza meg. Az autonómia fogalma a jog számos területén megjelenik. A magánjogban az autonómia a legteljesebben a szerződési szabadság elvében fejeződik ki. A nemzetközi magánjog területén az autonómia a jogválasztás kapcsán érvényesül. A polgári eljárásjogban az autonómia a feleket megillető rendelkezési jogban jelenik meg. Míg a fenti területeken az autonómia szabályozható tisztán nemzeti szintű jogalkotással, a nemzetközi fórumválasztás területén az unilaterális szabályozás alapvető korlátokba ütközött. Erre tekintettel a felek autonómiája a nemzetközi fórumválasztás területén multilaterális keretek között fokozatosan nyert elismerést a XX. században, először a választottbírósági megállapodások, majd a joghatósági megállapodások általános nemzetközi elismerésével.

183. A multilaterális szabályozás először az I. világháborút követően a Népszövetség égisze alatt valósult meg és a választottbíráskodás területén két alapvető fontosságú multilaterális egyezmény – az 1923. évi Genfi Jegyzőkönyv és az 1927. évi Genfi Egyezmény – megkötéséhez vezetett. Az 1958. évi New York-i Egyezménnyel megszületett a mai nemzetközi kereskedelmi választottbíráskodás alapvető, máig érvényes keretrendszere, mely regionális szinten 1961-ben az Európai Egyezmény megkötésével egészült ki. A fejlődési folyamat az UNCITRAL Modelltörvény 1985. évi elfogadásával zárult, mely a választottbírósági eljárást teljes egészében szabályozza. A joghatósági megállapodások területén a multilaterális szabályozás első mérföldköve az 1968. évi Brüsszeli Egyezmény, mely európai regionális szinten először ismerte el a joghatósági kikötéseket. A fejlődés az EU-n belül a Brüsszel I Rendelet 2001. évi elfogadásával, majd annak 2012. évi felülvizsgálatával, a Brüsszel Ia Rendelet elfogadásával zárult. Az EGT-n belül a multilaterális szabályozás az 1988. évi és 2007. évi Luganói Egyezmény elfogadásához vezetett, így létrejött a brüsszeli-luganói rezsim. A joghatósági megállapodásokra vonatkozó globális jogfejlődés kapcsán a 2005. évi Hágai Joghatósági Egyezményt kell megemlíteni.

184. A felek autonómiájának elismerése a nemzetközi fórumválasztás területén több pilléren nyugszik. Egyrészt, a választottbírósági és joghatósági megállapodásokra irányadó hatályos szupranacionális rezsimek közös jellemzője, hogy alapvető kérdéseket – a klasszikus kollíziós módszer helyett – nemzetközi anyagi jogot létrehozva közvetlenül rendeznek. Ilyen alapvető kérdések i) a fórumválasztó megállapodás minimális formai követelményei, melyek betartása vélelmet keletkeztet a fórumválasztás érvényességére, ii) a fórumválasztó kikötés főszerződéstől való autonómiájának elve, mely nagyban megnöveli a fórumválasztás hatékonyságát, és iii) a fórumválasztás állami bíróságok előtti kikényszerítésének egységes szabályozása. Másrészt, a szupranacionális rezsimek a közvetlen anyagi jogi rendezéssel nem érintett, további lényeges kérdésekben egységesítik a kollíziós szabályokat, így egységes kapcsolóelvek kerülnek bevezetésre a választottbírósági és joghatósági megállapodások anyagi jogi érvényességére. Harmadrészt a szupranacionális szabályozás jellemzője a területiség fokozatos háttérbe szorulása és ezzel párhuzamosan a felek autonómiájának érvényesülése számos kérdésben.

185. A fórumválasztó megállapodások elismerése kapcsán a hazai jogfejlődés a II. világháborút követően több évtizedre letért a vezető nemzetközi jogforrások által kikövezett

DOI: 10.15774/PPKE.JAK.2024.006

úrtól, azonban 1994-ben a Modelltörvényen alapuló rVbt. elfogadásával, valamint az ezredfordulón az Nmjtvr. felülvizsgálatával és a brüsszeli-luganói rezsim recepciójával felzárkózott a domináns nemzetközi trendekhez. A 2018-ban hatályba lépett Vbt. és Nmjtv. a szabályozást tovább közelítették a mintaként szolgáló szupranacionális jogforrásokhoz, így elmondható, hogy a nemzetközi fórumválasztás szabadsága az autonóm magyar jognak is alapelvévé vált. Ugyanakkor a hazai jog bizonyos részletszabályai nem teljeskörűen szolgálják a fórumválasztás hatékonyságát, mely kérdéskörökre a dolgozatban a téma által indokolt mértékben még visszatérünk.

DOI: 10.15774/PPKE.JAK.2024.006

4. A NEMZETKÖZI FÓRUMVÁLASZTÁS KORLÁTAI

186. A felek autonómiája a nemzetközi fórumválasztással kapcsolatban nem korlátlan. A fórumválasztás szabadságának általános elismerése mellett szupranacionális és nemzeti szinten különböző korlátok érvényesülnek, melyek megsértése esetén az állami bíróságok megtagadhatják a felek fórumválasztó megállapodásának elismerését. Számba vesszük, hogy nemzetközi fórumválasztás esetén a felek autonómiája milyen közvetlen és közvetett korlátokba ütközik. Külön foglalkozunk a fórumválasztás alapjogi aspektusaival, mivel a korlátok egy csoportját azon közrendi szabályok képezik, melyek a nemzetközi, illetve uniós emberi jogi joganyagban és a hazai alkotmányjogban is kifejezésre kerülnek. Végül azonosítjuk azokat a korlátokat, melyek aszimmetrikus fórumválasztás kapcsán relevánsak.

4.1. Kifejezett korlátok

187. A korlátok első csoportját azok a szabályok képezik, melyek kapcsán elméleti, illetve gyakorlati konszenzus áll fenn, így tételes jogi előírás formájában kifejezetten megjelennek a szupranacionális, illetve a nemzeti jogforrásokban. Ezek a korlátok i) egyrészt a fórumválasztó megállapodást megkötő személyére, illetve a jogvita tárgyára tekintettel, ii) másrészt formai követelmények előírásával, iii) harmadrészt a meghatározottság elvén keresztül korlátozzák a felek autonómiáját.

4.1.1. Tárgyi és személyi korlátok

4.1.1.1. Joghatósági megállapodások

188. A brüsszeli-luganói rezsimben a joghatósági megállapodások kapcsán *általános tárgyi korlátozásként* a jogviszony polgári-, illetve kereskedelmi jellege érvényesül.[1] Amennyiben a joghatósági megállapodás olyan ügyben kerül megkötésre, mely nem esik a polgári-kereskedelmi ügy fogalma alá, akkor nem részesülhet a brüsszeli-luganói rezsim általi elismerésben. A polgári-, kereskedelmi ügy a szupranacionális rezsim autonóm fogalma, melyet az EU Bíróság joggyakorlata alapján a nemzeti jogra való hivatkozás nélkül kell értelmezni.[2] Az autonóm magyar jog a joghatósági megállapodás megkötését vagyonjogi ügyekben teszi lehetővé.[3] A vagyonjogi ügyek halmaza – melynek fogalmát a Pp. határozza meg[4] – a brüsszeli-luganó rezsimben szereplő polgári vagy kereskedelmi ügynél egyrészt tágabb másrészt szűkebb. Tágabb, mivel a vagyonjogi ügyek kategóriájába akár családjogi, illetve öröklési jogi ügyek is beletartozhatnak. Szűkebb, mivel a vagyonjogi ügy fogalma nem terjedhet ki olyan ügyekre, ahol az érvényesített igény nem vagyoni jogon alapul, illetve pénzösszegben nem meghatározható.

189. A joghatósági megállapodásoknál a fórumválasztás *különös tárgyi korlátai* azok a jogviták, melyek olyan szoros kapcsolatban állnak egy adott állam jogrendszerével, illetve szuverenitásával, hogy a jogalkotó nem engedi, hogy azokat a felek más állam bírói fóruma elé vigyék. A joghatósági megállapodások kapcsán ilyen különös tárgyi korlátozásként jelenik

[1] Brüsszel Ia Rendelet 1. Cikk (1) bek. Luganói Egyezmény 1. Cikk (1) bek.
[2] 29-76. sz. *LTU Lufttransportunternehmen GmbH & Co. KG v Eurocontrol* ügyben hozott határozat (1976. október 14.) ECLI:EU:C:1976:137
[3] Nmjtv. 99. § (1) bek.
[4] Pp. 7. § (1) bek. 18. pontja

DOI: 10.15774/PPKE.JAK.2024.006

meg brüsszeli-luganói rezsimben a *kizárólagos joghatósági okok* rendszere.[5] A brüsszeli, illetve luganói rezsim a kizárólagos joghatósági okokat szupranacionális szinten szabályozza, így biztosítva a joghatósági szabályok egységes alkalmazását. A joghatósági megállapodásokra irányadó nemzetközi jogforrások kifejezetten rendelkeznek arról, hogy a kizárólagos joghatósági okokat sértő joghatósági megállapodások érvénytelenek.[6] Az Nmjtv. alapján a kizárólagos és kizárt joghatósági okok szintén a joghatósági megállapodás különös tárgyi korlátjaként funkcionálnak.[7]

190. A joghatósági megállapodások kapcsán személyi korlátok is érvényesülnek. A személyi korlátok első csoportját az *állami immunitás* képezi. Az állami immunitás a bírói hatáskör első szintjét az állam bíráskodási képességét *(facultas iuridictionis)* érinti. Az állami immunitás kizárja, hogy egy állammal szemben más állam bírósága járjon el, illetve, hogy egy állam bíróságai más állammal szemben járjanak el (*par in parem non habet imperium)*.[8] Szemben a korábban érvényesülő abszolút immunitás elvével, manapság már a funkcionális (relatív) immunitás elve az uralkodó, tükrözve az állam megnövekedett gazdasági részvételét. A relatív immunitás különbséget tesz az állam közhatalmi tevékenysége *(acta iure imperii)* és kereskedelmi tevékenysége között *(acta iure gestionis)*, mely utóbbi vonatkozásában nem érvényesül automatikusan az immunitás.[9] Így a brüsszeli-luganói rezsim csak az állami közhatalom gyakorlásával *(acta iure imperii)* kapcsolatos felelősségi ügyeket vonja ki tárgyi hatálya alól.[10] Az állam egyrészt kifejezetten, vagy hallgatólagosan lemondhat immunitásáról, másrészt bizonyos eljárásokban az eljárás tárgyára tekintettel nem érvényesül az állami immunitás elve.[11] Joghatósági megállapodás állam általi megkötése az állami immunitásról való kifejezett lemondás kategóriájába tartozik.[12]

191. A joghatósági megállapodások kapcsán a fórumválasztás *személyi korlátozásának* másik csoportját az ún. „gyengébb feleket" védő rendelkezések jelentik. A „gyengébb fél" fogalma a brüsszeli-luganói rezsimben bizonyos speciális helyzetben lévő természetes személyek kapcsán jelent meg: gyengébb fél a fogyasztó, a munkavállaló és a biztosítási kötvény jogosultja, a biztosított, illetve a kedvezményezett (továbbiakban: biztosítóval szerződő fél). A gyengébb fél a szerződéskötés során hátrányosabb alkupozícióban van, mint professzionális partnere, emiatt a jogalkotó fokozott védelemben részesíti nemcsak a jogválasztás kapcsán, hanem a joghatóság területén is. Egyrészt a Brüsszel Ia Rendelet a gyengébb félre kedvező joghatósági szabályokat vezet be, melyek a gyengébb fél perlését főszabályként csak saját lakóhelyén teszik lehetővé.[13] Másrészt, a Rendelet gyengébb felet védő joghatósági szabályaitól csak olyan joghatósági megállapodással lehet eltérni, melyet i) a jogvita keletkezését követően kötöttek *(prorogatio post litem natam)*, ii) vagy amely a gyengébb fél javára aszimmetrikus, azaz további joghatósági okokat létesít számára, lehetővé téve a szerződő partner más állam bírósága előtt történő perlését.[14] A gyengébb felek

[5] Brüsszel Ia Rendelet 24. Cikk; Luganói Egyezmény 22. Cikk.
[6] Brüsszel Ia Rendelet 25. Cikk (4) bek; Luganói Egyezmény 23. Cikk (5) bek.
[7] Nmjtv. 99. § (2) bek.
[8] Ld. Nmjtv. 83. § (1)-(2) bekezdését.
[9] Mádl-Vékás 112. Szőcs in Pp. Kommentár (Varga) 2335-2336.
[10] ld. Brüsszel Ia Rendelet 1. Cikk (1) bek. Luganói Egyezmény 1. Cikk (1) bek.
[11] Ld. például a Nmjtv. 84. §-át.
[12] Szőcs in Pp. Kommentár (Varga) 2341.
[13] Brüsszel Ia Rendelet 10-23. Cikkek
[14] Brüsszel Ia Rendelet 15. Cikk, 19. Cikk 23. Cikk 1-2. pontok

mindhárom típusára irányadó fenti kivételeken túl fogyasztó és biztosítóval szerződő fél esetén további eltérési lehetőségek is érvényesülnek.[15]

4.1.1.2. Választottbírósági megállapodások

192. A választottbírósági megállapodások általános tárgyi korlátja a felek jogviszonyának „kereskedelmi" jellege. A New York-i Egyezmény a kereskedelmi ügy fogalmát főszabályként autonóm módon szabályozza, ugyanakkor a részes államok számára kifejezett fenntartásként teszi lehetővé, hogy e kérdésben nemzeti jogukat alkalmazzák.[16] Az Európai Egyezmény a „nemzetközi kereskedelmi tevékenység" *(international trade)* fogalmat használja, mely a többségi álláspont szerint az egyezmény autonóm fogalma.[17]

193. A választottbírósági megállapodás megkötésének *különös tárgyi korlátait jelentik* azok a jogvita típusok melyek választottbírói úton való rendezését jogszabály kizárja *(objektív inarbitrabilitás).* Az *objektív inarbitrabilitás* esetköre azokat a jogvitákat öleli fel, melyeket a jogalkotó nem enged választottbírósági úton rendezni, mivel szoros kapcsolatban vannak az állam alapvető társadalmi-, gazdasági rendjével. Ezeket a tárgyköröket a nemzeti jogalkotó saját hatáskörben maga jelölheti ki. A modern választottbírósági törvények ezen ügyek listáját jellemzően kivételként szabályozzák, mely szintén megerősíti a választottbírósági megállapodás nemzetközi elismerésének általános elvét.[18] Az *objektív inarbitrabilitás esetköre*i kivételt jelentenek a választottbírósági megállapodás elismerésének kötelezettsége és a kikényszerítésének elve alól. Így amennyiben a fél olyan jogvitában fordul rendes bírósághoz, mely nem tartozhat választottbírósági útra, a rendes bíróság a választottbírósági kikötés ellenére eljárhat.[19] Amennyiben pedig választottbírósági határozat született olyan ügyben, mely a fórum joga alapján nem tartozhat választottbírósági útra, az elismerés, illetve végrehajtás megtagadásának van helye, melyet az eljáró bíróság hivatalból vesz figyelembe.[20]

194. A fórumválasztás személyi korlátját a választottbírósági megállapodás kapcsán a *szubjektív inarbitrabilitás* esetköre jelenti, mely az állammal, illetve az állam közhatalmat ellátó szerveivel kötött választottbírósági megállapodások kapcsán jelenik meg. Ezen megállapodások kapcsán alapvető kérdés, hogy az állam, illetve szerve köthet-e érvényes választottbírósági megállapodást, illetve, hogy hivatkozhat-e utólag saját személyes nemzeti jogára a kikötés érvénytelenítése érdekében.[21] A nemzetközi jogfejlődés és bírói gyakorlat a szubjektív inarbitrabilitás szűkülésének irányába mutat, melynek eszköze a hagyományos kollíziós módszer feladása és nemzetközi anyagi jogi normák bevezetése a szubjektív inarbitrabilitás kérdésének megítélésére.[22] Ennek megfelelően az Európai Egyezmény nemzetközi anyagi jogi szabálya kifejezetten deklarálja a közjogi jogalanyok képességét arra, hogy választottbírósági megállapodást kössenek.[23] A bírói gyakorlatban elsőként a francia

[15] Ld. Brüsszel Ia Rendelet 15. Cikk 3-5. pontok; 19. cikk 3. pont.
[16] New York-i Egyezmény I. Cikk (3) bekezdés második mondat.
[17] de la Brena 39-40. Born 331. Hascher 510. A New York-i Egyezményben szereplő „commercial" és az Európai Egyezményben szereplő „trade" kifejezés közötti különbséget a jogforrások magyar nyelvű változataiban a „kereskedelmi ügy", illetve a „kereskedelmi tevékenység" szófordulatok próbálják visszaadni
[18] Ld. például a Vbt. 1. § (3) bekezdését, mely fogyasztói szerződésekből eredő jogvita esetében, a Pp. különleges eljárásainak tárgyköreiben, valamint a Kp. hatálya alá tartozó ügyekben nem teszi lehetővé a választottbírósági utat.
[19] New York-i Egyezmény II. Cikk (1) bek.
[20] New York-i Egyezmény V. Cikk (2) bek a) pont. Modelltörvény 36. Cikk (1) bek b) i) pont
[21] Montenegro 130. Lew-Mistelis-Kröll 734.
[22] Hanotiau 148-150.
[23] Európai Egyezmény II. Cikk.

legfelsőbb bíróság mondta ki a *Galakis ügyben*[24], hogy a francia állami szerv nem hivatkozhat a nemzetközi választottbírósági kikötés érvénytelenségére a nemzeti jog tiltó szabálya alapján, mely a későbbi döntésekkel kiterjesztésre került külföldi államok vonatkozásában is, és manapság a nemzetközi választottbíráskodás alapvető elvévé vált.[25] A gyengébb fél védelme a legtöbb jogrendszerben választottbírósági megállapodás megkötése esetén is megvalósul, természetesen a gyengébb fél fogalma jogrendszerenként változó lehet.[26]

4.1.2. Formai korlát – írásbeliség

195. A fórumválasztás szabadságának alapvető garanciája, hogy a joghatósági, illetve választottbírósági megállapodások formai követelményeit szupranacionális anyagi jogi szabályok állapítják meg. E szabályok ugyanakkor egyben korlátot is jelentenek, mert a fórumválasztás elismerését az írásbeliség követelményének teljesüléséhez kötik.[27] Az írásbeliség követelménye *kettős célt szolgál*. Egyrészt az írásbeliség *figyelemfelhívó funkciót tölt be*, melyre azért van szükség, mivel a fórumválasztó megállapodás megkötése derogációt jelent az alapértelmezett – tág értelemben vett – bírói hatásköri szabályoktól, így az azt megkötő fél számára egyértelműnek kell lennie, hogy annak elfogadásával milyen kötelezettséget vállal. Másrészt, az írásbeliség kulcsfontosságú a fórumválasztó megállapodás megkötésének *utólagos bizonyíthatósága szempontjából*, melynek köszönhetően a legtöbb esetben elkerülhető egy nagyterjedelmű bizonyítás lefolytatása már egyből a jogvita elején, a bírói hatáskör vizsgálata során. Az utóbbi évtizedekben mind a választottbírósági, mind a joghatósági megállapodások körében megfigyelhető az írásbeliség követelményének fokozatos liberalizációja.

4.1.2.1. Joghatósági megállapodások

196. A joghatósági megállapodások alaki érvényessége körében a Brüsszeli Egyezmény az írásbeliség követelményét szabta feltételül, melyet az EU Bíróság gyakorlata három évtized alatt fokozatosan egyre liberálisabban értelmezett, és az ítéletek főbb megállapításai a brüsszeli rezsimbe beépítésre kerültek. A Brüsszel I Rendelet kodifikációját a Brüsszel Ia Rendelet és a Luganói Egyezmény átvette. Jelenleg a brüsszeli-luganói rezsim alapján joghatósági megállapodást lehet kötni: a) írásban vagy szóban, amelyet írásban megerősítettek, b), a felek között korábban kialakított gyakorlatnak megfelelő formában; vagy c) nemzetközi kereskedelemben annak a szokásos gyakorlatnak megfelelő formában, amelyet a feleknek ismerniük kell, vagy ismerniük kellett volna, és amelyet az ilyen kereskedelemben az érintett ügylet szerződésével azonos típusú szerződések szerződő felei széles körben ismernek, és rendszeresen betartanak. A megállapodás tartós rögzítését biztosító, elektronikus módon történő bármely közlés az „írásos" formával egyenértékű. [28] Az utóbbi feltételt az EU Bíróság az *El-Majdoub ügyben*[29] progresszíven értelmezte, amikor akként foglalt állást, hogy az teljesül klikkelés útján történő on-line szerződéskötés *(click-wrapping)* során is, amennyiben a felhasználónak lehetősége van a szerződés szövegének

[24] Cour de Cassation, Chambre civile 1, du 2 mai 1966, Trésor Public c. Galakis.
[25] Montenegro 131. Lew-Mistelis-Kröll 737. Hanotiau 150.
[26] Ld. a Vbt. megoldását, mely fogyasztói szerződés esetén, illetve munkaügyi pernek minősülő jogvitában nem teszi lehetővé a választottbíráskodást, mely objektív inarbitrabilitási korlátként értelmezhető.
[27] Brüsszel Ia Rendelet 25. Cikk (1)-(2) bekezdés; Luganói Egyezmény 23. Cikk (1)-(2) bekezdés; New York-i Egyezmény II. Cikk (1)-(2) bekezdés; Európai Egyezmény I. Cikk 2. a) bek.
[28] Brüsszel Ia Rendelet 25. Cikk (1)-(2) bekezdés; Luganói Egyezmény 23. Cikk (1)-(2) bekezdés
[29] C-322/14.sz. *Jaouad El Majdoub v. CarsOnTheWeb.Deutschland GmbH* ügyben napján hozott határozat (2015. május 21.) ECLI:EU:C:2015:334

kinyomtatására, illetve elmentésére. A magyar szabályozás a joghatósági megállapodás alaki érvényességének szabályait átvette a brüsszeli-luganói rezsimből.[30]

4.1.2.2. Választottbírósági megállapodások

197. A választottbírósági megállapodások körében a New York-i Egyezmény II. Cikk (1) bekezdése rögzíti az írásbeliség követelményét. A jogirodalomban megoszlanak az álláspontok, hogy az írásbeliség követelményét miként kell értelmezni.[31] Egyes szerzők alaki érvényességi feltételként értelmezik az írásbeliséget.[32] Más szerzők az írásbeliség követelményére az Egyezmény alkalmazhatóságának egyik feltételeként tekintenek, hangsúlyozva, hogy az írásbeliség követelményét ki nem elégítő – és emiatt az Egyezmény alkalmazási körén kívül eső – választottbírósági megállapodás még lehet érvényes más jogi rezsim mércéje szerint.[33] Az utóbbihoz közel álló nézet szerint New York-i Egyezmény alapján el kell választani egymástól a választottbírósági megállapodás érvényességét, és Egyezmény általi elismerését: míg egy liberális nemzeti jog szerint szóban érvényesen megkötött választottbírósági szerződést az Egyezmény alapján nem kötelező elismerni, addig az Egyezmény írásbeliség követelményének megfelelő, de egy konzervatívabb nemzeti jog szerint érvénytelen választottbírósági megállapodás az Egyezmény általi elismerésre érdemes.[34]

198. Az Egyezmény II. Cikk (2) bekezdése felsorolást ad, hogy az írásbeliség követelménye teljesülhet szerződésben foglalt választottbírósági kikötéssel, továbbá a felek által aláírt, illetőleg levél- vagy táviratváltásban foglalt választottbírósági megállapodás megkötésével. Az uralkodó álláspont szerint a lehetséges formák felsorolása csak példálózó, nem kimerítő jellegű.[35] Fontos, hogy az írásbeliség egyrészt egy minimum, másrészt egy maximum követelmény az Egyezmény rendszerében. Egyrészt minimum követelmény annyiban, hogy teljesülnie kell ahhoz, hogy a felek fórumválasztása nemzetközi elismerésben részesüljön, másrészt maximum követelmény, mely alapján az Egyezmény szabályainál szigorúbb nemzeti jogi előírások nem alkalmazhatók. Míg az Egyezmény II. Cikk (2) bekezdésének első fordulata megköveteli a választottbírósági megállapodás aláírását, második fordulata alapján a levél, illetve fax- vagy egyéb kommunikációs csatornán létrejött választottbírósági megállapodás esetén erre nincs szükség.[36] Amikor a választottbírósági megállapodást olyan dokumentumba foglalják, melyre a felek által aláírt főszerződés hivatkozik, a nemzetközi bírói gyakorlat hajlamos elfogadni a választottbírósági megállapodás létrejöttét, amennyiben a fél tudott, vagy tudnia kellett a kikötés létéről, tekintet nélkül a kikötést tartalmazó dokumentum aláírására. Az egyoldalú írásbeliség – azaz a választottbírósági megállapodás egyik fél részéről történő hallgatólagos elfogadásának – megítélése kevésbé egyértelmű a bírói gyakorlatban. Ami az elektronikus kommunikációt illeti, az uralkodó álláspont szerint az írásbeliség követelménye elektronikusan hiteles aláírás esetén, vagy akkor teljesül, amennyiben az aláíró személye más megbízható módon igazolható.[37] Az Európai Egyezmény szerint választottbírósági szerződés

[30] Nmjtv. 99. § (3)-(4) bek.
[31] Born 263, 371.
[32] Czernich 17. Roth 369-370. Redfern – Hunter 75-76. ICCA Kézikönyv 48-49.
[33] Born 371. Timár 223-225. UNCITRAL 2006. július 7. napi ajánlás
[34] Wolff 156.
[35] ICCA Kézikönyv 46-47. Ld. az UNCITRAL 2006. július 7. napi ajánlását.
[36] ICCA Kézikönyv 48-52
[37] ICCA Kézikönyv 53.

kapcsán szintén követelmény az írásbeliség, mely teljesülhet a felek általi aláírás, vagy levél-, illetőleg táviratváltásba vagy géptávíró üzenetváltásba foglalás útján.[38]

199. Az írásbeliség követelménye kapcsán hangsúlyozni kell, hogy a szupranacionális jogforrások az egységes anyagi jogi szabályozás mellett kifejezetten engedik a kedvezőbb nemzeti jog alkalmazását. A New York-i Egyezmény VII. Cikk (1) bekezdése lehetővé teszi a kedvezőbb nemzeti jog alkalmazását, mely rendelkezés hatálya a mára uralkodóvá vált álláspont szerint a választottbírósági megállapodásokra is kiterjed, így az írásbeliség, mint „minimum" követelmény elve fellazításra került.[39] Az Európai Egyezmény kifejezetten úgy rendelkezik, hogy az írásbeliség követelménye nem irányadó olyan országok közötti kapcsolatban, ahol a nemzeti jogok alapján nem követelmény a választottbírósági szerződés írásbelisége.[40] A kedvezőbb nemzeti jog alkalmazása körében említést érdemel a Modelltörvény 2006. évi módosítása, mely az írásbeliség körében két opciót javasol: az első opció szerint a választottbírósági megállapodás bármely formában köthető (pl. szóban is), mindaddig, amíg a megállapodás tartalma rögzítésre kerül, a második opció pedig a mindenféle alaki szabályoktól mentes választottbírósági szerződés megkötésének lehetősége.[41] A hazai szabályozás az első opciót azzal a módosítással fogadta el, hogy az írásbeliség követelményét fenntartotta, ugyanakkor az elektronikus kommunikáció szabályozása kapcsán követi a Modelltörvény rendelkezéseit.[42] Az új szabályozásnak köszönhetően az írásbeliség követelménye megvalósul, amennyiben a választottbírósági megállapodás megkötésére elektronikus közlés útján kerül sor, ha az abban foglalt adat a másik fél számára hozzáférhető, és alkalmas későbbi hivatkozásra, ugyanakkor a jogszabály az elektronikus aláírást nem követeli meg. A Vbt. alapján „elektronikus közlésnek" minősül a felek bármely közleménye, amelyet adatátvitellel közvetítenek. Az adatátvitelt az információ elektronikus, mágneses, optikai vagy hasonló módon - így különösen elektronikus adatcsere, elektronikus levél (e-mail), távirat, telex vagy fax útján - való előállítása, elküldése, átvétele vagy tárolása jelenti.[43]

4.1.3. Meghatározottság

200. A meghatározottság követelménye a fórumválasztó megállapodások körében elsősorban az alapjogviszony vonatkozásában érvényesül és ezáltal kifejezi a fórumválasztó megállapodások főszerződéstől való függőségét.

4.1.3.1. A jogviszony meghatározottsága

201. A brüsszeli-luganói rezsim szerint a felek „*egy bizonyos" jogviszonyból* keletkezett, vagy a jövőben keletkező jogvitáik vonatkozásában élhetnek joghatósági kikötéssel.[44] Az EU Bíróság *Powell Duffryn ügyben*[45] hozott döntése alapján a jogviszony meghatározottságának követelménye annak elkerülését célozza, hogy a felet „meglepetésként" a kikötött fórum előtt pereljék minden jogvita kapcsán, mely a másik szerződő féllel fennálló kapcsolatából

[38] Európai Egyezmény I. Cikk 2. bek a) pont első fordulat
[39] Ld. az UNCIRAL 2006. július 6. napi ajánlását.
[40] Európai Egyezmény I. Cikk 2. bek a) pont második fordulat
[41] Ld. Modelltörvény 7. Cikk első és második opcióját.
[42] Vbt. 8. § (2)-(3) bek.
[43] Vbt. 8. § (3) bek.
[44] Brüsszel Ia Rendelet 25. Cikk (1) bek. Luganói Egyezmény 23. Cikk.
[45] C-214/89. sz. *Powell Duffryn plc v Wolfgang Petereit.* ügyben hozott határozat (1992. március 11.) ECLI:EU:C:1992:115

származhat, de nem a joghatósági megállapodás alapjául szolgáló jogviszonyból ered. Uralkodó álláspont, hogy a felek „valamennyi jelenlegi és jövőbeli jogviszonya” nem kellően meghatározott, túl tág, illetve általános, ugyanakkor a jogviszony meghatározottsága kapcsán kerülendő a túl megszorító, formális értelmezés, mely a kereskedelmi realitásnak ellentmondana.[46] A felek közötti bármely jogviszonyból eredő jogvitákra egy adott bíróság kikötésének megengedése ahhoz vezethetne, hogy a gazdaságilag erősebb fél valamennyi jogvitát egy adott fórumhoz tudna csatornázni, de a felek közötti több szerződésre kiköthető egy bíróság joghatósága.[47] A hazai szabályozás követi a brüsszeli-luganói rezsimet, a felek felmerült, vagy meghatározott jogviszonyból eredő jövőbeli jogvitájuk vonatkozásában élhetnek joghatósági kikötéssel.[48]

202. A New York-i Egyezmény II. Cikk (1) bekezdése alapján választottbírósági kikötésnek csak meghatározott – szerződéses vagy szerződésen kívüli – jogviszonyból létrejött, vagy a jövőben létrejövő jogvita kapcsán van helye. A „meghatározott jogviszony” a New York-i Egyezmény autonóm fogalma, melyet a nemzeti jogoktól függetlenül kell értelmezni, és célja az, hogy megelőzzön egy korlátlan választottbírósági alávetést.[49] A meghatározottság követelménye értelemszerűen a gazdasági szempontból gyengébb pozícióban lévő fél érdekét szolgálja. Az Európai Egyezmény a meghatározottság követelménye kapcsán szabályt erősítő kivétel, mivel nem írja elő ezt a követelményt. A Vbt. alapján a feleknek meg kell határozniuk vagy azt a konkrét jogviszonyt, melyből keletkező már felmerült, vagy felmerülő jogvitájukat vetik alá választottbíráskodásnak, vagy magát azt a jogvitát, mely vonatkozásában választottbíráskodási alávetéssel élnek.[50]

4.1.3.2. A választott fórum meghatározottsága

203. A brüsszeli-luganói rezsim alapján a felek jogvitájuk elbírálására egy tagállam, vagy egy szerződő ország bíróságait választhatják. Ezen túlmenően a szupranacionális szabályzás kifejezetten nem tartalmaz olyan szabályt, hogy a meghatározottság követelményének érvényesülnie kell a választott fórum vonatkozásában is. Az Nmjtv. is mindössze akként rendelkezik, hogy a felek kiköthetik „valamely állam” bíróságát. Ugyanakkor a joggyakorlat, illetve jogtudomány a meghatározottság követelményét alkalmazza a fórum választásával kapcsolatban is. A joghatósági megállapodást illetően a brüsszeli-luganói rezsimben az EU Bíróság *Coreck Maritime ügyben*[51] hozott ítélete fekteti le az alapokat, mely alapján a joghatósági megállapodás kellően meghatározott, amennyiben a kikötött bíróság az ügy objektív körülményei alapján meg tudja állapítani saját joghatóságát. Választottbírósági megállapodás esetén a bírói gyakorlat alapján a meghatározottság követelménye teljesül, ha meg lehet állapítani a felek arra vonatkozó akaratát, hogy a jogvitát választottbírói úton kívánták rendezni és a választottbírói tanácsot meg lehet alakítani. Ez a gyakorlatban megtörténhet például valamilyen választottbírósági eljárási szabályzatra utalással, vagy

[46] Rauscher 762. Gaudemet-Tallon – Ancel 207.
[47] Gaudemet-Tallon – Ancel 207. Audit – d’Avout 558.
[48] Nmjtv. 99. § (1) bek.
[49] Wolff 111. Born 321-322.
[50] Vbt. 8. § (1) bek.
[51] C-387/98. sz. *Coreck Maritime GmbH kontra Handelsveem BV és társai* ügyben hozott határozat (2000. november 9.) ECLI:EU:C:2000:606.

amennyiben a felek között hosszabb távú üzleti kapcsolat áll fenn, bármilyen szokásos egyéb módon, melyből a választottbírói útra utalás kétségtelenül megállapítható.[52]

204. Mivel a választott fórum, illetve vitarendezési mód meghatározottságának kérdése az aszimmetrikus joghatósági és választottbírósági megállapodások kapcsán releváns probléma, ezzel a kérdéskörrel külön fejezetben foglalkozunk.

4.2. Hallgatólagos korlátok

205. A nemzetközi fórumválasztás korlátainak másik csoportját azok a korlátok képezik, melyek jellemzően nem nyernek tételes jogi elismerést. Jóllehet alkalmazásuk kapcsán nincs elméleti, illetve gyakorlati konszenzus, ezek a korlátok megjelennek a jogtudományban, illetve jogalkalmazásban is. Ezek a korlátok i) a jogviszony, illetve jogvita nemzetköziségе, ii) a szerződési jogi korlátok, és iii) a közrend.

4.2.1. Nemzetköziség

206. Annak érdekében, hogy a felek fórumválasztása a szupranacionális jogforrások által biztosított általános elismerést megkapja, szükséges, hogy az alapjogviszony, illetve a jogvita határon átnyúló jellegű legyen. Amennyiben ugyanis a jogviszony tényállása pusztán egy nemzeti jogrendszerhez kapcsolódik, nem indokolt, hogy a nemzetközi fórumválasztásra irányadó – a hazai szabályozásnál sokszor megengedőbb, rugalmasabb – rendelkezések érvényesüljenek. Mára a szupranacionális jogforrások nemzetközi fórumválasztásra irányadó szabályainak nagy részét a nemzeti jogrendszerek átvették, és a nemzetköziség követelményének megítélése is egyre inkább rugalmasabbá válik, így a nemzetközi, illetve tisztán belföldi tranzakciók közötti különbségtétel jelentősége csökken. Ennek ellenére a nemzetközi fórumválasztó megállapodásokra irányadó szupranacionális rezsim „működésbe lépéséhez" továbbra is szükséges bizonyos határon átnyúló jelleg jelenléte a tranzakció, illetve jogvita kapcsán.

4.2.1.1. Joghatósági megállapodások

207. A joghatósági megállapodások kapcsán a brüsszeli-luganói rezsim szintén nem tartalmaz kifejezett rendelkezést, mely megkövetelné, hogy a joghatósági megállapodás határon átnyúló tranzakció, vagy jogvita kapcsán kerüljön megkötésre. Az EUMSZ 81. Cikkéből – mely a határokon átnyúló vonatkozású polgári ügyek tekintetében célozza az EU-n belüli igazságügyi együttműködés kialakítását – közvetetten levezethető a nemzetközi elem fennállásának szükségessége. Mégis, a brüsszeli-luganói rezsimből hiányzó közvetlen szabályozás miatt a *„nemzetközi elem"* fennállásának kérdése, illetve annak pontos tartalma évtizedek óta megosztja a jogirodalmat. A nemzetközi elem kapcsán két fő vitatott kérdés merül fel.

208. Egyrészt vitatott, hogy a nemzetközi elem fennállása érdekében a tényállásnak szigorúan valamely másik tagállamhoz kell kapcsolódnia, vagy már önmagában harmadik országhoz való kapcsolódás is elegendő. Az első álláspontal szemben – mely az EU-n belüli tényállásokra redukálná az alkalmazási kört *(ún. redukciós elmélet)* – a kortárs irodalomban

[52] Így például az olasz legfelsőbb bíróság érvényes választottbírósági szerződésnek ismerte el az alábbi kikötést: *„Arbitration: in London if necessary."* Az USA bíróságai szerint érvényes választottbírósági kikötések voltak az alábbiak: *„Arbitration; if required in New York City"* vagy *„Arbitration in New York.".* Angol bíróságok érvényesnek ítélték például a *„suitable arbitration clause"* kifejezést is. Born 822.

ma már többségi álláspont alakult ki az utóbbi nézőpont mellett.[53] *Geimer* álláspontja szerint a Brüsszel I Rendelet a nemzetközi joghatóságot szabályozza, így egy harmadik országhoz való kapcsolódás is elegendő.[54] *Mankowski* szerint el kell vetni a többek által javasolt „íratlan" szabályt, mely szerint a 25. Cikk alkalmazása csak tagállamok közötti viszonylatban merül fel, mivel nem összeegyeztethető az EU Bíróság gyakorlatával.[55] *Magnus* szerint szintén elég egy tagállamhoz való kapcsolódás, mely feltételnek eleget tesz ezen tagállam bíróságának kikötése, ha van egyéb nemzetközi elem. Erre *Magnus* példaként két Németországban domicíliummal rendelkező fél között Franciaországban bekövetkezett balesetből eredő igényekre német bíróságok kizárólagos joghatóságát kikötő megállapodást hozza.[56] Emellett többen javasolják, hogy célszerű a nemzetközi elemet „nagyvonalúan" kezelni, így elegendő, amennyiben a tényállás alapján *felmerül a lehetősége egy külföldi* - más EU tagállami, vagy harmadik állambeli – bíróság joghatóságának, illetve az, hogy a felek a kikötéssel egy ilyen joghatóságtól kívánnak eltérni.[57]

209. Másrészt vitatott, hogy a nemzetközi elem *objektív vagy szubjektív* kategória. A vita a Jenard Jelentés és a Schlosser Jelentés közötti ellentétre nyúlik vissza, melyek közül az előbbi a szubjektivista irányzatot, az utóbbi objektivista irányzatot képviselte.[58] Az objektivista álláspont szerint egy tisztán belföldi tényállás kapcsán önmagában egy EU tagállam bíróságának kikötése nem vezethet a brüsszeli rezsim alkalmazásához. *Gaudemet-Tallon* szerint a nemzetközi elem objektív kategória, ugyanezen a véleményen van *Mankowski* és *Hartley* is.[59] A szubjektivista nézet szerint azonos tagállamban domicíliummal rendelkező felek által más EU tagállami bíróság kikötése is elegendő a nemzetközi elem fennállásához.[60] *Magnus* rámutat, hogy az objektivista álláspont azzal a nem kívánt eredménnyel járhat, hogy ugyanazon EU tagállamban domicíliummal rendelkező felek által egy másik EU tagállam bíróságának választását a domicílium állama szerinti nemzeti jog alapján, míg ugyanazon nem EU tagállamban domicíliummal rendelkező felek által egy EU tagállami bíróság választását a Rendelet szerint kellene megítélni.

210. Többen a szubjektivista álláspont mellett sorakoznak fel, mivel annak elfogadása a joghatósági kikötések EU-n belüli egységes megítélését eredményezi.[61] *Nagel-Gottwald* kiemeli, hogy a feleknek jogos érdekük lehet egy ilyen kikötés, mely önmagában nem visszaélésszerű. *Garcimartin* szintén a szubjektivista álláspontot támogatja, mivel az csökkenti a nehézségeket a belföldi és nemzetközi ügyek közötti elhatárolás, valamint a nemzeti jog alkalmazása kapcsán, továbbá jobban szolgálja a felek szerződési szabadságát és a 25. cikk harmonikus alkalmazását.[62] *Danelzik* kiemeli, hogy a szubjektivista nézet jobban összhangban van a Rendelet nyelvtani értelmezésével, az EU Bíróság gyakorlatával, mely szerint nem kell objektív összefüggésnek fennállnia a vitás jogviszony és a kikötött bíróság között, ezt meghaladóan a szerződési szabadságot és jogbiztonságot is jobban szolgálja. Végül a Róma I Rendelet 3. Cikk (3) bekezdésében szereplő, jogválasztással kapcsolatos korlátozásból *a contrario* szintén ez a következtetés vonható le, mivel hasonló szabályt a Brüsszel Ia Rendelet

[53] Vékás in JK 380.
[54] Geimer 593-594.
[55] Mankowski 687. Mankowski ekörben elsősorban az Owusu ügyben hozott ítéletre hivatkozik.
[56] Magnus 47.
[57] Ld. Danelzik álláspontját, aki idézi Reinmann, Martiny és Heining álláspontját. Danelzik 200-202.
[58] Ld. a Jenard Jelentés 38. pontját és a Schlosser Jelentés 123. pontját.
[59] Gaudemet-Tallon – Ancel 189-190. Mankowski 688-690. Hartley 103.
[60] Magnus 599-600.
[61] Nagel-Gottwald 172.
[62] Garcimartin 285-286.

a bíróság választása kapcsán nem tartalmaz.[63] Az EU Bíróság *Inkreal ügyben*[64] hozott döntése a szubjektivista álláspontot támasztja alá, mivel két szlovák cég tisztán belföldi jogvitájában önmagában a cseh bíróságok joghatóságának kikötését elegendő nemzetközi elemként ismerte el.

211. Ami az autonóm magyar jogot illeti, az Nmjtvr. alatt vitatott kérdés volt, hogy tisztán belföldi tényállás esetén kiköthető-e külföldi bíróság joghatósága, illetve, hogy a nemzetköziség objektív, avagy szubjektív kategória. A bírói gyakorlat e kérdésben a konzervatív objektivista álláspontot képviselte, szükségesnek tartva a külföldi bíróság választásán kívül további nemzetközi elem fennállását.[65] Ugyanakkor a gyakorlat a nemzetközi elem kapcsán nem alkalmazott túl magas küszöböt, így például a külföldi teljesítési hely már nemzetközivé tette a jogviszonyt, megnyitva a joghatósági kikötés alkalmazhatóságát.[66] *Bóka* megfogalmazta azt az igényt, hogy a nemzetközi magánjogi kodifikáció során a jogalkotó határozottan foglaljon állást, hogy a nemzetközi elem hiánya kizárja-e a felek lehetőségét joghatósági megállapodás megkötését illetően.[67] A nemzetközi elem fennállásának szükségessége az Nmjtv. 1. §-a és a jogalkotó szándéka alapján egyértelműnek tűnik.[68] *Köblös* és *Bán* azon az álláspontonon van, hogy a nemzetközi elem objektív kategória, így pusztán külföldi bíróság kikötése nem elegendő a nemzetköziség megvalósulásához.[69] Ezzel szemben *Szabados* a szubjektivista álláspont mellett érvel, hangsúlyozva, hogy a külföldi elem fennállásának kérdése relatív kategória, mely jogbizonytalanságot okoz. Álláspontja szerint a külföldi elem megvalósul, ha már felmerül annak a kérdése, hogy mely ország bíróságainak joghatósága alá tartozhat az ügy, így a külföldi fórum választása már önmagában megvalósítja ezt a feltételt. Emellett álláspontja szerint ez az értelmezés jobban összhangban van a modellként szolgáló Brüsszel Ia Rendelet 25. Cikkének értelmezésével.[70] Az *Inkreal ügyben* hozott döntés *Szabados* álláspontját igazolja vissza.

4.2.1.2. Választottbírósági megállapodások

212. A New York-i Egyezmény kifejezetten nem írja elő a nemzetköziség követelményét választottbírósági kikötések vonatkozásában, emiatt a jogtudományt máig megosztó kérdés, hogy az Egyezmény hatályát szabályozó I. Cikk (1) bekezdését – melyből a határon átnyúló elem követelménye levezethető – mennyiben kell alkalmazni a választottbírósági megállapodásokra. A vélemények három csoportra oszthatók.

213. Az első csoportba azok sorolhatók, akik szerint az I. Cikk (1) bekezdését a választottbírósági megállapodást szabályozó II. Cikkre egyáltalán nem kell alkalmazni. *Minoli* szerint az Egyezmény elfogadásának körülményei alapján arra lehet következtetni, hogy az korlátozások nélkül mind a belföldi, mind a nemzetközi választottbírósági megállapodásokra alkalmazandó.[71] Klein az Egyezmény II. Cikkének a Genfi Jegyzőkönyvvel való összevetése alapján jut azonos álláspontra.[72] *Fouchard* szintén amellett érvel, hogy az Egyezménynek nem

[63] Danelzik 207-211.
[64] C-566/22. sz. *Inkreal s.r.o. - Dúha reality s.r.o. ügyben* hozott határozat (2024. február 8.) ECLI:EU:C:2024:123
[65] BH 1998.352 (Legf. Bír. Gpk.VI.30.801/1997. sz.) BDT2007. 1544. (Győri Ítélőtábla Gf. II. 20 007/2006/2.)
[66] Bóka 658.
[67] Bóka uo.
[68] A nemzetközi magánjogról szóló T/14237.sz. törvényjavaslat 99. §-ához fűzött miniszteri indokolását.
[69] Köblös 160. Bán Nmjtv. Kommentár 436.
[70] Szabados (2018) 999-1000.
[71] Bermann – Gaillard 46.
[72] Bermann – Gaillard 46.

célja a II. Cikk alá eső választottbírósági megállapodásokkal kapcsolatosan földrajzi korlátok bevezetése.[73] *Van den Berg* szerint a választottbírósági megállapodások általános elismerése érdekében a II. Cikket egységesen kellene alkalmazni világszerte az Egyezmény minden tagállamában – így abban is, ahol a választottbíráskodás helye van – ellenkező esetben előállhat az a helyzet, hogy ezen állam nem alkalmazza az Egyezményt, míg a többi tagállam igen.[74]

214. A skála másik szélén helyezkednek el azok, akik szerint az Egyezmény I. Cikk (1) bekezdését analógiával alkalmazni kell a II. Cikkre. E csoport képviselői szerint amennyiben a választottbíráskodás helye külföldön van, ez önmagában elegendő nemzetközi elem, nincs jelentősége annak, hogy a felek és a tényállás is kizárólag az elismerés, illetve végrehajtás államához kapcsolódik.[75] Továbbá, amennyiben az elismerés, illetve a végrehajtás államának *lex fori*-ja alapján a határozat „nem hazai határozat”-nak minősül, a választottbírósági megállapodásra szintén alkalmazandó az Egyezmény. Ugyanakkor Sanders nem látja alkalmazhatónak az Egyezményt olyan választottbírósági megállapodásra, mely alapján hazai határozat meghozatalára kerül sor.[76] Wolff ugyanezen az álláspontón van, szerinte ugyanis ellenkező esetben az államok feladnák jogukat, hogy adott esetben ez utóbbiakat szigorúbb formai szabályoknak vessék alá, mely nem vezethető le egy külföldi választottbírósági határozatok elismerését szabályozó jogforrásból, melynek I. Cikke a „nem hazai” határozatokra korlátozza alkalmazását.[77] *Wolff* emellett hangsúlyozza, hogy amennyiben a „nemzetköziség” kritériuma releváns lett volna, akkor felmerült volna az Egyezményhez vezető konferencia tárgyalásai folyamán, azonban erre nem került sor, továbbá szerinte e fogalom bizonytalanságot is hordoz magában az Egyezmény I. Cikk (1) bekezdésének egyértelmű szövegéhez képest.[78]

215. A harmadik csoport képviselői az előző két álláspont közötti véleményt elfoglalva azt vallják, hogy *bizonyos fokú nemzetközi elem fennállása* szükséges ahhoz, hogy egy választottbírósági megállapodásra az Egyezmény alkalmazásra kerüljön. *Born* szerint egyrészt az Egyezmény II. Cikke nem alkalmazható tisztán belföldi választottbírósági megállapodásokra, ugyanakkor annak történeti és cél szerinti értelmezésével ellentétes lenne, amennyiben az I. Cikk mechanikus alkalmazásával pusztán „külföldi”, illetve „nem hazai” határozatot eredményező választottbírósági megállapodásokra redukálnánk annak tárgyi hatályát. Ehelyett Born szerint helyesebb a „nemzetközi” választottbírósági megállapodásokra alkalmazni az Egyezményt, ahol a „nemzetközi” elem lehet a felek állampolgársága, domicíliuma, vagy a tervezett üzleti tevékenység helye.[79] *Czernich* szerint amennyiben a választottbíráskodás helye az elismerés, illetve végrehajtás államában van, az Egyezmény alkalmazandó a választottbírósági megállapodásra, amennyiben az egyik fél székhelye külföldi, ha pedig a két fél székhelye a végrehajtás államában található, akkor a pusztán esetleges nemzetközi elemeken felül – mint például idegen nyelv használata, idegen fizetőeszköz, stb. – a jogvita jelentős külföldi kapcsolódása szükséges, így például, hogy a

[73] Bermann – Gaillard 46-47.
[74] Wolff idézi Jan Van den Berg álláspontját. Wolff 100.
[75] Czernich 11. Wolff 99-100.
[76] ICCA Kézikönyv 25.
[77] Wolff 100.
[78] Wolff 101.
[79] Born 343 – 344.

jogvita tárgya külföldön van, vagy amennyiben felmerül, hogy a határozat külföldön történő végrehajtására lesz szükség.[80]

216. Az Európai Egyezmény a nemzetköziség követelménye kapcsán szabályt erősítő kivétel, mivel kifejezett szabályokat állapít meg e tekintetben: a választottbírósági megállapodást kötő felek szokásos tartózkodási helye, illetve székhelye két eltérő szerződő államban kell, hogy legyen ahhoz, hogy az Egyezmény alkalmazásra kerüljön. Így az nem alkalmazandó amennyiben a felek ugyanabban az államban honosak, és akkor sem, amennyiben a felek egyike nem szerződő államban honos.[81] Ennek ellenére a bírói gyakorlat hajlamos „nagyvonalúan" kezelni a nemzetköziség elvét, eltekintve a fenti követelményektől.[82]

217. A hazai jogirodalomban az ezredfordulón élénk vitát váltott ki a kérdés, hogy két belföldi fél tisztán belföldi tényállásnál kiköthet-e külföldi székhelyű választottbírósági intézményt. *Szalay* szerint egy ilyen kikötés közrendbe ütköző volt.[83] *Bauer* szerint a Nmjtvr. 62. §-ának 2001. május 1. napi hatályvesztését követően nem volt olyan hazai, vagy nemzetközi jogszabály, mely kifejezetten megengedte a magyar bíróságok joghatóságának kizárását két magyar honosságú fél számára külföldi székhelyű választottbíróság javára, így az ilyen kikötés nem volt megengedett.[84] *Horváth* a Legfelsőbb Bíróság alatt közzétett eseti döntéséből vezette le a nemzetközi elem szükségességét valló álláspontját.[85] *Fejes* azonban vitatta a Horváth által hivatkozott döntés irányadó voltát és megalapozott érveket hozott fel amellett, hogy nincs olyan jogszabály, ami tiltaná egy külföldi választottbírósági fórum kikötését tisztán belföldi jogvitában.[86] *Bóka* szerint a magyar bíróságok azért nem kényszerítették ki az ilyen kikötéseket, mivel álláspontjuk szerint a rVbt. hatálya csak hazai székhelyű választottbíróságra terjedt ki így a külföldi választottbíróságot kikötő választottbírósági megállapodásokat az Nmjtvr. 62/F. §-a alapján – tévesen – joghatósági kikötésnek minősítették, mely nélkülözi a külföldi elemet.[87] A hatályos Vbt. 2018. augusztusa óta monista felfogást tükröz, és egyáltalán nem tesz különbséget a tisztán belföldi, illetve nemzetközi választottbíráskodás között. Véleményem szerint tisztán belföldi tényállás esetén kifejezett jogszabályi tiltás hiányában kiköthető külföldi választottbírósági intézmény eljárása, illetve külföldi *ad hoc* választottbíráskodás. Más kérdés, hogy amennyiben a választottbíráskodás helye külföldön van a Vbt. szabályai csak bizonyos esetben és csak részben alkalmazandók.[88] Álláspontom szerint emiatt a kérdést valójában a választottbíráskodás helye szerint állam joga dönti el. Ezzel lényegében azonos álláspontón van *Csehi*.[89]

4.2.2. Szerződési jogi korlátok

218. A fórumválasztó megállapodások kettős jogi természetű jogintézmények, melyek részben közjogi (eljárásjogi), részben magánjogi (anyagi jogi) kapcsolódással rendelkeznek. A fórumválasztó megállapodásra irányadó szupranacionális jogforrások csak bizonyos kérdéseket rendeznek – ti. a fórumválasztó kikötések formai követelményei, eljárásjogi hatásai

[80] Czernich 11.
[81] Hascher 509. de la Brena 33. Roth 390.
[82] Hascher 509. de la Brena 37-38.
[83] Szalay 135.
[84] Bauer in JK 494-495.
[85] Horváth in GJ 3-4. Ld. BH1998.286. sz. eseti döntést.
[86] Fejes 19-27.
[87] Bóka 658.
[88] Vbt. 1. § (2) bek.
[89] Csehi in PJ (2019) 18. pont.

– ugyanakkor számos kérdést megválaszolatlanul hagynak. Mivel a fórumválasztó megállapodások maguk is szerződések, felmerül a kérdés, hogy a létrejöttükkel, érvényességükkel kapcsolatos kérdéseket milyen jog alapján kell megítélni. A szupranacionális szabályozás nem teljeskörű jellege miatt kérdéses, hogy elkerülhető-e ezen utóbbi kérdéskörök kapcsán valamely nemzeti jog szerződési jogi szabályainak az alkalmazása. Több alapvető kérdés merül fel a nemzeti szerződési jog szabályainak alkalmazásával kapcsolatban. Egyrészt kérdés, hogy *egyáltalán alkalmazhatók-e* a nemzeti jog anyagi jogi szabályai a fórumválasztó megállapodásokra, figyelemmel azok kettős jogi természetére. Másrészt kérdés, hogy *milyen jogcímen kerülhetnek alkalmazásra* a nemzeti szerződési jog szabályai, mivel alkalmazásuk felmerülhet egyrészt az eljáró fórum jogának *(lex fori)* címén, másrészt a fórumválasztó megállapodásra irányadó jog *(lex causae)* címén. A fórumválasztó megállapodás anyagi jogi vagy eljárásjogi minősítésétől függően a *lex fori* vagy *lex causae* kollíziós szabálya által meghatározott jog szerződési jogának rendelkezései is szóba kerülhetnek. Harmadrészt kérdés, hogy a nemzeti szerződési jogi szabályok *milyen terjedelemben kerülhetnek* alkalmazásra. Az alábbiakban a nemzeti szerződési jogi szabályok három nagy csoportját azonosítjuk, melyek alkalmazása felmerülhet a fórumválasztó megállapodásokkal kapcsolatban. Mivel a szerződéses jogi korlátok kérdése az aszimmetrikus joghatósági és választottbírósági megállapodások kapcsán releváns probléma, ezzel a kérdéskörrel külön fejezetben foglalkozunk.

4.2.2.1. A szerződés létrejötte, akarathibák

219. A nemzeti jog alkalmazásának első lehetősége a fórumválasztó megállapodások létrejötte kapcsán merül fel. Az uralkodó álláspont szerint a joghatósági és választottbírósági megállapodás létrejöttéhez két feltétel szükséges: i) egyrészt a formai követelmények betartása és ii) a felek közötti konszenzus fennállása. Jóllehet az írásbeliség követelményét a szupranacionális jogforrások kimerítően szabályozzák, és annak betartása „jelzés értékű", más értelmezések szerint pedig vélelmet keletkeztet a felek közötti akarategység fennállása vonatkozásában, az utóbbi kérdéskör kapcsán a nemzeti szerződési jog alkalmazása nem zárható ki. Ellenkező esetben egy kényszer vagy fenyegetés hatása alatt aláírt fórumválasztó megállapodás is kötné a felet, hiszen ezeket a kérdéseket nem szabályozza a fórumválasztó megállapodásra vonatkozó szupranacionális rezsim, vagy egyéb szerződési jogot egységesítő nemzetközi jogforrás.

4.2.2.2. Célzott joghatás hibái

220. Felmerülhet továbbá a nemzeti szerződési jog alkalmazása a klasszikus szerződési érvénytelenségi kérdések kapcsán, mint a jogszabályba, illetve jóerkölcsbe ütköző szerződések tilalma. A német joggyakorlat ezeket a szabályokat egy ún. *„visszaéléskontroll"* („*Missbrauchskontrolle"*) keretében alkalmazza.[90] Emellett felmerülhet még további érvénytelenségi okok alkalmazása, így az uzsorás szerződések tilalma, vagy a feltűnő értékaránytalanság *(laesio enormis)* kérdésköre is.

4.2.2.3. Általános szerződési feltételek

221. A fórumválasztó megállapodások sokszor általános szerződési feltételekben találhatók, emiatt a nemzeti szerződési jogi korlátok harmadik csoportját az adott jogrendszer általános szerződési feltételekre vonatkozó jogszabályai képezik. Az általános szerződési feltételekre

[90] Ld. a BGB 134. és 138. cikkeit (Gesetz- und Sittenwidrigkeit)

vonatkozó szabályok alkalmazása felmerülhet már egyből a fórumválasztó megállapodás létrejötte kapcsán, abban a kérdésben, hogy egyáltalán a felek szerződésének részévé vált-e a joghatósági, vagy választottbírósági kikötés (inkorporáció).[91] Amennyiben az inkorporáció megvalósult, sor kerülhet a fórumválasztó megállapodás tartalmi ellenőrzésére – a német gyakorlat szerint ún. tartalmi kontrolljára *(„Inhaltskontrolle").*[92] A tartalmi ellenőrzés keretében vizsgálható, hogy a fórumválasztással egyrészt megvalósul-e valamilyen kifejezett tisztességtelen feltétel, másrészt alkalmazható-e a tisztességtelen szerződési feltételeket általában tiltó generálklauzula.[93]

4.2.3. Közrend

222. A közrend a jogrendszer azon „kemény magja", amely arra hivatott, hogy annak erkölcsi, gazdasági, politikai alapjait közvetlenül védje, és egyúttal az adott társadalmi-jogi berendezkedés alapvető értékrendjét kifejezésre juttassa.[94] A közrend komplex fogalom, melynek számos értelmezése, illetve megközelítése ismert a jogtudományban, illetve bírói gyakorlatban. Az alábbiakban a teljesség igénye nélkül felidézzük a közrend értelmezési kereteit.

4.2.3.1. Közrendi záradék és imperatív normák

223. A közrend megjelenési formáját tekintve lehet *pozitív illetve negatív.* Negatív értelemben jelenik meg a közrend a közrendi záradékban, mely az alkalmazandó jog azonosítását követően fejti ki hatását, nem engedve a kollíziós szabály által meghatározott külföldi jog konkrét esetben történő alkalmazását, amennyiben az az eljáró bíróság közrendjével ellentétes eredményre vezetne.[95] Pozitív értelemben jelenik meg a közrend a feltétlen alkalmazást igénylő, ún. imperatív normákban *(mandatory rules, lois de la police).* [96] Az imperatív normák nem a kollíziós szabályrendszer alkalmazása révén, hanem attól függetlenül, illetve arra tekintet nélkül kerülnek alkalmazásra.[97] Az imperatív normák így már a kollíziós szabály alkalmazása előtt kiszorítják az utóbbi által meghatározott külföldi jogot. A közrend két megjelenési formája kapcsán a hazai jogtudomány nem teljesen egységes. *Mádl és Vékás* szerint a közrend pozitív védelme az imperatív normákon keresztül, negatív védelme a közrendi záradékon keresztül valósul meg.[98] *Raffai* a közrendi záradék és az imperatív normák közötti jogtechnikai különbséget hangsúlyozza, mely a szabályozás pozitív, illetve negatív jellegéből következik.[99] *Nagy* szerint a közrend záradékot a negatív jelleg és a meghatározatlanság, az imperatív szabályokat a pozitív jelleg és a meghatározottság jellemzi.[100] A fentiektől eltérő álláspontot képvisel *Burián*, aki szerint imperatív normák és a közrendi záradék között nem csak technikai jellegű különbség van, mivel szerinte a közrendi záradéknak csak negatív védelmi funkciója van, viszont az imperatív normák érvényre

[91] Az inkorporáció kérdésére ld. a Ptk. 6:78. § és 6:81 §-át
[92] Wais 845. Bälz – Stompfe 160, 162.
[93] A speciális, illetve generális tartalomkontrollra ld. Ptk. 6:102. § és 6:104. §
[94] Mádl-Vékás 86. Burián – Raffai – Szabó 219-220.
[95] Ld. például Nmjtv. 12. §
[96] Ld. például Nmjtv. 13. §
[97] Burián – Raffai – Szabó 235.
[98] Mádl-Vékás 86-87.
[99] Raffai 11-15.
[100] Nagy 41.

juttathatják a közrendi szempontokat, azonban olyan jogpolitikai célokat is kifejezhetnek, melyeknek adott esetben nincs semmi közük a közrendhez.[101]

4.2.3.2. Anyagi jogi – eljárási jogi közrend

224. A közrend egy adott jogrendszeren belül „két védelmi vonalon" fejti ki működését, egyrészt az alkalmazandó jog, másrészt a külföldi határozatok elismerésének területén.[102] A közrend ennek megfelelően feloszthatóa *anyagi jogi (kollíziós jogi) – eljárásjogi (elismerési) közrend* kategóriákra is, mivel i) egyrészt megakadályozza, hogy a közrendet sértő külföldi jog konkrét esetben alkalmazásra kerüljön *(anyagi jogi, illetve kollíziós közrend),* ii) másrészt megakadályozza, hogy a közrendet sértő külföldi bírósági határozat elismerésre kerüljön *(eljárási, illetve elismerési közrend)*.[103] Az eljárási közrend két összetevőből áll, egyrészt annak vizsgálatából, hogy az elismerni kért határozat alapjául szolgáló eljárásban érvényre jutottak-e az alapvető eljárásjogi elvek, másrészt annak ellenőrzéséből, hogy a határozat alapjául szolgáló jog nem ütközik-e az elismerési fórum értékrendjével.[104]

4.2.3.3. Nemzeti – nemzetközi – európai – transznacionális közrend

225. A közrend több síkon fejtheti ki működését: a közrend lehet nemzeti, nemzetközi, regionális, illetve transznacionális.[105] Történetileg először a francia jogban tisztán belföldi tényállások kapcsán merül fel az adott állam alapvető társadalmi-gazdasági értékrendjének védelme, ahol a külföldi jog alkalmazásának kérdése fel sem merült *(belföldi, illetve nemzeti közrend)*.[106] Ezt a védelmet a francai törvényhozó a Code Civil 6. Cikkének közrendi klauzulája révén biztosította, mely szerint szerződéssel nem lehet eltérni a közrenddel és a jóerkölccsel kapcsolatos törvényektől.[107] A francia jog a nemzeti közrend több aspektusát különbözteti meg, így a politikai, erkölcsi, szociális és gazdasági közrendet.[108] A szerződés közrendbe ütközésének szankciója főszabályként az érvénytelenség.[109]

226. A közrend alkalmazása később átterjedt a határon átnyúló ügyekre és a nemzetközi magánjogban vált általánosan elismertté: határon átnyúló tényállás esetén a kollíziós szabály külföldi jogra mutatott, azonban annak alkalmazása sértette az eljáró bíróság jogának közrendjét, így a közrend nem engedte a külföldi jog konkrét esetben történő érvényesülését *(nemzetközi közrend)*.[110] A közrend ebben az értelemben a kollíziós szabály alkalmazását követően az eljáró bíróság joga által biztosított utolsó beavatkozási lehetőség a külföldi jog érvényesülésének elkerülése és a hazai jogrendszer belső harmóniájának megőrzése érdekében.[111] E körben találó Schack megfogalmazása, aki a jogintézményt a „vészfékhez" *(Notbremse)* hasonlítja.[112]

---

[101] Burián 117.
[102] Mádl-Vékás 87. Geimer 7-9.
[103] Raffai 16-17; 173-183.
[104] Raffai 17.
[105] Lew – Mistelis – Kröll 423.
[106] Mádl-Vékás 86. Raffai 8.
[107] Code Civil Art. 6. On ne peut déroger, par des conventions particulières, aux lois qui intéressent l'ordre public et les bonnes moeurs. (fordítás a szerzőtől)
[108] Bénabent 153.
[109] Bénabent uo.
[110] Mádl-Vékás 86. Raffai 11.
[111] Audit – d'Avout 333.
[112] Schack 364.

DOI: 10.15774/PPKE.JAK.2024.006

227. Az Európai Unió jogában, illetve az EU Bíróság gyakorlatában regionális szinten a közrend egy új síkja körvonalazódik az egyes tagállami közrendek felett *(európai közrend, uniós közrend)*.[113] Az európai közrend tartalmának meghatározása meghaladná e dolgozat kereteit, azonban forrásaként két fő területet lehet azonosítani az uniós jogban: i) egyrészt az alapvető emberi jogokat; ii) másrészt az EU kereskedelmi jogának bizonyos alapvető normáit, mint például a négy alapszabadságot, a versenykorlátozó megállapodások és a gazdasági erőfölénnyel való visszaélés tilalmát, a kereskedelmi ügynökökre vonatkozó irányelv egyes rendelkezéseit, a nemek és nemzetek közötti hátrányos megkülönböztetés tilalmát, stb.[114]

228. A választottbíráskodással foglalkozó jogirodalom területén bizonyos szerzők használják a nemzetek feletti, transznacionális közrend *(transnational public policy)* fogalmát is.[115] A transznacionális közrend létét elismerő szerzők többsége szerint e jogintézmény a választottbírói jogalkalmazása során jelentős: azokat az egyetemes értékeket, elveket öleli fel, melyek átívelnek a különböző nemzeti jogrendszereken és nemzetközi közösség által általánosan elfogadottak.[116] A transznacionális közrend létezése és a fogalom pontos tartalma kapcsán azonban nincs egyetértés a jogirodalomban. Számos szerző szerint a transznacionális közrend létezése épp annyira vitatható, mint a választottbíráskodásra gyakorolt hatása.[117]

229. Témánk szempontjából a nemzeti közrend és a transznacionális közrend nem releváns. Az előbbi azért, mert az értekezés tárgya a nemzetközi fórumválasztás, az utóbbi azért, mert az értekezés a választottbírósági megállapodásokat a nemzeti bíró hatáskörére gyakorolt negatív joghatás szempontjából vizsgálja (derogációs nézőpont), ugyanakkor nem képezi vizsgálatunk tárgyát a választottbírói jogalkalmazás és a választottbírák saját hatáskörükkel kapcsolatos döntése.

230. A közrend, mint a fórumválasztás korlátja két kontextusban merül fel a kortárs bírói gyakorlatban, illetve a jogtudományban. Mindkét esetben arról van szó, hogy a nem kikötött fórum a jogvita *pre-adjudikatív* fázisában egy „közrendi tesztet" futtat le, melynek eredményeképp a fórumválasztó megállapodás kikényszerítése – imperatív normákra való hivatkozással – mellőzésre kerülhet.

4.2.3.4. Közrendi teszt a hipotetikus érdemi határozat ürügyén

231. Az egyik esetcsoportban az a kérdés, hogy megelőzheti-e a nem kikötött fórum saját anyagi jog közrendjének sérelmét a fórumválasztó megállapodás ki nem kényszerítésével. A közrendi teszt itt a kikötött fórum által az *ügy érdemében meghozatalra kerülő „hipotetikus" ítélet vonatkozásában* kerül lefolytatásra. A nemzetközi bírói gyakorlat egy ilyen közrendi teszt kérdésben megosztott.

---

[113] Mádl-Vékás 87. Burián – Raffai – Szabó 227-228. Geimer 1083.
[114] Mádl-Vékás 87. Raffai 134-142.
[115] Boóc a transznacionális közrenddel kapcsolatban hivatkozik Pierre Lalive svájci jogtudós munkásságára (Boóc 2018. 220.).
[116] Gaillard szerint a transznacionális közrendnek a választottbírói ítélkezés során van szerepe, és a választottbírákat segíti abban, hogy az előttük fekvő jogi probléma megoldása során figyelmen kívül hagyják az egyes nemzeti jogok partikuláris, anakronisztikus szabályait. Álláspontja szerint helytelen, amennyiben e fogalmat a nemzeti bíróságok ítélkezése kapcsán használjuk. (Gaillard 61, 112-119.) Seraglini – Ortscheidt a transznacionális közrend kapcsán kiemeli, hogy gyakran ezen fogalom nevében tagadják meg a választottbírák a felek akaratnak érvényesülését egy felek által választott jog szabálya, illetve egy adott szerződés rendelkezése kapcsán. (Seraglini – Ortscheidt 897.) Racine szerint a nemzetközi választottbíró, aki nem kötődik semmilyen állami jogrendhez, egy transznacionális bíró, aki a transznacionális közrend őre. (Racine 509-511.)
[117] Lew – Mistelis – Kröll 423. Kleinheisterkamp 137-141.

DOI: 10.15774/PPKE.JAK.2024.006

232. A német bíróságok hajlamosak mellőzni a fórumválasztó megállapodások kikényszerítését, amennyiben az ahhoz vezethetne, hogy a kikötött fórum nem alkalmazná a német jog imperatív szabályait. Egy ügyben az USA-beli megbízó és egy német kereskedelmi ügynök közötti szerződés egyrészt kizárta az ügynök jogát a szerződés megszűnését követő kártalanításra, másrészt Virginia állam jogát és egy virginiai bíróság kizárólagos joghatóságát kötötte ki a felek jogvitáira. Az ügynök a német bíróság előtt indított pert a megbízó ellen kártalanítás iránt, a másodfokon eljáró bíróság pedig azon az alapon mellőzte a joghatósági megállapodás alkalmazását, hogy a kijelölt fórum nem alkalmazná a német imperatív szabályokat, melyek a vonatkozó, kereskedelmi ügynökökre vonatkozó uniós irányelv nemzeti végrehajtásának minősülnek, s amelyeket „joghatóságilag is biztosítani" kell. A legfelsőbb bíróság a másodfokú döntést azzal hagyta helyben, hogy a kártalanítási jogot előíró szabályok a német jog imperatív rendelkezései, melyek nem kerülhetők meg nem EU tagállam jogának választásával, illetve olyan fórumválasztással, mely nem EU tagállami bíróságot jelöl ki. [118]

233. A fentiekkel szemben a francia joggyakorlat merőben ellentétes álláspontot fogad el, és kikényszeríti a felek fórumválasztó megállapodását, még akkor is, amennyiben a jogvitában a francia jog eltérést nem engedő imperatív szabályának *(loi de la police)* alkalmazása merülhet fel. A *Riviera Motors v. Aston Martin ügyben*[119] az angol luxusautógyártó és francia disztribútor közötti szerződés az abból eredő jogvitákra az angol jogot és az angol bíróságok kizárólagos joghatóságát kötötte ki, és amikor a francia ügynök mégis a francia bírósgok előtt indított pert a kereskedelmi kapcsolatok durva megszakítása miatt fizetendő kártérítés iránt, mely a francia jog imperatív szabályának minősül. A Cour de cassation a francia bíróságok joghatóságának hiányát megállapító alsóbb fokú döntést helybenhagyva hangsúlyozta, hogy a joghatósági kikötésre figyelemmel nincs jelentősége annak, hogy felmerül-e a fórum imperatív szabályainak alkalmazása az ügyben.

4.2.3.5. Közrendi teszt a fórumválasztó megállapodás vonatkozásában

234. A témánk szempontjából releváns másik esetcsoportban az a kérdés, hogy megelőzheti-e a nem kikötött fórum saját eljárásjogi közrendjének sérelmét a fórumválasztó megállapodás ki nem kényszerítésével? Ezekben az eseteken a bíróságok *a közrendi tesztet közvetlenül a fórumválasztó kikötés vonatkozásában* folytatják le. A bíróságok azt vizsgálják, hogy a joghatósági, illetve választottbírósági megállapodás kikényszerítése sértheti-e a nem kikötött bíróság közrendjének részét képező alapvető anyagi jogi normákat (pl. joggal való visszaélés tilalma, egyéb generálklauzulák stb.), illetve eljárásjogi garanciákat (pl. bírósághoz való jog, fegyverek egyenlősége stb.) E kérdés kapcsán a nemzetközi bírói gyakorlat szintén megosztott.

235. Az angol bíróságok jellemzően nem mutattak hajlandóságot a fórumválasztó megállapodás kikényszerítésének mellőzésére az eljárásjogi garanciák sérelme miatt.[120] A francia legfelsőbb bíróság a hírhedt *Rothschild ügyben* a francia szerződési jog potesztatív szerződési feltételeket tiltó szabályára hivatkozva mellőzte egy luxemburgi bíróságok joghatóságát kikötő aszimmetrikus kikötés kikényszerítését. Orosz legfőbb bírói fórum a *Russian Telephone Company v. Sony Ericsson ügyben* szintén mellőzte az aszimmetrikus fórumválasztó megállapodás kikényszerítését alapvető eljárásjogi elvek sérelmére történő

[118] BGH 2012. szeptember 5. napján hozott VII ZR 25/12. sz. ítélet.
[119] Cour de cassation, Chambre civile 1, 18 janvier 2017. 15-26.105.
[120] Ld. 5.1. pont

hivatkozással.[121] Ezekben az esetekben az eljáró bíróságok arra való tekintet nélkül alkalmazták a nemzeti jog szabályait, hogy a fórumválasztó megállapodásra más állam joga volt az irányadó. Ezen utóbbi bírói döntések szerint a fórumválasztó megállapodásra irányadó jog körében a *lex fori* feltétlen alkalmazást igénylő imperatív szabályai felülírták a *lex causae* egyébként irányadó szabályait. Mivel a kérdés az aszimmetrikus joghatósági és választottbírósági megállapodások kapcsán releváns probléma, ezzel a kérdéskörrel külön fejezetben foglalkozunk.[122]

4.3. A fórumválasztás alapjogi aspektusai

236. A fórumválasztó megállapodások azon eljárásjogi hatása, hogy a bírói hatáskört véglegesen módosítják, a felek számára a bíróság előtti igényérvényesítés korlátját jelenti, mely kapcsán felmerül az alapvető emberi jogok sérelmének kérdése. A fórumválasztás és az alapvető emberi jogok közötti összefüggés vizsgálatát egyrészt az indokolja, hogy az európai régióban az alapvető emberi jogok olyan univerzális értékeket testesítenek meg, melyek a jogrendszerek megkerülhetetlen alkotóelemét képezik: az Emberi Jogok Európai Egyezménye által védett alapvető emberi jogok – így a 6. Cikk által garantált tisztességes eljáráshoz való jog – az EU Bíróság gyakorlata alapján az *európai közrend fogalmi körébe* tartoznak.[123] Emellett – mint ahogy arra *Raffai* felhívja a figyelmet – az EJEB joggyakorlata beépül a nemzeti közrend fogalmába is, és a nemzeti bíróságok is gyakran hivatkoznak a nemzeti közrend körében az EJEB döntéseire.[124] Erre példa, hogy a hazai bírói gyakorlatban is megjelenik bizonyos alapjogoknak – így a bírósághoz fordulás jogának, illetve a jogorvoslati jognak – a *nemzeti közrend* keretében történő felfogása.[125] Másrészt a hazai bírói gyakorlat a választottbíráskodás kapcsán is gyakran utal – az EJEE által deklarált és a strasbourgi gyakorlatban kikristályosodott – tisztességes eljáráshoz való jogra, mint olyan alapvető eljárási garanciára, melynek választottbírósági eljárásban is érvényesülnie kell.[126] Az emberi jogok a fentiek alapján a közrendet tartalommal kitöltő, a *közrend fogalmát konkretizáló funkciót* töltenek be a jogalkalmazásban.[127] Fentiekre tekintettel az alábbiakban az EJEE, az Alapjogi Charta és az Alaptörvény alapján megvizsgáljuk, hogy a felek a fórumválasztása, mint jogügylet mennyiben korlátozhatja a felek alapvető emberi jogait.

4.3.1. Az Emberi Jogok Európai Egyezménye

4.3.1.1. Az EJEE státusza

237. Az alapjogok európai jogfejlődése szempontjából kiemelt helyet foglal el az Európa Tanács keretében létrejött, az Emberi Jogok és Alapvető Szabadságok védelméről szóló Rómában 1950. november 4. napján kelt egyezmény („Emberi Jogok Európai Egyezménye”).

---

[121] Ld. 5.5. pont
[122] Ld. 9. Fejezet
[123] Raffai 134-137. Ld. különösen a Krombach ítéletet a tisztességes eljáráshoz való (right to fair trial) jog kapcsán.
[124] Raffai in MJ II.2. és III.1. pontok
[125] Raffai ekörben idézi a BH2003.127. sz. alatt közzétett eseti döntést, melynek alapjául szolgáló ügyben jogszabálysértés nélkül megállapított, de abszolút összegben kirívóan magas (32Mrd Ft-os pertárgyérték mellett 290M Ft) perköltség miatt került érvénytelenítésre egy választottbírósági ítélet a közrend sérelmére való hivatkozással. A döntés indokolása a negatív társadalmi értékítélet mellett hivatkozik arra is, hogy a magas összegű ügyvédi munkadíj korlátozza a felek bírósághoz fordulásának, illetve jogorvoslati jogának gyakorlását. (Raffai 193-195.). Az eseti döntés kritikájára ld. Kecskés in EJ 14. Boóc 187-192.
[126] Balog 56. BH2017.161. (Kúria Gfv. VII. 30.367/2016.), EH 2011.2421 (Legf. Bír. Gfv. X. 30.188/2011.) EH 2008.1794 (Legf. Bír. Gfv. XI. 30.520/2007.) EH 2006.1429 (Legf. Bír. Gfv. XI. 30.226/2005. sz.)
[127] Raffai in MJ. II.2.

DOI: 10.15774/PPKE.JAK.2024.006

Az EJEE regionális emberi jogi nemzetközi szerződésként a tagállamait kötelezi és azokat a természetes és jogi személyeket jogosítja, akik a tagállamok joghatósága alá tartoznak.[128] Az Egyezmény a tagállamok számára negatív és pozitív kötelezettségeket hoz létre, melyek megsértése megalapozza az adott tagállam felelősségét az Egyezmény alapján, amennyiben a jogsértés betudható az adott tagállamnak.[129] Az EJEE rendelkezései tehát alapvetően vertikális hatályúak, és nem rónak közvetlen kötelezettséget a magánjogi jogalanyokra, hogy egymás Egyezményben biztosított jogait ne sértsék meg (közvetlen horizontális hatály).[130] Ugyanakkor az Egyezmény rendelkezéseinek *közvetett horizontális hatása* van, mely alapján a tagállamok szerveinek pozitív kötelezettsége annak megelőzése, hogy a magánjogi jogalanyok egymás emberi jogait megsértsék.[131]

4.3.1.2. Az EJEE 6. Cikke és a bírósághoz fordulás joga

238. Az EJEE 6. cikk 1. bekezdése deklarálja a tisztességes eljáráshoz való jogot *(right to fair hearing)*, melyet számos részjogosultság alkot, így különösen a bírósághoz való jog, a törvény által létrehozott független és pártatlan bírósághoz való jog, a *fair* eljáráshoz való jog, az ésszerű időn belüli döntéshez való jog, a nyilvános tárgyaláshoz és ítélethirdetéshez való jog, az ártatlanság vélelme, a terheltet megillető jogok, stb.[132] A bírósághoz való jog *(right to court)* maga is több elemre bontható, mivel i) egyrészt magában foglal egy szervezeti jellegű kötelezettséget, mely arra irányul, hogy az állam fenntartson egy olyan bírósági rendszert, melyben bírósági eljárásokat lehet indítani, mely a *bírósághoz fordulás jogában (right to access to court)* testesül meg, [133] ii) másrészt tartalmaz egy minőségi követelményt is, nevezetesen azt, hogy a bírói jogvédelem *gyakorlati és hatékony* legyen (*practical and effective)*.[134]

239. Fórumválasztó megállapodás megkötésével a felek a fenti részjogosultságok közül elsősorban *a bírósághoz való fordulás jogát* korlátozzák, mivel a választottbírósági, illetve joghatósági kikötés miatt nem bármely bíróság előtt kezdeményezhetnek jogvitát egymás ellen. Választottbírósági megállapodás megkötése ezen túlmenően még további az EJEE 6. cikk 1. bekezdése szerinti jogosultságokat is érint, így például a törvény által létrehozott bírósághoz való jogot a nyilvános tárgyaláshoz való jogot, az ésszerű időn belüli döntéshez való jogot stb.

240. Az EJEB gyakorlata szerint a *bírósághoz fordulás joga* nem abszolút, azt az állam korlátozhatja, különös tekintettel arra, hogy ezen jog természeténél fogva állami szabályozást igényel. A szabályozás során az állam bizonyos mérlegelési jogkört élvez, ugyanakkor a korlátozás nem lehet olyan, mely a bírósághoz fordulás jogát oly módon, vagy oly mértékben akadályozza, hogy a jog lényege sérül, továbbá a korlátozásnak jogos célt *(legitimate aim)* kell szolgálnia, és az alkalmazott eszközöknek az elérni kívánt céllal arányban *(proportionality)* kell állniuk.[135]

---

[128] Sonnevend – Kajtár in EJEE Kommentár 3.
[129] Sonnevend – Kajtár in EJEE Kommentár 5.
[130] Sonnevend – Kajtár in EJEE Kommentár 9.
[131] Sonnevend – Kajtár Uo.
[132] Rozsnyai – Koósné in EJEE Kommentár 104-117.
[133] Golder v. United Kingdom (No. 4451/70) ítélet, 36. pont; Beneficio Cappella Paolini v. San Marino (No. 40786/98) ítélet, 29. pont. Rozsnyai – Koósné 115.
[134] De Geouffre de la Pradelle v. France (No. 12964/87) 1992. december 16. Bellet v. France (No. 23805/94) 1995. december 4.
[135] Mutu and Pechstein v. Switzerland (Nos. 40575/10 and 67474/10) 2018. október 2. 93. pont

DOI: 10.15774/PPKE.JAK.2024.006

241. Az EJEB gyakorlatában a joghatósági megállapodások kérdése ritkán merül fel. A *Gauthier ügyben*[136] egy belga munkavállalónak a zaire-i légitársasággal kötött munkaszerződése jogvitákra a kinshasai bíróságok kizárólagos illetékességét kötötte ki, amit a belga bíróságok kikényszerítették, megállapítva joghatóságuk hiányát a munkavállaló által indított kereset vonatkozásában. Mikor a munkavállaló arra hivatkozott, hogy ezáltal a belga állam bíróságai megfosztották őt a tisztességes eljáráshoz való jogától, mivel egy harmadik állam bírósága elé küldték, melynek függetlensége és pártatlansága megkérdőjelezhető, az EJEB hangsúlyozta, hogy a munkavállaló aláírta a joghatósági kikötést, és sem az Egyezmény 6. Cikke, sem más rendelkezése nem írja elő a részes államok számára, hogy megakadályozzák állampolgáraikat a joghatósági megállapodások megkötésében.

242. Ami a választottbíráskodást illeti, az Egyezmény 6. cikk 1. bekezdése nem tiltja, hogy a felek közötti vagyonjogi természetű jogviták elbírálására választottbíróságok kerüljenek felállításra.[137] Az EJEB gyakorlata alapján ugyanis bizonyos ügyekre, ügycsoportok elbírálására a klasszikus bírósági rendszeren kívüli speciális szervek is felállíthatók, feltéve, hogy azok eljárása során meghatározott garanciák érvényesülnek.[138] A joggyakorlat megkülönbözteti egymástól egyrészt az *önkéntes választottbíráskodást*, mely a felek szabad akaratán alapul, másrészt a *kötelező választottbíráskodást*, melynek igénybevételét jogszabály írja elő, így ezen vitarendezési mód alól a felek nem tudják magukat kivonni. Kötelező választottbíráskodás esetén ugyanazon eljárási garanciáknak kell érvényesülniük, mint az állami bírósági eljárásban, így az Egyezmény 6. cikkének fentiekben említett részjogosultágai megfelelően alkalmazandók.[139]

4.3.1.3. Választottbíráskodás – lemondás a bírósághoz való fordulás jogáról

243. A felek önkéntes akaratelhatározásán alapuló választottbíráskodást az EJEB a *bírósághoz való fordulás jogáról való részleges lemondásként* értelmezi, mely érvelés először a ’60-as évek elején jelent meg az *X c. République Féderale d’Allemagne ügyben*.[140]:

> (…) a magánszemélyek közötti választottbírósági szerződés megkötése a 6. cikk (1) bekezdésben biztosított jogok gyakorlásáról való részleges lemondásnak minősül; az említett cikk, vagy az Egyezmény bármely más cikkének szövege kifejezetten nem tiltja az ilyen lemondást; a Bizottság vélelmezni sem tudja, hogy a Szerződő Államok, melyek elfogadták a 6. cikk (1) bekezdéséből származó kötelezettségeket, arra vállaltak volna kötelezettséget, hogy megakadályozzák a joghatóságuk alá tartozó személyek számára, hogy bizonyos ügyeket választottbírói útra utaljanak (…)[141]

A fenti érvelés *a felek akarati szabadságának tiszteletére épül*, mely alapján az Egyezmény kifejezett tiltó szabályozásának hiányából *a contrario* következik a választottbírósági

---

[136] Vincent Gauthier c. La Belguiqe (No 12603/86) 1989. március 6.
[137] Suda c. République Tchèque (No 1643/06) 2010. október 28.
[138] Lithgow and others v. the United Kingdom (No. 9006/80; 9262/81; 9263/81; 9265/81; 9266/81; 9313/81; 9405/81) 1986. július 8. 201 pont
[139] Bramelid et Malmström c. Suède, (Nos 8588/79 et 8589/799 a Bizottság döntése 1989. október 12. 30. pont. Suda c. République Tchèque 49. pont; Mutu and Pechstein 95. pont. Tinta-Feria 78.
[140] Affaire X. c. République Federale d'Allemagne (No. 1197/61) 1962. március 5.
[141] Affaire X. c. République Federale d'Allemagne (No. 1197/61) 1962. március 5. *« … que la conclusion d'un compromis d'arbitrage entre particuliers s'analyse juridiquement en une renonciation partielle à l'exercice des droits que définit l'article 6 paragraphe 1 (art. 6-1); que rien, dans le texte de cet article ni d'aucun autre article de la Convention, n'interdit expressément pareille renonciation; que la Commission ne saurait davantage présumer que les Etats Contractants, en acceptant les obligations qui découlent de l'article 6 paragraphe 1 (art. 6-1), aient entendu s'engager à empêcher les personnes placées sous leur juridiction de confier à des arbitres le règlement de certaines affaires … »;*

szerződés megkötésének megengedettsége. A bírósághoz való fordulás jogáról való részleges lemondás kapcsán több döntés hangsúlyozza, hogy annak tagadhatatlan előnyei vannak az érintett személyre és az igazságszolgáltatás működésére nézve, utóbbi kapcsán ilyen előny az állami bíróságok ügyterhének csökkentése.[142]

244. Fentiek alapján a választottbíráskodás mint a bírósághoz való fordulás jogáról való lemondás elvileg és általánosságban megengedett az Egyezmény alapján. Ugyanakkor a lemondás joga egyrészt korlátokhoz kötött, mivel nem minden jogról lehet érvényesen lemondani, másrészt feltételekhez kötött.

4.3.1.4. A lemondás korlátai

245. A jogtudományban konszenzus uralkodik abban a tekintetben, hogy az Egyezmény 6. Cikk 1. bekezdésében foglalt valamennyi jogról összességében nem lehet érvényesen lemondani.[143] Kérdés, hogy melyek azok a jogok, melyek vonatkozásában egy választottbírósági megállapodás megkötése nem jelent előzetes lemondást? Az EJEB ítélkezési gyakorlata alapján *két ilyen jogosultság körvonalazódik*: egyrészt *a független és pártatlan bírósághoz való jog, másrészt a fair eljáráshoz való jog.*

246. Ami a független és pártatlan bírósághoz való jogot illeti, a *Suovaniemi ügyben* a bíróság hangsúlyozta, hogy az a fél, amelyik azt követően is kifogás nélkül részt vesz a választottbírósági eljárásban, hogy ismertté váltak számára az egyik választottbíró pártatlanságának hiányát megalapozó objektív körülmények, lemond az Egyezmény 6. cikk (1) bekezdése szerinti független és pártatlan bírósághoz való alapvető jogáról.[144] Ebből *a contrario* az következik, hogy a választottbírósági megállapodás megkötése önmagában nem eredményezte a független és pártatlan bírósághoz való jogról való lemondást, melyhez a fél választottbírósági eljárásban tanúsított magatartása vezetett. Ugyanezt a következtetést erősíti meg a *Mutu and Pechstein ügyben*[145] hozott döntés, ahol szintén a választottbírósági megállapodás megkötését követően a választottbírósági eljárásban előterjesztett kifogást értékelte a bíróság olyan körülményként, mely a lemondást érvénytelenné tette.

247. A *fair eljáráshoz való jog* szintén több részjogosultságot tartalmaz, így különösen a kontradiktórius eljáráshoz való jogot, a nyilatkozattételhez való jogot, illetve a fegyverek egyenlőségének elvét.[146] Az EJEB több választottbíráskodással kapcsolatos döntésében is megjelenik az érvelés, hogy az Egyezmény 6. Cikk 1. bekezdése nem sérült, mivel a fél a választottbírósági eljárásban érveit előadhatta, a másik fél érveivel ütköztethette.[147] Az EJEB a *Dombo Beheer ügyben* kimondta, hogy a magánjogi jogvitákban a *fegyverek egyenlőségének elve megköveteli*, hogy a félnek megfelelő lehetősége legyen az ügye előterjesztésére, ideértve a bizonyítékokat is, olyan feltételek mellett, melyek nem helyezik őt lényegesen hátrányosabb helyzetbe az ellenfeléhez képest.[148] A *Tabbane ügyben*[149] a kérelmező a fegyverek egyenlőségének sérelme körében arra hivatkozott, hogy a

[142] Deweer c. Belgium (No. 6903/75) ítélet, 49. pont. K.R. c. la Suisse (No. 10881/84) 1987. március 4; Jon Axelsson and others c. Sweeden (No. 11960/86) 1990. július 13.
[143] Feria-Tinta 81.
[144] Osmo Suovaniemi and others v. Finnland (No. 31737/96) 1999. február 27.
[145] Mutu and Pechstein v. Switzerland (Nos. 40575/10 and 67474/10) 2018. október 2
[146] Rozsnyai – Koósné 128.
[147] Transado - Transportes Fluviais Do Sado, S.A. c. le Portugal (No. 35943/02) 2003. december16. ítélet 2. pont; Ld. Nordström-Janzon döntés.
[148] Dombo Beheer B.V. v. The Netherlands (*no. 14448/88) 1993. október 27.*
[149] Noureddine Tabbane c. la Suisse (No. 41069/12) 2012. július 2.

választottbíróság döntését csak az ellenfél által prezentált szakértői véleményre alapozta, melyet a kérelmező magánszakértője észrevételezett, ugyanakkor a választottbíróság indítványa ellenére elmulasztotta új pénzügyi szakértő kirendelését. Mivel az EJEB a fenti hivatkozást annak ellenére érdemben vizsgálta, hogy megállapította a 6. Cikk 1. bekezdésében biztosított garanciáról való részleges lemondást, ebből *a contrario* következik, hogy a választottbírósági megállapodás megkötése nem jelent előzetes lemondást a fair eljáráshoz való jogról.[150]

4.3.1.5. A lemondás feltételei

248. Az EJEE gyakorlatában a bírósághoz fordulás jogáról való lemondásnak i) *jogszabály által megengedettnek* ii) *önként vállaltnak, és iii) egyértelműnek kell lennie*, iv) továbbá *bizonyos minimális garanciáknak teljesülniük kell, melyek a lemondás súlyával arányban állnak*.[151] Marshall szerint még további feltételek is vannak, így a joglemondásnak „közvetlennek" *(direct)*, informáltnak és intelligensnek" *(knowing and intelligent")* valamint „közérdekbe nem ütközőnek" kell lennie *(„not run counter to any important public interest")*.[152] Álláspontom szerint a Marshall által hivatkozott első feltétel az önkéntesség, a második feltétel az egyértelműség, a harmadik pedig a megengedettség fogalmi körébe vonható. Amennyiben a bírósághoz való fordulás jogáról való lemondás fenti feltételei nem teljesülnek maradéktalanul, az azzal a következménnyel jár, hogy a bíróság a választottbírósági eljárás megfelelőségét az Egyezmény 6. Cikk (1) bekezdése által garantált valamennyi jogosultság tükrében vizsgálja, mint jogszabály által elrendelt kötelező választottbíráskodást.[153]

249. A lemondás feltételeinek teljesülése kapcsán az EJEB gyakorlatában B2B viszonyokban viszonylag alacsony szintű kontroll érvényesül. A *Transado ügyben*[154], ahol egy portugál cég kötött 20 évre szóló közlekedési szolgáltatásokra vonatkozó koncessziós szerződést választottbírósági klauzulával, a bíróság hangsúlyozta, hogy az ilyen kikötések az adott szerződéstípus kapcsán szokásosak. Több esetben a vizsgálat pusztán arra szorítkozott, hogy az egyedi szerződésben, vagy általános szerződési feltételekben szereplő választottbírósági kikötés elfogadásakor a fél akaratát befolyásolta-e valamilyen kényszer, illetve fenyegetés, és mivel maga a kérelmező sem hivatkozott ilyen körülményre, az EJEB arra jutott, hogy a lemondás érvényes volt.[155]

250. Az *Eiffage ügyben*[156] – ahol több mérnöki cég a Nukleáris Kutatás Európai Tanácsa által meghirdetett tenderen vett részt, melynek dokumentumai között szerepelt választottbírósági kikötés – az EJEB hangsúlyozta, hogy a kérelmezők szerződéses szabadságukkal élve vettek részt a pályázati eljárásban, a választottbírósági kikötés a tender dokumentáció általános szerződési feltételeiben egyértelmű volt, így nem volt alkalmas arra, hogy a kérelmezőket megtévessze. A *Tabbane ügyben* az egyértelműség kapcsán az EJEB hangsúlyozta, hogy e kérdéskört a nemzeti bíróságnak kell a rendelkezésre álló tények, bizonyítékok alapján mérlegelnie, melyet csak kivételesen, annak önkényes, vagy ésszerűtlen volta esetén van

[150] Tabbane ítélet 38-40. pontok
[151] Feria-Tinta 80. (Suda c. République tchèque (No 1643/06) Ítélet 48-49 pontok. Tabbane ítélet 27. pontja Mutu and Pechstein Ítélet 96. pontja.)
[152] Marshall 310.
[153] Mutu and Pechstein ítélet 115. pont
[154]Transado - Transportes Fluviais Do Sado, S.A. c. le Portugal (No. 35943/02) 2003. december16. ítélet 2. pont
[155] Noureddine Tabbane c. la Suisse (No. 41069/12) 2012. július 2. ítélet 29. pont. Guido Pastore v. Italy (No. 46483/99). 1999. május 25.
[156] Eiffage S.A. et autres c. la Suisse (No. 1742/05) 2009. szeptember 15.

lehetőség felülmérlegelni, a minimális garanciák kapcsán pedig kiemelte, hogy a kérelmező a választottbírósági eljárásban jogosult volt választottbírót jelölni, aki választottbíró társaival választotta az eljárásra a svájci jogot, majd a svájci rendes bíróság a kérelmező által felhívott ténybeli és jogi kérdéseket megvizsgálta és indokolással ellátott döntéssel utasította el az érvénytelenítési keresetet.[157]

251. A professzionális sportolók által kezdeményezett *Mutu and Pechstein ügyet* ugyanakkor a Bíróság a fenti döntésektől elhatárolta. Az ügy egyik kérelmezője, egy gyorskorcsolyázó kapcsán a Bíróság megállapította, hogy a sportoló nem volt reális döntési helyzetben a választottbírósági kikötés elfogadásakor, mert amennyiben azt visszautasítja, úgy egyáltalán nem indulhatott volna professzionális sportversenyeken, mellyel a megélhetését veszélyeztette volna, így lemondása nem volt önkéntes.[158] Szintén a *Mutu and Pechstein ügyben* a bíróság a lemondás ideje kapcsán nemcsak a választottbírósági megállapodás megkötését, hanem az azt követő jogcselekményeket is vizsgálta, így megállapította, hogy a futballista, aki a folyamatban lévő választottbírósági eljárásban kifogásolta a választottbíró pártatlanságát, illetve függetlenségét, utóbb sikerrel hivatkozott arra, hogy a bírósághoz való fordulás jogáról való lemondása nem volt egyértelmű.[159]

252. Több döntés hangsúlyozza, hogy a bírósághoz fordulás jogáról való lemondás kapcsán az adott ügy alapjául szolgáló választottbírósági kikötés és a választottbírósági eljárás mellett figyelembe kell venni az adott államban a választottbíráskodással kapcsolatos alapvető jogi kereteket is, így a választottbíráskodás tagállami szabályozását.[160] Ez természetesen nem jelenti azt, hogy az Egyezmény azt követelné meg, hogy a választottbírósági eljárások mindenben megfeleljenek az EJEE 6. Cikkében szereplő követelményeknek. Így például egyértelmű, hogy bizonyos tekintetben – különösen a nyilvánosság kérdésében – nem is cél, hogy a választottbírósági eljárások megfeleljenek az EJEE 6. Cikkének.[161] Ugyanígy az EJEB a jogvita ésszerű időn belüli eldöntése kapcsán sem vizsgálja a választottbírósági eljárás hosszát, legfeljebb az azt követő, illetve azzal kapcsolatos állami bírósági eljárást.[162]

253. Az Egyezmény alapján a választottbírósági határozatok érvénytelenítése körében az államok széleskörű mérlegelési jogkörrel rendelkeznek az egyes érvénytelenítési okok szabályozása kapcsán, mivel az érvénytelenítés sokszor azzal a következménnyel jár, hogy egy hosszú és költséges választottbírósági eljárás értelmetlenné válik és jelentős erőforrást és költséget kell fordítani egy új eljárásra.[163] Emiatt nem kell, hogy választottbírósági határozatok érvényteleníthetők legyenek amiatt, mert a felek a választottbírósági eljárásban nem rendelkeztek teljeskörűen az Egyezmény 6. cikk 1. bekezdése által biztosított jogokkal.[164] Az Egyezmény azt sem tiltja, hogy az állam a területén domicíliummal nem rendelkező felek számára lehetővé tegye, hogy előre lemondjanak a választottbírósági határozat elleni érvénytelenítési per megindításának jogáról, mivel ez arányban áll a jogalkotó nemzetközi választottbíráskodás hatékonyágát célzó jogpolitikai céljával.[165] A választottbírósági

[157] Tabbane ítélet 30-31. pont
[158] Mutu and Pechstein ítélet 108-115. pontok
[159] Mutu and Pechstein ítélet 122. pont
[160] Nordström-Janzon c. the Netherlands (No. 28101/95) 1996. november 27. K.R. contra la Suisse (No. 10881/84) 1987. március 7.;
[161] Nordström-Janzon ítélet
[162] K.R. contra la Suisse döntés; Apollo Engineering Limited against the United Kingdom (No.22061/15) 2019. július 2. ítélet 40. pontja; Eiffage ítélet 2.b) pont
[163] Nordström-Janzon ítélet, Suovaniemi ítélet
[164] Nordström-Janzon ítélet
[165] Tabbane ítélet 32-34. pont

határozatok végrehajtása kapcsán több döntés hangsúlyozza, hogy a bírósághoz való fordulás jogáról való részleges lemondás következtében nincs szó az állam választottbíráskodással kapcsolatos felelősségének teljes kizárásáról, így az állami bíróságok a végrehajtási szakaszban is bizonyos ellenőrzést gyakorolnak a választottbírósági eljárások tisztességessége és jogszerűsége felett.[166]

4.3.1.6. Hatékony bírói jogvédelem

254. Az Egyezmény alapján a bírósághoz való fordulás jogának hatékonynak kell lennie, mely követelmény alapján az egyénnek *„egyértelmű, gyakorlati és hatékony* lehetőséggel*" („clear, practical and effective opportunity")* kell rendelkeznie arra, hogy kifogásoljon valamely aktust, amely a jogaiba való beavatkozást valósít meg.[167] Önmagában a perlési jogosultság biztosítása nem feltétlenül garantálja a jogvédelem hatékonyságát, amennyiben a nemzeti jog kiüresíti a bíróság vizsgálati jogkörét és ezáltal megfosztja az eljárást megindító felet a siker reményétől.[168] Szükséges, hogy a bíróság teljes felülvizsgálati jogkörrel rendelkezzen, mely alapján képes a jogvita teljeskörű elbírálására és a jogsérelem tényleges orvoslására, így a kereseti kérelem keretei között felülvizsgálhassa mind a ténybeli, mind a jogi kérdéseket. A bíróság teljes felülvizsgálati jogköre nem korlátozható az ügy bizonyos aspektusaira, és nem lehet a függvénye más szerv döntésének.[169]

255. Fentieken túl az EJEB az adott ügy speciális körülményei alapján több esetben is megállapította a gyakorlati és hatékony bírói jogvédelem hiányát, annak ellenére, hogy a bírói út igénybevételére formális lehetőség volt. Az EJEB gyakorlatában ezek az esetek három fő csoportra oszthatók.[170] Egyrészt, sérülhet a hatékony jogvédelem, amennyiben az érintett számára az eljárás megindításához szükséges költségek – jellemzően illetékek, biztosítékok – olyan magasak, melyek a gyakorlatban nem teszik lehetővé a bírósági eljárás megindítását.[171] Másrészt, az EJEB az eljárásra irányadó nemzeti jog által előírt határidők kapcsán is több esetben megállapította a hatékony és gyakorlati jogvédelem sérelmét.[172] Harmadrészt, sérült a gyakorlati és hatékony jogvédelem követelménye különböző (eljárás)jogi korlátok miatt, melyek kizárták, illetve korlátozták a bírósághoz való fordulás lehetőségét. Így az EJEB több esetben állapította meg, hogy a nemzeti bíróságok túlzottan szigorú jogértelmezése (formalizmusa) megfosztotta az egyént a bírósághoz való fordulás jogától.[173]

---

[166] Jakob Boss Söhne KG v. Federal Republic of Germany (No. 18479/91.) 1991. december 2. Firma Heinz Schiebler KG v. Federal Republic of Germany (No. 18805/91). 1991. december 2.
[167] De Geouffre de la Pradelle v. France (No. 12964/87) 1992. december 16.; Bellet v. France (No. 23805/94) 1995. december 4.
[168] K.M.C. v. Hungary (No. 19554/11) 2012. július 10.
[169] Terra Woningen b.v. V. The Netherlands (No. 20641/92) 1996. december 17.; Chevrol v. France (No. 49636/99) 2003. február 13.
[170] Kézikönyv a 6. Cikkről – A tisztességes eljáráshoz való jog (polgári jogi ág). Európa Tanács/Emberi Jogok Európai Bírósága, 2013. 14.
[171] García Manibardo v. Spain (No. 38695/97.) 2000. február 15.; Kreuz v. Poland (No. 28249/95) 2001. június 19. Weissman and Others v. Romania (No. 63945/00) 2006. május 4.
[172] Melnyk v.Ukrajna, (No. 23436/03) 2006. március 28.; Yagtzilar and others v. Greece (No. 41727/98 2001.) 2001. december 6.
[173] Pérez de Rada Cavanilles v. Spain (No. 116/1997/900/1112) 1998. október 8.; Miragall Escolano and Others v. Spain (Nos. 38366/97, 38688/97, 40777/98, 40843/98, 41015/98, 41400/98, 41446/98, 41484/98, 41487/98 and 41509/98) 2000. január 25.; Sotiris and Nikos Koutras Attee v. Greece (Application no. 39442/98) 2000. november 16.; Beles és mások kontra Cseh Köztársaság, (No. 47273/99) 2002. november 12.; RTBF v. Belgium, (No. 50084/06) 2011. március 29.

DOI: 10.15774/PPKE.JAK.2024.006

4.3.2. Az Alapjogi Charta

4.3.2.1. Az Alapjogi Charta státusza

256. Mivel az európai integráció alapító szerződéseibe nem kerültek emberi jogi klauzulák, az Európai Közösségeken belül az alapjogok érvényesülését több évtizeden keresztül az Európai Bíróság gyakorlata formálta.[174] A bíróság a kezdeti ellenállást követően – az olasz és német alkotmánybíróságok nyomásának köszönhetően – az 1970-es évektől kezdődően a *Stauder ügyben*[175], az *Internationales Handelsgesellschaft ügyben*[176] és a *Nold ügyben*[177] hozott döntéseivel végül elismerte az alapvető jogok érvényesülését a közösségi jog területén.[178]

257. A három évtizeden keresztül fejlődő alapjogi bíráskodás az ezredfordulón ért mérföldkőhöz, amikor az Európai Tanács 1999-ben elhatározta, hogy létrehoz egy testületet az Unió Alapjogi Chartájának kidolgozására, mely első alkalommal 2000. decemberében a nizzai csúcson került kihirdetésre, majd végül a lisszaboni szerződéssel vált az uniós jog elsődleges forrásává.[179] Az uniós jog elsődleges forrása egyrészt közvetlen alkalmazandó *(direct applicability)*, így nemzeti jogalkotás nélkül a tagállam belső jogának részévé válik. Másrészt az elsődleges uniós jogforrásnak közvetlenül hatálya van *(direct effect)*, azt a tagállamok állampolgárai a nemzeti bíróságok előtt felhívhatják, az alapján közvetlen jogok és kötelezettségek illetik meg őket, amennyiben az adott rendelkezés világos, feltétel nélküli és nem függ további végrehajtási intézkedéstől. [180] Megjegyzést érdemel, hogy az uniós jog közvetlen hatálya, közvetlen alkalmazhatósága, illetve alkalmazandósága kapcsán nincs konszenzus a terminológiát illetően. A *Vincze – Chronowski* szerzőpáros a német jogtudomány eredményei alapján az itt használt terminológiához képest fordított tartalommal használja e fogalmakat.[181] A hazai joggyakorlatban is van példa az ellentmondó fogalom használatra: mely közvetlen hatály *(direct effect, applicabilité directe)* fogalma alatt a magánjogi jogalany által a nemzeti bíróság előtti felhívhatóságot, közvetlen alkalmazandóság *(direct applicability, applicabilité immédiate)* fogalma alatt pedig azt a tulajdonságot érti, hogy a közösségi jog tagállami jogalkotás nélkül válik a belső nemzeti jog részévé.[182]

258. Az Alapjogi Charta 51. cikke alapján a jogforrás címzettjei az Unió intézményei, valamint a tagállamok, amennyiben az unió jogát hajtják végre. Az EU Bíróság az uniós jog végrehajtása fordulatot szélesen értelmezi, így a tagállamoknak az uniós jog alkalmazási körében eljárva kell tiszteletben tartani a Charta rendelkezéseit. Az *Aziz Melki és Selim Abdeli egyesített ügyekben*[183] hozott döntés alapján a tagállami bíróságok közvetlen alkalmazhatják a Chartát de annak előfeltétele egy másik uniós jogi norma alkalmazása.[184] Fentiek alapján az

---

[174] Vincze – Chronowski 540-542.
[175] 29-69. sz. *Erich Stauder v City of Ulm - Sozialamt* ügyben hozott határozat (1969. november 12.) ECLI:EU:C:1969:57
[176] 11/70. sz. *Internationale Handelsgesellschaft mbH v Einfuhr- und Vorratsstelle für Getreide und Futtermittel* ügyben hozott határozat (1970. december 17.) ECLI:EU:C:1970:114
[177] 4/73. sz. *J. Nold, Kohlen- und Baustoffgroßhandlung kontra az Európai Közösségek Bizottsága* ügyben hozott határozat (1974. május 14.) ECLI identifier: ECLI:EU:C:1974:51
[178] Vincze – Chronowski 544-545.
[179] Vincze – Chronowski 566.
[180] Tatham 54-58. Craig and de Búrca 269-277.
[181] Vincze – Chronowski 148-150.
[182] Ld. például a 30/1998. (VI.25) AB határozatot. A 26/2015. (VII.21.) AB határozat ugyanakkor a közvetlen hatály elvéből vezeti le az uniós jog azon tulajdonságát, hogy azt nem kell átültetni a hazai jogba.
[183] C-188/10 és C-189/10 sz. *Aziz Melki és Sélim Abdeli* egyesített ügyekben hozott határozat (2010. június 22.) EU:C:2010:363
[184] Vincze – Chronowski uo.

Alapjogi Charta kellően pontos, feltétlen és végrehajtási intézkedéstől nem függő rendelkezései közvetett horizontális hatállyal bírnak, amennyiben a tagállami bíróság egy másik uniós normát (pl. Brüsszel Ia Rendeletet) alkalmaz.[185]

4.3.2.2. 47. Cikk – a tisztességes eljáráshoz való jog

259. Az Alapjogi Charta a 47. Cikkben szabályozza a hatékony jogorvoslathoz és a tisztességes eljáráshoz való jog jogot.[186] Az Alapjogi Charta 52. Cikk (3) bekezdésére figyelemmel e jogot tartalmában és terjedelmében azonosnak kell tekinteni az EJEE 6. Cikke által garantált tisztességes eljáráshoz való joggal, azzal, hogy a Charta kiterjedtebb védelmet is nyújthat. Erre figyelemmel az Alapjogi Charta hatékony bírói jogvédelemmel és tisztességes eljárással kapcsolatos rendelkezései alkalmazásában az EJEE gyakorlata által biztosított védelmi szint egy „minimum szintnek" felel meg, melyet az EU Bíróság saját hatáskörben szigoríthat.

4.3.2.3. 16. Cikk – a vállalkozás szabadsága és a szerződéses szabadság

260. Az Alapjogi Charta 16. Cikke deklarálja a vállalkozás szabadságát, mellyel kapcsolatban az EU Bíróság megállapította, hogy magában foglalja a gazdasági vagy kereskedelmi tevékenység gyakorlásának szabadságát és a szerződési szabadságot is.[187] Megjegyzést érdemel, hogy az EU Bizottság a Brüsszel I Rendelet felülvizsgálata során a vállalkozás szabadságára és a szerződési szabadságra alapozva érvelt a joghatósági megállapodások hatékonyságának növelése érdekében, hangsúlyozva, hogy a szerződési szabadság elve magában foglalja azt is, hogy a jogrendszer a felek akaratának joghatást tulajdonít.[188] Kiemelést érdemel, hogy az Alapjogi Charta alapján a hatékony jogorvoslathoz és tisztességes eljáráshoz való jog, valamint a vállalkozás szabadságához való jogok azonos védelemben részesülnek.

4.3.3. Hazai alapjogi kontextus

261. A fórumválasztás hazai alapjogi kontextusának felvázolásához érdemes röviden áttekinteni az Alkotmánybíróság gyakorlatát, mivel a testület a választottbíráskodás, illetve választottbírósági megállapodás alkotmányosságának kérdését több döntésében is vizsgálta i) egyrészt a *jogorvoslathoz való jog mint alapvető jog*[189]; ii) másrészt *a bírósághoz fordulás joga mint alapvető jog*[190], iii) harmadrészt *a szerződéses szabadság mint alkotmányos jog*[191] összefüggésében.

---

[185] Marshall 303.

[186] Alapjogi Charta 47. Cikk (1) Mindenkinek, akinek az Unió joga által biztosított jogait és szabadságait megsértették, az e Cikkben megállapított feltételek mellett joga van a bíróság előtti hatékony jogorvoslathoz. (2) Mindenkinek joga van arra, hogy ügyét a törvény által megelőzően létrehozott független és pártatlan bíróság tisztességesen, nyilvánosan és ésszerű időn belül tárgyalja. Mindenkinek biztosítani kell a lehetőséget tanácsadás, védelem és képviselet igénybevételéhez. (3) Azoknak, akik nem rendelkeznek elégséges pénzeszközökkel, költségmentességet kell biztosítani, amennyiben az igazságszolgáltatás hatékony igénybevételéhez erre szükség van.

[187] C-798/18 – C-798/19. sz. *Federazione nazionale delle imprese elettrotecniche ed elettroniche (Anie) és társai v. Ministero dello Sviluppo Economico és Gestore dei servizi energetici (GSE) SpA* egyesített ügyekben hozott ítélet (2021. április 15.) EU:C:2021:280

[188] Marshall 324.

[189] Alkotmány 57. § (5) bekezdése, Alaptörvény XXVIII (7) Cikke

[190] Alkotmány 57. § (1) bekezdése, Alaptörvény XXVIIII (1) Cikke

[191] Alkotmány 9. § (1) bekezdése, Alaptörvény M) Cikke

DOI: 10.15774/PPKE.JAK.2024.006

4.3.3.1. A jogorvoslati jogról való lemondás

262. A választottbíráskodás jogintézményével az Alkotmánybíróság már egy igen korai döntésében foglalkozott, melynek alapjául szolgáló ügyben az indítványozók a rPp. 364. § (1) bekezdésének alkotmányellenességét állították, mivel nem terjesztette ki az ad hoc választottbíráskodás esetén a választottbírósági ítéletek kapcsán érvényesülő bírói felülvizsgálat lehetőségét a Magyar Gazdasági Kamara mellett szervezett Kamarai Választottbíróság tanácsa által hozott választottbírósági ítéletre, s ezáltal megfosztotta az érdekelteket az Alkotmány 57. § (5) bekezdésében biztosított jogorvoslathoz való jogtól.[192] Az Alkotmánybíróság határozatában megállapította, hogy a Kamarai Választottbíróság eljárási szabályait nyilvánosan közzétett szabályzatában maga állapítja meg, mely szerint a választottbíróság ítélete "végleges és kötelező", a kiegészítési és kijavítási kérelmen túl más jogorvoslatra nem ad lehetőséget.

263. Az Alkotmánybíróság e döntésében már lefektette azt az elméleti alapvetést, mely a választottbíráskodást – az EJEB gyakorlatához hasonlóan – az alapjog negatív aspektusa felől közelíti meg. Az Alkotmánybíróság szerint a személyeknek alapvető joga az, hogy - a törvényekben meghatározottak szerint - jogorvoslattal élhessenek az olyan bírói, államigazgatási vagy más hatósági döntés ellen, amely jogukat, vagy jogos érdeküket sérti, ugyanakkor ezzel nem áll ellentétben az, hogy e joguk gyakorlását mellőzzék vagy azt maguk kizárják. A választottbíróság a szerződéses szabadság alapján választható szerv a jogviták eldöntésére, a választással az érdekeltek egyúttal elfogadják a Kamarai Választottbíróságnak azt az általuk is előzetesen megismerhető szabályzatba foglalt eljárási rendjét, amely szerint a leendő döntés ellen nincs, vagy csak korlátozottan van jogorvoslati lehetőség. A Pp.-nek az a támadott szabálya, amely a Kamarai Választottbíróság esetében az egyéb választottbíróságok eljárására kötelező szabályok alól kivételt tesz és a jogorvoslat tekintetében is a szervezet szabályozását teszi lehetővé, emiatt a jogorvoslathoz való jogot nem sérti.

4.3.3.2. A bírósághoz fordulás jogáról való lemondás

264. Néhány évvel később egy másik indítványozó a Kamarai Választottbíróság ítélete elleni bírói felülvizsgálat lehetőségének hiánya miatt a rPp. 364. § (1)-(2) bekezdésének alkotmányellenességét a bírósághoz fordulás jogának sérelmére hivatkozva állította. Az Alkotmánybíróság ebben a döntésében részletesen elemezte a választottbíráskodás jogintézményét és a választottbírósági megállapodás jogi természetét.[193]

265. Az Alkotmánybíróság kiindulásként leszögezte, hogy az *eljárásjogi értelemben vett fél rendelkezési joga* az alkotmányos önrendelkezési jog egyik aspektusa, eljárásjogi vonatkozása, amely az egyén autonómiáját érinti. A jogvitában érdekelt fél önrendelkezési joga körébe tartozik az az alkotmányos alapjog, hogy ügyét bíróság elé vigye, vagy e jogával ne éljen. Az Alkotmánybíróság ezt követően hangsúlyozta, hogy a piacgazdaság lényegi eleme a *szerződési szabadság*, mely önálló alkotmányos jognak minősül. A szerződéses szabadság szerint a szerződés tartalmát a felek szabadon állapíthatják meg, a szerződésekre vonatkozó rendelkezésektől egyező akarattal eltérhetnek. A határozat szerint *a bírósághoz fordulás jogának mint alapjognak negatív aspektusából és a szerződési szabadság alkotmányos jogából* következik, hogy a szerződő feleknek joguk van arra, hogy egyező

[192] 604/B/1990. AB határozat
[193] 1282/B/1993. AB határozat

DOI: 10.15774/PPKE.JAK.2024.006

szerződési akarattal bizonyos jogszabály által biztosított lehetőségekről kifejezetten lemondjanak, illetőleg a törvényes lehetőségek igénybevételét - amennyiben azok nem feltétlen érvényesülést kívánó rendelkezések - megállapodásukkal kifejezetten kizárják. Az alapjog negatív oldalát - a bírósághoz fordulás jogáról való lemondást - a szerződő felek a szerződés elemévé is tehetik, így az alapjog negatív vonatkozása nemcsak úgy gyakorolható, hogy a fél jogai érvényesítése érdekében nem fordul bírósághoz, de úgy is, hogy egy konkrét jogviszonyban e joglemondását megállapodásba, szerződésbe foglalja. Az Alkotmánybíróság szerint a szerződő feleknek ilyen joga a jogvitájuknak szerződéssel választottbírósági útra terelése, mely jog éppen azt jelenti, hogy a szerződő felek lemondanak a bírói úthoz való jogukról, illetőleg a jogorvoslathoz való alkotmányos jogukról, akár úgy, hogy a törvény e joglemondás mellett bizonyos garanciákat biztosít számukra, akár pedig úgy, hogy joglemondásuk e garanciákra is kiterjed. A bírósághoz fordulás alapjogának lényegéhez tartozik e jogról való lemondás szerződésbe foglalhatósága is valamely konkrét jogviszonyban vagy eljárásban.

266. Az Alkotmánybíróság a választottbíráskodással kapcsolatosan leszögezte, hogy az két szerződésen alapszik, egyrészt a választottbírósági szerződésen, amelyben a felek a törvény által meghatározott keretben és módon megállapodnak abban, hogy valamilyen köztük levő, egyébként "rendes" polgári bírói útra tartozó ügyben az általuk választott személyek döntsenek, másrészt pedig a feleknek a választottbíróval (vagy választottbírákkal, választottbírósággal) kötött szerződésén, mely utóbbi a választottbíróság és a fél között kötelmi (megbízási) jogviszonyt hoz létre. Az Alkotmánybíróság szerint a választottbíráskodás elméleti alapja az, hogy a felek *anyagi jogaik felett szabadon rendelkezhetnek*. Ez az alkotmányos önrendelkezési jogból következő jogosultság pedig nyilvánvalóan kiterjed az eljárásjogi jellegű szerződések megkötésének szabadságára, így *az eljárásjogi természetű választottbírósági szerződésből folyó jogok és kötelezettségek meghatározására* is. A határozat szerint a szerződési szabadság arra is kiterjed, hogy amennyiben az érdekeltek jogvitájukat választottbírói útra terelik, egyúttal elfogadják a Kamarai Választottbíróságnak azt az általuk előzetesen is ismert – de legalábbis megismerhető – szabályzatba foglalt eljárási rendjét, amely szerint a bírói út igénybevételét a választottbírósági ítélettel szemben – részben vagy egészben – kizártnak kell tekinteni. A feleknek ez a joga a bírósághoz fordulás alapjogának negatív oldalából következik, amelynek alapján a szerződés tartalmává tehetik azt a rendelkezést is, hogy e jogukkal nem élnek, e jogukról kifejezetten lemondanak. Fentiek alapján az Alkotmánybíróság megállapította, hogy a rPp. támadott szabálya nem sérti a bírósághoz fordulás jogát, mint alapvető jogot.

267. Az Alkotmánybíróság korai gyakorlatában tehát egyrészt *a jogorvoslathoz való jog, illetve a bírósághoz fordulás jogának negatív aspektusa* felől, másrészt a *szerződéses szabadság* oldaláról közelítette meg a választottbírósági megállapodást, és a választottbíráskodást. Ezt a megközelítést az Alkotmánybíróság a rVbt. elfogadását követően is fenntartotta, mikor egy indítványozó a választottbírósági ítélet elleni fellebbezés kizárásának alkotmányellenességére hivatkozott sikertelenül.[194] A jogorvoslati jog negatív aspektusával kapcsolatos érvelés azonban dogmatikai szempontból nem volt helytálló és a jogtudomány részéről több kritika is érte.[195]

[194] 388/D/1999. AB határozat
[195] Ld. részletesen Timár 41.

DOI: 10.15774/PPKE.JAK.2024.006

268. Az Alaptörvény elfogadását követően az Alkotmánybíróság egyrészt tisztázta, hogy a választottbíráskodással kapcsolatos korábbi döntései változatlanul irányadók.[196] Másrészt az Alkotmánybíróság helyesbítette a jogorvoslati joggal kapcsolatos álláspontját, kimondva, hogy választottbírósági megállapodás megkötésével a felek *szerződési szabadságukkal élve és bírósághoz forduláshoz való jogukról* – s ezzel együtt jogorvoslati jogukról – *lemondva* az állami bíróságok elől elvonták jogvitáik rendezését. A határozat indokolása alapján ezért a választottbírósági határozat elleni érvénytelenítési kereset fogalmilag nem tartozik az Alaptörvény XXVIII. Cikk (7) bekezdése szerint jogorvoslatok körébe.[197]

4.3.3.3. A lemondás feltételei, korlátai

269. A bírósághoz fordulás jogáról való lemondás kapcsán az Alkotmánybíráság esetjogában még nem fejlődött ki olyan részletes feltételrendszer, mint az EJEB gyakorlatában. Ebben a körben két döntés igényel említést.

270. Egy ügyben az indítványozó egy bírósági határozat ellen nyújtott be alkotmányjogi panaszt azon az alapon, hogy a társasági szerződés csak a tagok „egymás közötti" jogvitái vonatkozásában kötötte ki a választottbíráskodást, így álláspontja szerint a bíróság tévesen utasította választottbírósági útra a taggyűlési határozat ellen benyújtott keresetét. Az Alkotmánybíróság hangsúlyozta, hogy az alapügyben a választottbírósági kikötés a *fél önkéntes akaratelhatározásán alapult*, nem merült fel perbeli adat arra nézve, hogy nem szabad akaratából vetette alá magát a választottbíróság hatáskörének, mindössze a választottbírósági kikötés terjedelme volt vitás, melynek bírói értelmezése nem vizsgálható felül az Alkotmánybíróság által.[198]

271. Egy másik ügyben egy indítványozó a sportról szóló törvény azon rendelkezését támadta, mely a sportrendezvény szervezőjének a sportrendezvény látogatásától eltiltásra vonatkozó döntése ellen a Sport Állandó Választott Bíróság eljárását írta elő jogorvoslati útként.[199] Az Alkotmánybíróság a hatékony bírói jogvédelemmel kapcsolatosan hozott korábbi döntéseire hivatkozva kiemelte, hogy ez a jogorvoslati út a néző eltiltása esetén *nem biztosítja a hatékony bírói felülvizsgálat* lehetőségét, mivel a választottbíróság eljárására kizárólag a felek erre irányuló megegyezése alapján kerülhet sor, így az eltiltását panaszoló néző ügyében csak akkor indulhat választottbírósági eljárás, amennyiben a néző és a szervező egyaránt elfogadja a választottbíróság hatáskörét. A határozat szerint a bírósághoz fordulás alapjoga azonban nem érvényesülhet abban az esetben, ha a nézővel szemben joghátrányt alkalmazó szerv maga dönthet arról, hogy utat enged-e a jogorvoslat érvényesülésének. Az ilyen eljárás az Alkotmánybíróság szerint *nem tekinthető hatékonynak*, mivel nem biztosítja feltétlenül az érintett fél számára a peres eljárás lefolytatásának lehetőségét, így a perbe vihető jogok érvényesíthetőségét.[200]

4.3.3.4. Szerződéses szabadság mint alkotmányos jog

272. Az Alkotmánybíróság választottbíráskodással kapcsolatos gyakorlatában a bírósághoz való fordulás jogának negatív aspektusa mellett a jogintézmény másik pilléreként jelenik meg

[196] 3004/2012. (VI. 21.) AB végzés
[197] 3118/2013. (VI. 4.) AB végzés
[198] 3174/2017. (VII. 14.) AB végzés
[199] 35/2002. (VII. 19.) AB határozat
[200] A hatékony bírói jogvédelemmel kapcsolatosan ld. a 1074/B/1994. AB határozatot, illetve a 39/1997. (VII. 1.) AB határozatot.

a szerződéses szabadság. Az Alkotmánybíróság gyakorlata szerint a szerződési szabadság visszavezethető az emberi méltóság egyik lényeges aspektusát alkotó általános cselekvési szabadságra. A cselekvési autonómia a jogügyletek létrehozásának szabadságában nyilvánul meg, és abban, hogy e szabadság önálló, minden hatalmi befolyástól mentes döntési jogot biztosít e jogügyletekben. Az, hogy a szerződési szabadság joga végső soron az emberi méltósághoz való jogból levezethető, nem jelenti azt, hogy az egyszersmind alapjogi védelmet is kap. A szerződési szabadságot az Alkotmánybíróság nem az egyén legbensőbb szféráját érintő megállapodások megkötésének szabadságával azonosítja, hanem ennél szűkebben, az egyén gazdasági életben való részvételét biztosító jogként részesíti védelemben, és azt hangsúlyozza, hogy a szerződési szabadság a piac működésének és a gazdasági versenynek az egyik fontos feltétele. Ebből következik az, hogy az alkotmánybírósági gyakorlatban a szerződési szabadság a piacgazdaság lényegi elemének és *önálló alkotmányos jognak, de nem alapvető jognak* minősül. [201]

273. Az alapjogok esetében érvényesül a törvényi szabályozás szükségessége (*formai korlát)*, valamint az állami korlátozásuk kapcsán az alapjogi védelem, mely alapján e jogok kizárólag más alapjog érvényesülése vagy valamely alkotmányos érték védelme érdekében korlátozhatók az elérni kívánt céllal arányos módon *(szükségességi-arányossági teszt)*, akként, hogy lényeges tartalmukat tiszteletben kell tartani *(tartalmi korlát)*.[202] A szerződéses szabadság mint alkotmányos jog védelme tehát nem éri el ezt a szintet, így akár ezen alkotmányos jog lényeges tartalma is korlátozható.

4.4. Összegzés – A nemzetközi fórumválasztás korlátai

274. A fórumválasztó megállapodások általános nemzetközi elismerése ellenére a fórumválasztásnak számos korlátja áll fenn továbbra is. A korlátok egyik csoportja kifejezetten megjelenik a tételes jogban. A nemzetközi fórumválasztás kifejezett korlátja egyrészt i) a személyi és tárgyi korlátok, ii) másrészt az írásbeliség alapvető formai követelménye, iii) harmadrészt a meghatározottság követelménye, mind az alapjogviszony, mind a választott fórum vonatkozásában. A korlátok másik csoportja a hallgatólagos korlátok, melyek a tételes jogban jellemzően nem nyernek elismerést, ugyanakkor megjelennek a jogtudományban és a bírói gyakorlatban. A nemzetközi fórumválasztás hallgatólagos korlátai i) egyrészt az alapjogviszony, illetve jogvita nemzetköziségének követelménye, ii) másrészt a szerződési jogi korlátok, iii) harmadrészt a közrendi szabályok.

275. A közrendi szabályok körében ki kell emelni azon alapvető eljárásjogi garanciákat, melyek alapjogi elismerésben részesülnek. Az EJEB és az Alkotmánybíróság gyakorlata tükrében a választottbírósági megállapodás megkötése a *bírósághoz való fordulás jogáról*, mint *alapjogról való lemondást jelent*, melynek érvényességéhez bizonyos alapvető feltételeknek teljesülniük kell, és a lemondásnak korlátai vannak. Az Alapjogi Charta alkalmazásában az EJEB joggyakorlata megfelelően irányadó azzal, hogy az csak egy minimum szintet jelent, az EU Bíróság ennél magasabb szintű védelmet is megállapíthat.

276. Joghatósági megállapodás megkötésével a felek nem valamennyi, hanem csak bizonyos bíróságok joghatóságát zárják ki, így értelemszerűen korlátozzák a számukra elérhető rendes bírósági fórumok számát. Erre figyelemmel joghatósági megállapodás megkötése az *alapjogról való részleges lemondásnak minősül*. Ennek ellenére a lemondás

[201] 13/1990. (VI. 18.) AB határozat, 32/1991. (VI. 6.) AB határozat, 7/2006. (II. 22.) AB határozat
[202] Ld. Kiss - az Alaptörvény I Cikkéhez fűzött kommentár rész.

DOI: 10.15774/PPKE.JAK.2024.006

feltételei és korlátai kapcsán célszerű analógia útján a választottbírósági megállapodásokkal kapcsolatban kialakult felétételrendszert alkalmazni, a két fórumválasztó megállapodás azonos funkciójára figyelemmel.

DOI: 10.15774/PPKE.JAK.2024.006

5. ASZIMMETRIKUS FÓRUMVÁLASZTÓ KIKÖTÉSEK A BÍRÓI GYAKORLATBAN

277. Aszimmetrikus választottbírósági és joghatósági kikötések az utóbbi években nagy számban kerültek a különböző nemzeti bíróságok elé, és jelentősen megosztják a kortárs bírói gyakorlatot. E fejezet célja, hogy bemutassuk, hogy egyes kontinentális és angolszász jogrendszerek bíróságai hogyan ítélik meg e kikötések érvényességét, kikényszeríthetőségét. A fejezetben két angolszász jogrendszer – Anglia, Amerikai Egyesült Államok – és négy kontinentális jogrendszer – Franciaország, Németország, Oroszország és Magyarország – bíróságainak egyes kiemelkedő jelentőségű döntéseit elemezzük. A vizsgálat kiterjed az aszimmetrikus joghatósági és választottbírósági kikötések megítélésére is, mely alól kivétel az USA és Oroszország, melyek esetében a joghatósági megállapodások elemzését mellőzzük, mivel e két jogrendszer nem részese a brüsszeli-luganói rezsimnek.[1]

5.1. Anglia

5.1.1. Kezdetek – ellenállás

278. A fórumválasztó megállapodásokkal kapcsolatos liberális szemlélet ellenére az angol bírói gyakorlat kezdetben vonakodott elismerni az aszimmetrikus kikötéseket. Az aszimmetria először a heterogén kikötések kapcsán merült fel, ahol abban a kérdésben kellett állást foglalni, hogy kikényszeríthetők-e azok a kikötések, ahol csak az egyik fél jogosult választottbírósági eljárást kezdeményezni. A klasszikus angol megközelítést kiválóan foglalja össze a *Baron v. Sunderland ügyben*[2] hozott ítélet indokolása, melynek alapjául szolgáló ügyben a fórumválasztó megállapodás alapján a rendes bírósági kikötés mellett az egyik fél jogosult volt választottbíráskodást is kezdeményezni.

> „Választottbírósági kikötésben szükséges, hogy mindkét fél hozzájáruljon a viták választottbírósági útra való utalásához, és annak alapvető alkotó eleme, hogy jogvita esetén azt mindkét fél az előírt módon választottbírósági útra utalhatja. Más szóval, a kikötésnek kétoldalúan felhívható jogokat kell biztosítania."[3]

Fentiek alapján a „kölcsönösség („*mutuality*") és ebből következően a kölcsönösen felhívható jogok (*„bilateral rights of reference"*) a választottbírósági megállapodás fogalmi elemének minősült, így a heterogén aszimmetrikus kikötést a fenti ügyben a bíróság kikényszeríthetetlennek ítélte.[4]

279. Az aszimmetrikus klauzulák elismerése felé az út a kétoldalú opciós megállapodásokon keresztül vezetett a '80-as években. A *Messinaki Bergen* ügyben[5], egy hajóbérleti szerződés viták rendezéséről szóló klauzulája az alábbiak szerint rendelkezett:

> Bármely jelen szerződésből eredő jogvitát az angol bíróságok döntenek el, melyek joghatóságát a felek kikötik domicíliumukra tekintet nélkül: ugyanakkor bármely fél

[1] Jelenleg az Egyesült Királyság sem részese a brüsszeli-luganói rezsimnek, azonban több évtizeden keresztül részese volt.
[2] Baron v. Sunderland Corp. [1966] 1 All ER 349, 351. Idézi Papadima 560.
[3] (…) It is necessary in an arbitration clause that either party shall agree to refer disputes to arbitration, and it is essential in that either party may in the event of a dispute arising refer it in the provided manner to arbitration. In other words, the clause must give bilateral rights of reference. (…)" Fordítás a szerzőtől.
[4] Nesbitt –Quinlan 135–136.
[5] Westfal-Larsen & Co A/S v Ikerigi Compania Naviers SA (The Messinaki Bergen) [1983] 1 All E.R. 382; [1983] 1 Lloyd's Rep. 424.; (1983) 133 N.L.J. 125, QBD

> választhat úgy, hogy a jogvitát választottbíróság elé utalja. Az ilyen választást az egyik fél által a másik félhez intézett írásbeli közléssel lehet gyakorolni, legkésőbb 21 napon belül attól az időponttól, hogy az egyik fél arról értesíti a másik felet, hogy a jelen szerződés alapján jogvita keletkezett.[6]

280. A fenti ügyben a felek között a rakomány megsérülése miatt keletkezett jogvita, a fuvarozó a hatótulajdonost rendes bíróság előtt perelte, ám ez utóbbi a fenti határidőn belül jelezte, hogy választottbírósági eljárást kíván indítani, és bírókijelölés végett az angol bírósághoz fordult. A fuvarozó vitatta a választottbírósági klauzula érvényességét, álláspontja szerint az opció csak egy előszerződésnek minősült, nem érvényes választottbírósági megállapodásnak. Az angol bíróság azonban arra az álláspontra helyezkedett, hogy bár a fenti megállapodás alapján a felek nem kötelezik magukat arra, hogy a vitát választottbíróság elé vigyék, a *klauzula egy opciót ruház az egyik félre*, mely gyakorolható, jóllehet annak gyakorlása nem kötelező. Így mindaddig, míg az arra jogosult nem választja az opció gyakorlását, nincs a felek között választottbírósági megállapodás, de azzal, hogy erre sor kerül, a felek között egy kötelező választottbírósági megállapodás jön létre.[7]

281. Az angol bíróságok kezdeti ellenállása a ’80-90-es évektől kezdve fokozatosan feloldódott, és jelenleg uralkodó trend, hogy érvényesnek tekintik és kikényszerítik az aszimmetrikus joghatósági és választottbírósági megállapodásokat.[8] A kortárs angol bírói hozzáállást kiválóan fémjelzi Blair bíró megjegyzése, aki szerint aszimmetrikus kikötésekre különböző finanszírozási tranzakciók során „praktikus okokból gyakran kerül sor” („*frequently agreed for practical reasons*”).[9]

5.1.2. Aszimmetrikus választottbírósági kikötések

282. A ’60-as években a *Baron v. Sunderland ügyben* hozott döntés, mely kizárta az aszimmetrikus választottbírósági megállapodás lehetőségét, még két évtizeddel később is meghatározta az angol gyakorlatot, így 1985-ben a *Tote Bookmakers ügyben*[10] még erre hivatkozással mellőzték azon kikötés kikényszerítését, mely csak az egyik félnek adott lehetőséget a választottbírósághoz való fordulásra.[11] Ugyanakkor 1986-ban a *Pittalis ügyben*[12], – ahol egy bérleti szerződés akként rendelkezett, hogy a bérleti díj közléssel szemben csak a bérlő kezdeményezhet választottbírósági eljárást – megfordult a trend. A *Pittalis ügyben* hozott döntés érdekessége, hogy az eljáró Fox L.J. bíró az 1948. évben eldöntött *Woolf v. Collis ügyre*[13] hivatkozva tartotta fenn az aszimmetrikus választottbírósági kikötést, melyben egy raktározási szerződés csak az ügyfélnek engedte a választottbírósághoz való fordulást. [14] A *Pitttalis ügyben* eljáró Fox L.J. bíró véleménye kiválóan összegzi a fordulatot:

---

[6] (…) Any dispute arising under this charter shall be decided by the English courts to whose jurisdiction the parties agree whatever their domicile may be: provided that either party may elect to have the dispute referred to arbitration. Such election shall be made by written notice by one party to the other not later than 21 days after receipt of a notice given by one party to the other of a dispute having arisen under this charter. (…) (Fordítás a szerzőtől).
[7] Nesbitt – Quinlan 138.
[8] Joseph 78, 121.; Merrett – Carruthers 483.
[9] Barclays Bank Plc v Ente Nazionale Di Previdenza Ed Assistenza Dei Medici E Degli Odontoiatri [2015] EWHC 2857 (Comm)
[10] Tote Bookmakers Ltd. v Development and Property Holding Co. Ltd., (1985) 2 WLR 603.
[11] Nesbitt – Quinlan 135.
[12] Pittalis v Sherefettin [1986] Q.B. 868; [1986] 2 W.L.R 1003.
[13] Woolf v Collis Removal Service [1948] 1 KB 11 (CA)
[14] Nesbitt – Quinlan 136.

DOI: 10.15774/PPKE.JAK.2024.006

> „Nem látom, hogy miért ne eredményezhetne választottbíráskodást, ha egy két személy közötti megállapodás csak az egyik félre ruházza az ügy választottbírósági útra való utalásának jogát. Ez egy kétoldalú megállapodás, mely egy [választottbírói útra való] utalásra szóló szerződést eredményez. Lényegtelennek tűnik számomra az a tény, hogy az opciót csak az egyik fél gyakorolhatja. Ez a megállapodás mindkét félnek megfelelő.[15]

Az ezt követő döntések kikényszeríthetőnek tartották a heterogén aszimmetrikus megállapodások minden típusát.

5.1.2.1. NB Three Shipping ügy

283. Az *NB Three Shipping*[16] ügyben a felek hajóbérleti szerződése a felek közötti jogviták rendezéséről az alábbiak szerint rendelkezett:

> (…) 47.02. A jelen szerződésből eredő vagy azzal kapcsolatos bármely jogvitára az angol bíróságok rendelkeznek joghatósággal, azonban a Tulajdonosnak opciója van arra, hogy bármely jogvitát választottbíróság elé vigyen. (…) 47.10. Bármely, jelen szerződésből vagy annak teljesítésből eredő jogvitát, mely megállapodással nem rendezhető, s melyet a Tulajdonos választottbírósági útra utal, Londonban kell választottbíráskodással rendezni. (…)[17]

Amikor a felek között jogvita keletkezett, a bérlők az angol High Court előtt perelték be a tulajdonosokat, akik első levelükben meglepetésüket fejezték ki, hogy a bérlők megelőzően nem konzultáltak velük mint az opció jogosultjaival, majd néhány nap múlva tájékoztatták a bérlőket, hogy gyakorolják az opciót és választottbíráskodást kezdtek a bérlők ellen. A bérlők – a klauzula nyelvtani értelmezésére támaszkodva – azzal védekeztek, hogy jóllehet a tulajdonosokat megillette a választottbírósághoz való fordulás joga, de ezt csak addig gyakorolhatták, amíg a másik fél nem kezd peres eljárást.

284. Morrison bíró azonban nem osztotta a bérlők álláspontját, mivel véleménye szerint az kereskedelmi szempontból ellenkezik a klauzula értelmével. A bíró kiemelte, hogy az adott ügyben a fórumválasztó klauzula *„jobb jogokat" ruház a tulajdonosokra*, mint a bérlőkre („*give better rights to owners than to charterers*"), emiatt a bérlők nem szerezhettek előnyt azzal, hogy elsőként ragadták meg a startpisztolyt („*no advantage from jumping the starting gun*"). Ugyanakkor a bíró hozzátette, hogy az opció nem nyílt végű *(„not open-ended")*, így nem biztosít végtelen lehetőséget a tulajdonosok részére, így amennyiben perbe bocsátkoztak volna, vagy egyéb olyan magatartást tanúsítottak volna, mely alapján a bérlők észszerűen feltételezhetik, hogy az opciót nem gyakorolják, akkor elvesztették volna az opció által biztosított többlet jogosultságukat.[18] A döntés alapján látható, hogy opciós klauzula esetén, amennyiben az opcióval nem rendelkező fél szándékozik jogvitát kezdeményezni, ajánlott számára a jogvita tényleges megindítása előtt megkísérelni megállapodásra jutni a másik féllel

[15] „(…) I can see no reason why, if an agreement between two persons confers on one of them alone the right to refer the matter to arbitration, the reference should not constitute an arbitration. There is a fully bilateral agreement which constitutes a contract to refer. The fact that the option is exercisable by only one of the parties seems to me to be irrelevant. The arrangement suits both parties. (…). Idézi: Papadima 561. Fordítás a szerzőtől.

[16] NB Three Shipping Limited v Harebell Shipping Limited [2004] EWHC 2001 (Comm). Nesbitt – Quinlan: 140-141.

[17] (…) 47.02 The courts of England shall have jurisdiction to settle any disputes which may arise out of or in connection with this Charter party but the Owner shall have the option of bringing any dispute hereunder to arbitration. ... 47.10 Any dispute arising from the provisions of this Charterparty or its performance which cannot be resolved by mutual agreement which the Owner determines to resolve by arbitration shall be referred to arbitration in London. (…) (Fordítás a szerzőtől.)

[18] Nesbitt – Quinlan 141.

DOI: 10.15774/PPKE.JAK.2024.006

a fórum tekintetében, mivel ennek hiányában saját kockázatára és költségére indítja meg az eljárást.

5.1.2.2. Law Debenture v. Elektrim ügy

285. A *Law Debenture v. Elektrim* ügyben[19] a jogvita egy bonyolult finanszírozási szerződésrendszer kapcsán keletkezett, melyben a vitarendező klauzula éppen ellentétes tartalmú volt a fenti *NB Three Shipping* ügyben szereplő fórumválasztó megállapodással:

> 29.9. Bármely jogvita, mely a jelen (dokumentumokból) ered, vagy azzal kapcsolatos, bármely fél által választottbíráskodásra utalható végleges rendezés végett az (UNCITRAL Választottbíráskodási Szabályzat) alapján, mely szabályokat a rájuk való hivatkozás alapján a jelen 29.2. cikk részének kell tekinteni.
>
> 29.6. A felek 29.2. cikk szerinti megállapodása, mely szerint minden jelen (dokumentumokból) eredő vagy azzal kapcsolatos vitát választottbíráskodásra utal, kizárólagos, mely alapján egyik (alperes) sem jogosult bármely más bíróság előtt eljárást kezdeményezni, kivéve a Vagyonkezelő, illetve Kötvénybirtokosok által bármelyik fenti dokumentummal kapcsolatban a jelen cikk szerint kezdeményezett eljárásban előterjesztett viszontkeresetet.
>
> 29.7. A 29.2. cikk sérelme nélkül a Vagyonkezelő és bármely Kötvénybirtokos kizárólagos javára, az (alperesek) megállapodnak, hogy a Vagyonkezelő és bármely Kötvénybirtokos kizárólagosan jogosult, saját döntése alapján, Anglia bíróságaihoz fordulni, melyek nem kizárólagosan jogosultak bármely jogvitát rendezni.[20]

Látható, hogy a felek alapvetően az UNCITRAL szabályok alapján lefolytatandó ad-hoc választottbíráskodásban állapodtak meg, azonban a Law Debenture mint Vagyonkezelő opcióval rendelkezett arra, hogy az angol bíróságok előtt pereljen, mely utóbbiak a klauzula alapján „nem kizárólagos" joghatósággal rendelkeztek. Amikor az opcióval nem rendelkező felek választottbírósági eljárást kezdeményeztek, a Vagyonkezelő megindította a pert az angol bíróság előtt. Az opcióval nem rendelkező alperesek azzal érveltek, hogy az opció csak addig gyakorolható, amíg a választottbírósági eljárás nem indul meg, ellenkező esetben a választottbírósági eljárás megindítása előtt meg kellene kérdezni a Vagyonkezelőt, hogy részt akar-e venni a választottbíráskodásban, így a fórumválasztó megállapodás egyoldalú lenne.

286. Az ügyben eljáró Mann bíró azonban elvetette az alperesek álláspontját, megjegyezve, hogy nehezére esik bármilyen korlátozást látni a Vagyonkezelőt megillető joggal kapcsolatban, kivéve azt, hogy az opció jogosultjaként nem cselekedhet egyszer így, másszor úgy *(„cannot blow hot and cold"*). Így amennyiben az opció jogosultja élve jogával választottbírósági vitarendezést kezdeményez, akkor úgy kell tekinteni, hogy lemondott arról a jogáról, hogy

[19] Law Debenture Trust Corporation v. Elektrim Finance BV and others [2004] ECWA 1142

[20] (…) 29.2 Any dispute arising out of or in connection with these presents may be submitted by any party to arbitration for final settlement under … (the UNCITRAL Arbitration Rules), which rules are deemed to be incorporated by reference into this cl 29.2. (…) 29.6 The agreement by all the parties to refer all disputes arising out of or in connection with these presents ... to arbitration in accordance with cl 29.2 above is exclusive such that neither [of the defendants] shall be permitted to bring proceedings in any other court or tribunal other than by way of counterclaim in respect of proceedings brought by the Trustee and/or each of the Bondholders in respect of any of the above documents in such other court or tribunal in accordance with this clause. (…) 29.7 Notwithstanding cl 29.2, for the exclusive benefit of the Trustee and each of the Bondholders, [the defendants] hereby agree that the Trustee and each of the Bondholders shall have the exclusive right, at their option, to apply to the courts of England, who shall have nonexclusive jurisdiction to settle any disputes (...) (Fordítás a szerzőtől.)

rendes bíróság előtt pereljen, és fordított esetben ugyanez a helyzet. Mann bíró külön kiemelte, hogy azért sem fogadható el az alperesek érvelése, mely szerint az opció csak még meg nem kezdett választottbírósági eljárás esetén gyakorolható, mivel ebben az esetben azon a véletlenszerű alapon dőlne el, hogy peres vagy választottbírósági úton kerül rendezésre a jogvita, hogy melyik fél kezdeményezte hamarabb az eljárást, mely kereskedelmi szempontból abszolút nem ésszerű. Végül, ami a klauzula által biztosított lehetőséget illeti, Mann bíró hangsúlyozta, hogy nem arról van szó, hogy az aszimmetrikus opciós klauzula egyenlőtlen, hanem arról, hogy *az egyik fél számára egy további előnyt ad*, mint ahogy azt számos más szerződéses rendelkezés is teszi.

5.1.3. Aszimmetrikus joghatósági kikötések

5.1.3.1. Continental Bank ügy

287. A *Continental Bank* ügyben[21] egy bankhitel szerződés aszimmetrikus joghatósági klauzulája állt a vita középpontjában, mely alapján a görög fióktelepén keresztül kölcsönt nyújtó amerikai bank és a Panamában, illetve Libériában bejegyzett kölcsönadósok vitarendezési klauzulájának lényeges része az alábbiak szerint rendelkezett.

> "Minden kölcsönadós (…) ezáltal visszavonhatatlanul aláveti magát az angol bíróságok joghatóságának, (…) azonban a bank fenntartja magának a jogot, hogy a jelen megállapodás alapján bármely más bíróság előtt eljárjon, mely joghatósággal rendelkezik."[22]

Ez utóbbi kikötésre nyilvánvalóan azért került sor, mert a bankkölcsön biztosítékául különböző hajók, engedményezett követelések és különböző országokban domicíliummal rendelkező személyek által vállalt kezességek szolgáltak. Amikor a kölcsönadósok Görögországban kezdeményeztek a bank ellen peres eljárást, a bank pertiltó meghagyás (*anti-suit injunction*) iránt kérelemmel fordult az angol bíróságokhoz a fenti fórumválasztó megállapodásra hivatkozva. A bank érvelése szerint a fenti joghatósági megállapodás a kölcsönadósok számára kizárólagos volt, kizárva annak lehetőségét, hogy a görög bírósághoz forduljanak. Az angol Court of Appeal, egyetértve a bank érvelésével megállapította, hogy a Brüsszeli Egyezmény 17. cikke alapján a joghatósági megállapodás *a bank számára nem volt kizárólagos, azonban a kölcsönadósok számára igen*, így utóbbiak nem voltak jogosultak Görögországban pert kezdeményezni.

5.1.3.2. Mauritius Commercial Bank ügy

288. Az angol gyakorlatból említést érdemel a *Mauritius Commercial Bank* ügy[23], melyben a felek közül az egyik Indiában, a másik pedig Mauritiuson rendelkezett székhellyel, így az akkor hatályban lévő Brüsszel I Rendelet alkalmazási körén kívül esett az ügy, és kizárólag az angol nemzetközi magánjog szabályait kellett alkalmazni, ugyanakkor az ügyben felmerült az EJEE alkalmazása. Ebben az ügyben a felek szerződésükben az angol bíróságok kizárólagos joghatóságát kötötték ki, azonban rögzítették, hogy a vitarendező klauzula a bank javát

---

[21] Continental Bank v Aeakos Compania Naviera [1994] 1 WLR 588.

[22] (…) "Each of the borrowers . . . hereby irrevocably submits to the jurisdiction of the English courts . . . but the bank reserves the right to proceed under this agreement in the courts of any other country claiming or having jurisdiction in respect thereof."(…) Fordítás a szerzőtől.

[23] Mauritius Commercial Bank v. Hestia Holdings [2013] EWHC 1328

DOI: 10.15774/PPKE.JAK.2024.006

szolgálja, amely jogosult „bármely más bíróság előtt, bármely országban pert indítani”.[24] Az opcióval rendelkező fél az angol bíróságok előtt indított pert, a másik fél azonban többek között azon az alapon támadta a fenti kikötést, hogy az alapján ő bárhol a világon beperelhető, emiatt szerinte a megállapodás az angol közrendbe ütközés okán érvénytelen, ezen felül sérti az EJEE 6. cikke szerinti tisztességes eljáráshoz való jogot, mivel nem ad egyenlő hozzáférést a feleknek a bírósághoz.

289. Az ügyben eljáró Popplewell bíró azonban nem osztotta a fentieket, akként értelmezve a klauzulát, hogy az csak azon bíróságok előtt teszi lehetővé a perindítást, melyek saját magukat joghatósággal rendelkezőnek tekintik, ugyanakkor a döntés „obiter dicta” részében megjegyezte, hogy a klauzula abban az esetben is kikényszeríthető lenne, amennyiben azt úgy kellene értelmezni, hogy az opcióval rendelkező bármelyik ország bármely bírósága előtt pert indíthat, hiszen ez a felek szerződéses alkuja, melyet a bíróságnak ki kell kényszerítenie.[25] Ezt meghaladóan a bíró a közrend sérelmére való adósi hivatkozással kapcsolatban kiemelte, hogy az igazságszolgáltatáshoz való egyenlő hozzáférést *(„equal access to justice”)* az EJEE 6. cikke mondja ki. Ugyanakkor az EJEE 6. cikke szerinti tisztességes eljáráshoz való jog *fogalmilag egy adott bírósági eljáráson belül értelmezhető* és abból *nem vezethető le a felek egyenlő joga a fórum megválasztásához*. Az adós pedig nem jelölt meg olyan fórumot, ahol az igazságszolgáltatáshoz való hozzáférése sérülne, pusztán amiatt, hogy a bank volt jogosult a fórum megválasztására.[26]

5.1.3.3. Etihad v. Flöther ügy

290. Végül említést érdemel az *Etihad v. Flöther ügy*[27]*,* melynek alapjául szolgáló ügyben az Etihad mint kölcsönadó az AirBerlin adós közötti 2017. évben kötött tagi kölcsönszerződés angol jogválasztást és az angol bíróságok javára szóló kizárólagos joghatósági kikötés mellett egy olyan kikötést is tartalmazott, mely az Etihad számára megengedte, hogy bármely joghatósággal rendelkező bíróság előtt pert indítson. A kölcsönszerződés megkötése napján az Etihad egy komfortlevelet is kibocsájtott, melyben biztosította az Air Berlin menedzsmentjét, hogy 18 hónapon keresztül támogatni fogja a céget, hogy az teljesíteni tudja fizetési kötelezettségeit. Az AirBerlin ennek ellenére 2017 őszére fizetésképtelenné vált, felszámoló biztosként Dr. Lucas Flöther professzort nevezték ki, aki 2018. júliusában Németországban indított peres eljárást az Etihad ellen, elsődlegesen a komfortlevél megsértésével, másodlagosan a szerződéses tárgyalások során tanúsított rosszhiszemű eljárással *(culpa in contrahendo)* okozott kár megtérítése iránt. Az Etihad 2019. januárjában válaszként a Angliában indított pert az Air Berlin ellen, kérve többek között egyrészt annak megállapítását, hogy a német eljárásban előterjesztett kereseti kérelmek a joghatósági kikötésnél fogva az angol bíróságok kizárólagos joghatósága alá tartoznak, másrészt annak megállapítását, hogy az Etihad nem felelős sem a komfortlevél megsértéséért, sem *culpa in contrahendo* alapján. Időközben a Berlini Körzeti Bíróság 2020. májusában a német eljárást a Brüsszel Ia Rendelet 31. Cikk (2) bekezdése alapján jogerősen felfüggesztette addig, amíg a Londoni Törvényszék dönt a saját hatásköréről, mely döntést a Berlini Fellebbviteli Bíróság 2020. decemberében fenntartott. Az Air Berlin az angliai eljárásban többek között azzal érvelt, hogy a Brüsszel Ia

[24] “(…) This clause 24.1 is for the benefit of the Lender only. As a result, the Lender shall not be prevented from taking proceedings related to a Dispute in any other courts in any jurisdiction. To the extent allowed by law the Lender may take concurrent proceedings in any number of jurisdictions.(…)”
[25] Ld. a döntés 37. pontját és 43. pontját
[26] Ld. döntés 42-43 pontját
[27] Etihad Airways PJSC - Prof. Dr. Lucas Flöther [2020] EWCA Civ 1707.

Rendelet 31. Cikk (2) bekezdése a 29. Cikkében *megfogalmazott lis pendens* jogintézménye alóli kivétel, melyet megszorítóan kell értelmezni, így a perbeli aszimmetrikus kikötésre nem alkalmazandó, mivel az nem ruház kizárólagos joghatóságot az angol bíróságokra, hiszen az Etihad azok mellett további bíróságok előtt is pereskedhet, míg a fenti szabály csak a teljesen kizárólagos *(„fully exclusive")* joghatósági kikötésekre alkalmazható.

291. Az elsőfokú bíróság elutasította az Air Berlin joghatósági kifogásait. A fellebbezés folytán eljáró angol fellebbviteli bíróság kiindulási pontként leszögezte, hogy álláspontja szerint a Brüsszel Ia Rendelet 29. cikke és 31. Cikk (2) bekezdése nem a főszabály – kivétel viszonyában áll egymással, hanem az utóbbi jogszabályi helynek elsőbbsége van, amennyiben kizárólagos joghatósági megállapodás alapján indult eljárásról van szó. Ezt követően a fellebbviteli bíróság hangsúlyozta, hogy a joghatósági kikötések kapcsán a feleket megillető szerződési szabadságból kell kiindulni, utalva az EU Bíróság előtti *Meeth v. Glacetal ügyben*[28] Capotorti Főtanácsnok által előterjesztett indítványra, mely alapján semmi nem zárja ki a felek számára, hogy ahelyett, hogy a szerződésükből eredő vitáikat egy egységként kezeljék, azokat két vagy több csoportra osszák az általuk szabadon megállapított kritérium szerint, különböző tagállami bíróságok joghatóságát kikötve az egyes csoportok vonatkozásában. Az angol bíróság álláspontja alapján jelen esetben a felek joghatósági kikötésükben a jogvitákat aszerint csoportosították, hogy azok vonatkozásában az Air Berlin, vagy az Etihad kezdeményezi a peres eljárást. Ennek megfelelően az Air Berlin által kezdeményezett perek vonatkozásában a felek kikötötték az angol bíróságok kizárólagos joghatóságát, míg az Etihad által kezdeményezett perek vonatkozásában ilyen kizárólagos joghatósági kikötésre nem került sor. A másodfokú bíróság hangsúlyozta, hogy a joghatósági kikötést nem összességében kell megítélni, hanem az abban szereplő különböző kötelezettségeket külön-külön kell megvizsgálni. A fenti *analiltikus megközelítés* alapján a perbeli klauzula egy összetett joghatósági megállapodás *(composite jurisdiction agreement)* mely egyrészt tartalmaz egy kizárólagos joghatósági megállapodást az Air Berlin által kezdeményezett perek vonatkozásában, másrészt tartalmaz egy különálló nem kizárólagos megállapodást az Etihad által kezdeményezett perek vonatkozásában.[29]

292. Ezt követően a másodfokú bíróság a történeti értelmezés eszközéhez nyúlva kiemelte, hogy az EU Bíróság *Gasser ügyben*[30] hozott ítéletére tekintettel a Brüsszel Ia Rendelet által bevezetett módosítások egyik fő indoka a joghatósági kikötések hatékonyságának javítása volt, így az Air Berlin által javasolt megszorító értelmezés nem elfogadható, hiszen ebben az esetben az aszimmetrikus kikötés kötelezettje ugyanazon visszaélésszerű pertaktikát – az úgynevezett „olasz torpedót*" (Italian torpedo)* folytathatná, mint a Gasser ügyben szereplő olasz fél. Fentiek alapján a bíróság az aszimmetrikus kikötést – annyiban, amennyiben kizárólagos joghatóságot ruház az angol bíróságokra – a Brüsszel Ia Rendelet 31. Cikk (2) bekezdése alá tartozónak ítélte. Végül az AirBerlin azon érvével szemben, mely alapján az Etihad az angol pert az őt megillető választási jog és nem a kizárólagos joghatósági kikötés alapján indította a másodfokú bíróság hangsúlyozta, hogy az Etihad az angol bíróságok előtt azért kezdeményezett pert, mert az AirBerlin a kizárólagos joghatósági kikötés alapján csak az angol bíróságok előtt perelhetett volna. Emiatt az Etihad a pert a kizárólagos joghatósági kikötésre alapozva indította, melyre lehetősége volt, ezáltal a per a rendelet 31. Cikk (2) bekezdése alá tartozik. A másodfokú döntés elleni rendkívüli jogorvoslati kérelem – az

[28] 23/78. sz. *Nikolaus Meeth c. Glacetal SARL* ügyben hozott határozat (1978. november 11.) ECLI:EU:C:1978:198.
[29] Ld. Ítélet 67-68. pontok
[30] C-116/02. sz. *Erich Gasser GmbH v MISAT Srl. ügyben hozott ítélet (2003. december 9.) ECLI:EU:C:2003:657*

DOI: 10.15774/PPKE.JAK.2024.006

indítvány által felvetett érdemi jogkérdés hiányában – visszautasításra került, így a döntés jogerőssé vált.[31]

5.2. Franciaország

5.2.1. Kezdetek – liberális megközelítés

293. Az aszimmetrikus kikötések kapcsán kiemelést érdemel a Cour de cassation *Comexomer ügyben*[32] döntése 1966-ból, mely a korábbi alsóbb bírósági joggyakorlatot szintetizálva az „egyik fél érdekében álló, illetve javára szóló klauzulaként" („*dans l'intéret d'une partie*") azonosított egy olyan rendes bírósági kikötést, mely a kedvezményezett fél számára úgy biztosított többletjogosultságokat, hogy az „megsérthette" a kikötést és az egyébként hatáskörrel rendelkező bíróság előtt indíthatta meg a pert.[33] Nem nehéz meglátni a kapcsolatot e francia döntés és a néhány évvel később megkötött Brüsszeli Egyezmény 17. Cikk (5) bekezdése között, mely szintén hasonló rendelkezést tartalmaz.

294. Az alsóbb fokú bíróságok gyakorlatából említést érdemel a Párizsi Fellebbviteli Bíróság két döntése. Az 1989. évi döntéssel[34] a párizsi bíróság érvénytelennek ítélt egy olyan joghatósági kikötést, mely alapján a vevő köteles volt elfogadni az „*angliai, vagy egyéb más bíróságok"* joghatóságát, melyek közül az eladó volt jogosult választani. A bíróság indokolása szerint az egyik felet a joghatósággal bíró fórum vonatkozásában bármilyen korlátok nélkül megillető választási jog *(un choix sans limite)* ellentétes a prorogációt szabályozó Brüsszeli Egyezmény 17. Cikkének céljával és akadályozza az igazságszolgáltatás megfelelő működését *(bonne administration de la justice).* Egy 1991. évi döntésben azonban, melynek alapjául szolgáló ügyben a joghatósági kikötés lehetővé tette *a felperes számára, a párizsi bíróságok vagy a Brüsszeli Egyezmény joghatósági szabályai szerint illetékes bíróságok közötti* választást, a párizsi bíróság arra jutott, hogy a kikötés érvényes volt.[35]

295. A Cour de cassation gyakorlatából az aszimmetrikus kikötések terén két esetet kell megemlíteni a '90-es évek elejéről. Az egyik ügyben – ahol egy fuvarozási szerződés joghatósági kikötése Rio de Janeiro hatáskörrel rendelkező bíróságát kötötte ki azzal, hogy *a fuvarozó bármely más bírósághoz is fordulhatott* – a legfelsőbb bíróság helybenhagyta a másodfokú bíróság francia jogot alkalmazó azon döntését, hogy a fenti kikötés érvénytelen, mivel nem kötötte ki az adott bíróság kizárólagos joghatóságát és lehetővé tette a felek egyikének, hogy más bíróságot válasszon.[36] Egy másik ügyben, ahol a Brüsszeli Egyezmény 17 . Cikk (5) bekezdése volt az alkalmazandó, a Cour de cassation – helybenhagyva az alsóbb fokú döntéseket – fenntartotta azt a joghatósági kikötést, mely alapján a *felperes választhatott a Párizsi bíróságok vagy a Brüsszeli Egyezmény szerint joghatósággal rendelkező más bíróságok között*.[37] A fentiek alapján a francia bírói gyakorlat nem mondható ellenségesnek az aszimmetrikus kikötések kapcsán, azonban az is kirajzolódik, hogy a bíróságok az egyik felet megillető korlátlan választási jogot *(choix illimité)* általában nem tartották kikényszeríthetőnek,

[31] Flother (Appellant) v Etihad Airways PJSC (Respondent) UKSC 2021/0024 [2020] EWCA Civ 1707. Ld. a fellebbezést 2022.02.15. elutasító döntést.
[32] Cour de cassation, Chambre civile 2, du 15 juin 1966, Publié au bulletin
[33] Mailhé (2019) 439.
[34] Cour d'Appel Paris, 5 juill. 1989, JDI 1990. Idézi Bureau 5.
[35] Cour d'Appel Paris, 10 juill. 1991, D. 1992. 165. Idézi Bureau 5.
[36] Cour de cassation, Chambre commerciale, 24 avril 1990. 88-19.877. Idézi Barbet 446.
[37] Cour de cassation, Chambre civile 1, 4 décembre 1990. Barbet 446.

DOI: 10.15774/PPKE.JAK.2024.006

mivel az az igazságszolgáltatás megfelelő működése *(bonne administration de la justice)* ellen hat.[38]

5.2.2. Aszimmetrikus választottbírósági kikötések

296. A francia joggyakorlatban a hibrid aszimmetrikus kikötések kapcsán a kommentátorok által a mai napig idézett *Sicaly c. Grasso ügyben*[39] *a* 70-es évek közepén hozott döntés, melynek alapjául szolgáló ügyben egy francia vevő és egy holland eladó között egy ipari szárítógép szállításáról szóló szerződés kapcsán alakult ki jogvita, melynek vitarendező klauzulája az alábbi lényeges rendelkezéseket tartalmazta:[40]

> „jogvita esetén (…) az eladónak 8 napos határideje van eldönteni, hogy a vevőnek a keresetét a holland bíróság, vagy a klauzula szerint meghatározott választottbíróság előtt kell-e előterjesztenie. Amennyiben az opciót a fenti határidőben nem gyakorolja, a vevő maga válik jogosulttá a választásra."[41]

Mivel az ügyben a Brüsszeli Egyezmény rendelkezései még nem voltak alkalmazandók, a francia vevő a Code Civil 14. cikkére alapozva kezdeményezett pert a holland eladóval szemben a francia Saumur város kereskedelmi bírósága előtt, és a fenti fórumválasztó klauzula érvénytelenségére hivatkozott, egyrészt azért, mert az lehetővé tette a rendes bíróság és választottbíráskodás közötti választást, így álláspontja szerint hiányzott a felek megegyezése arra vonatkozóan, hogy jogvitájukat választottbíráskodásnak vessék alá, másrészről pedig azért, mert a választás joga kizárólag a holland felet illette meg.[42]

297. Az elsőfokú bíróság azonban hatáskör hiányában megszüntette a pert és döntését az Angers-i Fellebbviteli Törvényszék (Cour d'Appel d'Angers) is fenntartotta, azzal az indokolással, hogy *egy ilyen klauzula nem sérti sem a két szóban forgó állam közrendjét, sem a nemzetközi egyezményeket*, különösen az Európai Választottbíráskodási Egyezményt. A másodfokú bíróság érvelése szerint azzal, hogy a francia vevő a szerződő partnerét jogosító opciót elfogadta, hallgatólagosan lemondott a Code Civil 14. cikkének alkalmazásáról. A francia fél a Cour de cassation előtt azon az alapon kérte a másodfokú döntés megsemmisítését, hogy a fenti fórumválasztó megállapodás nem értelmezhető a Code Civil 14. cikke által biztosított jogról való lemondásként, így őt továbbra is megilleti a jog, hogy a francia bíróságok előtt perelje holland szerződéses partnerét. Azonban a legfőbb francia bírói fórum osztotta a másodfokú bíróság joglemondással kapcsolatos érvelését, vélelmezhetően azért, mert egyrészt az alapszerződésre a holland jog volt az irányadó, másrészt pedig a francia fél az alapszerződésben holland kézbesítési címet jelölt meg. A semmisségi eljárásban a francia fél további érve volt, hogy a fórumválasztó kikötés sérti az Európai Választottbírósági Egyezményt, mivel azáltal, hogy az egyik félnek választási lehetőséget ad a rendes bírósági és választottbírósági vitarendezés között, nem vonja el teljeskörűen a rendes bíróságok hatáskörét, így érvénytelen. Emellett a francia közrend sérelmét is felhívta a fórumválasztó megállapodás érvénytelensége kapcsán. A francia legfelsőbb bíróság ezen utóbbi érveket már érdemben nem is tárgyalva hagyta helyben a másodfokú döntést. A döntés így – indirekt

[38] Bureau 5.
[39] Cour de cassation Chambre civile, 15 mai 1974. 72-14706.
[40] Barbet – Rosher 72.
[41] « le vendeur disposerait d'un délai de 8 jours pour décider si l'acheteur devait soumettre sa demande au tribunal néerlandais ou au tribunal arbitral nommément désignés par la clause. A défaut d'exercice de l'option dans un tel délai, l'acheteur devenait alors libre de choisir lui-même » (Fordítás a szerzőtől.)
[42] Barbet – Rosher 72.

DOI: 10.15774/PPKE.JAK.2024.006

módon – az aszimmetrikus választottbírósági kikötések érvényességét és kikényszeríthetőségét támasztotta alá. [43]

298. Mivel a francia esetjogban több hibrid aszimmetrikus kikötéssel kapcsolatos döntés nem áll rendelkezésre, a jogirodalomban többen a *Sicaly c. Grasso ügyből* vezetik le az aszimmetrikus választottbírósági kikötések általános érvényességét és kikényszeríthetőségét Franciaországban.[44]

5.2.3. Aszimmetrikus joghatósági kikötések

299. A francia joggyakorlat az utóbbi évtizedben nagy számban produkált aszimmetrikus joghatósági kikötésekkel kapcsolatos döntéseket. Szemben a fent említett liberális megközelítéssel, a *Rothschild ügyben* hozott ítélet drasztikus változást hozott az aszimmetrikus joghatósági kikötések kikényszerítésében, melyek megítélése jelenleg is vitatott a gyakorlatban, több egymásnak ellentmondó bírói döntéssel.

5.2.3.1. A Rothschild ügy

300. A *Rothschild ügy*[45] tárgyát képező jogvita a luxemburgi székhelyű, de franciaországi fióktelepén keresztül szerződő Rothschild Bank és a Spanyolországban domicíliummal rendelkező Madame X közötti – 1,7 Millió Euró befeketés tárgyában létrejött – szerződés kapcsán merült fel, amelynek vitarendező része az alábbiak szerint rendelkezett:

> „A bank és az ügyfél közötti kapcsolatokra a luxemburgi jog az irányadó. Az ügyfél és a bank közötti esetleges perek a luxemburgi bíróságok kizárólagos joghatósága alá tartoznak. A bank azonban fenntartja a jogot, hogy az ügyfél lakóhelye, vagy bármely más joghatósággal rendelkező bíróság előtt eljárjon, a fent említett joghatóság választása hiányában.”[46]

Madame X 2009-ben a párizsi Tribunal de grande instance előtt indított pert a bank francia fióktelepe és a luxemburgi bank ellen a befektetéseiből származó veszteségek és alaptalanul levont díjak miatt, a Brüsszel I Rendelet általános joghatósági szabályára alapozva keresetét, a luxemburgi alperessel szemben pedig a joghatóság körében az igények közötti szoros összefüggésre hivatkozott.[47] Az alperes bank a joghatósági kikötésre hivatkozva vitatta a francia bíróságok joghatóságát.

301. Az elsőfokú bíróság elutasította a joghatósági kifogást – teljes egészében érvénytelennek tekintve a joghatósági klauzulát –, mivel álláspontja szerint az nagyon széles mérlegelési jogkört biztosított a bank számára, emiatt ellentétes a Brüsszel I Rendelet joghatósági megállapodásokat szabályozó 23. cikkével, mely szerint a joghatóság kapcsán a *jogbiztonság és előreláthatóság elve elsődleges*. Az elsőfokú döntést a Cour d’Appel helybenhagyta, hangsúlyozva, hogy bár a Brüsszeli Egyezmény 17. cikke szerint érvényesek azok a joghatósági megállapodások, melyek az egyik fél számára kedvezőbbek, ez nem adhat ez egyik fél számára teljeskörű diszkrecionális jogkört, hogy bármely állam joghatóságát

[43] Papadima 595.; Barbet – Rosher 73.
[44] Seraglini-Ortschceidt 22.; Papadima 601.; Niddam 147.
[45] Cour de cassation 26 septembre 2012 –Chambre Civile 1ére 11-26.022
[46] “Les relations entre la banque et le client sont soumises au droit luxembourgeois. Les litiges éventuels entre le client et la banque seront soumis à la juridiction exclusive des tribunaux de Luxembourg. La banque se réserve toutefois le droit d’agir au domicile du client ou devant tout autre tribunal compétent à défaut de l’élection de juridiction qui précède” (Fordítás a szerzőtől.)
[47] Brüsszel I Rendelet 2 (1) cikk és 6 (1) cikkek

DOI: 10.15774/PPKE.JAK.2024.006

válassza. Az ügyben a bank a Cour de cassation előtt támadta a jogerős döntést, hangsúlyozva, hogy a joghatósági megállapodás – a pusztán nyelvtani értelmezéssel szemben helyes értelmezés szerint – nem bármely bíróság előtt, hanem nyilván csak a Brüsszel I Rendelet szerint joghatósággal rendelkező államok bíróságai előtt engedte meg a perindítást a bank részére. Ezt meghaladóan a Bank álláspontja szerint a jogerős döntés tévesen helyezte a jogvita súlypontját a klauzula második fordulatára – ti. a bank számára nyitva álló opcióra –, mikor az ügyet a klauzula első fordulata alapján kellett volna elbírálni, hiszen nem a bank perelte be az ügyfelét, hanem Madame X felperesként indított pert, melyet a klauzula első része alapján a luxemburgi bíróságok előtt kellett volna megtennie. A Cour de cassation azonban hatályában fenntartotta a jogerős döntést, kiemelve, hogy a francia Code Civil alapján *„potesztatív" jellegű* az a joghatósági klauzula, mely megengedi, hogy a bank az ügyfél lakóhelyén, vagy bármely más joghatósággal bíró bíróság előtt pert indítson, míg az ügyfelet arra kötelezi, hogy kizárólag a luxemburgi bírósághoz forduljon, és az ilyen joghatósági klauzula ellentétes a *Brüsszel I Rendelet 23. cikkének céljával*, emiatt nem köti az ügyfelet, aki szabadon perelhet az általános joghatósági szabályok szerint. A *Rothschild ügyben* hozott döntés igen sok kritikát kapott mind hazai, mind nemzetközi fórumokon.

5.2.3.2. ICH c. Crédit Suisse I-II. ügyek

302. A Rothschild ügyben hozott döntést követően a Cour de cassation az *ICH c. Crédit Suisse I-II. ügyekben*[48] a Luganói Egyezmény 23. cikkét alkalmazta egy aszimmetrikus joghatósági kikötés kapcsán. Az ügyben egy svájci székhelyű bank és egy francia cég közötti finanszírozási szerződések tartalmazták az alábbi aszimmetrikus joghatósági klauzulát:

> „A kölcsönvevő elismeri, hogy minden eljárásra kizárólag a zürichi, vagy a bank azon fióktelepének helye szerinti bíróságok előtt kerül sor, ahol az ügyfélkapcsolat létrejött (…) azonban a bank jogosult pert indítani a kölcsönvevő ellen minden más joghatósággal rendelkező bíróság előtt."[49]

A felek közötti jogvitában a kölcsönvevő jogutódja fordult a bank ellen, azt állítva, hogy az utóbbi elmulasztotta tájékoztatási kötelezettségét és nem megfelelő pénzügyi szolgáltatást ajánlott. A felperes az aszimmetrikus klauzulát a Rothschild ügyben hozott döntés alapján érvénytelennek állítva a pert az Angers-i Törvényszék előtt indította meg, ám az megállapította joghatóságának hiányát, mert álláspontja szerint a felperes által állított *egyenlőtlenség egy ilyen nemzetközi joghatósági klauzulában benne rejlő tulajdonság*, emiatt ez az érv nem alkalmas arra, hogy a Luganói Egyezmény alapján a joghatósági klauzulát érvénytelennek tekintsék. Annak ellenére, hogy a másodfokú bíróság osztotta az elsőfok fenti álláspontját, a Cour de cassation 2015. tavaszán hatályon kívül helyezte a jogerős ítéletet, mert a másodfokú bíróság nem vizsgálta, hogy *milyen „objektív elemeken" alapul a kikötés bank számára alternatív joghatóságot eredményező része,* és hogy a felperes által panaszolt *egyenlőtlenség nem ellentétes-e az előreláthatósággal és jogbiztonsággal*.

303. A megismételt eljárásban a Rennes-i Fellebbviteli Bíróság megállapította, hogy a perbeli kikötés, mely a bank számára lehetővé teszi, hogy „bármely joghatósággal rendelkező bíróság előtt eljárjon" nem tartalmaz *semmilyen objektív tényezőt, mely alapján ezen alternatív*

[48] Cour de cassation, Chambre civile 1, 25 mars 2015. 13-27.264. (ICH (Société Danne) v. Crédit Suisse I) ; Cour de cassation Chambre civile 1, 7 février 2018. 16-24.497. (ICH (Société Danne) v. Crédit Suisse II)

[49] *«l'emprunteur reconnaît que le for exclusif pour toute procédure est Zurich ou au lieu de la succursale de la banque où la relation est établie» et que « la banque est toutefois en droit d'ouvrir action contre l'emprunteur devant tout autre tribunal compétent»* (Fordítás a szerzőtől.)

joghatóság beazonosítható lenne, mivel *nem utal semmilyen joghatóságot megalapozó nemzeti vagy nemzetközi szabályra*. Emiatt a másodfokú bíróság álláspontja szerint a felek nem állapodtak meg egyértelműen, hogy milyen bíróság joghatóságának vetik alá jogvitáikat, így a kikötés *nem felel meg* a Luganói Egyezmény 23. cikkében foglalt *pontosság követelményének (exigence de précision)*, és ezáltal az *előreláthatóság és jogbiztonság céljainak.* A Cour de cassation a megismételt eljárásban hozott másodfokú döntést 2018. évben helyben hagyta.

304. Az *ICH c. Crédit Suisse I-II. ügyek* alapján szembetűnő, hogy a Cour de cassation az aszimmetrikus joghatósági kikötések érvényességének megítélése kapcsán feladta a Rothschild ügyben elfoglalt – a francia anyagi jog alapján védhetetlen és a nemzetközi jogforrásokra figyelemmel elméletileg törékeny álláspontját – és inkább „előre menekült".[50] A Cour de cassation ezúttal – mellőzve a francia polgári anyagi jogra való hivatkozást – kizárólag a Luganói Egyezmény 23. cikkét alkalmazva jutott el arra a következtetésre, hogy a perbeli kikötés érvénytelen. Ez a megközelítés annál is inkább figyelmet érdemel, mivel a Rothschild ügyben alkalmazott Brüsszel I Rendelet 23. Cikke és a Luganói Egyezmény 23. cikke teljesen azonos, így amennyiben a legfőbb bírói fórum fenn kívánta volna tartani a Rothschild döntést, úgy arra a normaszöveg azonossága megfelelő indokot szolgáltatott volna. Jóllehet a bíróság nem utalt közvetlenül az EU Bíróság esetjogára, az „objektív elemek" hiányára hivatkozó indokolás alapján nem nehéz észrevenni, hogy a francia bírák merítettek a *Coreck Maritime* ügyben hozott ítélet indokolásából.

5.2.3.3. Apple c. eBiscuss ügy

305. Az, hogy melyek voltak azok az „objektív tényezők", melyeknek hiánya az *ICH c. Crédit Suisse I-II. ügyekben* a kikötés érvénytelenségéhez vezetett, arra az *Apple c. eBiscuss ügyben*[51] hozott döntésből lehet következtetni, melyet a Cour de cassation 2015. őszén hozott. Az ügy az írországi székhelyű Apple Sales International és a párizsi székhelyű eBiscuss közötti jogvitából eredt, amely az utóbbi franciaországi viszonteladója volt. Az időközben csődbe ment viszonteladó szerint az Apple üzleti függésben tartotta őt és visszaélt piaci erőfölényével, megsértve az európai uniós és a francia versenyjogi szabályokat. A felek szerződésének releváns része az alábbiak szerint rendelkezett:

> „A jelen megállapodásra és a felek kapcsolatára az Ír Köztársaság joga az irányadó, és a felek alávetik magukat az Ír Köztársaság bíróságainak. Apple fenntartja a jogot, hogy a Viszonteladó ellen pert indítson annak székhelyén, vagy bármely olyan országban, ahol Apple kárt szenved."[52]

306. Az eBiscuss képviseletében eljáró vagyonfelügyelő a fenti kikötés érvénytelenségét állítva a párizsi kereskedelmi bíróságon kezdeményezett pert a szilícium-völgyi tech-óriás ellen. Az elsőfokú bíróság a felek joghatósági kikötését érvényesnek ítélve joghatóságának hiányát állapította meg, döntését a másodfokú bíróság helybenhagyta. Az *eBiscuss* azonban a Cour de cassation előtt kérte az ítélet hatályon kívül helyezését a *Rothschild* ügyből ismert

[50] D'Avout 996.
[51] Cour de cassation, Chambre civile 1, 7 octobre 2015. 14-16.898.
[52] « This Agreement and the corresponding relationship between the parties shall be governed by and construed in accordance with the laws of the Republic of Ireland and the parties shall submit to the jurisdiction of the courts of the Republic of Ireland. Apple reserves the right to institute proceedings against Reseller in the courts having jurisdiction in the place where Reseller has its seat or in any jurisdiction where a harm to Apple is occurring » (Fordítás a szerzőtől).

DOI: 10.15774/PPKE.JAK.2024.006

érvekre hivatkozva, mely szerint az ilyen joghatósági klauzula „potesztatív” jellegű és sérti a jogbiztonság és előreláthatóság elvét. A Cour de cassation azonban – részben felülvizsgálva korábbi gyakorlatát – arra az álláspontra helyezkedett, hogy a fenti klauzula „beazonosíthatóvá tette” azokat a fórumokat a felek számára, amelyekhez a szerződés teljesítésével vagy értelmezésével kapcsolatos jogvita esetén fordulhatnak, így eleget tesz az előreláthatóság követelményének.

5.2.3.4. Diemme c. Chambon ügy

307. Az aszimmetrikus klauzulák újabb fejezete 2017-ből a *Diemme c. Chambon* ügyben hozott ítélet. Az ügyben a vita tárgya egy borászati gépeket forgalmazó olasz eladó és egy francia borász vállalkozás közötti kizárólagos disztribútori szerződés olasz fél általi állítólagos jogellenes megszüntetése volt.[53] A szerződés vitarendező klauzulája az alábbiak szerint rendelkezett:

> „(….) bármely követelésre vagy perre, mely a szerződés teljesítésével, értelmezésével, alkalmazásával, érvénytelenítésével, vagy az attól való elállással kapcsolatos, a Ravennai Fellebbviteli Törvényszék kizárólagos joghatósága kerül kikötésre Olaszországban, azzal, hogy a Diemme társaság jogosult más hatáskörrel rendelkező bíróságokhoz fordulni az eljárási szabályoknak megfelelően” (…) [54]

308. A francia fél a jogellenes szerződés megszüntetés miatt az olasz Diemme-t a francia bíróság előtt perelte, az aszimmetrikus joghatósági klauzula érvénytelenségére hivatkozva. A Diemme természetesen joghatósági kifogást terjesztett elő, melynek az elsőfokú bíróság helyt adott, azonban a másodfokú bíróság a joghatósági kikötést a *Rothschild* döntés alapján érvénytelennek minősítve érdemben tárgyalta az ügyet. Nagy meglepetésre azonban a Cour de cassation gazdasági kamarája eltért a polgári kamara által a *Rothschild* ügyben lefektetett elvektől, és a joghatósági kifogásnak helyt adva megszüntette a pert. A Cour de cassation gazdasági kamarája az ítélet indokolásában ***a felek szerződési akaratát hangsúlyozta*** a joghatósági megállapodással kapcsolatban, mely kapcsán lényegtelennek ítélte, hogy annak egy rendelkezése csak az egyik felet köti. Az ítélet jelentősége, hogy a Cour de cassation gazdasági kamarája ugyanúgy a Brüsszel I Rendeletet alkalmazta, mint a Cour de cassation polgári kamarája a *Rothschild, és Apple c. eBiscuss* ügyekben, ugyanakkor a döntésben nincs utalás sem a potesztatív feltételre, sem az előreláthatóság kérdésére. A francia kommentátorok közül többen üdvözölték a fenti döntést, mely alapján a legfőbb francia bírói fórum látszólag újra érvényesnek ítélte az aszimmetrikus joghatósági kikötéseket.[55]

5.2.3.5. Saint Joseph c. Dexia Banque

309. Ugyan sokan üdvözölték a 2017-es *Diemme* ügyben hozott ítéletet, mely visszaterelhette volna a francia joggyakorlatot a *Rothschild* döntés előtti mederbe, azonban 2018-ban a *Saint Joseph c. Dexia Banque ügyben*[56] a Cour de cassation polgári kamarája nem követte a gazdasági kamara egy évvel korábbi döntését. Ebben az ügyben a jogvita a dél-franciaországi székhelyű SCI Saint-Joseph társaság – melynek négy tulajdonosa közül

[53] Cour de cassation, Chambre commerciale, 11 mai 2017 15-18.758
[54] « … toute réclamation ou litige relatif à l'exécution ou à l'interprétation du contrat, à son application, annulation ou résiliation, serait soumise exclusivement à la seule et unique juridiction de la cour d'appel de Ravenne, en Italie, la société Diemme ayant toutefois le droit de se référer à d'autres cours compétentes, conformément aux règles de procédure légale » … (Fordítás a szerzőtől.)
[55] Audit-D’Avout 559.;
[56] Cour de cassation, Chambre Civile 1, 3 octobre 2018 17-21.309

DOI: 10.15774/PPKE.JAK.2024.006

három jogász volt – és a luxemburgi székhelyű Dexia bank között bontakozott ki egy 800.000 Euró értékű hitelszerződés kapcsán. A hitelszerződés teljesítési helyként Luxemburg városát jelölte meg és arra a luxemburgi jog volt az irányadó. A hitelszerződés joghatósági kikötése az alábbiak szerint rendelkezett:

> (…) Minden esetben, amikor a francia törvények megengedik, a felek a jelen szerződésből eredő jogvitákat a Luxemburgi körzeti bíróságnak vetik alá. Azonban a bank fenntartja magának a lehetőséget, hogy a fenti joghatóságtól eltérjen, amennyiben azt célszerűnek találja. (…)[57]

310. A SCI Saint-Joseph a fenti kikötés ellenére Dél-Franciaországban, a Grasse városában található bíróság előtt kezdett peres eljárást a bank ellen, banki tanácsadással kapcsolatban okozott kár megtérítése iránt. A luxemburgi Dexia bank joghatósági kifogást terjesztett elő, melyet az első- és másodfokú bíróság is alaposnak tartott, mivel álláspontjuk szerint a kikötés nem minősül potesztatív jellegűnek, hiszen amennyiben a bank egyoldalúan eltérhetne a kikötéstől, akkor is csak a szolgáltatás nyújtás helyén, Luxemburgban perelhetné a másik felet a Brüsszel I Rendelet 5. Cikk (1) bekezdése alapján, így a kikötés megfelel az előre láthatóság követelményének. Ennek ellenére az ügyben végül eljáró Cour de Cassation a Brüsszel I Rendelet (11) preambulumbekezdésére, illetve a *Coreck Maritime ítéletre* való utalással leszögezte, hogy a perbeli kikötés egyrészt nem utal semmilyen tagállamban hatályban lévő joghatósági szabályra, másrészt nem tartalmaz semmilyen objektív tényezőt, mely alapján beazonosítható lenne a bíróság, ahol a bank pert kezdeményezhet, emiatt a kikötés a Brüsszel I Rendelet 23. cikke alapján érvénytelen.

5.2.3.6. Aquitaine caravanes ügy

311. Az *Aquitaine caravanes ügyben*[58] egy német lakókocsi gyártó, a Knaus Tabbert Gmbh és francia viszonteladója, az Aquitaine caravanes SA cég közötti keretszerződés kapcsán alakult ki jogvita. A francia viszonteladó által Franciaországban eladott lakókocsi minőségi hibája miatt a vevők a viszonteladóval szemben a francia bíróságok előtt érvényesítettek igényt, utóbbi pedig a német gyártót szintén a francia rendes bírósági fórum előtt perelte be. Ugyanakkor a keretszerződésben lévő aszimmetrikus joghatósági kikötés szerint a Knaus Tabbert csak a Németországban a passau-i bíróság előtt volt perelhető, és csak a német gyártó volt jogosult az Aquitaine ellen annak székhelyén is peres eljárást indítani.

312. Az első fokon eljáró francia bíróság figyelmen kívül hagyta a Knaus Tabbert – aszimmetrikus kikötésre alapított – joghatósági kifogását, azonban a másodfokon eljáró Toulouse-i Fellebbviteli Törvényszék megállapította joghatóságának hiányát. Az ügy végül a Cour de cassation elé került, mely döntésében hangsúlyozta, hogy a perbeli kikötés alapján a joghatósággal rendelkező bíróságok pontosan beazonosíthatók voltak, így az aszimmetrikus joghatósági kikötés megfelelt a Brüsszel Ia Rendelet 25. Cikke szerint megkövetelt előreláthatóság követelményének.

---

[57] « (…) chaque fois que les lois francaises le permettent, les cotestations au sujet des présentes sont soumises au Tribunal d'arrondissement de et á Luxembourg. Toutefois, la banque se réserve la faculté de déroger cette attribution de juridiction si elle le considére comme opportun. » (Fordítás a szerzőtől).

[58] Cour de cassation, civile, Chambre civile 1, 11 juillet 2019, 18-11.456

DOI: 10.15774/PPKE.JAK.2024.006

5.2.3.7. BNP Paribas Suisse ügy

313. Az *BNP Paribas Suisse ügyben*[59] a bank jogelődje, a svájci UCB Suisse két magánszeméllyel kötött 412.000 Svájci Frank összeg tárgyában kötött kölcsönszerződése az alábbi kikötést tartalmazta.

> „(…) a felek között a kölcsönszerződés teljesítésével, értelmezésével, vagy érvényességével kapcsolatos minden jogvita a Genfi Köztársaság és Kanton bíróságainak hatáskörébe tartozik, fenntartva a szövetségi bírósághoz való fordulás jogát. Azonban az UCB Suisse saját és teljeskörű mérlegelése alapján mégis kifejezetten jogosult a saját választása szerinti bármely más hatóság előtt eljárni azzal, hogy minden esetben a svájci jog az alkalmazandó."[60]

314. A kölcsönadósok a fenti kikötés ellenére az UCB Suisse jogutódját, a svájci székhelyű BNP Paribas Suisse bankot Franciaországban – a világ parfüm fővárosának is számontartott – Grasse város bírósága perelték be a kölcsönszerződés indexálási kikötésének érvénytelenítése érdekében. A svájci bank aszimmetrikus kikötésre alapított joghatósági kifogását az első fokon eljáró francia bíróság elutasította, azonban a másodfokú bíróság megváltoztatta a döntést, helyt adva a kifogásnak. Az Aix-en-Provence-i Fellebbviteli Törvényszék szerint a fenti kikötés *„minden esetben a svájci jog alkalmazandó"* fordulatát akként kell értelmezni, hogy az a svájci jog szerint joghatósággal rendelkező bíróságok előtti eljárást teszi lehetővé a bank részére.

315. A Cour de cassation előtt a kölcsönadósok azzal érveltek, hogy a fenti fordulatot helyesen akként kell értelmezni, hogy az pusztán a svájci anyagi jog választását jelenti arra az esetre, amennyiben a bank élne a választás jogával és külföldi bíróság előtt indítana eljárást. A kölcsönadósok szerint emiatt a fenti kikötés gyakorlatilag korlátlan lehetőséget biztosított a bank számára, hogy tetszése szerinti külföldi bírói fórum előtti indítson pert, amely emiatt érvénytelen. A Cour de cassation azonban elutasította a kölcsönadósok jogorvoslati kérelmét, lényegében elfogadva a másodfokú bíróság érvelését, külön hangsúlyozva, hogy a kikötés *„minden esetben a svájci jog alkalmazandó"* fordulata miatt a bank a perbeli aszimmetrikus kikötés alapján nem volt jogosult bármely tetszése szerinti fórum előtt történő perindításra, így a kikötés megfelelt a Luganói Egyezmény 23. Cikke szerinti előreláthatóság követelményének, mivel a beazonosíthatók voltak azok a bíróságok, melyek előtt pert lehet indítani. Emellett a Cour de cassation megjegyezte, hogy nincs is jelentősége annak, hogy a perbeli kikötés aszimmetrikus része mennyire pontos, mivel a pert nem a bank indította.

316. *Marshall* a döntést kritizálva hangsúlyozza, hogy a *BPN Paribas Suisse ügyben* – mely a Luganói Egyezmény hatálya alá tartozott – az autonóm svájci jog joghatósági szabályainak az alkalmazása fel sem merülhetett így a kikötés fenti fordulatát tévedés volt akként értelmezni, hogy az korlátozza a bank választási jogát, álláspontja szerint a fordulat helyesen jogválasztásként értelmezendő.[61] Ugyanakkor megjegyzi, hogy a legfőbb francia bírói fórum érvelésében egy evolúció figyelhető meg, mivel megjelent egy differenciált megközelítés, mely az aszimmetrikus kikötések kikényszerítése során vizsgálja, hogy a kedvezményezett fél

[59] Cour de cassation, civile, Chambre civile 1, 28 septembre 2022, 21-13.686
[60] « (…) tout litige entre les parties relatif à l'exécution, à l'interprétation ou à la validité du contrat de prêt, relève de la compétence des tribunaux de la République et Canton de Genève, les recours au Tribunal fédéral étant réservés. À sa seule et entière discrétion, UCB Suisse conserve toutefois le droit exprès d'agir devant toute autre autorité compétente de son choix, le droit suisse restant applicable dans tous les cas. . » (Fordítás a szerzőtől)
[61] Marshall (2023) 650.

alperesi, vagy felperesi pozícióban van, és hogy a kikötés mely részére hivatkozik, jóllehet ezt a megközelítést nehéz összeegyeztetni az EU Bíróság gyakorlatával.[62]

5.2.3.8. Societa Italiana Lastre ügy

317. A *Societa Italiana Lastre ügyben*[63] az olasz székhelyű Societa Italiana Lastre SpA (SIL) mint eladó és a francia székhelyű Agora mint vevő közötti építőanyag szállítási szerződésben az alábbi bírósági kikötés szerepelt:

> (…) A jelen szerződésből eredő vagy azzal kapcsolatos jogviták Brescia bíróságának hatáskörébe tartoznak. Societa Italiana Lastre fenntartja a lehetőséget, hogy a vevővel szemben más hatáskörrel rendelkező bíróság előtt járjon el Olaszországban vagy külföldön.[64]

Az Agora Franciaországban perelte be a SIL-t, mely sikertelenül terjesztett elő joghatósági kifogást, mivel a francia első- és másodfokú bíróságok álláspontja szerint a joghatósági kikötés túl széleskörű választást biztosított az olasz eladónak, mely egy olyan diszkrecionális választás *(un choix discrétionnaire)*, amely sérti a Brüsszel Ia Rendelet 25. Cikke (1) bekezdése szerinti előreláthatóság és jogbiztonság követelményét. A SIL végül a Cour de Cassation elé vitte az ügyet, mely azonban felfüggesztette az eljárást és az EU Bíróság előtt előzetes döntéshozatal iránti kérelmet terjesztett elő.

318. A *Societa Italiana Lastre c. Agora*[65] előzetes döntéshozatali eljárásban a Cour de Cassation három kérdést terjesztett elő. Az első kérdés arra irányul, hogy az aszimmetrikus kikötés kiegyensúlyozatlanságának, illetve pontatlanságának kérdését a Brüsszel Ia Rendelet alapján, illetve a Rendelet által követett előreláthatóság, illetve jogbiztonság céljai, vagy a kikötésben megjelölt tagállam nemzeti joga alapján kell-e megítélni. A második kérdés arra irányul, hogy amennyiben a fenti kérdéseket a Rendelet alapján kell eldönteni, a perbeli joghatósági kikötés alkalmazandó-e. A harmadik kérdés arra irányul, hogy amennyiben a kikötés aszimmetriáját nemzeti jog szerint kell megítélni, akkor hogyan kell értelmezni a kijelölt bíróság jogára való hivatkozást, ha a kikötés több bíróságot jelöl ki, vagy ha a kikötés egy bíróságot jelöl ki, ugyanakkor lehetőséget biztosít az egyik fél számára egy másik bíróság kiválasztására, továbbá, ha e választásra a bíróság megkeresésének időpontjában még nem került sor. A harmadik kérdés három alkérdése arra irányul, hogy i) az egyetlen kifejezetten megjelölt bíróság jogát kell-e alkalmazni, függetlenül attól, hogy más bírósághoz is lehet-e fordulni; ii) több kijelölt bíróság esetén lehet-e hivatkozni a ténylegesen eljáró bíróság jogára, iii) végül, figyelemmel a „Brüsszel Ia rendelet (20) preambulumbekezdésére, a kijelölt tagállam bíróságának jogára való hivatkozás alatt az adott állam anyagi jogi szabályait vagy a kollíziós szabályait kell-e érteni.

---

[62] Marshall (2023) 652-653.
[63] Cour de cassation, civile, Chambre civile 1, 13 avril 2023, 22-12.965
[64] (…) « La compétence du tribunal de Brescia s'appliquera à tout litige qui surgirait du présent contrat ou qui aurait un rapport avec ce dernier. Societa Italiana Lastre se réserve la faculté de procéder à l'égard de l'acheteur devant un autre tribunal compétent en Italie ou à l'étranger. » (A szerző fordítása.)
[65] C-537/23 sz. *Societa Italiana Lastre SpA v. Agora* ügyben 2023. augusztus 28. napján előterjesztett, 2023. november 17. napján közzétett előzetes döntéshozatal iránti kérelem (C/2023/956)

DOI: 10.15774/PPKE.JAK.2024.006

5.3. Németország

5.3.1. Alapvető megközelítés

5.3.1.1. Aszimmetrikus kikötések általános megengedettsége, választási jog

319. A német felfogás szerint a felek magánautonómiája kiterjed a jogvitarendezés szerződéses úton történő szabályozására, és a szerződési szabadság alapján lehetőség van a felek szerződésből eredő jogait eltérően is szabályozni, mivel a német jog szerint nincs olyan alapelv, mely általánosságban tiltaná az aszimmetrikus vitarendező megállapodásokat. Az aszimmetrikus kikötések így elvi szinten megengedettek. [66] Az aszimmetrikus joghatósági kikötések területén a felek autonómiája nem terjedhet addig, hogy a mindenkori felperes teljesen szabadon választhassa meg a jogvitában eljáró fórumot. A német bírói gyakorlat szerint egy felperesnek korlátlan választási jogot eredményező bírósági kikötés nem minősülne kellően meghatározottnak. Ugyanakkor a felek akár több bíróságot is kiköthetnek jogvitáikra, melyek közül egyikük választhat.[67]

5.3.1.2. Fórumválasztó kikötések kontrollja egyedi szerződésben és ÁSZF-ben

320. Az aszimmetrikus kikötések általános megengedettsége mellett a német gyakorlatban érvényesül a fórumválasztó megállapodások anyagi jogi kontrollja, mely alapvetően kivételes esetekre korlátozott és melynek terjedelme függ attól, hogy a vitarendező megállapodás egyedi szerződésben, vagy ÁSZF-ben szerepel.[68]

321. Az egyedileg megtárgyalt kikötések kapcsán a német joggyakorlat egy ún. *„visszaéléskontroll”* (*„Missbrauchskontrolle”*) keretében alkalmazza a BGB 134. és 138. cikkeit, így az egyedileg megtárgyalt szerződési feltétel törvénybe, illetve jóerkölcsbe ütközésének vizsgálatát *(„Gesetz- und Sittenwidrigkeit”)*. A visszaéléskontroll alkalmazásának két fő esetköre van. Az egyik esetkör, amikor az egyik fél a piaci erőfölényes helyzetével, üzleti erejével úgy él vissza, hogy a másik fél jogvédelem iránti lehetőségeit lényegesen korlátozza vagy kizárja. Fontos, hogy nem egyszerű, hanem feltűnő egyenlőtlenségnek kell fennállnia a felek vitarendezési megállapodásból származó jogai között, mely az egyik fél gazdasági erőfölényes helyzetén alapul. Ugyanakkor nem minden egyenlőtlenség jelent automatikus jóerkölcsbe ütközést, mivel azt a felek eltérő gazdasági kitettsége adott esetben indokolhatja.[69] A másik eset, amikor vitarendező megállapodás célja az, hogy az egyik felet megfossza a hatékony bírói jogvédelemtől, mely a jogállamiság egyik alapköve. Ilyen például, amennyiben szándékosan olyan fórum választására kerül sor, melynek döntései nem végrehajthatók, vagy amennyiben az adott országban szünetel az igazságszolgáltatás.[70]

322. Általános szerződési feltételben szereplő fórumválasztó kikötések kapcsán pedig ezen felül még két további szűrő érvényesül. Elsődlegesen érvényesül a BGB 305. Cikke alapján a szerződéses tartalommá válás – inkorporáció – ellenőrzése *(„Einbeziehungskontrolle”),* melynek keretében a bíróság azt vizsgálhatja, hogy az ÁSZF-ként alkalmazott kikötés részévé vált-e a felek szerződésének, mely fogyasztói szerződések esetén alkalmazandó.[71] Ezt

[66] Bälz – Stompfe 160. Weller 239.
[67] Weller hivatkozik a Oberlandsgericht Karlsruhe 1973. évi döntésére. Weller 239.
[68] Bälz – Stompfe 158.
[69] Bälz – Stompfe 160.
[70] Bälz – Stompfe 161.
[71] Ld. BGB 310. Cikk

DOI: 10.15774/PPKE.JAK.2024.006

meghaladóan - a szerződő személyére tekintet nélkül – érvényesül egy ún. *„tartalomellenőrzés” („Inhaltskontrolle”)*, melynek keretében a bíróság vizsgálhatja a BGB 308. és 309. Cikkeiben szabályozott ún. „szürke, illetve fekete listás” ÁSZF kikötések megvalósulását, illetve alkalmazhatja a BGB 307. cikkében szabályozott, tisztességtelen ÁSZF-t tiltó generálklauzulát *(„Treu und Glauben”).* A generálklauzula alapján érvénytelen az az általános szerződési feltétel, mely az azt alkalmazóval szerződő fél számára indokolatlanul hátrányos, így különösen (i) mely egy törvényi rendelkezés lényeges tartalmától eltér; ii) mely lényeges kötelezettséget oly módon korlátozza, hogy azzal a szerződéses célt veszélyezteti, illetve iii) amely nem világos, illetve egyértelmű (transzparencia hiánya).

323. A német autonóm jog alkalmazási körébe tartozó bírósági kikötések, valamint az akár tisztán belföldi, akár nemzetközi választottbírósági kikötések kapcsán – akár egyedi szerződésben, akár ÁSZF-ben kerülnek kikötésre – teljeskörű visszaéléskontroll („*Missbrauchskontrolle”*) és tartalomkontroll *(„Inhaltskontrolle”)* érvényesül.[72] Ezzel szemben a Brüsszel Ia Rendelet 25. Cikkének alkalmazási körébe eső joghatósági kikötések tekintetében nincs egységes álláspont: az uralkodó nézet szerint a BGB 138. Cikke szerint visszaéléskontrollra nincs lehetőség, mivel a Brüsszel I Rendelet ekörben a nemzeti jogot kiszorítja, ugyanakkor ÁSZF-ben lévő joghatósági kikötésekkel kapcsolatosan a BGB 307. Cikke szerinti tartalomkontroll lehetősége vitatott.[73]

5.3.2. Aszimmetrikus választottbírósági kikötések

5.3.2.1. Injection Molded Parts ügy

324. Az *Injection Molded Parts ügyben*[74] egy fröccsöntéses technológiával különböző öntvényeket gyártó felperesi eladó és a vele hosszú ideje üzleti kapcsolatban lévő alperesi vevő között alakult ki jogvita, mivel a „G” cég, mint vevő nem fizetett ki bizonyos árukat. A felek közötti 1977. évi szerződés vitarendező kikötése számos egyoldalúan kedvező rendelkezést írt elő a vevő számára. A kikötés szerint vevő egyoldalú döntése alapján jogosult volt rendes bírósági eljárás helyett választottbírósági eljárást kezdeményezni, ezt meghaladóan részletes szabályokat állított fel az alábbiak szerint:

> 2. § A jogviták rendezésére a G cég egy semleges személyt választ választottbírónak az üzlet, vagy jog területéről. A választottbíró a jogvitát mindkét fél számára véglegesen dönti el. A döntés minden ellenvetés nélkül azonnal végrehajtható.
>
> 3. § (1) A felek egymás ellen egyidejűleg csak egy eljárást indíthatnak. (2) Amennyiben az eljárásra rendes bíróság előtt kerül sor, a feleket ügyvédek képviselik. (3) Választottbírósági eljárás esetén kizárólag a felek járnak el saját képviseletükben. (4) Minden eljárás értéke 7.000 német márka összegben korlátozott.[75]

[72] Bälz – Stompfe 160, 162. Wais 845.
[73] Bälz – Stompfe 159-160. Wais 845-849.
[74] BGH 26.01.1989. X ZR 23/87. Neue Juristische Wochenschrift 1989, 1477.
[75] (…) § 2. Zur Durchführung von Streitigkeiten wählt die Firma G eine neutrale Person aus der Wirtschaft oder dem Recht als Schiedsrichter. Der Schiedsrichter entscheidet dann den Streitfall definitiv für beide Seiten. Die Entscheidung ist ohne jeden Widerspruch sofort vollstreckbar. § 3. (1) Es darf immer nur ein Verfahren gegeneinander geführt werden. (2) Findet das Verfahren vor einem ordentlichen Gericht statt, sind Rechtsanwälte als Parteienvertreter zu bestellen. (3) Wird ein Schiedsgerichtsverfahren durchgeführt, so vertreten sich die Parteien ausschließlich selbst. § 4. Der Streitwert eines jeden Verfahrens ist auf maximal 7000 DM begrenzt. Fordítás a szerzőtől. (…)

DOI: 10.15774/PPKE.JAK.2024.006

A fenti kikötés kiváló példa az *atipikus aszimmetrikus kikötésre*, mely alapján azon felül, hogy a kedvezményezett egyoldalúan jogosult megválasztani az eljáró fórumot, számos olyan további rendelkezést is tartalmaz, mely az adott eljáráson belül a kedvezményezett számára előnyös.

325. Az időközben csődeljárás alá kerülő felperes csődgondnoka a rendes bíróság előtt indított pert a nem fizető alperesi vevő ellen, mely 50.000 német márka összegben marasztalta a vevőt. A vevő a fellebbezésében többek között azon az alapon támadta az elsőfokú ítéletet, hogy a felek között választottbírósági kikötés volt. A másodfokú bíróság álláspontja szerint azonban a választottbírósági kikötés nem volt alkalmazandó, mert azt akként értelmezte, hogy csak 7.000 márka összeghatárig terjedő jogvitákra terjed ki, emiatt helybenhagyta az elsőfokú ítéletet.

326. A felülvizsgálati eljárásban eljáró Bundesgerichtshof egyetértett azzal, hogy a másodfokú bíróság szerződés értelmezése téves, mivel a fenti kikötés 4. §-át nem a rendes- és választottbíróság közötti hatásköri megosztásként kell értelmezni, hanem egy olyan szabályként, mely 7.000 márka feletti ügyekben kizárja akár a rendes bírósági, akár a választottbírósági perindítást, ha már van a felek között folyamatban lévő másik eljárás. A Bundesgerichtshof szerint a fenti kikötést a BGB 138. Cikke alapján kell vizsgálni, mivel annak egyik funkciója, hogy a szerződéses szabadsággal való visszaélést kontrollálja, melynek értelmezése során a német alaptörvény értékrendje különös jelentőséggel bír. A BGH hangsúlyozta, hogy a német alaptörvény szerinti jogállamiság alapelvéből a polgári jogvitákban *a hatékony bírói jogvédelem* biztosítása következik *(„Gewährleistung eines wirkungsvollen Rechtsschutz")*, melybe beletartozik a jogvita tárgyának átfogó ténybeli- és jogi szempontú bírói vizsgálata, valamint annak kötelező eldöntése, amelyre megfelelő időben kell sor kerüljön. A jogvédelemmel kapcsolatban a BGH leszögezte, hogy annak tárgyában a felek konkrét egyedi megállapodást köthetnek, azonban annak lényegéről nem mondhatnak le. Jelen esetben a felek a bírói jogvédelmet már azáltal korlátozták, hogy választottbírói megállapodást kötöttek, mely megengedett, de nem vezethet ahhoz, hogy az egyik fél részére annyira hátrányos legyen, hogy elvonja tőle a szükséges jogvédelmet. A BGH szerint a jelen ügyben kedvezményezett az őt megillető választási jogot gyakorolhatja akár felperesként, akár a másik fél által kezdeményezett eljárásban alperesként, tetszése szerint akadályozva a másik fél által indított eljárást.

327. Amennyiben a kedvezményezett gyakorolja választási jogát, a BGH álláspontja szerint az általa egyedül gyakorolható választottbíró kijelölésnek köszönhetően aránytalan túlsúlyhoz jut a választottbírósági eljárásban. Ezt meghaladóan, azáltal, hogy a kikötés az ügyvédi képviselet jogát a kedvezményezett fél által választott eljárás típusához köti, utóbbi a „fegyverek megválasztására" *(„Wahl der Waffen")* is befolyással lehet. Végül a hatékony bírói jogvédelem további súlyos korlátozása, hogy egyidejűleg csak egy, kisebb ügyértékű per lehet folyamatban, mely azt eredményezi, hogy egyrészt a másik fél az igényét csak több eljárásban tudja érvényesíteni, melyek közül a következőt mindig csak az előző jogerős befejezése után kezdeményezheti, és mely által egy nagyobb, komplexebb jogvita rendezése a végtelenségig halogatható. A BGH megállapította, hogy a fenti rendelkezések a vevő, mint kedvezményezett javára előnyösek, hiszen annak érdekében, hogy a kedvezményezett fizetési kötelezettségét egyáltalán előidézze, a másik fél előteljesítésre – a termék legyártására, átadására – kötelezett.

328. Valamennyi fenti körülmény mérlegelésével a Bundesgerichtshof arra a meggyőző álláspontra helyezkedett, hogy a perbeli választottbírósági kikötésnél fogva a bírói jogvédelem

DOI: 10.15774/PPKE.JAK.2024.006

a kötelezett számára olyannyira korlátozásra került, hogy az a jogrend alapelveivel nem egyeztethető össze. A BGH végül megjegyezte, hogy az utóbbi megállapítás különösen a kikötés azon pontjára vonatkozik, mely nem engedi a 7.000 márka feletti eljárások párhuzamos lefolytatását, hangsúlyozva, hogy nem világos, hogy a kedvezményezett milyen – jogvédelemre érdemes – érdekei indokolnák az effajta kikötést. Míg ugyanis perköltséggel kapcsolatos megfontolások egyedi esetben indokolhatják összeghatárok meghatározását, erről nem lehet azonban szó egy olyan kikötés esetében, melynek célja a vételár kifizetésének végtelen halogatása.

5.3.2.2. Bangkirai fa ügy

329. A *Bangkirai fa ügyben*[76] az általános szerződési feltételekben szereplő aszimmetrikus kikötések megítélésének kérdése merült fel. A döntés alapjául szolgáló ügyben az eladó általános szerződési feltételeinek 15. pontja akként rendelkezett, hogy az eladó jogosult saját döntése alapján a felek közötti jogvitát a rendes bírósági út kizárásával választottbíróság elé utalni, ahol egyesbíró jelölésére is lehetőség van, ennek hiányában mindkét fél jogosult választottbírót jelölni, és amennyiben a két választottbíró nem tud ítéletet hozni, akkor az általuk jelölt elnök hozza meg a végleges és kötelező döntést. Az eladó általános szerződési feltételeinek 6. pont első bekezdése egy 3 (három) napos jogvesztő határidőt írt elő a vevői reklamációkra, a 6. pont második bekezdése pedig akként rendelkezett, hogy a hibás teljesítésből eredő kifogások nem befolyásolják a vevő fizetési kötelezettségét.

330. Az ügyben egy faanyag nagy- és kiskereskedő cég bangkirai fából készült fapalánkokat rendelt, azonban az eladó más típusú fából készült terméket szállított. A vevő néhány terméket eladott saját ügyfeleinek, de ezzel párhuzamosan minőségi kifogással is élt, és az időközben beszerzett szakvéleményre hivatkozással – mely a minőségi hibát alátámasztotta – megtagadta a vételár kifizetését.

331. Az eladó a fentiek miatt választottbírósági eljárást kezdeményezett, melyben a vevőt marasztaló határozat született, azzal, hogy a választottbíróság ítéletében megjegyezte, hogy az eljáró tanács a vevő által elfogadott és aláírt általános szerződési feltételek szerint járt el, és – többek között a kifogás késedelmére, illetve fizetési kötelezettséget megszüntető hatásának hiányára tekintettel – marasztalta a vevőt. A vevő a végrehajtási szakaszban hivatkozott a választottbírósági ítélet érvénytelenségére, mivel álláspontja szerint az aszimmetrikus választottbírósági kikötés a szerződés többi pontjaival együtt indokolatlanul hátrányos a vevő számára, sértve a jóhiszeműség és tisztesség elvét.

332. A BGH kiindulásként leszögezte, hogy önmagában egy általános szerződési feltételben szereplő választottbírósági kikötés kereskedők között megengedett, azonban a bíróság által lefolytatott tartalomellenőrzést *(Inhaltskontrolle)* nem kerülheti el.[77] A BGH szerint önmagában a perbeli aszimmetrikus választottbírósági kikötés nem érvénytelen, mivel a német bírói gyakorlat szerint lehetőség van arra, hogy a felek a választottbírósági hatáskört a két fél számára eltérő módon szabályozzák. Azonban a BGH rámutatott, hogy a perbeli aszimmetrikus választottbírósági kikötés jelen esetben speciális, mivel egy kidolgozott

[76] BGH 1991.10.10. – III ZR 141/90.

[77] Az adott ügyben a bíróság a tartalomellenőrzést az AGBG 9. cikke alapján folytatta le. Az AGBG (Gesetz zur regelung des Recht des Allgemeinen Geschäftliches Bedingungen) a német általános szerződési feltételek jogára irányadó törvény, melynek rendelkezései 2002. január 1. napjától beépültek a német BGB rendelkezései közé. Az AGBG 9. Cikke a BGB 307. cikkébe épült be.

szerződésrendszer részét képezi, mely utóbbinak több rendelkezése az általános szerződési feltételekre vonatkozó szabályokat sérti. Emiatt az ÁSZF alkalmazójának választási jogot biztosító aszimmetrikus választottbírósági kikötés magában hordozza azt az absztrakt lehetőséget, hogy az érdemi döntést befolyásolja, mivel az ÁSZF állami bíróságok általi kontrollját elvonja anélkül, hogy a másik szerződő fél ezt meg tudná akadályozni.

333. A BGH szerinti a fenti veszély akkor válhat konkréttá, amennyiben nem valószínű, hogy a választottbírók lefolytatják az ÁSZF kritikus, jogi szempontú vizsgálatát. A BGH szerint az ÁSZF 6. pont első bekezdésében szereplő 3 (három) napos jogvesztő hibabejelentési határidő – mely a nyílt és a rejtett hibákra egyaránt vonatkozik – gyakorlatilag elvonja a vevő kifogásolási jogát, ezáltal kiüresíti az eladói felelősséget. Az ÁSZF 6. pont második bekezdésének szabálya pedig a vevő visszatartási jogát csorbítja, még olyan esetben is, amennyiben az annak alapjául szolgáló ellenkövetelést az eladó sem vitatná, vagy az jogerősen megállapításra kerülne. Fentiek alapján a BGH szerint az ÁSZF 6. pontja a tartalmi ellenőrzés próbáját nem állja ki, így az érvénytelennek minősül. A választottbírósági kikötéssel kapcsolatban a BGH arra jutott, hogy nem valószínű, hogy a felálló választottbíróság tagjai között jogi végzettséggel rendelkező választottbíró lesz, inkább az prognosztizálható, hogy a felek faipari szakembereket jelölnek választottbíróként, mint ahogy az alapügyben is történt. A BGH szerint félő, hogy az általános szerződési feltételek jogában nem jártas választottbírói tanács tagjai mellőzik az ÁSZF rendelkezéseinek jogi felülvizsgálatát, ehelyett azt kvázi törvénynek tekintik, mint ahogy az az alapügyben eljáró választottbíróság ítéletéből is leszűrhető. Fenti körülményekre tekintettel a BGH az általános szerződési feltételben szereplő aszimmetrikus választottbírósági kikötést is érvénytelennek tekintette, mivel az magában rejtette a lehetőséget, hogy az általános szerződési feltételekre vonatkozó jogi garanciáktól megfossza a másik felet.

5.3.2.3. Hamburgi Freundschaftlichen Arbitrage ügy

334. A BGH egy 1998. évben hozott döntése tovább árnyalja az aszimmetrikus kikötések német bírói gyakorlatát.[78] A döntés alapjául szolgáló ügyben az egyik fél által használt általános szerződési feltételekben szereplő vitarendező klauzula az alábbiak szerint rendelkezett:

> „(…) Bármilyen jogvitára választásunk szerint Gera vagy München bírósága, vagy – minőségi választottbíráskodás kizárásával – a Hamburgi Freundschaftlichen Arbitrage választottbírósága jogosult a Hamburgi Tőzsde Áruszövetségének eljárási szabályzata alapján. (…)”[79]

335. A BGH a fenti kikötést *szintén az ÁSZF-re vonatkozó tartalomellenőrzés keretében vizsgálta* és megállapította, hogy az a jóhiszeműség és tisztesség generálklauzulájába ütközik, mivel amennyiben a kikötés kötelezettje – aki számára a választottbírósági út nem vehető igénybe – jogvita esetén az állami bírósághoz fordul, nem tudja, hogy a kedvezményezett gyakorolni fogja-e választási jogát. Emiatt fennáll a kockázata annak, hogy a kötelezett által indított keresetet a rendes bíróság elutasítja, amennyiben a kedvezményezett a választottbírósági kikötést felhívva kifogásolja a rendes bíróság hatáskörét. A BGH szerint

[78] BGH 1998.09.24. III ZR 133/97.

[79] " (…) Zuständig für die Entscheidung etwaiger Rechtsstreitigkeiten ist nach unserer Wahl das Gericht in Gera oder München oder das Schiedsgericht der Hamburger Freundschaftlichen Arbitrage – unter Ausschluß der Qualitätsarbitrage - nach der Schiedsgerichtsordnung des Warenvereins der Hamburger Börse e.V. (…)" Fordítás a szerzőtől.

ennek a költség-, illetve időveszteséggel járó kockázat viselése nem elvárható a kikötés kötelezettjétől. Ugyanakkor a BGH megjegyezte, hogy a fenti kockázat kiküszöbölhető azzal, hogy *a felek kiegészítő szabályokat* állapítanak meg *(„Zusatzregelung")*, melyek egyrészt a jövőbeli alperest arra kötelezik, hogy a másik fél felszólítására már a keresetindítást megelőzően gyakorolja választási jogát, másrészt szabályozzák a választási jog megtagadásának, illetve késedelmes gyakorlásának következményeit. Figyelemmel azonban arra, hogy az adott esetben ilyen kiegészítő szabályok megalkotására a felek által nem került sor, a BGH a fenti kikötést érvénytelennek ítélte. A döntés érdekessége, hogy a BGH ítéletet hozó tanácsa szükségesnek látta a döntés összeegyeztetését a korábbi bírói gyakorlattal. Így egyrészt leszögezte, hogy továbbra is irányadó a BGH korábbi bírói gyakorlata, mely szerint megengedett, hogy az ÁSZF-ben lévő aszimmetrikus választottbírósági kikötés alkalmazója felperesként válasszon a rendes-, illetve választottbírósági út között, mivel a jelen ügy az alperesi pozícióban lévő fél választási jogára vonatkozott.

5.3.3. Aszimmetrikus joghatósági kikötések

336. Ahogy azt a fentiekben említettük, az aszimmetrikus joghatósági kikötések a német joggyakorlatban általánosságban megengedettek, ugyanakkor a kedvezményezettnek nem lehet korlátlan joga a bíróság megválasztására, mivel az a kikötés meghatározottságának követelményével nem fér össze, másrészt alperesi pozícióban a választási jog feltételekhez kötött.

5.3.3.1. A BGH 1983. évi döntése – választási jog alperesként

337. A BGH 1983. évi döntése alapjául szolgáló ügyben[80] az egyik fél általános szerződési feltételében lévő kikötése akként rendelkezett, hogy *a teljesítés helyét és a jogvita esetén eljáró bíróságot – két város közül – a kikötést alkalmazó fél volt jogosult megválasztani*. A BGH álláspontja alapján az ilyen bírósági kikötés egy *választási jogot (Wahlrecht)* biztosít a kedvezményezett fél számára*,* így a kötelezett számára nem ismerhető előre, hogy melyik bíróság jogosult eljárni, mégis megfelel a kikötés a meghatározottság követelményének. A legfőbb bírói fórum álláspontja szerint ilyenkor a kikötés kötelezettjének *megfelelő határidő tűzésével fel kell hívnia a kedvezményezettet*, hogy gyakorolja választási jogát és amennyiben ezt nem teszi, az általános szabályok szerint illetékes bíróság előtt perelhető. Ezen túlmenően a BGH leszögezte, hogy a választási jog késedelmes gyakorlása a jóhiszeműség és tisztesség *(„Treu und Glauben")* elvébe ütközik. A tárgyi ügyben azonban ilyen felhívásra a kötelezett részéről nem került sor, így a kedvezményezett alperesként illetékességi kifogásként felhívhatta az aszimmetrikus bírósági kikötést. A fenti döntés alapján tehát aszimmetrikus joghatósági kikötés esetén a kedvezményezett az őt megillető választási jogot alperesi pozícióban két esetben gyakorolhatja, egyérészről i) a választási joggyakorlásra vonatkozó felperesi felszólítás hiánya esetén, ii) másrészről a felperesi felszólításában szabott határidőn belül.

5.3.3.2. Flöther c. Etihad ügy

338. *Flöther c. Etihad ügyben*[81] a felek közötti jogvita a német bíróságok előtt indult, mivel az AirBerlin felszámolója, Dr. Lucas Flöther mint felperes az AirBerlin és az Etihad között 350

[80] BGH 1982.10.28. – I ARZ 449/82.
[81] BGH 2021.06.15. II ZB 35/20.

Millió Euro összegű Kölcsönszerződés és az Etihad által ugyanezen a napon aláírt Komfortlevél alapján a német bíróság előtt indított pert az Etihad ellen, azon az alapon, hogy az AirBerlin 2017. augusztus 9. napján 50 Millió Euro kölcsön folyósítását kérte, melyet az Etihad megtagadott, melynek következtében az AirBerlin fizetésképtelenné vált és felszámolási eljárás alá került. A Kölcsönszerződésben a felek az angol bíróságok kizárólagos joghatóságát kötötték ki, csak az Etihad számára megengedve más bíróság előtti perindítást. A németországi keresetindítást követően az Etihad az angol bíróságok előtt kezdeményezett azonos tárgyban peres eljárást, emiatt az elsőfokú német bíróság az alperes kérelmére a Brüsszel Ia Rendelet 31. Cikk (2) bekezdése alapján a Londoni High Court saját joghatósága tárgyában hozott döntéséig felfüggesztette a peres eljárást, melyet a másodfokú bíróság helybenhagyott. A másodfokú döntés ellen a felperes a német legfőbb bírói fórumhoz fordult, többek között azzal érvelve, hogy a perbeli aszimmetrikus joghatósági kikötésre nem vonatkozik a Rendelet fenti szabálya, mert az csak az egyik fél számára kizárólagos.

339. A BGH döntésében hangsúlyozta, hogy a Rendelet fenti szabályát alkalmazni kell az egyoldalúan kizárólagos joghatósági kikötésre is, mivel az ezzel ellentétes álláspont nem vezethető le sem a Rendelet nyelvtani, sem annak történeti, illetve cél szerinti értelmezéséből. A bíróság hangsúlyozta, hogy a Rendelet 31. Cikk (2) bekezdésének bevezetésére a (22) preambulumbekezdés alapján arra tekintettel került sor, hogy az általános megelőzési szabály „torpedó keresetekkel" való visszaélésszerű gyakorlását visszaszorítsák. E célt a fenti rendelkezés a BGH szerint úgy éri el, hogy amennyiben a fél, akit egy joghatósági kikötés megsértésével beperelnek, a kikötött bíróság előtt keresetindítással együtt kérheti a kikötést sértő eljárás felfüggesztését, és nem lenne ésszerű önmagában azért megtagadni e védelmet, mert a fél választhat más bíróságot is. Ezt meghaladóan a BGH utalt arra, hogy a Rendelet által biztosított – a joghatósági szabályok keretében érvényesülő – szerződési szabadságra figyelemmel nem lenne meggyőző az aszimmetrikus joghatósági kikötések fenti szabály alóli kivétele, mivel a jogalkotó akarata szerint a joghatósági kikötéseket meg kell erősíteni, hogy a meghatározott jogviszonyból származó jogviták vonatkozásában az előreláthatóság és a jogbiztonság biztosított legyen. A BGH kiemelte, hogy a 31. cikk (2) bekezdés alkalmazását nem lehet leszűkíteni a kétoldalúan kizárólagos – a Hágai Joghatósági Egyezmény által szabályozott – joghatósági kikötésekre, mivel jóllehet a Heidelberg Jelentés az aszimmetrikus kikötéseket a felfüggesztés szabálya alól kifejezetten kivenni javasolta, a jogalkotó e javaslatot végül nem követte.[82] Végül a BGH megjegyezte, hogy figyelemmel az angol és spanyol bírói gyakorlatra – mely az szimmetrikus kikötések kapcsán azonos következtetésre jutott – nincs szükség előzetes döntéshozatali eljárás kezdeményezésére.

5.4. Amerikai Egyesült Államok

340. Az Amerikai Egyesült Államok tagja a New York-i Egyezménynek és bíróságai elé nagy számban kerülnek aszimmetrikus választottbírósági megállapodások. Emellett az USA világgazdaságban betöltött súlya megkérdőjelezhetetlen. Fentiek indokolják, hogy bíróságainak aszimmetrikus választottbírósági megállapodásokkal kapcsolatos gyakorlatát vázlatosan áttekintsük.

[82] Ld. Heidelberg Jelentés 402. pont

DOI: 10.15774/PPKE.JAK.2024.006

5.4.1. Kezdetek

341. Az USA-ban sokáig az a tradicionális angolszász felfogás érvényesült, mely nem tartotta kikényszeríthetőnek a bírói hatáskör magánjogi szerződéssel való módosítását. Mivel a bírói gyakorlat ragaszkodott ehhez a felfogáshoz, szövetségi szintű jogalkotásra volt szükség, mely 1925. évben a Federal Arbitration Act (FAA) elfogadásához vezetett. Az FAA kereskedelmi ügyekben már megengedhetővé tette választottbírósági megállapodás megkötését írásban, általánosan deklarálva az ilyen megállapodás bírói kikényszerítésének kötelezettségét, ezt követően pedig az egyes államok tagállami szinten elfogadták saját választottbíráskodási törvényeiket.[83] Az USA jogában a választottbírósági megállapodás autonómiája – melyre általában „separability" elvként szokás hivatkozni – viszonylag későn, az USA Legfelsőbb Bírósága által 1967. évben hozott *Prima Paint ítélettel* vált általánosan elismertté.[84]

342. Az USA, mint szövetségi állam jogrendszerében alapvető kérdés, hogy mely problémaköröket szabályoz a szövetségi jog és melyeket a tagállami jog. Az 1978. évi *Becker ügyben* nemzetközi kontextusban még az a felsőbírósági álláspont érvényesült, hogy a választottbírósági megállapodás minden kérdését – így annak értelmezését, érvényességét, kikényszerítését – az FAA, tehát a szövetségi jog szabályozza, mely a bíróság álláspontja szerint nem ismer olyan doktrínát, mely a teljes kölcsönösség elvét előírná. [85] Azonban az USA Legfelsőbb Bírósága az 1987. évi *Perry v. Thomas* ügyben[86] – tisztán belföldi tényállás esetében – már akként foglalt állást, hogy a választottbírósági megállapodás érvényessége szerződési jogi kérdés, melyet a tagállami jog rendez.[87] Fentiek alapján amennyiben a választottbírósági megállapodás a szövetségi jog hatálya alá esik, úgy az FAA rendelkezései mellett – általános szövetségi szintű szerződési jog hiányában – a bírói gyakorlat által formált, tagállami jogokból merített általános szerződési jogi elvek érvényesülnek, míg amennyiben az a tagállami jog hatálya alá tartozik, úgy ez utóbbi szerződési jog szabályai az alkalmazandók.[88]

5.4.2. Kölcsönösség, ellenérték hiánya

343. Az USA joggyakorlatában a '40-es évektől kezdődően bizonyos bíróságok az aszimmetrikus választottbírósági megállapodásokat a kölcsönösség hiánya miatt *(lack of mutuality)* nem kényszerítették ki.*[89]* Ezen bírói döntések dogmatikai alapját az angolszász szerződési jog *„consideration"* tana képezte, mely alapján ahhoz, hogy a felek szerződése létrejöjjön és bíróság előtt kikényszeríthető legyen, szükséges, hogy az egyik fél az általa adott ígéretért cserébe kapjon valamilyen ellenértéket: a „consideration" az ár, melyért a másik ígérete megvásárlásra kerül.[90] Az angolszász jog kölcsönös kötelezettség elve *(mutuality of obligation)* alapján vagy mindkét fél kötelezett, vagy egyik sem *(„either both must be bound or neither is bound")*.[91]

[83] Smit 396-397.
[84] Prima Paint Corp. v. Flood & Conklin Mfg. Co., 388 U.S. 395 (1967)
[85] Niddam 148.
[86] Perry v. Thomas, 482 U.S. 483 (1987)
[87] Niddam uo.
[88] Smit 397-398.
[89] Niddam 150.
[90] Rau 25.
[91] Drahozal 538. Niddam 151.

DOI: 10.15774/PPKE.JAK.2024.006

5.4.2.1. Hull Dye v. Riegel Textile

344. A *consideration doktrína* érvényesülésére jó példa az 1971. évi *Hull Dye v. Riegel Textile ügyben*[92] hozott ítélet, melynek alapjául szolgáló esetben az egyik fél választhatott a rendes bírósági és választottbírósági út között, míg a másik csak rendes bíróság előtt kezdeményezhetett jogvitát. A New York-i Fellebbviteli Bíróság szerint a felek között nem jött létre érvényes választottbírósági megállapodás, mivel egyik fél sem köteles a választottbíráskodásra: Hull azért, mert választhat a kétféle vitarendezési mód között, Riegel pedig azért, mert a megállapodás nem kölcsönösen kötelező és kikényszeríthető.[93] Az ellenérték, illetve a kölcsönösség hiányán alapuló érvelést USA-szerte több bíróság is magáévá tette és alkalmazta a 80-as, illetve 90-es években.[94] Ez a bírói gyakorlat valójában a *Prima Paint ítélet* által lefektetett „separability" elvet értelmezi szó szerint és az ellenérték, illetve kölcsönösség követelményének teljesülését a főszerződéstől független vitarendező kikötés szintjén (is) vizsgálja.

5.4.2.2. Sablosky v. Gordon – a fordulat

345. A New York-i Fellebbviteli Bíróság 1989-ben a *Sablosky v. Gordon ügyben* hozott ítéletben felülbírálta a korábbi gyakorlatát. Az ügyben egy ingatlanügynök munkavállaló egy irodaház eladása kapcsán 3,6 Millió USD ingatlan ügynöki jutalékra perelte munkáltatóját a rendes bíróság előtt, az alperes pedig az aszimmetrikus választottbírósági kikötés alapján őt megillető egyoldalú választási jogot gyakorolva a választottbíróság elé próbálta vinni az ügyet.[95] A New York-i bíróság arra a következtetésre jutott, hogy a kölcsönösség követelményét nem lehet izoláltan a választottbírósági megállapodásra vonatkoztatva vizsgálni, így elegendő, amennyiben a kölcsönösség az alapul fekvő szerződés egésze vonatkozásában fennáll és ennek megfelelően kikényszeríthetőnek ítélte a munkaszerződésben a munkáltató javára szóló aszimmetrikus választottbírósági kikötést.[96]

346. A *Sablosky ügy* megoldása ezt követően szövetségi fellebbviteli szinten is elfogadásra került, így manapság – néhány elszigetelt kivételtől eltekintve – az USA bíróságainak döntő többsége már nem követeli meg a választottbírósági megállapodás kölcsönösségét.[97] Egy felsőbírósági ítélet találó megállapítását idézve *„(…) semmi nem támasztja alá, hogy az igazságszolgáltatás a jogorvoslatok tökéletes szimmetriáját követelné meg (…).*[98]

5.4.3. Tisztességtelenség

347. Drahozal szerint a '90-es évek második felétől az USA bíróságai előtt a kölcsönösség szelleme újfent megjelent és a tisztességtelenség (*„unconscionability")* köntösébe költözött.[99] Az USA jogában az „unconscionability" fogalma a magyar polgári jogból ismert „tisztességtelenség" fogalmával rokonítható, mivel a jogtudomány, illetve joggyakorlat uralkodó álláspontja szerint az *„a felek egyike számára az értelmes választási lehetőség*

---

[92] Hull Dye Print Works Inc., Appellant, v. Riegel Textile Corporation 37 A.D.2d 946 (N.Y. App. Div. 1971)
[93] (…) Neither party is required to arbitrate; Hull because the agreement gives it the option for arbitrating or litigating; Riegel because the agreement is not mutually binding and enforceable. (…). (Fordítás a szerzőtől).
[94] Born 933. Niddam 153-154.
[95] Drahozal 544.
[96] Appellant Sablosky v. Gordon Co., 73 N.Y.2d 133, 538 N.Y.S.2d 513, 535 N.E.2d 643 (N.Y. 1989)
[97] Drahozal 545. Rau 25.
[98] *„(…) [w]e see no reason why justice should require the perfect symmetry of remedy (…)* (Fordítás a szerzőtől). Kalman Floor Co. V. Jos L. Muscarelle, 481 A.2d 553, 560, (N.j. Super. Ct. App. Div. Idézi Papadima 611.
[99] Drahozal 547.

hiányát jelenti, a másik fél számára indokolatlanul kedvező szerződési rendelkezésekkel együtt".[100] A tisztességtelenség doktrína egy eljárási és egy anyagi mozzanatra koncentrál: az eljárási elem az egyenlőtlen alkupozícióból fakadó elnyomást, illetve meglepetést jelenti, az anyagi elem pedig az egyoldalú eredményt. Az uralkodó álláspont szerint bizonyos mértékig mindkettőnek fenn kell állnia ahhoz, hogy a bíróság amiatt megtagadja egy adott szerződéses rendelkezés kikényszerítését.[101]

348. Szemben a kölcsönösség elvével, mely elvileg minden típusú szerződés esetén felhívható, a tisztességtelenség doktrínáját i) jellemzően B2C viszonyokban (gyengébb felekkel, pl. fogyasztó, munkavállaló) és ii) adhéziós kontextusban – azaz általános szerződési feltételekkel – kötött szerződések esetén hívják fel. A tisztességtelenség doktrínájának növekvő népszerűségét statisztikai adatok is alátámasztják az USA bíróságai előtt: míg választottbírósági ügyekben a tisztességtelenségre alapított kifogások korábban 1% alatt voltak, 2008. óta az ügyek 15-20%-ában jelent meg ilyen érvelés.[102] Figyelemmel arra, hogy a tisztességtelenség doktrínáját az USA joggyakorlatában a bíróságok jellemzően „gyengébb felekkel" kötött szerződésekben alkalmazzák, az esetjog áttekintése során – szabályt erősítő kivételként – ezúttal nem csak B2B jogviszonyokra szorítkozunk, hanem B2C szerződéses kapcsolatokban alkalmazott aszimmetrikus kikötésekre is kitérünk.

5.4.3.1. Arnold v. United Companies Lending Corp.

349. Az egyik korai eset, melyben aszimmetrikus választottbírósági kikötések tisztességtelensége az USA bíróságok előtt felmerült az 1998-ban eldöntött *Arnold v. United Companies Lending*[103] ügy volt. Ebben az ügyben egy pénzügyi szolgáltatatásokat nyújtó cég és fogyasztónak minősülő ügyfelei közötti kölcsönszerződés aszimmetrikus vitarendező megállapodása a fogyasztó igényérvényesítését csak választottbíróság előtt tette lehetővé, míg a kölcsönadó számára lehetővé tette a rendes bírósághoz való fordulást is. A Nyugat Virginiai Legfelsőbb Bíróság az aszimmetrikus kikötést „rókák és nyulak közötti szerződésnek" *(contract between rabbits and foxes)* titulálta, és indokolatlanul a fogyasztóra hátrányos volta miatt tisztességtelennek és emiatt érvénytelennek minősítette, gyakorlatilag ugyanazt az eredményt elérve, mint a kölcsönösség elvét alkalmazó korábbi döntések.[104]

5.4.3.2. Iwen v. U.S. West Direct

350. Az 1999-ben eldöntött *Iwen v. U.S. West Direct ügyben*[105] egy ügyvéd perelte be szerződő partnerét a rendes bíróság előtt kártérítésre, mert egy kiadványban megjelenő reklámban nem megfelelően tüntették fel a telefonszámát. Az ügyvéd és a kiadó közötti szerződés választottbíráskodást kötött ki, de a kiadó számára lehetővé tette a szerződésből eredő követelések rendes bíróság előtti érvényesítését. A Montanai Legfelsőbb Bíróság hangsúlyozta, hogy a választottbírósági megállapodásnak nem kell kölcsönös ígéreteket tartalmaznia, melyek azonos jogokat és kötelezettségeket biztosítanak a felek számára. Ugyanakkor figyelemmel arra, hogy a felek megállapodása teljesen egyoldalú volt, és elzárta

[100] (…) the absence of meaningful choice on the part of one of the parties together with contract terms that are unreasonably favorable to the other (…) (Fordítás a szerzőtől). Williams v. Walker-Thomas Furniture Co. 350 F.2d 445, 449 (D.C. Cir. 1965) idézi Smit 404. Wisconsin Auto Title Loans, Inc. v. Jones, 714 N.W.2d 155 (Wis. 2006.), idézi Rau 26.
[101] Papadima 613-614.
[102] Papadima 615.
[103] Arnold v. United Companies Lending Corp. 511. S.E. 2d 854 (W. Va. 1998).
[104] Drahozal 549-550.
[105] Iwen v. U.S. West Direct 977 P-2d 989 (Mont 1999).

Iwent a rendes bírósági rendszer igénybevételétől, tisztességtelennek minősítette azt. Az érvelés gyakorlatilag követte az Arnold ügyben néhány hónappal korábban hozott döntést.[106]

5.4.3.3. Armendariz v. Foundation Health Psychcare Services, Inc.

351. A két fenti döntés nyomán fejlődő gyakorlatot tovább árnyalta a Kaliforniai Legfelsőbb Bíróságnak az *Armendariz v. Foundation Health Psychcare Services, Inc. ügyben*[107] 2000. évben hozott döntése. Az ügyben egy munkáltató a munkaviszony létesítésének feltételeként egy olyan vitarendező megállapodás munkavállaló általi elfogadását szabta, mely a munkaviszonyból eredő jogviták kötelező választottbírósági rendezését írta elő, azonban a munkáltató számára lehetővé tette bizonyos igények rendes bíróság előtti érvényesítését. A bíróság először leszögezte, hogy a fenti kikötés általános szerződési feltételnek minősül, majd megállapította a kikötés egyoldalúságát. Ugyanakkor a bíróság megjegyezte, hogy a munkáltató megindokolhatja, illetve igazolhatja, hogy mi az oka annak, hogy a felek közötti vitarendező megállapodás miért nem kölcsönös. Ilyen indokolás hiányában vagy annak nem megfelelő volta esetén – mint ahogy az adott ügyben is – a kikötés tisztességtelennek minősül.[108] Az *Armendariz ügyben* hozott ítélet tehát gyakorlatilag egy vélelmet állít fel, mely alapján az aszimmetrikus választottbírósági kikötés tisztességtelen, ugyanakkor az azt alkalmazó fél számára lehetővé teszi, hogy megindokolja, hogy az egyéni haszon maximalizáláson túlmenően üzleti alapon miért van szükség egy ilyen kikötésre.[109]

5.5. Oroszország

352. Figyelemmel arra, hogy Oroszország tagja a New York-i Egyezménynek, és a 2010. évektől kezdődően nagyobb számban kerültek aszimmetrikus választottbírósági megállapodások az orosz bíróságok elé, indokolt az orosz bíróságok joggyakorlatának vázlatos áttekintése.

5.5.1. Kezdetek – liberalizmus

353. Oroszország a 2000-es évektől egyre jobban bekapcsolódott a világkereskedelembe, így az ezredfordulótól orosz vállalkozások egyre gyakrabban kerülnek szerződéses kapcsolatba nyugat-európai partnerekkel. Utóbbiak fenntartásokkal kezelték a helyi bíróságokat, és igyekeztek a vitarendezést – legalábbi opcionálisan – nyugat-európai intézményes választottbíróságok elé vinni. A 2010-es évek elejétől az ítélkezés homlokterébe kerültek a hibrid – választottbíráskodást és hagyományos rendes bírósági utat kombináló - aszimmetrikus fórumválasztó megállapodások, melyekben jellemzően a külföldi felet illette meg a választás joga a kétfajta vitarendezési típus között.

354. Több ügyben kölcsönszerződésből eredő jogviták kerültek a bíróságok elé úgy, hogy a felek vitarendező kikötése választottbírósági kikötést tartalmazott, de a kölcsönadó – jellemzően külföldi pénzintézet – jogosult volt az angol, vagy bármely joghatósággal rendelkező állam bíróságai előtt perelni. Amikor a kölcsönadó a moszkvai kereskedelmi bíróság előtt indított pert, az alperesek a választottbírósági kikötésre hivatkozva kérték a perek megszüntetését, azonban a bíróságok érdemben tárgyalták az ügyet, hangsúlyozva, hogy a

[106] Drahozal 549.
[107] Armendariz v. Foundation Health Psychcare Services, Inc.P.3d 669 (Cal. 2000)
[108] Drahozal 550-551.
[109] Drahozal 552.

pénzügyi kockázatot viselő fél számára jogszerűen került kikötésre a választási jog a vitarendező megállapodásokban.[110]

355. A nagyobb nemzetközi visszhangot kapó *Red Burn Capital* v. *ZAO Factoring ügyben*[111] a felek egy olyan fórumválasztó megállapodást kötöttek, mely alapján a hitelszerződésből eredő vitákat választottbírósági útra utalták a London Court of International Arbitration (LCIA) elé, azonban a klauzula tartalmazott egy olyan rendelkezést is, mely szerint a kölcsönt nyújtó fél a választottbíró jelölését megelőzően kérheti, hogy a vitát a rendes bíróságok bírálják el. A Red Burn Capital a követelés behajtása érdekében közvetlenül az orosz rendes bíróságok előtt indított pert, az orosz alperes pedig a választottbírósági klauzulára hivatkozva kérte a permegszüntetést. Az elsőfokú bíróság ugyan megszüntette a pert, de a másod-, illetve harmadfokon eljáró bíróságok egyezően azon az álláspontón voltak, hogy a fórumválasztó megállapodás érvényes volt és a felperes érvényesen választhatta az orosz rendes bíróságok előtti igényérvényesítést.[112]

5.5.2. Fordulat a 2010-es években

356. Hamarosan azonban kiderült, hogy a kezdeti optimizmus alaptalan, mivel ezt követően az orosz legfelsőbb bíróság egy sor olyan döntést hozott, mely kifejezetten ellenséges attitűdöt mutat az aszimmetrikus kikötésekkel szemben.

5.5.2.1. Russian Telephone Company v. Sony Ericsson ügy

357. A *Russian Telephone Company v. Sony Ericsson ügyben*[113] a felek a Nemzetközi Kereskedelmi Kamara (ICC) eljárási szabályzata szerinti választottbíráskodásban állapodtak meg, a választottbíráskodás helyéül Londont jelölték meg, azonban a klauzula a Sony Ericsson számára fenntartotta a lehetőséget, hogy bármely joghatósággal bíró bíróság előtt behajthassa az áruszállításból eredő követeléseit.[114] A felek között kialakult jogvitában az orosz fél a hazai rendes bíróságok előtt indított peres eljárást, melyben a Sony Ericsson *az exceptio arbitri* érvet hozta fel, hivatkozva a felek közötti választottbírósági megállapodásra. Annak ellenére, hogy első- és másodfokon a bíróságok joghatóságuk hiányát állapították meg, az Orosz Legfelsőbb Bíróság eltérő álláspontra helyezkedett, megállapítva, hogy az aszimmetrikus fórumválasztó klauzula sértette az orosz anyagi és eljárási jog alapvető elveit. Ami az anyagi jogi elveket illeti, a bíróság a felek közötti polgári jogi egyenlőség elvére hivatkozott. Az eljárásjogi elvekkel kapcsolatosan az orosz bíróság a felek közötti fegyveregyenlőség, a tisztességes eljárás, és bíróság előtti meghallgatáshoz való jog alapelveit sorolta fel.[115] Külön érdekessége az ügynek, hogy az Orosz Legfelsőbb Bíróság az Orosz Föderáció Alkotmánybíróságának határozatai mellett az Emberi Jogok Európai Egyezményére és a strasbourgi bíróság ítéleteire is hivatkozott a feleket megillető „egyenlő eljárásjogi jogok” alátámasztása érdekében.[116] Ugyanakkor a bíróság formálisan nem érvénytelenítette teljes egészében a klauzulát, hanem megállapította, hogy ilyen esetben a

[110] Papadima 581. Asokov 56.
[111] Red Burn Capital v ZAO Factoring Company Eurocommerz ügyben 2009. december 28. napján a Moszkvai Kerület Szövetségi Kereskedelmi Bíróság által hozott A40-59745/09-63-478 sz. határozat.
[112] Bakumenko 92. Albert
[113] Sony Ericsson Communications Rus v Russian Telephone Company ügyben az Orosz Legfelsőbb Bíróság 2021. június 19. napi 1831/12. sz. határozat.
[114] Asokov 57. Bakumenko 93. Draguiev 30. Papadima 582.
[115] Asokov 57-58. Bakumenko 93. Draguiev 30.
[116] Batsanina v. Russie (Appl. No.3932/02); Steel and Morris v. United Kingdom (Appl. No. 68416/01); Sokur V. Russia, (No. 23243/03) Khuzhin and Others v. Russia, (No. 13470/02).

sérelmet szenvedő fél jogosult arra, hogy a joghatósággal rendelkező rendes bíróságtól kérjen jogvédelmet.[117]

5.5.2.2. Piramida v. BOT ügy

358. *A Piramida v. BOT ügyben*[118] két orosz cég közötti adásvételi szerződés vitarendező klauzulája tartalmazott rendes bírósági és választottbírósági vitarendezést, azzal, hogy jogvita esetén a „felperes választása" szerinti fórum jár el. A Piramida választottbíráskodást kezdeményezett, mely reá nézve kedvező ítélettel zárult, melyet megpróbált végrehajtani, azonban az alsóbb bíróságok - a *Russian Telephone Company v. Sony Ericsson ügyben* hozott határozatra való hivatkozással - megtagadták a végrehajtást.[119] Az Orosz Legfelsőbb Bíróság az alsófokú döntéseket hatályon kívül helyezte azzal, hogy azok tévesen hivatkoztak a fenti ítéletre. A perbeli kikötésben ugyanis nem valamelyik meghatározott felet jelölte meg a klauzula kedvezményezettként, hanem a mindenkori felperes. Mivel potenciálisan akár az eladó, akár a vevő lehet felperes, a legfelsőbb bírói fórum szerint a klauzula nem sértette az egyenlőség elvét.[120]

5.5.2.3. Emerging Markets v. Zhilindustriya ügy

359. Az *Emerging Markets v. Zhilindustriya ügyben*[121] egy külföldi hitelező indított pert az orosz bíróságok előtt egy kölcsönszerződés és azt biztosító garanciaszerződés alapján, melyre az angol jog volt az irányadó. A szerződés alapján a felek az LCIA előtti londoni választottbíráskodást kötöttek ki, azonban a hitelező jogosult volt peres eljárást indítani az orosz kölcsönadós és a szintén orosz garantőrök ellen az Egyesült Királyság, Oroszország bíróságai, vagy bármely más joghatósággal rendelkező bíróság előtt.[122] Amikor a kölcsönszerződés alapján elmaradt a fizetés, a hitelező az egyik garantőr orosz domicíliuma alapján az orosz rendes bíróságok előtt perelte valamennyi alperest, az alperesek hatásköri kifogást előterjesztve megpróbáltak a választottbírósági megállapodásra hivatkozni, azzal érvelve, hogy az az angol jog alapján érvényes. Az ügyben az orosz bíróságok azonban arra az álláspontra helyezkedtek, hogy a kikötést nem a felek által választott angol jog, hanem a nemzetközi jog alapján kell megítélni, mely felülírja a felek jogválasztását. Ezt követően az orosz bíróságok a *Russian Telephone Company v. Sony Ericsson* ügyben hozott ítéletre hivatkozva megállapították, hogy a perbeli fórumválasztó megállapodás sérti az eljárásjogi egyenlőség elvét, és *teljes egészében érvénytelen,* így az általános joghatósági szabályok alapján lehet perelni az alpereseket Oroszországban.[123]

5.5.3. 2018. évi Digeszta - jogegységesítési kísérlet

360. Végül a nem konzisztens bírói gyakorlat miatt a Legfelsőbb Bíróság 2018. decemberében jogegységesítési céllal egy joggyakorlatot összefoglaló digesztát adott ki („Digeszta") az eddigi eseti döntések számbavételével és iránymutatások

[117] Asokov 61. Bakumenko 93. Draguiev 31. Papadima 583.
[118] Piramida v. BOT ügyben az Orosz Föderáció Legfelsőbb Bírósága által 2015.05.27. napján 310-ES14-5919. sz. határozat.
[119] Bakumenko 94. Papadima 585-586.
[120] Bakumenko 94. Papadima 586. Aitkulov-Malukevich 9.
[121] Emerging Markets Structured Products B.V. v. Zhilindustriya LLc. Et. Al. Ügyben a Moszkvai Fellebbviteli Bíróság által 2016. március 4. napján hozott A40-125181/2013.sz. határozat.
[122] Gridasov- Dolotova. Papadima 587.
[123] Gridasov – Dolotova. Papadima 587-588.

DOI: 10.15774/PPKE.JAK.2024.006

megfogalmazásával.[124] A Digeszta ugyan formálisan nem rendelkezik jogi kötőerővel, de célja és remélhető hatása az ítélkezési gyakorlat egységesítése. A Digeszta 6. cikke leszögezi, hogy érvényesek azok a vitarendező klauzulák, melyek mindkét fél számára lehetővé teszik a rendes bírósági és választottbírósági út közötti választást, így azok, melyek a felperesnek adnak választási lehetőséget, mivel az ilyen kikötés nem sérti a felek közötti egyenlőséget és az eljárásjogi egyenlőség elvét, mivel mindkét szerződő fél számára lehetővé teszik a jogvita bíróság, illetve választottbíróság elé terjesztését.[125] Ugyanakkor a Digeszta 7. cikke szerint részlegesen érvénytelenek azon vitarendező klauzulák, melyek szerint csak az egyik fél jogosult az állami bíróságokhoz fordulni, mivel az ilyen kikötés elzárja a másik felet a bírósághoz való fordulás jogától. A Digeszta szerint utóbbi esetben a kikötés kötelezettje jogosult mindazon jogokkal élni, mint amivel a kikötés kedvezményezettje, így akár rendes bírósághoz, akár választottbírósághoz fordulni.[126] Míg az egyértelmű, hogy a Digeszta 7. cikke vonatkozik az aszimmetrikus rendes bírósági kikötésekre, *Papadima* szerint nem teljesen világos, hogy a Digeszta 7. cikke vonatkozik-e az aszimmetrikus választottbírósági kikötésekre is, mivel ezek nem feltétlenül zárják el a kötelezettet a bírósághoz való fordulás jogától.[127]

5.6. Magyarország

361. Az alábbiakban röviden áttekintjük az aszimmetrikus választottbírósági kikötésekkel kapcsolatos hazai bírói gyakorlatot. Figyelemmel arra, hogy a jelenkori bírói gyakorlatban csak néhány közzétett eseti döntés kapcsán merült fel az aszimmetria kérdése, azonban az 1945. előtti joggyakorlatot és jogtudományt az egyoldalú kikötések kérdése élénken foglalkoztatta, egy kisebb történeti visszatekintéssel kezdjük a vizsgálatot.

5.6.1. Hazai joggyakorlat 1945 előtt

362. A korszak vizsgálata előtt megjegyzést érdemel, hogy egyrészt a joghatóság fogalma ebben az időben még nem különült el az illetékességtől, illetve hatáskörtől, másrészt a bíróságok megnevezése kapcsán is volt némi következetlenség, mivel a bírói gyakorlat a törvény által felállított tőzsdebíróságokat sokszor választottbíróságnak is nevezte, annak ellenére, hogy ezek valójában az állami bírósági rendszeren belüli különbíróságok voltak, melyek eljárása csak hasonlított a valódi – magánjogi – választottbírósági eljárásra. Fentiek ellenére a korszak bírói gyakorlata és jogtudománya értékes és tanulságos példákkal szolgál az aszimmetrikus fórumválasztással kapcsolatos jogi gondolkodásra. Míg a nem hagyományos fórumválasztások az állami bírósági rendszeren belüli hatásköri és illetékességi kikötések területén elsősorban a bírói gyakorlatot tették próbára, addig ugyanez a problémakör a választottbírósági megállapodások kapcsán inkább elméleti szinten foglalkoztatta a kor szakíróit.

5.6.1.1. Jogügyleti illetékesség mint főszabályként aszimmetrikus fórumválasztás

363. A Plósz-féle Pp. 45. §-a az illetékességi kikötést (alávetést) – melyet Magyary jogügyleti illetékességnek hívott – főszabályként egyoldalú jogügyletként szabályozta, melyben az egyik fél, az alperes veti alá magát valamely bíróság illetékességének. Az 1911. évi Pp.

[124] Gridasov – Dolotova. Papadima 588. Aitkulov-Malukevich 9.
[125] Papadima 588. Aitkulov-Malukevich 9.
[126] Papadima 589. Aitkulov-Malukevich 9.
[127] Papadima 590.

rendszerében az *illetékességi kikötés főszabályként aszimmetrikus fórumválasztás volt*, mind formai, mind tartalmi értelemben, hiszen létrejöttéhez elég volt az egyik fél egyoldalú jognyilatkozata, és teljes (pozitív és negatív) jogi hatást is csak ezen fél vonatkozásában gyakorolt, míg a másik fél irányában csak részleges (pozitív) jogi hatásról volt szó, mely nem zárta ki, hogy ez utóbbi fél választása szerint más bírósághoz forduljon.

364. Amennyiben a fentiek alapján lényeges nemzetközi elemet magában hordozó jogviszonyban belföldi bíróság kizárólagos illetékességének kikötésére sor került, az közvetett módon joghatósági kikötést is jelentett, mint ahogy az számos külföldi jogrendszerben a mai napig is érvényesül *(Doppelfunktionalität)*. A joghatósági kikötés ilyen módon azonban csak „hazafelé" irányulhatott, azaz magyar bíróságok joghatóságának kikötésére volt lehetőség, külföldiekére nem. Összességében azonban megállapítható, hogy az 1945 előtti korszakban az illetékességi és a „féloldalasan" érvényesülő joghatósági kikötés főszabályként aszimmetrikus volt. Megjegyzést érdemel, hogy az illetékességi kikötés egyoldalú, aszimmetrikus jellege olyannyira a hazai jogi kultúra részévé vált, hogy az 1952. évi Pp. változtatás nélkül ezt a koncepciót vette át és az elv egészen az ezredfordulóig érvényesült.

5.6.1.2. Tőzsdebírósági kikötések – bizonytalanság a századfordulón

365. A hatásköri kikötésnek az 1945 előtti jogunkban egyik fő esetköre volt, hogy a felek, bizonyos rendes bírósági hatáskörbe tartozó ügyekben a tőzsdebíróság mint különbíróság hatáskörét köthették ki. A tőzsdebíróság hatásköre a tőzsdén kötött kereskedelmi ügyletből eredő jogvitára kikötés nélkül is fennállt, emellett „kifejezett írásbeli alávetéssel" a tőzsdebíróság hatáskörébe volt utalható a) a kereskedők közötti kereskedelmi ügyletekből b) „társasági jogviszonyból" eredő, c) a kereskedő és nem kereskedő közötti bizonyos ügyletekből, valamint d) a közraktár ügyletekből eredő jogvita.[128] A XIX. század végén még némi bizonytalanság volt abban a tekintetben, hogy tőzsdebírósági fórumválasztás csak pozitív, vagy negatív joghatással is bír-e.[129] Később egységessé vált a gyakorlat, hogy a kétoldalú tőzsdebírósági kikötés kizárólagos hatáskört eredményez, melyre tekintettel az adott jogvitában nincs helye rendes bírósági pernek.[130]

366. Ezzel párhuzamosan jellemző volt, hogy a gazdasági szereplők „tesztelik" a tőzsdebíróság hatásköri kikötés korlátait, olyan vagylagos, eshetőleges kikötésekkel, mely alapján a felek, vagy valamelyik fél választása alapján a rendes bíróság mellett a tőzsdebírósághoz is fordulhat. A tőzsdebíróság kétoldalú vagylagos kikötésével kapcsolatban a századforduló első éveiben kikristályosodott az a bírói gyakorlat, hogy az ilyen kikötésnek *kellően határozottnak* és minden *kétséget kizáróan világosnak* kell lennie. Ugyanakkor azok a fórumválasztó megállapodások, melyek alapján a felek bármelyike jogosult választani a

[128] 1881. évi LIX. Törvénycikk a polgári törvénykezési rendtartásról szóló 1868. évi LIV. törvénycikk módosítása tárgyában. Ld. 94. § rendelkezéseit.
[129] Ld. a Budapesti Ítélőtábla két ellentmondó döntését 1886-87-ből. „A tőzsdebiróságnak általánosságban kikötése csak jogot ád a tőzsdebiróság illetékességét szerződés szerint elfogadó félnek, hogy keresetét ott is érvényesíthesse, de nem zárja el azon jogától, h. a rendes bíróság előtt perelhessen." (1886. jan. 8. 7112/85. J. S6. 21.) „Valamely birói illetékesség érvényes kikötése oly megállapodást képez, melytől a szerződő felek egyoldalulag el nem térhetnek. — Ily kikötés nem csak jogot ad ily bíróság előtti felléphetésre, hanem el is zárja az illetőt attól, h. ellenfelét illetékes személyi bírósága előtt megtámadhassa." (1887. aug. 23. 5569. Dt. XVIII. 354.) In: Márkus (1891) 345.
[130] Ld. a Királyi Curia 1907. július 8. napján hozott 896.sz. alatti ítéletét: (…) per esetére csakis a budapesti áru- és értéktőzsde választott birósága van hivatva kikötés szerint a per esetében véglegesen dönteni, amivel azonban esetleg más bíróság választása kizártnak tekintendő (…) In: Márkus (1909) 319.

rendes bíróság vagy tőzsdebíróság között, a Királyi Curia szerint ez utóbbi követelménynek nem tettek eleget.[131]

367. Ami az *aszimmetrikus tőzsdebírósági kikötéseket* illeti – ti. amikor a felek egyike választhatott, hogy rendes bíróság vagy a tőzsdebíróság előtt indítja meg az eljárást –, már nem volt ilyen egyértelmű a helyzet. A haladó szellemű Budapesti Táblabíróság több eseti döntésével is állást foglalt az aszimmetrikus fórumválasztások kikényszeríthetősége mellett. Egyik esetben, ahol a *felperest illette meg a választás*, hogy a budapesti tőzsdebírósághoz vagy más, a perrendtartás szerinti kikötés hiányában illetékes bírósághoz fordulhasson, a Budapesti Táblabíróság határozatának indokolásában külön hangsúlyozta is, hogy felperes a tőzsdebíróság előtt indított pert, ezáltal annak „illetékességét" választotta, így ki van zárva, hogy az alperes a rendes bírósághoz fordulhasson. A Királyi Curia azonban a választási jogra tekintettel határozatlannak tekintette a kikötést, és mellőzte kikényszerítését. [132]

368. Ugyanakkor a fentitől eltérő döntés született egy másik ügyben, ahol a bírósági kikötés szerint *„(…) Peres esetekben eladó választása szerint a budapesti áru- és értéktőzsde választott bírósága véglegesen dönt (…)".* Érdemes felidézni a másodfokon eljáró Budapesti Táblabíróság progresszív megállapítását, mely szerint *„(…) Nincs oly szabály, mely szerint a tőzsdebiróság illetékességének kikötése csak akkor volna hatályos, ha a felek az illetékesség megválasztása tekintetében egymásnak egyenlő jogot biztosítanak (…)*". Jóllehet a Királyi Curia az aszimmetrikus kikötések alapjául szolgáló fenti elvi kérdésben nem foglalt állást, azonban a kikötés értelmezésével végül kikényszerítette a felek fórumválasztását.[133] Fentiek alapján ugyan a Királyi Curia az aszimmetrikus kikötések általános elvi megengedhetőségét vonakodott kimondani, de adott esetben, *in concreto* a kikötés értelmezésével mégis kikényszerítette a perbeli aszimmetrikus kikötést.

5.6.1.3. „De facto" aszimmetrikus tőzsdebírósági kikötések lehetővé tétele

369. Ahhoz, hogy a Királyi Curia végül elismerje az aszimmetrikus tőzsdebírósági fórumválasztás gyakorlati lehetőségét és kimunkálja annak joghatásait, szükség volt egy 1891. évből származó Királyi Curiai teljes ülési határozatra, valamint a korszak gyakorló jogászainak leleményességére is. A Királyi Curia 1891. évi 53. sz. Teljes Ülési Határozata („53. sz. TÜH") ugyanis már foglalkozott azzal a kérdéssel, hogy milyen hatása van az egyoldalú alperesi tőzsdebírósági hatásköri „alávetésnek".[134] A Királyi Curia álláspontja szerint amennyiben a jogalkotó a tőzsdebíróság mint kivételes bíróság „illetékességét" mindkét fél kifejezett alávetésétől akarta volna függővé tenni, akkor erre a szóhasználatával utalt volna, így a „mindkét fél" vagy „kölcsönös" szavak használatával, de erről a tételes jogban nem volt szó. A Királyi Curia az 53. sz. TÜH meghozatalával – figyelemmel arra, hogy a törvény nem

[131] A bírói indokolás szerint ilyenkor *(…) az ellentétnek a polgári bíróság előtt fellépése esetleg mindenkor beállhat (…)*. Ld. a Királyi Curia 1909. június 9-én hozott döntését, melyben hivatkozik az 1903. május 19-én, 1905. május 31-én, 1907 május 21-én hozott azonos tartalmú döntésekre. In: Márkus (1910) 584.

[132] Az indokolás szerint *„(…) a kikötés vagylagos természeténél fogva nem tekinthető oly határozott és kifejezett alávetésnek, amelynek alapján az áru- és értéktőzsde kivételes bíróságának hatásköre az idézett törvényes rendelkezés alapján megállapítható lenne (…)",* Ld. a Királyi Curia 1907. július 8. napján hozott, 673.sz. döntését. In: Márkus (1909) 318-319.

[133] A döntés indokolása szerint *(…) per esetére csakis a budapesti áru- és értéktőzsde választott bírósága van kikötve és igy a kikötés nem vagylagos, mert csakis a budapesti áru- és értéktőzsde választott bírósága van hivatva kikötés szerint a per esetében véglegesen dönteni, amivel azonban esetleg más bíróság választása kizártnak tekintendő (…)"* A Királyi Curia 1907. július 8. napi 896. sz. ítélete, Ld. Márkus (1909) 319.

[134] Az alávetés kifejezés használata a hatáskörrel kapcsolatban rávilágít az akkor még nem kiforrott fogalomhasználatra. A Plósz-fél Pp. -ben az alávetés már egyértelműen az illetékesség kapcsán kerül szabályozásra.

rendelkezett arról, hogy mindkét fél ugyanazon időben vesse alá magát a kivételes bíróságnak –, érvényes tőzsdebírósági hatásköri kikötésnek ismerte el azt, amikor felperes a pert az egyoldalú alperesi tőzsdebírósági alávetés alapján ez utóbbi fórum előtt indítja meg. Jogtörténeti érdekesség, hogy a Kúria fenti döntésével érdemben teljesen azonos álláspontonvolt Plósz, aki a törvény betű szerinti értelmezésével szemben analógiával és rendszertani értelmezéssel jutott néhány nappal a fenti döntés előtt ugyanarra a végkövetkeztetésre az egyik korabeli tudományos lap hasábjain.[135]

370. A hazai gyakorló jogászok – látva a bíróságok részéről az aszimmetrikus fórumválasztó megállapodásokkal kapcsolatos hezitálást a századforduló első évtizedében – a következő évtizedben az 53. sz. TÜH elveihez „nyúltak" vissza, és kétoldalú vagylagos fórumválasztó megállapodások helyett ügyfeleiknek azt a „technikát" javasolták, hogy csak az egyik fél írja alá a tőzsdebírósági hatásköri kikötést, melyet a másik fél saját döntése alapján vagy felhasználhat, pert indítva ezen különbíróság előtt, vagy nem használ fel, mely utóbbi esetben a rendes bíróságok előtt perelhet. Fentiek alapján, ha elvi síkon nem is került kimondásra az aszimmetrikus fórumválasztás megengedettsége a tőzsdebírósággal kapcsolatban, az „*de facto"* mégis működött a gyakorlatban, mivel a hiányzó jogi alapokat a felek az 53. sz. TÜH keretei között tényekkel tölthették ki, melyet a bírói gyakorlat elfogadott, így a felek gyakorlatilag azonos végeredményre jutottak.

371. Ugyanakkor az elvi alapok tisztázásának hiányából számos nem egyértelmű helyzet adódott, ahol a felsőbb bíróságoknak több eseti döntéssel kellett mutatni a helyes irányt. Így egy ügyben, mikor a felperes a csak általa aláírt tőzsdebírósági kikötés ellenére a rendes bíróság előtt kezdeményezett peres eljárást, a fellebbezési bíróság rámutatott, hogy az alperes nem hivatkozhat pergátló kifogásként a tőzsdebírósági kikötésre, hiszen azt ő maga nem írta alá, így az 53. sz. TÜH szerinti eset nem forog fenn.[136] Egy másik ügyben, amikor az alperes ugyan aláírta a tőzsdebírósági kikötést, de a felperes választása szerint mégis a rendes bíróság előtt indított pert ellene, a Királyi Curia hangsúlyozta, hogy az alperesi pergátló kifogás szintén nem alapos, hiszen abból, hogy felperes az ügyet nem a tőzsdebíróság előtt indította meg, éppen az következik, hogy magát nem vetette alá ezen kivételes bíróságnak, így az egyoldalú alperesi alávetésnek ebben az esetben nem volt joghatása.[137] Egy további ügyben a fellebbezési bíróság kiemelte, hogy a tőzsdebírósági alávetést egyedül aláíró fél csak a rendes bíróság előtt indíthat pert a másik féllel szemben, jóllehet az egyoldalú alávetés megalapozná vele szemben a tőzsdebíróság előtti perindítást.[138]

5.6.1.4. Aszimmetrikus választottbírósági kikötések – jogtudományi aggályok

372. Szemben a tőzsdebírósági kikötés gazdag bírói gyakorlatával, a választottbírósági megállapodások területén a korszakból nem áll rendelkezésre közzétett eseti döntés aszimmetrikus fórumválasztással kapcsolatban. Jóllehet jelen részben a joggyakorlatot elemezzük, azonban – szabályt erősítő kivételként – mégis érdemes egy rövid kitérőt tenni annak érdekében, hogy összefoglaljuk, hogy a kor választottbíráskodással foglalkozó két legjelentősebb hazai szakírója hogyan vélekedett a nem hagyományos típusú fórumválasztó megállapodásokról.

---

[135] Vélemények az 1891. december 1-én tartandó curiai teljes ülés által eldöntendő kérdésekről. Jogi Szemle V. kötet 22. szám. 1891. november 26. 581-586.
[136] Kolozsvári Kir. Tábla 1915.10.19. P.I.2104. sz. Kovács (1916) 317.
[137] Kúria 1916.02.25. P IV. 8928/1915. sz. Kovács (1917) 344.
[138] Kolozsvári Kir. Tábla 1915.11.16. P.I.2462. sz.. Kovács (1917) 345.

DOI: 10.15774/PPKE.JAK.2024.006

373. Fabinyi az aszimmetrikus választottbírósági kikötések problémáját a választottbírósági szerződés alakszerűségei kapcsán tárgyalja, a kikötés egyoldalú létrejötte szempontjából. Fabinyi szerint a Pp. 45. §-a szerinti egyoldalú illetékességi alávetéssel, valamint a tőzsdebírósági kikötéssel kapcsolatosan kialakult *bírói gyakorlat nem alkalmazható analógiával a választottbírósági szerződésre*. Álláspontja szerint a fenti esetekben a felek egy már létező és törvénynél fogva bírói hatalommal rendelkező más bírósághoz fordulnak, *(…) választottbírósági szerződéssel ellenben a felek állítanak a rendes állami bíróság helyébe esetről-esetre egy addig nem létező magánbíróságot, amelynek kizárólag a szerződés ad jogot az ítélkezésre.*[139] Fabinyi szerint a fenti különbségből fakad, hogy míg tőzsdebíróság esetén az állam lehetővé teszi a hallgatólagos alávetést, addig a rendes bíróság teljes kizárásához az állam *„(…) csak azzal a feltétellel járul hozzá, ha az állami bíróság surrogatuma írásbeli szerződéssel rendezve van és e magánbíróság igénybevételére irányuló akarat mindkét fél részéről a minden kétséget kizáró írásbeli alakban jelentkezik (…).*[140]

374. Az igen alapos nemzetközi összehasonlító munkát végző és dogmatikai szempontból mindig letisztult álláspontot képviselő szerző érvelése ekörben nem tűnik túl meggyőzőnek, mivel figyelmen kívül hagyja a logika *argumentum a maiore ad minus* elvét, mely alapján a többen a kevesebb benne van, így az állami bírósági út teljes kizárása magába foglalja a részleges kizárás lehetőségét is, mely megvalósulhat akként, hogy csak az egyik fél számára kerül kizárásra az állami bírósághoz való fordulás joga. Ez utóbbi pedig inkább már a felek közötti egyenlőség, illetve egyenlőtlenség kérdését veti fel.

375. Újlaki az „egyoldalú alávetés” problémáját először a választottbírósági szerződés fogalma kapcsán, a „vitás ügy meghatározása” körében tárgyalja. Álláspontja szerint azon megállapodás, hogy az egyik fél akaratától függjön, hogy az állami-, vagy választottbíróság döntsön *„(…) nálunk, mint jóerkölcsbe ütköző szerződés aligha tekinthető érvényesnek, minthogy ez rendszerint a gazdaságilag gyengébb fél alárendelt helyzetének kihasználásával kapcsolatos.”*[141] Példaként az építtető állammal alárendelt viszonyban lévő építési vállalkozót említi. Álláspontja szerint az ilyen érvénytelen fórumválasztó kikötés a főszerződést nem teszi érvénytelenné, mindössze azzal a következménnyel jár, hogy az ügyben az állami bíróság járhat el.[142] Az „egyoldalú alávetés” kérdése Újlakinál felmerül a választottbírósági szerződés alakszerűségei kapcsán is.[143] Ekörben Újlaki felidézi az egyoldalú tőzsdebírósági alávetéssel kapcsolatos korabeli, megengedő bírói gyakorlatot, ugyanakkor ettől elhatárolja a választottbíráskodást. Egyrészt csatlakozik Fabinyihez, aki szerint a rendes bírósági egyoldalú illetékességi alávetés nem azonosítható a választottbírósági szerződéssel, mivel ott *egy már létező más bírósághoz fordulnak a felek*. E gondolatmenetet kiegészítve utal arra, hogy a tőzsdebíróság is a törvény által létesített külön bíróság. Másrészt Újlaki hangsúlyozza, hogy sértené a *felek egyenlőségének elvét*, ha megengedhető lenne, hogy az egyik fél egy törvény által nem szervezett magánbírósághoz fordulhasson. Álláspontja szerint választottbíráskodás esetén a méltányosság szempontját is figyelembe kell venni, és egy gazdaságilag erőfölényben lévő féllel szemben a gyengébb fél egyenlőtlen helyzetbe kerülhet, emiatt nem tartja érvényesnek az egyoldalú választottbírósági alávetést.[144]

---

[139] Fabinyi 120.
[140] Fabinyi uo.
[141] Újlaki 14.
[142] Újlaki uo.
[143] Újlaki 53.
[144] Újlaki 53.

DOI: 10.15774/PPKE.JAK.2024.006

376. Újlaki álláspontjának helyessége a jóerkölcsbe ütközés kapcsán amiatt vitatható, mivel *in abstracto*, általánosságban vélelmezi az egyik fél gazdasági erőfölényét, holott erre legfeljebb az ügy egyedi tényállásának ismerete alapján, *in concreto* lenne lehetőség. Az Újlaki által hivatkozott – normatív alapon alá nem támasztott – felek egyenlőségének elvével kapcsolatban pedig érdemes visszautalni a Budapesti Táblabíróság fent idézett döntésére, mely éppen amiatt jutott arra a következtetésre, hogy az aszimmetrikus kikötés kikényszeríthető, mivel semmilyen tételes jogi szabály nem tiltja az egyenlőtlenséget.

5.6.2. Kortárs hazai joggyakorlat

377. Ahogy fent már említettük, a kortárs hazai joggyakorlatban az aszimmetrikus fórumválasztó kikötés problémája eddig kevés eseti döntésben jelent meg. Megfigyelhető, hogy az alsóbb fokú bíróságok rendszerint állást foglalnak az aszimmetrikus kikötések kikényszerítése kapcsán, azonban a Kúria eddig kerülte a határozott állásfoglalást a kérdés kapcsán.

5.6.2.1. Aszimmetrikus választottbírósági kikötés

378. A Fővárosi Törvényszék előtt a közelmúltban egy választottbíróság ítélet érvénytelenítése iránti ügyben 2017. évben merült fel egy aszimmetrikus választottbírósági kikötés. Az ügyben a felek között 2002. július 1-jén zártvégű ingatlan pénzügyi lízingszerződés jött létre, egy autó-üzletház, szerviz megjelölésű ingatlan vonatkozásában. A lízingszerződés magában foglalt egy választottbírósági kikötést, amellyel a felek a szerződéses kötelmükből származó vitás kérdések eldöntésére a Pénz- és Tőkepiaci Állandó Választottbíróságot kötötték ki, emellett a lízingbeadó a választottbírósági kikötéstől függetlenül jogosult volt a lízingszerződésből eredő követelését választása szerint a hatáskörrel és illetékességgel rendelkező állami bíróságok előtt érvényesíteni.

379. A lízingbeadó által indított választottbírósági eljárásban a lízingbe vevő kezdetben ugyan vitatta a választottbíróság hatáskörét, többek között a kikötés aszimmetrikus voltára tekintettel, azonban később a választottbírósági eljárás során mégis kifejezetten elismerte a választottbírósági hatáskört. A lízingbevevő ezt követően – az általa kezdeményezett választottbírósági ítélet érvénytelenítése iránti perben – szintén hivatkozott a kikötés aszimmetrikus jellegére, mely szerinte a Ptk. és a rVbt. szabályaiba ütközik, és a választottbírósági kikötés érvénytelenségét eredményezi.

380. A Fővárosi Törvényszék az érvénytelenítési keresetet elutasító ítéletében ugyan megjegyezte, hogy *„(…) jogszabály kötelező rendelkezése nem tiltja választottbírósági szerződés ilyen tartalmú megkötését(…)*”, azonban a felek közötti választottbírósági szerződés létrejötte és érvényessége körében tett megállapítását végül nem önmagában a szerződésben szereplő aszimmetrikus kikötésre, hanem a bizonyítékok összességére – így többek között a lízingbeadó általi választottbírósági perindításra és a lízingbevevő választottbírósági eljárásban tett, hatáskört nem vitató nyilatkozatára – alapozta, „való tényként” fogadva el a felek között a választottbírósági szerződés létét.[145]

381. A felülvizsgálati eljárásban eljáró Kúria már csak a tényállás körében említette meg az aszimmetrikus kikötést, azonban a választottbírósági szerződés érvényessége körében szintén arra utalt, hogy a lízingbevevő a választottbírósági eljárásban kifejezetten elfogadta a

[145] Fővárosi Törvényszék 9.G. 40.400/2017/12. számú határozata.

választottbíróság hatáskörét, ezáltal perbe bocsátkozott, így utólag már nem hivatkozhat a hatáskör hiányára. [146] A Kúria e körben analógiával utalt egy korábbi legfelsőbb bírósági elvi határozatra, mely alapján az alperesi beszámítási kifogás vonatkozásában megállapítható a választottbírósági szerződés létrejötte, amennyiben azzal kapcsolatosan a felperes nyilatkozik, hogy nincs kifogása a választottbíróság hatásköre és összetétele ellen.[147]

382. Fentiek alapján megállapítható, hogy a Fővárosi Törvényszék az aszimmetrikus választottbírósági kikötést általánosságban megengedhetőnek tekintette, mivel nem látott olyan konkrét jogszabályt, mely azt tiltaná. Ugyanakkor a bíróság nem kívánta kizárólag az aszimmetrikus kikötés megengedhetőségére alapítani a döntést, emiatt ott egy bírói gyakorlat által már „kijárt útra" terelte az indokolást. A Kúria pedig érdemben már csak az utóbbi kérdésben döntött, elkerülve az aszimmetria kérdésében történő kifejezett állásfoglalást.

5.6.2.2. Aszimmetrikus joghatósági kikötés

383. A közelmúltban arra is volt példa, hogy a hazai bíróságoknak aszimmetrikus joghatósági kikötés kapcsán kell állást foglalniuk. Egy 2019. évi ügyben[148] az ügyvédi foglalkozású alperes mint megbízó, valamint a felperes mint bizalmi vagyonkezelő és megbízott Vaduzban, 2010. január 29-én megbízási szerződést kötöttek, melynek vitarendező klauzulája rögzítette, hogy a szerződésre *"[...] a liechtensteini jog az irányadó és a felek a vaduzi székhelyű bíróság eljárásában állapodnak meg. A megbízottak azonban jogosultak a szerződés teljesítését a megbízó lakóhelyén követelni."* Mivel az Alperes elmulasztotta megfizetni a megbízási díjat, a Felperes fizetési meghagyásos eljárást kezdeményezett ellene Magyarországon, mely perré alakult. Felperes keresetében kifejtette a magyar bíróság joghatóságának fennállására vonatkozó jogi álláspontját, az Alperes viszont a keresetlevelet mindössze néhány nappal az első bírósági tárgyalási nap előtt kapta meg, emiatt a tárgyaláson nem jelent meg, de írásbeli kérelmet terjesztett elő, melyben kérte a tárgyalás távollétében történő megtartását és a kereset elutasítását, viszont joghatósági kifogást ekkor még nem, csak a per későbbi szakaszában terjesztett elő.

384. Az elsőfokú bíróság az ügyet érdemben elbírálva alperest a kereset szerint marasztalta. A másodfokon eljáró Fővárosi Törvényszék azonban a pert megszüntette, mivel álláspontja szerint az Nmjtvr. 62/F. § (1)-(2) bekezdései alapján a felek közötti megbízási szerződés joghatósági kikötést tartalmazott, amelyben a vaduzi székhelyű, azaz meghatározott liechtensteini bíróság joghatóságát kötötték ki, mely – a felek eltérő megállapodása hiányában – kizárólagos joghatósággal rendelkezett. A másodfokú bíróság álláspontja szerint a megbízó lakóhelyének feltüntetése nem jelentette az annak megfelelő székhelyű bíróság joghatóságának kikötését, és a "teljesítés követelése" rendelkezés nem azonosítható magával a perlekedéssel. A másodfokú bíróság álláspontja szerint a magyar bíróság joghatósága perbebocsátkozás alapján sem volt megállapítható, mivel az alperes az illetékességgel nem rendelkező elsőfokú bírósághoz intézett beadványában ugyan nyilatkozott arról, hogy amennyiben a bíróság a tárgyalás halasztása iránt - a tárgyalási időköz hiánya miatt - előterjesztett kérelmét nem teljesíti, úgy kéri a kereset elutasítását, de ez a nyilatkozat nem minősíthető a joghatóságot megalapozó érdemi perbebocsátkozásnak.

---

[146] Kúria Gfv.30008/2018/11. számú határozata. Ld. 9. és 25. pontokat.
[147] EH2007.1705.sz. alatt közzétett határozat. (Legf. Bír. Gfv. XI. 30.176/2007.).
[148] BH 2019.12.325. szám alatt közzétett, a Kúria által Pfv.V.21.201/2018/8. szám alatt 2019. május 23-án hozott határozat. Másodfokú határozat: Fővárosi Törvényszék 57.Pf.638.611/2017/9. Elsőfokú határozat: Budai Központi Kerületi Bíróság 17.P.24.068/2014/74.

385. A felülvizsgálati eljárásban eljáró Kúria álláspontja azonban eltérő volt, és a jogi végzettségű – ügyvéd foglalkozású – alperesnek az első tárgyalást megelőzően tett nyilatkozatát perbebocsátkozásnak tekintve arra az álláspontra helyezkedett, hogy az a joghatóságot megalapozta, így további joghatósági okok vizsgálata második lépcsőben már szükségtelen volt. [149]

386. Jóllehet a fenti ügyet végül a perbebocsátkozás kérdése döntötte el, mely alapvetően bírói mérlegelés körébe tartozó ténykérdés, az eset mégis értékes tanulságul szolgálhat, mivel azon tetten érhető a mai bírói gondolkodás az aszimmetrikus joghatósági megállapodások megítéléséről. Az eset alapján szembeötlő, hogy az eljáró bíróságok között már a perbeli fórumválasztó klauzula minősítése kapcsán sem volt egyetértés. Az elsőfokú ítéleti döntésből arra vonható le következtetés, hogy a bíróság a klauzulát nem kizárólagos – tehát aszimmetrikus – joghatósági megállapodásnak tekintette, mely alapján a felperes választása szerint megindíthatta a pert az alperes lakóhelyén.

387. Ezzel szemben a másodfokú döntésből határozott állásfoglalás olvasható ki a fórumválasztó klauzula minősítése kapcsán, mely alapján egyértelmű, hogy a Fővárosi Törvényszék a klauzulát kizárólagos joghatósági megállapodásként értékelte, mely álláspontja szerint kizárta a magyar joghatóságot. A másodfokú bíróság által elfogadott jogértelmezés helyessége ugyanakkor kétséges, mivel az kizárólag a klauzula nyelvi értelmezésére koncentrál, holott a nyelvtani értelmezés csak egy az általánosan elfogadott értelmezési módok közül.[150] Jóllehet a felek nem a legszerencsésebb nyelvi fordulatot használták *(„ … jogosultak a teljesítést a megbízó székhelyén követelni …”*), a fórumválasztó klauzula logikai, rendszertani és cél szerinti értelmezése alapján nehéz más következtetésre jutni, mint arra, hogy ezzel a felek azt akarták elérni, hogy a megbízottak a megbízó székhelyén is követelhessék a teljesítést, melybe az *argumentum a maiori ad minus* elv alapján nyilván mind a peren kívüli, mind a perbeli követelés is beleértendő.

388. A Kúria egyáltalán nem minősítette a perbeli klauzulát, hanem a perbebocsátkozáson alapuló joghatósági okra való hivatkozással oldotta meg a kérdést. Így sajnos csak találgatni lehetne a joghatósági kikötés kúriai minősítését illetően, ami meghaladná e tanulmány kereteit. Fentieket összegezve, az elemzett ügyben ugyanazt a joghatósági megállapodást az eljárt három bíróság közül kettő teljesen eltérően minősítette, a legfelsőbb fórum pedig elkerülte az aszimmetrikus joghatósági kikötés kikényszerítésének kérdésében történő állásfoglalást és egy eltérő jogintézmény alkalmazásával oldotta meg az ügyet.

5.7. Összegzés – Aszimmetrikus fórumválasztó kikötések a bírói gyakorlatban

5.7.1. A kortárs bírói gyakorlat

389. Az aszimmetrikus fórumválasztó kikötések megosztják a nemzetközi gyakorlatot. Az angol bírói gyakorlat fejlődése egyenes irányú: az aszimmetrikus választottbírósági és joghatósági kikötések kezdeti tiltását követően a ’80-as ’90-es években paradigmaváltás állt be. Jelenleg a szigetország bíróságai a rendelkezésükre álló teljes eszköztárral – beleértve a pertiltó meghagyásokat is – kikényszerítik az aszimmetrikus kikötéseket még a vitarendezés pre-adjudikatív szakaszában.

[149] Nmjtvr. 62/H. §
[150] Az általánosan elfogadott jogi szövegértelmezési módszerek: i) nyelvtani, ii) logikai, iii) rendszertani iv) történeti és v) teleologikus (cél szerinti) értelmezés. Ld. Lábady 170-171.

DOI: 10.15774/PPKE.JAK.2024.006

390. A francia joggyakorlat ezzel ellentétes irányú fejlődést mutat. A kezdeti liberális megközelítésben 2012. évben a Rothschild ügyben hozott döntéssel fordulat állt be, és a bírói gyakorlat jelenleg egymásnak ellentmondó döntéseket produkál a vitarendezés pre-adjudikatív szakaszában. Úgy tűnik, a Cour de cassation polgári kamarája konzervatív álláspontot képvisel, a gazdasági kamara megengedőbb, azonban nincs konszenzus az aszimmetrikus joghatósági kikötések megítélése kapcsán. Mindez felveti a kérdést, hogy az aszimmetrikus választottbírósági kikötések kapcsán kialakult korábbi megengedő gyakorlat mennyiben érvényes.

391. Németországban a bíróságok általánosságban kikényszerítik az aszimmetrikus fórumválasztó kikötéseket, azonban azokat differenciált kontrollnak vetik alá, mely eltérő mélységű egyedileg megtárgyalt kikötés esetén, illetve adhéziós kontextusban. Utóbbi esetben a vizsgálat alaposabb, és sor került aszimmetrikus választottbírósági kikötés érvénytelenségének megállapítására a vitarendezés poszt-adjudikatív szakaszában, mivel kiüresítette a fél bírósághoz való fordulásának jogát.

392. Az USA joggyakorlatában egyes bíróságok korábban a kölcsönösség, illetve ellenérték hiánya miatt nem kényszerítették ki az aszimmetrikus választottbírósági kikötéseket. Mára a joggyakorlat ezen kikötéseket általánosságban elismeri, azonban adhéziós kontextusban vizsgálja azok tisztességtelenségét és adott esetben megtagadja azok kikényszerítését a pre-adjudikatív szakaszban. Az orosz gyakorlat egy rövid liberális időszak után a 2010-es évek végére eljutott az aszimmetrikus fórumválasztó megállapodások tagadásáig, mely alapján az ilyen kikötéseket a bíróságok „egyenlősítik”.

393. Magyarországon az 1945 előtti bírói gyakorlat organikus úton kifejlesztette a mai értelemben vett aszimmetrikus fórumválasztás elismerését a tőzsdebírósági kikötések kapcsán. A Királyi Curia – ha elvi éllel habozott is állást foglalni az aszimmetrikus fórumválasztások felől –, gyakorlatilag hallgatólagosan elismerte azok kikényszeríthetőségét. Ugyanakkor az elvi alapok tisztázásának hiánya miatt az aszimmetrikus kikötésekkel kapcsolatos ügyek kapcsán folyamatos felsőbírósági felügyeletre, illetve korrekcióra volt szükség. Ami a kortárs gyakorlatot illeti, az elemzett döntésekből megállapítható, hogy a hazai bírói gyakorlat az aszimmetrikus fórumválasztással kapcsolatban még nem tett semmilyen elhamarkodott, irreverzibilis következményekkel járó lépést.

394. A Fővárosi Törvényszék Gazdasági Kollégiumának 2017. évi döntéséből leszűrhető, hogy van olyan kortárs bírói attitűd, mely – a Budapesti Táblabíróság több mint egy évszázaddal ezelőtt elfoglalt álláspontjával egyetértve – kifejezett tételes jogi tiltás hiányában általánosságban megengedhetőnek ítéli az aszimmetrikus választottbírósági kikötéseket. A Fővárosi Törvényszék Polgári Kollégiumának 2017. évi döntéséből viszont némi idegenkedés olvasható ki az aszimmetrikus joghatósági kikötések kapcsán. Az, hogy a Kúria a két fenti ügyben végül eltérő jogintézmények alkalmazásával oldotta meg az ügyeket, jelzi, hogy a hazai bírói gyakorlatban még nincs véglegesen kialakult álláspont az aszimmetrikus kikötések megítélése kapcsán. Ezt a „kegyelmi állapotot” pedig célszerű felhasználni annak érdekében, hogy az elemzett történelmi példák és külföldi alternatívák alapján azonosítani tudjuk a lehető leghelyesebb utat, hogy a hazai joggyakorlat az aszimmetrikus fórumválasztás megítélése kapcsán a helyes irányba induljon el.

DOI: 10.15774/PPKE.JAK.2024.006

5.7.2. Aszimmetrikus fórumválasztó kikötések és a fórumválasztás korlátai

395. Az aszimmetrikus fórumválasztó megállapodásokkal kapcsolatos kortárs joggyakorlat áttekintése után szükséges azonosítani a nemzetközi fórumválasztás korlátai közül azokat, melyek az aszimmetrikus fórumválasztó megállapodások kapcsán relevanciával bírnak. Ezek a következők: i) a meghatározottság követelménye; ii) a szerződési jogi korlátok, és iii) a közrend.

396. A *meghatározottság követelménye* az aszimmetrikus fórumválasztás kapcsán az alábbiak miatt lehet releváns. Egyrészt, azok az aszimmetrikus joghatósági kikötések, melyek az egyik félnek túlzottan széleskörű választási jogot adnak az eljáró fórum megválasztására, sérthetik a bíróság meghatározottságának követelményét. A francia joggyakorlat egyes döntései, melyek az előreláthatóság hiánya miatt nem kényszerítették ki az aszimmetrikus joghatósági megállapodásokat – ld. *ICH c Crédit Suisse I-II.* illetve *Saint Joseph c. Dexia Bank* döntések – mind az EU Bíróság *Coreck Maritime* döntésére utaltak vissza, mely a joghatósági kikötések meghatározottságának elveit fekteti le. Másrészt, aszimmetrikus választottbírósági kikötés esetén felmerül a kérdés, hogy a felek megállapodtak-e egyáltalán választottbírósági vitarendezésben, amennyiben az egyikük attól eltérve a rendes bíróságok elé viheti a jogvitát. Aszimmetrikus választottbírósági kikötések esetén a meghatározottság problémája szoros kapcsolatban van a kikötés kizárólagosságának követelményével.

397. *Szerződési jogi korlátok* szintén alkalmazásra kerülhetnek aszimmetrikus joghatósági és választottbírósági kikötések vonatkozásában, figyelemmel arra, hogy mindkét típusú fórumválasztó megállapodás kettős jogi természetű. Mivel bizonyos mértékű anyagi jogi kötődés léte nem tagadható sem a választottbírósági, sem joghatósági kikötések kapcsán, a szerződési jogi korlátok alkalmazása sem zárható ki az aszimmetrikus klauzulák kapcsán. Ilyen szerződési korlát került alkalmazásra például a *Rothschild ügyben*, ahol többek között a francia jog „potesztatív szerződési feltételeket” tiltó szabályára való hivatkozással mellőzték az aszimmetrikus joghatósági kikötés kényszerítését. Az USA joggyakorlatára szintén jellemző a szerződési jogi korlátok alkalmazása az aszimmetrikus választottbírósági megállapodásokkal kapcsolatban (pl. consideration doktrína, tisztességtelenség).

398. Végül, a *közrendi korlát* szintén releváns az aszimmetrikus fórumválasztó megállapodások kapcsán, mivel a nem kikötött fórum által lefolytatott „közrendi teszt” második esetkörében – ti. amikor közvetlenül a fórumválasztó megállapodás vonatkozásában kerül alkalmazásra a közrendi szabály – érvényesülhetnek a *lex fori* imperatív szabályai, melyek az aszimmetrikus joghatósági és választottbírósági megállapodások ki nem kényszerítését eredményezhetik. A *Rothschild ügy* a közrendi szabályok alkalmazására is példa, figyelemmel arra, hogy a luxemburgi bíróságok kizárólagos joghatóságát kikötő klauzula vonatkozásában a francia jog alkalmazásának jogcíme a közrend lehetett. A *Russian Telephone Company v. Sony Ericsson ügyben* az orosz jog szabályainak alkalmazására szintén közrendi alapon kerülhetett sor, figyelemmel arra, hogy a perbeli fórumválasztó kikötésre az angol jog volt az irányadó.

DOI: 10.15774/PPKE.JAK.2024.006

6. ASZIMMETRIKUS FÓRUMVÁLASZTÓ KIKÖTÉSEK ÁLTALÁBAN

6.1. Az analitikus megközelítés szükségessége

399. Az aszimmetrikus fórumválasztó megállapodások nemzeti bíróságok előtti gyakorlatát vizsgálva megállapítható, hogy azok vonatkozásában alapvetően kétféle jogalkalmazói megközelítés érvényesül. Több esetben megfigyelhető, hogy a bíróság az aszimmetrikus joghatósági, illetve választottbírósági kikötést összességében egyetlen fórumválasztó megállapodásként kezeli *(holisztikus megközelítés).* Más bíróságok az aszimmetrikus fórumválasztó megállapodásokat „részekre bontva” vizsgálják, a feleket megillető jogok és kötelezettségek alapján *(analitikus megközelítés).* Az alábbiakban röviden áttekintjük a bírói gyakorlatot és jogirodalmi álláspontokat a két megközelítés kapcsán. Az áttekintés célja, hogy megalapozzuk az analitikus megközelítés helyességét, illetve szükségességét, valamint azonosítsuk e megközelítés megfelelő elméleti alapját.

6.1.1. Bírói gyakorlat

400. Egy fórumválasztó kikötés aszimmetriája esetén a bírói gyakorlatban számos példa van a holisztikus megközelítés alkalmazására, mely általában a teljes fórumválasztó megállapodás kikényszerítésének mellőzésével jár.

6.1.1.1. Holisztikus megközelítés a francia gyakorlatban

401. A francia *Rothschild ügy* jó példa a fórumválasztó megállapodásokkal kapcsolatos holisztikus megközelítésre. Az ügyben szereplő joghatósági kikötés a luxemburgi bíróságok kizárólagos joghatóságát kötötte ki, és a luxemburgi székhelyű bank, mint kedvezményezett javára lehetővé tette, hogy bármely más bíróság előtt érvényesítse igényét a francia ügyféllel szemben. Érdemes kiemelni, hogy a pert nem a bank, hanem a bankkal szerződő ügyfél kezdeményezte a francia bíróságok előtt, mely cselekmény sértette a kikötés szimmetrikus komponensét, ti. a luxemburgi rendes bírói fórumok kizárólagos joghatóságát. Azonban a francia bíróságok a joghatósági kikötést egészében – holisztikusan – szemlélték, és érvénytelenítették annak szimmetrikus és aszimmetrikus komponensét is, egyrészt a Brüsszel I Rendeletre, másrészt a francia polgári anyagi jogra való hivatkozással. A francia bíróságok így végül – érvényes joghatósági megállapodás hiányában – megállapították saját joghatóságukat az ügyre.

402. Az *ICH Crédit Suisse I-II. ügyben* szintén a fenti holisztikus megközelítés rajzolódik ki. Az ügyben szereplő aszimmetrikus fórumválasztó megállapodás a felek jogvitáira a svájci bíróságok kizárólagos joghatóságát kötötte ki, de a svájci bank, mint kedvezményezett részére lehetővé tette, hogy igényét bármely más bíróság előtt érvényesítse a francia féllel szemben. A pert itt is a bankkal szerződő fél kezdeményezte a francia bíróságok előtt, mely a joghatósági kikötés szimmetrikus komponensét – ti. a svájci bíróságok kizárólagos joghatóságának kikötését – mindenképpen sértette. A francia bíróságok azonban ismét a holisztikus megközelítést alkalmazva megállapították, hogy az egész joghatósági kikötés sérti a Luganói Egyezmény 23. Cikkében foglalt kellő pontosság, illetve „előreláthatóság” követelményét. Végeredményben a francia bíróságok – érvényes joghatósági kikötés hiányában – szintén megállapították saját joghatóságukat az ügyre.

DOI: 10.15774/PPKE.JAK.2024.006

6.1.1.2. Holisztikus megközelítés az orosz gyakorlatban

403. Az orosz gyakorlatból a holisztikus megközelítésre jó példa a *Russian Telephone Company v. Sony Ericsson ügy*, melyben a fórumválasztó megállapodás szimmetrikus komponense londoni választottbíráskodást írt elő, az aszimmetrikus komponens alapján azonban a külföldi fél mint kedvezményezett egyoldalúan jogosult volt rendes bíróság előtti pert indítani az orosz féllel szemben. A jogvitát az orosz fél az orosz rendes bíróságok előtt kezdeményezte, mely lépés sértette a fórumválasztó megállapodás szimmetrikus komponensét, ti. a választottbírósági megállapodást. Az orosz bíróságok azonban elutasították a svéd fél választottbírósági kifogását *(exceptio arbitri)*, és az aszimmetrikus komponens miatt – a fegyverek egyenlőségének, *a tisztességes eljáráshoz és a bíróság előtti meghallgatáshoz való jog elvének sérelmére* hivatkozva – az egész fórumválasztó megállapodást ki nem kényszeríthetőnek tekintették, megállapítva saját joghatóságukat és érdemben tárgyalva az ügyet. E döntéssel az orosz bíróságok az aszimmetrikus fórumválasztó megállapodás érvénytelenségét csak *de facto* állapították meg, *de jure* azt hangsúlyozták, hogy a kötelezett ilyenkor a rendes bírósági fórum előtt pert indíthat.

404. Az aszimmetrikus fórumválasztó megállapodás holisztikus megközelítésen alapuló, *de jure* érvénytelenítésének egyik legszélsőségesebb példája az *Emerging Markets ügy*. Ebben az ügyben a külföldi hitelező mint kedvezményezett javára szóló hibrid aszimmetrikus fórumválasztó megállapodás londoni választottbíráskodást írt elő, de a kedvezményezett számára lehetővé tette az angol, az orosz bíróságok előtti, illetve bármely egyéb joghatósággal rendelkező bíróság előtti perindítást. A pert a hitelező indította az orosz bíróságok előtt, akik joghatóságukat elvileg azon az alapon is megállapíthatták volna, hogy a rendes bíróságok előtti perlést az aszimmetrikus kikötés kifejezetten megengedte a kedvezményezett számára. Ennek ellenére az orosz bíróságok kifejezetten megállapították, hogy a perbeli fórumválasztó megállapodás *teljes egészében érvénytelen*, majd az általános orosz joghatósági szabályokra alapozták joghatóságukat.

6.1.1.3. Analitikus megközelítés az angol gyakorlatban

405. A bírói gyakorlatban ugyanakkor számos példa van az analitikus megközelítésre is, mely egy összetett fórumválasztó megállapodást nem egy nagy egységként, hanem részekre bontva, a feleket megillető jogok, illetve kötelezettségek alapján szemlél. Az analitikus megközelítés jellemzően a kikötés kikényszerítését eredményezi.

406. A *Commerzbank* ügy[1] érdekessége, hogy az angol bíróság indokolásában a holisztikus megközelítést említette, azonban valójában analitikus módszerrel elemezte a perbeli joghatósági kikötést, mely a felek számára az angol bíróságok kizárólagos joghatóságát kötötte ki, de a bank, mint kedvezményezett részére lehetővé tette az egyéb joghatósággal rendelkező bíróságok előtti perindítást. A jogvitát ebben az esetben is az adósok kezdeményezték a hazai görög bíróságok előtt, azzal érvelve, hogy az aszimmetrikus joghatósági megállapodás – egészében értelmezve – nem minősül a Brüsszel Ia Rendelet 31. Cikk (2) bekezdése szerinti kizárólagos joghatósági megállapodásnak. Az angol bank pertiltó meghagyás *(anti-suit injunction)* iránti kérelmét elbíráló angol bíróság elvileg elfogadta az adósok azon érvelését, hogy a kikötést egészében – holisztikusan – kell figyelembe venni *(„considered as a whole”).* Az angol bíróság azonban érvelését úgy folytatta, hogy az adósok

[1] Commerzbank Aktiengesellschaft v Pauline Shipping Limited Liquimar Tankers Management Inc [2017] EWHC 161 (Comm).

DOI: 10.15774/PPKE.JAK.2024.006

részére a kikötés kizárólagos volt. Ebből pedig egyértelmű, hogy az angol bíróság valójában az adósokat illető jogokra, illetve őket terhelő kötelezettségre koncentrált, mely valójában nem a holisztikus, hanem az analitikus megközelítés jellemzője.

407. Az *Etihad v. Flöther ügyben* már *expressis verbis* kirajzolódik az analitikus szemlélet. A perbeli joghatósági kikötés szintén az angol bíróságok kizárólagos joghatóságát kötötte ki, azonban a kölcsönadó Etihad számára megengedte az egyéb bíróságok előtti perindítást is a kölcsönvevő Air Berlin ellen. Amikor az Etihad az angol bíróságok előtt kezdett pert, az Air Berlin az általa már korábban Németországban kezdeményezett perre hivatkozott, vitatva a Brüsszel Ia Rendelet 31. Cikk (2) bekezdésében foglalt különös szabály alkalmazását, mely álláspontja szerint csak „teljesen kizárólagos" joghatósági megállapodásokra terjed ki, míg a perbeli szerinte nem ilyen volt. Az angol bíróságok analitikus megközelítése legmarkánsabban a másodfokú bíróság döntéséből rajzolódik ki, mely kifejezetten hangsúlyozta, hogy a joghatósági kikötést nem összességében, hanem az abban lévő különböző kötelezettségek alapján külön-külön kell megvizsgálni. Az angol bíróság szerint a perbeli kikötés egy összetett joghatósági megállapodás *(composite jurisdiction agreement),* mely egyrészt tartalmaz egy kizárólagos joghatósági megállapodást az Air Berlin által kezdeményezett perek vonatkozásában, másrészt tartalmaz egy különálló nem kizárólagos megállapodást az Etihad által kezdeményezett perek vonatkozásában. A bíróság megállapította, hogy a pert az Etihad a kizárólagos joghatósági megállapodás Air Berlin általi megsértése miatt és alapján indította, a per a Rendelet 31. Cikk (2) bekezdésében foglalt különös szabály alá tartozó volt.

6.1.1.4. Analitikus megközelítés az EU Bíróság előtt

408. Az EU Bíróság gyakorlatából példa az analitikus megközelítésre *Meeth c. Glacetal ügy*[2], jóllehet itt nem aszimmetrikus joghatósági megállapodásról volt szó. Az ügyben szereplő joghatósági kikötés alapján a Glacetal, a francia eladó csak a német bíróságok előtt indíthatott pert a vevő ellen, Meeth a német a vevő pedig csak a francia bíróságok előtt perelhette az eladót.[3] A joghatósági kikötés érvénytelensége azon az alapon merült fel, hogy nem egy, hanem több bíróság joghatóságát kötötte ki, mely ellentétes volt a Brüsszeli Egyezmény 17. Cikkének akkori szövegével.

409. Capotorti Főtanácsnok a perbeli kikötést elemezve megállapította, hogy a brüsszeli rezsim megengedi a felek számára, hogy egy adott szerződésből eredő jogvitájukat az általuk meghatározott kritériumok alapján különböző csoportokra osszák, és ennek egyik lehetséges módja, hogy melyik fél kezdeményezi a jogvitát. A Főtanácsnok ezt meghaladóan hangsúlyozta, hogy a perbeli vitarendező klauzula valójában két különálló joghatósági kikötés: az egyik, mely a francia fél által kezdeményezett perekre vonatkozik, a másik, amely a német fél által indított perekre terjed ki. A felek az egyszerűbb forma választásával valójában két megállapodást egy kikötésben egyesítettek.[4] Az EU Bíróság ítéletében végül érvényesnek ismerte el a fenti joghatósági kikötést.

[2] 23/78. sz. *Nikolaus Meeth c. Glacetal SARL* ügyben hozott határozat (1978. november 11.) ECLI:EU:C:1978:198.
[3] A kikötés az alábbiak szerint rendelkezett „If Meeth sues Glacetal the French courts alone shall have jurisdiction. If Glacetal sues Meeth the German courts alone shall have jurisdiction."
[4] Ld. Meeth – Glacetal ügy Főtanácsnoki Indítvány 2. pont

DOI: 10.15774/PPKE.JAK.2024.006

6.1.2. Jogtudomány

410. A jogtudomány a joghatósági, illetve választottbírósági megállapodásokat – legyenek azok szimmetrikusak, vagy aszimmetrikusak – alapvetően analitikus megközelítéssel tárgyalja. Míg bizonyos szerzőknél ez a megközelítési mód kifejezetten megjelenik, addig mások hallgatólagosan alkalmazzák, bizonyos kérdések kapcsán.

6.1.2.1. Kifejezett analitikus megközelítés

411. Az analitikus megközelítés kézenfekvő az angol jogirodalomban, mivel az angol jog a joghatósági, illetve választottbírósági megállapodásokra anyagi jogi szerződésként tekint, így adódik az abból eredő jogok és kötelezettségek vizsgálata. Merrett szerint nem helyes kiindulás általánosságban feltenni azt a kérdést, hogy érvényesek-e az aszimmetrikus joghatósági kikötések. Álláspontja szerint az aszimmetrikus joghatósági kikötések a felek által vállalt pozitív és negatív kötelezettségek sorát tartalmazzák, melyek hatását csak akkor lehet felmérni, amennyiben a felek – kifejezetten és hallgatólagosan vállalt – kötelezettségeit azonosítjuk és értelmezzük.[5] Az analitikus megközelítés egyik szélsőséges példáját képviseli Briggs, aki szerint a joghatósági megállapodások vizsgálata során eleve el kellene vetni a különböző „címkék” – így például a kizárólagos vagy nem kizárólagos megjelölés – használatát, mert ezek nem képesek leírni a jóval komplexebb kereskedelmi gyakorlatot. Briggs szerint a fenti címkék helyett csak a feleket illető jogokra és kötelezettségekre kellene koncentrálni, és azokat a szerződésértelmezés módszerével elemezni.[6]

412. A német irodalomban *Mankowski* több kérdés tekintetében is az analitikus megközelítés mellett érvel. Először is több vitarendezési módot vegyítő (heterogén) fórumválasztó megállapodások kapcsán hangsúlyozza, hogy azok érvényességét különböző rezsimek alapján kell megítélni: a joghatósági megállapodás részre adott esetben a brüsszeli rezsim, míg a kikötés választottbírósági megállapodás részére a megfelelő választottbíráskodási rezsim szerinti jog lesz az alkalmazandó.[7] *Mankowski* szintén az analitikus megközelítést alkalmazza az aszimmetrikus joghatósági megállapodások kapcsán, amikor külön kiemeli, hogy azok egy kizárólagos és egy nem kizárólagos joghatósági megállapodást kombinálnak a feleket megillető akarati autonómia alapján.[8] Végül *Mankowski* követi az analitikus megközelítést a joghatósági megállapodásra irányadó jog meghatározásával kapcsolatban is. Álláspontja szerint több állam bíróságai javára szóló prorogáció esetén a Brüsszel Ia Rendelet 25. Cikkének *lex fori prorogati*-ra utaló szabályát prorogációnként külön-külön kell alkalmazni.[9] Így például amennyiben a felek az angol bíróságok kizárólagos joghatóságát kötik ki, de egyik fél részére lehetővé teszik a német bíróságok előtti perindítást, úgy a brüsszeli rezsim alapján a kikötés utóbbi részének anyagi érvényességét nem az angol, hanem a német jog kapcsán kell megítélni.

[5] Merrett 38.
[6] Briggs 121.
[7] Mankowski 143.
[8] Mankowski 780.
[9] Mankowski 692.

DOI: 10.15774/PPKE.JAK.2024.006

6.1.2.2. Hallgatólagos analitikus megközelítés – részleges érvénytelenség

413. Számos szerző alkalmazza a joghatósági, illetve választottbírósági kikötések analitikus megközelítését, amikor az aszimmetrikus kikötések részleges érvénytelenségét, vagy részleges kikényszeríthetőségének hiányát tárgyalja.

414. Racine a francia joggyakorlatot vizsgálva felveti a szerződések részleges érvénytelenségének elvét, mely álláspontja szerint egy megfontolandó megoldás lehet az aszimmetrikus joghatósági kikötések kapcsán. Álláspontja szerint a kikötés azon része kapcsán kellene alkalmazni az érvénytelenséget, mely alapján a potenciálisan hatáskörrel rendelkező bíróságot nem lehet meghatározni, míg a kikötés azon része, mely egy meghatározott állam bíróságait jelöli ki, továbbra is érvényes maradna. Racine meg is jegyzi, hogy a francia bíróságok elé kerülő ügyekben, amikor a fórumválasztó megállapodás kötelezettje indította a pert, a teljes joghatósági kikötés érvényessége volt a tét és nem csak a kedvezményezettet illető opció, melyet a konkrét ügyekben egyébként nem is gyakoroltak. Racine szerint a részleges érvénytelenség jogintézménye kellően tiszteletben tartaná felek szerződéses szabadságát.[10]

415. Draguiev mind a joghatósági, mind a választottbírósági kikötések kapcsán hangsúlyozza, hogy a szerződések részleges érvénytelenségének elve a kontinentális jogrendszerekben általánosan elismert doktrína, így amennyiben egy aszimmetrikus fórumválasztó megállapodás bizonyos része érvénytelen lenne, azon részét, mely mindkét fél részére azonos jogokat, illetve kötelezettségeket tartalmaz, még érvényesnek kellene fenntartani.[11]

416. Smit szerint az USA joga alapján érvénytelenek azok az egyoldalú kikötések, melyek az egyik fél számára lehetővé teszik a választottbírósági eljárás mellett a peres út igénybevételét *(egyoldalú peres kikötés)*. Ugyanakkor Smits szerint az ilyen kikötéseket – a kontinentális jogból ismert részleges érvénytelenség jogintézményének alkalmazásával – ki kellene kényszeríteni akként, hogy az annak részét képező választottbírósági kikötést fenn kellene tartani. Álláspontja szerint ez a megközelítés összhangban állna a választottbíráskodást favorizáló szövetségi politikával az USA-ban.[12]

6.1.3. Az analitikus megközelítés helyessége és elméleti alapja

417. A *holisztikus megközelítés* a legtöbb esetben azzal a következménnyel jár, hogy i) a bíróság az egész fórumválasztó megállapodást egy jog alapján ítéli meg, majd ii) az aszimmetria okán a teljes fórumválasztó megállapodást érvénytelennek tekinti és egyáltalán nem kényszeríti ki, függetlenül attól, hogy az adott jogvitában ténylegesen felmerül-e a kikötés aszimmetriája. E megközelítés mögött általában a nemzetközi magánjogban jól ismert hazafelé törekvés *(Heimwärtsstreben)* jelensége is megfigyelhető, mely alapján az eljáró fórum egy nemzetközi kollíziós kérdés megítélésére hajlamos a saját jogát alkalmazni, és külföldi fórum kikötése ellenére saját hatáskörét megállapítani.

418. Az *analitikus megközelítés* lehetőséget nyújt arra, hogy i) elkülönítésre kerüljenek egymástól a fórumválasztó megállapodás szimmetrikus és aszimmetrikus komponensei, és ii) amennyiben az adott jogvitában az utóbbi irreleváns, akkor az eleve nem gátolja a kikötés

[10] Racine 1341-1342.
[11] Draguiev 44.
[12] Smit 409, 412-414.

DOI: 10.15774/PPKE.JAK.2024.006

kikényszerítését, illetve iii) amennyiben az utóbbi esetleg nem létezőnek, vagy érvénytelennek minősülne, az önmagában nem szükségszerűen vonja maga után a teljes fórumválasztó megállapodás érvénytelenségét. Fentiek alapján az analitikus megközelítés az, amely összeegyeztethető a felek autonómiájával, mely a nemzetközi fórumválasztás alapját képezi, így mindenképpen ez a megközelítési mód a helyes.

419. További kérdés, hogy az analitikus megközelítésnek mi lehet a helyes elméleti alapja? A fentiek alapján két lehetséges elméleti alap kínálkozik: i) egyrészt a szerződések részleges érvénytelenségének elve; ii) másrészt a fórumválasztó megállapodás autonómiájának elve. E két alapelv megfelelően tükrözi a fórumválasztó megállapodások kettős jogi természetét is. A részleges érvénytelenség elve a fórumválasztó megállapodások anyagi jogi természetéhez kapcsolódik és az a nemzeti jog polgári anyagi jogában nyer tételes jogi rendezést. Az autonómia elve a fórumválasztó megállapodások eljárásjogi természetéhez kapcsolódik és mára már számos nemzetközi jogforrás kifejezetten deklarálja. Az alábbiakban e két elv mint elméleti alap megfelelőségét vizsgáljuk.

6.1.3.1. A részleges érvénytelenség nemzetközi és hazai elismerése

420. A részleges érvénytelenség elve a magánjog egyik alapvető, a kontinentális jogrendszerekben széles körben elismert szabálya, mely már a római jogban megjelent bizonyos szerződéseknél és a végrendeleteknél.[13]

421. A részleges érvénytelenség elvét deklarálták a nagy kontinentális polgári jogi kódexek, így a francia Code Civil, vagy a német BGB.[14] A nemzeti szabályozás körében ugyanakkor lényeges eltérések vannak, melyek alapvető paradigmabeli szembenállást tükröznek. A Code Civil szabálya az érvénytelen rész oszthatóságát vélelmezi, amikor akként rendelkezik, hogy az érvénytelen kikötés nem érinti a többi kikötés vagy az egész szerződés érvényességét, kivéve amennyiben az érvénytelen kikötés a felek bármelyikének elkötelezettsége szempontjából meghatározó volt.[15] Ezzel szemben a BGB szabálya a teljes szerződés oszthatatlanságát vélelmezi, mivel akként rendelkezik, hogy amennyiben a jogügylet egy része érvénytelen, akkor az egész érvénytelen, kivéve ha az érvénytelen rész nélkül is megkötésre került volna.[16] A polgári anyagi jog területén megvalósuló kortárs nemzetközi jogegységesítési kísérletek a részleges érvénytelenség elvét szintén kodifikálják, bár nem teljesen azonos tartalommal.[17]

422. A részleges érvénytelenség elve kapcsán a magyar jogban egy paradigmaváltás figyelhető meg, melyben a tételes jogi szabályozás a kezdeti német álláspontról indulva mára

[13] Földi - Hamza 393; 476; 631.
[14]. Cikke BGB 139. Cikke.
[15] „Lorsque la cause de nullité n'affecte qu'une ou plusieurs clauses du contrat, elle n'emporte nullité de l'acte tout entier que si cette ou ces clauses ont constitué un élément déterminant de l'engagement des parties ou de l'une d'elles." (Code Civil Art. 1184.)
[16] „Ist ein Teil eines Rechtsgeschäfts nichtig, so ist das ganze Rechtsgeschäft nichtig, wenn nicht anzunehmen ist, dass es auch ohne den nichtigen Teil vorgenommen sein würde." (BGB Art. 139.)
[17] PECL Article 4:116. Partial Avoidance. (…) If a ground of avoidance affects only particular terms of a contract, the effect of an avoidance is limited to those terms unless, giving due consideration to all the circumstances of the case, it is unreasonable to uphold the remaining contract. Unidroit Princples Article 3.2.13. (…) Where a ground of avoidance affects only individual terms of the contract, the effect of avoidance is limited to those terms unless, having regard to the circumstances, it is unreasonable to uphold the remaining contract. DFCR Article II-1:108. Partial invalidity or ineffectiveness; (…) Where only part of a contract or other juridical act is invalid or ineffective, the remaining part continues in effect if it can reasonably be maintained without the invalid or ineffective part.

a francia álláspontho jutott el. Míg a Magánjogi Törvényjavaslat[18] és a rPtk.[19] eredetileg a teljes érvénytelenséget vélelmezte, és a részleges érvénytelenségre, mint kivételre tekintett, a Ptk. 1977. évi átfogó revíziója az elvet a gazdálkodó szervezetek egymás közötti jogviszonyaiban már annyiban módosította, hogy a részleges érvénytelenséget tette főszabállyá.[20] A részleges érvénytelenség elve 1993-tól már nemcsak a gazdálkodó szervezetek közötti, hanem egyéb személyek közötti szerződésnél is főszabállyá vált.[21] A Ptk. szintén főszabályként tekint a részleges érvénytelenségre amikor kimondja, hogy amennyiben az érvénytelenségi ok a szerződés meghatározott részét érinti, az érvénytelenség jogkövetkezményeit a szerződésnek erre a részére kell alkalmazni. A szerződés részbeni érvénytelensége esetén az egész szerződés akkor dől meg, ha feltehető, hogy a felek azt az érvénytelen rész nélkül nem kötötték volna meg.[22]

423. A hazai uralkodó jogirodalmi álláspont szerint a részleges érvénytelenség alkalmazása két lépcsőben történik. Egyrészt fenn kell állnia a részleges érvénytelenség elvi lehetőségének, mely alapján az érvénytelen résznek jól elkülöníthetőnek kell lennie, hogy a szerződés anélkül is érvényes egészet legyen képes alkotni, betölthesse a felek által szándékolt célokat. Emiatt az érvénytelen rész nem képezheti a szerződés lényeges tartalmi elemét – így oszthatatlan fő-, illetve ellenszolgáltatást, vagy a szerződés kötelező tartalmi elemét – mivel ez utóbbi részekre vonatkozó érvénytelenség szükségszerűen az egész szerződés érvénytelenségét vonja maga után. Bizonyos esetekben mellékkötelezettség is összefügghet olyan szorosan a főkötelezettséggel, mely a részleges érvénytelenség alkalmazását nem teszi lehetővé. [23] Másrészt, amennyiben az elvi lehetőség fennáll, úgy a bírónak egy az ügy valamennyi tényállási elemére kiterjedő, komplex mérlegelést kell lefolytatnia arra nézve, hogy feltárja a felek hipotetikus akaratát. Ennek során azt kell mérlegelni, hogy amennyiben a felek a szerződéskötés időpontjában tisztában lettek volna azzal, hogy az adott rész érvénytelen, vajon megkötötték volna-e a szerződést, vagy sem. A jogszabály megfogalmazása alapján *vélelem szól amellett,* hogy a felek a szerződést az érvénytelen résszel együtt is megkötötték volna, mely alapján a bizonyítási teher úgy alakul, hogy annak a félnek kell bizonyítania, hogy a felek az érvénytelen rész nélkül nem kötötték volna meg a teljes szerződést, amelyik a teljes szerződés érvénytelenségére hivatkozik.[24]

6.1.3.2. A részleges érvénytelenség elvének korlátozott alkalmazhatósága

424. Mivel a joghatósági, illetve választottbírósági megállapodások maguk is szerződéses rendelkezések, a szerződések részleges érvénytelenségének elve alkalmazható olyan

[18] Magánjogi Törvényjavaslat 1020. § Részleges semmisség vagy megtámadás esetében az egész jognyilatkozat megdől, hacsak meg nem állapíthatni, hogy a nyilatkozattevő azt a semmis vagy megtámadás folytán érvénytelenné vált rész nélkül is megtette volna. Az utóbbi esetben e részre nézve szükség esetében a bíróság méltányosság szerint határoz.
[19] rPtk.238. § (1) bek. 238. § Ha a szerződés részben érvénytelen, az egész szerződés megdől, kivéve, ha a) jogszabály másképpen rendelkezik; b) a népgazdaság érdekei a szerződés többi rendelkezésének fenntartását teszik indokolttá; c) a felek a szerződést az érvénytelen rész nélkül is megkötötték volna. (Közlönyállapot 1959. január 1.)
[20] rPtk. 239. § (2) Ha a gazdálkodó szervezetek egymás közötti szerződése részben érvénytelen, az érvénytelenség jogkövetkezményei csupán az érvénytelen kikötésre vonatkozóan állnak be; a bíróság azonban az egész szerződést érvénytelenné nyilváníthatja. (1978. március 1. napjától hatályos szöveg.)
[21] rPtk. 239. § A szerződés részbeni érvénytelensége esetén az egész szerződés csak akkor dől meg, ha a felek azt az érvénytelen rész nélkül nem kötötték volna meg. Jogszabály ettől eltérően rendelkezhet. (1993. november 1. napjától hatályos szöveg).
[22] Ptk. 6:114. § (1) bek.
[23] Vékás 149. Ptk. Kommentár - Ptk. 6:114 §-hoz kapcsolódó magyarázat.
[24] Ptk. Kommentár - Ptk. 6:114 §-hoz kapcsolódó magyarázat.

DOI: 10.15774/PPKE.JAK.2024.006

összetett fórumválasztó megállapodásokra, melyek több egyedi fórumválasztó megállapodásból állnak. Mivel a részleges érvénytelenség elvét a nemzeti polgári jogok mondják ki, összetett fórumválasztó megállapodás esetén nem mellőzhető az egyedi fórumválasztó megállapodásra irányadó jog azonosítása, melyet követően lehet alkalmazni a részleges érvénytelenség elvét az adott nemzeti jog által elfogadott tartalommal. Ahogy a fentiekben láttuk, jóllehet az elvet a fejlett jogrendszerek általánosságban elismerik, azonban az elv tényleges tartalmát tekintve nagyon lényeges eltérések lehetnek. Fentiek alapján a részleges érvénytelenség elve az analitikus megközelítésnek nem a legmegfelelőbb elvi alapja.

6.1.3.3. Az autonómia elve, mint az analitikus megközelítés alapja

425. Az autonómia elvének kialakulásával és nemzetközi elterjedésével már részletesen foglalkoztunk. Az autonómia *(függetlenség, önállóság)* elve – melyre az angolszász irodalomban szokásos a *separability (elkülöníthetőség), severability (oszthatóság)* elveként is hivatkozni – végső soron *függetleníti egymástól a főszerződés és a fórumválasztó megállapodás jogi sorsát.* Szemben a részleges érvénytelenség elvével, mely a nemzeti jogokban nyer tételes jogi elismerést, az autonómia elvét a fórumválasztó megállapodásokra vonatkozó szupranacionális rezsim – kifejezetten vagy hallgatólagosan – szabályozza.

426. Ahogy a fentiekben kifejtésre került, az autonómia elve a főszerződés és a fórumválasztó megállapodás viszonyára vonatkozik, függetlenítve egymástól e két szerződés jogi sorsát. Amennyiben a fórumválasztó megállapodás maga is több részből áll, álláspontom szerint – a többen a kevesebb benne van logikai elv *(argumentatio a maiore ad minus)* alapján – logikus kiterjeszteni az autonómia elvét analógiás úton a fórumválasztó megállapodás egyes részeinek egymáshoz való viszonyára is.

427. Amennyiben az autonómia elve alapján a választottbírósági szerződés nem létezése, illetve érvénytelensége nem okozza automatikusan a főszerződés nem létezését, illetve érvénytelenségét, miért kellene, hogy a főszerződés részét képező másik fórumválasztó megállapodás nem létezését vagy érvénytelenségét okozza? Így amennyiben egy több részből álló fórumválasztó megállapodás valamely része (pl. az aszimmetrikus komponens) esetlegesen érvénytelennek minősül, az autonómia elvére figyelemmel nem helyes azzal érvelni, hogy az automatikusan maga után vonja a fórumválasztó megállapodás egy másik részének (pl. szimmetrikus komponensének) érvénytelenségét.

428. Mivel az autonómia elve a helyes értelmezés szerint nem fikció, hanem vélelem, természetesen bizonyítható, hogy a több részből álló fórumválasztó megállapodás egyes részeinek érvénytelensége, nem létezése kihat a fórumválasztó megállapodás többi részére is. Ugyanakkor az autonómia elvét álláspontom szerint megfelelően alkalmazni kell az összetett fórumválasztó megállapodásokra is, és ebből az következik, hogy azt kell vélelmezni, hogy az ilyen megállapodás részét képező megállapodások jogi megítélése és sorsa független egymástól.

6.2. Az aszimmetrikus fórumválasztás általában

429. Az alábbiakban megvizsgáljuk, hogy milyen területeken és milyen okból használják a gyakorlatban az aszimmetrikus fórumválasztó kikötéseket. Ezt követően összefoglaljuk, hogy a jogtudomány hogyan vélekedik általában az aszimmetrikus joghatósági és választottbírósági megállapodások kapcsán. Ezt követően megvizsgáljuk, hogy a tételes jog mennyiben szabályozza az aszimmetrikus fórumválaszót megállapodásokat.

DOI: 10.15774/PPKE.JAK.2024.006

6.2.1. Aszimmetrikus kikötések használata a gyakorlatban

430. Az aszimmetrikus fórumválasztó kikötések alkalmazása különösen a pénzügyi szektorban gyakori, ahol a hitelező egyrészt el akarja érni, hogy őt csak a hazai bíróság előtt lehessen perelni, ugyanakkor fenn akarja tartani magának a jogot, hogy az adóst a hazai bíróság mellett a vagyon, illetve a dologi biztosíték fekvése, illetve a személyi biztosíték domicíliuma szerinti államban is perelhesse.[25] Az aszimmetrikus kikötések a pénzintézet számára csökkentik annak kockázatát, hogy a hitelező székhelyének államában az adós ellen hozott határozat a vagyon fekvése szerinti országban nem lesz végrehajtható, ezáltal hozzájárulnak a *hitelezés költségeinek csökkentéséhez* is.[26] A heterogén aszimmetrikus kikötésekben a hitelező *opciója arra, hogy választottbíráskodást kezdeményezzen*, szintén hozzájárul a hitelező jogainak védelméhez, és ezáltal a *tranzakciós költségeinek csökkentéséhez*, mivel a New York-i Egyezményt nagyszámú állam ratifikálta, és az a választottbírósági határozat elismerésének, illetve végrehajtásának megtagadását csak szűk körben teszi lehetővé, míg egy rendes bírósági határozat végrehajtása a kötelezett vagyonának fekvése szerinti államban jóval nehézkesebb.[27] Végül, figyelemmel arra, hogy hitelezés esetén a kölcsönadó oldalán nagyobb a gazdasági értelemben vett kitettség, az aszimmetrikus kikötések a hitelező biztonságát és védelmét azáltal is szolgálják, hogy csökkentik vagy kizárják az adós részéről a *forum shopping* lehetőségét.[28]

431. Racine a fentiekkel kapcsolatban megjegyzi, hogy az aszimmetrikus kikötések nyilvánvaló célja, hogy egyrészről megkönnyítsék a bank, illetve pénzügyi intézmény számára a perindítást, és a jövőbeli döntés végrehajtását, amikor felperesi pozícióban van, másrészt, hogy koncentrálják a jogvitákat, amennyiben alperesi pozícióban van, ezáltal az aszimmetrikus kikötések valójában a bank, illetve pénzügyi intézmény kényelmét *(« confort » á la banque)* szolgálják. Racine ugyanakkor vitatja, hogy az aszimmetrikus kikötések ténylegesen csökkentenék a hitelező költségeit, mivel álláspontja szerint nemzetközi hitelezés esetén, amennyiben a jogi kockázatot egyáltalán számításba veszik, az a gyakorlatban globális szinten valósul meg, és nem végeznek külön számítást a kikötött joghatóságra, illetve az aszimmetrikus kikötések hatásaira figyelemmel. Erre tekintettel az aszimmetrikus kikötéseknek önmagukban nincs semmilyen gazdasági hatásuk.[29]

432. A fentiek mellett még egyéb praktikus okok is szólhatnak az aszimmetrikus kikötések használata mellett. Így például egy nemzetközi banki finanszírozás esetén a bank jellemzően egy több országban leányvállalattal rendelkező anyavállalattal köt bankhitelszerződést, mely alapján a folyósított kölcsön biztosítékául egyrészt különböző országok nyilvántartásaiba a leányvállalatok nevére bejegyzett ingatlanok és egyéb lajstromozott ingók szolgálnak, másrészt különböző államokban domicíliummal rendelkező személyek – tipikusan az adós tulajdonosai – vállalnak kezesként helytállást. A fenti jogviszonyból számtalan típusú jogvita állhat elő a felek között: egy pusztán elszámolási jellegű jogvitára – mely a bank és az anyavállalat mint főadós problémája – kiváló fórum lehet a választottbíráskodás, ahol a pénz- és tőkepiaci szaktudással rendelkező választottbírák jelentik a garanciát a gyors és szakszerű vitarendezésre. De amennyiben a leányvállalatok a biztosítékokat időközben elidegenítik és olyan személyeket is perbe kellene vonni, akik nem részesei a választottbírósági

[25] FMLC Report 7. ICC Position Paper 3.
[26] Fentiman 24.
[27] ICC Position Paper 4.
[28] FMPC Report 7.
[29] Racine 1130-1331.

DOI: 10.15774/PPKE.JAK.2024.006

megállapodásnak, akkor a rendes bírósági út a célravezető, sőt sokszor az egyedül lehetséges jogi megoldás.

433. A pénzügyi szektoron kívül aszimmetrikus kikötések a *nemzetközi kereskedelem számtalan egyéb ágazatában* használatosak, többek között nagyobb infrastrukturális beruházási projektek, ingatlan bérlet, hajózási jogviszonyok esetében, egyéb értékesítési kapcsolatokban.[30] Az idealista megközelítés alapján a fórumválasztás is egy szerződéses rendelkezés a többi közül, így az aszimmetrikus fórumválasztó kikötésekre amiatt kerül sor, mivel a szerződéses tárgyalási alkufolyamat során az egyik fél részére biztosított kedvezőbb feltételeket a felek a másik fél javára ezzel az eszközzel kívánják ellensúlyozni. A realista megközelítés alapján aszimmetrikus fórumválasztásra amiatt kerül sor, mert az erősebb gazdasági pozícióban lévő fél aszimmetrikus fórumválasztással kívánja a saját érdekeit a vitarendezés területén védeni.

6.2.2. Jogtudományi reflexiók

6.2.2.1. Angol jogtudomány

434. Az aszimmetrikus fórumválasztó megállapodások kapcsán a kortárs angol jogtudományban konszenzus uralkodik. Joseph a joghatósági kikötések kapcsán azon az álláspontón van, hogy a *szerződési szabadság elvét* mind az EU Bíróság korábbi gyakorlata, mind a Brüsszel Ia Rendelet preambuluma alapján – a kizárólagos joghatósági okok kivételével – tiszteletben kell tartani, emiatt nincs ésszerű oka annak, hogy a felek joghatóságra vonatkozó szerződéses alkuját miért ne kellene fenntartania a bíróságoknak. *Joseph* szerint a Brüsszel Ia Rendelet 25. Cikk (1) bekezdésére tekintettel a kérdés alapvetően az, hogy a joghatósági kikötés egyoldalú voltát az anyagi érvényesség körében kell-e értékelni, mely esetben a nemzeti bíróság azt saját joga alapján érvénytelenítheti, avagy egy önálló teszt alapján, a brüsszeli rezsimnek megfelelően, mely esetben minden tagállamban egységes mérce szerint kell eljárni. *Joseph* szerint ugyanakkor a kérdés az angol joggyakorlat szempontjából irreleváns, mivel az angol bíróságok az aszimmetrikus kikötéseket akár az uniós jog, akár a nemzeti jog alkalmazásával kikényszerítik.[31]

435. *Merrett* szerint aszimmetrikus joghatósági kikötés esetén először a felek jogait és kötelezettségeit kell azonosítani, ezt követően azonban semmi nem szabadna, hogy akadályozza a bíróságokat abban, hogy az ilyen kikötéseket a szokásos módon kikényszerítsék, akár a Brüsszel Ia Rendelet rendelkezései, akár az angol jog alapján. [32] *Joseph* a kizárólagos joghatósági okok tiszteletben tartásán felül nem lát más okot, amiért a felek alkuját a bíróságoknak ne kellene tiszteletben tartani aszimmetrikus joghatósági megállapodás esetén a Brüsszel Ia Rendelet alapján.[33]

436. *Ahmed* hangsúlyozza, hogy az angol jog alapvetően pozitívan áll az aszimmetrikus joghatósági kikötésekhez, melyet három okra vezet vissza. Egyrészt, az ilyen megállapodások a kedvezményezett számára is tartalmaznak kötelezettséget – hiszen az elfogadja, hogy a kötelezett minden igényét egy adott fórum előtt érvényesítheti – így nem nélkülözik a „kölcsönösséget” („*mutuality*”). Másrészt, a szerződéses szabadság a legfőbb elv, mely

[30] Van Zelst, 368. Draguiev 44. Barbet-Rosher 46.
[31] Joseph 73-74.
[32] Merrett 61.
[33] Joseph 73-74.

alapján az ilyen kikötéseket meg kell ítélni, így álláspontja szerint az is érvényes kikötés, amennyiben az egyik fél elfogadja, hogy bármely bíróság előtt perelhető. Harmadrészt, az EJEE 6. Cikke nem korlátozza a feleket a fórum megválasztásában, mivel az csak az adott fórum előtti eljárásra vonatkozik.[34]

6.2.2.2. Francia jogtudomány

437. A francia jogtudomány általánosságban szintén elfogadja az aszimmetrikus kikötéseket. Így *Bureau és Muir Watt* álláspontja szerint lehetőség van arra, hogy a kikötés az egyik vagy másik szerződő félnek adjon opciót a fórum megválasztására, vagy arra, hogy a felperes személye alapján kerüljenek felosztásra a jogviták.[35] *Audit és d'Avout* kiemelik, hogy jóllehet a joghatósági kikötések általában egy ország bíróságait jelölik ki, nincs olyan ésszerű ok, mely alapján ellenezni kellene azon joghatósági kikötéseket, melyek alapján a felek különböző országok bíróságainak joghatóságát kötik ki a jogvita tárgyától, vagy attól függően, hogy melyikük kezdeményezi a peres eljárást, ugyanígy a felek csak az egyikük számára nyitva álló opció létrehozásában is érvényesen megegyezhetnek joghatósági kikötésükben.[36] *Gaudemet-Tallon* szerint az aszimmetrikus kikötések igen gyakran előfordulnak a joggyakorlatban, és megengedhetőek kell legyenek, mivel nincs olyan jogalap, mely alapján meg lehetne őket tiltani, jóllehet nem okozhatnak az egyik fél számára túl nagy bizonytalanságot.[37] *Heuzé* ugyanakkor üdvözölte a Rothschild döntést, mivel álláspontja szerint a perbeli joghatósági kikötés a forum shopping lehetőségét biztosította a kedvezményezett számára, melyet a bíróságnak nem szabad támogatnia.[38]

6.2.2.3. Német jogtudomány

438. A német jogtudomány általánosságban szintén megengedhetőnek tartja az aszimmetrikus fórumválasztó megállapodásokat. *Bälz és Stompfe* hangsúlyozza, hogy a német jog szerint nincs olyan alapvető elv, mely általánosságban tiltaná az aszimmetrikus választottbírósági vagy joghatósági megállapodásokat, azokat mindig a konkrét eset fényében kell vizsgálni.[39] *Schack* szerint a felek akár a felperes választása szerinti alternatív joghatóságokat alapíthatnak, vagy csak az egyik felet köthetik egy kizárólagos joghatósághoz, azonban figyelemmel arra, hogy a joghatósági megállapodással általában együttjáró relatív jogbiztonság mindkét felet hivatott szolgálni, sántikáló prorogáció *(„Hinkende Prorogation")* csak akkor fogadható el, ha kétségtelenül megállapítható, hogy a felek akarata egy effajta joghatósági egyenlőtlenségre irányult.[40]

439. *Geimer* szerint nem szükséges, hogy a joghatósági kikötés alapján a felek egyenjogúak legyenek, mindaddig, amíg biztosan megállapítható, hogy a felek között egy erre vonatkozó megállapodás létrejött. Így álláspontja szerint a felek megállapodhatnak abban, hogy a joghatósági kikötést csak egyikük hívhassa fel, és a kedvezményezett lehet akár felperesi, vagy alperesi pozícióban. Geimer szerint azonban egy ilyen „joghatósági pasaállításnak" („*zuständigkeitsrechtiche Paschastellung*") kifejezettnek kell lennie, mivel a körülményekből általában nem vonható le döntő bizonyíték arra, hogy a felek egy ilyen privilégiumot kívántak

[34] Ahmed 69.
[35] Bureau - Muir-Watt 267.
[36] Audit – d'Avout 558-559.
[37] Gaudement-Tallon – Ancel 221.
[38] Heuzé 303.
[39] Bälz – Stompfe 160
[40] Schack 218. Schack a Brüsszel Ia Rendelet kapcsán fejti ki ezen álláspontját.

DOI: 10.15774/PPKE.JAK.2024.006

egyiküknek biztosítani.[41] *Nagel-Gottwald*, valamint *Weller* szintén általánosságban *megengedhetőnek tartják az aszimmetrikus* joghatósági kikötéseket.[42]

6.2.2.4. Amerikai jogtudomány

440. Az USA jogtudománya az aszimmetrikus választottbírósági kikötések vonatkozásában egyhangúan elveti a bírói gyakorlat által korábban követett *consideration doktrínát*. E korábbi döntések kapcsán *Niddam* a *separability elv* „feje tetejére fordítását" említi, mivel álláspontja szerint a separability elv egy fikció, melynek elismerésére a választottbírósági megállapodások érvényessége és a választottbíráskodás fejlesztése érdekében került sor.[43] *Rau* pedig e bírói gyakorlat alapján separability elv megtorló alkalmazását emeli ki *(„separability with a vengeance"),* mivel álláspontja szerint az ellenérték, illetve kölcsönös kötelezettség elve mindössze azt a követelményt támasztja, hogy mind a kedvezményezett, mind a kötelezett fél számára kötelező legyen a választottbírósági vitarendezés eredménye, de semmiképen sem azt, hogy a felek minden vitát választottbírósági úton rendezzenek.[44] Smit szerint a *consideration doktrínát* nem is lehet az aszimmetrikus kikötésekre megfelelően alkalmazni.[45] Born szerint a kölcsönös kötelezettség elvét a jogtudomány már elvetette, de amennyiben az alkalmazandó is lenne, a kölcsönös kötelezettségvállalás a választottbírósági megállapodáson belül keresendő, és annak egy aszimmetrikus választottbírósági kikötés eleget tesz, mivel nincs olyan követelmény, mely alapján a választottbírósági megállapodásnak tükrözni kellene a felek jogosultságait, illetve kötelezettségeit.[46]

441. A tisztességtelenség elve kapcsán nincs ilyen egyértelmű álláspont. *Smit s*zerint dogmatikai szempontból a tisztességtelenség doktrínája jobban összhangba hozható az aszimmetrikus kikötésekkel, mint egyéb elméletek (pl. consideration, kölcsönösség, közrend), azonban az elv alkalmazása nagyon tényállás-függő, így általános alkalmazhatósága kérdéses.[47] *Smit* álláspontja szerint egy aszimmetrikus választottbírósági megállapodás nyilvánvalóan egyenlőtlen *(„patently unfair)*, így azt részlegesen érvénytelennek kellene tekinteni és csak azon részét szabadna a bíróságoknak kikényszeríteni, mely a felek számára egyenlő jogokat és kötelezettségeket biztosít.[48]

442. *Rau* szerint a tisztességtelenség doktrína kiváló hivatkozási alapot teremt az egyes tagállami bíróságoknak, hogy eltérjenek a szövetségi szinten érvényesülő pro-arbitration megközelítéstől és ne kényszerítsék ki a választottbírósági megállapodásokat. Álláspontja szerint a tisztességtelenség doktrína – elsősorban tényállás intenzív volta miatt – olyan bírói döntéseket produkál, melyek alapján lehetetlen ellenőrizni, hogy az egyes államok jogalkalmazása mennyiben felel meg az USA szövetségi jogának, és a választottbíráskodás párti szövetségi jogpolitikának. Ezáltal a szövetségi jogpolitikával folyamatosan háborút vívó, és a választottbíráskodás helyett a rendes bírósági vitarendezést preferáló tagállami bíróságok számára a tisztességtelenség kiváló hivatkozási alapot teremt a választottbírósági megállapodások ki nem kényszerítésére. Rau élesen bírálja az *Armendariz ítélettel* bevezetett

[41] Geimer 596
[42] Nagel-Gottwald 171, 183-184. Weller 239.
[43] Niddam 154.
[44] Rau 25.
[45] Smit szerint a kölcsönös kötelezettség doktrínájának célja azon időpont meghatározása, amikor már mindkét szerződő felet köti a szerződés, annak érdekében, hogy a még nem elköteleződött fél ne tudjon a másik hátrányára előnyhöz jutni. Smit 402.
[46] Born 934.
[47] Smit 405, 407.
[48] Smit 407.

DOI: 10.15774/PPKE.JAK.2024.006

„igazolást”, melynek semmilyen jogszabályi alapja nincs, egyúttal emlékeztet arra, hogy a szerződési jog célja nem a felek közötti – eltérő piaci erőből fakadó - kockázatelosztásba való beavatkozás, illetve az eltérő piaci alkupozíciók orvoslása, hanem az alkufolyamat során elkövetett visszaélések orvoslása. [49]

443. *Drahozal* szerint a tisztességtelenség doktrína a rövidlátó fogyasztóvédelem tipikus megnyilvánulása. Álláspontja szerint – racionális piaci szereplőket feltételezve – az aszimmetrikus választottbírósági kikötéseknek köszönhetően épp azok a jogviták terelődnek a rendes bíróság elé, melyeket ott jobban, hatékonyabban lehet feloldani. Ugyanakkor az aszimmetrikus választottbírósági kikötések ki nem kényszerítése azt eredményezi, hogy a fogyasztóval szerződő fél, vagy csak rendes bírósági, vagy csak választottbírósági vitarendezést fog kikötni, és abbéli döntésében, hogy ezek közül melyik kikötést használja a gyakorlatban, csak a saját preferenciái alapján fog dönteni. Végeredményben pedig fennáll a veszélye annak, hogy azon jogviták is választottbírósági útra terelődnek, amelyek aszimmetrikus kikötés esetén egyébként rendes bíróság elé kerülhetnének.[50]

444. *Born* szerint az aszimmetrikus választottbírósági megállapodás megkötése a felek akarati autonómiájának megengedett gyakorlását jelenti, ugyanakkor elméletileg elfogadja, hogy egy ilyen kikötés az alkalmazandó jog alapján tisztességtelen, és emiatt kikényszeríthetetlen lehet. Ugyanakkor álláspontja szerint kevés érv hozható fel amellett, hogy egy aszimmetrikus választottbírósági kikötés tisztességtelen: egy ilyen kikötés kétségtelenül eljárásjogi előnyt ad az egyik fél számára, azonban amennyiben a kedvezményezett két semleges fórum közül választhat, akkor az nem tekinthető úgy, mintha az hátrányos lenne a kötelezett fél számára.[51]

6.2.3. Aszimmetrikus kikötések a tételes jogban

445. Míg az aszimmetrikus fórumválasztás kifejezett tételes jogi szabályozására a választottbírósági megállapodások területén nincs példa, addig a joghatósági megállapodások kapcsán a brüsszeli-luganói rezsim kifejezett szabályozást tartalmaz.

6.2.3.1. Gyengébb fél mint kedvezményezett

446. A brüsszeli-luganói rezsim a kezdetek óta szabályozást tartalmaz a „gyengébb felekkel” kötött *aszimmetrikus joghatósági megállapodások kapcsán*. A Brüsszel Ia Rendelet és a Luganói Egyezmény jelenleg hatályos rendelkezései a gyengébb félnek minősülő személyek javára biztosítanak kedvezőbb fórumválasztási lehetőségeket. [52]

6.2.3.2. A Brüsszeli Egyezmény 17. Cikk (5) bekezdése

447. A Brüsszeli Egyezmény 17. Cikk (5) bekezdése egyéb jogviszonyokban kifejezetten megengedhetőnek tekintette az aszimmetrikus megállapodásokat. A hivatkozott rendelkezés szerint, amennyiben a joghatósági megállapodás csak az egyik fél javára került megkötésre, ez a fél jogosult maradt bármely más bíróság előtt pert indítani, mely az Egyezmény alapján

[49] Rau 30-31.
[50] Drahozal 561, 565.
[51] Born 934.
[52] Ld. A Brüsszeli Egyezmény 12. Cikkét, 15. Cikkét és 17. Cikkét, Luganói Egyezmény 13. Cikkét, 17. Cikkét, 21. Cikkét.

joghatósággal rendelkezett.[53] A 17. Cikk (5) bekezdés értelmezése kapcsán a jogtudományban vitatott volt, hogy az aszimmetrikus jellegnek a joghatósági kikötésben kifejezettnek kellett-e lennie, vagy elegendő volt, amennyiben az eset összes körülménye alapján megállapítható volt, hogy a felek a kikötéssel valamelyikük számára kedvezni akartak.[54]

448. Az EU Bíróság *Anterist ügyben*[55] a kifejezett kikötés szükségessége mellett döntött. Az ügyben egy francia bank és egy német ügyfél közötti joghatósági megállapodás a felek jogvitájára a bank székhelye szerinti ország bíróságának joghatóságát kötötte ki, tekintet nélkül arra, hogy melyik fél az alperes. Mikor a fenti megállapodás ellenére a francia bank a német ügyfél lakóhelye alapján a német bíróság előtt indított pert, az ügyfél a joghatósági megállapodásra hivatkozott a per megszüntetése végett, a bank ugyanakkor állította, hogy a fenti joghatósági megállapodás a Brüsszeli Egyezmény 17. cikke által megengedett aszimmetrikus kikötésnek minősül, mely alapján a bank megőrizte a jogát, hogy az ügyfelet az általános joghatósági szabályok szerinti bíróság előtt perelje. A bíróság leszögezte, hogy a Brüsszeli Egyezmény 17. cikke *a felek autonómiáját testesíti meg*, mely alapján jogvitájukra a joghatósággal rendelkező bíróságot kiköthetik, emiatt a joghatósági megállapodást úgy kell értelmezni, hogy az *tükrözze a felek szerződés megkötésekor fennálló szándékát*. A felek azon szándékának, hogy egyikük részére egy előnyt kívánnak biztosítani, nyilvánvalónak kell lennie a joghatósági megállapodásból vagy a szerződéskötés körülményeiből. Erre figyelemmel akkor lehet megállapítani, hogy a joghatósági megállapodás *valamelyik „fél javára"* került megkötésre, ha a kedvezményezett fél abban név szerint meg van jelölve, vagy amellett, hogy a megállapodás megjelöli azokat a bíróságokat, ahol a felek perelhetők, az egyik fél számára szélesebb választási lehetőséget biztosít.[56] Az adott ügyben szereplő joghatósági megállapodás a bíróság szerint nem elégítette ki a fenti követelményeket, mivel az egyik fél lakóhelye szerinti bíróság kikötésére számos ok miatt kerülhet sor, így abból nem lehet következtetést levonni a felek nyilvánvaló szándékára.

6.2.3.3. Brüsszel Ia Rendelet és jogtudományi reflexiók

449. A Brüsszeli Egyezmény 17. Cikkéhez képest a Brüsszel I Rendelet 23. cikkében az egyik legjelentősebb változás az aszimmetrikus joghatósági megállapodások kifejezett említésének mellőzése volt. Ezzel együtt ugyanakkor a Brüsszel I Rendelet 23. Cikke bevezette azt a vélelmet, hogy a joghatósági megállapodás az ellenkező bizonyításáig kizárólagosnak minősül, melyből *a contrario* következik, hogy a feleknek lehetősége van nem kizárólagos joghatósági megállapodás megkötésére is. A Luganói Egyezmény 23. Cikke ugyanezt a megoldást alkalmazza. A Brüsszel Ia Rendelet 25. Cikke a fenti szabályozást változatlanul fenntartotta. E „szabályozási történet" az aszimmetrikus joghatósági megállapodások körüli bizonytalanságokhoz kétségtelenül hozzájárul. Ugyanakkor a jogtudományban uralkodó álláspont szerint a normaszöveg fenti módosulásának nem lehet érdemi jelentőséget tulajdonítani az aszimmetrikus joghatósági kikötések megengedettsége kapcsán.

[53] A Brüsszeli Egyezmény 17 Cikk (5) bekezdése – mely eredetileg a 17. Cikk (3) bekezdése, majd (4) bekezdése volt - az alábbiak szerint rendelkezik: "[…] If the agreement conferring jurisdiction was concluded for the benefit of only one of the parties, that party shall retain the right to bring proceedings in any other court which has jurisdiction by virtue of this Convention. […] Az eredeti angol szöveg egyszerű fordítása az értekezés szerzőjétől származik.
[54] Wais 824-825., Marshall 14-15.
[55] Case 22/85 sz. *Rudolf Anterist kontra Crédit lyonais* ügyben hozott ítélet (1986 június 24.) ECLI:EU:C:1986:255.
[56] Ld. Anterist ügyben hozott ítélet 14-16. pontok.

DOI: 10.15774/PPKE.JAK.2024.006

450. *Freitag* szerint az aszimmetrikus kikötéseket a törvényhozó annyira aggálytalannak ítélte, hogy nem tartotta szükségesnek, hogy a Brüsszel I Rendelet kifejezetten rendelkezzen azok megengedettségéről.[57] *Mankowski* álláspontja szerint a Brüsszeli Egyezmény 17. Cikk (5) bekezdésében foglalt szabály eleve csak deklaratív jellegű volt, és csak egy olyan további lehetőséget mutatott fel, mely a feleket megillető szerződéses szabadságból egyébként is következik. Álláspontja szerint egy olyan joghatósági megállapodás megengedhetősége, mely csak az egyik felet köti, annyira magától értetődő, hogy annak kifejezett rendeleti megemlítése szükségtelen, emiatt a kifejezett szabályozás hiányából nem vonható le az a következtetés, hogy az aszimmetrikus megállapodás ne lenne megengedhető, sőt, ellenkezőleg, a brüsszeli rezsim fejlődéséből éppen arra lehet következtetni, hogy ami korábban megengedett volt és kifejezetten nem került visszavonásra, annak továbbra is megengedhetőnek kell lennie.[58] *Gaudemet-Tallon* szintén azon az állásponton van, hogy az aszimmetrikus klauzulákra vonatkozó rendelkezések törlése ellenére az ilyen kikötések a brüsszeli rezsim alatt továbbra is megengedhetők, és a normaszöveg „hallgatásából" nem vezethető le a tilalom.[59] Mindkét említett szerző szerint a Brüsszeli Egyezmény 17. Cikke több bizonytalanságot hordozott magában, mivel az egyik fél számára megengedte, hogy eltérjen a joghatósági kikötéstől.[60]

451. *Magnus* szerint a régi szabály átvételének elmulasztása nem az aszimmetrikus kikötések tilalmát célozza, melyek továbbra is megengedettek, hanem a korábbi szövegezés miatti jogbizonytalanság felszámolását.[61] *Joseph* az aszimmetrikus joghatósági megállapodások megengedhetőségét a jogszabály kifejezett rendelkezése hiányában a felek szerződéses szabadságából vezeti le, melyet az EU Bíróság korábbi gyakorlata és a Brüsszel Ia Rendelet (19) preambulumbekezdése is megerősít.[62] *Fentiman* szerint a régi szabály átvételére a Brüsszel I Rendeletbe azért nem került sor, mert annak 23. Cikke már kifejezetten szabályozza a kizárólagos, illetve nem kizárólagos kikötéseket.[63] *Hartley* az aszimmetrikus joghatósági megállapodások megengedhetőségét egy felek egyenlőségét kimondó szabály hiányából, valamint abból vezeti le, hogy maga a brüsszeli rezsim is kifejezetten megengedi azokat a gyengébb felek javára, ugyanakkor megfogalmazza azon kétségét, hogy egy ilyen kikötést – a benne rejlő tisztességtelenség miatt – az EU Bíróság hogyan ítélne meg.[64] *Wais* szerint a régi szabály elhagyásából az következik, hogy az aszimmetrikus kikötések megengedettsége mellett már nem szól egy általános vélelem, melyből a megengedettség eseti vizsgálata következik.[65]

6.3. Az aszimmetrikus fórumválasztó kikötések típusai

452. Mivel a fórumválasztás alapja a felek autonómiája, az aszimmetrikus fórumválasztó kikötéseknek számtalan megjelenési formája lehet. Az alábbiakban különböző szempontok alapján csoportosítjuk az aszimmetrikus fórumválasztó kikötéseket.

[57] Freitag 423.
[58] Mankowski saját álláspontja mellett idézi Freitag, d'Avout, Usunier azonos álláspontját. (782.)
[59] Gaudemet-Tallon – Ancel 223.
[60] Gaudemet-Tallon - Ancel 220.; Rauscher 781
[61] Magnus-Mankowski 603.
[62] Joseph 73.
[63] Fentiman 26.
[64] Hartley in CJJ 241-242.
[65] Wais 825.

DOI: 10.15774/PPKE.JAK.2024.006

6.3.1. Tipikus és atipikus kikötések

453. Tipikus aszimmetrikus fórumválasztó kikötések azok a joghatósági, illetve választottbírósági megállapodások, melyek a felek jogait a *jogvitát rendező fórum megválasztása kapcsán szabályozzák eltérően*. A tipikus aszimmetrikus joghatósági megállapodás szerint a felek jogvitájukra kikötik egy állam bíróságainak kizárólagos joghatóságát, azonban a kedvezményezett egyoldalúan jogosult más állam, vagy államok bíróságai előtt is pert indítani, míg a kötelezett számára ez a lehetőség nem áll fenn. Szintén tipikus aszimmetrikus fórumválasztásról van szó, amikor a felek kikötése vegyíti a rendes bírósági és választottbírósági vitarendezést azzal, hogy egyedül a kedvezményezettnek van választási joga a két vitarendezési típus között, míg a kötelezett számára csak az egyik vitarendezési típus elérhető. Így például tipikus aszimmetrikus fórumválasztásról van szó, ha a felek választottbírósági vitarendezést kötnek ki azzal, hogy a kedvezményezett jogosult a rendes bíróságokhoz is fordulni, vagy ennek ellenkezője esetén, amikor egyedül a kedvezményezett számára elérhető a választottbírósági vitarendezés, és a kötelezett csak meghatározott rendes bíróság előtt indíthat eljárást.

454. Az aszimmetrikus fórumválasztó megállapodások egy külön csoportját képezik az *atipikus aszimmetrikus fórumválasztó kikötések*, melyek a *fórum megválasztásán túl egy adott eljárásban is bizonyos többletjogosultságokat biztosítanak a kedvezményezett javára*. Mivel a rendes bíróság előtti peres eljárások szabályait a felek általában nem módosíthatják, ilyen eljárási többletjogosultságok megállapítására jellemzően választottbírósági eljárás során nyílik lehetőség (pl. bíró kijelölés).

6.3.2. Homogén kikötések

6.3.2.1. Homogén kikötések

455. Aszimmetrikus joghatósági kikötés alkalmazásával a felek rendes bírósági vitarendezésben állapodnak meg, így a kikötés a vitarendezés módja tekintetében homogén. Ugyanakkor amíg a kötelezett kizárólag egy meghatározott fórum előtt jogosult perindításra, addig a kedvezményezett választhat a rendelkezésére álló bíróságok között. Így például a londoni székhelyű Hitelpiaci Szövetség[66] egyik széles körben használt mintaszerződése az alábbi homogén aszimmetrikus joghatósági kikötés mintát tartalmazza:

> Joghatóság: (a) [állam neve] bíróságai rendelkeznek kizárólagos joghatósággal a jelen Megállapodásból eredő vagy azzal kapcsolatos jogvitákra (ideértve a jelen Megállapodás létezésével, érvényességével, vagy megszűnésével kapcsolatos jogvitát („Jogvita"). (…) (c) a jelen […] klauzula kizárólag a Hitelező javát szolgálja. Erre tekintettel a klauzula nem akadályozza a Hitelezőt, hogy Jogvitával kapcsolatosan eljárást kezdeményezzen bármely joghatósággal rendelkező bíróság előtt.[67]

[66] Az 1996. évben alapított Hitelpiaci Szövetség (Loan Market Association) az Európa - Közel-Kelet - Afrika régióból több mint 65 országból közel 800 kereskedelmi és beruházási bankot, intézményi befektetőt, illetve pénzügyi szolgáltatót tömörít.

[67] „(…) Jurisdiction. (a) The courts of […] have exclusive jurisdiction to settle any dispute arising out of or in connection with this Agreement (including a dispute relating to the existence, validity or termination of this Agreement (a "Dispute") This Clause […] is for the benefit of the Finance Parties only. As a result, no Finance Party shall be prevented from taking proceedings relating to a Dispute in any other courts with jurisdiction. (…). A Loan Market Association Multycurrency Term and Revolving Facilities Agreement mintaszerződését idézi Mankowski (Mankowski 779.). A magyar nyelvű fordítás a szerzőtől.

456. Elvileg lehetséges olyan homogén aszimmetrikus kikötés is, mely a felek számára választottbírósági vitarendezést ír elő, és emellett az egyik fél számára biztosítja, hogy más választottbírósági fórum előtt is vitarendezést kezdeményezzen. Ez azonban a gyakorlatban nem gyakran előforduló megoldás.

6.3.2.2. Diszkrecionális joghatósági kikötések

457. A francia irodalom az aszimmetrikus joghatósági kikötéseken belül ***a kedvezményezett felet megillető választás terjedelme alapján*** megkülönbözteti a diszkrecionális, illetve disszociatív kikötéseket.[68] *Diszkrecionális* jelzővel illetik azokat az aszimmetrikus kikötéseket, melyek a kedvezményezett fél számára quasi határtalan választási jogot biztosítanak. A diszkrecionális kikötés teljesen a kedvezményezett belátására bízza a fórum megválasztását, ezáltal számára egy gyakorlatilag korlátlan választási jogot enged akár felperesi, akár alperesi pozícióban. Erre példa az alábbi kikötés

> „(…) a vevő elfogad (…) bármely bíróságot – Angliában vagy máshol – melyet az eladó kijelöl a jelen szerződésből eredő bármely jogvitára(…)"[69]

6.3.2.3. Klasszikus disszociatív joghatósági kikötés

458. A *disszociatív kikötések* szintén a kedvezményezett számára biztosítanak választási lehetőséget a felhívható fórumok közül, azonban a diszkrecionális kikötésekhez képest a választási jogot valamilyen módon korlátozzák. A disszociatív kikötéseken belül a korlátozás terjedelme szerint három csoport képezhető: i) a klasszikus disszociatív kikötés, ii) a tág disszociatív kikötés és iii) a szűk disszociatív kikötés.

459. A *klasszikus disszociatív* kikötésre példa a Hitelpiaci Szövetség már idézett minta kikötése, melyet a Rothschild ügyben is szerepelt *(Klasszikus disszociatív kikötés):*

> „A bank és az ügyfél közötti kapcsolatokra a luxemburgi jog az irányadó. Az ügyfél és a bank közötti esetleges perek a luxemburgi bíróságok kizárólagos joghatósága alá tartoznak. A bank azonban fenntartja a jogot, hogy az ügyfél lakóhelye, vagy bármely más *joghatósággal rendelkező bíróság* előtt eljárjon, a fent említett joghatóság választása hiányában."

6.3.2.4. Tág dissszociatív joghatósági kikötés

460. A tág disszociatív joghatósági kikötés a klasszikus kikötésnél tágabban határozza meg a kedvezményezett által felhívható bíróságok körét. Tág disszociatív kikötésre példa az alábbi kikötés *(Tág disszociatív kikötés).*

> „… Minden fél visszavonhatatlanul hozzájárul [kedvezményezett] javára, hogy Anglia bíróságai rendelkeznek joghatósággal bármilyen jogvitára a jelen Megállapodással kapcsolatban, és visszavonhatatlanul alávetik magukat ezen bíróságok joghatóságának, mely azonban nem akadályoz bennünket, hogy *bármely más állam bírósága előtt keresetet indítsunk …*"[70]

---

[68] Ancel 66., Ancel – Marion – Wynaendts 7.

[69] „(…) the purchaser accepts […] all courts – in England or elsewhere – that the seller may designate for the resolution of all disputes arising from the present contract (…) fordítás a szerzőtől. Ancel – Marion – Wynaendts 4.

[70](…) each of the parties irrevocably … agrees for (C's) benefit that the courts of England shall have jurisdiction to settle any suit, action or other proceedings relating to this Agreement ('Proceedings'), and irrevocably submits to

DOI: 10.15774/PPKE.JAK.2024.006

6.3.2.5. Szűk disszociatív joghatósági kikötés

461. Végül a szűk disszociatív joghatósági kikötés valamilyen megszorító feltétel bevezetésével a klasszikus modellhez képest még tovább korlátozhatja a kedvezményezett választási jogát *(Szűk disszociatív kikötés).* Erre példák az alábbi kikötések.

> „A jelen megállapodásra és a felek kapcsolatára az Ír Köztársaság joga az irányadó, és a felek alávetik magukat az Ír Köztársaság bíróságainak. Apple fenntartja a jogot, hogy a Viszonteladó ellen pert indítson annak székhelye szerinti bíróságokon, vagy bármely olyan országban, ahol Apple kárt szenved."[71]

> „… Luxemburg város bíróságai rendelkeznek kizárólagos joghatósággal, kivéve amennyiben a [kedvezményezett] a szerződő fél székhelyének bíróságát választja…."[72]

6.3.2.6. Problémák – exorbitáns joghatóság, forum shopping

462. A joggyakorlatban és a jogtudományban jellemzően a klasszikus és a tág disszociatív joghatósági kikötések kapcsán szokott felmerülni probléma. Egyrészt vitatott, hogy a *„bármely joghatósággal rendelkező bíróság"* kifejezést miként kell értelmezni. Racine szerint szűk értelmezés esetén egy joghatósági kikötés fenti fordulata csak egy meghatározott joghatósági rezsim (pl. brüsszeli-luganói rezsim) szerinti joghatósági okokra utal. A tág értelmezés azonban megengedi, hogy bármely nemzeti bíróság bárhol a világon figyelembe vegye saját nemzeti joghatósági szabályait, melyek adott esetben *exorbitáns joghatósági okot is előírhatnak*.[73] Barbet a tág értelmezést vallja, szerinte ezért a Rothschild ügyben szereplő joghatósági kikötés „kvázi korlátlan" választási lehetőséget adott a bank számára, a világ bármely rendes bírói fóruma előtti perlésre.[74] A *Rothschild ügyben* azonban a francia bíróságok a tág értelmezés alapján mellőzték a kikötés kikényszerítését. *Heuzé* a *forum shopping* lehetőségének kizárása miatt üdvözölte a Rothschild döntést.[75] *Wais* szerint a kikötést szűken kell értelmezni, így az azokat a fórumokat jelöli, melyeknek a reájuk irányadó, mindenkori joghatósági szabályok alapján joghatóságuk van az ügy elbírálására, emiatt az effajta kikötés *pusztán deklaratív funkciót tölt be*, mely segíti a kikötés értelmezését. Wais ezen az alapon az EU-n belül kétségbe is vonja az aszimmetrikus joghatósági kikötések alkalmasságát azon cél betöltésére, hogy a hitelező az adósi vagyon fekvésének helye szerinti államban indíthasson pert, mivel a brüsszeli rezsim joghatósági rendszere nem ismer ún. vagyonjoghatóságot *(„Vermögensgerichtsstand")*, így az ilyen kikötés legfeljebb azon harmadik országok vonatkozásában lehet hatékony, melyek az utóbbi jogintézményt

---

the jurisdiction of such courts (provided that this shall not prevent us from bringing an action in the courts of any other jurisdiction …). Marshall idézi a Barclays Bank Plc v Ente Nazionale Di Previdenza Ed Assistenza Dei Medici E Degli Odontoiatri [2015] EWHC 2857 (Comm) (09 October 2015) sz. ügyben szereplő joghatósági megállapodást. Marshall 19.

[71] (…) This Agreement and the corresponding relationship between the parties shall be governed by and construed in accordance with the laws of the Republic of Ireland and the parties shall submit to the jurisdiction of the courts of the Republic of Ireland. Apple reserves the right to institute proceedings against Reseller in the courts having jurisdiction in the place where Reseller has its seat or in any jurisdiction where a harm to Apple is occurring (…). (Fordítás a szerzőtől).

[72] Marshall idézi a Cour de Cassation egy döntésében szereplő joghatósági megállapodást. (Cour de cassation Chambre 1 Civ. 25.05.2016. 15-10.163. Marshall 20.

[73] Racine 1336.

[74] Barbet 447.

[75] Heuzé 303.

elismerik.[76] Az angol bíróságok szintén a szűk értelmezést követik, melyre példa a *Continental Bank ügyben* hozott döntés.

463. Másrészt az is vitatott, hogy a *„bármely bíróság”* kifejezést hogyan kell értelmezni. Merrett szerint ezen fordulat alatt értelemszerűen szűken azokat a bíróságokat kell érteni, melyek a reájuk irányadó szabályok szerint joghatósággal rendelkeznek.[77] Ugyanezt az álláspontot követi az angol bírói gyakorlat, melyre példa a *Mauritius Commercial Bank ügy*. Ugyanakkor *Wais* szerint az ilyen kikötés egy *univerzális prorogáció*, mely széleskörű joghatóságot alapít meg, lehetőséget biztosítva a kedvezményezett számára a *forum shopping*-ra.[78]

6.3.3. Heterogén kikötések

464. *Heterogén aszimmetrikus kikötés* esetén a felek a rendes bírósági és választottbírósági vitarendezést egymással kombinálják. Ennek két altípusa az *egyoldalú rendes bírósági kikötés (unilateral litigaton clause, unilateral jurisdiction clause) és az egyoldalú választottbírósági kikötés (unilateral arbitration clause)*.[79]

6.3.3.1. Egyoldalú rendes bírósági kikötés

465. *Egyoldalú rendes bírósági kikötés* esetén a felek a választottbírósági kikötésük mellett a kedvezményezett részére jogot adnak arra, hogy a jogvitát valamely rendes bíróság elé vigye. Ilyenkor a kötelezett csak a választottbíróság előtt jogosult igényt érvényesíteni, míg a kedvezményezett választhat, hogy választottbírósági, vagy rendes bírósági vitarendezést kezdeményez. Ennek egy tipikus példája az alábbi kikötés:

> „A jelen szerződésből eredő vagy azzal kapcsolatos jogvitákat a felek választottbíráskodás útján rendezik véglegesen a [választottbírósági intézmény neve] előtt és egyik fél sem jogosult más bíróság, illetve választottbíróság előtt eljárást indítani. Mindazonáltal [az opcióval rendelkező fél] kizárólagosan, saját döntése alapján jogosult [állam neve] bíróságai előtt eljárást indítani, melyek nem kizárólagos joghatósággal rendelkeznek a jelen szerződésből eredő, vagy azzal kapcsolatos jogvitákra.” [80]

6.3.3.2. Egyoldalú választottbírósági kikötés

466. *Egyoldalú választottbírósági kikötés* esetén a felek a jogvitára kikötik valamely állam bíróságainak joghatóságát, azonban a kedvezményezett számára megnyitják a jogot, hogy választottbírósági eljárást kezdeményezzen. Ilyenkor a kötelezett csak a kikötött bíróság előtt indíthat peres eljárást, míg az opcióval rendelkező fél választhat, hogy rendes bírósági vagy választottbírósági vitarendezést indít. Egyoldalú választottbírósági kikötésre tipikus példa az alábbi klauzula.

> „A jelen szerződésből eredő vagy azzal kapcsolatos jogvitákra (…) állam bíróságai rendelkeznek kizárólagos joghatósággal. Mindazonáltal a jelen szerződésből eredő vagy

[76] Wais 818-820.
[77] Merrett - Carruthers 481-482.
[78] Wais szerint egy ilyen kikötés alapján a kedvezményezett akár olyan államban is perelheti a kötelezettet, melynek joga nem ismeri az ún. vagyonjoghatóságot *(„Vermögensgerichtsstand”)* Wais 821.
[79] Nesbitt – Quinlan 134. Van Zelst 365-366.
[80] Papadima 546.

azzal kapcsolatos jogvitákat [a kedvezményezett] jogosult választottbírósági útra utalni választottbírósági eljárás indításával a [választottbírósági intézmény neve] előtt.[81]

6.3.3.3. Hiányos heterogén kikötés

467. Az egyoldalú választottbírósági kikötés lehet „hiányos" is, mely csak a kedvezményezett jogait, vagy a kötelezett kötelezettségeit rendezi kifejezetten.[82] A kedvezményezett jogát rendező egyoldalú választottbírósági kikötésre példa az alábbi:

„a felek közötti minden jogvitát [kedvezményezett] egyedüli választása alapján választottbíráskodás útján kell rendezni".

468. Az alábbi hiányos egyoldalú választottbírósági kikötés kizárólag a kötelezett kötelezettségeiről rendelkezik kifejezetten.

„[kötelezett] hozzájárul ahhoz, hogy minden jogvitáját [kedvezményezettel] választottbíráskodás útján rendezi."

6.3.4. Statikus – dinamikus kikötések

469. Az aszimmetrikus kikötések osztályozhatók aszerint is, hogy *mely időpontban rögzülnek a felek közötti kedvezményezetti – kötelezetti szerepek*. A kikötés kedvezményezettje i) megjelölhető név szerint, illetve a főszerződés szerinti pozíciója alapján (pl. hitelező, eladó), vagy ii) eljárásbeli pozíciója szerint is (jellemzően a felperes). Az első esetben statikus aszimmetrikus kikötésről van szó, mivel már a szerződéskötéskor nyilvánvalóak a szerepek, azaz, hogy melyik fél lesz a fórumválasztó kikötés kedvezményezettje, illetve kötelezettje és ezen szerepek később sem változnak. A második esetben viszont *dinamikus aszimmetrikus kikötésről van szó*, mivel a szerződés megkötésekor még nem láthatóak előre a szerepek, ezt a kérdést a vitarendezés dinamikája dönti majd el, azaz, hogy melyik fél fordul először bírósághoz vagy választottbírósághoz.

6.4. Az aszimmetrikus fórumválasztó kikötés mint eljárásjogi hatalmasság

470. Az alábbiakban elemezzük az aszimmetrikus kikötéseket és elhelyezzük őket a hazai jogi környezetben.

6.4.1. Az aszimmetrikus kikötés komponensei

6.4.1.1. Szimmetrikus vs. aszimmetrikus komponens és a felek jogai, kötelezettségei

471. Egy aszimmetrikus fórumválasztó kikötést elemeire bontva két alkotóelemhez jutunk el: egy szimmetrikus és egy aszimmetrikus komponenshez. A fórumválasztó kikötés *szimmetrikus komponense* jelöli ki azt a fórumot, mely előtt mind a kedvezményezett, mind a kötelezett jogosult eljárást indítani. A szimmetrikus komponens jellemzően egy joghatósági vagy választottbírósági kikötés.[83] A kikötés kötelezettje számára a szimmetrikus komponens által kijelölt fórumhoz fordulás nemcsak jog, hanem egyben kötelezettség is. A kikötés

[81] Papadima: 547.
[82] A hiányos egyoldalú választottbírósági kikötések érvényessége, kikényszerítése a gyakorlatban kifejezetten kétséges. Papadima 548.
[83] A gyakorlatban ritkán fordul elő, de a kikötés szimmetrikus komponense akár teljesen hiányozhat is. Hiányos egyoldalú választottbírósági kikötések (unilateral arbitration clause) csak az egyik fél számára teszik lehetővé kifejezetten a választottbírósághoz fordulást, míg hallgatnak a felek jogáról, hogy rendes bírósághoz forduljanak.

szimmetrikus komponense így a kötelezett számára kizárja, hogy bármely más fórum előtt kezdeményezzen eljárást. Ugyanakkor a kedvezményezett számára a szimmetrikus komponens által meghatározott fórumhoz való fordulás nem kötelezettség, hanem csak jogosultság.

472. A kikötés *aszimmetrikus komponense* jelöl ki azt a bíróságot, illetve választottbíróságot, melyhez egyedül a kedvezményezett fordulhat. Az aszimmetrikus komponens által meghatározott fórumhoz való fordulás ugyanakkor a kedvezményezett számára soha nem kötelezettség, hanem csak általa egyoldalúan gyakorolható jogosultság.

6.4.1.2. Aszimmetrikus komponens - opciós jog vs. felmondási jog

473. Az aszimmetrikus komponens kedvezményezett által történő felhívása kétféleképpen értelmezhető. Az egyik álláspont az aszimmetrikus kikötéseket a kedvezményezettet megillető *opciós jog (l'option, option), illetve választási jog (Wahlrecht)* oldaláról közelíti meg.[84] E nézőpont az aszimmetrikus kikötést azon oldaláról ragadja meg, hogy a kedvezményezett a szimmetrikus komponensben megjelölt fórum mellett milyen további fórum előtt jogosult egyoldalúan az eljárás megindítására. Az „opciós jogi' értelmezés szerint maga a kikötés keletkezteti az aszimmetrikus komponens által megjelölt fórum hatáskörét.

474. A másik nézőpont az aszimmetrikus kikötéseket a kedvezményezett rendelkezésére álló „felmondási jogként" *(Kündigungsrecht)* értelmezi.[85] Ez a szemlélet az aszimmetrikus kikötést abban ragadja meg, hogy a kedvezményezett – a konkrét jogvita vonatkozásában – egyoldalúan jogosult megszüntetni a fórumválasztó kikötés szimmetrikus komponensét és ehelyett a jogvitát az egyébként rendelkezésre álló fórum(ok) előtt megindítani. A Brüsszeli Egyezmény 17. Cikk (4) bekezdése az aszimmetrikus joghatósági kikötéseket e nézőpont alapulvételével szabályozta.

475. A *tág és klasszikus disszociatív aszimmetrikus joghatósági kikötésekkel* kapcsolatos gyakorlati problémák („bármely bíróság", illetve „bármely joghatósággal rendelkező bíróság") arra az alapproblémára vezethetőek vissza, hogy nincs konszenzus, hogy a kikötés aszimmetrikus komponensét „opciós jogként" vagy „felmondási jogként" kell-e értelmezni. Az „opciós jog" alapú értelmezés alapján nem lehet kizárni az *univerzális prorogáció*t, mely akár exorbitáns joghatósági okokhoz, illetve *forum shopping*-hoz is vezethet.

6.4.1.3. Aszimmetrikus komponens – alakító jog

476. Akár az „opciós jog", akár a „felmondási jog" alapú nézőpontot fogadjuk el az aszimmetrikus kikötések magyarázatára, e kétfajta megközelítés legkisebb közös többszöröse az, hogy a kikötés kedvezményezettjét egy olyan kizárólag általa gyakorolható jog illeti meg, mellyel egyoldalúan változást idézhet elő a felek jogviszonyában.

6.4.2. Az alakító jogok

477. A hazai magánjogi dogmatika szerint az alanyi jogok egy sajátos típusát képezik az ún. alakító jogok – *Szászy-Schwarz* találó kifejezésével *„hatalmasságok"* –, melyeknél fogva a jogosultnak hatalmában áll, hogy egyoldalú cselekvéssel idézzen elő jogváltozást saját, illetve más jogi helyzetében.[86] A hatalmasság alapján a jogosult magatartása valamilyen joghatást

[84] Ld. például Wais 816.; Van Zelst 365. Racine 1325; Barbet 46. Dragiuev 19. Papadima 38.
[85] Ld. például Bälz – Stompfe 163.
[86] Szászy-Schwarz 393 - 395.

DOI: 10.15774/PPKE.JAK.2024.006

idéz elő, így a jogrend a joghatás beállását valójában *„(…) a hatalmas akaratára bízza, neki a kezébe adja, hogy a jogi hatást előidézze, vagy elő ne idézze”*.[87]

478. A hatalmasság keletkezhet jogszabálynál fogva, de a felek azt az őket megillető szerződési szabadság alapján – annak keretei között – magánjogi jogügylettel is létrehozhatják. A hatalmasságokat – funkciójuk szerint – szokásos jogalapító, jogmódosító, illetve jogszüntető csoportokra osztani. A *jogalapító hatalmasságok* közé tartoznak a tulajdonjog keletkezését eredményező hatalmasságok (pl. uratlan dolog elsajátítása), illetve a kötelemalapító hatalmasságok, melyek alapján új kötelmi jogviszony jön létre (pl. elővásárlási, visszavásárlási jog). A *jogmódosító hatalmasságok* a jogváltozást a felek közötti jogviszony módosulásában idézik elő, jellemzően kötelmi viszonyokban, ahol az egyik fél egyoldalúan megváltoztathatja a szerződés tartalmát. *Lábady* ez utóbbi körbe sorolja a vagylagos kötelemet, mely alapján a fél választhat a szolgáltatások között, illetve a vagylagos felhatalmazottságot, mikor a fél az elállás jogát bánatpénz fizetése ellenében gyakorolhatja.[88] Végül a *jogszüntető hatalmasságok* esetén az alakító jog jogosultjának hatalmában áll, hogy a jogviszonyt egyoldalúan megszüntesse, ilyen például a szerződéstől való elállás joga. Mivel minden jog egyúttal kötelezettséget is jelent, az alakító jogok értelemszerűen a kötelezettség oldaláról szemlélve kötelezettség alapító, kötelezettség módosító, illetve kötelezettség szüntető hatalmasságokként is leírhatók.

6.4.3. Alakító jog az eljárásjog területén – a rendelkezési jog alakítása

479. *Szászy-Schwarz* felfogásában a hatalmasság nem csak a magánjog, hanem a jogrendszer egész területére, így a közjogi viszonyokra is kiterjedő fogalom, utóbbi körben példaként említi a törvényhozást, a hatósági határozatokat a pereket, stb. *Szászy-Schwarz* a fentiek alapján megkülönbözteti egymástól a magánjogi és közjogi hatalmasságokat.[89] A fenti gondolatmenetet tovább fűzve, a felek az alakító jog létrehozásával a jogváltozást nemcsak a polgári anyagi jog területén érhetik el, hanem a vitarendezési eljárással kapcsolatos jogaik alakulását is befolyásolhatják.

480. A felek autonómiája az eljárásjog területén a rendelkezési jogban testesül meg. A hazai jogirodalom a feleket megillető rendelkezési jogot két mozzanatra, illetve nyúlványra osztja: a rendelkezési jog első aspektusa a per megindítását megelőzően érvényesül, abban a körben, hogy induljon-e per és ha igen, milyen fórum előtt, a második aspektus pedig már magában a megindult perben (kérelemhez kötöttség).[90] A választottbírósági, illetve joghatósági megállapodás megkötése a feleket megillető *rendelkezési jog első mozzanatának, illetve nyúlványának korlátozását* jelenti.

481. Az aszimmetrikus fórumválasztó megállapodás a felek *eljárásjogi rendelkezési jogát szabályozó alakító jog létesítése*, melynél fogva a kikötés aszimmetrikus komponense alapján a kedvezményezett egyoldalúan jogosult vitarendezési eljárást indítani olyan fórum előtt, mely a kikötés kötelezettje számára nem áll rendelkezésre, s amely előtt a kikötés kötelezettje nem tudja sikerrel vitatni a fórum tág értelemben vett hatáskörét, míg a kikötés kötelezettje kizárólag a szimmetrikus komponens alapján jogosult vitarendezési eljárást indítani a kedvezményezett ellen.

---

[87] Szászy-Schwarz 404.
[88] Lábady 192.
[89] Szászy-Schwarz 405.
[90] Pp. Kommentár (Varga) 21. Pp. Kommentár (Petrik) - Pp. 2. §-ához kapcsolódó kommentár rész

DOI: 10.15774/PPKE.JAK.2024.006

482. Fentiek alapján az *aszimmetrikus joghatósági, illetve választottbírósági kikötés egy „eljárásjogi hatalmasság”*, mivel az aszimmetrikus kikötésnél fogva a kikötés kedvezményezettje egyoldalúan idézhet elő változást saját maga és a kikötés kötelezettjének eljárásjogi helyzetében, ti. abban, hogy ő maga és a kötelezett miként tudja gyakorolni eljárásjogi rendelkezési jogát.

6.4.4. Az eljárásjogi hatalmasság típusa

483. Az aszimmetrikus fórumválasztó kikötés tehát mindenképpen értelmezhető jogmódosító hatalmasságként, mivel a kedvezményezettet megillető alakító jog gyakorlását követően módosul a felek közötti jogviszony, a feleket megillető eljárásjogi jogok és kötelezettségek tartalma. Az aszimmetrikus fórumválasztó kikötés értelmezhető jogalapító vagy kötelezettség-szüntető hatalmasságként is, attól függően, hogy az „opciós jog” vagy „felmondási jog” elméletet fogadjuk el. Kérdés, hogy a jogmódosító jellegen belül lehet-e a fórumválasztó kikötéseket tovább differenciálni, a jogalapító, illetve kötelezettség szüntető hatalmasságok mentén.

6.4.4.1. Jogalapító és kötelezettség szüntető hatalmasság

484. Az egyoldalú választottbírósági megállapodások, illetve a szűk disszociatív joghatósági kikötések értelmezhetők jogalapító és egyben kötelezettség szüntető hatalmasságként.

485. Első példaként vegyünk egy *egyoldalú választottbírósági kikötést*, mely alapján a felek megállapodnak, hogy egy meghatározott jogviszonyból eredő jogvitáikra kizárólag [A] állam bíróságai rendelkeznek joghatósággal, de a kedvezményezett részére megengedik, hogy emellett [B] államban székhellyel rendelkező állandó választottbíróság előtt is pereljen. Amennyiben a felek között jogvita alakul ki, az alakító jog gyakorlását megelőzően a kötelezett számára kizárólag az [A] fórum előtti perindításra van lehetőség, míg a kedvezményezett eljárást indíthat mind az [A], mind a [B] fórum előtt. Amennyiben a kedvezményezett a részére biztosított többletjogosultságot gyakorolva a számára egyedül elérhető [B] fórum előtt indít eljárást, akkor e cselekménye egyszerre értelmezhető i) a felek közötti választottbírósági megállapodás létrehozásának, illetve ii) a felek közötti joghatósági megállapodás megszüntetésének a konkrét jogvita tárgyában.

486. Egy másik példaként vegyünk egy *egyoldalú joghatósági kikötést*, mely alapján a felek a [C] államban található állandó választottbíróság hatáskörét kötik ki jogvitáikra, de a kedvezményezett számára megengedik, hogy [D] állam rendes bíróságaihoz forduljon. Amennyiben a kedvezményezett gyakorolja többletjogosultságát, akkor e cselekménye egyszerre értelmezhető i) a felek közötti választottbírósági megállapodás megszüntetésének, illetve ii) a felek közötti, [D] állam bíróságai javára irányuló joghatósági megállapodás létrehozásának a konkrét jogvita tárgyában.

6.4.4.2. Kötelezettség szüntető hatalmasság

487. Ugyanakkor amennyiben a joghatósági kikötés aszimmetrikus komponense alapján a kedvezményezett „bármely bírósághoz” vagy „bármely joghatósággal rendelkező bírósághoz” fordulhat, fentebb láthattuk, hogy a gyakorlatban alapvető nehézségek merülhetnek fel. Mind a joggyakorlatban, mind a jogtudományban vannak olyan nézőpontok, hogy egy ilyen kikötés olyan *univerzális prorogáció*, mely akár *exorbitáns joghatóságot*, illetve *forum shoppingot* is megalapozhat. E nézőpont azon a megközelítésen alapul, hogy a kikötés aszimmetrikus komponense hozza létre a kikötött bíróság joghatóságát. E nézőpont elfogadása esetén a

DOI: 10.15774/PPKE.JAK.2024.006

joghatósági kikötés nem tölti be alapvető funkcióját – ti. a „joghatósági kockázat” csökkentését – sőt, valójában növeli azon fórumok számát, mely előtt a kedvezményezett eljárást indíthat.

488. Fentiek alapján a tág, illetve klasszikus disszociatív kikötések aszimmetrikus komponensét helyesebb kötelezettség-szüntető hatalmasságként (felmondási jog) értelmezni, melyet gyakorolva a kedvezményezett az adott jogvita vonatkozásában megszüntetheti a kikötés szimmetrikus komponensét. A kedvezményezett ennek következtében jogosulttá válik arra, hogy az általános joghatósági szabályok alapján egyébként is joghatósággal rendelkező bíróságok előtt indítson peres eljárást.[91] Ezen értelmezés alapján a kedvezményezettnek éppen olyan mértékig van lehetősége a *„forum shopping”*-ra, mely mértékig a joghatósági szabályok arra egyébként is – ti. joghatósági megállapodás megkötése nélkül – lehetőséget nyújtanának.

6.5. Összegzés – Az aszimmetrikus fórumválasztó kikötések általában

6.5.1. Analitikus megközelítés

489. Az aszimmetrikus fórumválasztó kikötések vizsgálata kapcsán kiindulási pont, hogy a holisztikus megközelítés helyett – mely a joggyakorlatban általában az ilyen kikötések érvénytelenítéséhez vezet – az *analitikus megközelítés a helyes módszer*. Szemben a szerződések részleges érvénytelenségének elvével, melynek tartalma jogrendszerenként változó, az analitikus módszer használatát helyesebb az autonómia elvére alapozni, melyet a joghatósági és választottbírósági megállapodásokra irányadó szupranacionális joganyag szabályoz. Az aszimmetrikus fórumválasztó megállapodások közül tételes jogi elismerést az aszimmetrikus joghatósági megállapodások nyertek a brüsszeli-luganói rezsimben. Jóllehet a Brüsszel Ia Rendelet kifejezetten már nem szabályozza az aszimmetrikus joghatósági kikötéseket, a jogtudomány uralkodó álláspontja szerint az aszimmetrikus fórumválasztás továbbra is megengedett, mind a joghatósági, mind a választottbírósági megállapodások területén.

6.5.2. Osztályozás

490. Az aszimmetrikus fórumválasztó kikötések többféleképpen osztályozhatók. A tipikus aszimmetrikus kikötések a felek fórumválasztással kapcsolatos jogait szabályozzák eltérően, az atipikus kikötések ugyanakkor az adott eljáráson belül is többletjogokat biztosítanak a kedvezményezett számra (pl. választottbíró jelölésével kapcsolatban, stb.). Homogén aszimmetrikus kikötések esetében egyféle vitarendezési mód közül választhat a kötelezett, a heterogén aszimmetrikus kikötések pedig kombinálják a rendes bírósági és választottbírósági vitarendezést.

491. A homogén aszimmetrikus fórumválasztó kikötéseken belül az aszimmetrikus joghatósági kikötések szintén további alcsoportra bonthatók. *Diszkrecionális j*oghatósági kikötés esetén a kedvezményezettet akár felperesként, akár alperesként korlátlan választási jog illeti meg a felek jogvitáját rendező fórum megválasztására. A *disszociatív joghatósági* kikötések a kedvezményezett választási jogát bizonyos mértékig korlátozzák. Egy „tág disszociatív” kikötés esetén a kedvezményezett „bármely bíróság” előtt indíthat jogvitát, míg egy „klasszikus disszociatív” kikötés esetén a kedvezményezett „bármely joghatósággal” vagy

[91] Ld. ezzel azonosan Marshall 152-153.

DOI: 10.15774/PPKE.JAK.2024.006

„bármely hatáskörrel” rendelkező bíróság előtt jogosult perelni. Egy „szűk disszociatív” kikötés esetén konkrétan megjelölésre kerülnek azok a bíróságok, melyek előtt a kedvezményezett egyoldalúan jogosult pert indítani. A joggyakorlatban a legnagyobb bizonytalanság a tág és klasszikus disszociatív kikötésekkel kapcsolatban merül fel. Bizonyos bírósági döntések, illetve jogtudományi álláspontok alapján ezek az aszimmetrikus kikötések a „világ bármely” bírósága előtti perindításra jogosítják fel a kedvezményezettet, mely által *forum shopping* valósulhat meg, illetve *exorbitáns joghatósági okok* érvényesülhetnek.

492. A heterogén aszimmetrikus fórumválasztó kikötések kombinálják a rendes bíróság és választottbírósági vitarendezést. Egyoldalú rendes bírósági kikötés *(unilateral litigation clause)* esetén a felek mindegyike jogosult választottbírósági vitarendezést kezdeményezni, azonban csak a kedvezményezett jogosult a rendes bírósághoz fordulni. Egyoldalú választottbírósági kikötés *(unilateral arbitration clause)* esetén mindkét fél jogosult valamely rendes bírósághoz fordulni, azonban a kedvezményezett választottbírósági vitarendezést is jogosult kezdeményezni.

493. Az aszimmetrikus fórumválasztó kikötések osztályozhatók aszerint is, hogy a kedvezményezett személye előre meghatározott (statikus kikötések) vagy attól függ, hogy melyik fél kezdeményezi először a jogvitát (dinamikus kikötések).

6.5.3. Aszimmetrikus fórumválasztó kikötések elemzése

494. Az aszimmetrikus fórumválasztó megállapodások egy szimmetrikus és egy aszimmetrikus komponensre bonhatók, az utóbbi értelmezhető a kedvezményezettet megillető „opciós jogként” vagy „felmondási jogként” is. A kedvezményezettet megillető jogosultság a magyar jog rendszerében alakító jogként (eljárásjogi hatalmasságként) értelmezhető, mely a feleket megillető rendelkezési jog első mozzanatát alakítja: a kikötés kedvezményezettje egyoldalúan idézhet elő változást saját maga és a kikötés kötelezettjének eljárásjogi helyzetében, ti. abban, hogy ő maga és a kötelezett miként tudja gyakorolni eljárásjogi rendelkezési jogát.

495. Az egyoldalú választottbírósági kikötések, valamint a szűk disszociatív joghatósági kikötések értelmezhetők jogalapító és egyben kötelezettség-szüntető eljárásjogi hatalmasságként. Figyelemmel arra, hogy a tág, valamint a klasszikus disszociatív kikötések kapcsán mind a joggyakorlatban, mind a jogtudományban megalapozott kétségek merültek fel (exorbitáns joghatósági okok, forum shopping), emiatt helyesebb e kikötéseket kötelezettség-szüntető hatalmasságként felfogni. Ezen felfogás alapján a kedvezményezett a kikötés aszimmetrikus komponense által biztosított felmondási jogát gyakorolva nem a világ bármely bírósága, hanem csak az irányadó joghatósági szabályok alapján egyébként is joghatósággal rendelkező bíróságok előtt indíthat eljárást. Ezen értelmezés alapján a kedvezményezettnek éppen olyan mértékig van lehetősége a „forum shopping”-ra, mely mértékig a joghatósági szabályok arra egyébként is – ti. joghatósági megállapodás megkötése nélkül – lehetőséget nyújtanának.

DOI: 10.15774/PPKE.JAK.2024.006

7. MEGHATÁROZOTTSÁG

496. A fórumválasztó megállapodások korlátai közül ebben a fejezetben a meghatározottság követelményét vizsgáljuk az aszimmetrikus joghatósági és választottbírósági kikötések vonatkozásában. A meghatározottság követelményének a szupranacionális jogforrások alapján az alapjogviszony kapcsán kell teljesülnie, annak érdekében, hogy a felet ne lehessen a másik féllel fennálló bármilyen jogviszonyából keletkező jogvita kapcsán a fórumválasztó megállapodás által kijelölt fórum előtt perelni. Ugyanakkor a bírói gyakorlat és az elmélet a meghatározottság követelményét a felek által választott fórum vonatkozásában is alkalmazza. Mivel az aszimmetrikus fórumválasztás esetén az egyik félnek több lehetősége van a fórum megválasztására, kérdés, hogy e szabadságnak a meghatározottság követelménye határt szabhat-e.

7.1. Joghatósági megállapodások

497. Az alábbiakban először a brüsszeli-luganói rezsim alapján elemezzük a kérdést, hogy a meghatározottság követelménye mennyiben szab határt az aszimmetrikus joghatósági kikötéseknek. Először azt a kérdést kell megválaszolni, hogy az aszimmetrikus joghatósági kikötések egyáltalán a brüsszeli-luganói rezsim tárgyi hatálya alá tartoznak, figyelemmel arra, hogy – a korábbi tételes szabályozás ellenére – jelenleg sem a Brüsszel Ia Rendelet, sem a Luganói Egyezmény kifejezetten nem szabályozza őket. Figyelemmel arra, hogy a brüsszeli-luganói rezsim számol a kizárólagos, illetve nem kizárólagos joghatósági megállapodások megkötésének lehetőségével, amennyiben az aszimmetrikus kikötések ezen ellentétpár mentén leírhatók, illetve értelmezhetők, nincs okunk azt gondolni, hogy azok a Brüsszel Ia Rendelet, illetve Luganói Egyezmény hatályán kívül esnének. Amennyiben az aszimmetrikus joghatósági kikötések a brüsszeli-luganói rezsim hatálya alá tartozhatnak, lehetőség nyílik annak vizsgálatára, hogy a meghatározottság követelménye mennyiben szab határt az ilyen kikötések számára.

7.1.1. Előkérdés: értelmezés a kizárólagos – nem kizárólagos tengelyen

498. Annak érdekében, hogy az aszimmetrikus joghatósági megállapodásokat a kizárólagosság – nem kizárólagosság ellentétpár mentén értelmezni lehessen, célszerű megvizsgálni, hogy mit is jelent egy joghatósági megállapodás kizárólagos jellege.

7.1.1.1. Kizárólagosság az EU Bíróság gyakorlatában

499. A brüsszeli-luganói rezsim – a Brüsszel I Rendelet 23. Cikke által bevezetett módosítás óta – vélelmezi a joghatósági kikötések *kizárólagosságát.* Ezek szerint a joghatósági megállapodás által kikötött joghatóság a felek ellenkező megállapodása hiányában kizárólagos joghatóságot eredményez. A brüsszeli rezsim azonban nem definiálja a kizárólagosság fogalmát. Így a kizárólagosság értelmezése kapcsán legalább háromféle értelmezési lehetőség adódik: i) a legszűkebb értelmezés szerint a kikötés csak akkor kizárólagos, ha az alapján mindössze egy bíróság járhat el az ügyben, míg minden más bíróság joghatóságát kizárja *(egyedi kizárólagosság)*; ii) a tágabb értelmezés szerint a kikötés akkor is kizárólagos lehet, ha az alapján több bíróság is eljárhat *(nem egyedi kizárólagosság)*;

DOI: 10.15774/PPKE.JAK.2024.006

iii) végül a legtágabb értelmezés szerint a kikötés akkor is kizárólagosnak minősül, ha bizonyos bíróságok joghatóságát kizárja *(relatív kizárólagosság)*.[1]

500. Az EU Bíróság gyakorlatából két ügy érdemel említést a kizárólagosság fogalmának értelmezése kapcsán. A *Meeth c. Glacetal ügyben* hozott ítélet, melyben a luxemburgi bíróság a Brüsszeli Egyezményt tágan értelmezve kikényszeríthető joghatósági kikötésnek fogadta el Glacetal, a francia eladó és Meeth, a német vevő azon ún. *„kölcsönös joghatóságot"* keletkeztető megállapodását, mely alapján az eladó csak a német bíróságok előtt indíthatott pert a vevő ellen, a vevő pedig csak a francia bíróságok előtt indíthatott pert az eladó ellen.[2] Annak ellenére, hogy a joghatósági megállapodás nem egy, hanem párhuzamosan két állam bíróságainak joghatóságát kötötte ki – mely a jogszabály szövegének nyelvtani értelmezésével látszólagos ellentétben volt – a Bíróság úgy érvelt, hogy az ilyen megállapodás annak mégis megfelelő, mivel jóllehet az általános szabállyal összhangban a felek lakóhelye szerinti bíróságok joghatóságát jelöli ki, ugyanakkor a megállapodásban részes fél számára a többi lehetséges bíróság joghatóságának felhívását egyidejűleg kizárta. A perbeli kikötés a nem egyedi kizárólagosság egyik típusaként értelmezhető *(kölcsönösen egyedi kizárólagos megállapodás).*

501. A *Herrenknecht ügyben*[3] a német bérbeadó és a magyar vevő közötti szerződés egyik mellékletében lévő joghatósági kikötés szerint a felperes választhatott, hogy német, vagy magyar bíróságok előtt indít peres eljárást. A magyar bíróság egyik előzetes döntéshozatal iránti kérdése az volt, hogy melyik bíróság rendelkezik kizárólagos joghatósággal az ügyben. Az EU Bíróság az előzetes döntéshozatal iránti kérelmet a tényállás és az uniós joggal való összefüggés részletes ismertetése hiányában elfogadhatatlannak nyilvánította, mégis megjegyezte, hogy a felek joghatóság megválasztására vonatkozó akaratautonómiája elismerésének elve alapján a magyar bíróságnak fennállna a joghatósága, amennyiben a kérdés elfogadható lenne.[4] A perbeli kikötés a nem egyedi kizárólagosság egy másik típusaként értelmezhető.

502. A fenti ügyekben hozott döntések alapján a kizárólagosság fogalma kapcsán az alábbi megállapítások szűrhetők le. Az EU Bíróság értelmezésében a joghatósági megállapodások kapcsán a „kizárólagosság" fogalma nem „egyedi kizárólagosságot" jelent. Így egy joghatósági kikötés kizárólagos jellege nem szükségszerűen jelenti azt, hogy a felek jogvitájában csak egyetlen bíróság járhat el. Ugyanakkor bizonytalan, hogy a kizárólagosság fogalma a másik irányba meddig terjed: konkrétan megjelölt bíróságok joghatóságát kell-e kikötni, vagy elég, ha a felek bizonyos bíróságok joghatóságát kizárják.

7.1.1.2. Aszimmetrikus kikötések a kizárólagos – nem kizárólagos tengelyen

503. A kizárólagosság fogalma körüli fenti bizonytalanságok ellenére az uralkodó jogtudományi álláspont alapján az aszimmetrikus joghatósági kikötések értelmezhetők a kizárólagos – nem kizárólagos tengelyen. Mankowski szerint az aszimmetrikus kikötések leírhatók kizárólagos, illetve nem kizárólagos joghatóságok kombinációjaként.[5] Marshall az

[1] Cuniberti 211.
[2] A kikötés az alábbiak szerint rendelkezett „If Meeth sues Glacetal the French courts alone shall have jurisdiction. If Glacetal sues Meeth the German courts alone shall have jurisdiction."
[3] C-366/14. sz. *Herrenknecht AG v Hév-Sugár Kft.* sz. ügyben hozott határozat (2014. november 6.) ECLI:EU:C:2014:2353
[4] Ld. Herrenknecht ítélet 20. pont.
[5] Mankowski 780.

DOI: 10.15774/PPKE.JAK.2024.006

aszimmetrikus joghatósági kikötésekben szintén a kizárólagos és nem kizárólagos joghatósági kikötések jellemzőinek kombinációját látja.[6] Fentiman „egyoldalúan nem kizárólagos" kikötésként írja le az aszimmetrikus joghatósági megállapodásokat.[7] Ahmed szerint aszimmetrikus kikötés esetén az egyik fél aláveti magát egy bíróság kizárólagos joghatóságának, míg a másik fél ugyanezen bíróság nem kizárólagos joghatóságának, így az aszimmetrikus joghatósági kikötések nem kizárólagos joghatósági megállapodásoknak minősülnek.[8]

7.1.1.3. Aszimmetrikus kikötések - eljárásjogi hatás

504. Az aszimmetrikus kikötések kizárólagos, illetve nem kizárólagos minősítésének a brüsszeli-luganói rezsimben elsősorban a kikötés negatív eljárásjogi hatása miatt van jelentősége, mivel a Brüsszel Ia Rendelet különbséget tesz a kizárólagos és nem kizárólagos joghatósági megállapodások negatív eljárásjogi hatása között. Ez a különbségtétel a Brüsszel Ia Rendelet joghatósági megállapodások hatékonyságát célzó intézkedéseinek egyike. A Brüsszeli Egyezmény alapvető hiányossága volt, hogy nem szabályozta a joghatósági megállapodások negatív eljárásjogi hatását perfüggőség, illetve összefüggő eljárások esetén. Párhuzamos eljárások esetén így az egyezmény a *megelőzés elvét (priori temporis)* érvényesítette, mely alapján a joghatóság kérdésében azon szerződő állam bírósága volt jogosult elsőként dönteni, mely előtt először indult eljárás, és ezen bíróság döntését a többi szerződő állam bírósága köteles volt tiszteletben tartani. Brüsszeli Egyezmény 21-23. Cikkek. A brüsszeli rezsim e szabályozási hiányosságára a 2003. évi *Gasser ügy*[9] mutatott rá. A döntés heves kritikát váltott ki, mivel teret engedett az ún. torpedó keresetknek, bátorítva a visszaélésszerű pereskedést és aláásta a joghatósági megállapodások kikényszeríthetőségét.

505. Erre tekintettel a Brüsszel Ia Rendelet a párhuzamos eljárások körében a megelőzés elvét *(priori temporis)* felülíró különös szabályt vezetett be. A Rendelet 31. Cikk (2) bekezdése a *kizárólagos joghatósági megállapodások javára* egy különös szabályt fogalmaz meg: amennyiben a felek joghatósági megállapodása kizárólagos joghatóságot eredményez a kikötött fórum számára, úgy nincs jelentősége annak, hogy az eljárás először nem e bíróság, hanem egy másik tagállami bíróság előtt indult meg, mivel a kikötött fórum a 31. Cikk (2) bekezdése alapján elsőbbséggel rendelkezik arra, hogy saját joghatóságáról döntsön. Mindaddig, amíg a kikötött fórum lefolytatja a joghatóságának fennállásával kapcsolatos vizsgálatot – mely értelemszerűen a joghatósági megállapodás létezésével, érvényességével, megengedhetőségével kapcsolatos állásfoglalást is jelent – minden más tagállami bíróságnak fel kell függesztenie az eljárását.

506. A Brüsszel I Rendelet (22) preambulumbekezdése szerint a kikötött fórumnak arra való tekintet nélkül van elsőbbsége saját joghatóságának megállapítására, hogy az egyéb bíróságok felfüggesztették-e az eljárásukat, vagy sem. Amennyiben pedig a kikötött fórum megállapítja joghatóságát, akkor a 31. Cikk (3) bekezdés alapján minden más tagállami bíróságnak a döntést tiszteletben kell tartania, megállapítva joghatósága hiányát a kikötött fórum javára. A különös szabály több esetben nem alkalmazható, melyek közül a legfontosabb a *nem kizárólagos joghatósági megállapodások esetköre,* melyek esetén továbbra is a

[6] Marshall 34-35.
[7] Fentiman 24-25.
[8] Ahmed 73
[9] C-116/02. sz. *Erich Gasser GmbH v MISAT Srl. ügyben hozott ítélet (2003. december 9.) ECLI:EU:C:2003:657*

megelőzés elve érvényesül.[10] Az EU Bíróság még nem döntött abban a kérdésben, hogy az aszimmetrikus joghatósági megállapodások a Rendelet 31. Cikk (2) bekezdésének alkalmazásában kizárólagos, vagy nem kizárólagos joghatósági megállapodásnak minősülnek, azonban a német és angol joggyakorlat már elkezdte reájuk alkalmazni a fenti különös szabályt.[11]

7.1.1.4. Magyar jog

507. Amikor az Nmjtvr. első alkalommal kodifikálta a joghatósági megállapodás jogintézményét, lehetővé tette mind kizárólagos, mind nem kizárólagos joghatósági megállapodás megkötését.[12] A hazai szabályozás az ezredfordulón harmonizálásra került a brüsszeli-luganói rezsimmel, és a jogalkotó bevezette a *kizárólagosság vélelmét.*[13]

508. A Nmjtv. szabályozása szintén követte a Brüsszel Ia Rendelet szabályait: a törvény vélelmezi a joghatósági megállapodások kizárólagosságát, ugyanakkor értelemszerűen továbbra is lehetőség van nem kizárólagos joghatósági megállapodás megkötésére is.[14] Az Nmjtv. szabályozása két lényegesebb kérdésben tér el a Brüsszel Ia Rendelettől. Egyrészt az Nmjtv. nem tartalmaz különös szabályozást a kizárólagos joghatósági megállapodásokra nézve, mely alapján ezek kivételt képeznek a megelőzés elve alól. Ez érthető, mivel az Nmjtv.-nek nem feladata több bíróság eljárásának koordinációja. Másrészt, az Nmjtv. tartalmaz egy ún. „kisegítő" joghatósági okot arra az esetre, amennyiben a felek által kikötött külföldi bírói fórum megállapítaná joghatóságának hiányát: ez esetben a joghatósági megállapodás negatív hatása nem érvényesül, és a magyar bíróság megállapíthatja joghatóságát.

509. A két fenti eltérés az aszimmetrikus joghatósági megállapodások szempontjából azonban nem releváns. Az Nmjtv. alapján tehát az aszimmetrikus megállapodások ugyanúgy értelmezhetők a kizárólagos – nem kizárólagos ellentétpár mentén, mint a Brüsszel Ia Rendelet esetében.

7.1.2. Meghatározottság

7.1.2.1. Az EU Bíróság gyakorlata

510. A joghatósági kikötés meghatározottsága kapcsán az EU Bíróság gyakorlatából két döntést kell megemlíteni. A *Coreck Maritime ügyben* egy német székhelyű fuvarozó hivatkozott a holland bíróságok kizárt joghatóságára, mivel a hajóraklevél a *„fuvarozó üzletvitelének helye szerinti ország"* bíróságainak joghatóságát kötötte ki a felek jogvitáira. Az EU Bíróság kimondta, hogy a Brüsszeli Egyezmény irányadó rendelkezése nem követeli meg, hogy a joghatósággal rendelkező bíróság kizárólag a kikötés szövege alapján megállapítható legyen. Elegendő, ha a kikötés azon objektív tényezőket rögzíti, amelyek alapján a felek

[10] A különös szabály nem alkalmazandó i) amennyiben két kizárólagos joghatósági megállapodás ütközéséről van szó, ii) amennyiben a Brüsszel I Rendelet 24. Cikke szerinti kizárólagos joghatóság áll fenn, iii) amennyiben a nem kikötött bíróság előtt az alperes a 26. Cikk alapján perbe bocsátkozott.; iv) amennyiben ún. „gyengébb fél" a felperes, azonban a joghatósági megállapodás a gyengébb felekre irányadó speciális szabályok alapján nem érvényes.

[11] Ld. a Flöther c. Etihad, valamint az Etihad v. Floether ügyben hozott döntéseket.

[12] Az Nmjtvr. 2001. április 30. napjáig hatályos 62. § (1)-(2) bekezdése a „Joghatóság kikötése" cím alatt az alábbiak szerint rendelkezett: „Nemzetközi gazdasági tárgyú szerződésből eredő jogvita esetére a felek írásban kiköthetik külföldi vagy belföldi, rendes vagy választottbíróság joghatóságát. Ha a kikötés kizárólagos joghatóságra irányult, az ügyben más rendes vagy választottbíróság nem járhat el."

[13] Nmjtvr. 62/F. § (2) bek. A jogszabály szövege alapján akár több bíróság kizárólagos joghatósága is kiköthető.

[14] Nmjtv. 99. § (7) bekezdés

megállapodásuk értelmében kiválasztják a közöttük felmerült vagy a jövőben felmerülő jogviták ügyében eljáró bíróságot. A Bíróság szerint e tényezők – amelyeknek *kellően pontosaknak* kell lenniük ahhoz, hogy az eljáró bíróság meg tudja állapítani, hogy rendelkezik-e joghatósággal – szükség esetén az ügy különös körülményei alapján is meghatározhatók.

511. A *Hőszig ügyben*[15] a felek a *„párizsi bíróságok"* joghatóságát kötötték ki. Az EU Bíróság szerint a fenti kikötés a meghatározottság követelményét kielégítette, figyelemmel egyrészt arra, hogy a főszerződésre választott francia joggal együtt kétségtelen volt, hogy a felek az adott tagállam bíróságainak joghatóságát kívánták kikötni, másrészt arra, hogy egy adott város bíróságaira való hivatkozás hallgatólagosan az adott tagállam hatásköri szabályrendszerére való utalásként is értelmezendő.

7.1.2.2. Jogtudományi álláspontok

512. Amennyiben a kikötés nem jelöli meg kifejezetten az adott tagállami bíróságot, az uralkodó álláspont alapján a tagállam belső joga szerinti hatásköri, illetve illetékességi szabályok alkalmazásának van helye. Hazánkban a nemzeti jog erre az esetre biztosít szabályozást: az illetékes bíróság kijelölésének jogintézményét.[16] Ugyanakkor probléma állhat elő, amennyiben az adott állam belső szabályai nem tartalmaznak hasonló rendelkezéseket, illetve az ügynek semmilyen kapcsolódása nincs a kikötött tagállamhoz. Vitatott, hogy ilyenkor érvénytelen kikötésről van szó, vagy a felperesnek választási lehetőséget kell adni, hogy melyik bíróság előtt indítja meg a pert.

513. A Jenard jelentés *Henri Batiffol* francia jogtudós álláspontjára támaszkodva azon az állásponton volt, hogy ilyen esetben érvénytelen a joghatósági kikötés.[17] *Garcimartin* több szerzőnek a felperes választási jogát alátámasztó álláspontját idézi, hangsúlyozva, hogy a választás nem vezethet visszaélésszerű joggyakorláshoz.[18] *Gaudemet-Tallon* több francia szerző e nézetet támogató álláspontja mellett hangsúlyozza, hogy a felperes választási joga nem lehet visszaélésszerű és nem sértheti az igazságszolgáltatás megfelelő működését.[19] *Audit-d'Avout* szintén azon az állásponton van, hogy a felperes választási jogának a visszaélésszerű joggyakorlás a gátja.[20]

514. *Mankowski* azonban aggályosnak tartja a felperes választási jogát.[21] *Magnus* a felperes választása helyett egy három lépcsős általános szabály alkalmazását javasolja, mely alapján elsődlegesen a felek közösen válasszanak, másodlagosan valamelyik fél székhelye szerinti bíróság előtt lehessen pert indítani, feltéve, hogy a felek ugyanabban az államban rendelkeznek székhellyel, harmadrészt a választott állam kormányzati székhelye szerinti bíróság előtt lehessen pert indítani.[22] Fentiek alapján a kikötött bíróság kapcsán a meghatározottság helyett a gyakorlatban elegendő a *meghatározhatóság* követelményének teljesülése.

---

[15] C-222/15 *Hőszig Kft. v. Alstom Power Thermal Services* ügyben hozott határozat (2016. július 7.) ECLI:EU:C:2016:525.
[16] Pp. 31-32. §§-ok.
[17] Jenard Jelentés 37.
[18] Garcimartin 280.
[19] Gaudemet-Tallon – Ancel 217.
[20] Audit-d'Avout 560.
[21] Mankowski 764.
[22] Magnus-Mankowski 617.

515. A Brüsszel Ia Rendelet 25. Cikke – valamint a Luganói Egyezmény 23. Cikke – egy tagállam bíróságának, illetve bíróságainak joghatóságát engedi kikötni. A rendelkezés puszta nyelvtani értelmezése alapján ebből arra lehetne következtetni, hogy csak olyan joghatósági megállapodást lehet kötni, mely egy tagállamon belüli bíróságok joghatóságát köti ki. Azonban a Brüsszel Ia Rendelet 25. Cikk (1) bekezdésének szűk nyelvtani értelmezése helyett meggyőző az a többségi jogtudományi álláspont, mely a felek autonómiáját és a cél szerinti értelmezést előtérbe helyezve amellett érvel, hogy *kiköthető több tagállam bíróságának joghatósága* is.[23] E körben érdemes utalni a *Meeth c. Glacetal*, illetve *Herrenknecht ügyekre*, ahol az EU Bírság megengedte két tagállam bíróságainak kikötését.

516. *Mankowski* és több német szerző szerint *nem kellően meghatározott az a kikötés, mely a felperes, vagy egyik fél tetszése szerinti bíróságot* köti ki, illetve az sem, amely szerint a felperes bizonyos kizárt bíróságokon kívül közelebbről nem meghatározott bíróságokhoz fordulhat, mivel ugyan opciót alapít az egyik fél javára, azonban nem nevez meg konkrét bíróságot.[24] *Gaudemet-Tallon* szintén a felek szerződési szabadságát és a tág értelmezést hangsúlyozza a kikötött bíróság meghatározása kapcsán, kiemelve, hogy a kikötésnek közvetlenül, vagy közvetetten kell meghatároznia a bíróságot, ugyanakkor *elveti azt a lehetőséget*, *hogy valamelyik fél kezébe bármely bíróság* választásának joga kerüljön.[25] *Kilias* és *Dasser* a Luganói Egyezmény vonatkozásában ugyanerre a következtetésre jutnak.[26]

517. *Magnus* hivatkozik az EU bíróság *Apple Sales ügyben*[27] hozott döntésére, melynek alapjául szolgáló ügyben a joghatósági kikötés fordulata („bármely állam, ahol az egyik fél kárt szenved") kellően meghatározott volt, hiszen a luxemburgi testület sem fogalmazott meg iránta semmilyen kétséget.[28] *Kilias* szerint a meghatározottság teljesül, amennyiben a felek a mindenkori alperes vagy felperes lakóhelye szerinti bíróságot kötik ki, avagy *mindkét vagy akár az egyik fél több, megjelölt bíróság közül választhat*.[29] *Dasser* álláspontja szerint kellően meghatározott a kikötés, amennyiben a bíróság a körülmények alapján meghatározható.[30]

518. *Mankowski* szerint megfelel a meghatározottság elvének az a kikötés, mely a felek által kölcsönösen megállapodott bíróságon felül az egyik fél számára további, közelebbről megjelölt bíróság felhívását lehetővé teszi.[31] *Magnus* és *Mankowski* azon az álláspontonvannak, hogy lehetséges olyan opcionális joghatósági megállapodást is kötni, mely szerint a felperes választhat egy állam bíróságai, vagy több állam bíróságai között, e körben az opció gyakorlás különböző feltételeit – így például a jogosult személyét, a joggyakorlás határidejét, következményét – a felek szerződésükben szabályozhatják.[32]

[23] Rauscher 686., 765. Magnus-Mankowski 614-615. Joseph 71. Gaudemet-Tallon – Ancel 186-187. Audit – d'Avout 558.
[24] Mankowski idézi Kropholler, von Hein, Magnus, Pfeiffer, illetve saját álláspontját. Mankowski 765-766. Magnus ld. Magnus-Mankowski 615.
[25] Gaudemet-Tallon – Ancel 188.
[26] Killias 642. Dasser 311.
[27] C-595/17 sz. *Apple Sales International és társai v MJA ügyben* hozott határozat (2018. október 24.) ECLI:EU:C:2018:854
[28] Magnus 616.
[29] Killias 642.
[30] Dasser 311.
[31] Mankowski 766.
[32] Mankowski 686. Magnus-Mankowski 602-603 , 615.

DOI: 10.15774/PPKE.JAK.2024.006

7.1.2.3. Magyar jog

519. Az Nmjtv. nem szabályozza a kikötött fórum meghatározottságát, csak a jogviszony meghatározottságát, mégis a gyakorlat és a jogtudomány szerint a meghatározottságnak a fórum vonatkozásában is érvényesülnie kell. A kikötött *bíróság meghatározottsága* kapcsán a hazai jogirodalomban több szerző azon az álláspontón van, hogy az nem abszolút, hanem relatív követelmény, így nem kell név szerint megjelölni az eljáró bíróságot, elegendő, amennyiben az beazonosítható, melyhez az adott külföldi állam hatásköri, illetve illetékességi szabályai segítségül hívhatók.[33]

520. Kérdéses, hogy joghatósági kikötéssel kiköthető-e egyszerre több állam bíróságainak joghatósága. A jogszabály szövegének nyelvtani értelmezése alapján – mely „valamely állam" bíróságainak, vagy egy vagy több meghatározott bíróságának joghatóságát említi – ismert olyan álláspont, mely szerint egy adott jogvita vonatkozásában csak egy adott fórum, illetve egy adott állam fórumainak kikötésére van lehetőség, mivel a meghatározottság követelménye csak akkor teljesül, ha felperes az eljárás megindításakor csak egy bíróság, illetve egy adott állam bíróságai előtt perelhet a kikötés alapján.[34] Álláspontom szerint e megközelítés egyrészt túlzottan korlátozná a felek szerződéses szabadságát, melynek biztosítása elsődleges jogalkotói cél volt, másrészt nincs összhangban a mintaként szolgáló Brüsszel Ia Rendelettel kapcsolatos uralkodó nemzetközi jogtudományi állásponttal sem.[35]

521. Külön kérdésként merül fel, hogy amennyiben a felek joghatósági kikötése egyben illetékességi kikötésnek is minősül, amennyiben az utóbbi megdől, illetve nem alkalmazható, ennek ellenére megállapítható-e, hogy a joghatósági kikötés mégis létrejött. A korábbi bírói gyakorlattal szemben, mely a „brüsszeli bíróságok" kikötését nem találta érvényes joghatósági kikötésnek[36], a Kúria egy friss döntésében a felek szolnoki városi bíróságot kikötő illetékességi megállapodását – annak ellenére, hogy az adott ügyben a pertárgyérték alapján nem volt alkalmazható – mégis a magyar bírósági rendszer kikötésére irányuló joghatósági megállapodásként vette figyelembe.[37]

7.1.3. Előreláthatóság

522. A joghatósági megállapodások kapcsán a kikötött bíróság meghatározottságának követelménye nem öncélú feltétel: a meghatározottság követelménye azt a célt szolgálja, hogy a felek számára előrelátható legyen az a fórum, ahol a jogvita rendezésére sor kerül. A jogvitát rendezni jogosult bíróság előreláthatósága a joghatósági kikötés legalapvetőbb funkciója, mely által a felek csökkentik a nemzetközi tranzakciókra jellemző joghatósági kockázatot. A jogtudomány részéről mégis megoszlanak az álláspontok, hogy az előreláthatóság követelménye az aszimmetrikus kikötések kapcsán mennyire releváns probléma.

---

[33] Bán Nmjtv. Kommentár 433. Brávácz – Szőcs 132. Nagy 254-255. Köblös 160.
[34] Köblös 168. Köblös a korábbi szabályozással kapcsolatban fejti ki álláspontját, azonban a jogszabályi szöveg ebben a vonatkozásban nem változott a Nmjtv. hatálybalépésével.
[35] Ld. a T/14237 sz. törvényjavaslat 99. §-hoz fűzött indokolását, mely kiindulásként szögezi le a felek autonómiájának lehető legszélesebb körben való elismerését, illetve azt, hogy a hazai szabályozás a Brüsszel Ia Rendelet 25. cikkére épül.
[36] BH2004.153.
[37] Kúria Gfv.30382/2018/8.

7.1.3.1. Az előreláthatóság hiánya, mint probléma

523. *Racine* egyrészről elismeri, hogy az előreláthatóság a brüsszeli rezsimben alapvetően célként kerül megfogalmazásra, míg a Cour de cassation már érvényességi feltételként alkalmazta, így talán egy kicsit „túlzottan francia értelmezését" adta az európai jogforrásnak, és ezáltal egy megszorító szabályt alkotott, mely a felek konszenzusán túl egy további feltételt szab a kikötés érvényességének. Másrészt azonban hangsúlyozza, hogy a fenti döntés által az aszimmetrikus kikötések valójában ugyanannak a feltételnek lettek alávetve, mint a joghatósági kikötések általában, és álláspontja szerint az előreláthatóság kritériuma egy olyan eszköz, mely tökéletesen megfelel az aszimmetrikus kikötések ellenőrzésére.[38] *Racine* álláspontja szerint ugyanis az egyik fél számára nyitva álló és csak ezen fél akaratától függő opció gyakorlása potesztatív, mivel megengedi hogy ezen fél megválassza, hogy melyik bíróság előtt perel.

524. Ugyanakkor *Racine* szerint önmagában ezen okból nem kellene érvénytelenné nyilvánítani a joghatósági kikötéseket, ehelyett bírói kontrollnak kell azokat alávetni. *Racine* szerint minden szerződéses kötelem alapvető érvényességi kelléke a kötelezettség tárgyának kellő meghatározottsága, illetve meghatározhatósága. Álláspontja szerint a meghatározottság, illetve meghatározhatóság célja éppen az, hogy az egyik fél ne legyen kiszolgáltatva a másik szerződő félnek, illetve utóbbi jó szándékának. Fentiek alapján az aszimmetriában benne rejlő „önkényesség" lehetőségét célszerű alávetni a bírói kontrollnak, melyre az előreláthatóság megfelelő terepnek tűnik.[39] *Racine á*lláspontja szerint az *Apple c. eBizcuss ügyben* szereplő kikötés pontosan jelölte meg a potenciálisan joghatósággal rendelkező bíróságokat, bár maga is elismeri, hogy mindez nem jelent abszolút bizonyosságot, mivel az „elszenvedett kár helye" nem magától értetődő, így a nehézség valójában csak máshol jelentkezik. *Racine* emiatt a *tökéletes előreláthatósággal* szemben az *ésszerű előreláthatóság* megkövetelését tartja reálisnak.[40]

7.1.3.2. Az előreláthatóság hiánya mint irreleváns kérdés

525. Más álláspontok szerint az előreláthatóság kérdése az aszimmetrikus kikötések vonatkozásában nem releváns. *Wais* álláspontja szerint az *Apple c. eBizcuss* ügyben szereplő kikötés „ahol kárt szenved" fordulata *nem biztos, hogy valóban előre láthatóbbá teszi azt* a bíróságot, ahol az Apple az esetleges pert megindíthatja, mint a *Rothschild ügyben* szereplő kikötés. A „bármely joghatósággal rendelkező bíróság" ugyanis szerződéses jogviszonyokban a joghatósági klauzulában kikötött bíróság mellett az alperes lakóhelye, vagy a teljesítés helye szerinti bíróságot fogja jelenti, így egy aszimmetrikus kikötés kötelezettjének három fórummal kell számolnia. [41]

526. Ezzel szemben az „ahol kárt szenved" fordulat – az EU Bíróság Brüsszel Ia Rendelet 7. Cikk (2) bekezdéséhez fűződő esetjogára figyelemmel[42] – értelmezhető a károkozó magatartás elkövetésének helyére és a kár bekövetkezésének helyére való utalásként is, mely már eleve magában rejti a lehetőséget, hogy az aszimmetrikus kikötés kedvezményezettje a kikötött bíróság és a kötelezett domicíliuma mellett két további fórum előtt lépjen fel.

[38] Racine 1333-1334.
[39] Racine 1335.
[40] Racine 1336.
[41] Brüsszel Ia Rendelet 4. Cikk (1) bek., Brüszel Ia Rendelet 7. Cikk (1) bek.
[42] Case 21-76. sz. *Handelskwekerij G. J. Bier BV v Mines de potasse d'Alsace SA.* ügyben hozott ítélet (1976. november 30.) ECLI:EU:C:1976:166

DOI: 10.15774/PPKE.JAK.2024.006

Amennyiben pedig a kár bekövetkezésére több államban kerül sor, az még inkább megsokszorozza a lehetséges fórumok számát.[43] *Wais* azon az álláspontón van, hogy egy aszimmetrikus joghatósági kikötésben a kedvezményezett számára „bármely joghatósággal rendelkező bíróság" előtti perindítást lehetővé tévő fordulat kellően beazonosíthatóvá, és előre láthatóvá teszi a kikötött fórumot a Brüsszel Ia Rendelet szabályainak alkalmazásával, sőt, álláspontja szerint a „minden bíróság" előtti perindítást lehetővé tévő kikötés még ennél is világosabb. Álláspontja szerint emiatt az aszimmetrikus kikötések kapcsán a *valódi probléma nem az előreláthatóság, illetve jogbiztonság hiánya*, hanem az, hogy *mennyiben egyeztethető össze a felek szerződési szabadságának elve a joghatósági igazságosság elvével („Zuständigkeitsgerechtigkeit")*, álláspontja szerint ezt a kérdést azonban alapvetően az anyagi jog alapján kell megválaszolni.[44]

527. *Mailhé* szerint a kikötés aszimmetrikus volta és a kikötésben szereplő bíróság kellő meghatározottsága, azaz előreláthatósága két probléma, mely nem feltétlenül jár együtt. Így amennyiben az egyik fél kettő meghatározott bíróság előtt indíthat pert, míg a másik fél csak egy bíróság előtt, úgy a lehetséges fórumok előre láthatók, de a kikötés mégis aszimmetrikus. Emiatt az aszimmetrikus kikötések alapproblémája *nem az előreláthatóság, hanem az egyenlőtlenség, illetve egyoldalúság*.[45]

7.1.3.3. Az előreláthatóság jelentősége – differenciált vizsgálat szükségessége

528. Álláspontom szerint az előreláthatóság kérdését nem lehet irrelevánsnak tekinteni az aszimmetrikus joghatósági megállapodások vizsgálata során. A kikötött fórum meghatározottsága szoros kapcsolatban áll az előreláthatóság és jogbiztonság követelményével, mely a feleket megillető autonómia mellett a brüsszeli-luganói joghatósági rezsim egyik alapvető elve az EU Bíróság gyakorlata alapján. Mivel a fórumválasztás egyik célja a potenciálisan joghatósággal rendelkező fórumok számának redukálása és a „joghatósági kockázat" csökkentése, kérdéses, hogy ez mennyiben valósul meg egy olyan aszimmetrikus joghatósági megállapodás kapcsán, mely túl tág körben engedi a kedvezményezett részére a fórum megválasztását.

529. A *Societa Italiana Lastre ügyben* a Cour de Cassation által előterjesztett kérdések a fentieket támasztják alá. A második előzetes döntéshozatali kérdés ugyanis arra irányul, hogy amennyiben a kikötés aszimmetriájának kérdését a Brüsszel Ia Rendelet alapján kell megítélni, akkor az ügyben szereplő aszimmetrikus kikötés alkalmazandó-e vagy sem. Az első előzetes döntéshozatali kérdés alapján pedig nyilvánvaló, hogy a Rendelet alkalmazása körében a jogbiztonság és előreláthatóság céljait a releváns követelmények. Fentiekre tekintettel ezt a kérdést az aszimmetrikus joghatósági megállapodások egyes típusai kapcsán külön-külön érdemes vizsgálni.

7.1.4. Előreláthatóság egyes aszimmetrikus kikötések kapcsán

530. A skála egyik végén a diszkrecionális kikötések találhatók, melyek a kedvezményezett számára „bármely bíróság" előtti perindítást lehetővé téve teljesen az egyik fél választására bízzák a fórum meghatározását. A skála másik végén pedig azok a szűk disszociatív kikötések állnak, melyek a kedvezményezett részére egy vagy több, konkrétan meghatározott, illetve

[43] Wais 822-823.
[44] Wais 830-832.
[45] Mailhé (2018) 427-428.

DOI: 10.15774/PPKE.JAK.2024.006

meghatározható bíróság választását teszik lehetővé. E két szélső érték között helyezkednek el a klasszikus és tág disszociatív kikötések, melyek a kedvezményezett javára „bármely bíróság” vagy „bármely joghatósággal rendelkező bíróság” előtti perindítást teszik lehetővé.

7.1.4.1. Diszkrecionális kikötések

531. A diszkrecionális kikötések álláspontom szerint nem teljesítik az előreláthatóság követelményét. Jóllehet a feleket megillető autonómia elvileg nem zárja ki, hogy a felek teljesen az egyik félre bízzák az eljáró fórum megválasztásának jogát, mégis ez a fokú szabadság már túlságosan tág teret ad a kedvezményezettnek, hogy akár exorbitáns joghatóságot hívjon fel a kötelezettel szemben, amennyiben a kedvezményezett által választott fórum semmilyen további kapcsolódási követelményt nem ír elő a joghatóság fennállásához (pl. végrehajtható vagyon), akár alperesként határozzon meg eltérő perindítási helyet.

532. Az egyik fél számára ilyen túl tág teret engedő kikötésekkel kapcsolatosan érdemes felidézni az EU Bíróság *Powell Duffryn ügyben* hozott ítéletét, ahol a Bíróság a joghatósági kikötés alapjául szolgáló jogviszony meghatározottságának követelménye kapcsán hangsúlyozta, hogy annak célja éppen az, hogy a felet ne lehessen „meglepetésszerűen” egy kikötött fórum eljárása alá vonni minden jogvitával kapcsolatban. Diszkrecionális kikötések esetén ez a *„meglepetés elem”* folyamatosan fennáll, emiatt egyáltalán nem látható előre, hogy a kedvezményezett melyik bíróságot fogja választani. Fentiek alapján a joghatósági kikötés alapvető funkciója ezen kikötések esetén nem valósul meg.

7.1.4.2. Klasszikus disszociatív kikötések

533. A „bármely joghatósággal rendelkező bíróságot” kikötő klasszikus disszociatív joghatósági kikötéseket álláspontom szerint akként kell értelmezni, hogy azok pusztán *deklaratív funkcióval bírnak*. Az ilyen kikötések előre láthatóvá teszik a fórumot, mivel a kedvezményezett csak azt a bíróságot választhatja, *mely joghatósági kikötés hiányában egyébként is joghatósággal rendelkezne*, valamilyen joghatósági ok alapján. Mivel a joghatósági szabályokat a kötelezett is megismerheti, sőt, a joghatósági okokra bizonyos ráhatása is van (pl. székhely), a klasszikus disszociatív kikötések kapcsán nem érvényesül az a „meglepetés elem”, mint ami a diszkrecionális kikötések esetében.

534. Fentiek alapján klasszikus disszociatív kikötések esetén az előreláthatóság elve nem sérül. Tény, hogy egy klasszikus disszociatív joghatósági kikötés csak a kedvezményezett számára csökkenti teljes mértékben a „joghatósági kockázatot”, a kötelezett számára azonban továbbra is fennáll bizonyos kockázat. Ennek ellenére klasszikus disszociatív joghatósági kikötés esetén a joghatósági kikötés funkciója, ha nem is tökéletesen, de bizonyos mértékig teljesül. Ekörben találó *Dasser* találó megfogalmazása, aki szerint aszimmetrikus joghatósági kikötéseknél 100% helyett 50%-ban teljesül az előre láthatóság követelménye.[46]

7.1.4.3. Tág disszociatív kikötések

535. Álláspontom szerint a kedvezményezett számára „bármely bíróság” előtti perindítást lehetővé tevő tág disszociatív kikötéseket szűken kell értelmezni, ahogy azt az angol bírói gyakorlat teszi. Ezen értelmezés alapján a „bármely bíróság” fordulat csak azokat a bíróságokat jelenti, melyek a reájuk irányadó jogszabályok alapján joghatósággal

[46] Dasser 313.

DOI: 10.15774/PPKE.JAK.2024.006

rendelkeznek. Ebben az esetben az előreláthatóság kapcsán a klasszikus disszociatív kikötésnél elmondottak megfelelően irányadók.

536. Amennyiben a tág disszociatív kikötéseket tágan értelmezzük *(univerzális prorogáció),* akkor nem zárható ki, hogy a kötelezettnek olyan bíróság előtt kell pereskednie, mely egyébként semmilyen egyéb joghatósági ok alapján nem rendelkezne joghatósággal a jogvitára. Ez esetben a joghatósági kikötés a kötelezett számára nem csökkenti, hanem adott esetben növelheti a „joghatósági kockázatot". Állásponton szerint a joghatósági kikötés alapvető funkciója, az előreláthatóság ez esetben sérül, így az ilyen kikötés nem felel meg a meghatározottság követelményének a brüsszeli-luganói rezsim alapján.

7.1.4.4. Szűk disszociatív kikötések

537. A szűk disszociatív kikötések tökéletesen teljesítik az előreláthatóság követelményét, mivel itt a kedvezményezett előre konkrétan meghatározott vagy meghatározható bíróság előtt indíthat eljárást a kötelezett ellen. A kötelezett előre számolhat azzal, hogy milyen bíróságok előtt kell majd védekeznie, így nem érheti semmilyen meglepetés. Fentiek alapján a szűk disszociatív kikötések vonatkozásában a brüsszeli-luganói rezsim alapján teljesül a meghatározottság követelménye.

7.1.4.5. Magyar jog

538. Figyelemmel arra, hogy az Nmjtv. szabályozásánál a jogalkotó a Brüsszel Ia Rendelet szabályozását tekintette modellnek, a jelen fejezet megállapításai a joghatósági kikötések meghatározottsága kérdésében megfelelően irányadók az autonóm magyar jog vonatkozásában is.

7.2. Választottbírósági megállapodások

7.2.1. Aszimmetria mint látszólagos és valóságos probléma

539. A meghatározottság követelménye a választottbírósági kikötésekre irányadó szupranacionális jogforrások alapján érvényesül egyrészt a jogviszony kapcsán, másrészt a választottbírósági alávetés vonatkozásában. A meghatározottság követelménye kapcsán az aszimmetrikus választottbírósági kikötések körében két probléma merülhet fel, attól függően, hogy egyoldalú rendes bírósági vagy egyoldalú választottbírósági kikötésről van-e szó.

7.2.1.1. Egyoldalú választottbírósági kikötések – látszólagos probléma

540. Egyoldalú választottbírósági kikötések *(unilateral arbitration clause)* esetében a kedvezményezett az őt megillető alakító jognál fogva a jogvitát egyoldalúan választottbírósági útra utalhatja, míg a kötelezettet ilyen jog nem illeti meg. Az egyoldalú választottbírósági kikötések esetében az aszimmetrikus jelleg által okozott probléma csak látszólagos. Ebben az esetben a kedvezményezett az alakító jog gyakorlásával hozza létre a felek közötti választottbírósági megállapodást. Ilyenkor az alapvető kérdés az, hogy kellően meghatározott-e a felek választottbírósági alávetése. Meg lehet-e határozni, hogy a felek mely választottbíróság eljárásának vetették alá jogvitáikat, vagy milyen eljárásrend szerinti választottbíráskodásban állapodtak meg? E kérdések nincsenek összefüggésben a választottbírósági kikötés aszimmetrikus jellegével. Egy választottbírósági alávetés híján lehet a kellő meghatározottságnak akár szimmetrikus, akár aszimmetrikus választottbírósági megállapodások esetében. Emiatt az egyoldalú választottbírósági kikötések

meghatározottsága kapcsán az aszimmetria kérdése önmagában nem releváns. Amennyiben ugyanis a választottbírósági alávetés nem kellően meghatározott, akkor önmagában emiatt, és nem az aszimmetrikus jelleg miatt kerül sor a kikötés kikényszerítésének elmaradására.

7.2.1.2. Egyoldalú rendes bírósági kikötések – valóságos probléma

541. Egyoldalú rendes bíróság kikötés *(unilateral litigation clause)* esetén a felek választottbírósági megállapodást kötnek, azonban a kedvezményezett az őt megillető alakító jognál fogva a jogvitát – vagy a jogviták bizonyos körét – jogosult a rendes bíróságok elé vinni. Egyoldalú rendes bírósági kikötés esetén az aszimmetrikus jelleg által okozott probléma azt a kérdést veti fel, hogy *mennyiben meghatározott a felek választottbírósági alávetése*, ha az egyik fél mégis jogosult a rendes bíróságok elé vinni a jogvitát? Ez a kérdés visszavezet arra az alapvető problémára, hogy a választottbírósági szerződésnek *mennyiben fogalmi eleme a rendes bíróságok hatáskörének kizárása*? Erre tekintettel az alábbiakban először a választottbírósági alávetés kizárólagosságának kérdéskörét elemezzük.

7.2.2. Választottbírósági alávetés kizárólagossága

7.2.2.1. New York-i Egyezmény

542. A New York-i Egyezmény II. Cikk (1) bekezdése a felek azon megállapodásáról rendelkezik, mely alapján jogvitáikat választottbíráskodásnak vetik alá, azonban arról hallgat, hogy ezen alávetésnek kizárólagosnak kell-e lennie vagy sem, azaz, hogy a feleknek a választottbírósági megállapodás megkötésének időpontjában kötelezően ki kell-e zárniuk az állami bíróságok előtti vitarendezést. A választottbírósági kikötés kizárólagossága az Egyezmény II. Cikk (3) bekezdéséből – mely szerint a rendes bíróságoknak, erre irányuló kérelem alapján választottbírósági útra kell utasítaniuk a választottbírósági megállapodás ellenére peres eljárást kezdeményező felet – akár indirekt módon következhetne is. Azonban a jogirodalom többségi álláspontja szerint az Egyezmény szerint a nem kizárólagos választottbírósági megállapodás megkötése megengedett.

543. Több német szerző szerint az Egyezmény alapján a felek köthetnek opcionális, illetve nem kötelező választottbírósági megállapodást, mely alapján megilleti őket a választási jog a választottbírósági és rendes bírósági vitarendezés között. Ilyen esetben a választottbírósági alávetés feltételes, és a választottbírósági megállapodás a választási jog gyakorlásával perfektuálódik, mely következtében a választottbíráskodás és annak eredménye a felek számára kötelező lesz.[47] *Schack* általában megengedhetőnek tartja az egyik vagy mindkét fél számára a választottbíráskodás vagy az állami bíróságok közötti választást lehetővé tévő kikötéseket.[48] Schütze szintén azon az álláspontón van, hogy a választottbíróság hatásköre akár kizárólagos, akár fakultatív lehet.[49] *Wolff* kiemeli, hogy jóllehet az Egyezmény II. Cikke alapján a nem kizárólagos kikötés megengedett, annak érvényességét a választottbírósági megállapodásra irányadó nemzeti jog alapján kell megítélni. [50]

544. *Roth* – több német szerző álláspontját idézve – az Egyezmény II. Cikke körében hangsúlyozza, hogy a választottbírósági megállapodással a feleknek lehetősége van a jogvitákat mennyiségi értelemben felosztani a választottbíróság, illetve az állami bíróságok

[47] Wolff ekörben hivatkozik Hausmann és Schlosser álláspontjára is. Wolff 113.
[48] Schack 493.
[49] Schütze – Thümmel 2.
[50] Wolff 113.

között *(quantitative Aufteilung)*. Így a felek köthetnek olyan választottbírósági megállapodást, mely alapján a választottbíróság jogosult dönteni a követelés jogalapjáról, majd ezt követően az állami bíróság – a választottbírósági ítéletre figyelemmel – jogosult dönteni a követelés összegszerűségről. Ugyanakkor nem megengedhető a jogviták minőségi felosztása (*qualitative Aufteilung*), mely alapján a választottbíróságnak és az állami bíróságnak ugyanabban a kérdésben kellene döntenie. Roth szerint szintén lehetséges fakultatív választottbírósági megállapodás megkötése (*fakultative Schiedsvereinbarung),* mely alapján jogvita esetén mindkét vagy az egyik felet megilleti a választás, hogy a választottbírósághoz, illetve az állami bírósághoz forduljon.[51]

545. *Seraglini és Ortscheidt* szerint a választottbírósági alávetésnek nem kell kölcsönösnek és egyenlőnek lennie, így álláspontjuk szerint általánosságban megengedett az opcionális választottbírósági megállapodás, mely mindkét fél vagy az egyik fél számára megengedi, hogy jogvita esetén válasszon a választottbíróság és a rendes bíróság között.[52] *Lew – Mistelis – Kröll* szerint a választottbírósági megállapodásnak ki kell fejeznie, hogy a felek szándéka a rendes bíróságokhoz való fordulás helyett választottbíráskodásra irányul, ugyanakkor mégis lehetőséget látnak arra, hogy a választottbírósági megállapodás mindkét vagy az egyik fél számára lehetővé tegye az állami bíróságokhoz való fordulást. Ennek indokát abban látják, hogy az állami bírósághoz fordulás lehetővé teszi, hogy a fél egyértelműen igazolt követelések esetében ún. sommás ítéletet *(summary judgment)* kérjen, és elkerülje, hogy a másik rosszhiszemű fél a választottbírósági eljárást időhúzásra használja. Ugyanakkor amennyiben ez a lehetőség csak az egyik felet illeti meg, felvetik, hogy ez bizonyos jogrendszerekben a választottbírósági megállapodás kikényszeríthetetlenségét okozhatja.[53]

7.2.2.2. Magyar joggyakorlat

546. Alapvető kérdésként merül fel, hogy a hatályos magyar jog alapján a rendes bírósági út kizárása szükségszerű fogalmi eleme-e a választottbírósági megállapodásnak, vagy a felek köthetnek nem kizárólagos választottbírósági szerződést is. [54] A kortárs bírói gyakorlat vegyes képet mutat a választottbírósági kikötés kizárólagossága kapcsán.

547. A Kúria 3/2013. sz. Polgári Jogegységi Határozata megállapította, hogy fogyasztói szerződésben az általános szerződési feltételen, vagy egyedileg meg nem tárgyalt feltételen alapuló választottbírósági kikötés tisztességtelen. A Kúria jogegységi határozatában választottbírósági kikötés kizárólagosságát a rVbt. 3. § (1) bekezdéséből vezette le, és álláspontja szerint éppen amiatt tisztességtelen az ilyen kikötés fogyasztói szerződésben, mert elzárja a fogyasztót a rendes bírói úttól, és ezáltal korlátozza igényérvényesítési lehetőségeit.[55]

548. A fentiekkel összhangban több ítélőtáblai döntés a választottbírósági szerződés szükséges elemének tekintette a rendes bírói út kizárását. A Fővárosi Ítélőtábla egy 2005. évben közzétett döntésének alapjául szolgáló ügyben a felek választottbíráskodásban állapodtak meg, azonban 100.000 Euro összeghatárt el nem érő ügyekben lehetővé tették a

[51] Roth 368.
[52] Seraglini - Ortscheidt 21-22.
[53] Lew – Mistelis – Kröll 168.
[54] Bár normatív ereje nincs, említést érdemel a Magyar Kereskedelmi-, és Iparkamara Kamara mellett működő Állandó Választottbíróság Eljárási Szabályzata, mely a választottbírósági szerződés fogalmi elemének tekinti a rendes bírói út kizárását. Ld. MKIK VB Eljárási Szabályzat I. Általános Szabályok alatt a „választottbírósági szerződés" fogalmát.
[55] Kúria 3/2013. sz. Polgári Jogegységi Határozat IV. pont.

rendes bírósági utat és a választottbíráskodást is, utóbbit akkor, amennyiben mindkét fél erre irányuló szándékát 2 (kettő) héten belül kinyilvánítja. A kikötés az alábbiak szerint rendelkezett:

> „(…) amennyiben bíróságon kívüli megegyezés nem jön létre, a szerződéses partnerek – amennyiben jelen szerződésben egyes esetekre eltérő rendelkezés nem került előírásra – megállapodnak abban, hogy a Magyar Ipari és Kereskedelmi Kamaránál lévő állandó választottbíróságot fogadják el illetékesnek. ...Amennyiben a vitatott érték 100.000 Euro alatt van, akkor a fentiektől eltérően közönséges bíróságot is igénybe lehet venni, vagy pedig mindkét fél kinyilvánítja a felszólítást követő két héten belül, hogy ebben az eljárásban is a választottbírósági megegyezéshez tartják magukat. ... Az illetékes bíróság/választottbíróság székhelye Budapest.(…)”

549. A másodfokú bíróság előre bocsátva, hogy választottbírósági kikötés a felek arra irányuló akaratát jelenti, hogy a rendes bíróság eljárását mellőzzék, a fenti kikötést értelmezve arra jutott, hogy az említett összeghatár feletti jogviták kapcsán létrejött a felek között választottbírósági megállapodás, azonban az összeghathatár alatti jogviták kapcsán nem, mert ahhoz további jognyilatkozatra lett volna szükség, melyre nem merült fel peradat.[56] A fenti döntés alapján úgy tűnik, hogy a bíróság az említett összeghatár alatti ügyek vonatkozásában a felek rendelkezését csak előszerződésnek tekintette, mellyel a rendes bírói út még nem került kizárásra.

550. A Fővárosi Ítélőtábla egy 2013. évben közétett döntése alapjául szolgáló ügyben a felek jogvitáikra a Pénz- és Tőkepiaci Állandó Választottbíróság kizárólagos illetékességét kötöttek ki, azonban a kikötés pénzkövetelés érvényesítésére megengedte a feleknek a fizetési meghagyásos eljárást és ennek perré alakulása esetére rendes bíróságok illetékességét kötötte ki a jogvitára. A másodfokú bíróság álláspontja szerint a rVbt. 3. § (1) bekezdésének és 5. § (1) bekezdésének kógens rendelkezései értelmében a felek ilyen kikötése nem minősül választottbírósági szerződésnek, mivel *„pénzkövetelési igények tekintetében a felek (…) nem kívánták kizárni a jogvita rendes bírósági eljárás keretében történő rendezését”.*[57] Ugyanerre a következtetésre jutott a Fővárosi Ítélőtábla két további ügyben.[58]

551. A fentiekkel ellentétes álláspontra helyezkedett a Kúria egy választottbírósági ítélet érvénytelenítési ügyben 2015. évben hozott ítéletében. A perbeli ügyben a felek nem kizárólagos választottbírósági kikötéssel éltek, és a választottbírósági alperes a fentebb említett jogegységi határozatra, illetve ítélőtáblai határozatokra való hivatkozással kérte a választottbírósági ítélet érvénytelenítését.[59] A perbeli kikötés az alábbiak szerint rendelkezett:

> (…) bármely vita eldöntésére, amely a Szerződésből, vagy azzal összefüggésben, annak megszegésével, megszűnésével, érvényességével, vagy értelmezésével kapcsolatban keletkezik, más magyar bíróságok illetékességének kizárása nélkül, a felek alávetik magukat a Magyar Kereskedelmi és Iparkamara mellett szervezett Állandó Választottbíróság, Budapest döntésének azzal, hogy a Választottbíróság a saját szabályzata szerint jár el. Az eljáró választottbíró száma, egy”.

[56] BDT2005. 1207. (Fővárosi Ítélőtábla 3. Pf. 20 473/2005/1.)
[57] BDT2013. 3028. (Fővárosi Ítélőtábla 5. Pf. 20.602/2012/3.)
[58] Ld. az 5.Pf. 21.847/2013/4. számú és az 5.Pf. 21.794/2013/3. számú végzéseket, melyeket Murányi Katalin idézi (Ld. Murányi - a rVbt. 3. §-ához kapcsolódó kommentár részt.)
[59] Kúria Gfv. VII. 30.187/2015/4. számú ítélete.

552. A Kúria azonban elutasította a keresetet, hangsúlyozva, hogy a perbeli kikötés „tartalma szerint a Választottbíróság eljárásának a fél választásától függő kikötését jelenti", ez azonban nem értelmezhető akként, hogy az ellenérdekű fél beleegyezésétől függene a választottbírósági eljárás megindítása. A Kúria szerint az ilyen kikötés az igényt érvényesítő fél választására bízza, hogy rendes bíróság előtt, vagy választottbíróság előtt érvényesíti az igényét, melyet a rVbt. 3. § (1) bekezdése, illetve 5. § (1) bekezdése nem tilt, és a 3/2013. PJE határozatból sem vonható le ilyen következtetés. A Kúria álláspontja szerint a szerződéses jogviszony alanyai – a szerződéses szabadságukkal élve – vagylagosan is kiköthetik a választottbíróság eljárását, mely esetben a szerződésből eredő igény érvényesítőjét választási jog illeti meg, hogy nemcsak a rendes bíróság előtt, hanem választottbíróság előtt is érvényesítheti az igényét, s azt az ellenérdekű fél jogszerűen nem kifogásolhatja. Végül a Kúria szerint az ilyen kikötés nem sérti a rPp. 41. § (1) és (3) bekezdését, amely kizárólag a felek jogvitájának rendes bíróság előtt történő érvényesítése esetére tartalmazza az alávetéses illetékesség szabályait, a perbeli esetben azonban a felek a rendes bírósági út, illetve a választottbíróság előtt történő igényérvényesítés lehetőségéről és annak szabályairól állapodtak meg.[60]

7.2.2.3. Magyar jogtudomány

553. A választottbírósági szerződés kizárólagosságának kérdése már egy évszázada is megosztotta a hazai jogtudományt. A II. világháború előtti időszakban a jogtudományban uralkodó álláspont szerint a választottbírósági szerződés következménye a rendes perút kizárása volt.[61] A rendes bírósági út kizárásából *értelemszerűen a választottbírósági kikötés kizárólagosságának követelménye adódott*. *Fabinyi* szerint figyelemmel arra, hogy a választottbíróság a rendes bíróság helyébe lép, érvénytelen a kikötés, mely a felperes választására bízza, hogy akár a választottbíróság, akár a rendes bíróság elé vihesse az ügyét.[62] Ezzel szemben *Kovács* szerint *megengedett volt az olyan nem kizárólagos kikötés*, mely alapján a felperes jogosult választani a rendes bíróság vagy a választottbíróság között. *Kovács* szerint választottbírósági kikötés esetén ugyanis – szemben az illetékességi kikötéssel, mely meghatározott bíróságra van korlátozva, és a tőzsdebírósági kikötéssel, melynek kifejezettnek kell lennie – *az alávetés nincs meghatározott bíróságra korlátozva*.[63] *Újlaki* szerint szintén érvényes volt a nem kizárólagos (vagylagos) választottbírósági kikötés, mely alapján két választottbíróság közül lehet választani.[64]

554. A rendszerváltás előtti jogirodalomból említést érdemel *Mádl,* aki szerint általános tétel, hogy a választottbírósági megállapodás kizárja a rendes bíróságok hatáskörét. Mádl szerint az Nmjtvr. 62. § (2) bekezdésének felvezetése („ha a kikötés kizárólagos joghatóság kikötésére irányuló") „túlbiztosítás" volt, mivel álláspontja szerint általános tétel, hogy választottbírósági vagy más joghatóság kikötés esetén más fórum nem járhat el, akkor sem,

---

[60] Ld. az ítélet 21-22. pontjait
[61] Fabinyi 37. Újlaki 10.
[62] Fabinyi – megjegyezve, hogy tisztában van álláspontja vitatott voltával – úgy érvelt, hogy *„(…) A Pp. nem definiálja a választott bírósági szerződést, de rendelkezéseiből nyilvánvaló, hogy annak lényeges tartalma az a megállapodás, hogy a felek a magánjogi vitás ügyet egy vagy több választott bírónak (Pp. 768. §.) kizárólagos „e l döntésére " (Pp. 780. §.) bízzák, és ezzel a rendes polgári perútat az illető ügyben kizárják. A választott bíróság tehát a rendes állami bíróság helyébe lép, miért is érvénytelennek tartom az olyan megállapodást, amely a felperes választására bízza, hogy akár választott, akár pedig rendes bíróság elé vihesse az ügyet. Ez azonban vitás. (…)."* Pp. Kommentár (Fabinyi) 234.
[63] Kovács 1411.
[64] Újlaki in JK 60. Újlaki 234.

ha a „kizárólagos” kitétel nem szerepel a kikötésben. Álláspontjának alátámasztására egyrészt a rPp. 360. § (3) bekezdését hívja segítségül, mely alapján választottbírósági szerződés esetén más eljárásnak nem volt helye, másrészt nemzetközi egyezményekre, különösen a Moszkvai Egyezmény I. Cikkére utal, mely a KGST-n belül bizonyos ügyekben kötelezővé tette a választottbíráskodást, kifejezetten kizárva az állami bíróságok hatáskörét. [65]

555. A választottbírósági szerződés *kizárólagosságának kérdése a kortárs jogtudományt is megosztja. Benke* szerint a választottbírósági szerződés érvényességi kelléke a felek egyértelmű nyilatkozata, amelyben kijelentik, hogy vitáikat választottbíróság elé viszik. Álláspontja szerint a kikötés lényege a bírói út kizárása, ennek hiányában a kikötés nem egyértelmű és érvénytelen.[66] *Bauer* szerint a választottbíráskodásnak lényegi eleme, hogy azzal a felek kizárják a rendes bírósági vitarendezést, álláspontja szerint a választottbírósági kikötés a rVbt. hatálybalépését követően külön kikötés nélkül is kizárólagos, sőt a törvény kógens rendelkezései nem is tették lehetővé nem kizárólagos választottbírósági szerződés megkötését. Bauer álláspontját a rVbt. 8. §-ára, 61. §-ára, valamint a rPp. 130. § (1) bek. a) pontjára alapozza.[67] *Bencsik* szintén a választottbírósági megállapodás alapvető jellemzőjének tekinti az állami bíróság útján történő igényérvényesítés kizárását.[68]

556. Ezzel szemben *Murányi* a korábbi bírói gyakorlatot helytelennek tartva és a Kúria 2015. évi döntésével egyetértve a feleket megillető szerződéses szabadság alapján lehetségesnek tartja a nem kizárólagos választottbírósági kikötést.[69] *Nagy* szintén helyteleníti a nem kizárólagos választottbírósági kikötéseket elutasító korábbi hazai bírói gyakorlatot, mely álláspontja szerint összeegyeztethetetlen a nemzetközi gyakorlattal, valamint a felek magánautonómiájával, mely a választottbíráskodás alappilére, egyúttal reményét fejezi ki, hogy a Vbt. 8. § (1) bekezdése alapján kedvező fordulat áll be.[70] *Timár* szintén az utóbbi álláspontot osztja, és kiemeli egyrészt, hogy a kizárólagosság a választottbírósági szerződés Vbt. szerinti definíciójából nem vezethető le, másrészt álláspontja szerint a törvény „állami bírósági peres eljárás helyett” fordulata helyesen objektív arbitrabilitási szabályként értelmezendő, harmadrészt utal arra, hogy a nem kizárólagos választottbírósági kikötések a megelőzés elvével a magyar jogrendszerben kezelhetők.[71]

557. Álláspontom szerint azok a nézetek helyesek, melyek szerint a hatályos magyar jog alapján lehetőség van nem kizárólagos választottbírósági megállapodás megkötésére, figyelemmel arra, hogy a klasszikus jogértelmezési módszerek ezt a következtetést támasztják alá.

558. A *történeti és rendszertani értelmezés* alapján megállapítható, hogy 1994-ig kettős szabályozás volt érvényben: míg a rPp. és bírói gyakorlata a választottbírósági szerződés szükségszerű fogalmi elemének tekintette a rendes bírósági út kizárását, addig nemzetközi gazdasági szerződésből eredő jogvitákban az Nmjtvr. 1979-től már kifejezetten megengedte

[65] Mádl – Vékás (1981) 371-372.
[66] Benke B.1.2) pont.
[67] Bauer in JK 490. A rVbt. 8. §-ának a Vbt. 9. §-a felel meg, a rVbt. 61. §-ának pedig a Vbt. 2. §-a. Kiemelést érdemel, hogy a Pp. 176. § (1) bek. b) pontja a jogszabály hatálybalépését megelőzően hivatalból észlelendő keresetlevél visszautasítási okként szabályozta, amennyiben az igény elbírálása választottbírósági hatáskörbe tartozik. Végül a Pp. hatálybalépése előtt a 2017. évi CXXXVI. törvény 96. § g) pontja e szabályt eltörölte.
[68] Bencsik 458.
[69] Murányi in Pp. Kommentár (Petrik) – ld. a rVbt. 3. §-ához kapcsolódó kommentárt.
[70] Nagy 327.
[71] Timár 99.

a nem kizárólagos nemzetközi választottbírósági kikötéseket.[72] A rVbt. 1994-ben a választottbírósági szerződés fogalma kapcsán a Modelltörvény szabályozását vette át, mely - jóllehet hallgat a választottbírósági szerződés kizárólagos, illetve nem kizárólagos jellegéről - azonban egy lényeges ponton eltért a Modelltörvénytől: az eljárásjogi hatás kapcsán *fenntartotta a választottbírósági megállapodás rPp. által bevezetett abszolút perakadály jellegét*. Amennyiben a választottbírósági szerződésnek az az alapvető eljárásjogi hatása, hogy a rendes bíróságnak hivatalból meg kell szüntetnie a pert, ebből nyilvánvalóan adódik az a következtetés, hogy a választottbírósági szerződés alapvető fogalmi eleme a rendes bírósági perút kizárása, Bauer érvelésének éppen ezen szabályozás alkotja a sarokkövét.

559. Ugyanakkor 2018. január 1. napjától a helyzet alapvetően megváltozott, mert a Vbt. és a Pp. szakított azzal a megközelítéssel, hogy a választottbírósági szerződés abszolút perakadálynak minősül, így a hatályos szabályozás alapján – a Modelltörvény idevágó szabályával egyezően – a választottbírósági szerződés léte csak akkor zárja ki a rendes bírósági utat, amennyiben arra az állami bíró előtt az alperes kifejezetten hivatkozik *(relatív perakadály*).[73] A Vbt. 6. §-a akként rendelkezik, hogy a törvény hatálya alá tartozó ügyekben a rendes bíróság csak akkor járhat el, amennyiben azt a Vbt. lehetővé teszi. A Vbt. 8. § (1) bekezdése alapján, amennyiben a választottbírósági szerződés tárgyát képező ügyben indítottak rendes bírósági eljárást, a *bíróság az alperes kérelmére megszünteti* a pert. E jogszabályi helyek egyértelműen arról tanúskodnak, hogy a jogalkotó végső soron a felekre bízza, hogy választottbírósági megállapodás léte esetén lehet-e helye rendes bírósági eljárásnak az annak hatálya alá tartozó jogvita tárgyában. Így a választottbírósági megállapodás léte még önmagában nem zárja ki a rendes bírósági utat, ebből pedig a *nem kizárólagos választottbírósági megállapodás megkötésének a lehetősége kétségtelenül adódik*.

560. Ami a *törvény nyelvtani értelmezését* illeti, a Vbt. választottbírósági szerződés fogalmát megadó 8. § (1) bekezdése konkrétan meghatározott vita vagy viták választottbíráskodásnak való alávetéséről rendelkezik *(választottbírósági alávetés)*. A Vbt. 3. § (1) bek. 1. pontjában lévő értelmező rendelkezés alapján a választottbíráskodásnak ugyan fogalmi eleme, hogy azt a felek kereskedelmi jogvitákban az „állami bíróságok helyett" veszik igénybe, ebből azonban nem következik szükségszerűen a rendes bírósági út egyidejű kizárása, hiszen az a kérdés, hogy a felek *milyen feltételekkel és mennyiben akarják a rendes bíróságok helyett jogvitájukat a választottbírók elé vinni, egyedül a választottbírósági alávetés tartalmától függ*, melyet a felek az őket megillető autonómia alapján jogosultak szabadon formálni.

561. A fenti gondolatmenetet a *logikai értelmezéssel* folytatva, és a választottbírósági alávetés kapcsán az *argumentum a maiore ad minus* elvét alkalmazva az alábbi következtetés adódik: amennyiben a Vbt. a felek számára lehetőséget ad arra, hogy választottbírósági alávetésük révén jogvitájuk rendezéséből *az állami bíróságokat teljesen kizárják*, akkor ebben a jogosultságban szükségszerűen *az a kevesebb jog is benne foglaltatik, hogy a rendes bírósági perutat ne teljesen, hanem csak részlegesen, illetve bizonyos feltételektől függően zárják ki*. A feleken múlik, hogy a részleges, illetve feltételes kizárás szabályait miként tudják úgy kidolgozni, hogy az a majdani jogalkalmazó számára alkalmazható legyen.

---

[72] Ld. a rPp. 360. § (3) bekezdését, mely választottbírósági szerződés esetén minden más eljárást kifejezetten kizárt és amely a rVbt. hatálybalépéséig, 1994. december 13. napjáig volt hatályos. Ld. az Nmjtvr. 62. § (2) bekezdését.

[73] Ld. a Vbt. 9. § (1) bekezdését és a Pp. 176. § (1) bek b) pontját a 2017. évi CXXXVI. Törvény 96. § g) pontjával módosított formájában 2018. január 1. napjától.

562. Végül a jogalkotói *cél szerinti (teleologikus) értelmezés* kapcsán nem hagyható figyelmen kívül az a deklarált jogalkotói szándék, hogy a hazai jogalkotás az UNCITRAL Modelltörvényt kövesse.[74] A Modelltörvény *pro-arbitration* szellemiségével pedig az az értelmezés áll összhangban, hogy amennyiben a felek a választottbíráskodás és a rendes bírósági vitarendezés közötti választást mindkét, vagy akár egyik fél részére biztosítják, akkor a felek megállapodását választottbírósági megállapodásnak kell elismerni.[75] Fentiek alapján véleményem szerint a hazai jog hatályos rendelkezései lehetővé teszik a felek számára a nem kizárólagos választottbírósági megállapodás megkötését.

7.2.3. Választottbírósági alávetés meghatározottsága

7.2.3.1. New York-i Egyezmény

563. A New York-i Egyezmény által kifejezetten nem szabályozott kérdés, hogy a meghatározottságnak mennyiben kell érvényesülnie a választottbírósági alávetés kérdésében. *Czernich* szerint a választottbírósági kikötésből ki kell tűnnie, hogy a felek akarata arra irányul, hogy jogvitáikat a választottbíróság döntse el, azonban az Egyezmény II. Cikk (1) bekezdése nem támaszt túl magas követelményeket, így amennyiben a kikötés a „választottbíróság" kifejezést tartalmazza, és egy választottbíráskodási helyet megjelöl, az már elegendő.[76] *Wolff* szerint azonban a választottbíróság kifejezés használata nem szükséges, amennyiben egyértelműen kitűnik, hogy a felek a jogvitát véglegesen és kötelező jelleggel az állami bíróság helyett magánbíróság által kívánják rendezni.[77] *Roth* szerint a választottbíróság kifejezés nem szükséges eleme a kikötésnek, azonban amennyiben a kikötés megjelöl egy választottbíróságot, annak meghatározhatónak kell lennie. Amennyiben a kikötés alapján kétségtelenül nem határozható meg a hatáskörrel rendelkező választottbíróság, mert például több választottbíróság is szóba jöhet, akkor álláspontja szerint a kikötés semmis, kivéve amennyiben a felek kifejezetten választási jogban állapodtak meg, mely alapján több választottbíróság közül lehet választani *(Wahlrecht)*.[78]

564. Több szerző a „patologikus választottbírósági kikötések" *(pathologic arbitation agreements)* fogalma alatt tárgyal olyan kikötéseket, melyeknél a meghatározottság követelménye azért nem teljesül, mert a felek nem kizárólagosan állapodtak meg választottbírósági vitarendezésben. Így *Gaillard* szerint választottbírósági megállapodás létrejöttéhez szükséges a felek hozzájárulása (*consent*), hogy bizonyos jogvitákat választottbíráskodásra utaljanak, e hozzájárulásnak pedig bizonyos fokú meghatározottsággal kell bírnia *(degree of certainty)*. *Gaillard* a hozzájárulás meghatározottsága kapcsán a patologikus kikötések körében tárgyalja az opcionális kikötéseket, melyek alapján a felek választhatnak a választottbírósági és rendes bírósági vitarendezés között. Álláspontja szerint amennyiben az opció mindkét fél számára rendelkezésre áll, a kikötés patologikus, mivel az egyik fél a választottbírósághoz, a másik a rendes bírósághoz fordulhat, mely esetben feloldhatatlan konfliktus áll elő. *Gaillard* az egyik fél számára választást biztosító

[74] Ld. a T/15361. sz. törvényjavaslat általános indokolás 2. pontját.
[75] Bantekas – Ortolani 77-78.
[76] Czernich 15.
[77] Wolff 112.
[78] Roth 368.

aszimmetrikus kikötéseket nem tekinti patologikusnak, ugyanakkor felveti az ilyen kikötés érvényességének kérdését a felek közötti egyenlőség hiánya miatt.[79]

565. *Lew – Mistelis – Kröll* szerint patologikusak lehetnek azok a választottbírósági kikötések, melyek megengedő nyelvet használnak, pusztán egy opciót biztosítva a feleknek a választottbíráskodásra. Amennyiben a felek választhatnak a rendes bírósághoz fordulás és választottbíráskodás között, álláspontjuk szerint nem kellően meghatározott választottbírósági kikötésről van szó, mely érvénytelen.[80]

566. *Born* a patologikus választottbírósági kikötések egy példájaként említi az opcionális *(optional arbitration agreements)* kikötéseket, megjegyezve, hogy ezt a témakört többen a választottbírósági kikötés létrejötte körében tárgyalják, álláspontja szerint azonban helyesebb a kikötés anyagi érvényességével kapcsolatos kérdésként minősíteni.[81] Álláspontja szerint az opcionális kikötés megjelölés nem kellően pontos, mivel elvileg minden választottbírósági kikötés „opcionális" annyiban, hogy mindkét félnek „opciója" van arra, hogy választottbírósági eljárást kezdjen, vagy ettől tartózkodjon, ugyanakkor amikor az egyik fél megkezdeni az eljárást, a másik fél köteles abban részt venni. Véleménye szerint a *„nem kötelező" (non-mandatory) választottbírósági kikötések* kifejezés helyesebb azon kikötések leírására, melyek mindkét fél számára lehetővé teszik, hogy jogvita felmerülését követően döntsön arról, hogy azt választottbíráskodás útján kívánja rendezni, melyre akkor kerül sor – egy új választottbírósági megállapodás megkötésével – amennyiben abban mindkét fél egyetért.[82] Born mindenesetre egyetért azon bíróságokkal, amelyek opcionális kikötéseket úgy értelmeztek, hogy az alapján bármelyik fél jogosult választottbíráskodást kezdeményezni, mely a másik felet is köti.[83] Ami az egyoldalúan gyakorolható aszimmetrikus opciót illeti, Born szerint ez a választottbírósági megállapodás anyagi érvényessége körébe tartozó kérdés.[84]

7.2.3.2. Magyar jog

567. A hazai jogirodalom megköveteli, hogy meghatározott vagy legalább meghatározható legyen az a választottbíróság, mely jogosult és köteles a felek jogvitáját eldönteni. *Murányi* szerint a választottbírósági megállapodás érvényességének feltétele, hogy abból megállapítható legyen, hogy a felek eseti vagy állandó választottbíróság, az utóbbi esetben pedig konkrétan melyik állandó választottbíróság eljárásában állapodtak meg.[85] Amennyiben a felek önmagában választottbíráskodást kötnek ki, az nem minősül érvényes választottbírósági megállapodásnak.[86] *Horváth* szerint a választottbírósági szerződésnek minden vonatkozásban egyértelműnek kell lennie, így megállapítható kell legyen, hogy a felek intézményes vagy *ad hoc* választottbíráskodás kötnek-e ki, egyértelműen meg kell nevezni az eljáró fórumot és adott esetben azt is meg kell jelölni, hogy a felek a rendes bíróságoknak milyen szerepkört szánnak.[87] A hazai bírói gyakorlat alapján az a választottbírósági kikötés,

---

[79] Fouchard – Gaillard – Goldman 268.
[80] Lew – Mistelis – Kröll 154-155.
[81] Born 811. Born a patologikus választottbírósági kikötések körében tárgyalja a) azon kikötéseket melyeknél a felek nem állapodtak meg az alapvető feltételekben; b) a határozatlan, illetve bizonytalan kikötéseket; c) a nem létező választottbírósági intézményekre, illetve eljárási szabályzatokra utaló kikötéseket; d) az önellentmondó kikötéseket; e) az opcionális kikötéseket.
[82] Born 846.
[83] Born 850.
[84] Born 907. 932.
[85] Murányi - a rVbt. 3. §-hoz fűzött kommentár rész.
[86] Okányi 2877.
[87] Horváth (2015) 80-82.

DOI: 10.15774/PPKE.JAK.2024.006

mely szerint a felek *„(…) az esetleges jogviták rendezésére választottbíróság kizárólagos jogát tartották fenn (…)”* érvénytelennek, illetve betarthatatlannak minősül.[88]

568. A fenti álláspontokkal alapvetően egyet értve, véleményem szerint, amennyiben a felek által kikötött választottbíróság nem beazonosítható, vagy a felek által a választottbíróságnak, illetve a rendes bíróságnak szánt szerepkör ellentmondásos, vagy nem megengedhető, akkor nem érvénytelen, hanem betarthatatlan választottbírósági szerződéssel állunk szemben. Ugyanakkor a választottbírósági megállapodás kizárólagosságának és meghatározottságának kérdése két eltérő problémakör. Ahogy a fentiekben már részletesen kifejtettem, az állami bírósági út kizárása nem szükségszerű eleme a választottbírósági megállapodásnak, emiatt a Vbt. alapján érvényesen köthető nem kizárólagos választottbírósági megállapodás is. Ugyanakkor kellő meghatározottság hiányában betarthatatlan lehet egy kizárólagos és nem kizárólagos választottbírósági kikötés is.

7.3. Összegzés – Aszimmetria és meghatározottság

569. A jelen fejezetben azt a kérdést vizsgáltuk, hogy a fórumválasztás meghatározottságának követelménye mennyiben korlátozza a feleket aszimmetrikus joghatósági és választottbírósági megállapodások megkötésében.

7.3.1. Meghatározottság – Aszimmetrikus joghatósági megállapodások

570. Mivel a brüsszeli-luganói rezsim már nem szabályozza kifejezetten az aszimmetrikus joghatósági megállapodásokat, előkérdésként merül fel, hogy az ilyen kikötések egyáltalán a Brüsszel Ia Rendelet, illetve a Luganói Egyezmény hatálya alá tartoznak-e. Mivel a brüsszeli-luganói rezsim szabályozza a kizárólagos és nem kizárólagos joghatósági megállapodásokat, és az aszimmetrikus joghatósági kikötések az uralkodó jogtudományi álláspont alapján ezen a tengelyen leírhatók, illetve értelmezhetők, a Rendelet, illetve Egyezmény hatálya kiterjed az aszimmetrikus joghatósági kikötésekre.

571. Fentiek alapján vizsgálandó, hogy az aszimmetrikus joghatósági kikötések mennyiben felelnek meg a meghatározottság követelményének, melynek a brüsszeli-luganói rezsim alapján nemcsak az alapjogviszony, hanem a kikötött fórum vonatkozásában is teljesülnie kell. Mivel az EU Bíróság gyakorlata alapján a kikötött fórum meghatározottsága teljesül, amennyiben a kikötés tartalmazza azokat az objektív tényezőket, mely alapján az eljáró bíróság az eset egyedi körülményei alapján el tudja dönteni, hogy van-e az adott jogvitára joghatósága, a kikötött fórum vonatkozásában elegendő, amennyiben az objektívan meghatározható. Az objektív meghatározhatóság szükségessége a jogbiztonság és az előreláthatóság elve miatt merül fel, melyek a brüsszeli-luganói rezsim alapját képezik.

572. Az aszimmetrikus joghatósági megállapodások közül a diszkrecionális joghatósági kikötéseknél nem teljesül az objektív meghatározhatóság követelménye, mivel teljes mértékben a kedvezményezett szubjektív döntésére hagyják, hogy mely bíróság előtt indít eljárást. Mindez a kikötés kötelezettje számára oly nagyfokú előreláthatatlanságot, meglepetés faktort eredményez, mely nem egyeztethető össze a joghatósági kikötés alapvető funkciójával ti. a joghatósági kockázat csökkentésével.

[88] Ld. BDT2011. 2399. sz. alatti eseti döntés (Debreceni Ítélőtábla Gf. IV. 30 473/2010/2.)

DOI: 10.15774/PPKE.JAK.2024.006

573. A klasszikus és tág disszociatív joghatósági kikötések a helyes értelmezés szerint nem a világ bármely bíróságának joghatóságát alapozzák meg, hanem csak azon bíróságokét, melyek joghatósági kikötés hiányában egyébként is joghatósággal rendelkeznének. Az első értelmezés ugyanis egy olyan univerzális prorogációt jelentene, mely nem egyeztethető össze a joghatósági kikötések alapvető funkciójával, a joghatósági kockázat csökkentésével. Ezen értelmezést elfogadva a klasszikus és tág disszociatív kikötéseknél is érvényesül az objektív meghatározhatóság és az előreláthatóság követelménye, hiszen a kikötés kötelezettje a jogszabályon alapuló joghatósági okokat ismerheti és azokat az ügy tényállására tudja vonatkoztatni. A szűk disszociatív joghatósági kikötések szintén teljesítik az objektív meghatározhatóság követelményét, mivel ezek esetében a felek a kikötés megfogalmazásával szűkítik a joghatósággal rendelkező bíróságok körét, mely alapján a kötelezett számára előre látható, hogy mely fórumok előtt kell majd pereskednie.

7.3.2. Meghatározottság – Aszimmetrikus választottbírósági megállapodások

574. Az egyoldalú választottbírósági kikötések *(unilateral arbitration clause)* körében az aszimmetrikus jelleg csak látszólagos problémát okoz a kikötés meghatározottságát illetően. Ezen kikötések kapcsán a választottbírósági alávetés meghatározottsága független attól, hogy csak a kedvezményezett jogosult választottbírósági útra terelni a jogvitát. Az aszimmetria az egyoldalú rendes bírósági kikötések *(unilateral litigation clause)* meghatározottsága kapcsán merülhet fel valóságos problémaként, mivel ezek kapcsán a kedvezményezett a választottbírósági alávetés ellenére egyoldalúan jogosult a rendes bíróságok előtt jogvitát kezdeményezni. Mivel egyoldalú rendes bírósági kikötésnél a kedvezményezett egyoldalúan jogosult rendes bírósági útra terelni a jogvitát, ezen kikötések kapcsán a valódi kérdés az, hogy a választottbírósági megállapodásnak a rendes bírósig út kizárása a fogalmi elemét képezi, avagy sem. A nemzetközi jogtudomány többségi álláspontja nemleges választ ad a kérdésre, figyelemmel arra, hogy a felek autonómiája körébe utalja azon kérdés meghatározását, hogy választottbírósági kikötésükkel milyen mértékben és mikor kívánják kizárni a rendes bírósági utat.

575. Álláspontom szerint a hatályos magyar jog szerint a választottbírósági alávetés kizárólagossága nem fogalmi eleme a választottbírósági megállapodásnak. Egyrészt, a 2018. január 1. napjától hatályos szabályozás megszüntette a választottbírósági szerződés abszolút perakadály jellegét és azt *relatív perakadállyá transzformálta*. Másrészt, az a kérdés, hogy a felek milyen feltételekkel és mennyiben akarják a rendes bíróságok helyett jogvitájukat a választottbírók elé vinni, *egyedül a választottbírósági alávetés tartalmától függ*, melyet a felek az őket megillető autonómia alapján jogosultak szabadon formálni. Harmadrészt, amennyiben a Vbt. a felek számára lehetőséget ad arra, hogy választottbírósági alávetésük révén jogvitájuk rendezéséből az állami bíróságokat teljesen kizárják, akkor *ebben a jogosultságban szükségszerűen az a kevesebb jog is benne foglaltatik*, hogy a rendes bírósági perutat ne teljesen, hanem csak részlegesen, illetve bizonyos feltételektől függően zárják ki. A feleken múlik, hogy a részleges, illetve feltételes kizárás szabályait miként tudják úgy kidolgozni, hogy az a majdani jogalkalmazó számára alkalmazható legyen. Negyedrészt, a Modelltörvény *pro-arbitration szellemiségével jobban összeegyeztethető* a nem kizárólagos választottbírósági megállapodások elismerése.

DOI: 10.15774/PPKE.JAK.2024.006

8. SZERZŐDÉSI JOGI KORLÁTOK

576. A jelen fejezetben azt a kérdést vizsgáljuk, hogy mennyiben érvényesülhetnek szerződési jogi korlátok az aszimmetrikus joghatósági és választottbírósági kikötések kapcsán. Az általános szerződési jog szupranacionális egységesítésére irányuló törekvések eddig csak soft-law jogforrások elfogadásához vezettek.[1] Erre tekintettel szerződési jogi korlátok kapcsán a fórumválasztó megállapodásokra irányadó nemzeti jogok bírnak relevanciával. Alapvető kérdés, hogy a nemzetközi fórumválasztó megállapodásokra a nemzeti jog szerződési szabályai alkalmazandók-e, és amennyiben igen, milyen jogcímen, mely nemzeti jog szabályai, milyen terjedelemben alkalmazandók? A kérdést először a joghatósági megállapodások, majd a választottbírósági megállapodások vonatkozásában tárgyaljuk. A fejezet végén a magyar szerződési jogban érvényesülő korlátokat vizsgáljuk meg.

8.1. Joghatósági megállapodások

8.1.1. Brüsszeli-luganói rezsim – nemzeti jog szerepe

577. Először azt a kérdést vizsgáljuk, hogy az irányadó szupranacionális szabályozás a joghatósági megállapodások valamennyi kérdését kizárólagosan szabályozza-e, avagy lehetőséget biztosít a nemzeti szerződési jogi szabályok alkalmazására. Ugyanez a kérdés az autonóm magyar jog kapcsán más jogrendszerek szerződési jogi szabályai vonatkozásában áll fenn.

8.1.1.1. Joghatósági megállapodás létrejötte – kimerítő szupranacionális szabályozás

578. Az EU Bíróság esetjoga szerint a joghatósági megállapodás *az uniós jog autonóm fogalma*, melyet a nemzeti jogtól függetlenül kell értelmezni.[2] A joghatósági megállapodás megkötésének lehetősége a feleket megillető *autonómia* kifejeződése, mely alapján jogvitáikban meghatározhatják, hogy mely bíróság döntsön.[3] A Bíróság esetjoga alapján a joghatósági megállapodás létrejöttéhez szükséges i) egyrészt a felek közötti *tényleges konszenzus (akarategység)* léte, ii) másrészt a brüsszeli rezsim szerinti *formai szabályok megtartása*. Ami a felek közötti konszenzus fennállását illeti, az EU Bíróság esetjoga abba az irányba mutat, hogy ez alapvetően ténykérdés, és a formai követelményekkel célja annak biztosítása hogy a felek közötti konszenzus ténylegesen fennáll.[4] Az EU Bíróság a *Trasporti ügyben*[5] hangsúlyozta, hogy a nemzeti jog a joghatósági megállapodás létrejötte körében az említett két feltétel fennállásán túl további követelményeket nem támaszthat, így ezek szükséges és egyben elégséges feltételei az érvényes joghatósági megállapodás létrejöttének.[6]

---

[1] UNIDROIT Alapelvek, a DFCR és a PECL
[2] Ld. Powell Duffryn ügy ítélet 13. pont.
[3] Anterist ítélet 14. pont; Meeth and Glacetal ítélet 5. pont; Coreck Maritime Ítélet 14. pont; Brüsszel Ia Rendelet (19) preambulumbekezdése
[4] Case 24/76 *Estatis Salotti v RÜWA* ügyben hozott ítélet (1976. december 14.) 7. pont ECLI:EU:C:1976:177.; 25/76 *Galeries Segoura SPRL v Société Rahim Bonakdarian* ügyben hozott ítélet (1976. december 14.) 6. pont ECLI:EU:C:1976:178;
[5] Case C-159/97. sz. *Trasporti Castelletti Spedizioni Internazionali SpA v Hugo Trumpy SpA* ügyben hozott ítélet (1999. március 16.) ECLI:EU:C:1999:142.
[6] A Trasporti ügyben hozott ítélet rendelkező részének 5. pontja az alábbiak szerint rendelkezik: "(…) The choice of court in a jurisdiction clause may be assessed only in the light of considerations connected with the requirements

DOI: 10.15774/PPKE.JAK.2024.006

579. A jogtudomány részéről nincs egyetértés abban kérdésben, hogy a felek közötti konszenzus fennállását tény, illetve jogkérdésként kell-e vizsgálni. *Schack* és *Joseph* – osztva az EU Bíróság fenti megközelítését – alapvetően ténykérdésként tekint a felek közötti konszenzus fennállásának kérdésére,.[7] Mások vitatják a ténykérdés jelleget: *Franzina* szerint alapvetően nem tény, hanem – az anyagi érvényesség körében vizsgálandó – jogkérdés, hogy a felek hozzájárulása megfelelő akaratelhatározást tükröz.[8] *Junker* szerint az akarategység kérdése olyan (elő)kérdéseket vethet fel (pl. akarathibák, képviselet), melyek egységes uniós szabályozás hiányában csak a joghatósági megállapodás anyagi érvényességére alkalmazandó jog alapján dönthetők el.[9]

580. A formai szabályok kapcsán *Mankowski* és *Garcimartin* rámutatnak, hogy azok célja a konszenzus fennállásának utólagos bizonyíthatósága.[10] Ami a konszenzus és formai szabályok közötti összefüggést illeti, a jogtudományban uralkodó álláspontont, hogy az előírt forma megtartása esetén vélelmezni kell, hogy a felek között fennáll a konszenzus. *Mankowski* kiemeli, hogy az alakiságok betartása „jelzésértékű", és vélelmet keletkezet arra, hogy a felek közötti megegyezés tényszerűen fennáll.[11] *Magnus* a Brüsszel Ia Rendelet 25. Cikk (1) bekezdésének szövegezése alapján jut arra következtetésre, hogy a joghatósági kikötés semmissége, mint kivétel akkor vizsgálható, amennyiben a kikötés ezt megelőzően valamilyen jog alapján érvényesen létrejött.[12] *Danelzik* és *Winkler* szerint a Brüsszel Ia Rendelet a korábbi szabályozással szemben egyértelműen vélelmezi a joghatósági megállapodás érvényességét és megfordítja a bizonyítási terhet. *Briggs* szintén a vélelem mellett foglal állást.[13] *Born* ekörben a joghatósági megállapodások vélelmezett végrehajthatóságának elvét *(presumed enforceability)* említi.[14]

581. Kérdés, hogy amennyiben a joghatósági megállapodást *általános szerződési feltétel tartalmazza,* akkor alkalmazhatók-e a nemzeti jog szabályai a kikötés szerződéses tartalommá válásának (inkorporáció) kérdésében. A jogtudomány többségi álláspontja szerint az ÁSZF részét képező joghatósági kikötés inkorporációjának kérdésére kizárólag a Brüsszel Ia Rendelet az irányadó.[15] Az EU Bíróság több döntésében is elzárkózott a nemzeti jog általános szerződési feltételeinek alkalmazásától a joghatósági kikötés létrejöttének kérdésében. Legutóbb a *Hőszig ügyben* hozott döntésében az EU bíróság elutasította a magyar fél álláspontját, mely a magyar jogra, mint *lex fori*-ra támaszkodva arra hivatkozott, hogy az általános szerződési feltételekben lévő joghatósági megállapodás, mint meglepetés klauzula

laid down in Article 17 of the Convention of 27 September 1968. Considerations about the links between the court designated and the relationship at issue, about the validity of the clause, or about the substantive rules of liability applicable before the chosen court are unconnected with those requirements.(…)" „(…) Egy joghatósági klauzula vonatkozásában a bíróság választását csak az 1968. szeptember 27-i Egyezmény 17. Cikkében foglalt követelményekhez kapcsolódó megfontolások alapján lehet megítélni. A kikötött bíróság és a jogviszony közötti kapcsolatra, a klauzula érvényességére, vagy a kikötött bíróság által alkalmazandó anyagi jogi felelősségi szabályokra vonatkozó megfontolások nem kapcsolódnak a fenti követelményekhez. (…) A magyar szöveg a szerző fordítása.

[7] Schack 216. Joseph 68.
[8] Franzina 114-115.
[9] Junker 175.
[10] Mankowski 701. Garcimartin 286.
[11] Mankowski 745.
[12] Magnus - Mankowski 621.
[13] Danelzik 86. Winkler 354. Briggs 245-246.
[14] Born (2016) 116.
[15] Schack 217. Magnus in Magnus – Mankowski 630. Mankowski 718-719. Garcimartin 288.

nem jött létre a felek között.[16] Fentiek alapján a joghatósági kikötés létrejötte kapcsán a nemzeti jog akkor sem alkalmazandó, amennyiben ÁSZF-ben szereplő kikötésről van szó.

582. A Luganói Egyezmény alapján a joghatósági megállapodás létrejöttéhez a felek közötti konszenzus fennállása és az Egyezmény által előírt alakiságok betartása szükséges. A formai előírások betartása pedig „jelzésértékű" a konszenzus fennállása kapcsán.[17] A joghatósági megállapodás létrejöttét az Egyezmény autonóm szabályai alapján kell megállapítani, a nemzeti jogra utalás nélkül.[18] Ez megfelelően irányadó az általános szerződési feltételben lévő joghatósági megállapodás szerződéses tartalommá válásának (inkorporáció) kérdésére is.[19]

8.1.1.2. Anyagi jogi érvényesség – Brüsszel Ia Rendelet

583. A Brüsszeli Egyezmény alapvető hiányossága volt, hogy *nem szabályozta a joghatósági megállapodásra irányadó jog kérdését*, emiatt a szakirodalom e kérdésben nem volt egységes álláspontón. Több szerző azt az álláspontot képviselte, hogy a brüsszeli rezsim rendelkezései a joghatósági megállapodást kimerítően szabályozzák, így amennyiben a joghatósági megállapodás e szabályoknak megfelel, akkor az minden további feltétel nélkül kikényszeríthető.[20] E nézőpont képviselői gyakorlatilag azt állították, hogy a Brüsszeli Rezsim olyan nemzetközi anyagi jogi szabályokat állapított meg, melyek kimerítően és hézagmentesen szabályozzák a joghatósági megállapodásokat. Ez a megközelítés azonban utópisztikus volt, hiszen amennyiben egy joghatósági megállapodás érvényességéhez és kikényszeríthetőségéhez mindössze annyi kellene, hogy az megfeleljen a brüsszeli rezsim szabályainak, akkor például a felet kötné egy olyan joghatósági megállapodás is, melyet tévedésben, vagy kényszer, illetve fenyegetés hatására kötött meg, hiszen e rezsim nem tartalmaz az akarathibára vonatkozó érvénytelenségi szabályokat.

584. A Brüsszel I Rendelet joggyakorlatát vizsgáló 2007. évi Heidelberg Jelentés már felvetette a problémát, hogy a joghatósági megállapodás anyagi érvényességének rendeleti szintű szabályozási hiánya állandó nehézségek forrása, mivel az egyik tagállam bírósága az adott joghatósági klauzulát érvényesnek, a másik tagállami bíróság érvénytelennek találhatja.[21] Erre tekintettel a Heidelberg jelentés vagy az Európai Szerződési Jog Közös Referenciakeretének alkalmazását, vagy a Hágai Joghatósági Egyezmény megoldásának átvételét, illetve a két hivatkozott forrás kombinációját javasolta a Brüsszel I Rendelet revíziója során. A Brüsszel I Rendelet átdolgozására irányuló EU Bizottsági Javaslat emiatt alapvető célként tűzte ki a joghatósági megállapodások hatékonyságának javítását, melynek egyik eszköze a joghatósági kikötésekre irányadó jog rendeleti szintű szabályozása volt.[22]

585. A jogalkotási folyamat eredményeként elfogadott Brüsszel Ia Rendelet 25. Cikk (1) bekezdése alapján a felek megállapodása szerint kikötött bíróság vagy bíróságok joghatósággal rendelkeznek, „feltéve, hogy a szóban forgó tagállam joga értelmében a megállapodás az anyagi érvényességet illetően nem minősül semmisnek." Fentiek alapján a joghatósági megállapodás anyagi jogi érvényessége kérdésében *sui generis* kollíziós szabályként a kikötött bíróság jogát *(lex fori prorogati)* kell alkalmazni. A kikötött bíróság

[16] Audit – d'Avout 554. Ld. Hőszig ügyben hozott ítélet 38 pont.
[17] Killias 653-654. Dasser 309-310.
[18] Dasser 310.
[19] Killias 655. Dasser 316.
[20] Fallon 209. Merret (2009) 545.
[21] Ld. a Heidelberg Jelentés 377-378. pontok.
[22] Ld. az EU Bizottsági Javaslat 3.1.3 pontját.

DOI: 10.15774/PPKE.JAK.2024.006

államának jogára való utalás ún. kollíziós és nem anyagi jogi utalás, melyre tekintettel felmerül többek között a vissza- és továbbutalás *(renvoi)* problémája.[23]

586. A Brüsszel Ia Rendelet szabályozásának következménye a joghatósági megállapodásra irányadó jog feldarabolása, afféle jogalkotói *dépeçage*, mely a jogintézmény vegyes – anyagi és eljárásjogi – természetének kollíziós jogi elismerésének is tekinthető. Egyrészről a joghatósági megállapodás létrejöttének alapkérdéseit, megengedhetőségét, alaki érvényességét és főbb eljárásjogi hatásait – maga az uniós jog szabályozza. Másrészről a B2B kapcsolatokban a joghatósági megállapodás anyagi érvényességére a *lex fori prorogati* azaz a kikötött bíróság joga az irányadó. Végül bizonyos kérdések vonatkozásában – így például az ügyleti képesség, képviselet, szerződésátruházás, szerződést biztosító mellékkötelezettségek stb. esetei – megjelenhet egyéb jogok alkalmazása is (pl. a joghatósági megállapodást hordozó főszerződésre irányadó jog, lex fori, stb.).

8.1.1.3. Anyagi jogi érvényesség – Luganói Egyezmény

587. A Luganói Egyezmény 23. Cikke a joghatósági megállapodás anyagi érvényessége körében nem utal kifejezetten a kikötött bíróság jogára. Fentiek alapján vitatott, hogy a kérdéskörben alkalmazható-e a nemzeti jog, vagy sem. Többen azon az álláspontón vannak, hogy az Egyezmény ezen szabályozásából az következik, hogy a joghatósági megállapodás anyagi jogi érvényessége vonatkozásában nem lehet semmilyen nemzeti jogot alkalmazni.[24]

588. *Killias* szerint az Egyezmény szabályai kiszorítják a nemzeti jogot, így a jogbiztonságra tekintettel a részes államok bíróságainak önmagában a 23. Cikk alapján állást kell tudniuk foglalni a joghatóság kérdésében, emiatt álláspontja szerint figyelmen kívül kell hagyni a nemzeti jog anyagi jogi szabályait, illetve az általános szerződés feltételekkel kapcsolatos rendelkezéseket is.[25] *Killias* a nemzeti jogot szűk körben, így például az ügyletkötési képesség, illetve a képviselet körében látja alkalmazhatónak a joghatósági megállapodásokkal kapcsolatban, ugyanakkor bizonyos kérdésekben – például általános, különös jogutódlás – felveti a felek által választott jog, vagy a főszerződésre irányadó jog, mint *lex causae* alkalmazását. [26]

589. *Dasser* szerint azonban az Egyezmény 23. Cikke nem minden kérdést szabályoz, így a joghatósági megállapodás anyagi érvényességére a fórum bíróságának nemzetközi magánjoga szerinti *lex causae* alkalmazása indokolt, utalva egy közelmúltbéli svájci bírósági döntésre, mely ennek megfelelően a főszerződésre irányadó jogot alkalmazta a joghatósági kikötésre.[27] *Mankowski* szerint a Luganói Egyezmény alkalmazási körében a joghatósági megállapodás anyagi érvényességére a főszerződésre irányadó jogot *(lex causae)* kellene alkalmazni, bár elképzelhetőnek tartja a Brüsszel Ia Rendelet analógia útján történő kiterjesztését, és így a kikötött bíróság jogának (*lex fori prorogati)* alkalmazását is.[28] *Hartley* szintén az utóbbi megoldás mellett érvel, mely a Luganói Egyezmény megoldását a Brüsszel Ia Rendelettel hozná összhangba.[29]

[23] Az ezzel kapcsolatos kiritikákra ld. .Schack 214. Rauscher 695. Gaudemet-Tallon – Ancel 211. Ld. ezzel kapcsolatosan részletesen Schmidt in JK
[24] Barbet 443, 447-448. Marshall továbbá idézi Merrett és Fentiman azonos álláspontját. Marshall 209.
[25] Killias 637-638.
[26] Killias 673-674.
[27] Dasser 310.
[28] Mankowski 809.
[29] Hartley 132., 168.

DOI: 10.15774/PPKE.JAK.2024.006

8.1.2. Brüsszeli-luganói rezsim – nemzeti jog mint lex fori

590. A fentiek alapján látható, hogy a joghatósági megállapodások szupranacionális szabályozása nem teljeskörű, így a nemzeti jog szerződési szabályai bizonyos körben érvényesülhetnek. Kérdés, hogy a *lex fori* szabályai alkalmazásra kerülhetnek-e aszimmetrikus joghatósági kikötések megítélésére? A felhívott bíróság nemzeti jogának *lex fori* címén történő alkalmazása három esetben merül fel: i) az első lehetőség a *nemzeti jog hézagpótló alkalmazásának* kérdését veti fel a Rendeletben nem szabályozott kérdésekben; ii) a második lehetőség a nemzeti jog alkalmazása *a joghatósági kikötés derogációs hatásának megítélésére*, amennyiben EU-n kívüli bíróság kikötése merül fel, iii) a harmadik lehetőség a *lex fori* közrendi teszt keretében való alkalmazása, mely kérdést külön fejezetben vizsgáljuk.

8.1.2.1. Nemzeti jog hézagpótló funkcióban

591. Kérdés, hogy a brüsszeli-luganói rezsim körében alkalmazható-e a nemzeti jog a *lex fori* címén az aszimmetrikus joghatósági kikötések kapcsán hézagpótló jelleggel? Az uralkodó álláspont szerint a brüsszeli rezsim rendelkezései kiszorítják a tagállami bíróságok nemzeti eljárásjogát, mely akkor alkalmazható, amennyiben arra kifejezett utalás történik.[30] Fentiek alapján a feltett kérdés egyben azt a burkolt állítást fogalmazza meg, hogy a joghatósági kikötések aszimmetriájának kérdését a Brüsszel Ia Rendelet nem szabályozza, így helye lehet a tagállami jog hézagpótló alkalmazásának.

592. A jogirodalom uralkodó álláspontja alapján a fenti állítás elvetendő. Abban a kérdésben ugyanis konszenzus van, hogy pusztán abból a körülményből, hogy a Brüsszeli Egyezmény 17. Cikk (5) bekezdése által még kifejezetten szabályozott aszimmetrikus joghatósági kikötések a Brüsszel I Rendelet szövegébe nem kerültek átvételre, nem következik az, hogy azok ne lennének továbbra is megengedettek. Az uralkodó álláspont szerint az Egyezmény fenti cikke a nem kellően pontos megfogalmazás miatt nem került átvételre a Rendeletbe, de ettől függetlenül az aszimmetrikus kikötések továbbra is megengedettek.[31] Mivel az uralkodó álláspont szerint az aszimmetrikus kikötések továbbra is megengedettek, ebből az következik, hogy az aszimmetria kapcsán a joghatósági kikötés megengedettségével kapcsolatos kérdésről van szó, mely kérdéskört a Brüsszel Ia Rendelet maga kizárólagosan rendez. Ugyanez a következtetés vonható le, amennyiben az aszimmetria kérdését a kikötés eljárásjogi hatásával kapcsolatos kérdésnek minősítjük. A szerzők egy másik csoportja szerint az aszimmetria *anyagi jogi kérdés*, mely kapcsán a Rendelet a kikötött bíróság jogára utaló kollíziós szabályt tartalmaz *(lex fori prorogati).* Ezen álláspont elfogadása esetén azonban szintén arra jutunk, hogy a felhívott bíróság nemzeti joga mint *lex fori,* hézagpótló jelleggel nem alkalmazható.

593. Az uralkodó álláspont szerint a Luganói Egyezmény rendelkezései az Egyezmény alkalmazási körében kiszorítják a nemzeti jog alkalmazását. Jóllehet a Luganói Egyezmény – szemben az 1988. évi Luganói Egyezménnyel – kifejezetten már nem szabályozza az aszimmetrikus kikötéseket, az Egyezmény 23. Cikk (1) bekezdése szabályozza a kizárólagos és nem kizárólagos joghatósági megállapodásokat. Az uralkodó jogirodalmi álláspont szerint a Luganói Egyezmény alapján az aszimmetrikus megállapodások továbbra is megengedettek.[32]

---

[30] Magnus – Mankowski 593-594. Schack 215.
[31] Ld. 6.2.3.3. pont
[32] Killias 675-676. Dasser 312.

DOI: 10.15774/PPKE.JAK.2024.006

594. Álláspontom szerint a brüsszeli-luganói rezsim körében az aszimmetria kérdését maga a Rendelet szabályozza, a nemzeti jog hézagpótló funkcióban nem alkalmazható egy joghatósági kikötés aszimmetrikus jellegének megítélése kapcsán. Jóllehet a Brüsszel I Rendelet nem vette át a Brüsszeli Egyezmény 17. Cikkének (5) bekezdését, azonban bevezette a kizárólagos és nem kizárólagos joghatósági kikötések közötti megkülönböztetést. Az aszimmetrikus joghatósági kikötések pedig ezen ellentétpár mentén leírhatók, tehát maga a Rendelet szabályozza ezt a kérdéskört. Ezen túlmenően a nemzeti jog hézagpótló jelleggel való alkalmazása – mely akár minden tagállamban felhívott bíróság számára eltérő megítélésnek tenné ki a joghatósági kikötéseket – egészen biztosan *nem egyeztethető össze a joghatósági megállapodások hatékonyságának növelésével, mint jogalkotói céllal*.[33] Fentiek alapján álláspontom szerint a felhívott bíróság nemzeti jogának *lex fori* címén, hézagpótló jelleggel való alkalmazása a kikötés aszimmetrikus jellegének megítélésére a Brüsszel Ia Rendelet alkalmazási körén belül elvetendő.

8.1.2.2. Nemzeti jog a kikötés derogációs hatása körében

595. A Brüsszel Ia Rendelet körében a nemzeti jog *lex fori címén történő* alkalmazása egy aszimmetrikus joghatósági kikötésre felmerülhet, amennyiben a kikötés szimmetrikus komponense EU-n belüli bíróságo(ka)t köt ki, azonban aszimmetrikus komponense a kedvezményezett fél részére megengedi, hogy i) egy vagy több meghatározott EU-n kívüli bíróság előtt indítson pert, vagy ii) olyan széles körben határozza meg a kedvezményezett által választható fórumokat, hogy azok EU-n kívüli ország bíróságai is lehetnek. Ezekben az esetekben a kikötés aszimmetrikus komponense a *brüsszeli rezsim alkalmazási körén kívülre mutathat,* mely megalapozhatja a nemzeti jog *lex fori* címén való alkalmazását a *kikötés derogációs hatásainak megítélésére*, mivel nincs konszenzus abban a kérdésben, hogy a kikötés derogációs hatásainak megítélésére a nemzeti jog vagy a brüsszeli rezsim alkalmazandó.

596. A joghatósági kikötés derogációs hatásának *lex fori* alapján történő megítélésére a *Coreck Maritime ügyben* hozott ítélet szolgálhat alapot. Ugyanakkor az EU Bíróság a *Mahamdia Algeria ügyben*[34] hozott ítéletével a brüsszeli rezsim munkavállalót védő rendelkezéseit kiterjesztette harmadik ország bíróságát kikötő joghatósági kikötés derogációs hatásának megítélésére. A jogtudományban a derogációs hatás *lex fori* szerinti megítélését, mint egyik szélső álláspontot *Schlosser* és *Briggs* vallja.[35] Ugyanakkor *Magnus, Danelzik, Schack*, illetve *Nagel-Gottwald* meggyőzően érvelnek amellett, hogy mind a prorogációs, mind a derogációs hatást egységesen a Rendelet szerint kellene megítélni.[36]

597. Fentiek alapján amennyiben a joghatósági kikötés aszimmetrikus komponense EU-n kívüli bíróságot jelöl ki – a kikötés derogációs hatásának megítélése kapcsán – nem zárható ki a nemzeti jog *lex fori* jogcímén történő alkalmazása. Egyes szerzők szerint a *Rothschild ügyben* a francia jog alkalmazásának egy lehetséges magyarázata a kikötés derogációs hatásának *lex fori* szerinti megítélése volt, jóllehet erre a konklúzióra legfeljebb a kikötés túlzottan kiterjesztő értelmezése alapján lehetett eljutni, mivel az ügy tényállása alapján csak EU-n belüli bíróságok joghatósága merült fel.[37] Ezen túlmenően kérdéses, hogy önmagában

[33] Ld. EU Bizottsági Javaslat 1.2., illetve 3.1.3 pont
[34] C-154/11. sz. *Ahmed Mahamdia v People's Democratic Republic of Algeria* ügyben hozott határozat (2012. július 9.). ECLI:EU:C:2012:491
[35] Schlosser jelentés 176. pont. Briggs 295.
[36] Schack 215. Nagel-Gottwald 173-174.
[37] Ancel – Marion – Wyaendts 6.

az, hogy a kikötés aszimmetrikus komponense a brüsszeli rezsim alkalmazási körén kívül eshet, elegendő indok-e arra, hogy a brüsszeli rezsim hatálya alá eső szimmetrikus komponensre is a nemzeti jog kerüljön alkalmazásra.

598. Álláspontom szerint a fenti *lex fori* alapú megközelítés felhívott tagállami bíróságonként *eltérő eredményekhez vezethet,* így *széttartó gyakorlatot eredményez az EU-n belül*. Ez a kockázat az aszimmetrikus joghatósági kikötések derogációs hatásainak megítélése kapcsán is fennáll, és végső soron egymásnak ellentmondó döntésekhez vezethet, melyek kapcsán a *végrehajtási szakaszban további problémák felmerülése várható*.[38] Ezt meghaladóan a nemzeti jog *lex fori*-ként való alkalmazása azzal a további kockázattal is jár, hogy a kikötés – kétségtelenül brüsszeli rezsim hatálya alá eső – *szimmetrikus komponense sem kerül kikényszerítésre*. Álláspontom szerint a jogbiztonság és az EU-n belüli egységes megítélés érdekében célszerű elfogadni azt az álláspontot, mely a joghatósági kikötés prorogációs és derogációs hatását is kizárólag egységesen a Rendelet szabályai alapján ítéli meg. E nézet elfogadása – álláspontom szerint helyesen – kizárja a felhívott bíróság nemzeti jogának *lex fori* címén történő alkalmazását az aszimmetrikus kikötések derogációs hatásának megítélésére.

599. A Luganói Egyezmény körében szintén felmerül a derogációs hatás kapcsán a nemzeti jog alkalmazása. Amennyiben egy aszimmetrikus joghatósági kikötés olyan bíróságot köt ki, mely nem Luganó-Államban található, az uralkodó álláspont szerint csak az Egyezménynek a gyengébb feleket védő, illetve kizárólagos joghatóságot megállapító szabályai alkalmazandók. Mivel az aszimmetrikus megállapodások megengedettsége B2B viszonyokban nem esik a fenti körbe, olyan esetekben, amikor a kikötés alapján i) a kedvezményezett fél egy vagy több Luganó Államon kívüli bíróságot is választhat, vagy ii) olyan széles választási joggal rendelkezik, hogy az ügy egyedi tényállása alapján Luganó-Államokon kívüli bíróság választása is lehetséges, felmerül, hogy az eljáró fórum az aszimmetria megítélésére, így annak megengedhetőségére saját *lex fori*-ját alkalmazza. Ezzel kapcsolatosan a Brüsszel Ia Rendelet vonatkozásában a fentiekben kifejtettek itt is megfelelően irányadók. Az Egyezmény tagállamokon belüli egységes alkalmazása érdekében helyesebb nézet a prorogációs és derogációs hatás azonos, nemzeti jogok feletti mérce szerinti megítélése, mivel a nemzeti jog szerinti megítélés eltérő eredményekhez vezethet, mely alapján egymásnak ellentmondó határozatok születhetnek.

8.1.3. Brüsszel Ia Rendelet – nemzeti jog mint lex causae

600. A fentiekben a brüsszeli-luganói rezsim kapcsán általánosságban kizártuk a nemzeti jog *lex fori* címén történő alkalmazását az aszimmetrikus joghatósági kikötésekre vonatkozóan. A nemzeti jog alkalmazásának másik lehetősége az aszimmetrikus joghatósági kikötésekre vonatkozóan a *lex causae* címén merülhet fel, mely a joghatósági megállapodásra irányadó jog. A *lex causae* a Brüsszel Ia Rendeletben kifejezetten megjelölésre kerül a kikötés anyagi érvényessége kapcsán, melyre a kikötött bíróság joga *(lex fori prorogati)* az irányadó. *Merrett* kifejezetten hangsúlyozza, hogy a Brüsszel Ia Rendelet 25. Cikke – mely az anyagi jogi érvényesség körében a *lex fori prorogati* rendelkezéseire utal – újra megnyitja a nemzeti szerződési jog előtt az utat, így annak kérdését, hogy a kikötés aszimmetrikus jellegét a

[38] A Brüsszel Ia Rendelet 45. Cikk (1) bekezdés d) pontja alapján a végrehajtás helye szerinti államnak meg kell tagadnia a másik tagállamban hozott határozat elismerését, amennyiben a határozat összeegyeztethetetlen egy azonos felek között harmadik államban hozott korábbi határozattal.

Rendelet, vagy a nemzeti jog alapján kell-e megítélni, még nem eldöntött kérdés.[39] A *Societa Italiana Lastre ügyben* a Cour de cassation elsődlegesen ezen kérdés eldöntését kérte az EU Bíróságtól. Ebben a kérdéskörben az aszimmetrikus joghatósági kikötések vizsgálatát a Brüsszel Ia Rendelet körében két további probléma nehezíti: i) egyrészt az aszimmetrikus jelleg értékelésének kérdése, ii) másrészt a Rendelet 25. cikkében az anyagi jogi érvénytelenség körében a *lex fori prorogati*-ra mint a kikötött bíróság nemzeti jogára való utalás bizonytalan terjedelme. Fentiek alapján a kérdések elemzése kapcsán a vonatkozó jogirodalom eredményeire támaszkodunk.

8.1.3.1. Az aszimmetrikus jelleg értékelése

601. Mivel a joghatósági kikötésre több jog is alkalmazandó, az aszimmetria megítélése első szinten attól függ, hogy azt milyen problémaként értékeljük. Amennyiben a joghatósági kikötés aszimmetrikus jellegét a *joghatósági kikötés létrejöttével, megengedettségével vagy eljárásjogi hatásaival kapcsolatos problémaként értékeljük,* arra a Rendelet szabályai lesznek az irányadók. Amennyiben az aszimmetriát *anyagi jogi érvényességgel kapcsolatos problémaként értékeljük*, akkor a Brüsszel Ia Rendelet 25. Cikke alapján megnyílik a lehetőség, hogy azt a *lex fori prorogati,* azaz a kikötött bíróság joga szerint vizsgáljuk, mely a nemzeti jog alapján történő vizsgálatot jelent.

602. Több szerző azon az álláspontonvan, hogy az aszimmetria kérdését a joghatósági kikötés megengedettsége körében kell vizsgálni. *Mankowski* hangsúlyozza, hogy az aszimmetrikus kikötés kérdése – mint *a Rendelet által megengedett joghatósági kikötés egyik típusa* – a megengedettség körébe tartozó kérdés, a joghatósági kikötés megengedettségét pedig a Brüsszel Ia Rendelet kizárólagosan szabályozza.[40] *Franzina* szintén azon az álláspontonvan, hogy a joghatósági kikötés „megengedhető formátuma”, illetve általános elrendezése – ideértve azt is, hogy az a feleknek a joghatósággal kapcsolatosan egyenlő lehetőségeket nyújt – a Rendelet által szabályozott kérdéskör. *Franzina* álláspontját egyrészt a gyengébb felekkel kötött egyoldalú joghatósági kikötések rendeleti szintű szabályozásával, másrészt a *Meeth c. Glacetal* ítélet azon rendelkezésével támasztja alá, mely elismeri a felek szabadságát arra, hogy a jogvitáikra joghatósággal rendelkező bíróságot megválasszák.[41]

603. Mások az aszimmetria kérdését részben a kikötés *megengedettségével* részben annak *létrejöttével* kapcsolatos kérdésnek tekintik, melyek szintén a Rendelet által szabályozott kérdések. *Schack* szerint a Brüsszel Ia Rendelet 25. Cikke alapján a felek szerződéses szabadsága kiterjed arra, hogy akár a felperes választása szerinti alternatív joghatóságokat alapítsanak, akár csak az egyik felet kössék egy kizárólagos joghatósághoz. Álláspontja szerint azonban a sántikáló prorogáció *(„hinkende Prorogation”)* csak akkor fogadható el, ha kétségtelenül megállapítható, hogy a felek akarata egy effajta joghatósági egyenlőtlenségre irányult, így amennyiben a tényállásból mindössze az állapítható meg, hogy pusztán az egyik fél által alkalmazott ÁSZF-ben szerepel az aszimmetrikus kikötés, akkor nem erről van szó.[42] *Geimer* szerint nem szükséges, hogy a joghatósági kikötés alapján a felek egyenjogúak legyenek, mindaddig, amíg biztosan megállapítható, hogy a felek között egy erre vonatkozó megállapodás – nem megengedett befolyás nélkül – létrejött. Így álláspontja szerint a felek megállapodhatnak abban, hogy a joghatósági kikötést csak egyikük hívhassa fel, és a

[39] Merrett 51.
[40] Mankowski 700, 707.
[41] Franzina 112.
[42] Schack 218.

kedvezményezett lehet akár felperesi, vagy alperesi pozícióban. *Geimer* szerint azonban egy ilyen „joghatósági pasaállításnak" („*zuständigkeitsrechtiche Paschastellung*") kifejezettnek kell lennie, mivel a körülményekből általában nem vonható le döntő bizonyíték arra, hogy a felek egy ilyen privilégiumot kívántak egyiküknek biztosítani.[43]

604. *Nagel-Gottwald* a *megengedettség*, illetve az *eljárásjogi hatások* körében tárgyalják a joghatósági kikötés aszimmetrikus jellegét, melyből következik, hogy a kérdést a Rendelet szabályozza.[44] *Magnus* a *megengedettség és az eljárásjogi hatás* körében is tárgyalja az aszimmetria kérdését, hangsúlyozva, hogy az ilyen kikötések megkötésére a Rendelet alapján lehetőség van, és azokkal kapcsolatosan a nemzeti jog érvénytelenségi szabályainak alkalmazása kizárt.[45] A fentiekkel azonos végeredményre jutnak azok a szerzők – így Ancel, illetve Hartley – akik szerint a kikötés aszimmetriájának problémaköre a *joghatósági kikötés eljárásjogi hatásai körében vizsgálandó kérdés*, melyet szintén a Brüsszel I Rendelet szabályoz.[46]

605. A fentiekkel szemben vannak szerzők, akik a joghatósági kikötés aszimmetriáját az anyagi jogi érvényesség körébe tartozó kérdésnek tartják. *Forner-Delaygua* a joghatósági kikötéssel kapcsolatos általános, illetve különös szerződési kérdések között említi az olyan vitatott problémákat, mint a kikötés aszimmetrikus jellege, illetve a hibrid joghatósági és választottbírósági kikötések, melyekre szerinte a Brüsszel Ia Rendelet 25. cikke szerinti anyagi érvényesség fogalom kiterjed, így azokra *lex fori prorogati*-ként a nemzeti jog az irányadó. Ugyanakkor álláspontja szerint a nem kizárólagos joghatósági kikötéseket a megengedettség körébe kell megítélni, kizárólag a Rendelet alapján. Emellett maga *Forner-Delaygua* is felveti, hogy a 25. Cikk „anyagi érvényesség" fogalma számos problémát felvet, emiatt talán helyesebb lenne a fenti kérdések közül néhányat a megengedettség körében vizsgálni, így az egyoldalú joghatósági kikötések, vagy a hibrid kikötések a nem kizárólagos joghatósági kikötésekkel azonosan lennének minősíthetők.[47] *Ahmed* a joghatósági kikötés aszimmetriáját a Brüsszel Ia Rendelet 25. cikkének alkalmazási körében szintén anyagi érvényességi kérdésnek tekinti, álláspontját a Rendelet elfogadásakor modellként szolgáló Hágai Egyezményt magyarázó Hartley-Dogauchi Jelentés 94-96. pontjaiból vezeti le, mely alapján a konszenzussal kapcsolatos kérdéseket az érvényesség körében kell megítélni.[48] *Briggs* azon álláspontjából, mely szerint az aszimmetrikus kikötések kikényszerítésével kapcsolatos Rothschild ítélet miatt fennálló kockázat elkerülhető a joghatósági kikötésre alkalmazandó jog megválasztásával, szintén az szűrhető le, hogy a nemzeti jog körébe tartozó anyagi jogi kérdésnek minősíti az aszimmetria kérdését.[49]

606. A fentiekhez képest *Marshall* egy harmadik, differenciált álláspontot képvisel és két problémára bontja az aszimmetria kérdését: egyrészt a kikötés pontatlanságára, másrészt a kikötés kiegyensúlyozatlanságára.[50] Álláspontja szerint amennyiben az aszimmetrikus joghatósági kikötés kötelezettje a kikötés pontatlanságára hivatkozik, akkor az aszimmetria kérdését a Brüsszel Ia Rendelet 25. Cikk (1) bekezdésének autonóm szabályai szerint kell megítélni. Amennyiben azonban a kikötés kötelezettje az aszimmetrikus kikötés

[43] Geimer 596.
[44] Nagel-Gottwald 171., 183-184.
[45] Magnus 602-603., 653.
[46] Hartley in CJJ 265. Ancel – Marion – Wynaendts 4.
[47] Forner-Delaygua 395-396.
[48] Ahmed 68.
[49] Franzina idézi Briggs álláspontját. Ld. Franzina 111.
[50] Marshall (2023) 656.

DOI: 10.15774/PPKE.JAK.2024.006

kiegyensúlyozatlanságára hivatkozik, akkor ebben a kérdésben már a kikötésre irányadó nemzeti jog az irányadó.[51]

607. Álláspontom szerint az aszimmetria anyagi jogi érvényesség körében történő értékelése ellen több érv szól. Ami *Forner-Delaygua* álláspontját illeti, véleményem szerint érvelésében több ellentmondás érhető tetten. *Forner-Delaygua* egyrészt a kikötés aszimmetriájának kérdését a *lex fori prorogati* körébe tartozó anyagi jogi szerződési problémaként értékeli, ugyanakkor a nem kizárólagos kikötéseket a Rendelet szerint ítélné meg. Ez az érvelés figyelmen kívül hagyja, hogy egy aszimmetrikus joghatósági kikötés egy mindkét félre irányadó kizárólagos és egy csak az egyik félre irányadó nem kizárólagos komponensből áll, és éppen a nem kizárólagos komponensből fakad a kikötés aszimmetriája. *Forner-Delaygua* álláspontjának érvényesülése esetén az aszimmetrikus jelleget adó komponenst és az egész kikötést eltérő jog alapján kellene megítélni, akként, hogy az aszimmetrikus jelleget adó komponenst a főszabály szerinti egységes jog alapján *(Rendelet)*, míg az egész kikötést a kivétel szerint *(lex fori prorogati)*. Ez a megközelítés azt is eredményezi, hogy a kikötés nem kizárólagos komponensére két jogszabályt is alkalmazunk, először azt önmagában véve a Rendelet alapján ítéljük meg, majd a kikötés egészeként a kikötött bíróság joga szerint is. Álláspontom szerint a fenti megközelítés önellentmondásokkal terhelt és meglehetősen bonyolult. Nem véletlenül említi maga a szerző is, hogy lényegesen egyszerűbb lenne a fenti problémaköröket a megengedettség körében vizsgálni.

608. Ami *Ahmed* véleményét illeti, álláspontom szerint a Brüsszel Ia Rendelettel kapcsolatos kérdések kapcsán kellő fenntartással kell kezelni a Hágai Joghatósági Egyezményt magyarázó Hartley-Dogauchi Jelentés azon pontjait, melyek szerint a konszenzussal kapcsolatos kérdéseket az (anyagi) érvényesség körében kell megítélni. Kétségtelen, hogy a Brüsszel Ia Rendelet 25. Cikk (1) bekezdésében szereplő kollíziós normát a Hágai Joghatósági Egyezmény ihlette. Azonban nem lehet figyelmen kívül hagyni a tágabb kontextust, így különösen a brüsszeli rezsimmel kapcsolatos EU Bírósági esetjogot, amely már a ’70-es évektől igyekszik elszakítani a nemzeti jogoktól a joghatósági kikötés létrejöttével kapcsolatos két alapvető kérdést, a konszenzus fennállását és a formai előírások betartását, annak érdekében, hogy ez utóbbiakat kizárólag az egységes szupranacionális szabályok alapján kelljen megítélni. E folyamat jelenlegi állását az EU Bíróság *Hőszig ügyben* hozott ítélete tükrözi, mely alapján egy joghatósági kikötés kapcsán az akarategység fennállása és a formai szabályok betartása szempontjából a nemzeti jog anyagi jogi szabályai irrelevánsak, e kérdésekre a Rendelet az irányadó. Fentiek fényében annak ellenére, hogy a jogalkotási folyamat felkínálja a Hágai Joghatósági Egyezménnyel való analógiát, amennyiben a Brüsszel Ia Rendelet körében egy joghatósági kikötés aszimmetriájának kérdését a felek közötti konszenzus fennállása körében értékeljük, akkor arra az EU Bíróság gyakorlata fényében nem a nemzeti jog, hanem maga a Rendelet az irányadó.

609. Végül, ami *Marshall* differenciált álláspontját illeti, véleményem szerint nem helyes egy jogi probléma értékelését attól függővé tenni, hogy egy peres eljárásban az egyik fél miként fogalmazza meg a per tárgyát képező jogintézménnyel kapcsolatos panaszait. Ennek a nézőpontnak az elfogadása esetén a fél, vagy az őt képviselő jogász leleményességétől tennénk függővé egy jogi probléma minősítését. Amennyiben pedig a fél kellően leleményes, akkor az aszimmetrikus joghatósági kikötéssel szemben a pontatlanság, és a kiegyensúlyozatlanság „kártyáját” is kijátssza, ami *Marshall* logikája szerint ahhoz vezetne,

[51] Marshall (2023) 656-657.

DOI: 10.15774/PPKE.JAK.2024.006

hogy az aszimmetria problémájára a Rendelet szabályait és nemzeti jogot, illetve jogokat is alkalmazzuk *(kumulatív jogalkalmazás)*. A kumulatív jogalkalmazás pedig ahhoz vezet, hogy egy aszimmetrikus joghatósági kikötésnek minimum két jogrendszer mércéjének kell megfelelnie. Mindez nehezen egyeztethető össze az előreláthatósággal és jogbiztonsággal, melyek a Brüsszel Ia Rendelet alapvető céljai.

610. Álláspontom szerint a Brüsszel Ia Rendelet alkalmazási körében helyesebb a joghatósági kikötés aszimmetriájának problémáját *a kikötés megengedettségével, illetve eljárásjogi hatásaival kapcsolatos –a Rendelet által kimerítően szabályozott – kérdésként értékelni*. Egyrészt, emellett szól a jogszabály *történeti értelmezése*, mivel a Brüsszeli Egyezmény kifejezetten megengedte az aszimmetrikus kikötéseket, és az uralkodó álláspont szerint abból, hogy a Brüsszel Ia Rendelet a szabályt a bizonytalan megfogalmazás miatt nem vette át, hanem bevezette a kizárólagos megállapodások vélelmét – egyértelműen megkülönböztetve a kizárólagos, illetve nem kizárólagos kikötések megkülönböztetését – nem következik az, hogy az aszimmetrikus kikötések ne tartoznának a Rendelet szabályozási körébe.

611. Másrészt, a *logikai értelmezés* szintén a fenti következtetést erősíti, mivel az aszimmetrikus joghatósági kikötések az analitikus megközelítés alapján értelmezhetők egy kizárólagos és egy nem kizárólagos komponenst tartalmazó joghatósági kikötésként is, ahol a felek a jogvitákat aszerint osztják két csoportra, hogy azokat melyik fél kezdeményezi: amennyiben a kötelezett fél, úgy a kizárólagos komponens érvényesül, amennyiben a kedvezményezett fél, akkor pedig a nem kizárólagos komponens.[52] Így azzal, hogy a Brüsszel Ia Rendelet e kétfajta kikötést szabályozza, logikailag belátható, hogy az aszimmetrikus kikötések külön szabályozására nincs szükség.

612. Harmadrészt, a Brüsszel Ia Rendelet *rendszertani értelmezése* is ezt támasztja alá, mivel az aszimmetrikus joghatósági kikötéseket a gyengébb felek javára a Rendelet 15., 19. és 23. Cikkei kifejezetten megengedik. Amennyiben B2C életviszonyokban a joghatósági kikötés aszimmetriájának kérdését maga a Rendelet szabályozza, nem lenne logikus, hogy B2B viszonyokban ugyanezen kérdés szabályozását átengedje a kikötött bíróság nemzeti jogának.

613. Negyedrészt, a jogszabály *cél szerinti értelmezésével* is a fenti megközleítés egyeztethető össze jobban. Az anyagi jogi érvényesség körében történő értékelés ugyanis teret engedne annak, hogy az aszimmetria kérdését a kikötött bíróság joga *(lex fori prorogati)* szerint ítéljük meg. Mivel az aszimmetrikus kikötések célja pont az, hogy az egyik fél több kikötött bíróság közül is választhasson, az aszimmetria kérdését így különböző nemzeti jogok alapján kellene megítélni.[53] Az EU-n belüli joghatósági szabályokat egységesítő Brüsszel Ia Rendelet által kitűzött célokkal – így különösen a jogbiztonság, illetve előreláthatóság elvével – nehezen egyeztethető össze, hogy egy joghatósági kikötés kikényszeríthetősége az EU-n belül tagállamonként eltérő legyen.

[52] Ld. Capotorti Főtanácsnok ezzel kapcsolatos érvelését (3.1.3.3. pont).
[53] Ld. ezzel kapcsolatban a Cour de cassation által a *Societa Italiana Lastre v. Agora ügyben* előterjesztett harmadik kérdés első és második alkérdését, mely e problémakör kapcsán kéri az EU Bíróságtól a jogértelmezést, arra az esetre, amennyiben az aszimmetria kérdésére nem a Rendelet, hanem a kikötött bíróság(ok) joga *(lex fori prorogati)* lenne az irányadó.

DOI: 10.15774/PPKE.JAK.2024.006

8.1.3.2. A Rendelet 25. Cikke szerinti utalás terjedelme

614. A vizsgálatot nehezítő második tényező a Brüsszel Ia Rendelet 25. Cikkében szereplő *anyagi jog érvénytelenség fogalom bizonytalan terjedeleme*. A Rendelet (20) preambulumbekezdésére figyelemmel a jogirodalom többsége egyetért abban, hogy a Rendelet nemzeti jogra való utalását kollíziós jogi utalásként kell felfogni, mely magában foglalja a kikötött bíróság jogának kollíziós és anyagi jogi normáit is.[54] Kissebségi álláspontot képvisel *Nourrisat*, aki szerint nem a fenti preambulumbekezdés „szerencsétlen megfogalmazásából" hanem kontextusból és a jogalkotói célból kell kiindulni, figyelemmel arra, hogy amikor az uniós jogalkotó a polgári- kereskedelmi jogi együttműködés területén kollíziós szabályokhoz kíván folyamodni egy rendeletben, akkor kifejezetten a nemzetközi magánjogi szabályok kifejezést használja, míg jelen esetben erről nincs szó.[55] A fenti kérdéssel kapcsolatos konszenzus hiányát jól tükrözi, hogy a Cour de Cassation a *Societa Italiana Lastre ügyben* a kollíziós jogi, illetve anyagi jogi utalás kérdését is az Európai Bíróság elé terjesztette.[56]

615. A jogirodalomban nincs konszenzus abban a kérdésben, hogy a Brüsszel Ia Rendelet 25. Cikk (1) bekezdése szerinti „anyagi érvénytelenség" fogalma milyen mélyen nyúlik be a nemzeti jog területére. Az álláspontok e kérdés kapcsán három csoportra oszthatók.

616. A skála egyik szélén szerepel az a felfogás mely szerint az „anyagi érvénytelenség" kifejezése olyannyira bizonytalan tartalmú fogalom, hogy akár a megengedettség kérdéseire is kiterjedhet *(kiterjesztő értelmezés)*.[57] A kiterjesztő értelmezés azzal a következménnyel járna, hogy a nemzeti jog abban az alapvető kérdésben is meghatározó lenne, hogy milyen ügyekben lehet joghatósági kikötéssel élni, így a nemzeti jog akkor is kiterjedhetne az aszimmetria kérdéskörére, amennyiben azt pusztán eljárásjogi kérdésnek minősítjük.

617. A skála középső részén található az a nézet, amely szerint a Rendelet anyagi érvénytelenség fogalmát *tágan kell értelmezni*, mely lefedi az adott nemzeti jog által előírt hivatalból észlelendő, abszolút érvénytelenségi (semmisségi) okokat, illetve a felek által kifejezetten felhívandó relatív érvénytelenségi (megtámadási) okokat *(tág értelmezés)*. *Hartley* szerint a fogalom magában foglalja mindazon kérdésköröket, melyek bármely szerződésnél felmerülnek, így ügyletkötési képesség, tévedés, stb., ugyanakkor a fogalmon kívül esik a kikötés megengedettsége.[58] *Danelzik* szerint anyagi érvénytelenség alatt valamennyi semmisségi, illetve megtámadási ok értendő, csak a képviselet és az ügyletkötési képesség kérdései nem tartoznak a fogalom alá.[59]

618. *Wais* szerint a Brüsszel Ia Rendelet 25. Cikke körében lehetőség van egy nemzeti jog szerint megvalósuló ÁSZF-kontrollra, amennyiben azáltal nem a Rendelet által kizárólagosan szabályozott formai kérdések ellenőrzése, hanem tartalomkontroll valósul meg, mivel véleménye szerint az ÁSZF-re vonatkozó szabályok alapvető célja a felek szabad akaratelhatározásának biztosítása, mely a szerződési szabadság egyik alapját képezi.[60] Emiatt *Wais* szerint értelemszerűen lehetőség van B2C életviszonyokban a Fogyasztói

[54] Mankowski 694. Gaudemet-Tallon – Ancel 211. Danelzik 101-102. Garcimartin 296.
[55] Nourissat 574-575.
[56] Ld. ezzel kapcsolatban a Cour de cassation által a *Societa Italiana Lastre v. Agora ügyben* előterjesztett harmadik kérdés harmadik alkérdését.
[57] Racine idézi Francq álláspontját. (Racine 1338.)
[58] Hartley 131.
[59].Danelzik 105-108.
[60] Wais 845.

Irányelvvel harmonizált nemzeti jog szerinti tartalomkontrollra. Valamint szerinte B2B viszonyokban is lehetséges a BGB 307. Cikke szerinti tartalomkontroll. *Wais* álláspontja szerint ekörben azt kell vizsgálni, hogy egy aszimmetrikus joghatósági kikötés mennyiben tér el a törvényi szabályozás alapvevő elveitől. Véleménye szerint a törvényi szabályozás alapvető elve alatt nem a Brüsszel Ia Rendelet 25. Cikke szerinti szerződéses szabadságot, hanem a Rendelet egész joghatósági rendszerét kell érteni. *Wais* szerint nem annak van jelentősége, hogy az aszimmetrikus kikötés eltér az általános joghatóságtól (4. Cikk), mivel attól a különös joghatósági okok felhívásával (7. Cikk) egyébként is el lehet térni. Lényeges azonban, hogy aszimmetrikus joghatósági kikötés esetén a felek keresetindítási lehetőségei egyenlőtlenek, mivel a kedvezményezett részére olyan joghatósági okok nyílnak meg, melyek a kötelezett részére nem elérhetők, jóllehet a Rendelet joghatósági rendszere alapján a különös (7. Cikk) és kizárólagos (24. Cikk) joghatósági okok mindkét fél számára rendelkezésre állnak. Az aszimmetrikus kikötés alapján keletkező egyoldalú választási jog – a fogyasztót, munkavállalót, illetve biztosítottat megillető speciális védelmi rezsimek kivételével – idegen a Rendelet joghatósági rendszerétől, melyben a választás alapvetően mindkét felet megilleti. *Wais* ebben látja a joghatósági szabályoktól való lényeges eltérést az aszimmetrikus kikötések kapcsán, mely álláspontja szerint indokolatlanul hátrányos a kikötés kötelezettjére, s emiatt tisztességtelen általános feltételnek minősül.[61]

619. Végül a skála másik szélén pedig azok vannak, akik szerint az anyagi érvénytelenséget *szűken kell értelmezni. Freitag* a brüsszeli rezsim történeti és cél szerinti értelmezése alapján arra jut, hogy a Brüsszel Ia Rendelet 25. Cikk szerinti nemzeti jogra utalás terjedelmét szűk értelemben kellene felfogni, mivel a Brüsszel Ia Rendelet elfogadása során nem merült fel az, hogy a jogalkotó a már elért harmonizációs szinttől vissza kívánna lépni, sőt épp ellenkezőleg, a reform egyik célja éppen a Rendelet alkalmazásának egységesítése volt. Emiatt értelmetlen és a reformtörekvéseknek ellentmondó lenne, amennyiben a Rendelet alkalmazása csak a joghatósági kikötések formai kérdéseire szorulna vissza, melyek amúgy sem okoznak túl nagy nehézséget.[62]

620. *Forner-Delaygua* szerint a Brüsszel Ia Rendelet 25. Cikk (1) bekezdése szerinti anyagi jogi érvénytelenséget a Hágai Joghatósági Egyezmény 5. Cikk (1) bekezdése szerinti semmisség fogalommal azonosan kellene értelmezni, mivel egyrészt ez utóbbi jogforrás szolgált a Rendelet mintájául, másrészt elképzelhető olyan helyzet, hogy ugyanarra a joghatósági kikötésre a Brüsszel Ia Rendeletet és a Hágai Joghatósági Egyezményt egyidejűleg, egy eljárásban kell alkalmazni és furcsa lenne, ha a kikötés bizonyos felek vonatkozásában érvényes, más felek vonatkozásában érvénytelen lenne. *Forner-Delaygua* azt az esetet hozza példaként, amikor két eltérő EU tagállamban domicíliummal rendelkező fél és egy harmadik, EU-n kívüli, de a Hágai Joghatósági Egyezményben részes államban domicíliummal rendelkező fél között jön létre háromoldalú joghatósági kikötés. [63] *Magnus* szerint a Rendelet egységes alkalmazása azt követeli meg, hogy az uniós norma minél szélesebb körben, a nemzeti jog pedig minél szűkebb körben érvényesüljön.[64]

621. Az utalás szűk értelmezését vallja *Mankowski, aki* ekörben analógiaként a DFCR II. könyv 7. fejezetére utal, mely az alábbi érvénytelenségi okokat szabályozza: *Mistake (II. - 7:201), Fraud (II. – 7:205)* melyek a magyar polgári anyagi jogi tévedés, megtévesztésnek

[61] Wais 849.
[62] Freitag 430.
[63] Forner-Delaygua 394-395.
[64] Magnus 621, 624.

feleltehetők meg. *Coercion or threats (II. – 7:206)*, mely a jogellenes fenyegetéshez áll közel; *Unfair exploitation (II. 7:207),* mely az uzsorás szerződés megfelelője.[65] Szintén a szűk terjedelmű utalás mellett vannak *Ancel, és Garcimartin*, akik szerint a fenti fogalom az alapvetően a szerződéskötés kapcsán felmerülő olyan alapvető érvénytelenségi okokat – akarathibákat – foglalja magában, mint a tévedés, megtévesztés, fenyegetés, színlelt szerződés, titkos fenntartás, *Garcimartin* szerint pedig még a képviseleti jog és az ügyletkötési képesség hiánya is ide tartozik.[66]

622. A Rendelet „anyagi érvénytelenség" fogalmának terjedelmével az EU Bíróság eddig még csak érintőlegesen foglalkozott. A *Maersk ügyben*[67] a spanyol tengeri közlekedésről szóló törvény azon rendelkezéseinek uniós joggal való összeegyeztethetősége volt a kérdés, melyek egyrészt kimondták a külföldi bírói, illetve választottbírói fórumokat kikötő, egyedileg meg nem tárgyalt joghatósági és választottbírósági megállapodások semmisségét, másrészt az alapjogviszony tekintetében beálló alanycsere esetére akként rendelkeztek, hogy e kikötések nem szállna át az új jogosultra. Az EU Bíróság kimondta, hogy joghatósági kikötésnek a szerződésben nem részes olyan harmadik személlyel, mint a hajóraklevél harmadik személy birtokosával szembeni érvényesíthetősége nem a joghatósági kikötés anyagi érvényessége körébe tartozó kérdés. Abból a körülményből, hogy a Bíróság kifejezetten utalt a Főtanácsnoki indítványára – mely az anyagi érvénytelenség fogalom szűkítő értelmezése mellett érvelt –, leszűrhető, hogy e fogalmat a Bíróság megszorítóan értelmezi.[68]

8.1.3.3. Rendelet vs. lex fori prorogati és a minősítés mátrixa

623. A két fenti alapproblémát és a kikötött bíróság jogának *(lex fori prorogati)* mint nemzeti jognak az aszimmetria kérdésére való alkalmazása körében adható lehetséges válaszokat az alábbi táblázat foglalja össze.

A nemzeti jog alkalmazása az aszimmetrikus joghatósági kikötésekre a Brüsszel Ia Rendelet alkalmazási körében (√ = igen; ∅ = nem)			
	Brüsszel Ia R. 25. Cikk utalása nemzeti jogra *(lex fori prorogati)*		
Aszimmetria értékelése	Kiterjesztő értelmezés	Tág értelmezés	Szűk értelmezés
- a kikötés megengedettsége, létrejötte, eljárási hatásai körében	√	∅	∅
- a kikötés anyagi jogi érvénytelensége körében	√	√	∅

[65] Mankowski 699-700.
[66] Garcimartin 297-298. Ancel álláspontját Racine idézi (Racine 1338.)
[67] C-345/22 – C-347/22. sz. *Maersk A/S és Allianz Seguros y Reaseguros SA valamint Mapfre España Compañía de Seguros y Reaseguros SA és MACS Maritime Carrier Shipping GmbH & Co* egyesített ügyekben hozott határozat (2024. április 25.). ECLI:EU:C:2024:349
[68] Maersk ítélet 42. pontja

624. Álláspontom szerint a Brüsszel Ia Rendelet 25. cikkében a *lex fori prorogati*-ra utaló kollíziós szabályt nem lehet kiterjesztően, illetve tágan értelmezni, kizárólag az utaló szabály *megszorító értelmezése a helyes*. A *logikai szabályok alapvetően a szűk értelmezést támasztják alá*, mivel kivételről van szó, a kivételeket pedig az általános jogértelmezési elvek alapján általában megszorítóan kell értelmezni. Emellett a jogszabály *cél szerinti értelmezése is a szűk értelmezést támasztja alá*, mivel minél tágabbra nyitjuk a nemzeti jog beáramlása előtt a kaput, annál kevésbé fognak érvényesülni a brüsszeli rezsim általános céljai, a joghatóságra vonatkozó szabályok EU-n belüli egységesítése, a jogbiztonság és az előreláthatóság. Végül a fenti érveket egészíti ki a jogszabály *történeti értelmezése* is. A Brüsszel Ia Rendelet egyik célja a joghatósági megállapodások hatékonyságának növelése volt, és ezen cél egyik eszközeként került bevezetésre a *lex fori prorogati*-ra utaló szabály.[69] Az utaló szabály kiterjesztő, illetve tág értelmezése – mely széles körben engedi meg a nemzeti jogban fellelhető érvénytelenségi szabályok joghatósági kikötésekre való alkalmazását – egészen biztosan nem növeli a joghatósági megállapodások hatékonyságát.

625. Álláspontom szerint *Wais* megoldása, mely a nemzeti jog általános szerződési felételekre vonatkozó szabályai alapján lehetőséget biztosítana az aszimmetrikus joghatósági kikötések kontrolljára, szintén nem követendő. *Wais* ugyanis „visszacsempészné" a nemzeti jog azon általános szerződési feltételekre vonatkozó szabályait, melyek a felek szabad akaratelhatározását biztosítják, azonban a felek közötti konszenzus fennállásának nemzeti jogi kontrollja aligha egyeztethető össze a *Hőszig ügyben* hozott ítélettel, ahol az EU Bíróság éppen az ellenkező következtetésre jutott, miután a magyar fél a magyar polgári jog „meglepetés klauzulákra" vonatkozó általános szerződési felételekre vonatkozó szabályait hívta fel a „párizsi bíróságokat" kikötő joghatósági kikötés érvénytelenítése érdekében. A *Hőszig ítélet* szerint a joghatósági kikötés létrejöttéhez szükséges és elégséges egyrészt a felek közötti akarategység (konszenzus) fennállása, másrészt a Rendelet szerint előírt forma betartása, mely két feltétel együttes fennállása esetén a nemzeti jog szabályai – így például az általános szerződési feltételek szerződéses tartalommá válására irányadó tagállami rendelkezések – nem relevánsak.[70]

626. Álláspontom szerint a fentiek alapján a Rendelet 25. Cikk (1) bekezdésében a kikötött bíróság jogára való utalást szűken kell értelmezni, így az utalás az anyagi érvénytelenségi okok közül *az akarathibákkal, az ügyletkötési képesség, illetve képviseleti jog hiányával kapcsolatos érvénytelenségi okokra* terjedhet ki. A Rendelet utalása azonban nem vonatkozik olyan érvénytelenségi okokra, melyekben az adott jogrend értékítélete fejeződik ki. Amennyiben egy jogrendszer érvénytelenségi okként szabályozná a joghatósági kikötés aszimmetriáját, ez a szabályozás értelemszerűen tükrözné az adott jogrend értékítéletét. A Rendelet 25. Cikk (1) bekezdésének utalása azonban nem terjedne ki a kikötött bíróság *(lex fori prorogati)* jogának ezen szabályaira, mivel ez már meghaladná a szűk utalás terjedelmét.

8.1.4. Luganói Egyezmény – nemzeti jog mint lex causae

8.1.4.1. Az aszimmetrikus jelleg értékelése

627. A Luganói Egyezmény körében egy aszimmetrikus joghatósági kikötésre a nemzeti jog alkalmazása felmerülhet a *lex causae* mint a joghatósági kikötés érvényességére irányadó jog

[69] Ld. Bizottsági Javaslat 3.1.3. pontját
[70] Hőszig Ítélet 38-42. pontok.

címén. Ugyanakkor a *lex causae* csak azokat a kérdéseket szabályozza, melyeket az Egyezmény közvetlenül nem rendez. Fentiek alapján elsődleges kérdés annak eldöntése, hogy a Luganói Egyezmény maga rendezi-e a joghatósági megállapodások aszimmetriájának kérdését.

628. Álláspontom szerint az aszimmetria kérdését a joghatósági kikötés megengedettségével, létrejöttével, illetve eljárásjogi hatásaival kapcsolatos kérdésként kell értékelni, mely kérdésköröket maga az Egyezmény szabályoz. Fentiek alapján a nemzeti jog *lex causae* címén történő alkalmazására nincs lehetőség egy joghatósági kikötés aszimmetriájának megítélésével kapcsolatban.

8.1.4.2. Lex fori prorogati analógiás alkalmazása?

629. A Luganói Egyezmény 23. Cikke nem utal a kikötött bíróság jogára az anyagi érvényesség körében. Többen amellett érvelnek, hogy az Egyezmény ezen szabályozásából az következik, hogy a joghatósági megállapodás anyagi jogi érvényessége vonatkozásában nem lehet semmiyen nemzeti jogot alkalmazni. E nézet elfogadása esetén a nemzeti jog *lex fori prorogati* címén való alkalmazására értelemszerűen nem kerülhet sor.

630. Ugyanakkor többek – így *Mankowski és Hartley* szerint – a Luganói Egyezmény 23. cikke vonatkozásában analógiás úton a Brüsszel Ia Rendelet 25. cikkében foglalt kollíziós szabályt kellene alkalmazni a joghatósági megállapodás anyagi érvényessége kapcsán.[71]

631. Álláspontom szerint a Brüsszel Ia Rendelet 25. Cikk analógiás alkalmazásának felvetése helyes célt szolgál. Ugyanakkor a Brüsszel I Rendelet újra szabályozása alkalmával a joghatósági kikötések hatékonyságának javítását a Bizottsági Javaslat két eszközzel kívánta megvalósítani: az egyik a joghatósági kikötésekre alkalmazandó jog szabályázásának reformja, a másik pedig a kizárólagos kikötések negatív hatását megalapozó új *lis pendens* szabály bevezetése volt.[72] Amennyiben azonban a Rendelet egyik szabályát analógiával alkalmazzuk, akkor nehezen lehet érvelni az azzal összefüggő, ugyanazon célt szolgáló másik rendeleti szabály analógiával történő alkalmazása ellen. Mindez pedig egy csúszós lejtőn indítja el az érvelést, mely akár az egész Brüsszel Ia Rendelet analógiával történő alkalmazásáig is elvezethet a Luganói Egyezmény alkalmazási körében. Fentiekre tekintettel álláspontom szerint nem helyes a Rendelet bármely rendelkezésének analógia útján történő kiterjesztése az Egyezményre. A Brüsszel Ia Rendelet 25. Cikkében foglalt kollíziós szabály analógiás kiterjesztésének elfogadása esetén a Luganói Egyezmény hatálya alá eső aszimmetrikus megállapodások kapcsán megnyílik a lehetőség a nemzeti jog *lex fori prorogati* címén történő alkalmazása előtt, amennyiben az aszimmetria kérdését anyagi jogi kérdésként minősítjük. Az analógia elfogadása esetén a Brüsszel Ia Rendelet kapcsán a lex fori prorogatira történő utalás terjedelme vonatkozásában írtak megfelelően irányadók.

8.1.5. Magyar jog

8.1.5.1. Az Nmjtv. szabályozásának sajátosságai

632. Az Nmjtvr. időszakában a joghatósági megállapodás létrejöttével, illetve a joghatósági megállapodásra alkalmazandó joggal kapcsolatosan számtalan probléma merült fel a bírói gyakorlatban. Az Nmjtvr. időszakában a bírói gyakorlat a joghatósági megállapodás

[71] Mankowski 809. Hartley 132, 168.
[72] Ld. Bizottsági Javaslat 3.1.3 pont.

létrejöttével kapcsolatosan meglehetősen konzervatív álláspontot képviselt. Amennyiben a kikötést csak az egyik fél írta alá, az a bíróság álláspontja szerint nem jött létre, annak ellenére, hogy az alapszerződés a teljesítéssel és annak elfogadásával létrejött.[73] Bóka megalapozottan kritizálja a fenti túl szigorú gyakorlatot, különösen a nemzetközi kereskedelemben irányadó gyakorlat vizsgálatának hiánya miatt.[74] A fentiekhez hasonlóan, amennyiben a felek közötti szerződés lejártát követően a felek ráutaló magatartásukkal újabb jogviszonyt hoztak létre, arra a lejárt szerződésben lévő kikötés a bíróság álláspontja szerint nem terjedt ki.[75] Amikor pedig a felek a közöttük fennálló szerződéses jogviszonyt lezáró memorandumot írtak alá, arra kifejezett rendelkezés hiányában nem terjedt ki a szerződéshez kapcsolódó általános szerződési feltételekben lévő joghatósági kikötés.[76] Az Nmjtvr. időszakában kérdéses volt, hogy amennyiben a joghatósági megállapodás általános szerződési feltételben szerepel, akkor az inkorporáció kérdését – azaz annak kérdését, hogy az általános szerződési feltétel a szerződés részévé vált-e vagy sem – milyen jog alapján kell megítélni. A hazai bírói gyakorlat e kérdést korábban a *lex fori* alapján bírálta el.[77]

633. A Nmjtv. szabályozásának legfőbb újítása, hogy a Brüsszel Ia Rendelet mintájára a jogalkotó önálló kapcsoló elvet vezetett be, a kikötött bíróság államának jogát *(lex fori prorogati), mely* - az Nmjtv. által nem szabályozott kérdésekben - *a* megállapodás létezésére és anyagi jogi érvényességére irányadó. A fenti szabályozás a Brüsszel Ia Rendelet megoldásán alapul, azonban ahhoz képest két jelentős eltérést mutat. Egyrészt, szemben a brüsszeli rezsim sokak által vitatott tág terjedelmű (kollíziós) utalásával, az Nmjtv. 5. § (1) bekezdése alapján egyértelmű, hogy itt szűk terjedelmű utalásról van szó, mely megoldás mindenképpen üdvözlendő. Másrészt, az Nmjtv. nem csak az anyagi érvényesség, hanem a létezés kérdését is a *lex fori prorogati* rendelkezéseinek veti alá a törvényben nem szabályozott kérdésekben. Ami a második eltérést illeti, az Nmjtv. megoldása a joghatósági megállapodás létezésére alkalmazandó jogot is megkettőzi, mely megoldás álláspontom szerint a fórumválasztás hatékonysága ellen hat, hiszen a joghatósági megállapodással találkozó hazai bíróságnak már a legalapvetőbb kérdésben – a joghatósági megállapodás létezésének kérdésében – a magyar jog mellett a külföldi jog rendelkezéseit is figyelembe kell vennie. Ezt meghaladóan – mint minden rezsim megkettőzés – a fenti szabályozás felesleges elhatárolási problémákat is felvet, ti. hogy a létezés mely kérdéseire kell alkalmazni az Nmjtv. rendelkezéseit és melyekre a *lex fori prorogati* szabályait. Emiatt az is kérdéses, hogy mennyiben „transzponálható" a magyar jogba a brüsszeli rezsim kapcsán kialakult, a joghatósági megállapodások hatékonyságát növelő EU bírósági gyakorlat, mely alapján a joghatósági megállapodás létrejöttét egy normarendszer, a brüsszeli rezsim alapján kell megítélni. Figyelemmel arra, hogy a joghatóság kérdésében az eljáró fórumnak viszonylag könnyen kellene tudnia döntenie, az Nmjtv. fenti szabályozása álláspontom szerint korrekciót igényel.

8.1.5.2. A magyar jog alkalmazásának esetkörei

634. A magyar jog szabályai a joghatósági kikötéssel kapcsolatban viszonylag szűk körben érvényesülhetnek, mivel az uniós jog, illetve a nemzetközi egyezmények a nemzeti jog

[73] Legfelsőbb Bíróság Pf. VIII. 26.579/2001/5
[74] Bóka 658.
[75] Fővárosi Ítélőtábla 3. Pf. 20.462/2009/3
[76] Kúria Gfv. VII. 30.228/2013/4
[77] Bóka 658.

alkalmazását az általuk szabályozott területen kiszorítják.[78] Ugyanakkor – ha gyakorlati szempontból nem is túl valószínű – elméletileg nem zárható ki, hogy egy joghatósági kikötés, illetve annak aszimmetrikus jellege kapcsán magyar jogot kell alkalmazni.

635. A magyar jog alkalmazásának első esetköre a szupranacionális jogforrások hatálya alá nem tartozó eseteket öleli fel. Az *első esetkörön belül további két aleset* képzelhető el. A magyar jog alkalmazása felmerül olyan esetben, amikor a magyar bíróság csak felhívott fórumként jár el, mert bármelyik fél a magyar bíróság előtt próbál meg kikényszeríteni egy harmadik ország(ok) bíróságai javára szóló aszimmetrikus kikötést, mely esetben a magyar jog kizárólag a *lex fori* címén kerül alkalmazásra. Fentebb kifejtett álláspontom szerint amennyiben az ügy a Brüsszel Ia Rendelet tárgyi hatálya alá tartozik, akkor az EU-n belüli egységes megítélés érdekében ilyenkor helyesebb a *lex fori* helyett Rendelet szabályait alkalmazni.[79] Másrészt, amennyiben az aszimmetrikus joghatósági kikötéssel magyar bíróság(ok) kikötésére sor kerül, a magyar jog alkalmazása felmerülhet a *lex fori* és a *lex fori prorogati* címén is. Ez esetben a magyar bíróság felhívott fórumként vagy felhívott és egyben kikötött fórumként is eljárhat. *A második esetkör, amikor a* szupranacionális jogforrások a kikötés anyagi érvényessége kapcsán utalhatnak a magyar jogra mint a kikötött bíróság jogára. Ez esetben a magyar jog kizárólag *lex fori prorogati*-ként kerül alkalmazásra. A jelen részben a fenti lehetőségeket a magyar jogalkalmazó szemszögéből tekintjük át, de csak az első esetkörrel foglalkozunk részletesen, mivel a második esetkörrel már fentebb a szupranacionális jogforrások körében foglalkoztunk.

8.1.5.3. Magyar jog mint lex fori

636. A magyar jog kizárólag *lex fori* címén történő alkalmazása akkor merül fel, amennyiben a felek a magyar bíróságok joghatóságától harmadik ország(ok) bíróságai javára egy aszimmetrikus joghatósági kikötéssel tértek el. Amennyiben elfogadjuk azt a nézetet, hogy egy ilyen kikötés derogációs hatásait – a Brüsszel Ia Rendelet szerinti egységes megítélés helyett – a nemzeti jog alapján kell megítélni, kérdés, hogy az utóbbi mely rendelkezései alkalmazandók a derogációs hatás megítélésére, amennyiben a magyar fél a kikötés ellenére a hazai bíróságok előtt indít peres eljárást.

637. Egyrészt adódik az Nmjtv. szabályainak az alkalmazása, ugyanakkor felmerül a Ptk. anyagi jogi szabályainak az alkalmazása is, hiszen a joghatósági kikötések maguk is szerződéseknek tekinthetők. Álláspontom szerint a Ptk. anyagi jogi szabályainak az alkalmazását el kell vetni. Az Nmjtv. 1. § b) pontja alapján a nemzetközi magánjogi kódex szabályait kell alkalmazni a külföldi elemet tartalmazó jogviszonyokban arra a kérdésre, hogy a magyar bíróságok joghatóságukat milyen szabályok szerint állapítják meg. Harmadik ország(ok) bíróságai javára szóló aszimmetrikus joghatósági kikötés derogációs hatásának vizsgálata kétségtelenül a fenti jogszabályi hely alkalmazási körébe tartozik, így a magyar bíróságnak az Nmjtv. rendelkezései alapján kell vizsgálni az aszimmetrikus kikötést. Mivel az Nmjtv. elfogadása során a Brüsszel Ia Rendelet szabályozási mintaként szolgált, és a magyar szabályozás normaszövege is alapvetően a Rendeletet követi, álláspontom szerint a brüsszeli rezsim bírói gyakorlata és az azzal kapcsolatos jogtudományi eredmények általánosságban analógiás úton kiindulási pontként szolgálhatnak az Nmjtv. szabályozásának vizsgálatakor is.

[78] Ld. ezzel kapcsolatban a 3.4.2. pontot.
[79] Ld. 8.1.2.2. pont

Ugyanakkor az Nmjtv. szabályai néhány kisebb, de jelentős ponton eltérnek a Brüsszel Ia Rendelettől, mely eltérések az aszimmetrikus kikötések szempontjából relevanciával bírnak.

638. Fentieket követően az Nmjtv. alkalmazása során elsőként azt kell vizsgálni, hogy a joghatósági kikötés aszimmetriáját a törvény alapján vagy a kikötött bíróság joga alapján kell-e megítélni. Álláspontom szerint ebben a kérdésben a Brüsszel Ia Rendeletnél kifejtettek általában irányadók. Az Nmjtv. a joghatósági megállapodás megkötését a törvényjavaslat indokolása alapján *„a felek autonómiájának lehető legszélesebb körű biztosítása érdekében”* teszi lehetővé, és a Rendelethez hasonlóan megengedi a kizárólagos, illetve nem kizárólagos joghatósági kikötések megkötését. Az aszimmetrikus kikötések a fenti „koordináta rendszerben” értelmezhetők és leírhatók, így a jogszabály *logikai értelmezése* amellett szól, hogy az aszimmetriát az Nmjtv. által szabályozott, a kikötés megengedettségével kapcsolatos kérdésnek tekintsük. Ami a *cél szerinti értelmezést illeti*, az álláspontom szerint szintén az Nmjtv. alkalmazását indokolja. Az Nmtjv. rendelkezéseit ugyanis egy magyar bíróság alkalmazza egy olyan esetben, amikor egy aszimmetrikus joghatósági kikötés alapján a saját joghatóságáról kell döntenie. Amennyiben az aszimmetriát a kikötés létezésével vagy érvényességével kapcsolatos kérdésnek tekintenénk, úgy a magyar bíróságnak már a peres eljárás kezdetén egy külföldi jog tartalmának felderítésére irányuló küldetésbe kell kezdenie, mely adott esetben évekig is eltarthat. A jogalkotó akarata a joghatósági megállapodások szabályozásával feltehetően nem erre irányult. Érdemes ezzel kapcsolatosan utalni *Bán* álláspontjára, aki a joghatósági kikötések Nmjtv. általi szabályozásának indokaként azt a körülményt emeli ki, hogy egyértelmű kollíziós szabályozás hiányában már az érdemi jogvita elbírálását megelőzően is „szinte leküzdhetetlennek tűnő akadályokkal találja magát szembe a jogalkotó”.[80] Fentiekből adódóan álláspontom szerint a magyar jog alapján *egy joghatósági kikötés aszimmetrikus jellege a kikötés megengedettségével kapcsolatos kérdés*, melyet az Nmjtv. kimerítően szabályoz. Erre figyelemmel az aszimmetria kérdésére az Nmjtv. 99. § (5) bekezdése által felhívott kikötött bíróság joga *(lex fori prorogati)* álláspontom szerint nem irányadó, mivel az csak a kikötés létezésének és érvényességének a kérdéseiben érvényesülhet, és e kérdésekben is csak a törvényben nem szabályozott kérdésekben.

8.1.5.4. Magyar jog mint lex fori prorogati

639. Figyelemmel arra, hogy a jelen fejezetben fentebb vizsgált szupranacionális jogforrások a joghatósági kikötés anyagi érvényessége kapcsán a kikötött bíróság jogára utalnak, a magyar jog alkalmazása felmerülhet a *lex fori prorogati* jogcímén is. Erre akkor kerülhet sor, amennyiben egy *a fenti szupranacionális jogforrások tárgyi hatálya alá tartozó ügyben a felek aszimmetrikus joghatósági kikötése magyar bíróságot köt ki*. Álláspontom szerint ugyanakkor a Brüsszel Ia Rendelet alkalmazásában a kikötött bíróság jogára utalást szűken kell felfogni, erre figyelemmel a kikötés aszimmetriájának kérdése a *lex fori prorogati* alapján nem vizsgálható.

8.1.5.5. Magyar jog, mint lex fori és lex fori prorogati

640. Amennyiben egy joghatósági kikötés nem tartozik a fejezetben tárgyalt szupranacionális jogforrások tárgyi hatálya alá és azáltal *a felek magyar bíróságo(ka)t kötnek ki*, akkor a magyar jog alkalmazása a *lex fori* és a *lex fori prorogati* címén is felmerülhet.

[80] Bán 438.

DOI: 10.15774/PPKE.JAK.2024.006

641. Magyar bíróságot kikötő megállapodás kapcsán felmerül a kérdés, hogy azt, illetve annak aszimmetriáját az Nmjtv., vagy a Pp. rendelkezései alapján kell-e megítélni. Álláspontom szerint, amennyiben a felek jogviszonyában van releváns külföldi elem és a felek a magyar bíróság(ok) kikötésével egy potenciális külföldi állam bíróságainak joghatóságától derogáltak, úgy a Pp. szabályainak alkalmazása a kikötésre nem indokolt. A nemzeti polgári perrendtartás alkalmazása akkor lenne indokolt, amennyiben nem létezne nemzetközi magánjogi szabályozás, mint például Németországban. Magyarországon ugyanakkor a Nmjtvr. hatályba lépése óta a nemzetközi magánjog elkezdte szabályozási tárgykörébe vonni a joghatósági kikötéseket, mely folyamat a 2000. évi átfogó újraszabályozással folytatódott. Jelenleg az Nmjtv. 99. § (7) bekezdése szabályozza a kizárólagos, illetve nem kizárólagos joghatósági kikötéseket, az aszimmetrikus joghatósági kikötések pedig leírhatók e kétfajta joghatósági kikötés kombinációjaként.

642. Mivel az Nmjtv. a joghatósági kikötés létezésének és érvényességének a kódexben nem szabályozott kérdéseivel kapcsolatban a kikötött bíróság jogára utal, belföldre irányuló kikötésnél kérdésként merül fel, hogy mennyiben alkalmazhatók a kikötés aszimmetriája kapcsán a magyar anyagi jogi szabályok. Ami a Ptk. rendelkezéseit illeti, az aszimmetria kérdése kapcsán felmerülhet a jóerkölcsbe ütköző, valamint uzsorás szerződést tiltó szabályok (Ptk. 6:96-97 §§-ok), valamint a tisztességtelen általános szerződési feltételre vonatkozó szabályok (Ptk. 6:102 §) alkalmazása. Álláspontom szerint azonban a joghatósági kikötés aszimmetriájának kérdése a *nemzetközi magánjogi kódex által kimerítően szabályozott megengedettségi kérdés*, így a Ptk. anyagi jogi szabályainak alkalmazása a létezés, illetve érvényesség körében nem merülhet fel.

8.2. Választottbírósági megállapodások

643. Ebben a részben azt a kérdést vizsgáljuk, hogy egy aszimmetrikus választottbírósági kikötés mely normarendszer szerződési szabályai alapján kerülhet megítélésre. A New York-i Egyezmény és az Európai Egyezmény alkalmazása kapcsán kérdéses, hogy a kikötés aszimmetrikus jellegét a nemzetközi jogforrás vagy valamely nemzeti jog alapján kell-e megítélni. Az Egyezmények hatálya alá tartozó esetekben *a nemzeti jog alkalmazására több elméleti lehetőség nyílik*. A nemzeti jog alkalmazásra kerülhet egyrészt a felhívott bíróság *lex fori*-jának jogcímén, másrészt *lex causae-ként*, amikor az egyezmény maga utal a nemzeti jogra bizonyos konkrét kérdéskör kapcsán. A harmadik esetkör, amikor a New York-i Egyezmény VII. Cikk (1) bekezdése a „kedvezőbb jog” elve alapján utal az elismerés, illetve végrehajtás államának jogára, mely a többségi álláspont szerint analógiával a választottbírósági megállapodás kikényszerítésére is irányadó. A fenti egyezmények hatálya alá nem tartozó esetekben a magyar autonóm jog kerül alkalmazásra, mely esetkörben a magyar jogalkalmazó nézőpontjából vizsgáljuk azt a kérdést, hogy egy választottbírósági kikötés aszimmetriájának megítélésére mely jogok alapján kerülhet sor.

8.2.1. New York-i és Európai Egyezmény – nemzeti jog szerepe

8.2.1.1. Választottbírósági megállapodás – önállótlan szupranacionális szabályozás

644. A New York-i Egyezmény II. Cikk (1) bekezdése alapvető formai és tartalmi feltételeket határoz meg, melyek fennállása szükséges ahhoz, hogy az abban részes államok bíróságai választottbírósági megállapodásként ismerjék el a felek vitarendező megállapodását. Az Egyezmény alapján választottbírósági megállapodásként való elismerésre tarthat igényt a

felek olyan i) írásbeli megállapodása *(írásbeli forma)*, ii) mely alapján egy meghatározott, szerződéses vagy szerződésen kívüli jogviszonyból eredő *(jogviszony meghatározottsága)*, iii) valamennyi vagy bizonyos jogvita kapcsán *(jogvita)*, iv) választottbíráskodásnak vetik alá magukat *(választottbírósági alávetés)*. A választottbírósági megállapodásra alkalmazandó jog kapcsán az első kérdéskör, hogy van-e egyáltalán helye a nemzeti jog alkalmazásának, figyelemmel arra, hogy az Egyezmény II. Cikke egyáltalán nem utal semmilyen további jogra. Mivel az uralkodó álláspont alapján az Egyezmény II. Cikkének nemzetközi anyagi szabálya a választottbírósági kikötésnek csak bizonyos kérdéseit – alapvetően annak formai követelményeit – szabályozza, annak érdekében, hogy állást lehessen foglalni a választottbírósági kikötés létezéséről és érvényességéről, a nemzeti jog alkalmazása elkerülhetetlen.

645. Az uralkodó álláspont szerint a New York-i Egyezmény II. Cikk (1) bekezdésében foglalt követelmények teljesítése még nem eredményezi a választottbírósági megállapodás érvényes létrejöttét, mert ahhoz további feltételek is szükségesek. *Wolff* szerint az Egyezmény II. Cikk (1) bekezdése csak a választottbírósági kikötés alkotórészeit *(constituent elements)* szabályozza, melyek fennállása esetén még nincs szó egy érvényesen létrejött választottbírósági kikötésről, legfeljebb arról, hogy azt a bíróságoknak el kell ismerniük, kivéve ha az ellenfél ennek ellenkezőjét bizonyítja. *Wolff* különbséget tesz a választottbírósági kikötés elismerése *(recognition)* és érvényessége *(validity)* között, melyek közül az előbbit szabályozza a Egyezmény II. Cikk (1) bekezdése, ugyanakkor ebből nem következik, hogy a szupranacionális jogforrás a választottbírósági kikötés létrejöttét is szabályozná.[81] *Czernich* szerint a II. Cikk szerinti feltételek fennállása szükséges, de nem elégséges ahhoz, hogy az Egyezmény alkalmazásában a felek között érvényes választottbírósági megállapodás jöjjön létre és további feltételként sorolja a) a választottbírósági megállapodás jogügyleti (anyagi jogi) érvényességét; b) a szubjektív arbitrabilitás, c) valamint az objektív arbitrabilitás fennállását, mely kérdéseket a nemzeti jog alapján kell megítélni.[82] *Born* szerint annak érdekében, hogy a felek megállapodása az Egyezmény alapján választottbírósági kikötésnek minősüljön, az alábbi feltételek fennállása szükséges: a) a felek megállapodása választottbíráskodásban b) egy meghatározott jogviszony kapcsán, c) amely kereskedelmi kapcsolatból ered, d) mely nemzetközi vagy külföldi e) és amely vita vagy viták feloldására vonatkozik.[83] Ez a meghatározás annyiban eltér az Egyezmény II. Cikkétől, hogy az írásbeliséget nem tartja definíciós elemnek, azonban a fenti cikket kiegészíti a „nemzetközi" illetve „külföldi" elemmel. *Born* azonban elválasztja egymástól a formai követelmények *(form requirements)* teljesülését és a felek közötti akarategység *(consent)* fennállását, kiemelve, hogy mindkettő szükséges egy érvényes választottbírósági megállapodás létrejöttéhez, ugyanakkor az utóbbira a nemzeti jog szerződéses szabályai az irányadók.[84]

646. Az Európai Egyezmény I. Cikk (2) bekezdés a) pontja ugyan meghatározza a választottbírósági szerződés fogalmát, azonban a meghatározásból kitűnik, hogy a jogforrás e cikke valójában a választottbírósági megállapodás típusait és formai kérdéseit szabályozza. Az Egyezmény I. Cikk (2) bekezdése (a) pontja alapján „választottbírósági szerződés" kifejezésen valamely szerződésben foglalt választottbírósági kikötést vagy külön választottbírósági szerződést kell érteni, amelyet a felek írnak alá, vagy levél-, illetőleg

[81] Wolff 156.
[82] Czernich 10., 13.
[83] Born a fenti feltételeket összefoglalóan „jurisdictional requirements" alatt jelöli. Born 265.
[84] Born 783-784.

táviratváltásba vagy géptávíró üzenetváltásba foglalnak; olyan országok közötti kapcsolatban pedig, amelyek jogszabályai a választottbírósági szerződést nem kötik írásbeli alakhoz, e kifejezésen a jogszabályok által megengedett bármely alakban létrejött választottbírósági szerződést kell érteni. Az Európai Egyezmény VI. cikk (2) bekezdése a választottbírósági szerződés létezése és érvényessége kapcsán kollíziós szabályokat tartalmaz, melyek különböző nemzeti jogokra utalnak.

8.2.1.2. New York-i Egyezmény – választottbírósági megállapodás érvényessége

647. A többségi álláspont szerint a New York-i Egyezmény II. Cikke egységes nemzetközi anyagi jogi szabályként alapvetően a választottbírósági megállapodás formai (alaki) követelményeit szabályozza, míg az anyagi jogi érvényesség kérdését – ezen belül a felek közötti konszenzus fennállását – a választottbírósági megállapodásra irányadó nemzeti jog rendezi.[85] *Lew – Mistelis – Kröll* a New York-i Egyezmény II. Cikkét a választottbírósági megállapodás formai érvényességét szabályozó általános anyagi szabálynak tekintik *(uniform substantive rule)*, míg a felek közötti megállapodás fennállását a választottbíráskodás tekintetében (*consent to arbitrate*) az anyagi jogi érvényesség körén belül vizsgálják. [86] *Wolff* álláspontja szerint egyértelműen meg kell különböztetni a választottbírósági megállapodás megkötését *(conclusion)* és annak formáját, mivel e kategóriákra más jog az irányadó: az elsőre a nemzeti jog, a másodikra az Egyezmény.[87] Álláspontja szerint a választottbírósági kikötés megkötését *(conclusion)* – ideértve a felek közötti akarategység fennállását – és érvényességét *(validity) mutatis mutandis* az Egyezmény V. Cikk (1) bek. a) pontjában lévő kollíziós szabály által kijelölt nemzeti jog szabályozza, a kikötés megkötése *(„conclusion")* és érvényessége közötti különbség nem az alkalmazandó jog, hanem a bizonyítási teher szempontjából tehető.[88] Born szerint a választottbírósági kikötés formai követelményeire *(form requirements)* az Egyezmény II. Cikke, a felek akarategységének fennállására *(consent)* nemzeti szerződési jog szabályai az irányadók.[89]

648. Különösen vitatott, hogy általános szerződési feltételben lévő választottbírósági kikötés esetén az inkorporáció kérdésében – azaz, hogy a kikötés a felek szerződésének részévé válik-e – a New York-i Egyezmény vagy a nemzeti jog szabályai az irányadók. A skála egyik szélét képviselő *Schack* szerint az Egyezmény II. Cikke – a Brüsszel Ia Rendelet 25. Cikkével analóg módon – a felek választottbírósági kikötéssel kapcsolatos konszenzusának fennállását autonóm módon szabályozza, így véleménye szerint a nemzeti jog alkalmazásának nincs helye azon kérdésben, hogy a felek szerződésének részévé vált-e az általános szerződési feltételben foglalt választottbírósági kikötés *(Abschlusskontrolle)*. [90] A skála másik végén helyezkednek el azok, akik az inkorporáció kérdését a választottbírósági kikötés anyagi érvényessége körében helyezik el. *Lew - Mistelis – Kröll* a nemzeti jog által szabályozott anyagi érvényesség keretében tárgyalják az ÁSZF-ként a szerződés részévé váló választottbírósági

[85] Nagel – Gottwald 1040., 1044., Geimer 1381-1382.
[86] Lew - Mistelis - Kröll a választottbírósági megállapodás anyagi érvényesség kérdésében három fő megközelítést említenek: i) a hagyományos kollíziós jogi módszert, mely alapján a nemzetközi magánjogi szabályok segítségével kerül meghatározásra az anyagi érvényességet szabályozó nemzeti jog; ii) a nemzetközi magánjogi anyagi szabályozást, melyre példa Svájci Nemzetközi Magánjogi Kódex 178. Cikk (2) bekezdésében található érvényesítő szabálya; iii) és a francia megközelítést, mely a választottbírósági megállapodás érvényességének kérdését függetleníti a nemzeti jogoktól. Lew – Mistelis – Kröll 113-123, 141-148.
[87] Wolff 119.
[88] Wolff 104-105., 151.
[89] Born 783-784.
[90] Schack 497. Schack szerint ugyanakkor az Egyezmény II. Cikke nem zárja ki a nemzeti jog alapján megvalósuló tartalmi kontrollt *(Inhaltskontrolle)*.

megállapodás kérdéseit, melyből az a következtetés adódik, hogy e szerzők szerint e kérdést nem az Egyezmény, hanem a nemzeti jog szabályozza.[91]

649. E két szélső álláspont között helyezkednek el azok, akik szerint az inkorporáció kérdését mindkét normarendszer szabályozza. *Born* álláspontja szerint helyesebb az inkorporáció problémáját a nemzeti jog által szabályozott anyagi érvényesség körében tárgyalni. *Born* ugyanakkor megjegyzi, hogy szerinte az Egyezmény II. Cikke kiszorítja a szigorúbb formai szabályokat előíró nemzeti jogot így az ÁSZF-ben lévő választottbírósági kikötések vonatkozásában külön hivatkozást megkövetelő szabályokat.[92] *Roth* szerint Schack felfogása a német irodalomban uralkodó álláspont, azonban megjegyzi, hogy szerinte ez csak a választottbírósági megállapodásnak e cikk által szabályozott lényeges elemeire irányadó, így az ott nem szereplő kérdésekre a nemzeti jog irányadó lehet.[93] *Wolff* szerint a német uralkodó álláspont nagyrészt helytelen, mivel szerinte az Egyezmény II. Cikke csak azon nemzeti jogi szabályokat szorítja ki, melyek ÁSZF esetén az Egyezménynél szigorúbb formai követelményeket támasztanak a szerződési tartalommá válás érdekében – így például a másik fél általi külön elfogadás –, míg az Egyezmény hagyja érvényesülni azon nemzeti ÁSZF-re vonatkozó szabályozást, melynek célja a felek közötti egyenlőtlenség kiküszöbölése.[94] *Czernich* szerint amennyiben a választottbírósági kikötés ÁSZF-ben szerepel, úgy a szerződés részévé válása kérdésében az Egyezmény és a *lex causae* szerinti nemzeti jog is irányadó *(kumulatív alkalmazás)*.[95]

650. Végül az Egyezmény V. cikk (1) bekezdése kapcsán kérdés, hogy mely nemzeti jog alkalmazandó a választottbírósági kikötés anyagi érvényességére, mely a többségi álláspont szerint a felek közötti konszenzus fennállásának kérdését is magában foglalja. Az Egyezmény V. cikk (1) bekezdésének kollíziós szabálya – melyet az uralkodó álláspont szerint a választottbírósági megállapodás kikényszerítése során is alkalmazni kell – a felek által a választottbírósági kikötésre választott jogra *(lex voluntatae)*, ennek hiányában a választottbíráskodás helye szerinti állam jogára utal *(lex loci arbitri)*. Abban a kérdésben konszenzus uralkodik, hogy amennyiben a felek a választottbírósági kikötésre kifejezetten jogot választottak, akkor az lesz az irányadó az anyagi érvényességre. A többségi álláspont szerint a választottbírósági megállapodás vonatkozásában nemcsak kifejezett, hanem hallgatólagos jogválasztásra is sor kerülhet.[96] Ugyanakkor a választottbírósági kikötésre való jogválasztás hiányában eltérnek a vélemények, hogy a főszerződésre választott jognak *(lex contractus),* vagy a választottbíráskodás helye szerinti jognak van-e elsőbbsége *(lex loci arbitri)*.

651. *Gaillard* szerint elsősorban az Egyezmény V. Cikk (1) bek. a) pontja alapján a választottbíráskodás helye szerinti állam jogát kell alkalmazni, mivel ezen államnak mint a választottbírósági megállapodás „teljesítési helyének” joga van a legközelebbi kapcsolatban a kikötéssel.[97] *Lew-Mistelis-Kröll* ugyanezt az álláspontot képviseli.[98] *Born* szerint a *lex loci arbitri* alkalmazását indokolja a választottbírósági megállapodás autonómiája, a főszerződéstől eltérő természete, és szoros kapcsolata a választottbíráskodás helyének jogával, mely állam

[91] Lew – Mistelis – Kröll 141- 143.
[92] Born 879-880., 950.
[93] Roth 373.
[94] Wolff 140-141.
[95] Czernich 13., 47.
[96] Born 529. Wilske – Fox 287-288. Fouchard – Gaillard – Goldman 225. Scahck 496. Bermann – Gaillard 150.
[97] Fouchard - Gaillard – Goldman 226.
[98] Lew-Mistelis-Kröll 122.

bíróságai felügyeleti hatáskörben járnak el a választottbíráskodás kapcsán.[99] *Born* ugyanakkor kiemeli, hogy az Egyezmény II. Cikkéből fakadó „érvényesítő elv" *(validation principle)* alapján amennyiben a választottbírósági kikötés az V. cikk (1) bek. a) pont szerint felhívott választottbíráskodás helyének joga alapján érvénytelen lenne, azonban más jog alapján érvényes, akkor az utóbbi jog az alkalmazandó.[100] A választottbírósági kikötésre választott jog hiányában elsősorban *Geimer* szerint is a választottbíráskodás helye szerinti állam joga az alkalmazandó.[101] *Roth* szerint választottbírósági eljárásra irányadó jog megválasztása – a felek által megállapított választottbíráskodás helye alapján – arra utal, hogy a felek a választottbírósági kikötés érvényességét is ezen jog alapján kívánták megítélni, emiatt amennyiben a *lex loci arbitri* és a *lex contractus* között ellentét merülne fel, úgy álláspontja szerint azt az első javára célszerű feloldani. *Roth* ugyanakkor megjegyzi, hogy a választottbírósági megállapodásra alkalmazandó jog megállapítása során a választottbírósági intézmények eljárási szabályzatának rendelkezéseit főszabályként figyelmen kívül kell hagyni.[102] Többek szerint azonban a *lex loci arbitri* csak akkor irányadó, ha azt a felek maguk választották meg.[103]

652. *Czernich, Wilske és Fox* szerint a főszerződésre választott jogot (*lex contractus)* tekintik elsődlegesnek, mely kétség esetén kiterjed a választottbírósági kikötésre is, amennyiben nincs olyan körülmény, melyből arra lehetne következtetni, hogy a kikötést eltérő jognak kívánták alávetni. *Czernich* szerint a főszerződésre jogot választó felek általában abból indulnak ki, hogy jogválasztásuk a választottbírósági kikötésre is kiterjed, emiatt feltételezhető, hogy a jogválasztással mindkét szerződésre irányadó jogot rendezni kívánják. Az idézett szerzők álláspontja szerint a főszerződésre vonatkozó jogválasztás hiányában a választottbíráskodás helye szerinti jog, amennyiben ez nem állapítható meg, az eljáró bíróság *lex fori*-jának kollíziós szabályai által felhívott jog az irányadó.[104]

8.2.1.3. Európai Egyezmény – választottbírósági megállapodás érvényessége

653. Szemben a New York-i Egyezménnyel, mely csak közvetetten szabályozza a választottbírósági kikötésre irányadó jog kérdését a választottbírósági megállapodás rendes bíróságok előtti kikényszerítésének fázisában, az Európai Egyezmény egyik legjelentősebb vívmánya, hogy erről a kérdésről *expressis verbis* rendelkezik. Ahogy fentebb említésre került, az uralkodó álláspont alapján az Egyezmény I. Cikke egységes nemzetközi anyagi szabályként a választottbírósági kikötés alaki érvényességét szabályozza. Ezen túlmenően az Egyezmény VI. Cikk (2) bekezdése elválasztja egymástól a választottbírósági megállapodást kötő felek jogképességére, illetve cselekvőképességére irányadó jogot a választottbírósági kikötés létezésére és érvényességére irányadó jogtól, előbbire a felek személyes jogát rendelve irányadónak *(lex personae)*. A választottbírósági megállapodás létezésére és anyagi érvényességére irányadó jog meghatározása érdekében az Egyezmény VI. Cikk (2) bekezdése egy három lépcsős kollíziós szabályozást vezet be, mely tartalmilag azonos a New York-i Egyezmény szabályozásával. Végül a fenti szintén cikk külön kollíziós szabályt tartalmaz az objektív arbitrabilitásra irányadó jog meghatározására.

[99] Born 529, 535-538.
[100] Born 539-540.
[101] Geimer 1379.
[102] Roth 365.
[103] Lew – Mistelis – Kröll 122. Nagel - Gottwald 1040.
[104] Czernich 23. Wilske – Fox 170 – 172.

654. Az Európai Egyezmény kapcsán ismert olyan álláspont, mely szerint az I. Cikk szerinti formai követelmény betartása biztosítja, hogy a felek között fennáll a konszenzus a választottbíráskodással kapcsolatban.[105] Ugyanakkor az uralkodó álláspont szerint az I. Cikk és a VI. Cikk együttes értelmezése alapján az Egyezmény I. Cikke a választottbírósági megállapodás létrejötte körében kizárólag az alaki érvényesség kérdésére irányadó, míg a választottbírósági szerződés létrejöttétének egyéb kérdéseit – így a felek közötti konszenzus fennállását, – illetve annak anyagi jogi érvényességét már a VI. Cikk által meghatározott választottbírósági megállapodásra irányadó nemzeti jog szerint kell megítélni.[106]

655. A választottbírósági megállapodás létezésére és anyagi érvényességére irányadó jog kapcsán az Egyezmény VI. Cikk (2) bek. a) pontja alapján elsődlegesen a felek szerződési szabadsága érvényesül, mely alapján a választottbírósági kikötésre az a jog irányadó, melynek a felek azt alávetették. Nincs konszenzus abban a kérdésben, hogy a főszerződésben lévő jogválasztó klauzula mennyiben minősülhet a választottbírósági megállapodásra irányadó jog hallgatólagos megválasztásának. *Hascher* szerint az Egyezménynek a jogvita érdemére irányadó jog megválasztását szabályozó VII. cikkéből *a contrario* az a következtetés vonható le, hogy a főszerződés jogválasztó kikötése nem vehető figyelembe a választottbírósági kikötésre hallgatólagosan megválasztott jog gyanánt.[107] A többségi álláspont szerint azonban az Egyezmény alapján a választottbírósági kikötésre irányadó jogot a felek megválaszthatják akár hallgatólagosan is.[108] *Wilske és Fox* ezzel kapcsolatban hangsúlyozzák, hogy a felek a főszerződésre vonatkozó jogválasztással a választottbírósági kikötésre irányadó jogot is szabályozni kívánják, így vélelmezendő, hogy a jogválasztás kiterjed a választottbírósági kikötésre is, kivéve amennyiben ez ellen szóló körülmények merülnek fel.[109]

656. Az Egyezmény VI. Cikk (2) bek. b) pontja alapján a választottbírósági megállapodásra alkalmazandó jog felek általi megválasztása hiányában *másodlagosan* azon állam joga lesz a kikötésre irányadó jog, ahol a választottbírói határozat meghozatalra kerül, mely a választottbíráskodás helye szerinti állam jogát jelenti *(lex loci arbitri).*[110] Végül, amennyiben a felek nem éltek jogválasztással és a döntés időpontjában még nem lehet megállapítani azt az államot, ahol a választottbírósági határozat meghozatalára sor kerül, úgy harmadlagosan az eljáró bíróság *lex fori*-jának kollíziós szabályai alapján kell meghatározni a választottbírósági megállapodás létezésére és érvényességére irányadó jogot. *Hascher* szerint gyakran előfordul, hogy a felek kifejezetten nem választanak jogot a választottbírósági kikötésre és a választottbíráskodás helyének meghatározását is a választottbírókra bízzák, mely esetben az Egyezmény utóbbi alapértelmezett szabálya kerül alkalmazásra.[111] A *lex fori* kollíziós szabályai államonként változnak, így felmerülhet a főszerződésre választott vagy az irányadó jog alkalmazása, vagy a választottbírósági megállapodás megkötésének helye szerinti állam jogának alkalmazása, stb.[112] Figyelemmel arra, hogy az uralkodó álláspont szerint az Európai Egyezmény a felek közötti akarategység fennállásának kérdését nem szabályozza, hanem e kérdéskörre a VI. Cikk (2) bekezdése szerinti kollíziós szabály által meghatározott nemzeti jog

[105] de la Brena 43.
[106] Roth 392. Hascher 529.
[107] Hascher 529.
[108] Born 541. Roth 392. Schack 496.
[109] Wilske – Fox 173.
[110] Siwy in Zeiler – Siwy 100.Roth 392. Born 540.
[111] Hascher 529.
[112] Siwy in Zeiler – Siwy 101.

az irányadó, e jog szerint kell állást foglalni abban a kérdésben is, hogy az általános szerződési feltételben lévő választottbírósági kikötés a felek szerződésének részévé vált-e vagy sem.[113]

8.2.2. New York-i és Európai Egyezmény – nemzeti jog mint lex fori

657. A New York-i Egyezmény, illetve az Európai Egyezmény alkalmazása körében a felhívott bíróság *lex fori*-ja alkalmazásra kerülhet i) hézagpótló funkcióban az Egyezmények által nem szabályozott kérdésekben, illetve ii) az aszimmetrikus választottbírósági kikötés derogációs hatásának megítélése körében is *(lex fori regit processum)*.

8.2.2.1. Nemzeti jog hézagpótló funkcióban

658. A nemzeti jog hézagpótló funkcióban történő alkalmazásának előkérdése, hogy teljeskörűen szabályozza-e a New York-i Egyezmény a hatálya alá tartozó választottbírósági kikötés aszimmetriájának kérdését? A kérdés megválaszolása érdekében érdemes külön megvizsgálni a heterogén aszimmetrikus kikötések két fő típusát, egyrészt az egyoldalú választottbírósági kikötést, másrészt az egyoldalú joghatósági kikötést.

659. Egyoldalú választottbírósági kikötés *(unilateral arbitration clause)* esetén a kedvezményezettet egy alakító jog illeti meg, hogy a választottbírósági megállapodást egyoldalú jognyilatkozattal létrehozza. Az uralkodó álláspont szerint azonban a New York-i Egyezmény a választottbírósági kikötés létrejöttének kérdéskörét nem teljeskörűen szabályozza: míg a formai követelmények körében az Egyezmény szabályai az irányadók, a felek közötti konszenzus fennállása körében a nemzeti jog szerződési szabályai érvényesülnek. Ezt meghaladóan, amennyiben egy ilyen kikötés létrejöttét csak az Egyezmény szabályozná, a kikötés anyagi érvényességét az uralkodó álláspont szerint a nemzeti jog szabályozza. Mivel a többségi álláspont szerint a választottbírósági kikötés aszimmetriája az anyagi jogi érvényesség körébe kérdés, ebből a nemzeti jog alkalmazása következik e problémakörre.[114]

660. Egyoldalú rendes bírósági kikötés esetén *(unilateral litigation clause)* a felek választottbírósági megállapodása nem kizárólagos (opcionális), mivel a felek egyikét alakító jog illeti meg, hogy a választottbírósági megállapodást felmondja az adott jogvita kapcsán és azt a rendes bíróság elé vigye. Egy ilyen kikötésnél külön kell vizsgálni annak nem kizárólagos (opcionális) jellegét, és azt, hogy a nem kizárólagos jelleg csak az egyik fél javára érvényesül (aszimmetria). Ami a kikötés nem kizárólagos (opcionális) jellegét illeti, a többségi álláspont szerint e kérdést nem az Egyezmény, hanem a nemzeti jog szabályozza. *Wolff* hangsúlyozza egy ilyen kikötés anyagi érvényességének megítélése kapcsán a nemzeti jog alkalmazását.[115] *Born* a felek közötti konszenzus hiánya körében a patologikus kikötések egyik aleseteként tárgyalja az opcionális kikötéseket, hangsúlyozva, hogy a szerződés anyagi jogi érvényessége körébe tartozó kérdésről van szó.[116] Ami az aszimmetria kérdését illeti, a fentebb kifejtettek megfelelően irányadók.

661. Fentiek alapján egy *választottbírósági kikötés aszimmetrikus jellege* kapcsán – mivel a többségi álláspont szerint e kérdéskört az Egyezmény nem szabályozza – a nemzeti jog érvényesülhet hézagpótló funkcióban, és nem zárható ki, hogy az eljáró bíróság nemzeti

[113] Roth 396.
[114] Born 937. Fouchard – Gaillard – Goldman 268. Van Zelst 374.
[115] Wolff 113.
[116] Born 811.

jogként saját *lex fori*-ját alkalmazza. Álláspontom szerint azonban a nemzeti jog hézagpótló funkcióban való alkalmazása a *lex fori* címén nem helyes az alábbiakra tekintettel.

662. A jogirodalom megosztott abban a kérdésben, hogy a választottbírósági megállapodás kikényszerítésének fázisában a kikötés létezésének és érvényességének kérdéseit mely nemzeti jog alapján kell megítélni. Mivel az Egyezmény V. Cikk (1) bekezdés a) pontja a választottbírósági határozat elismerése kapcsán kifejezetten utal a választottbírósági megállapodásra irányadó jogra, felmerül a kérdés, hogy van-e kapcsolat az Egyezmény II. és V. cikke között. Az egyik álláspont szerint az Egyezmény II. Cikkének hallgatása az alkalmazandó jog tekintetében nem véletlen, így az V. Cikkben lévő alkalmazandó jogra vonatkozó kollíziós szabályok szigorúan az ítélet elismerése, illetve végrehajtása során nyerhetnek alkalmazást, míg a kikényszerítés fázisában a választottbírósági megállapodást *az eljáró bíróság lex fori-ja alapján kell megítélni*.

663. *Bernardini* szerint ilyenkor az eljáró bíróság azt vizsgálja, hogy a kikötéssel a felek a hatásköre alól érvényesen derogáltak-e, mely kérdést a *lex fori* alapján kell eldönteni.[117] *Niddam* szerint – figyelemmel arra, hogy a felek a választottbírósági megállapodásra általában nem választanak jogot – az V. Cikk (1) bek. a) pont második fordulata érvényesülne, azonban e fázisban még lehetetlen megállapítani azon állam jogát, ahol a választottbírósági határozatot hozták. Másodsorban utal arra, hogy az egyezmény elfogadásakor elutasításra került az a javaslat, hogy a II. Cikkbe az V. cikkhez hasonló kollíziós szabály kerüljön beillesztésre.[118]

664. A másik – véleményem szerint jóval meggyőzőbb és mára uralkodónak mondható – álláspont szerint azonban az *Egyezmény V. Cikk (1) bekezdésének a) pontja szerinti kollíziós szabályokat analógiával a II. Cikk körében is alkalmazni kell.* A fő érv ezen utóbbi megoldás mellett az, hogy ellenkező esetben ugyanarra a választottbírósági megállapodásra a vitarendezés egyes szakaszaiban eltérő jogot kellene alkalmazni, mely egymásnak ellentmondó döntésekhez vezetne.[119]

665. Az Európai Egyezmény VI. Cikk (2) bekezdése kifejezetten meghatározza a választottbírósági megállapodás létezésére és érvényességére irányadó jogot *(lex causae)*. Ami az aszimmetrikus választottbírósági megállapodások két fő típusát illeti, az alábbi következtetések vonhatók le. Egyoldalú választottbírósági kikötés esetén az aszimmetria abból adódik, hogy kedvezményezett létrehozhatja a felek közötti választottbírósági megállapodást, így e kérdéskörre az Egyezmény által meghatározott *lex causae* lesz az irányadó, hiszen a kikötés létrejöttével kapcsolatos kérdésről van szó. Egyoldalú joghatósági kikötés esetén az aszimmetria abban áll, hogy a választottbírósági megállapodás mellett a kedvezményezett rendes bírósághoz is fordulhat, így a kérdés a választottbírósági alávetés kizárólagosságát érinti. Mivel az Egyezmény e kérdéskört nem szabályozza, itt szintén az Egyezmény által meghatározott lex causae lesz az irányadó.

666. Fentiek alapján álláspontom szerint kizárható a nemzeti jog *lex fori* címén történő alkalmazása hézagpótló funkcióban egy választottbírósági megállapodás aszimmetrikus jellegének megítélésére az egyezmények körében.

[117] Bernardini 200.
[118] Niddam 149.
[119] Born 529. Wilske - Fox 170. Lew – Mistelis – Kröll 119. Czernich 25. Wolff 104-105. Roth 364. Van Zelst 373.

DOI: 10.15774/PPKE.JAK.2024.006

8.2.2.2. Nemzeti jog a derogációs hatás körében

667. Felmerül a kérdés, hogy alkalmazható-e a nemzeti jog a *lex fori* jogcímén egy aszimmetrikus választottbírósági kikötés kapcsán azon az alapon, hogy az végső soron a rendes bíróságok hatáskörét befolyásolja, mely a *lex fori* által szabályozott eljárásjogi kérdés.

668. A rendes bírósági hatáskör elvonása a választottbírósági megállapodás negatív hatása, melyet a New York-i Egyezmény II. Cikk (3) bekezdése szabályoz, akként, hogy általánosságban deklarálja a rendes bírói hatáskör elvonását, ugyanakkor kivételeket határoz meg (érvénytelenség, hatálytalanság, betarthatatlanság), mely kategóriákat az uralkodó álláspont szerint a nemzeti jogra való utalásként kell értelmezni. A nemzeti jogra való utalás körében álláspontom szerint nem az eljáró bíróság jogára *(lex fori)*, hanem a választottbírósági megállapodásra az Egyezmény V. Cikk (1) bek. a) pontja alapján irányadó jogra *(lex causae)* való utalást kell érteni, ellenkező esetben a választottbírósági megállapodásra a jogvitarendezés egyes fázisaiban eltérő jog lenne irányadó, mely ellentmondó döntésekhez és jogbizonytalansághoz vezethet. Fentiekre tekintettel a derogációs hatás körében sincs lehetőség a nemzeti jog *lex fori* címén történő alkalmazására.

669. Az Európai Egyezmény VI. Cikk (1) bekezdése a rendes bíróság előtt tehető választottbírósági kifogás határideje kapcsán kifejezetten utal az eljáró bíróság *lex fori*-jára, más kérdésben viszont hallgat annak alkalmazásáról. A VI. Cikk (3) bekezdése szabályozza a választottbírósági megállapodás negatív hatásának részleteit. E szabályozásból ***a contrario*** szintén az a következtetés vonható le, hogy egy aszimmetrikus választottbírósági megállapodás derogációs hatásai körében a nemzeti jog *lex fori*-ként történő érvényesülésére nincs lehetőség, hiszen az aláásná az Egyezmény egységes alkalmazását.

8.2.3. New York-i és Európai Egyezmény – nemzeti jog mint lex causae

8.2.3.1. New York-i Egyezmény

670. A New York-i Egyezmény körében a nemzeti jog alkalmazásának másik lehetősége, amikor maga az Egyezmény utal *lex causae*-ként valamely nemzeti jogra. Ilyen témánk szempontjából releváns utalás az Egyezmény V. Cikk (1) bek. a) pontja, mely a választottbírósági megállapodásra elsősorban a felek által – hallgatólagosan, illetve kifejezetten – választott jogot, másodsorban a választottbíráskodás helye szerinti jogot tekinti irányadónak, mely szabály a fentiekben említettek szerint analógiával a választottbírósági megállapodás kikényszerítésének fázisában – azaz a II. Cikk alkalmazása körében – is megfelelően irányadó.

671. A Brüsszel Ia Rendelet körében a vizsgálat szempontjából meghatározó jelentősége volt annak a kérdésnek, hogy a joghatósági megállapodás aszimmetriájának kérdését miként értékeljük, figyelemmel arra, hogy a Rendelet a joghatósági megállapodás létrejöttét, megengedettségét és eljárásjogi hatásait hézagmentesen szabályozza, kiszorítva a nemzeti jogot, míg a joghatósági kikötés anyagi jogi érvényessége kapcsán a kikötött bíróság jogára *(lex fori prorogati)* utal. A New York-i Egyezmény kapcsán azonban a helyzet jóval egyszerűbb. Az Egyezmény ugyanis csak az formai követelmények körében szorítja ki a rendelkezéseinél szigorúbb nemzeti jogot, minden más kérdésben – így a választottbírósági kikötés létrejötte, anyagi érvényessége, eljárásjogi hatásai kapcsán – viszont „beengedi” a nemzeti jog szabályait. Így, ahogy a fentiekben már utaltunk rá, a nemzeti jog rendelkezései irányadók i) a választottbírósági kikötés létrejötte körében a felek közötti konszenzus fennállása kapcsán ii)

a választottbírósági kikötés anyagi érvényessége kérdésében és iii) az eljárásjogi hatások kapcsán is, hiszen e körben az Egyezmény II. Cikk (3) bekezdése szintén a nemzeti jogra utal vissza.

672. Fentiekre tekintettel az uralkodó álláspontból az következik, hogy a New York-i Egyezmény nem tiltja az aszimmetrikus választottbírósági kikötéseket. Ugyanakkor az Egyezmény az alapján a *választottbírósági megállapodás aszimmetriájának kérdését a kikötés anyagi érvényesség körében* az Egyezmény V. Cikk (1) bek. a) pontjában lévő kollíziós szabályok szerint a választottbírósági megállapodásra irányadó jog mint *lex causae* szerint kell megítélni.

8.2.3.2. Európai Egyezmény

673. Szemben a New York-i Egyezménnyel, az Európai Egyezmény VI. Cikk (2) bekezdése kifejezetten szabályozza a választottbírósági megállapodás létezésére és anyagi érvényességére alkalmazandó jogot *(lex causae)*. A többlépcsős szabályozás alapján elsősorban a felek által választott jogot, másodsorban a választottbíráskodás helye szerinti állam jogát, harmadlagosan az eljáró bíróság *lex fori*-jának kollíziós szabályai alapján irányadó jogot kell alkalmazni.

674. Hasonlóan a New York-i Egyezményhez, az Európai Egyezmény alkalmazási körében is jóval egyszerűbb a helyzet az aszimmetria kérdésének megítélése kapcsán, mint a Brüsszel Ia Rendelet körében. Az Európai Egyezmény I. Cikke ugyanis csak a választottbírósági megállapodás formai követelményei körében szorítja ki a – szigorúbb – nemzeti jogot. Minden más kérdésben, így a választottbírósági kikötés létezése, anyagi érvényessége körében viszont kifejezetten utal a nemzeti jogra mint *lex causae*-re. Az uralkodó álláspont kapcsán a választottbírósági kikötés eljárásjogi hatása körében az Egyezmény VI. cikk (3) bekezdésében szabályozott jogintézményeket – nemlétezés, érvénytelenség, stb. – szintén a választottbírósági megállapodásra az Egyezmény által alkalmazandónak kijelölt nemzeti jog mint *lex causae* szabályozza. Végül, ami az Egyezmény VI. Cikk (3) bekezdése által említett „alapos okot" illeti, az uralkodó álláspont szerint e fogalmat szűken kell értelmezni, abba jellemzően olyan esetek tartoznak, mint az ítélt dolog (res judicata), nyilvánvalóan nem létező választottbírósági kikötés stb., így e fordulat a választottbírósági megállapodás aszimmetriájának megítélése kapcsán nem releváns.

675. Fentiek alapján adódik a következtetés, hogy – a New York-i Egyezményhez hasonlóan – az Európai Egyezmény körében *a választottbírósági megállapodás aszimmetriájának kérdését a kikötés anyagi érvényessége* körében kell megítélni, az Egyezmény VI. Cikk (2) bekezdése szerinti kollíziós szabályok alapján irányadó jog alapján.

8.2.4. Magyar jog – problémák és megoldási lehetőség

676. Mielőtt az aszimmetrikus választottbírósági megállapodások autonóm magyar jog szerinti megítélésére kitérnénk, szükséges azonosítani a hazai jog releváns forrásait, valamint röviden kitérni az Nmjtv. szabályozására a választottbírósági megállapodásra irányadó jog kapcsán. Mivel az Nmjtv. szabályozása álláspontom szerint számos problémát felvet, szükséges ezeket ismertetni, továbbá megfogalmazni egy megoldási javaslatot is. Az aszimmetrikus választottbírósági megállapodások magyar jog szerinti megítélésének kérdéseit már ezen utóbbi javaslat figyelembe vételével indokolt elemezni.

8.2.4.1. Az autonóm magyar jog hatályos forrásai

677. A hatályos magyar szabályozás a választottbírósági megállapodással kapcsolatos alapvető kérdéseket több jogforrásban is szabályozza. Egyrészt a Vbt. 8-9. §-ai szabályozzák a választottbírósági szerződés fogalmát, alaki érvényességét, negatív hatását, a Vbt. 47. § (2) bek. aa) pontja pedig szabályozást tartalmaz a választottbírósági szerződésre irányadó jog kérdésében az ítélet érvénytelenítése kapcsán. Másrészt az Nmjtv. 52. §-a szabályozza a választottbírósági megállapodásra alkalmazandó jog kérdését, e szakasz mellett még a nemzetközi magánjogi kódex több szabályának alkalmazása is felmerül.[120] Végül, amennyiben a választottbírósági megállapodásra a magyar anyagi jog az irányadó, arra mint szerződésre háttérjogként – a Vbt.-ben nem szabályozott kérdésekben – megfelelően irányadók a Ptk. általános szerződési jogi szabályai. *Juhász* ekörben a Ptk. Hatodik Könyv XVIII. Fejezetére utal (Semmisség és megtámadhatóság).[121] Álláspontom szerint a Vbt. a választottbírósági szerződés létrejöttét, illetve megszűnését sem szabályozza teljeskörűen, így helyesebb a Ptk. Hatodik Könyv Második Részének (A szerződés általános szabályai) alkalmazása.

678. Figyelemmel arra, hogy a választottbírósági megállapodás több kérdését a New York-i, illetve az Európai Egyezmény is szabályozza, alapvető kérdés, hogy mennyiben érvényesülhet a nemzeti szabályozás. Míg az Nmjtv. 2. §-a e kérdést kifejezetten rendezi, deklarálva szubszidiárius jellegét a nemzetközi szerződésekhez képest, addig a Vbt. hallgat erről a problémáról. Sőt a Vbt. 1. § (2) bekezdésének nyelvtani értelmezésével akár arra is lehetne következtetni, hogy nemzetközi szerződés alkalmazása csak akkor merülhet fel, amennyiben a választottbíráskodás helye külföldön van. Fentiekre tekintettel kiindulási pont, hogy az említett nemzetközi jogforrások megelőzik, illetve kiszorítják az autonóm nemzeti szabályozást, mivel a törvénnyel (törvényerejű rendelettel) kihirdetett nemzetközi szerződések a jogforrási hierarchiában az Alaptörvény alatt, de a törvények felett álló jogszabálynak minősülnek.[122] A magyar jog rendelkezései nemzetközi tényállás esetén így szubszidiárius jelleggel i) az adott kérdést rendező nemzetközi szerződés hiányában; ii) nemzetközi szerződés léte esetén pedig az abban lévő kollíziós szabály utalása alapján, vagy iii) a nemzetközi szerződében nem szabályozott kérdésben érvényesülhetnek.

8.2.4.2. Alkalmazandó jog – az Nmjtv. „sui generis" szabályozásának problémái

679. A választottbírósági megállapodásra alkalmazandó jog hazai jogi szabályozása az Nmjtv. hatályba lépésével lényegesen megváltozott. Egyrészt, a kódex a „Szerződéses kötelmi viszonyok" cím alatt egy külön paragrafust szentel a választottbírósági szerződésre irányadó jog kérdésének. Az Nmjtv. 52. § (1)-(3) bekezdései szerint a választottbírósági megállapodásra első lépcsőben a felek által választott jog az irányadó, jogválasztás hiányában második lépcsőben az alapjogviszonyra választott jogot, ennek hiányában a jogviszonyra irányadó jogot kell alkalmazni.[123] Ugyanakkor, amennyiben a felek kijelölték a választottbíráskodás helyét és ezen állam joga a második lépcsőben meghatározott jognál

[120] Így különösen a felek jogválasztására vonatkozó szabályok [Nmjtv. 50. §], a szerződés létrejöttére, érvényességére irányadó jogot megállapító szabály, amennyiben ezeket vitatják [Nmjtv. 53. §], a képviselő útján kötött szerződés, illetve egyoldalú jognyilatkozat alaki érvényességére vonatkozó szabályok [Nmjtv. 54. § (1)-(2) bek.]. Emellett felmerülhet a Nmjtv. egyéb általános szabályainak ([Nmjtv. 1-5 §§-ok; 10-14. §§-ok], valamint a természetes és jogi személyek jog- és cselekvőképességére irányadó szabályok alkalmazása is [Nmjtv. 15. § és 22. §]. Ld. Timár (2022) 50-51.
[121] Juhász 2882.
[122] Kiss Ld. Az Alaptörvény Q Cikkéhez fűzött magyarázatot, Mádl - Vékás 54.
[123] Nmjtv. 52. § (1)-(2) bek.

szorosabb kapcsolatban van a választottbírósági megállapodással, akkor ezen jogot kell alkalmazni.[124] Végül, a kódex 52. § (4) bekezdése a választottbírósági megállapodás alaki érvényességére állapít meg egy *favor validitatis* szabályt, mely alapján azt nem lehet alakilag érvénytelennek tekinteni, amennyiben a fenti jogok bármelyikének vagy a magyar jognak megfelel.[125] Fenti szabályozás mellett a Vbt. választottbírósági ítélet érvénytelenítési okként szabályozza azt az esetet amikor a választottbírósági szerződés nem érvényes elsődlegesen azon jog szerint, melynek a felek alávetették, másodlagosan a magyar jog szerint, mely rendelkezés a Modelltörvény és így közvetve a New York-i Egyezmény megoldását veszi át.[126]

680. Az Nmjtv. 52. § (1)-(3) bekezdésében foglalt „sui generis" szabályozása több kérdést vet fel. Alapvető kérdésként merül fel a *hallgatólagos jogválasztás megengedettsége* a választottbírósági megállapodásra alkalmazandó jog első lépcsőjében. Az Nmjtv. 52. § (1) bekezdése ugyanis elismeri a felek szerződési szabadságát a választottbírósági megállapodásra irányadó jog megválasztására, ugyanakkor *kérdéses, hogy az első lépcsőben megvalósuló jogválasztás lehet-e hallgatólagos*. A jogirodalom e kérdésben megosztott: *Burián* szerint csak kifejezett jogválasztásról lehet szó, *Szabados* ugyanezt az álláspontot azzal támasztja alá, hogy az Nmjtv. alapján a kifejezett jogválasztás főszabály, mely alól a választottbírósági megállapodás körében nincs kifejezett eltérés, mivel erre sem a nyelvtani, sem a történeti értelmezés nem szolgáltat alapot.[127] *Erdős* nem zárja ki a hallgatólagos jogválasztás lehetőségét, bár kétségeit fogalmazza meg, hogy az ezzel kapcsolatos problémákat a kódex keretei között teljeskörűen lehet-e kezelni.[128] *Timár* szerint viszont ekörben alkalmazandó a Nmjtv. 50. § (1) bekezdése, mely a szerződésekre általánosságban megengedi a hallgatólagos jogválasztást.[129]

681. Véleményem szerint *Timár* álláspontja a helyes, mert – szemben a megszorító nyelvtani értelmezéssel – a rendszertani és a cél szerinti értelmezéssel az áll összhangban, hogy a felek akár hallgatólagosan is megválaszthassák a választottbírósági megállapodásra első lépcsőben irányadó jogot. Továbbá hangsúlyozni kell, hogy az uralkodó álláspont szerint a New York-i Egyezmény, az Európai Egyezmény és a Modelltörvény is megengedi a választottbírósági megállapodás kapcsán a felek hallgatólagos jogválasztását.[130] A szabályozási előzményekre figyelemmel a Vbt. 47. § (2) bek. aa) pontja is akként értelmezendő, hogy az „annak a jognak a szabályai szerint, melynek alávetették" rendelkezés mind a kifejezett, mind a hallgatólagos jogválasztást jelentheti.[131] Emiatt az az álláspont, mely az Nmjtv. 52. §-a kapcsán kizárólag a kifejezett jogválasztást fogadja el, véleményem szerint *növeli a hazai kollíziós jog belső, illetve külső inkongruenciáját,* mely végső soron egymásnak ellentmondó bírói döntésekhez, illetve jogbizonytalansághoz vezethet. Szerencsére ez a probléma jogértelmezési módszerrel – az Nmjtv. 52. § (1) bekezdésének rendszertani, illetve cél szerinti értelmezésével – orvosolható.

682. További inkongruenciát okoz, hogy az Nmjtv. 52. § (2)-(3) bekezdései alapján az alkalmazandó jog második, illetve harmadik lépcsőben történő meghatározása körében „alapesetben" nemcsak a felek által a főszerződésre választott jog, hanem a főszerződésre

[124] Nmjtv. 52. § (3) bek.
[125] Nmjtv. 52. § (4) bek.
[126] Vbt. 47. § (2) bek. aa)
[127] Szabados 317-318. Burián (2017) 514-515.
[128] Erdős 187-188.
[129] Timár in MKIK Évkönyv 2021-2022. 58-59.
[130] Cuniberti 89-90. Born 621, 626., Wilske – Fox 171.
[131] Ld. Vbt. általános indokolás 2. pont., Modelltörvény Magyarázat 46-48 pontok.

jogválasztás hiányában alkalmazandó jog *(lex contractus)* is „megelőzi" a választottbíráskodás helye szerinti állam jogát *(lex loci arbitri),* mely utóbbi csak két további feltétel együttes teljesítése esetén léphet előtérbe: i) egyrészt, amennyiben a választottbíráskodás helyét a felek kijelölték, ii) másrészt, amennyiben e jog szorosabb kapcsolatban van a választottbírósági megállapodással, mint a főszerződésre választott vagy egyébként alkalmazandó jog. Ez a megoldás mind elméleti, mind gyakorlati oldalról problematikus. Egyrészt – ahogy erre *Erdős* helyesen felhívja a figyelmet – az Nmjtv. ezen megoldása az esetek többségében azzal jár, hogy a választottbírósági megállapodásra irányadó jogot egy olyan rezsim (ti. a Róma I Rendelet) alapján kell megítélni, mely szabályozási tárgyköréből kifejezetten kizárta a választottbíráskodást.[132] Másrészt a nemzetközi szabályozási trendekkel nem összeegyeztethető a főszerződésre egyébként alkalmazandó jog előnyben részesítése a választottbíráskodás helye szerinti állam jogával szemben. A New York-i Egyezmény és az Európai Egyezmény a felek által kifejezetten vagy hallgatólagosan választott jog hiányában a választottbíráskodás helye szerinti állam jogát rendelik alkalmazni a választottbírósági szerződés érvényességére [133] Ennek oka, hogy a nemzetközi választottbíráskodás jelenleg uralkodó felfogása szerint a választottbírósági ítélet nemzetközi elismerését, illetve végrehajthatóságát alapvetően a meghozatal helye szerinti államban való érvénytelenítés befolyásolja, így *a választottbírósági vitarendezés hatékonyságának gyakorlati szempontjából a lex loci arbitri jelentősége jóval meghaladja a lex contractus jelentőségét*.[134]

8.2.4.3. Belső és külső inkongruencia

683. Az Nmjtv. 52. § (1)-(3) bekezdésében foglalt „sui generis" kollíziós szabályok alapvető problémája az *inkongruencia:* a kódex ugyanis a választottbírósági megállapodás érvényessége kapcsán eltérő kapcsoló elveket használ, mint a Vbt. és a New York-i Egyezmény, illetve az Európai Egyezmény. Mivel a Vbt. az UNCITRAL Modelltörvény alapján szabályozza a választottbírósági határozat érvénytelenítési okait, melyek a New York-i Egyezménynek a külföldi választottbírósági határozat elismerésének és végrehajtásának megtagadási okai alapján kvázi „tükörképként" kerültek megállapításra,[135] *a külső inkongruenciával kapcsolatos fenti problémák egyben belső inkongruenciát is okoznak*, azzal, hogy utóbbiak miatt egymással összeegyeztethetetlen hazai bírósági határozatok kockázata merül fel.[136] Az inkongruencia miatt a hazai bíróságoknak attól függően, hogy mely jogforrás az alkalmazandó és a jogvita mely fázisában kell dönteniük egy adott választottbírósági megállapodás érvényességéről, eltérő kollíziós szabályokat kell alkalmazniuk. Mindez eltérő anyagi jog alkalmazásához és végső soron ellentmondó hazai döntésekhez vezethet belföldi viszonylatban *(belső inkongruencia)* és nemzetközi viszonylatban is *(külső inkongruencia)*.[137]

684. Ahogy arra *Timár* is helyesen rámutat, *belső inkongruencia* merülhet fel, a vitarendezés *pre-adjudikatív* és *posz-adjudikatív* szakaszában eljáró magyar bíróságok döntései kapcsán.[138] Erre akkor kerülhet sor, amennyiben ugyanazon választottbírósági megállapodás érvényességének megítélése kapcsán a jogvita rendezés *pre-adjudikatív* szakaszában eljáró magyar bíróság – *Király* álláspontját elfogadva[139] – az Nmjtv. „sui generis" kollíziós szabályát

[132] Erdős 189.
[133] Ld. New York-i Egyezmény V. Cikk (1) bek. a) pontját, illetve az Európai Egyezmény VI. Cikk (2) bekezdését.
[134] Ld. New Yorki- Egyezmény V. Cikk (1) bek. e) pontját, Európai Egyezmény IX. Cikk (1) bekezdését.
[135] Modelltörvény Magyarázat 46. pont.
[136] Timár (2020) 55-56.
[137] Lásd részletesen: Timár (2022) 54-57. Schmidt in MJ 62-63.
[138] Timár (2022) 54-55.
[139] Király 715.

alkalmazva foglal állást, míg ugyanabban az ügyben indult választottbírósági eljárásban hozott választottbírósági ítélet elleni érvénytelenítési perben – a vitarendezés *poszt-adjudikatív* szakaszában – eljáró bíróság a Vbt. kollíziós szabályát alkalmazza.

685. Fentiek mellett *külső inkongruencia* felmerülésével is számolni kell. Ez a kockázat azokban az esetekben áll fenn, amelyekben a választottbírósági ítélet a New York-i Egyezmény hatálya alá tartozik, ugyanakkor azt olyan államban hozták, mely nem részese az Európai Egyezménynek.[140] Ezekben az esetekben ugyanis kérdéses, hogy egy párhuzamos rendes bírósági eljárásban magyar bíróság a vitarendezés *pre-adjudikatív* szakaszában milyen jog alapján bírálja el a választottbírósági megállapodás érvényességét. Mint ahogy fentebb utaltunk rá, e kérdésben jelenleg nincs konszenzus: jóllehet a mára már többséginek mondható jogtudományi álláspont szerint ilyenkor a New York-i Egyezmény V. Cikk (1) bek. a) pontjának kollíziós szabályait kell analógiával alkalmazni, ugyanakkor a kisebbségi álláspont szerint e kérdést a New York-i Egyezmény nem szabályozza, emiatt a *lex fori* kollíziós szabályai az irányadók.[141] Amennyiben ugyanazon választottbírósági megállapodás érvényessége kapcsán a hazai bíróság a vitarendezés *pre-adjudikatív* szakaszában – *a* kisebbségi álláspontot elfogadva – az Nmjtv. kollíziós szabályát alkalmazza, döntése ellentmondásba kerülhet a külföldi választottbírósági ítélet elismerése és végrehajtása tárgyában – a vitarendezés *poszt-adjudikatív* szakaszban – hozott hazai határozattal, hiszen e szakaszban eljáró bíróságnak a New York-i Egyezmény kollíziós szabályait kell alkalmazza.

686. A *belső inkongruenciára* megoldást nyújthat Bán javaslata, mely szerint az érvénytelenítési perben eljáró magyar bíróságok a Vbt. 47. § (2) bek. a) pont aa) alpontjában a magyar jogra való utalást nem szűk körű anyagi jogi utalásként, hanem tág körű kollíziós jogi utalásként fogják fel.[142] E megoldással kapcsolatban azonban több ellenérv is felhozható. Egyrészt, elméleti szempontból nehezen illeszthető a magyar kollíziós jogi szabályozás alapvető logikájába. Az Nmjtv. 5. §-a a magyar kollíziós szabály külföldi jogra utalását főszabályként szűk körű (anyagi jogi) utalásként szabályozza, tág körű utalást kivételesen csak az állampolgárság meghatározása körében enged (melynek egyik esete a visszautalás). A jogalkotó szerint ezen szabályozás célja az volt, hogy *(…) megkímélje a hazai jogalkalmazót a külföldi jog tartalma megállapításának és alkalmazásának idő- és költségigényes folyamatától (…)*.[143] Ezzel szemben Bán megoldási javaslata szerint *a magyar kollíziós szabály magyar jogra utalását kellene tág értelmű utalásként felfogni*. Másrészt, e megoldás gyakorlati szempontból sem javasolható, mivel *szélesebbre nyitja a külföldi jog alkalmazásának lehetőségét,* figyelemmel arra is, hogy – szemben az Nmjtvr. 4. §-ával – az Nmjtv. a visszautalást általánosságban már nem engedi meg. Végül, a Bán által *javasolt megoldás ellenére a külső inkongruencia miatt továbbra is fennáll* az a kockázat, hogy egy hazai rendes bírósági ítélet egy külföldi választottbírósági ítélettel az utóbbi hazai elismerése és végrehajtása során konfliktusba keveredik.

8.2.4.4. Megoldási lehetőség – Vbt. mint lex specialis alkalmazása

687. Fentiekre tekintettel célszerű megvizsgálni, hogy az Nmjtv. 52. §-a szerinti kollíziós szabálynak a Vbt. 47. § (2) bek. a) pont aa) pontja szerinti kollíziós szabályba való „exportálása” helyett van-e jobb megoldás?

---

[140] Jelenleg 141 ilyen államról van szó.
[141] Ld. 8.2.2.1. pontot
[142] Bán (2020)
[143] Ld. Nmjtv. indokolás az 5. §-hoz)

688. Ennek érdekében célszerű végig gondolni a Vbt. és az Nmjtv. egymáshoz való viszonyát. Álláspontom szerint a Vbt. és az Nmjtv. egymással a *lex specialis – lex generalis* viszonyában állnak. Ennek megfelelően, minden olyan eljárásban, melyet a Vbt. kifejezetten szabályoz, a választottbírósági megállapodásra irányadó jog megállapításakor a Vbt. 47. § (2) bek. a) pont aa) alpontjában lévő kollíziós szabályokat kell alkalmazni az Nmjtv. 52. §-ban foglalt „sui generis" kollíziós szabályok helyett. Így a Vbt. 47. § (2) bek. a) pont aa) alpontjában lévő kollíziós szabályokat nemcsak a választottbírósági határozat érvénytelenítésének fázisában *(poszt-adjudikatív fázis)*, hanem a választottbírósági megállapodás közvetlen kikényszerítésének fázisában *(pre-adjudikatív fázis)* is alkalmazni kell, figyelemmel arra, hogy a Vbt. 9. § (1) bekezdése ez utóbbi eljárást kifejezetten szabályozza. Az Nmjtv. 52. §-ának alkalmazására pedig legfeljebb azokban a Vbt. által kifejezetten nem szabályozott eljárásokban kerülne sor, ahol a választottbírósági megállapodás létezése, érvényessége járulékos kérdésként felmerülhet.[144]

689. A fentiekben javasolt megoldással megvalósul az az állapot, hogy a választottbírósági vitarendezés *pre-adjudikatív* és *poszt-adjudikatív* fázisában eljáró hazai bíróságok *egymással harmonizált kollíziós szabályokat alkalmaznak*. Ugyanez a megoldás vált mára domináns állásponttá a New York-i Egyezmény II. Cikke és V. Cikke (1) bek. a) pontja közötti kapcsolat vonatkozásában, amikor a választottbírósági megállapodásra irányadó jog meghatározásának problémája először a választottbírósági megállapodás közvetlen kikényszerítésének fázisában, majd a választottbírósági határozat elismerésének és végrehajtásának fázisában merül fel.[145] E megoldás i) dogmatikai szempontból megalapozott, hiszen a *lex specialis* elve alapján érvelhető, hogy a Vbt. rendelkezéseit kerüljenek alkalmazásra a választottbírósági megállapodás közvetlen kikényszerítése során is; ii) gyakorlati szempontból könnyen alkalmazható és nem növeli a külföldi jog alkalmazásának lehetőségét; iii) alkalmas arra, hogy nagyban csökkentse az egymásnak ellentmondó határozatok kockázatát.

690. A fentiekben javasolt megoldás egyetlen hátránya, hogy a Vbt. területi hatálya alapján rendelkezéseit – szűk körű kivételtől eltekintve – csak akkor kell alkalmazni, amennyiben a választottbíráskodás helye belföldön van. Emiatt a Vbt. mint lex specialis kollíziós szabályainak alkalmazása a választottbírósági megállapodás érvényességének kérdésére a vitarendezés *pre-adjudikatív* szakaszában csak azokban az esetekben nyújt megoldást, amennyiben a választottbíráskodás helye Magyarországon van.

8.2.4.5. A Vbt. extraterritoriális hatályának kérdése

691. Kérdés, hogy milyen megoldással lehet csökkenteni az egymásnak ellentmondó hazai határozatok kockázatát a választottbírósági megállapodás érvényességének eltérő jogszabály alapján történő megítélése miatt olyan esetekben, amikor a választottbíráskodás helye külföldön van? *Varga* a rendes bíróságok által a választottbírósági eljárásban nyújtott jogsegély kapcsán *de lege ferenda* azt javasolja, hogy a Vbt. területi hatályát ki kellene terjeszteni azon választottbíráskodásokra is, melyeknél a választottbíráskodás helye külföldön van, a jelenlegi szabályozás alapján ugyanis a Vbt. nem nyújt eljárás támogatást i) külföldi székhelyű intézményi választottbíróság eljárása esetén és ii) *ad hoc* választottbíráskodás esetén, amennyiben ezekben az esetekben a választottbíráskodás helye külföldön van, mely helyzet összeegyeztethetetlen döntésekhez vezethet. [146] Kérdés, hogy a Vbt. extraterritoriális

[144] Ld. a Vbt. 28. §-ában szabályozott előzetes bizonyítást, ideiglenes intézkedést, biztosítási intézkedést, stb.
[145] Ld. 8.2.2.1. pontot.
[146] Varga in Pp. Kommentár (Varga) 2893.

hatálya megoldást nyújthatna-e az Nmjtv. *sui generis* kollíziós szabálya miatt előálló külső inkongruenciára a választottbírósági megállapodás érvényességének megítélése kapcsán?

692. Sajnos az a megoldás, mely a Vbt. területi hatályát kiterjesztené olyan választottbírósági eljárásokra, melyeknél a választottbíráskodás helye külföldön van, nem oldaná meg azt a problémát, hogy a választottbírósági megállapodás érvényessége kapcsán a vitarendezés *pre-adjudikatív* és *poszt-adjudikatív* szakaszában eltérő kollíziós szabály kerül alkalmazásra a magyar bíróságok által. Ugyanis amíg a Vbt. 47. Cikk (2) bek. a) pont aa) pontjában lévő kollíziós szabály a választottbíróság megállapodás érvényességére a felek jogválasztása hiányában másodlagosan a *magyar jog szabályait* rendeli alkalmazni, addig a New York-i Egyezmény V. Cikk (1) bek. a) pontja alapján a felek jogválasztása hiányában *a választottbíráskodás helye szerinti állam joga* az alkalmazandó.

693. Látható, hogy a Vbt. és az Egyezmény másodlagosan alkalmazandó kollíziós szabálya csak akkor azonos, amennyiben a választottbíráskodás helye Magyarországon van. Ugyanakkor a jelen esetben éppen azokra az helyzetekre próbáltunk megoldást találni, melyekben a választottbíráskodás helye külföldön van. Fentiek alapján a Vbt. territoriális hatályának kiterjesztése ellenére továbbra is előállhatna az a helyzet, hogy a vitarendezés *pre-adjudikatív és poszt-adjudikatív* szakaszában eljáró magyar bíróságok ugyanabban a kérdésben – ti. a választottbírósági megállapodás érvényessége – egymásnak ellentmondó határozatokat hoznak.

8.2.4.6. Javaslatok de lege ferenda

694. Fentiekre tekintettel azokban az esetekben, amikor a választottbíráskodás helye külföldön van, az Nmjtv. 52. § (1)-(3) bekezdésének „sui generis" kollíziós szabálya miatt előálló külső inkongruencia kockázatának csökkentése érdekében *de lege ferenda* két alternatív javaslat tehető.

695. Az egyik megoldási lehetőség, hogy a jogalkotó az Nmjtv. 52. § (1)-(3) bekezdéseit teljeskörűen harmonizálja a New Yorki- Egyezmény V. Cikk (1) bek. a) pontjának kollíziós szabályaival, mely alapján a választottbírósági megállapodás érvényességére elsősorban a felek által – kifejezetten vagy hallgatólagosan – választott jog, másodlagosan a választottbíráskodás helye szerinti állam joga az irányadó. Ebben az esetben mindegy, hogy a magyar bíróságok a New York-i Egyezmény *pre-adjudikatív* szakaszban történő alkalmazása során a többségi, vagy kisebbségi álláspontot fogadják el, mivel utóbbi esetben az Nmjtv. kollíziós szabálya nem kerülhet ellentétbe az Egyezmény kollíziós szabályával.

696. A másik megoldási lehetőség, amennyiben a jogalkotó az Nmjtv. 52. § (4) bekezdésében a választottbírósági megállapodás alaki érvényességére vonatkozó *favor validitatis* szabálynak megfelelő szabályt alkot a választottbírósági megállapodás anyagi érvényességének kérdésére is. A *favor validitatis* szabály értelmében a választottbírósági megállapodás anyagi jogilag érvényes, amennyiben akár a felek által választott jog, akár a jogválasztás hiányában irányadó jog, akár a főszerződés, vagy a választottbíráskodás helye szerinti állam joga, avagy végső soron a magyar jog szerint érvényes. Ezt a megoldást – mely a választottbírósági megállapodást érvényesnek tekinti, amennyiben az ügyhöz releváns kapcsolódást mutató bármely jogrendszer joga szerint érvényes – *Born* találóan érvényesítő elvnek *(validation principle)* nevezi.[147] Az érvényesítő elvet számos ország jogalkotása

[147] Born 609-616.

DOI: 10.15774/PPKE.JAK.2024.006

alkalmazza, így amennyiben a hazai jogalkotás nem kívánná követni a New York-i Egyezmény megoldását, mindenképpen megfontolásra érdemes alternatíva.[148]

8.2.5. Magyar jog mint lex fori

697. A magyar jog *lex fori* címén történő alkalmazására a fenti nemzetközi egyezmények hatálya alá nem tartozó esetekben kerül sor.[149] Mivel az Európai Egyezmény minden részes állama egyúttal a New York-i Egyezményben is részes, illetve az előbbi egyezmény alkalmazási köre szűkebb, a fenti egyezmények hatálya alá nem tartozó esetek azonosításához elegendő a New York-i Egyezmény hatálya alá nem tartozó eseteket vizsgálni. A New York-i Egyezmény univerzális hatállyal bír, azonban hazánk élt a viszonossági, illetve kereskedelmi fenntartásokkal. Emiatt minden olyan esetben amikor *az ügy nem kereskedelmi jellegű, illetve a választottbíráskodás helye a New York-i Egyezményben nem részes államban van*, az aszimmetrikus választottbírósági megállapodás bíróság előtti kikényszerítése kapcsán a magyar jog, mint *lex fori* alapján kell állást foglalni. Ezzel szemben, amennyiben az ügy kereskedelmi jellegű, a választottbíráskodás helye belföldön van, és az ügyben releváns nemzetközi elem van, álláspontom szerint a New York-i Egyezmény hatálya alá tartozó választottbírósági megállapodásról van szó.

8.2.5.1. Anyagi jog vs. kollíziós jog

698. Elsődleges kérdés, hogy egy választottbírósági kikötés aszimmetriájának kérdésében a magyar jognak a kérdést közvetlenül rendező anyagi szabályai alapján vagy a hazai kollíziós szabályok értelmében irányadó jog alapján kell-e állást foglalni. A válasz alapvetően az aszimmetrikus jelleg értékelésétől függ. Egy választottbírósági kikötés aszimmetriája értékelhető i) a *kikötés létrejöttével, anyagi érvényességével* kapcsolatos; ii) *a választottbírói alávetéssel (a kikötés típusával)* kapcsolatos; iii) illetve a *kikötés eljárásjogi hatásaival kapcsolatos* kérdésnek is.

699. Amennyiben az aszimmetria problémáját *a kikötés létrejöttével, illetve anyagi érvényességével kapcsolatos kérdésként értékeljük*, abból az Nmjtv. 52. §-ának alkalmazása adódik. Az Nmjtv. 52. §-a ugyanis szabályozza a választottbírósági megállapodásra alkalmazandó jogot, az Nmjtv. 53. §-a alapján pedig *a szerződés létrejöttét, illetve érvényességét* azon jog alapján kell megállapítani, mely a szerződés érvényessége esetén a kódex alapján irányadó lenne. Megjegyzést érdemel, hogy az Nmjtv. kollíziós szabályozása az alkalmazandó jog terjedelmét illetően szűkebb körű a korábbi kódexhez képest. Az Nmjtvr. 29. §-a deklarálta, hogy a szerződés joga kiterjed a kötelmi viszony valamennyi elemére, így a megkötésére, alaki, anyagi érvényességére, kötelmi hatásaira is alkalmazni kell, míg az Nmjtv. 53. §-a csak a szerződés létezését és érvényességét említi. *Timár* szerint a Nmjtv. e szabályozása visszalépés az Nmjtvr. szabályozásához képest.[150] Az aszimmetria problémájának a kikötés létrejöttével, illetve anyagi érvényességével kapcsolatos kérdésként történő értékelése esetén az aszimmetria kérdésének megítélésére a választottbírósági

[148] Ld. többek között a Svájci Nemzetközi Magánjogi Törvény 178. Cikkét, a Spanyol Választottbírósági Törvény 9 (6) Cikkét. az Algériai Polgári és Közigazgatási Perrendtartás 1040. Cikkét, a Quebec-i Polgári Törvénykönyv 3121. Cikkét.

[149] Kivételesen a szupranacionális forrás a nemzeti jogra mint *lex fori*-ra is utalhat. Így például az Európai Egyezmény VI. Cikk (2) bekezdés c) pontja szerint, amennyiben a felek nem határozták meg a választottbírósági megállapodásra irányadó jogot és a választottbíráskodás helye sem állapítható meg, akkor a választottbírósági megállapodásra alkalmazandó jog az eljáró bíróság kollíziós szabályai értelmében irányadó jog.

[150] Timár (2020) 59-60.

DOI: 10.15774/PPKE.JAK.2024.006

megállapodásra az Nmjtv. 52. §-a mint kollíziós szabály alapján alkalmazandó jog lesz az irányadó.

700. Másrészt, egy választottbírósági kikötés aszimmetrikus jellege értékelhető a *választottbírósági alávetés (a kikötés típusa) körében*, melyet a Vbt. 8. § (1) bekezdése anyagi jogi szabályként közvetlenül rendez. A hazai bírói gyakorlat azon döntései, melyek tisztán belföldi tényállás mellett általánosságban megengedhetőnek tekintik a nem kizárólagos, illetve aszimmetrikus választottbírósági kikötéseket valójában a *választottbírósági alávetés (a kikötés típusa) körében* oldják meg a kikötés nem kizárólagosságának, illetve aszimmetriájának kérdését.[151] Ebben az esetben a kérdést a magyar anyagi jog szabályai közvetlenül rendezik.

701. Harmadrészt, egy választottbírósági megállapodás aszimmetriájának kérdése értékelhető a *kikötés eljárásjogi hatásai körében*, mely esetben a Vbt. 9. § (1) bekezdése kerül alkalmazásra. Ebben az esetben a magyar jog a kérdést nem közvetlenül rendezi, mivel nemzetközi tényállás esetén a Vbt. 9. § (1) bekezdésében szereplő kérdéseket – így a létezés, érvényesség, hatályosság, betarthatatlanság kérdését – nem feltétlenül a magyar jog alapján kell megítélni. Kérdés, hogy mely jog lesz az irányadó? Korábban már részletesen kifejtett álláspontom szerint a New York-i Egyezmény II. Cikkének és V. Cikk (1) bek. a) pontjának összefüggései analógiás úton alkalmazandók a Vbt. 9. § (1) bekezdésének és a Vbt. 47. § (2) bek. aa) pontjának viszonyára is, ugyanazon érvek alapján. Ezek alapján a Vbt. 9. § (1) bekezdése szerinti létezés, érvényesség, hatályosság, és betarthatatlanság kérdését a Vbt. 47. § (2) bek. aa) pontjában foglalt kollíziós szabály szerint irányadó jog alapján kell megítélni.

702. Kérdés, hogy a fenti három megoldás közül melyik a helyes?

703. Az aszimmetrikus jellegnek a *választottbírósági kikötés létrejötte, anyagi érvényessége körében történő értékelése mellett alapvetően egy dogmatikai érv* szól. Az aszimmetrikus választottbírósági megállapodások két fő típusánál – ti. az egyoldalú választottbírósági kikötés *(unilateral abitration clause)*, illetve az egyoldalú rendes bírósági kikötés *(unilateral litigation clause)* esetében – ugyanis az aszimmetria éppen abban nyilvánul meg, hogy *a kedvezményezett egyoldalúan létrehozhatja vagy megszüntetheti a felek közötti választottbírósági megállapodást a konkrét jogvita tárgyában*. Ebből értelemszerűen adódik, hogy az aszimmetrikus jelleg a választottbírósági szerződés létrejöttével (vagy megszűnésével) kapcsolatos kérdés, melyet az Nmjtv. 52. §-a szerint irányadó jog szabályoz. E minősítéssel kapcsolatban azonban több *komoly gyakorlati ellenérv hozható fel*. Egyrészt, a fentiekben kifejtettük, hogy a Nmjtv. 52. §-ának alkalmazása – annak belső és külső inkongruenciája miatt – összeegyeztethetetlen döntésekhez vezethet. Másrészt, e nézet elfogadása esetén a magyar bíróságnak adott esetben külföldi jogot kell alkalmaznia a saját hatásköréről való döntés kérdésében, mely nem a jogvita érdemi kérdése, ugyanakkor a külföldi jog tartalmának megismerése körülményes és időigényes lehet.

704. Az aszimmetrikus jellegnek a *választottbírósági alávetés (a kikötés típusa) körében történő értékelése mellett* egy igen meggyőző gyakorlati érv szól. E minősítés alapján az eljáró bíróság a Vbt. anyagi szabályait alkalmazza, így *elkerülhető a külföldi jog alkalmazása*, mely a bíróság hatásköri döntése kapcsán nem elhanyagolható előny. Emellett a Vbt. anyagi szabályainak alkalmazásával az Nmjtv. 52. §-ának inkongruenciája miatti problémák elkerülhetők. Ugyanakkor e megoldás ellen *több dogmatikai ellenérvet* lehet felhozni.

[151] Ld. a Kúria Gfv. VII. 30.187/2015/4. sz. döntését, illetve a Fővárosi Törvényszék 9.G. 40.400/2017/12. sz. döntését, melyet a Kúria Gfv.30008/2018/11. sz. döntése helyben hagyott.

DOI: 10.15774/PPKE.JAK.2024.006

Egyrészt, a választottbírósági kikötés aszimmetriája nem minden esetben írható le *a választottbírósági alávetéssel (a kikötés típusával)* kapcsolatos kérdésként. Míg egyoldalú rendes bírósági kikötés *(unilateral litigation clause)* esetében érvelni lehet amellett, hogy a fő kérdés a nem kizárólagos választottbírósági megállapodás – mint választottbírósági megállapodás típus – megengedettsége, mely a Vbt. 8. §-a körében kezelhető, addig egyoldalú választottbírósági kikötés *(unilateral arbitration clause)* esetén a fő kérdés a választottbírósági szerződés kedvezményezett általi egyoldalú létrehozásának lehetősége, mely a szerződés létrejöttével kapcsolatos polgári anyagi jogi kérdéseket is felvet. Ez utóbbiak megítélése pedig már meghaladja a Vbt. kereteit. Másrészt, a Vbt. alkalmazására – szűk körű kivételtől eltekintve – csak akkor van lehetőség, amennyiben a választottbíráskodás helye belföldön van, így e minősítés alkalmazhatósága egy további földrajzi feltételtől is függene, így ez okból sem lehet egyetemes megoldás a kikötés aszimmetriájának megítélésére.

705. Végül, abból ami az aszimmetria kérdésének a kikötés *eljárásjogi hatásai körében történő értékelését* illeti, az alábbi következtetések adódnak. Mivel az aszimmetrikus fórumválasztó kikötéseket dogmatikai szempontól jogmódosító hatalmasságként írtuk le, melyek a felek eljárási jogaiban idéznek elő változást, e minősítés melletti érv, hogy *dogmatikai szempontból megalapozott*. Továbbá, a Vbt. anyagi szabályainak alkalmazásával az Nmjtv. 52. §-ának inkongruenciája miatti problémák is elkerülhetők. Két ellenérv hozható fel e minősítés ellen. Egyrészt, a Vbt. 9. §-ának alkalmazása – szűk körű kivételtől eltekintve – csak akkor lehetséges, amennyiben a választottbíráskodás helye belföldön van, így e megoldás nem lehet egyetemes. Másrészt, e megoldásnál sem kerülhető el a külföldi jog alkalmazása.

706. A fenti pro-, illetve kontra érveket az alábbi táblázat foglalja össze:

Aszimmetrikus választottbírósági kikötés és alkalmazandó jog **Az autonóm magyar jog alapján**			
Aszimmetria értékelése	**Alkalmazandó jog**	**Előny**	**Hátrány**
Kikötés létrejötte, anyagi érvényessége körében	Nmjtv. 52. §-ának kollíziós szabálya szerint irányadó jog	Dogmatikai megalapozottság	Nmjtv. 52. §-ának inkongruenciája Külföldi jog alkalmazása
Választottbírósági alávetés (kikötés típusa) körében	Vbt. 8. §-ának anyagi szabályai	Magyar anyagi jog alkalmazása Nmjtv. 52. §-a miatti problémák kiküszöbölése	Dogmatikai problémák Egyetemes megoldás hiánya Vbt. korlátozott területi hatálya miatt
Eljárásjogi hatások körében	Vbt. 47. § (2) bek. aa) pontjának kollíziós szabálya szerint irányadó jog	Dogmatikai megalapozottság Nmjtv. 52. §-a miatti problémák kiküszöbölése	Külföldi jog alkalmazása Egyetemes megoldás hiánya Vbt. korlátozott területi hatálya miatt

DOI: 10.15774/PPKE.JAK.2024.006

707. A fentiek alapján látható, hogy mindhárom minősítés mellett és ellen is felhozhatók érvek. A helyes minősítésnél álláspontom szerint kiindulási alap kell legyen annak *dogmatikai megalapozottsága*, így a második minősítési lehetőséget – ti. az aszimmetriának a választottbírósági alávetés (kikötés típusa) körében történő minősítését – el kell vetni.

708. Kérdés, hogy az első és a harmadik minősítés közül melyik a helyesebb. Mivel mindkét minősítésnél felmerül a külföldi jog alkalmazásának lehetősége, a döntő különbség az Nmjtv. 52. §-ának alkalmazása szempontjából ragadható meg. Míg az első minősítésnél a magyar jogalkalmazó az Nmjtv. 52. §-ában foglalt „sui generis" kollíziós szabályt alkalmazza, addig a harmadik minősítés esetén a Vbt. 47. § (2) bek aa) pont szerinti kollíziós szabályt. Fentebb már kifejtettük, hogy az Nmjtv. 52. §-ának belső és külső inkongruenciája egymással összeegyeztethetetlen döntésekhez vezethet. A harmadik minősítés elleni érv, hogy a Vbt. területi hatálya miatt az csak akkor alkalmazható, amennyiben a választottbíráskodás helye belföldön van, a Vbt. extraterriotoriális kiterjesztése pedig nem küszöböli ki az egymásnak ellentmondó határozatok kockázatát. Ennek ellenére a harmadik minősítés mégis kisebb kockázattal eredményez egymásnak ellentmondó döntéseket.

709. Fentiek alapján az összes érv és ellenérv mérlegelését követően egy választottbírósági megállapodás aszimmetriájának kérdését az autonóm magyar jog szerint – mindaddig, ameddig az általam fentebb *de lege ferenda* megfogalmazott álláspontot a jogalkotó nem fogadja el – helyesebb *a kikötés eljárási hatásai körében értékelni*, és a Vbt. 47. § (2) bek. aa) pont szerinti kollíziós szabályt alkalmazni.

DOI: 10.15774/PPKE.JAK.2024.006

8.2.6. Magyar jog mint lex causae

710. A magyar jog mint *lex causae* alkalmazására a választottbírósági kikötés aszimmetriájának megítélésére akkor kerülhet sor, amennyiben az eljáró bíróság által alkalmazandó kollíziós szabály a magyar jogra utal. Ahogy fentebb említettük, a New York-i Egyezmény körében a többségi álláspont szerint az aszimmetria kérdése a választottbíróság megállapodás anyagi érvényességének körébe tartozó kérdés, melyre a nemzeti jog az irányadó, s ugyanez a következtetés vonható le az Európai Egyezmény körében is.[152] Emellett az Nmjtv. 52. §-a, illetve a Vbt. 47. § (2) bek aa) pontja szerinti kollíziós szabályok utalása kapcsán is felmerül a magyar jog alkalmazása.

8.2.6.1. Vbt. vs. Ptk.

711. Ahogy már fentebb kifejtésre került, a Vbt. nem nyújt kimerítő szabályozást a választottbírósági kikötés aszimmetrikus jellege kapcsán, mivel jóllehet nem tiltja a nem kizárólagos választottbírósági megállapodásokat, az aszimmetrikus megállapodások e kérdéskörön túlmutatnak. Így álláspontom szerint a magyar jog mint *lex causae* alkalmazása során az aszimmetria kérdése kapcsán nem mellőzhető a Ptk. általános szerződési jogi rendelkezéseinek vizsgálata. Fentiekre tekintettel érdemes áttekinteni, hogy egy választottbírósági megállapodás aszimmetrikus jellegének megítélésére a Ptk. mely rendelkezései alkalmazandók.

8.2.6.2. Tilos szerződés

712. Elsődlegesen adódik a Ptk. 6:95. §-ának alkalmazása, mely semmisnek nyilvánítja a jogszabályba ütköző, illetve jogszabály megkerülésével kötött szerződéseket (Tilos szerződés). A jogirodalom szerint a jogszabályba ütközés két fő esetcsoportja a kógens polgári jogi szabályba vagy más jogág szabályába ütköző szerződés.[153] Megállapítható, hogy az aszimmetrikus választottbírósági kikötések kapcsán a fentiek nem merülnek fel, mivel nincs olyan tételes jogi szabály, mely tiltaná az ilyen fórumválasztó megállapodások megkötését.

713. Ami a jogszabály megkerülésével kötött szerződést illeti, ez a semmisségi ok fogalmilag akkor merülhet fel, amennyiben a szerződés önmagában nem jogszabályba ütköző. Ezzel kapcsolatban kiemelést érdemel a Kúria egy friss döntése, melynek alapjául szolgáló ügyben egy termőföld tulajdonos és bérlője egymással felesbérleti szerződést kötöttek, melynek célja a földet elővásárlási joggal megszerző új tulajdonos szerint az volt, hogy a föld eladása esetén „visszatartó erőként" funkcionáljon. Amikor az új tulajdonos kérte a felesbérleti szerződés semmisségének megállapítását jogszabály megkerülésére irányuló szerződés címén, a Kúria rámutatott, hogy *„(…) amennyiben valaki jogszerű eszközökkel ér el számára előnyös - másnak viszont ennek következtében hátrányos - jogi helyzetet, az önmagában még nem joggal való visszaélés és nem teszi a szerződést semmissé".*[154] A fenti megállapítást az aszimmetrikus választottbírósági kikötésekre analógiával alkalmazva megállapítható, hogy egy olyan kikötés, mely a jogvita esetén eljáró fórum megválasztását a kedvezményezett számára előnyösebb feltételekkel teszi lehetővé, nem ütközik a fenti jogszabályi tilalomba.

---

[152] Ld. 8.2.3.1. és 8.2.3.2. pontokat

[153] Ptk. Kommentár - a Ptk. 6:95. §-ához fűzött magyarázat. Ptk. Nagykommentár - a Ptk. 6:95. §-ához fűzött magyarázat.

[154] Pfv.VI.20.247/2019/5. számú döntés

714. Más kérdés, hogy *többletténnyállás fennállása esetén a jogszabályba ütközés, illetve jogszabály megkerülése megvalósulhat*. Így például bizonyos atipikus aszimmetrikus választottbírósági kikötések a kedvezményezett részére a fórumválasztáson túl bizonyos eljárási többletjogokat biztosíthatnak (pl. választottbíró jelölése a másik fél helyett, stb.) melyek sérthetik a felek eljárási egyenjogúságának elvét.[155] Erre példa a német gyakorlatban felmerült *Injection Molded Parts ügy,* ahol az alapjogviszonyban vevői pozícióban lévő kedvezményezett nem pusztán a rendes-, illetve választottbírósági vitarendezés közötti egyoldalú választásra, hanem az ügyben eljáró választottbíró kijelölésére is jogosult volt, továbbá a kikötés egyidejűleg csak egy, kis értékű per vagy választottbíráskodás megindítását tette lehetővé, mely szabályok az eladó számára gyakorlatilag kiüresítették a hatékony bírói jogvédelemhez való jogot. Egy ilyen atipikus aszimmetrikus választottbírósági kikötés a Ptk. alapján tilos szerződésnek lenne minősíthető, hiszen sértené az Alaptörvény XXVIII. Cikk (1) bekezdésében szabályozott bírósághoz való jogot, illetve az Alapjogi Charta 47. Cikke által deklarált hatékony bírói jogvédelemhez való jogot.

8.2.6.3. Jóerkölcsbe ütköző szerződés

715. Az aszimmetrikus választottbírósági kikötések kapcsán felmerülhet a Ptk. 6:96. §-ban foglalt generálklauzula alkalmazása, mely általánosságban tiltja a nyilvánvalóan jóerkölcsbe ütköző szerződést. Az Alkotmánybíróság szerint a jóerkölcsbe ütközés tilalma olyan nyitott, az absztrakció magas szintjén megfogalmazott generálklauzulának tekinthető, amely nem bizonyos, meghatározott magatartásokat tilt vagy tesz kötelezővé, természete szerint a magánjogi szabadság (privátautonómia) morális határát jelöli ki, és azon belül a jogalanyok magatartását, döntéseik irányát és tartalmát kívánja befolyásolni.[156] Ami a semmisségi ok elhatárolását illeti, hangsúlyozni kell, hogy a jóerkölcsbe ütközés szubszidiárius jellegű, így azt csak akkor lehet megállapítani, amennyiben a szerződés nem ütközik valamilyen jogszabályba.[157] Figyelemmel a rendelkezés generálklauzula jellegére, az ítélkezési gyakorlat eseti alapon alakítja ki annak tartalmát az adott ügy valamennyi objektív és szubjektív elemének mérlegelése alapján.

716. Álláspontom szerint önmagában egy aszimmetrikus választottbírósági kikötés nem jóerkölcsbe ütköző. Ugyanakkor *bizonyos többletténnyállás fennállása esetén* ezen semmisségi ok megvalósulhat. Jellemzően olyan *atipikus aszimmetrikus választottbírósági megállapodások* esetén lehet erről szó, melyek a kedvezményezett részére a fórumválasztáson túl további eljárási többletjogosultságokat biztosítanak. Ezzel kapcsolatban szintén visszautalok az *Injection Molded Parts ügyben lévő atipikus aszimmetrikus kikötésre*, melynek érvénytelenségét a német legfőbb bírói fórum a BGB 138. Cikke alapján (jóerkölcsbe ütköző szerződés) állapította meg. Amennyiben egy ilyen kikötés a magyar jog alapján nem minősülne tilos szerződésnek, úgy másodlagosan jóerkölcsbe ütköző szerződésnek lenne minősíthető.

8.2.6.4. Uzsorás szerződés és feltűnő értékaránytalanság

717. Ami a Ptk. 6:97. §-a szerinti uzsorás szerződést mint semmisségi okot, illetve a Ptk. 6:98. §-a szerinti feltűnő értékaránytalanságot mint megtámadási okot illeti, e két jogintézmény

[155] Vbt. 29. §
[156] 801/B/2002. AB határozat
[157] Ptk. Kommentár Ptk. 6:96. §-ához fűzött magyarázat. Ptk. Nagykommentár Ptk. 6:96 §-ához fűzött magyarázat.

közös objektív eleme a szolgáltatás és ellenszolgáltatás közötti feltűnő aránytalanság a szerződés megkötésének időpontjában, melyhez uzsorás szerződésnél egy további szubjektív elem, a másik fél (a kiuzsorázott) helyzetének kihasználása is társul konjunktív feltételként.[158] Egy találó Legfelsőbb Bírósági megállapítás szerint az uzsorás szerződés a feltűnő értékaránytalanság minősített esete.[159] Fentiek alapján e két érvénytelenségi okot célszerű együtt vizsgálni. Megállapítható, hogy a bírói gyakorlat a feltűnő értékaránytalanság vizsgálatánál a PK. 267. sz. állásfoglalás nyomdokain haladva a szolgáltatás és ellenszolgáltatás közötti értékkülönbség fennállásának vizsgálatára koncentrál.[160] A jogirodalom többségi álláspontja szerint az értékkülönbözet számításnál a szolgáltatás és ellenszolgáltatás értékkülönbözetének a forgalmi értékhez viszonyított, százalékos formában kifejezett aránya képezi a kiindulópontot.[161] A pusztán szolgáltatás-ellenszolgáltatás közötti értékkülönbözetre fókuszáló bírói gyakorlat kritizálja *Menyhárd*, aki szerint az uzsorás szerződésnél az „előny" tágabb körű, mint a szolgáltatás és ellenszolgáltatás közötti értékkülönbség, jóllehet ez utóbbi a leggyakoribb, azonban elvileg bármilyen módon elért szerződési pozíció tartozhat az előny kategóriájába.[162]

718. A szolgáltatás, illetve ellenszolgáltatás közötti értékkülönbség álláspontom szerint a fenti bírói gyakorlatra figyelemmel aszimmetrikus választottbírósági megállapodások kapcsán *fogalmilag nem vizsgálható*, így az aszimmetrikus választottbírósági szerződések vonatkozásában *a feltűnő értékaránytalanság és az uzsorás szerződés mint érvénytelenségi okok alkalmazása a magyar jog alapján kizárható*.

8.2.6.5. Tisztességtelen általános szerződési feltétel

719. A Ptk. 6:102. §-a alapján tisztességtelen az az általános szerződési feltétel, amely a szerződésből eredő jogokat és kötelezettségeket a jóhiszeműség és tisztesség követelményének megsértésével egyoldalúan és indokolatlanul a szerződési feltétel alkalmazójával szerződő fél hátrányára állapítja meg. A jogirodalom szerint egy szerződési feltétel tisztességtelensége két konjunktív feltétel együttes fennállása esetén állapítható meg: i) egyrészt a jóhiszeműség és tisztesség általános polgári jogi elvének megsértése a feltétel alkalmazója által, ii) másrészt, hogy ezzel okozati összefüggésben boruljon fel a szerződésből eredő jogok és kötelezettségek egyensúlya.[163] A Ptk. fogyasztói szerződések esetében külön nevesíti is „fekete listás" általános szerződési feltételként azt, amelyik a fogyasztó bíróság előtti igényérvényesítését korlátozza, illetve a fogyasztót kizárólag választottbírói útra kényszeríti. A Ptk. 6:104. § (1) bek. i) pontja alapján tisztességtelennek kell tekinteni az a szerződési feltételt, mely kizárja vagy korlátozza a fogyasztó peres vagy más jogi úton történő igényérvényesítési lehetőségeit, különösen, ha - a nélkül, hogy azt jogszabály előírná - kizárólag választottbírósági útra kényszeríti a fogyasztót, jogellenesen leszűkíti bizonyítási lehetőségeit vagy olyan bizonyítási terhet ró rá, amelyet az irányadó jogi rendelkezések szerint

[158] Ptk. Kommentár – a Ptk. 6:97-98 §§-okhoz fűzött magyarázat. Ptk. Nagykommentár – a Ptk. 6:97-98 §§-okhoz fűzött magyarázat
[159] Legf. Bír. Pfv. II. 21. 089/1997. sz. EH1997.91.sz. alatt közzétett eseti döntés
[160] Sándor 54.
[161] Ptk. Kommentár – a Ptk. 6:98. §-ához fűzött magyarázat. Ptk. Nagykommentár – a Ptk. 6:98. §-ához fűzött magyarázat.
[162] Menyhárd 234.
[163] Ptk. Kommentár – Ptk. 6:102. §-ához fűzött magyarázat. Ptk. Nagykommentár – a Ptk. 6:98. §-ához fűzött magyarázat.

a másik félnek kell viselnie. E jogszabályi hely ugyanakkor a vizsgálatunk tárgyát képező B2B életviszonyokra értelemszerűen nem irányadó.

720. Egy aszimmetrikus választottbírósági kikötés, mely általános szerződési feltételként válik a felek szerződésének részévé önmagában nem tisztességtelen, mivel a tisztességtelenség két konjunktív eleme pusztán egy ilyen kikötéssel még nem valósul meg. Ugyanakkor bizonyos *többletkényállási elemek fennállása esetén* egy aszimmetrikus választottbírósági kikötés esetében értelemszerűen megvalósulhat a tisztességtelenség megállapításához szükséges mindkét feltétel. Ekörben példa a német bírói gyakorlatból idézett Bangkirai fa ügyben szereplő atipikus aszimmetrikus választottbírósági kikötés, melyet az eladó ÁSZF-je tartalmazott, számos egyéb vevői jogot csorbító szabály mellett (pl. vevő kifogásolási, illetve visszatartási jogának kiüresítése). A német legfőbb bírói fórum a teljes tényállás vizsgálata során arra a következtetésre jutott, hogy az atipikus fórumválasztás azt a célt szolgálta, hogy elvonja az eladó által alkalmazott ÁSZF anyagi jogi rendelkezéseinek rendes bírói kontrollját, mivel ez a választottbírónak jelölt faipari szakemberektől nem volt reálisan elvárható. Ilyen többletkényállás mellett a BGH a perbeli aszimmetrikus fórumválasztó kikötést a BGB 306. §-ába (tisztességtelen általános szerződési feltétel) ütközőnek minősítette. Ugyanezen tényállást a magyar jog prizmáján keresztül vizsgálva - a Ptk. 6:102. §-a alapján – szintén hasonló eredményre juthatunk.

8.3. Összegzés – Aszimmetria és szerződési jogi korlátok

721. A jelen fejezetben azt a kérdéskört vizsgáltuk, hogy az aszimmetrikus joghatósági és választottbírósági megállapodások kapcsán a nemzeti szerződési jogi korlátai mennyiben érvényesülhetnek.

8.3.1. Szerződési jogi korlátok – Aszimmetrikus joghatósági megállapodások

722. A Brüsszel Ia Rendelet a joghatósági megállapodások létrejötte kapcsán kimerítő szupranacionális szabályozást tartalmaz, azonban a joghatósági kikötések anyagi érvényessége körében a nemzeti jog alkalmazásra kerülhet. A Brüsszel Ia Rendelet alkalmazási körében a nemzeti jog szerződési szabályainak *lex fori címén* történő alkalmazása hézagpótló funkcióban kizárható, figyelemmel arra, hogy az aszimmetria kérdése vagy eljárásjogi kérdés, melyet maga a Rendelet szabályoz, vagy anyagi jogi kérdés, melyre a Rendelet szerint a kikötött bíróság joga *(lex fori prorogati)* az irányadó. Továbbá, a nemzeti jog alkalmazása kizárható a derogációs hatás megítélése kapcsán is, figyelemmel arra, hogy ez veszélyeztetné az aszimmetrikus kikötések egységes megítélését az EU-n belül, illetve a Luganói Egyezményben részes államok körében.

723. A Brüsszel Ia Rendelet körében a nemzeti jog *lex causae* címén történő alkalmazása szintén nem indokolt, mivel a joghatósági kikötések aszimmetriája olyan eljárásjogi kérdés, melyet maga a Rendelet közvetlenül szabályoz. Az aszimmetria kérdésének eljárásjogi minősítését támasztja alá i) a *történeti értelmezés*, figyelemmel arra, hogy a Brüsszeli Egyezmény kifejezetten szabályozta az aszimmetrikus kikötéseket; ii) a *logikai értelmezés*, tekintettel arra, hogy az aszimmetrikus kikötések leírhatók a Rendelet által szabályozott kizárólagos és nem kizárólagos joghatósági kikötés kombinációjaként; iii) a *rendszertani értelmezés*, figyelemmel arra, hogy maga a Rendelet szabályozza az aszimmetria kérdését a gyengébb felek viszonylatában; iv) a *cél szerinti értelmezés*, szem előtt tartva azt, hogy a Brüsszel Ia Rendelet célja a joghatósági kikötések hatékonyságának növelése volt, mely az aszimmetria kérdésének anyagi jogi minősítése kapcsán nem teljesül, mivel ez esetben

DOI: 10.15774/PPKE.JAK.2024.006

megnyílik az út a kikötött bíróság jogának – vagy az utóbbi jog kollíziós szabálya által kijelölt jognak – az alkalmazására.

724. Feltéve, hogy egy joghatósági kikötés aszimmetrikus jellege anyagi jogi probléma lenne, álláspontom szerint a Brüsszel Ia Rendelet 25. Cikk (1) bekezdésének kollíziós szabálya szerinti utalást a Rendelet egységes alkalmazása érdekében szűk értelemben kell felfogni, mely a kikötött bíróság jogának (*lex fori prorogati)* csak az akarathibákkal, az ügyletkötési képesség, illetve képviseleti jog hiányával kapcsolatos érvénytelenségi okaira terjed ki, és nem vonatkozik olyan egyéb érvénytelenségi okokra, melyben az adott jogrend értékítélete fejeződik ki. A szűk terjedelmű utalást támasztja alá i) a *logikai értelmezés*, figyelemmel arra, hogy a Rendelet 25. Cikk (1) bekezdése kivételként fogalmazza meg az anyagi jogi érvénytelenséget; ii) a *cél szerinti értelmezés,* mivel minél tágabbra nyitjuk a nemzeti jog beáramlása előtt a kaput, annál kevésbé fognak érvényesülni a brüsszeli rezsim általános céljai, a joghatóságra vonatkozó szabályok EU-n belüli egységesítése, a jogbiztonság és előreláthatóság; iii) a jogszabály *történeti értelmezése* is: a Brüsszel Ia Rendelet egyik célja a joghatósági megállapodások hatékonyságának növelése volt, és ezen cél egyik eszközeként került bevezetésre a *lex fori prorogati*-ra utaló szabály, ugyanakkor a tág értelmezés éppen aláásná e jogalkotói célt.

725. A Luganói Egyezmény körében a Brüsszel Ia Rendelet kapcsán kifejtettek megfelelően irányadók a nemzeti jog *lex fori* címén történő alkalmazása kapcsán, valamint a nemzeti jog *lex causae* címén történő alkalmazása vonatkozásában. Az utóbbi esetkör kapcsán külön hangsúlyozni kell, hogy a joghatósági kikötés aszimmetriájának anyagi jogi minősítése csak akkor járhatna a nemzeti szerződési jogi korlátok alkalmazásával, amennyiben a Brüsszel Ia Rendeletnek a kikötött bíróság jogára való utalását analógiás úton alkalmaznánk a Luganói Egyezmény körében. Az autonóm magyar jog alkalmazása körében a joghatósági kikötés aszimmetriájának kérdését szintén eljárásjogi kérdésnek célszerű minősíteni, figyelemmel arra, hogy az Nmjtv. a Brüsszel Ia Rendeletet vette alapul modellként.

8.3.2. Szerződési jogi korlátok – Aszimmetrikus választottbírósági megállapodások

726. A New York-i Egyezmény és az Európai Egyezmény alkalmazási körében a nemzeti jog alkalmazása a választottbírósági kikötés létrejötte és érvényessége körében nem zárható ki, mivel az egyezmények önállótlanul szabályozzák e kérdéseket.

727. A New York-i Egyezmény II. Cikke a vitarendezés pre-adjudikatív szakaszában kifejezetten nem szabályozza a választottbírósági megállapodásra irányadó jog kérdését, azonban az uralkodó álláspont szerint az Egyezmény V. Cikk (1) bekezdés a) pontja szerinti kollíziós szabályok megfelelően irányadók *lex causae*-ként, az egységes megítélés érdekében. Erre tekintettel az eljáró bíróság joga mint *lex fori* nem kerülhet alkalmazásra a választottbírósági szerződés létrejötte és érvényessége kapcsán. A választottbírósági kikötés aszimmetriájának kérdését mind az egyoldalú választottbírósági megállapodások, mind az egyoldalú rendes bírósági megállapodások esetén a New York-i Egyezmény V. Cikk (1) bekezdésének a) pontja szerinti kollíziós szabályok szerint irányadó nemzeti jog mint *lex causae* szerint kell megítélni. Az Európai Egyezmény alkalmazási körében a választottbírósági megállapodás aszimmetriájának kérdését az Egyezmény VI. Cikk (2) bekezdésében lévő kollíziós szabályok szerinti nemzeti jog mint *lex causae* alapján kell megítélni.

728. Az aszimmetrikus választottbírósági kikötések autonóm magyar jog alapján történő elemzése kapcsán előkérdés, hogy a kikötés közvetlen kikényszerítésekor a vitarendezés *pre-*

DOI: 10.15774/PPKE.JAK.2024.006

adjudikatív szakaszában a választottbírósági megállapodásra irányadó jogot melyik jogforrás alapján kell meghatározni. Álláspontom szerint a Nmjtv. „sui generis" kollíziós szabályának alkalmazása belső-, illetve külső inkongruenciában szenved és egymásnak ellentmondó bírósági határozatokhoz vezet. Erre figyelemmel a választottbírósági kikötés közvetlen kikényszerítése kapcsán – a *lex specialis elvre* figyelemmel – indokolt az Nmjtv. helyett a Vbt. 47. § (2) bekezdés aa) pontjában szereplő kollíziós szabályok alkalmazása, melyek segítségével a fenti problémák – amennyiben a választottbíráskodás helye belföldön van – leküzdhetők. E megoldással a vitarendezés két lényeges szakaszában ugyanazon kollíziós szabályok alkalmazására kerül sor. Azokban az esetekben, amikor a választottbíráskodás helye külföldön van, az ellentmondó határozatok kockázatának csökkentésére *de lege ferenda* elsődlegesen az Nmjtv. 52. § (1)-(3) bekezdéseinek a New York-i Egyezmény V. Cikk (1) bekezdés a) pontjával történő teljeskörű harmonizációja, másodlagosan pedig egy olyan *favor validitatis* szabály elfogadása indokolt, mely a választottbírósági kikötések anyagi érvényessége kapcsán az érvényesítő elvet *(validation principle)* juttatja kifejezésre.

729. Amennyiben a magyar bíróságnak mint eljáró fórumnak állást kell foglalni egy választottbírósági megállapodás aszimmetriájának kérdésében, először minősítenie kell a problémát. A választottbírósági kikötés aszimmetriája a magyar jog alapján felfogható i) egyrészt a kikötés létrejöttével, anyagi érvényességével, ii) másrészt a választottbírósági alávetéssel, iii) harmadrészt a választottbírósági kikötés eljárásjogi hatásaival kapcsolatos kérdésként is. Az első minősítés legnagyobb problémája, hogy az Nmjtv. „sui generis" kollíziós szabályának alkalmazásához vezet, melyet a fentiekben kifejtettek alapján célszerű elkerülni. A második és harmadik minősítéssel az Nmjtv. alkalmazása elkerülhető. Míg a második minősítés a Vbt. anyagi jogi szabályainak alkalmazásához vezet, addig a harmadik minősítés a Vbt. kollíziós szabálya által meghatározott joghoz, jóllehet csak akkor alkalmazható, amennyiben a választottbíráskodás helye belföldön van. Ugyanakkor a második megközelítéshez képest a harmadik megközelítés dogmatikai szempontból megalapozottabb, figyelemmel arra, hogy az aszimmetrikus kikötéseket a felek eljárási jogait, illetve kötelezettségeit befolyásoló eljárásjogi hatalmasságként határoztuk meg, továbbá legalább részben alkalmas arra, hogy csökkentse az egymásnak ellentmondó döntések kockázatát. Fentiek alapján álláspontom szerint az autonóm magyar jog körében egy választottbírósági megállapodás aszimmetriájának kérdését – mindaddig amíg a *de lege ferenda* javasolt módosításokat a jogalkotó nem fogadja el – helyesebb *a kikötés eljárási hatásai körében értékelni*, és a kérdésre a Vbt. 47. § (2) bek. aa) pont szerinti kollíziós szabályát alkalmazni.

730. Amennyiben *lex causae*-ként a magyar jog szerződési szabályai irányadók egy aszimmetrikus választottbíróság kikötésre, úgy a Ptk. számos érvénytelenségi okának alkalmazása merülhet fel. Önmagában egy aszimmetrikus választottbírósági kikötés nem meríti ki a Ptk. érvénytelenségi okait, azonban többletkényállás megvalósulása esetén – jellemzően atipikus kikötés esetén, mely az egyik fél választottbírósági eljáráson belüli jogait is csorbítja – az aszimmetrikus választottbírósági kikötés tilos, illetve jóerkölcsbe ütköző szerződésnek, illetve tisztességtelen szerződési feltételnek minősülhet.

DOI: 10.15774/PPKE.JAK.2024.006

9. KÖZREND

731. Ebben a fejezetben azt a kérdéskört vizsgáljuk, hogy a közrendi szabályok mennyiben korlátozzák a felek aszimmetrikus fórumválasztását. A bírói gyakorlatban a közrendi korlátok a fórumválasztó megállapodások kikényszerítésének pre-adjudikatív fázisában egy sajátos „közrendi teszt" képében jelennek meg. A közrendi tesztet a bíróságok két tárgykörben folytatják le. Egyrészt a közrendi teszt tárgya lehet a kikötött fórum által meghozatalra kerülő hipotetikus döntés. Másrészt a közrendi teszt lefolytatásra kerülhet közvetlenül a fórumválasztó megállapodás vonatkozásában. Mivel a közrendi teszt első esetköre a kikötött fórum által alkalmazásra, illetve mellőzésre kerülő jogra vonatkozik, jelen fejezetben a második esetkörre koncentrálunk.

9.1. Joghatósági megállapodások

732. A közrendi teszt alapvető kérdése, hogy arra milyen jogrend alapján kerülhet sor. Elsődlegesen felmerül a kérdés, hogy megvalósulhat-e közrendi kontroll a nemzeti jog közrendi szabályai alapján a brüsszeli-luganói rezsim hatálya alá eső joghatósági megállapodások kapcsán. Másrészt, figyelemmel arra, hogy a brüsszeli-luganói rezsim az EU jogforrása, adódik egy európai közrendi kontroll kérdése. Az autonóm magyar jog hatálya alá tartozó joghatósági megállapodások körében szintén felmerül a közrendi kontroll alkalmazása.

9.1.1. Közrendi teszt a nemzeti jog alapján

733. Az alábbiakban azt a kérdést vizsgáljuk, hogy a brüsszeli-luganói rezsimben a nemzeti jog közrendi normái mennyiben érvényesülhetnek a joghatósági megállapodások kikényszerítése kapcsán. A nemzeti jog közrendi szabályai körében felmerül egyrészt az eljáró bíróság jogrendszerében imperatív szabályoknak *(overriding mandatory provisions)*, másrészt nemzetközi közrendi szabálynak *(ordre public international)* minősülő rendelkezések alkalmazása. *Basedow* e két kategóriára együttesen az *„imperative norms"* kifejezést használja, elválasztva ezen normákat a pusztán kógens jogszabályoktól.[1] A közrendi normák alkalmazásra kerülhetnek i) egyrészt a *lex fori* címén, mely esetben kérdés, hogy az eljáró bíróság a közrendi teszt során alkalmazhatja-e saját jogrendszerének közrendi szabályait, ii) másrészt a *lex causae* címén, mely esetben az a kérdés, hogy az eljáró fórum alkalmazhatja-e, illetve köteles-e alkalmazni a kikötött bíróság joga *(lex fori prorogati)* szerint irányadó jog közrendi normáit. A nemzeti közrendi szabályokon belül felmerülhet i) egyrészt az anyagi jogi közrend védelmére, másrészt ii) az eljárásjogi közrend védelmére irányuló közrendi normák alkalmazása.

9.1.1.1. Lex fori és lex causae közrendi normái

734. A jogtudomány uralkodó álláspontja szerint a Brüsszel Ia Rendelet hatálya alá tartozó joghatósági megállapodások vonatkozásában nincs helye közrendi teszt alkalmazásának a *lex fori* közrendi szabályai alapján. A német jogtudomány képviselői számos érvet hoznak fel egy nemzeti jogon alapuló közrendi teszt ellen a Rendelet alkalmazási körében. *Basedow* álláspontja szerint a Rendelet közvetlenül szabályozza a joghatósági megállapodás alaki érvényességét, az anyagi érvényesség kapcsán pedig a kikötött bíróság jogára utal, harmadik

[1] Basedow 17.

DOI: 10.15774/PPKE.JAK.2024.006

lehetőség pedig nem áll rendelkezésre *(tertium non datur)*. *Basedow* álláspontja szerint egy harmadik kategória felállítása – a joghatósági kikötés „megengedettsége", melyre a nemzeti jog lehetne az alkalmazandó – nem meggyőző. Egyrészt, a nemzeti bíróságok gyakorlata a közrendi teszt keretében anyagi jogi közrendi normák érvényesülésének hiánya miatt mellőzi a joghatósági megállapodások kikényszerítését. [2] Másrészt, a szerződésekre irányadó jogot szabályozó Róma I Rendelet is csak az alaki, illetve anyagi jogi érvényesség kategóriát használja. A Róma I Rendelet alapján egy jogválasztó megállapodás esetén az imperatív normákkal való ütközés a jogválasztó kikötés anyagi jogi érvénytelenségét okozza, így nehéz belátni, hogy ugyanezen imperatív normával való konfliktus miért esne a joghatósági megállapodás anyagi jogi érvényességének problémáján kívül.[3]

735. *Mankowski* szerint az eljáró fórum közrendi normáinak alkalmazása akkor merülhetne fel, amennyiben azt az anyagi érvényesség körébe tartozó kérdésként minősítenénk, mely négy évtized után egy nagy visszalépés lenne a brüsszeli rezsim történetében.[4] *Winkler* szintén elutasítja a *lex fori* közrendi szabályainak alkalmazását. Álláspontja szerint a Brüsszel Ia Rendelet célja a joghatósági megállapodások hatékonyságának és a jogbiztonságnak a növelése volt. Amennyiben megengednénk, hogy a felek az általuk választott bíróság jogából kiszemezgessenek egy közrendi szabályt, melyre támaszkodva megpróbálják elérni a joghatósági megállapodás ki nem kényszerítését, nemcsak azon visszaélésszerű, perelhúzó taktikák megengedését jelentené, melyek elkerülését a Brüsszel Ia Rendelet bevezetése célozta, hanem a gyakorlatban egy költséges és hosszú eljáráshoz vezetne, mely teljesen aláásná a költséghatékony és gyors pereskedést.[5]

736. Ami a francia jogtudományt illeti, *Montenegro* hangsúlyozza, hogy a Cour de cassation *Monster Cable ügyben*[6] hozott döntése hosszabb elméleti vita végére tett pontot, mely alapján a törvényhozói és törvénykezési kompetenciák *(jus et forum)* elválasztása a főszabály, mely alól kivételeket csak a törvényhozó teremthet, jogalkotási úton. Így amennyiben egy imperatív norma mellé a jogalkotó nem rendel joghatósági szabályt, a hazai bíróságok pusztán az imperatív norma léte miatt nem állapíthatják meg joghatóságukat. [7] A Brüsszel Ia Rendelet körében *Bureau* és *Muir Watt* egyrészt felhívják a figyelmet, hogy a Hágai Joghatósági Egyezmény kivételesen kifejezetten megengedi a nem kikötött fórum számára, hogy mellőze a joghatósági kikötés kikényszerítését, amennyiben az nyilvánvalóan a nem kikötött fórum közrendjébe ütközne.[8] Ilyen kivétel azonban a Brüsszel Ia Rendeletben nem található, melyből *a contrario* a *lex fori* szerinti közrendi teszt tilalma következik. Másrészt, hangsúlyozzák, hogy a nem kikötött bíróság számára a *poszt-adjudikatív* szakaszban fennmarad a közrendi teszt lefolytatásának lehetősége a kikötött bíróság által hozott határozat vonatkozásában.[9]

[2] Az autonóm német jog hatálya alá tartozó joghatósági megállapodások kapcsán a német bírói gyakorlat alkalmazza a közrendi tesztet, a német jogtudomány azt általánosságban nem támogatja. Schack 210, 218. Geimer 627-628.
[3] Basedow 20.
[4] Winkler idézi Mankowski álláspontját. Winkler 358.
[5] Winkler 358.
[6] Cour de cassation, civile, Chambre civile 1, 22 octobre 2008, 07-15.823
[7] Montenegro 164, 168.
[8] Hágai Joghatósági Egyezmény 6. Cikk (1) bekezdés c) pont
[9] Bureau – Muir Watt 276-277.

DOI: 10.15774/PPKE.JAK.2024.006

Ugyanakkor a francia jogtudományban van olyan álláspont, mely szerint a joghatósági kikötés kikényszerítése belföldi imperatív norma fennállása esetén megtagadható. [10]

737. Az EU Bíróság gyakorlatából két döntés érdemel említést a *lex fori* közrendi szabályainak joghatósági megállapodásokra történő alkalmazása kapcsán. Egyrészt a *Trasporti ügy*, melyben két olasz székhelyű cég között alakult ki jogvita tengeri fuvarozás kapcsán úgy, hogy a felek közötti szerződésre az angol jog volt az irányadó és a felek jogvitáikra a londoni High Court of Justice kizárólagos joghatóságát kötötték ki. Amikor az egyik fél a kikötés ellenére a genovai bíróság előtt indított pert, az olasz bíróság által előzetes döntéshozatal keretében feltett egyik kérdés arra irányult, hogy a joghatósági kikötés kikényszerítése mellőzhető-e azon az alapon, hogy a kikötött angol bíróság által alkalmazandó angol anyagi jogi szabályok szerint a fuvarozó a felelősség alól mentesítésre kerülhet, illetve felelőssége enyhébben ítélendő meg. Az EU Bíróság hangsúlyozta, hogy a Brüsszeli Egyezmény nem érinti az anyagi jogot, célja egységes joghatósági rezsim létrehozása, annak érdekében, hogy a bíróságok nemzetközi joghatósága a jogbiztonság és előreláthatóság szellemében megállapítható legyen. Fentiek alapján az EU Bíróság szerint nincs helye annak, hogy a forum derogatum a saját lex fori-ja szerinti anyagi felelősségi szabályokat és a kikötött bíróság joga szerinti anyagi jogi felelősségi szabályokat összemérje, és az utóbbi enyhébb volta miatt mellőzze a joghatósági kikötés kikényszerítését.[11]

738. A *Sanicentral ügyben* egy francia munkavállaló és egy német cég közötti munkaszerződés – melynek megkötésére még a Brüsszeli Egyezmény hatályba lépése előtt került sor – a felek közötti jogvitákra a német bíróságok kizárólagos joghatóságát kötötte ki. A munkavállaló a joghatósági kikötés érvénytelenségére hivatkozva a francia bíróságok előtt indított peres eljárást, amelyek a munkáltató joghatósági kifogását elutasítva érdemben tárgyalták az ügyet. A francia bíróságok azért mellőzték a joghatósági kikötés kikényszerítését, mert az álláspontjuk szerint a francia nemzeti jog közrendi szabályaiba ütközött. A francia bíróságok szerint a joghatósági kikötés egyrészt sértette a Code Civil 14. Cikkét, mely alapján francia állampolgárral szerződő külföldi személyt a francia bíróságok előtt lehet perelni akkor is, amennyiben utóbbi nem rendelkezik domicíliummal Franciaországban. Másrészt, a francia bíróságok szerint a kikötés sértette a francia Munka Törvénykönyvének rendelkezését is, mely a munkavállaló domicíliuma szerinti francia munkaügyi bíróság területi hatáskörét írta elő munkaügyi jogvitákra.[12] Az előzetes döntéshozatali kérelmet előterjesztő Cour de cassation azt kérdezte az EU Bíróságtól, hogy a francia jog munkavállalót védő közrendi szabályaira való hivatkozással mellőzhető-e a joghatósági megállapodás kikényszerítése, figyelemmel arra, hogy a munkaszerződés megkötésére és teljesítésére még a Brüsszeli Egyezmény hatálybalépése előtt került sor.[13] Az EU Bíróság a joghatósági kikötést eljárásjogi természetű szerződésnek minősítette, melyre nem a megkötésekor hatályos, hanem a jogvita kezdeményezésekor hatályos szabályokat kell alkalmazni. Mivel a kereset beadásának időpontjában a joghatósági kikötés már a brüsszeli rezsim tárgyi hatálya alá esett, az EU Bíróság szerint nem voltak alkalmazhatók a *lex fori* közrendi szabályai. A két idézett EU Bírósági döntés mutatja, hogy a luxemburgi fórum a nem kikötött bíróság *lex fori*-jának közrendi szabályait nem tekinti alkalmazandónak egy joghatósági kikötés kikényszerítésének

[10] Ld. Gaudemet-Tallon, aki emellett F.Jault-Seseke álláspontját is idézi, aki szerint a joghatósági kikötést nem kell kikényszeríteni, amennyiben a kikötött bíróság által hozott döntés nem elégítené ki az imperatív szabály céljait. Gaudemet-Tallon – Ancel 214.
[11] Trasporti ítélet 46-52. pontok
[12] Francia Munka Törvénykönyvének R-517-1 Cikke.
[13] Sanicentral ítélet 2. pont

DOI: 10.15774/PPKE.JAK.2024.006

megítélésekor. Ami a Luganói Egyezményt illeti, a fenti megállapítások *mutatis mutandis* alkalmazandók, figyelemmel a jogszabályi környezet azonosságára.

739. A Brüsszel Ia Rendelet alkalmazási körében a joghatósági megállapodás anyagi jogi érvényességére irányadó jog (*lex causae)* a joghatósági megállapodásban kikötött bíróság joga *(lex fori prorogati)* szerint irányadó jog. A joghatósági kikötéssel kapcsolatosan lefolytatott közrendi tesztre így nemcsak a *lex fori*, hanem a *lex causae* szabályai alapján is sor kerülhet, feltéve, hogy az adott közrendi normát az anyagi jogi érvényesség keretén belül értelmezzük. Ahogy fentebb említettük, a Brüsszel Ia Rendelet 25. Cikkének utalása kollíziós jogi utalás, így az a kikötött bíróság jogának kollíziós és anyagi normáira is kiterjed. Azt, hogy ezek közül melyik az alkalmazandó, a joghatósági megállapodás jogi természete döntheti el: anyagi jogi minősítés esetén adódnak e jogrendszer anyagi jogi szabályai, eljárásjogi minősítés esetén pedig a kikötött bíróság jogának kollíziós jogi normái, mely akár vissza- illetve továbbutalással *(renvoi)* is járhat.

740. A fentiek alapján egy *lex causae* alapján lefolytatásra kerülő közrendi teszt elég komplex problémát okozhat már az EU-n belül is. Így amennyiben egy joghatósági megállapodás „A" állam bíróságainak kizárólagos joghatóságát köti ki, akkor a közrendi teszt lefolytatásra kerülhet „A" állam közrendi szabályai alapján, vagy amennyiben „A" állam joga szerint a joghatósági megállapodásra nem a kikötött bíróság joga, hanem más jog az irányadó (pl. a főszerződésre irányadó jog, ami B állam joga), akkor „B" állam joga szerint is. A probléma komplexitását fokozza, ha a fenti problémák egy harmadik ország bírósága előtt merülnek fel, mert valamelyik fél a joghatósági kikötés ellenére „C" állam bírósága előtt kezdeményezett peres eljárást.

741. A jogtudomány többségi álláspontja szerint a Brüsszel Ia Rendelet 25. Cikke szerinti anyagi jogi érvényességre való utalás nem terjed ki a „kikötött bíróság jogának" közrendi normáira. *Fentiman* szerint a joghatósági megállapodás anyagi érvényességére irányadó jog közrendi normáit ki kell zárni az utalás köréből egyrészt a *Sanicentral ügyben* hozott döntésre tekintettel, másrészt azért, mivel a közrend tipikusan a joghatósági megállapodás létezését, és nem a kikényszerítését érinti.[14] *Garcimartin* szerint az „anyagi jogi érvényesség" fogalma nem terjed ki olyan kérdéskörökre, mint a közrend, mely a felek közötti szerződéses konszenzus, illetve ügyletkötési képesség körén kívül áll.[15] *Mankowski* szerint amennyiben megengednénk, hogy a nemzeti jog közrendi normáit a Rendelet anyagi jogi érvényesség fogalmán belül értelmezzük, az drámaian csökkentené a felek autonómiáját, így ezen normákra a Rendelet 25. Cikkének utalása nem terjed ki.[16] *Magnus* hangsúlyozza, hogy a Brüsszel Ia Rendelet körében bizonyos visszaéléskontrollra szükség van, hogy kitöltse a Rendelet hézagjait. Példakánt veti fel, hogy a kereskedelmi ügynök is lehet fogyasztóhoz, vagy biztosítotthoz hasonló helyzetben, mely esetben a „gyengébb felekre" irányadó joghatósági szabályok nem terjednek ki reá. Álláspontja szerint egy ilyen kontrollnak azonban nem különböző nemzeti sztenderdek, hanem egységes uniós követelmények szerint van helye. Ebből értelemszerűen adódik, hogy nem tartja lehetségesnek egy közrendi teszt lefolytatását a *lex fori prorogati* szerint irányadó nemzeti jog alapján.[17]

[14] Marshall idézi Fentiman álláspontját. Marshall 215.
[15] Garcimartin 297-298.
[16] Marshall idézi Mankowski álláspontját. Marshall 215.
[17] Magnus 618-619.

DOI: 10.15774/PPKE.JAK.2024.006

742. A Luganói Egyezmény kifejezetten nem rendelkezik a joghatósági megállapodás anyagi érvényességére irányadó jogról, és ahogy fentebb említettük, nincs egységes álláspont, hogy az Egyezmény alkalmazása körében mi a követendő megoldás. Amennyiben a joghatósági megállapodás anyagi jogi érvényessége körében elvetjük bármilyen nemzeti jog alkalmazásának lehetőségét, értelemszerűen adódik a *lex causae* közrendi normáin alapuló közrendi teszt elvetése is.

9.1.1.2. Anyagi jogi vs eljárásjogi közrend

743. A joggyakorlatban az aszimmetrikus joghatósági kikötések nemzeti anyagi jogi közrendi kontrolljára példa a *Rothschild ügyben* hozott döntés. Jóllehet az indokolás formailag a Brüsszel I Rendeletre hivatkozik, azonban a bírák tartalmilag egy klasszikus *francia polgári anyagi jogi jogintézmény – az ún. „potesztatív kikötés" – alkalmazásával minősítették kikényszeríthetetlennek* a perbeli aszimmetrikus joghatósági kikötést. A bíróságok így valójában a francia polgári anyagi jog intézményéhez folyamodtak annak érdekében, hogy a perbeli kikötés kikényszerítését mellőzzék.[18] Figyelemmel arra, hogy a perbeli szerződésre a luxemburgi jog volt az alkalmazandó, továbbá a kikötés alapján a luxemburgi bíróságok rendelkeztek kizárólagos joghatósággal, a francia polgári anyagi jog alkalmazásának jogalapja a francia közrend védelme lehetett, jóllehet maga a döntés erre kifejezetten nem hivatkozik.

744. A döntés igen sok jogtudományi kritikában részesült, melyek közül a joghatósági kikötések és a nemzeti jog anyagi jogi közrendjének kapcsolata vonatkozásában *Freitag* álláspontját érdemes bővebben ismertetni. *Freitag* hangsúlyozza, hogy a német irodalomban uralkodó álláspont, hogy a Brüsszel I Rendelet 23. Cikke alapján nincs lehetőség arra, hogy a bíróság a joghatósági kikötést a nemzeti jog tartalmi kontrolljának („*materielle Inhaltskontrolle*") vesse alá. *Freitag* ekörben hangsúlyozza, hogy mivel a brüsszeli rezsim rendszertani és cél szerinti értelmezése alapján a rendelet egy szigorúan kiegyenlített joghatósági rendszert állít fel („*fein austariertes System von Gerichtsstanden*"), amelyben a prorogációs tilalmak (kizárólagos joghatóság a Rendelet 22. Cikke alapján), illetve szűkítések (a Rendelet gyengébb feleket védő 13., 17, és 21. Cikkei) jelentősek, és utóbbiakban már eleve anyagi jogi természetű követelmények testesülnek meg, ott, ahol az uniós jogalkotó lemondott a tiltásról, illetve szűkítésről, a nemzeti jog – saját értékei alapján – nem állíthat fel további akadályokat, mivel ez a Rendelet céljával lenne ellentétes. Ugyanakkor Freitag a Brüsszel Ia Rendelet 25. Cikkével kapcsolatban szűk körű nemzeti jogi kontrollra lehetőséget lát.[19]

745. Egy közrendi teszt keretében a nemzeti jog *eljárásjogi közrend* védelmét szolgáló normáinak alkalmazására is sor kerülhet. A Sanicentral ügyben a francia bíróságok a *lex fori* közrendinek minősített joghatósági szabályait hívták fel a joghatósági kikötés kikényszerítésének mellőzése érdekében, melyre az EU Bíróság szerint nem volt lehetőség. A nemzeti jog eljárási közrendet védő normái alapján lefolytatásra kerülő közrendi teszt kérdése az aszimmetrikus joghatósági kikötések kapcsán is felmerül. A nemzeti jog eljárási közrendi normái általában magukban foglalják a minimális eljárásjogi garanciákat, így a tisztességes eljáráshoz való jogot, ezen belül a bírósághoz való fordulás jogát, illetve a fegyverek egyenlőségét, melyek sérelme aszimmetrikus joghatósági kikötés esetén felmerülhet.

[18] Ancel – Cuniberti 8. Fentiman 25.
[19] Freitag 425.

DOI: 10.15774/PPKE.JAK.2024.006

746. D'Avout a fentiek alapján egy eljárási közrendi teszt lehetőségét fenntartja az aszimmetrikus joghatósági kikötések kapcsán. Álláspontja szerint a joghatósági megállapodások megengedettségének brüsszeli, illetve luganói rezsim szerinti megítélése során kiindulási pont a felek autonómiája az említett rezsimek által szabott határokon belül, így a nemzeti bíróság elvi szinten *in abstracto* nem utasíthatja el a komplex, adott esetben a felek számára egyenlőtlen jogokat biztosító joghatósági kikötések kikényszerítését.[20] Ami a joghatósági kikötés adott ügyben *in concreto* vizsgálható érvényességét illeti, álláspontja szerint nem zárható ki a nemzeti jog alkalmazása, ugyanakkor a nemzeti jognak nem feladata nemzeti szinten új „gyengébb fél" kategóriákat létrehozni, mivel a „gyenge fél" kategóriája már európai szinten létezik – ld. fogyasztó, munkavállaló, biztosítóval szerződő – és a nemzeti szintű eltérések bizonytalanságot, illetve széttagoltságot okoznak.[21] *D'Avout* álláspontja szerint a felek joghatósági kikötése kizárólag olyan magasabb értékek védelme érdekében lenne megszeghető egy gyenge helyzetben lévő fél által a hozzá közeli helyi bíróságokhoz való fordulással, mint a *hatékony bírói jogvédelemhez való jog*.[22] Fentiek alapján d'Avout az aszimmetrikus joghatósági kikötések vonatkozásában kivételes esetben a brüsszeli-luganói rezsim alkalmazási körében lehetségesnek tart egy közrendi kontrollt a nemzeti jog eljárásjogi közrendet védő szabályai alapján.

9.1.1.3. A nemzeti jog alapú közrendi teszt elvetése

747. A brüsszeli-luganói rezsim joghatósági szabályai kifejezésre juttatják az uniós jogalkotó értékrendjét: egyrészt a kizárólagos joghatósági okok tárgyi korlátját képezik a joghatósági megállapodás megkötésének, másrészt a brüsszeli-luganói rezsim gyengébb feleket védő joghatósági szabályai személyi korlátot jelentenek, mely alapján fogyasztóval, munkavállalóval, illetve a biztosítóval szerződő személlyel megkötésre kerülő joghatósági megállapodásokra ez utóbbi személyek javára aszimmetrikus szabályozás érvényesül. Amennyiben a nemzeti jog közrendi normái akár a *lex fori*, akár a *lex causae* címén alkalmazásra kerülhetnének, akkor a joghatósági megállapodások kikényszerítése kérdésessé válhat olyan személyi csoportok vagy tárgykörök vonatkozásában, melyeket adott esetben a nemzeti jog véd, azonban nem élveznek uniós jogi védelmet. Ezt meghaladóan a nemzeti jog tetszőleges további feltételeket szabhatna a brüsszeli-luganói rezsim alkalmazási körébe tartozó joghatósági megállapodások érvényesülése érdekében.

748. Ezt meghaladóan a *lex causae* közrendi normáinak érvényesülése kapcsán további gyakorlati problémák is jelentkeznének. Egyrészt, a Brüsszel Ia Rendelet 25. Cikkében a kikötött bíróság jogára *(lex fori prorogati)* való utalás kollíziós jogi utalás, mely alapján nem zárható ki a vissza-, illetve továbbutalás *(renvoi)* problémája, mely jelentősen megnehezíti már önmagában a *lex causae* azonosítását is. Másrészt, a Luganói Egyezmény kapcsán nincs jogtudományi konszenzus, hogy a joghatósági megállapodás anyagi érvényességére egyáltalán alkalmazható-e bármilyen nemzeti jog, amennyiben igen, azt milyen kapcsoló elv alapján kell azonosítani. Figyelemmel arra, hogy a joghatósági megállapodások kikényszerítésével kapcsolatban hozott döntés nem jelenti a felek közötti jogvita érdemi eldöntését, pergazdaságossági szempontok sem indokolják a nemzeti jog alapján megvalósuló közrendi tesztet.

[20] d'Avout 997.
[21] d'Avout 998.
[22] d'Avout 998.

749. Végül, a nemzeti jog közrendi normái hátrányosan befolyásolnák az uniós jog hatékony érvényesülését a brüsszeli-luganói rezsimben. Mindez szembe menne az EU Bíróság gyakorlatával, amely az uniós jog hatékony érvényesülését *(effet utile)* mindig előnyben részesíti a nemzeti jogrendszerekkel szemben. Az EU Bíróság *Kefalas ügyben*[23] hozott döntése alapján a nemzeti bíróság alkalmazhatja saját jogát annak a kérdésnek a megítélésére, hogy megvalósult-e uniós jog által biztosított joggal való visszaélés, azonban a nemzeti jog nem korlátozhatja az uniós jog teljes érvényesülését és egységes alkalmazását az EU-n belül. A *Shevill ügyben*[24] *az EU Bíróság* szintén arra az álláspontra helyezkedett, hogy a joghatóság kérdésében való döntés körében a nemzeti jog eljárásjogi szabályai azzal a feltétellel alkalmazhatók, amennyiben azok nem befolyásolják hátrányosan a Brüsszeli Egyezmény érvényülését. Fentiekre tekintettel álláspontom szerint a brüsszeli-luganói rezsim alkalmazási körébe tartozó joghatósági megállapodások vonatkozásában el kell vetni egy nemzeti jogon alapuló közrendi teszt lehetőségét.

9.1.2. Közrendi teszt az uniós jog alapján

750. A joghatósági megállapodások közrendi kontrolljára az uniós jog egységes szabályai alapján is sor kerülhet, mely igény a jogtudomány részéről merül fel. *Nagel-Gottwald* szerint a brüsszeli-luganói rezsimben a joghatósági kikötések vonatkozásában kizárt a nemzeti jogon alapuló kontrollt, utalva különösen a német jog ÁSZF-re vonatkozó szabályaira, és a Fogyasztói Irányelvre is, ugyanakkor álláspontjuk szerint kívánatos lenne egy európai sztenderdek szerint kidolgozott visszaélési kontroll.[25] *Schack* szerint a joghatósági kikötések körében Brüsszel Ia Rendelet 25. Cikke alapján nincs lehetőség a német jog alapján lefolytatott visszaélési, illetve tartalmi kontrollra a BGB 138. Cikke, illetve 307. Cikke alapján, egyedül az EU Bíróság lenne jogosult egy uniós jogi szintű visszaélési kontroll alkalmazására.[26]

751. Egy joghatósági kikötések vonatkozásában megvalósuló európai szintű közrendi tesztnek a brüsszeli-luganói rezsim alkalmazási körében két alapja lehet: i) egyrészt megvalósulhat egy közrendi teszt, melynek kiindulási pontja a joggal való visszaélés tilalma; ii) másrészt sor kerülhet egy a tisztességes eljáráshoz való jogra mint alapvető eljárásjogi garanciára épülő közrendi tesztre. Fentiek alapján először megvizsgáljuk, hogy az EU Bíróság joggyakorlatában hogyan alakul a joggal való visszaélés tilalma, majd ismertetjük a joghatósági megállapodásokra vonatkozó európai szintű visszaéléskontrollal kapcsolatos főbb jogtudományi álláspontokat az aszimmetrikus joghatósági kikötések kapcsán. Ezt követően kitérünk az eljárásjogi alapú közrendi kontrollra, melynek keretében a tisztességes eljáráshoz való jogon belül érvényesülő alapvető eljárási garanciákat – a hatékony bírósághoz fordulás jogát, valamint a fegyverek egyenlőségének elvét – vizsgáljuk meg az aszimmetrikus joghatósági kikötések kontextusában.

---

[23] C-367/96 sz. *Alexandros Kefalas and Others v Elliniko Dimosio (Greek State) and Organismos Oikonomikis Anasygkrotisis Epicheiriseon AE (OAE)* ügyben hozott határozat (1998. május 12.) ECLI:EU:C:1998:222

[24] C-68/93. sz. *Fiona Shevill, Ixora Trading Inc., Chequepoint SARL and Chequepoint International Ltd v Presse Alliance SA.* ügyben hozott határozat (1995. március 7.) ECLI:EU:C:1995:61

[25] Nagel-Gottwald 189.

[26] Schack 218.

DOI: 10.15774/PPKE.JAK.2024.006

9.1.2.1. Uniós jogi visszaéléskontroll

752. A joggal való visszaélés tilalma nemcsak a nemzeti jogokban nyer általános elismerést, hanem az EU jog egyik alapvető elvévé is vált.[27] Az EU Bíróság először az *Emsland-Stärke ügyben*[28], vertikális jogviszonyban dolgozta ki a visszaélésszerű magatartás fennállásának megállapítására irányuló tesztet, ahol a jogvita egy német cég és a német vámhatóság között export visszatérítésre való jogosultság tárgyába folyt. Később az EU Bíróság a *Kratzer ügyben*[29] a tesztet egymással mellérendelt viszonyban lévő személyek – egy munkáltató és egy állásajánlatra jelentkező – horizontális jogviszonyában is alkalmazta. A joggal való visszaélés tesztje egy *objektív és egy szubjektív elemből* áll. A „Kratzer teszt" alapján a visszaélés megállapításához az alábbi objektív és szubjektív feltételek együttes fennállása szükséges: i) egyrészt az uniós szabályozás által előírt feltételek *formális betartása ellenére nem valósul meg e szabályozás célja*, ii) másrészt a szóban forgó ügyletek *elsődleges célja valamely jogtalan előny megszerzése*, mely körben többek között figyelembe lehet venni a szóban forgó ügyletek tisztán színlelt jellegét.[30]

753. A joggal való visszaélés kérdése a joghatósági szabályokkal kapcsolatban a *Cartel Damage Claim ügyben*[31] került előtérbe. Ebben az ügyben felmerült az a kérdés, hogy a felperes a Brüsszel I Rendelet különös joghatósági szabálya által biztosított jogot visszaélésszerűen gyakorolta-e, amikor először több alperest együtt perelt az egyik alperes (ún. horgony alperes) székhelye szerinti tagállamban, majd később a horgony alperes vonatkozásában elállt a keresettől.[32] Annak ellenére, hogy a főtanácsnoki indítvány egyértelműen a joggal való visszaélés kifejezést alkalmazta a fenti magatartásra, az EU Bíróság határozatában végül mellőzte a joggal való visszaélés fordulatot és a brüsszeli joghatósági rezsim „megkerülését" említette. Ugyanakkor az EU Bíróság nem zárta ki, hogy amennyiben bizonyítást nyer, hogy a felperes és a horgony alperes azzal a céllal játszottak össze, hogy az említett rendelkezés alkalmazási feltételeit a kereset benyújtásának időpontjára mesterségesen megteremtsék vagy addig fenntartsák, úgy a felperes nem hivatkozhat a különös joghatósági okra.

754. Fentiek alapján kérdés, hogy a joggal való visszaélés tilalmának alkalmazására sor kerülhet-e a joghatósági kikötések kapcsán. A joghatósági kikötésekkel kapcsolatos „visszaéléskontroll" ellen szól a Trasporti ítélet, melyben az EU Bíróság leszögezte, hogy a joghatósági kikötést kizárólag a Brüsszeli Egyezmény 17. Cikkében foglalt követelményekhez kapcsolódó körülmények fényében kell megítélni, és a kikötés érvényességének, illetve az azt alkalmazó fél szándékának minden további felülvizsgálatát mellőzni kell, mint ahogy a kikötött bíróság által alkalmazandó anyagi jogi felelősségi szabályok sem érvényteleníthetik a

---

[27] C-321/05 sz. *Hans Markus Kofoed v Skatteministeriet* ügyben hozott határozat (2007. július 5.) ECLI:EU:C:2007:408; C-113/13. sz. *Azienda sanitaria locale n. 5 „Spezzino" és társai kontra San Lorenzo Soc. coop. Sociale és Croce Verde Cogema cooperativa sociale Onlus* ügyben hozott határozat (2014. december 11.) ECLI:EU:C:2014:2440; C-50/14 sz. *Consorzio Artigiano Servizio Taxi e Autonoleggio (CASTA) and Others v Azienda sanitaria locale di Ciriè, Chivasso e Ivrea (ASL TO4) and Regione Piemonte* ügyben (2016. január 28.) hozott határozat. ECLI:EU:C:2016:56

[28] C-110/99. sz. *Emsland-Stärke GmbH kontra Hauptzollamt Hamburg-Jonas* ügyben hozott határozat (2000. december 14.) ECLI:EU:C:2000:695

[29] C-423/15. *sz. Nils-Johannes Kratzer kontra R+V Allgemeine Versicherung AG ügyben* hozott határozat (2016. július 28.) ECLI:EU:C:2016:604

[30] Kratzer ügy ítélet 39-41 pontok.

[31] C-352/13. sz. Cartel Damage Claims Hydrogen Peroxide SA (CDC) kontra Akzo Nobel NV és társai ügyben hozott határozat (2015. május 21.) ECLI:EU:C:2015:335

[32] Brüsszel I Rendelet 6. Cikk (1) bekezdés. Ugyanezt a szabályt tartalmazza a Luganói Egyezmény 6. Cikk (1) bekezdése, valamint a Brüsszel Ia Rendelet 8. Cikk (1) bekezdése.

kikötést.[33] Marshall a joggal való visszaéléssel kapcsolatos fenti joggyakorlat alkalmazását az aszimmetrikus joghatósági kikötések vonatkozásában azért nem tartja alkalmazhatónak, mivel a fenti ügyekben a jogalany egy EU jog által előírt jogszabállyal élt vissza *(misuse of a rule)*, azonban aszimmetrikus joghatósági kikötések esetén a kedvezményezett egy számára biztosított joggal élhet visszaélésszerűen *(misuse of a right)*.[34]

755. Álláspontom szerint a Trasporti ügyben hozott ítélet nem akadályoz meg egy EU jog alapján megvalósuló kontrollt, figyelemmel arra, hogy az adott ügyben az előzetes döntéshozatali kérdést előterjesztő olasz bíróság a saját nemzeti jogi szabályozása alapján érvelt a perbeli joghatósági kikötés kikényszerítése ellen.[35] *Marshall* érvelése túlzottan formális, hiszen a joggal való visszaélés szempontjából a jog forrásának nincs jelentősége, így az megvalósulhat akár jogszabály, akár szerződés által biztosított jog vonatkozásában is. Ezzel összhangban a jogtudomány több képviselője részéről is felmerült, hogy a brüsszeli-luganói rezsimben bizonyos fokú visszaéléskontrollt alkalmazni kellene a joghatósági megállapodások és ezen belül az aszimmetrikus joghatósági kikötések vonatkozásában.

756. *Mankowski* hangsúlyozza, hogy a joghatósági kikötések kapcsán egy általános, absztrakt visszaéléskontroll azzal a fő veszéllyel jár, hogy ezen keresztül, mint egy hátsó ajtón újra visszajöhetnek a nemzeti jogokban található prorogációs, illetve derogációs korlátozások, amit mindenképpen el kell kerülni. E körben felhívja a figyelmet, hogy szemben a svájci nemzetközi magánjogi törvénnyel, a hatályba nem lépett 1965. évi Hágai Joghatósági Egyezménnyel, vagy a Hágai Joghatósági Egyezménnyel a Rendelet szövegéből egyáltalán nem vezethető le. A svájci nemzetközi magánjogi törvény 5. Cikk (2) bekezdése alapján a bírósági kikötés érvénytelen, amennyiben arra vezet, hogy visszaélésszerűen megvonja a féltől azt a védelmet, melyet számára egy svájci jog szerint illetékes bíróság nyújtana.[36] Az 1965. évi Hágai Joghatósági Egyezmény 4. cikke szerint a joghatósági megállapodás semmis vagy megtámadható, amennyiben annak megkötését gazdasági erőfölénnyel visszaélve, vagy egyéb tisztességtelen módon érték el.[37] A Hágai Joghatósági Egyezmény 6. Cikk c) pontja esetén a nem kikötött állam bíróságai felfüggesztik vagy megszüntetik a kizárólagos joghatósági megállapodás hatálya alá eső eljárásokat, kivéve, ha a megállapodás érvényesítése nyilvánvaló igazságtalansághoz vezetne, vagy nyilvánvalóan a felhívott állam közrendjébe ütközne. A fenti jogforrások a Brüsszel Ia Rendelet elfogadásakor ismertek voltak, ennek ellenére a Rendelet nem tartalmaz hasonló rendelkezést.

757. A Brüsszel Ia Rendelet rendszertani értelmezése is ugyanerre az eredményre vezet, mivel általános visszaéléskontroll a Rendelet 15.,16.,19. és 23. cikkeiben szabályozott esetekben valósul meg, így az ott kifejezetten nem említett esetekben további *in abstracto* visszaéléskontrollnak nincs helye. *Mankowski* szerint legfeljebb kivételes esetben, egyedi ügyben*, in concreto* lehet szó az egyes joghatósági okok felperesi felhívásával kapcsolatos visszaéléskontroll megvalósulásáról.[38] *Mankowski* hangsúlyozza, hogy az uniós jog visszaélésszerű felhívása általánosan tilos. Ez a tilalom az uniós jog egyik alapvető elve, mely

[33] Trasporti ítélet 51. szakasz.
[34] Marshall 240-244.
[35] Trasporti ítélet 12. pont 6. és 10. kérdés
[36] Art. 5 (2) L'élection de for est sans effet si elle conduit à priver d'une manière abusive une partie de la protection que lui assure un for prévu par le droit suisse. Loi fédérale sur le droit international privé du 18 décembre 1987.
[37] Az 1965. évi Hágai Egyezmény 4. Cikke az alábbiak szerint rendelkezett: „The agreement on the choice of court shall be void or voidable if it has been obtained by an abuse of economic power or other unfair means." (Fordítás a szerzőtől)
[38] Mankowski 205.

az uniós jog által szabályozott magánjogi viszonyokban és az eljárásjog körében fokozott jelentőséget kap. Álláspontja szerint egy uniós szintű kontrollhoz a PECL rendelkezései nyújthatnak támpontot, mely szerinte jobb megoldás, mint a Brüsszel Ia Rendelet 25. cikke körébe egy „íratlan visszaéléskontrollt" belelátni. *Mankowski* e körben a PECL 1:201 Cikkére [Good faith and fair dealing] hivatkozik, mely általánosságban előírja a jóhiszemű és tisztességes eljárást, valamint a PECL 4:109 Cikkét [Excessive Benefit or Unfair Advantage] hívja fel, mely megtámadási jogot biztosít annak a félnek, aki függő, szorult és hasonló hátrányos helyzetben kötött szerződést, melyet szerződő partnere kihasznált. [39] Ugyanakkor álláspontja szerint nincsenek meggyőző érvek az ellen sem, hogy a Rendelet 25. Cikke keretében valósuljon meg a visszaéléskontroll, mely megoldáshoz szerinte a Rendelet gyengébb feleket védő és kizárólagos joghatósági okokat előíró rendelkezéseiből *a contrario* lehet eljutni.[40]

758. *Magnus* kivételes esetekben szintén lehetőséget lát egy rendeleti szintű *visszaéléskontroll óvatos alkalmazására*, amikor egyértelműen megállapítható, hogy az egyik fél visszaél domináns pozíciójával a másik fél kárára, mely utóbbi fél függő, vagy egyébként alávetett helyzetben van. Ez álláspontja szerint azért szükséges, hogy kitöltésre kerülhessenek a gyengébb feleket védő szabályok által hagyott hézagok. Ugyanakkor a visszaéléskontrollt mindenképpen a Rendelet szerint, az EU Bíróság felügyelete alatt látja elképzelhetőnek, semmiképp sem a nemzeti jog alapján.[41]

759. *Basedow* szerint a joghatósági kikötéseket *in abstracto* általánosan érvénytelenítő visszaéléskontroll nem indokolt, ugyanakkor *in concreto* a joghatósági kikötésből eredő jog gyakorlását kontrollálni kellene egyedi esetben az uniós jog alapján. E körben az alábbi faktorok figyelembevételét javasolja: a kikötött bíróság távolságát a felekkel való kapcsolat függvényében; a vitatott összeg nagyságát és a kikötött bíróság előtti igényérvényesítés költségeit; ezen utóbbi költségek viszonyát azon költségekkel, melyek a kikötés nélkül joghatósággal rendelkező bíróság előtt felmerülnének; a költségekkel kapcsolatos szabályozást az utóbbi bíróságok előtt és a kikötött fórum előtt. Ezt meghaladóan Basedow szerint mérlegelni kellene az egyébként joghatósággal rendelkező bíróságok elkerülésének jelentőségét, szemben a feleket a brüsszeli rezsim alapján megillető szabad fórumválasztással. Véleménye szerint a fenti faktorok figyelembevétele általában a joghatósági kikötés kikényszerítéséhez vezetne, azonban kivételesen, amennyiben a kikényszerítés az egyik felet megfosztja a bíróság előtti jogérvényesítéstől, akkor az EU Bíróságnak nem szabadna elmulasztani a lehetőséget, hogy – az egyedi ügyben igazságot szolgáltatva – fejlessze az uniós jogot.[42]

760. *Wais* szerint a Brüsszel Ia Rendelet szintjén az aszimmetrikus joghatósági kikötések vonatkozásában gyakorolható egy szűk körű, magas küszöbértékkel megvalósuló *funkcionális visszaéléskontroll*, melynek középpontjában a joghatósági kikötés alapvető funkciója áll. A joghatósági kikötéssel a felek ugyanis azért élnek, hogy meghatározott jogviszonyból származó jogvitájukat meghatározott bíróság előtt rendezzék. Amennyiben a joghatósági kikötésnek ilyen célja nincs, sőt, a cél éppen az, hogy a jogvitarendezésre ne kerüljön sor, akkor a kikötés alapfunkciója nem teljesül. *Wais* szerint a *funkcionális visszaéléskontroll* akkor lép működésbe, amikor az aszimmetrikus kikötésnek vagy a kedvezményezettet megillető

[39] Mankowski 713.
[40] Mankowski 712-713.
[41] Magnus 619.
[42] Basedow 22-23.

DOI: 10.15774/PPKE.JAK.2024.006

választási jognak nincs más célja, mint hogy a kötelezett részére a perindítást vagy a perbebocsátkozást lehetetlenné tegye.[43]

761. Hangsúlyozva, hogy a kontroll keretében az eset valamennyi körülményét összességében, *in concreto* kell mérlegelni, *Wais* a funkcionális visszaélési kontroll keretében a teljesség igénye nélkül három tényező vizsgálatát emeli ki: i) a hatékony jogvédelem hiányát, ii) a fórummal való kapcsolat hiányát és iii) a fórum semlegességének kérdését. A hatékony jogvédelem hiányának körében vizsgálandó, hogy a kikötés mennyiben eredményezi, hogy a jogvita lefolytatása lényesen elnehezül vagy lehetetlenné válik, mert például az egyik fél csak egy távoli országban indíthat pert, vagy olyan magas perköltséggel kell számolnia, hogy értelmetlen pert indítania, vagy esetleg ésszerűtlenül hosszú eljárással vagy a helyi bíróságok korrupciójával kell számolnia. A fórummal való kapcsolat hiánya körében vizsgálandó, hogy a fórum kikötése vagy a kedvezményezett általi választása vajon nem egyedül azt a célt szolgálta-e, hogy a kötelezettet megfossza a hatékony bírói jogvédelemtől. A fórum semlegesség kérdésének körében az vizsgálandó, mi volt a valódi indoka annak, hogy a felek semleges fórumként egy más kontinensen lévő harmadik ország bíróságát kötötték ki, ki, annak ellenére, hogy számos közelebbi semleges fórum kikötésére is lehetőség lett volna.[44]

9.1.2.2. Kontroll a tisztességes eljáráshoz való jog alapján

762. Az uniós jog mércéjével megvalósuló közrendi teszt másik típusa eljárásjogi alapokon nyugodhat, melynek kiindulópontja a tisztességes eljáráshoz való jog. Az Alapjogi Charta 47. Cikkében szabályozza a tisztességes eljáráshoz való jogot, a Charta 52. Cikk (3) bekezdésére figyelemmel e jogot tartalmában és terjedelmében azonosnak kell tekinteni az EJEE 6. Cikke által garantált tisztességes eljáráshoz való joggal, azzal, hogy az EJEE által nyújtott jogvédelem csak egy minimum szintet jelent, így az Alapjogi Charta alapján ennél szigorúbb védelmi szint bevezetésére is lehetőség van.

763. Ahogy fentebb elemeztük, az EJEE rendszerében a joghatósági megállapodások a bírósághoz való fordulás jogáról való részleges lemondásként értelmezhetők, melynek feltételeire *mutatis mutandis* a választottbírósági megállapodások kapcsán kialakult követelményeket indokolt alkalmazni. Elsődlegesen létezik az eljárásjogi garanciák egy olyan köre, melyről előre nem lehet érvényesen lemondani. Másrészt, a lemondásnak bizonyos követelményeket ki kell elégítenie, hogy érvényes legyen. Harmadrészt, a lemondás ellenére az állami bíróságoknak fennmarad egy bizonyos ellenőrzési jogköre, a választottbírósági eljárás tisztessége vonatkozásában, mely körben az utóbbi eljárás alapvető jogoknak való megfelelőségét kontrollálhatják.

764. Mivel a *fegyveregyenlőség elvének* sérelme aszimmetrikus joghatósági kikötések esetén többször felmerül a bírói gyakorlatban, emiatt érdemes megvizsgálni, hogy ezen hivatkozás mennyire megalapozott. Az EJEB *Dombo Beheer ügyben*[45] hozott döntése alapján a fegyverek egyenlőségének elve megköveteli, hogy az eljárásban a félnek ésszerű lehetőséget kell biztosítani arra, hogy ügyét előterjessze, olyan feltételek mellett, melyek nem helyezik őt lényegesebb hátrányosabb helyzetbe az ellenfélhez képest. Szemben a tisztességes eljáráshoz való jog egyéb aspektusaival – így a bírósághoz való fordulás jogával, melyről az EJEB gyakorlata szerint le lehet mondani - nincs olyan joggyakorlat, mely a fegyveregyenlőség

[43] Wais 834.
[44] Wais 836-838
[45] Dombo Beheer B.V. v. The Netherlands (no. 14448/88) 1993. október 27.

elvéről való lemondás elvi lehetőségét alátámasztaná. Fentiek alapján számos szerző álláspontja szerint a fegyveregyenlőség elve a tisztességes eljáráshoz való jog olyan aspektusa, melyről a jogalanyok nem mondhatnak le előre.[46] Ugyanakkor kérdéses, hogy sérül-e a fegyveregyenlőség elve aszimmetrikus joghatósági megállapodások esetén. Az ügy előterjesztésének joga ugyanis szükségképpen egy már megindult bírósági eljárásban gyakorolható. Egy aszimmetrikus joghatósági kikötés kizárólag a bírósági eljárás megindulásának időpontjáig fejti ki hatását, azonban nincs hatással a már megindult bírósági eljárásra. Fentiman ezzel kapcsolatosan találóan jegyzi meg, hogy a fegyveregyenlőség elve a bíróság előtti egyenlőséget jelenti, mely nem azonos az ügyben eljáró bírói fórum megválasztásában megnyilvánuló egyenlőséggel.[47] Fentiek alapján fogalmilag kizárható, hogy egy aszimmetrikus joghatósági kikötés önmagában sértse a fegyveregyenlőség elvét.

765. *Marshall* álláspontja szerint a fegyveregyenlőség elve aszimmetrikus joghatósági kikötések kapcsán kivételesen akkor sérülhet, amennyiben olyan atipikus joghatósági megállapodást kötnek a felek, mely alapján a kedvezményezett egyidejűleg több bíróság előtt is érvényesítheti az igényét. Példaként hozza fel az alábbi kikötést: *„amilyen mértékig az alkalmazandó jog által megengedett, a [kedvezményezett] párhuzamos eljárásokat indíthat bármely ország bírósága előtt”.* A fenti atipikus aszimmetrikus kikötés alapján a kötelezett olyan helyzetbe kerülhet, hogy egyidejűleg kell több állam bírósága előtt érdemi védekezést előterjesztenie, így sérülhet az ügy előterjesztéséhez való joga. Marshall álláspontja szerint ilyenkor irreleváns, hogy az ügy előterjesztési jog csak bizonyos eljárásokban sérül, mivel a kötelezett összességében kerül lényegesen hátrányosabb helyzetbe.[48]

766. A tisztességes eljáráshoz való jog azon aspektusai vonatkozásában, melyek lemondás tárgyát képezhetik, a lemondás érvényessége kapcsán az alábbi követelményeknek kell teljesülnie: i) jogszabály általi megengedettség, ii) önkéntesség és iii) egyértelműség.

767. Ami az első feltételt illeti, egy aszimmetrikus joghatósági kikötés jogszabály általi megengedettsége a brüsszeli-luganói rezsimben egyértelmű, hiszen mind a Brüsszel Ia Rendelet, mind a Luganói Egyezmény szabályozza a kizárólagos és nem kizárólagos joghatósági kikötéseket. Ahogy fentebb említettük, az aszimmetrikus joghatósági kikötések értelmezhetők a kizárólagos – nem kizárólagos tengelyen, és leírhatók ilyen joghatósági kikötések kombinációjaként.

768. Az egyértelműség feltétele kapcsán több kérdés is felmerül. Marshall szerint a lemondás egyértelműsége eltérően jelentkezik disszociatív és diszkrecionális kikötések esetén. Álláspontja szerint disszociatív aszimmetrikus joghatósági kikötések esetén a kötelezett számára a szerződéskötés időpontjában előre látható hátrányok – így különösen a kikötés szimmetrikus komponense által kikötött bíróság távolsága, a magas jogérvényesítési költségek, illetve az a körülmény, hogy e bíróság előtt a kötelezett igénye elkésettnek minősülhet, stb. – egyértelműeknek minősülnek, így irrelevánsak. Marshall szerint ezek az előre látható jellemzők csak akkor válhatnak jelentőssé, amennyiben a tisztességes eljáráshoz való jognak egy olyan aspektusa sérül, amelyről az aszimmetrikus kikötés kötelezettje nem mondott le: ilyennek minősül mindenekelőtt a szimmetrikus komponens szerint a bíróság függetlensége és pártatlansága.[49] Marshall szerint emellett olyan kivételes helyzetek is

[46] Ancel – Marion – Wynaendts 8-9. Barbet – Rosher 71-72.
[47] Marshall idézi Fentiman álláspontját. Marshall 305.
[48] Marshall 306-307.
[49] Marshall 312-313.

DOI: 10.15774/PPKE.JAK.2024.006

előfordulhatnak, melyek alapján a lemondás egyértelműsége nem teljesül. Ezek azok az esetek, mikor a szimmetrikus komponens szerinti bíróság kötelezettre hátrányos jellemzői a szerződéskötés időpontjában még nem álltak fenn, majd utóbb bekövetkeznek. Példaként a háborús helyzet kialakulását, vagy egy országban a bírói függetlenségben utólagosan beállott hátrányos változást említi. Marshall szerint a kötelezett nem állapodhat meg előre egyértelműen olyan körülményekben, melynek bekövetkezését nem láthatja előre.[50]

769. A diszkrecionális joghatósági kikötések korlátlan választási jogot biztosítanak a fórum meghatározására a kedvezményezett részére, akár felperesi, akár alperesi pozícióban. Ilyen kikötés esetén a kedvezményezett nem csak bármely tetszése szerinti bíróság előtt indíthat eljárást a kötelezett ellen, hanem azt is meghatározhatja, hogy a kötelezett melyik bíróság előtt indíthat pert ellene. Marshall hangsúlyozza, hogy a kedvezményezett ilyen esetben már önmagában azzal hátrányosan befolyásolhatja a kötelezett bírósághoz való fordulás jogának érvényesülését, hogy hosszú időn keresztül habozik gyakorolni a választási jogát.[51] A kedvezményezett másik lehetséges taktikája lehet egy olyan bíróság választása, mely előtt a kötelezett igényének érvényesítése már elkésett.[52] Fentiek alapján a diszkrecionális kikötések kapcsán az egyértelműség követelménye nem teljesül.

770. Marshall álláspontja szerint a lemondásnak „informáltnak és intelligensnek” is kell lennie, mely követelmény álláspontom szerint az egyértelműség fogalmi körébe vonható. Marshall e körben felveti, hogy az egyértelműség szempontjából érdemes elválasztani az egyedileg megtárgyalt és az általános szerződési feltételként a szerződés részévé váló aszimmetrikus joghatósági kikötéseket. Utóbbiak esetében álláspontja szerint nehéz amellett érvelni, hogy a kötelezett informáltan és intelligensen hozzájárult a bírósághoz való fordulás jogának korlátozásához.

771. Kérdés, hogy amennyiben a lemondás fenti három feltétele teljesül, kikényszeríthető-e az aszimmetrikus joghatósági megállapodás? Több szerző felhívja a figyelmet, hogy az EJEB esetjoga alapján az EJEE-ben biztosított jogról való lemondás önmagában még nem eredményezi a jog megszűnését. Így a jogosult lemondása csak egy körülmény, melyet a bíróság a többi mérlegelendő körülmény között figyelembe vesz a lemondás jogszerűségével kapcsolatos döntés meghozatala során.[53] A többi körülmény között pedig felmerül a kérdés, hogy van-e esetleg más alapvető jog, mely a lemondás tárgyául szolgáló joggal versenyzik. Az Alapjogi Charta alkalmazási körében ilyen versengő alapvető jogként jelenik meg a vállalkozás szabadsága, mely az EU Bíróság joggyakorlata alapján a szerződéses szabadságot is magában foglalja. Marshall szerint a szerződési szabadság és a joghatósági kikötések kapcsolata miatt felmerül, hogy a fenti mérlegelés körében egy aszimmetrikus joghatósági kikötés kapcsán az Alapjogi Charta alkalmazása során azt kellene vizsgálni, hogy a kötelezett konszenzuálisan csökkentet tisztességes bírósági eljáráshoz való joga, vagy a kedvezményezett vállalkozás szabadságához való joga érvényesüljön-e.[54] Álláspontja szerint ezt a mérlegelést a két versengő alapvető jog között akkor kellene elvégezni, amikor nem egyértelmű, hogy a kötelezett egyértelműen hozzájárult az Egyezmény alapján őt megillető

[50] Marshall 314-315.
[51] Marshall 315.
[52] Marshall 317.
[53] Besson 31. Marshall idézi Van Drooghenbroeck azonos álláspontját. Marshall 323.
[54] Marshall 324.

DOI: 10.15774/PPKE.JAK.2024.006

jogok korlátozásához, vagy amikor a tisztességes bírósági eljáráshoz való jog olyan aspektusáról van szó, mely nem képezheti lemondás tárgyát.[55]

9.1.2.3. Az uniós közrendi teszt jogalapja és mércéje

772. Álláspontom szerint a brüsszeli-luganói rezsim körébe tartozó joghatósági megállapodások vonatkozásában szükség van a vitarendezés *pre-adjudikatív* szakaszában egy kivételes esetekben *in concreto* lefolytatható uniós jogi közrendi tesztre.

773. A vitarendezés *poszt-adjudikatív* szakaszában a közrend sérelme felhívható a más tagállamban hozott határozatok elismerése és végrehajtása elleni megtagadási okként. Azonban a *poszt-adjudikatív* szakaszban a közrend védelme értelemszerűen csak azokban az esetekben valósulhat meg, amelyekben bírósági eljárás indult és amelyek érdemi döntés meghozatalával zárultak. Ugyanakkor a joghatósági kikötések kivételesen olyan helyzetet is eredményezhetnek, melyben a kikötés kötelezettje egyáltalán nem tudja gyakorolni a bírósághoz fordulás jogát. Ilyen esetben a vitarendezés *poszt-adjudikatív* szakaszában megvalósuló közrendi kontroll értelemszerűen nem orvosolhatja a kötelezettet ért sérelmet, hiszen ilyen szakaszra nem is kerül sor. Ebből következően nem zárható ki, hogy a vitarendezés *pre-adjudikatív* szakaszában egy uniós szintű közrendi kontroll valósuljon meg a joghatósági megállapodások vonatkozásában.

774. A szupranacionális szabályozás hézagos, így a joghatósági kikötések tárgyi és személyi korlátai által lefedett helyzeteken kívül az élet produkálhat olyan tényállásokat, ahol egy ilyen beavatkozási lehetőségre szükség lehet, hogy az adott ügy ne vezessen olyan eredményre, melyet nem lehet összeegyeztetni az alapvető európai értékekkel. Ezt meghaladóan álláspontom szerint a Brüsszel Ia Rendelet körében a joghatósági megállapodás anyagi jogi érvényességére utaló kollíziós szabályt szűk terjedelmű utalásként kell értelmezni, mely alapján a nemzeti jog szerződés érvénytelenségi szabályai közül csak az akarathibák, illetve az ügyletkötési képesség hiánya miatti érvénytelenségi okok alkalmazhatók, ugyanakkor a nemzeti jog egyéb érvénytelenségi tényállásai (pl. uzsorás szerződés, stb.) nem. Mindez szintén indokolja egy generálklauzula alkalmazását.

775. Felmerül a kérdés, hogy a joggal való visszaélés tilalma vagy a tisztességes eljáráshoz való jog az uniós szintű közrendi kontroll megfelelőbb alapja. Álláspontom szerint az előbbi mellett több érv szól. Egyrészt, a tisztességes eljáráshoz való joggal kapcsolatos bírói gyakorlatot az EJEB fejlesztette ki, míg az EU Bíróságnak megvan a saját joggyakorlata az uniós joggal való visszaélés körében, mely a tagállami bíróságokra nézve kötelező. Másrészt, a tisztességes eljáráshoz való jog körében az EJEB esetjoga alapján a joglemondás feltételeinek vizsgálata mellett – mely önmagában is egy hármas feltételrendszer alkalmazását jelenti – adott esetben még egy alapjogi mérlegelés lefolytatására is szükség lehet. Kérdés, hogy egy ilyen komplex jogalkalmazói feladat mennyire életszerű a jogvitarendezés *pre-adjudikatív* szakaszában, ahol a jogvita érdemi lefolytatása előtt a bírói hatáskörről kell döntést hozni. Fentiekre tekintettel a *Kratzer teszt* álláspontom szerint megfelelően alkalmazható a joghatósági megállapodások körében is, így nincs szükség az EJEB bírói gyakorlatának „importálására”. A *Kratzer teszt* alapján két együttes feltétel teljesülése szükséges a joggal való visszaélés megállapításához mellérendelt jogalanyok közötti jogviszonyban: egyrészt i) a jogügyletnek meg kell hiúsítania az uniós szabályozás célját és ii) a jogügylet elsődleges céljának a jogtalan előny megszerzésére kell irányulnia. Amennyiben egy joghatósági kikötés

[55] Marshall 325.

vonatkozásában a fenti objektív és szubjektív feltétel együttesen teljesül, úgy álláspontom szerint az eljáró bíróságnak a vitarendezés *pre-adjudikatív* szakaszában is meg kell tagadnia a joghatósági megállapodás kikényszerítését.

776. Kérdés, hogy a *Kratzer teszten* túl szükséges-e külön feltételek bevezetése az aszimmetrikus joghatósági megállapodásokra? Álláspontom szerint nem, mivel a fenti teszt két követelménye kellően általános, így megfelelően alkalmazható mind a szimmetrikus, mind az aszimmetrikus joghatósági megállapodások vonatkozásában. Az aszimmetrikus joghatósági megállapodások körében mindössze annyi különbségtétel indokolt, hogy a *Kratzer tesztet* a joghatósági megállapodás aszimmetrikus komponense által kijelölt bíróság vonatkozásában abban az esetben indokolt lefolytatni, amennyiben a kedvezményezett ténylegesen gyakorolja az őt megillető alakító jogot.

9.1.3. Magyar jog

777. A joghatósági megállapodások közrendi kontrollja az autonóm magyar jog alkalmazási körébe eső joghatósági megállapodások kapcsán is felmerül. A joghatósági megállapodások magyar szabályozása a Brüsszel Ia Rendeletet veszi alapul, így nem indokolt, hogy a közrendi kontroll kérdésében lényegesen más álláspontot foglaljuk el. Az autonóm magyar jog alkalmazási körébe eső joghatósági megállapodások esetén értelemszerűen csak a magyar jog közrendi normáinak alkalmazása merül fel. Mivel a magyar magánjognak is alapelve a joggal való visszaélés tilalma, álláspontom szerint e generálklauzula lehet a megfelelő alapja a joghatósági megállapodások kontrolljának.[56]

9.2. Választottbírósági megállapodások

778. A választottbírósági megállapodások vonatkozásában alkalmazott közrendi tesztre sor kerülhet egyrészt az uniós jog, másrészt a nemzeti jog alapján. Ami az uniós jogi kontrollt illeti, figyelemmel arra, hogy a választottbíráskodás területét az EU tételes joga nem szabályozza, elsődlegesen egy rövid kitérőt kell tenni, mely során megvizsgáljuk az EU jog és a választottbíráskodás kapcsolatát az EU jog és az EU Bíróság joggyakorlata fényében.

9.2.1. EU jog és választottbíráskodás kapcsolata

9.2.1.1. A választottbíráskodás mint kivétel – tételes jog és jogtudomány

779. Az Európai Gazdasági Közösségeket létrehozó 1957. március 25. napján kelt Római Szerződés már kifejezetten említi, hogy a szerződő felek célja a különböző tagállamokban hozott rendes, illetve választottbírósági határozatok kölcsönös elismerésének és végrehajtásának egyszerűsítése.[57] A fenti kezdeményezés alapján szökkent szárba a brüsszeli rezsim. A brüsszeli rezsim mindhárom tagjának közös jellemzője, hogy azok 1. Cikke kiveszi a szabályozás alól a „választottbíráskodást".[58] Ezt meghaladóan, mindhárom jogforrás elsőbbséget ad a joghatóságot és a külföldi határozatok elismerését, illetve végrehajtását különös jogterületen szabályozó nemzetközi egyezményeknek.[59] Ami az alkalmazandó jog

[56] Ptk. 1:5. §
[57]. A rendelkezést *az* eredeti szerződés 220. Cikke tartalmazza, mely a jelenlegi 293. Cikknek felel meg.
[58] Ld. Brüsszeli Egyezmény 1. cikk (4); Brüsszel I Rendelet 1. Cikk (2) (d) pont; Brüsszel Ia Rendelet 1. Cikk (2) (d) pont
[59] Ld. Brüsszeli Egyezmény 57. Cikk, Brüsszel I Rendelet 71. Cikk; Brüsszel Ia Rendelet 71. Cikk

kérdését illeti, a Római Egyezmény és a Róma I. Rendelet ugyanazon az úton jár mint a brüsszeli rezsim: szintén kifejezett kivételként szabályozzák a választottbírósági megállapodásokat.[60]

780. A választottbíráskodás Brüsszeli Rezsim alóli kivétele a ’70-es, illetve ’80-as években elsősorban az európai jogtudomány művelőit foglalkoztatta, így a Brüsszeli Egyezményhez fűzött szakértői jelentések közül több is foglalkozott a kérdéssel. A *Jenard-jelentés* a Brüsszeli Egyezmény 1. Cikkében szereplő kivétel kapcsán annak okára világít rá, kiemelve, hogy a választottbíráskodás tárgykörében már számos nemzetközi szerződés létezik és további jogegységesítés várható, így indokolt volt kivenni a szabályozás tárgykörei közül. A Jenard-jelentés egyben leszögezi, hogy a Brüsszeli Egyezmény – tagállami elismerés és végrehajtás tárgyát képező – 25. Cikke szerinti „határozat” fogalmába nem tartoznak bele a választottbírósági határozatok.[61]

781. A *Schlosser-jelentés*[62] az 1. Cikk szerinti kivételszabály terjedelmének értelmezésével kapcsolatosan két irányvonalra hívja fel a figyelmet. Az egyik, jellemzően kontinentális jogrendszerek által vallott irányzat szerint, a fenti kivételt – összhangban az általánosan elfogadott jogértelmezési elvvel – *megszorítóan kell értelmezni*. A megszorító értelmezés alapján a brüsszeli rezsim csak magára a választottbírósági eljárásra, illetve olyan rendes bírósági eljárásra nem alkalmazandó, melynek fő tárgya a választottbíráskodás, ugyanakkor a hatálya kiterjed olyan rendes bírósági eljárásokra, melyekben a választottbíráskodás csak közvetetten merül fel, így különösen, amikor az állami bíróság saját joghatóságának vizsgálata körében vizsgálja a választottbírósági megállapodás érvényességét. A másik, jellemzően az Egyesült Királyság által helyesnek tartott *kiterjesztő értelmezés* szerint viszont a brüsszeli rezsim nemcsak a választottbírósági eljárásokra nem alkalmazandó, hanem az olyan rendes bírósági eljárásokra sem, melyeknek tárgya a választottbíráskodás. Ezt meghaladóan a Schlosser-jelentés leszögezi, hogy a Brüsszeli Egyezmény nem vonatkozik olyan bírósági eljárásokra és határozatokra, melyek tárgya választottbírósági határozatok elismerése és végrehajtása, ideértve azon eljárásokat, melyek által bizonyos tagállamokban – pl. Egyesült Királyságban – a választottbírósági határozat egy rendes bírósági határozatba kerül belefoglalásra.[63]

782. Az *Evrigenis-Kerameus jelentés* különbséget tesz olyan bírósági eljárások között, melyeket a választottbíráskodás közvetlenül, elsődleges kérdésként érint, illetve amelyekben csak járulékos kérdésként merül fel. A Jelentés szerint az első csoportba tartozó bírósági eljárások – így például a bíróság közreműködése a választottbírói tanács létrehozásában, illetve a választottbírósági ítélet érvénytelenítése – a kivételszabály körébe esnek, így azokra a Brüsszeli Egyezmény nem vonatkozik. Ugyanakkor a Jelentés szerint nem tartoznak a kivételszabály alá azok a bírósági eljárások, melyekben járulékos kérdésként merül fel a választottbírósági megállapodás érvényessége, mivel a peres fél azt felhívja az eljáró bíróság hatáskörének vitatása céljából.[64] A Jelentés kifejezetten nem említi, hogy a választottbírósági határozatok elismerése, illetve végrehajtása melyik csoportba tartozik.

[60] Római Egyezmény 1. Cikk 1. bek d) pont; Róma I Rendelet 1. Cikk 1. bek. e) pont
[61] Jenard-jelentés III. Fejezet IV.D pont
[62] Schlosser-jelentés 1. pont
HL C 59 1979.03.05. 71—151. o.
[63] Schlosser-jelentés 65. c) pont.
[64] Evrigenis-Kerameaus jelentés 35. pont

DOI: 10.15774/PPKE.JAK.2024.006

9.2.1.2. A választottbíráskodás mint kivétel – EU Bíróság joggyakorlat

783. A *Mark Rich v. Impiani ügy*[65] volt az első alkalom, hogy az EU Bíróságnak állást kellett foglalnia a Brüsszeli Egyezmény 1. Cikk (4) bekezdése kapcsán egy választottbírók kijelölése tárgyában folyó rendes bírósági eljárásban. A bíróság a kivétel értelmezése kapcsán egyrészt utalt arra, hogy a választottbíráskodást nemzetközi egyezmények szabályozzák, melynek címzettjei nemcsak a választottbírák, hanem a rendes bíróságok is, emiatt a Brüsszeli Egyezményt megkötő államok célja az volt, hogy egy már nemzetközi egyezményekkel szabályozott területet „a maga egészében" kizárjanak az Egyezmény tárgyi hatálya alól, mely kizárás így a rendes bíróságok előtti eljárásokra is vonatkozik. Ezt meghaladóan a Bíróság kiemelte, hogy a választottbíró kijelölési eljárás hozza mozgásba a választottbíráskodást, így az ilyen intézkedés a 'választottbíráskodás' fogalma alá tartozik. A Bíróság ezt követően azt vizsgálta, hogy amennyiben valamelyik fél a rendes bírósági eljárásban vitatja a választottbírósági megállapodás létezését, vagy érvényességét, ezen előkérdés befolyásolhatja-e a Brüsszeli Egyezmény 1. Cikke szerinti kivétel alkalmazását. A Bíróság szerint azonban azt a kérdést, hogy a Brüsszeli Egyezmény alkalmazandó-e vagy sem, kizárólag a jogvita tárgya alapján kell eldönteni, így amennyiben egy jogvita, mint például a választottbíró kijelölése – tárgyánál fogva - nem tartozik az Egyezmény tárgyi hatálya alá, akkor egy előzetes kérdés nem igazolhatja az Egyezmény alkalmazását. A Bíróság e körben külön felhívta a figyelmet a *jogbiztonság követelményére*, mely a Brüsszeli Egyezmény egyik alapelve, s amellyel nem egyeztethető össze az az álláspont, hogy a jogszabály tárgyi hatálya egy olyan előkérdéstől függ, melyet a fél a jogvita bármely szakaszában felhozhat.[66] Fentiek alapján az EU Bíróság a Mark Rich ítélettel a *'jogvita tárgyát'* mint jól azonosítható kritériumot vezette be azon kérdés eldöntése kapcsán, hogy a Brüsszeli Egyezmény 1. Cikkében foglalt kivételszabály alkalmazható-e vagy sem.

784. Szintén a Brüsszeli Egyezmény 1. Cikkében foglalt kivételszabály értelmezése merült fel a *Van Uden v. Deco-Line ügyben*[67], ahol a rotterdami bíróság által elrendelt ideiglenes intézkedést a Deco-Line többek között azon az alapon támadta, hogy az 1. Cikk szerinti kivételszabály hatálya kiterjed a Brüsszeli Egyezmény 24. Cikke alapján elrendelhető ideiglenes intézkedésekre is, amennyiben azokat választottbírósági eljáráshoz kapcsolódóan rendelik el. E körben a német, illetve az angol kormány azon az álláspon volt, hogy az ideiglenes intézkedés alapvetően járulékosan a választottbírósági eljáráshoz kapcsolódik így arra az Egyezmény nem alkalmazandó, utalva a Schlosser-jelentésre. Az EU Bíróság azonban megállapította, hogy az ideiglenes intézkedések nem járulékosak a választottbírósági eljárásokhoz képest, hanem azokkal párhuzamosan lehet őket elrendelni, és nemcsak magát a választottbíráskodást, hanem különböző jogosultságok széles körét érinthetik. Az EU Bíróság hangsúlyozta, hogy a brüsszeli rezsim tárgyi hatálya kapcsán nem az ideiglenes intézkedés természetét kell vizsgálni, hanem az adott bírósági eljárás tárgyát, azt pedig azon jog természete alapján lehet meghatározni, melynek védelmére irányul. Mivel az ideiglenes intézkedés iránti kérelem pénz fizetésére irányul, az a brüsszeli rezsim tárgyi hatálya alá esik, így a választottbíráskodásra vonatkozó kivételszabály nem alkalmazandó.[68] A *Van Uden*

[65] C-190/89. sz. *Marc Rich & Co. AG v Società Italiana Impianti PA.* ügyben 1991. július 25. napján hozott ítélet. ECLI:EU:C:1991:319
[66] *Mark Rich v. Impiani ügy* ítélet 26-29. pontok
[67] C-391/95. *Van Uden Maritime BV. v Kommanditgesellschaft in Firma Deco-Line* sz. ügyben 1998. november 17. napján hozott ítélet. ECLI:EU:C:1998:543
[68] Van Uden v. Deco Line ítélet 33-35. pontjai

ítélettel az EU Bíróság megerősítette a *Mark Rich* döntésben lefektetett elvet, mely szerint a Brüsszeli Egyezmény 1. Cikke szerinti kivétel alkalmazása szempontjából a jogvita tárgyából kell kiindulni.

785. A fenti koherens jogalkalmazásnak *West Tankers ügyben*[69] hozott ítélettel szakadt vége. Ebben az ügyben West Tankers tulajdonában lévő és az Erg cég által bérelt Front Comor nevű hajó Siracusa kikötőjében bekövetkező balesete nyomán indult több párhuzamos eljárás. A hajóbérleti szerződésre az angol jog volt az irányadó és londoni választottbírósági kikötést tartalmazott. Miután az Allianz és a Generali biztosítók megtérítették a bérlő kárait, ún. 'regressz igényüket' Siracusa bírósága előtt érvényesítették a West Tankers ellen, aki ebben az eljárásban választottbírósági kifogást *(exceptio arbitri)* terjesztett elő. A West Tankers ezután a londoni High Court előtt indított eljárást az Allianz és Generali ellen, kérve egyrészt annak megállapítását, hogy a biztosítókkal fennálló jogvitát választottbírósági úton kell rendezni, másrészt ún. *anti-suit injunction (pertiltó meghagyás)* kibocsátását kérte a biztosítók ellen, hogy eltiltsa őket az olasz bíróság előtti peres eljárástól, melynek az angol bíróság helyt adott. Mivel az EU Bíróság a *Gasser ügyben,* illetve a *Turner ügyben* a pertiltó meghagyásokat a Brüsszel I Rendelet szerinti tagállami bíróságok közötti kölcsönös bizalom elvébe ütközőnek minősítette, az angol legfelsőbb bíróság az EU Bírósághoz fordult, mivel álláspontja szerint a Rendelet 1. Cikke szerinti választottbíráskodásra vonatkozó kivételszabály a *Mark Rich* ügyben hozott ítélet fényében a választottbírósági kontextusban meghozott pertiltó meghagyásokra továbbra is alkalmazandó.

786. Az EU Bíróság ugyan megállapította, hogy a pertiltó meghagyás kibocsátását eredményező angol bírósági eljárás *nem tartozik a Rendelet hatálya alá*, azonban hangsúlyozta, hogy ennek ellenére az *olyan következménnyel járhat, mely megakadályozza a Rendelet hatékony érvényesülését*, a joghatósági összeütközések, illetve a határozatok szabad mozgásával kapcsolatban. Az EU Bíróság szerint emiatt annak van jelentősége, hogy *az olasz bíróság előtti peres eljárás a Brüsszel I Rendelet hatálya alá tartozik,* és hogy ezen eljárásra milyen hatással van a pertiltó meghagyás. Az EU Bíróság e körben utalt az *Evrigenis - Kerameus jelentésre*, mely szerint a brüsszeli rezsim alkalmazandó, amennyiben a választottbírósági megállapodás érvényessége járulékos kérdésként merül fel az adott rendes bírósági eljárásban, mely egyébként annak tárgyi hatálya alá tartozik. Az olasz bíróság előtti eljárás pedig ebbe a körbe tartozik, és kizárólag ennek a bíróságnak kell döntenie az abban emelt hatásköri kifogásról és saját joghatóságának fennállásáról. [70]Az EU Bíróság szerint az alapügyben szereplő pertiltó meghagyás i) egyrészt megfosztja az állami bíróságot attól, hogy a Rendelet alapján saját joghatóságáról határozzon, ii) másrészt nem tartja tiszteletben a tagállami bíróságok közötti *„kölcsönös bizalom"* elvét, mely alapján egy tagállami bíróság nem vizsgálhatja felül egy másik tagállami bíróság joghatósággal kapcsolatos döntését, iii) harmadrészt, megfosztja az egyik felet az őt megillető bírói jogvédelem egyik formájától, ezekre tekintettel sérti a Brüsszel I Rendeletet.

787. A *West Tankers ügyben* az EU Bíróság elmozdult a *Mark Rich* és *Van Uden* ítéletektől, mivel a *„jogvita tárgyát" egy másik jogvita, az olasz bíróságok előtti jogvita fényében és az arra gyakorolt hatás alapján vizsgálta (hatás-elv).* Szemben a *Mark Rich* ítélettel, melyben a bíróság a Brüsszel I Rendelet I. Cikke szerinti kivételszabályt tágan értelmezte, a *West*

[69] C-185/07. sz. *Allianz SpA és Generali Assicurazioni Generali SpA kontra West Tankers Inc.* ügyben hozott határozat (2009. február 10.) ECLI:EU:C:2009:69
[70] West Tankers ítélet 23-26. pontok

DOI: 10.15774/PPKE.JAK.2024.006

Tankers ügyben nem pusztán a kivételszabály megszorító értelmezéséről van szó, hanem valójában egy 'kopernikuszi fordulatról' mely a brüsszeli rezsim tárgyi hatályának kiterjesztését eredményezi.

9.2.1.3. A Brüsszel Ia Rendelet elfogadása

788. A *West Tankers* ügyben hozott ítélet éles kritikát kapott mind a jogtudomány, mind a gyakorló jogászok részéről, mivel az ítélet alapján bizonytalanná vált, hogy pontosan meddig ér a Brüsszel I Rendelet tárgyi hatálya, és hol kezdődik az 1. Cikk szerinti választottbíráskodással kapcsolatos kivételszabály alkalmazási köre.[71] A jogbizonytalanság kiküszöbölése érdekében a Brüsszel I Rendelet felülvizsgálata során a Bizottság két alternatív javaslatot is megfogalmazott. A Bizottság egyik alternatívája szerint a Brüsszel Ia Rendeletben a választottbíráskodás kizárását ki kellene terjeszteni minden rendes bírósági eljárásra, melyben a választottbírósági megállapodás érvényességét vitatják, ami gyakorlatilag a Mark Rich ítélet szerinti megoldást jelentette volna. A Bizottság másik alternatívája szerint egy olyan jogvitában megkeresett bíróságnak, melyben választottbírósági kikötés alkalmazandó, fel kellene függeszteni az eljárását, ha választottbírósághoz, vagy választottbíróság székhelyén működő bírósághoz fordulnak.[72]

789. Végül a jogalkotási folyamatban az EU Parlament és Tanács egyik alternatívát sem fogadta el, a Brüsszel Ia Rendelet 1. Cikkének normaszövege nem változott, azonban a jogforrás egy igen terjedelmes (12) preambulumbekezdéssel egészült ki.[73] Ezt meghaladóan a Brüsszel Ia Rendelet 73. Cikk (2) bekezdésében a jogalkotó kifejezetten deklarálta, hogy a Rendelet nem érinti a New York-i Egyezmény alkalmazását, kifejezett elsőbbséget adva a nemzetközi jogforrásnak.

9.2.2. Közrendi teszt az uniós jog alapján

790. Annak ellenére, hogy a fentiek alapján a választottbíráskodás a brüsszeli-luganói rezsim, valamint a Római Egyezmény és Róma I Rendelet tárgyi hatálya alól kivett jogterület, számos esetben került az EU Bíróság elé olyan ügy, melyben az a kérdés merült fel, hogy a

---

[71] A kritikák magyar nyelvű összefoglalására ld. Kecskés - Nemessányi

[72] Ld. Impact Assessment, Accompanying document to the Proposal for a Regulation of the European Parliament and of the Council on jurisdiction and the recognition and enforcement of judgments in civil and commercial matters (Recast), SEC(2010) 1547.

[73] Brüsszel Ia Rendelet (12) preambulum 4. bekezdés: „(12) Ez a rendelet nem alkalmazandó a választottbíráskodásra. E rendelet egyik rendelkezése sem akadályozza valamely tagállam bíróságait abban, hogy – amennyiben olyan ügyben indítanak előttük keresetet, amellyel kapcsolatban a felek választottbírósági megállapodást kötöttek – nemzeti jogukkal összhangban a feleket választottbírósági eljárásra utasítsák, vagy az eljárást felfüggesszék vagy megszüntessék, illetve megvizsgálják, hogy a választottbírósági megállapodás semmis-e, hatálytalan-e vagy nem teljesíthető-e. Valamely tagállam bíróságának az azzal kapcsolatos döntésére, hogy egy választottbírósági megállapodás semmis-e, hatálytalan-e vagy nem teljesíthető-e, nem vonatkozhatnának az e rendelet elismerésre és végrehajtásra vonatkozó szabályai, függetlenül attól, hogy a bíróság az ezzel kapcsolatos döntését a jogvita tárgyában vagy előkérdés tárgyában hozta-e. Amennyiben viszont egy tagállami bíróság az e rendeletből vagy a nemzeti jogból eredő joghatóságát gyakorolva megállapította, hogy a választottbírósági megállapodás semmis, hatálytalan vagy nem teljesíthető, az nem akadályozza meg, hogy a bíróság által az ügy érdemében hozott határozatot elismerjék, és adott esetben végrehajtsák e rendelettel összhangban. Ez nem sértheti a tagállamok bíróságainak illetékességét abban, hogy határozzanak a választottbírósági határozatok elismeréséről és végrehajtásáról a külföldi választottbírósági határozatok elismeréséről és végrehajtásáról szóló, New Yorkban 1958. június 10-én kelt egyezménnyel összhangban (1958. évi New York-i Egyezmény), amelynek elsőbbsége van e rendelettel szemben. Ez a rendelet nem alkalmazandó azokra a keresetekre vagy kapcsolódó bírósági eljárásokra, amelyek különösen egy választottbíróság létrehozásával, a választottbírák hatáskörével, egy választottbírósági eljárás levezetésével vagy ilyen eljárás bármely más aspektusával vannak összefüggésben, sem pedig a választottbírósági határozatok megsemmisítésével, felülvizsgálatával, elismerésével és végrehajtásával, valamint az azokkal szembeni fellebbezéssel kapcsolatos keresetekre vagy határozatokra."

választottbírósági megállapodás kapcsán van-e helye egy közrendi teszt lefolytatásának az uniós jog alapján.

9.2.2.1. Közrendi teszt a poszt-adjudikatív szakaszban

791. Az EU Bíróság az uniós közrendi tesztet már többször alkalmazta választottbíráskodás esetén a *poszt-adjudikatív* szakaszban. Az *Eco Swiss ügyben*[74] az Eco Swiss és a Bulova indítottak választottbírósági eljárást a Benetton ellen szerződésszegésre való hivatkozással, melyben a választottbíróság megállapította az alperes szerződésszegését. A Benetton érvénytelenítési pert indított a választottbírósági ítélet ellen azon az alapon, hogy a perbeli követelések alapjául szolgáló szerződés az uniós versenyjogi szabályokba – a jelenlegi EUMSZ 101. Cikkébe – ütközött, mely érvet a választottbíróság előtt korábban nem hozott fel, és azt a választottbírák hivatalból sem vizsgálták. Az EU Bíróság ítélete szerint az EUMSZ 101. Cikke az uniós jog közrendi normájának minősül. Az EU Bíróság szerint amennyiben egy tagállam a nemzeti közrend sérelmét választottbírósági ítélet érvénytelenítési oknak tekinti, akkor az uniós közrend sérelmét is annak kell tekintenie.

792. A *Mostaza Claro ügyben*[75] egy spanyol fogyasztó kötött mobiltelefon előfizetési szerződést egy telekommunikációs társasággal, melynek általános szerződési feltételei választottbírósági kikötést tartalmaztak. A fogyasztó nem tartotta be a szerződés minimális időtartamát, emiatt a mobilszolgáltató választottbírósági eljárást kezdeményezett ellene, melyben a választottbíróság először tájékoztatta a fogyasztót, hogy rendes bíróság előtti vitarendezést is választhat, melyre utóbbi nem tartott igényt. Miután a választottbíróság marasztalta a fogyasztót, az érvénytelenítési keresetet nyújtott be és a Fogyasztói Irányelvre hivatkozott, mely szerint fogyasztói szerződésben tisztességtelen feltételnek minősül a választottbírósági kikötés. A fogyasztó a kikötés tisztességtelenségére a választottbíróság előtt nem hivatkozott. Az EU Bíróság a fenti tényállás mellett akként foglalt állást, hogy a Fogyasztói Irányelv rendelkezései – az annak alapjául szolgáló közérdek természetére és fontosságára figyelemmel – az uniós jog közrendi normáinak minősülnek, melynek esetleges megsértését az eljáró bíróságnak hivatalból kell vizsgálnia. Az EU Bíróság álláspontja szerint a nemzeti bíróság akkor is köteles vizsgálni a választottbírósági kikötés semmisségét és megsemmisíteni a választottbírósági ítéletet, ha a fogyasztó erre a semmisségre nem a választottbírósági eljárás során, hanem csak az érvénytelenítési perben hivatkozik.

9.2.2.2. Közrendi teszt a pre-adjudikatív szakaszban

793. Az *Unamar ügyben*[76] a választottbírósági megállapodás uniós jogi közrendi kontrolljának kérdése a *pre-adjudikatív* szakaszban merült fel. Az ítélet alapjául szolgáló ügyben a Belgiumban bejegyzett Unamar és a Bulgáriában bejegyzett MNB társaság között jött létre kereskedelmi ügynöki szerződés, melyre a felek bolgár jogot választottak, és jogvitáikra egy bulgáriai székhelyű állandó választottbíróság eljárását kötötték ki. Az Unamar a kereskedelmi ügynöki szerződés jogtalan megszüntetésére hivatkozva – a választottbírósági kikötés ellenére – a belga bíróságok előtt kezdeményezett peres eljárást. Az MNB joghatósági kifogását az elsőfokú bíróság elutasította, az alkalmazandó jogot illetően pedig arra jutott, hogy

[74] C-126/97 sz. *Eco Swiss China Time Ltd v Benetton International NV.* ügyben hozott határozat (1999. június 1.) ECLI:EU:C:1999:269

[75] C-168/05 sz. *Elisa María Mostaza Claro v Centro Móvil Milenium SL* sz. ügyben hozott határozat (2006. október 26.) ECLI:EU:C:2006:67

[76] C-184/12 sz. *United Antwerp Maritime Agencies (Unamar) NV v Navigation Maritime Bulgare* ügyben hozott határozat (2013. október 17.) ECLI:EU:C:2013:663

DOI: 10.15774/PPKE.JAK.2024.006

a Kereskedelmi Ügynök Irányelvet harmonizáló belga törvény olyan imperatív szabály, mely kizárja a külföldi jog választását. A másodfokú bíróság az MNB hatásköri kifogásának helyt adott és megállapította, hogy a vonatkozó belga szabály nem imperatív norma és a bolgár jog biztosította az Unamar részére az irányelv szerinti védelmet. A belga legfelsőbb bíróság a választottbírósági kikötést nem tartotta kényszeríthetőnek, emiatt az EU Bírósághoz az alkalmazandó jog kapcsán terjesztett elő kérdést a Római Egyezmény 3. Cikkének és 7. Cikkének értelmezése kapcsán. Az EU Bíróság megállapította, hogy az eljáró bíróság a felek által a szerződésre választott tagállami jog alkalmazását a *lex fori* imperatív szabályára való hivatkozással akkor mellőzheti, amennyiben saját joga a Kereskedelmi Ügynök Irányelv által megkövetelt mértéken túlmenő védelmet biztosít a kereskedelmi ügynökök részére. Az Unamar ügyben a közrendi kontroll keretében a nemzeti bíróság az uniós jogot végrehajtó nemzeti jogot alkalmazta, ennek ellenére valójában uniós közrendi kontroll valósult meg.

9.2.3. Közrendi teszt a nemzeti jog alapján

794. A választottbírósági megállapodások vonatkozásában közrendi teszt lefolytatására a nemzeti jog alapján is sor kerülhet, mellyel kapcsolatban egymással ellentmondó bírósági döntések születtek.

9.2.3.1. Közrendi teszt elutasítása

795. A közrendi teszt lefolytatásának mellőzésére a bírói gyakorlatból jó példa a *Sicaly c. Grasso ügy*, melyben a francia fél többek között a Code Civil hírhedt 14. Cikkének sérelme miatt állította az aszimmetrikus választottbírósági kikötés érvénytelenségét, mely jogszabály francia honos számára megengedi, hogy az alperest a francia bíróságok előtt perelje, míg a perbeli, holland féllel kötött választottbírósági kikötés holland bíróságokat, illetve a holland fél választása esetére választottbíráskodást kötött ki Hollandiában.[77] A francia bíróságok álláspontja szerint azonban a francia fél a fenti kikötéssel lemondott a Code Civil őt védő fenti szabályáról, és mellőzték a közrendi teszt lefolytatását a lex fori címén.

9.2.3.2. Közrendi teszt lefolytatása

796. A közrendi teszt lefolytatására a bírói gyakorlatból példa a *Russian Telephone Company v.Sony Ericsson ügyben* hozott orosz legfelsőbb bírósági döntés. A perbeli aszimmetrikus választottbírósági kikötés Londont jelölte meg a választottbíráskodás helyeként, és a külföldi fél részére lehetővé tette a rendes bíróság előtti perindítást. A New York-i Egyezmény értelmezése kapcsán uralkodó álláspont szerint a választottbírósági kikötésre a választottbíráskodás helye szerinti állam joga, tehát az angol jog volt az irányadó.[78] Ennek ellenére az orosz bíróságok – anélkül, hogy ennek bármilyen indokát adták volna – az orosz anyagi jog, illetve eljárásjog alapvető szabályainak sérelme miatt tekintették érvénytelennek a kikötést, mely tipikusan egy közrendi tesztre jellemző érvelés, jóllehet a közrend közvetlenül nem került említésre a bírói döntésben. *Asokov* szerint így önmagában az, hogy a választottbírósági megállapodásra külföldi jogot választanak a felek, nem feltétlenül jelenti azt, hogy az orosz bíróságok azt a közrend sérelmére való hivatkozással nem érvényteleníthetik.[79] Az *Emerging Markets v. Zhilindustriya ügyben* az orosz bíróságok már kifejezetten hangsúlyozták, hogy a felek angol jogra irányuló jogválasztása nem írhatja felül a „nemzetközi

[77] Ld. 6.2.2. pont
[78] Asokov In. Affaki – Naón. 58.
[79] Asokov 59.

jog” rendelkezéseit, mely alapján végül a *Russian Telephone Company v. Sony Ericsson* ügyben hozott döntést alkalmazták.

9.2.3.3. Jogtudományi reflexiók

797. Több szerző ellenzi egy közrendi teszt lefolytatását választottbírósági megállapodások kapcsán a vitarendezés a *pre-adjudikatív* szakaszában. *Born* a New York-i Egyezmény alkalmazási körében felhívja, figyelemmel arra, hogy a New York-i Egyezmény V. Cikk (2) bekezdés a)-b) pontjai szabályozzák a választottbírósági határozat elismerésének megtagadási lehetőségeit az objektív arbitrabilitás hiánya és a közrend sérelme miatt, ugyanakkor az Egyezmény II. Cikk (3) bekezdése – a választottbírósági megállapodás érvénytelensége mellett – szándékosan csak az objektív inarbitrabilitás eseteiben engedi meg a választottbírósági kikötés kikényszerítésének mellőzését. Emiatt *Born* szerint a közrendi tesztnek a határozat elismerése, illetve végrehajtása során van az ideje, míg a kikötés kikényszerítésének fázisában egy igazolhatatlan és megbízhatatlan spekulációt jelent a választottbíróság jövőbeli döntését illetően. Álláspontja szerint a választottbíráskodás alapvető elve, hogy a felek jogvitájában az érdemi döntést a választottbírók jogosultak meghozni, így mindaddig amíg erre nem került sor, az állami bíróság beavatkozása nem támogatható.[80] *Van Zelst* szintén elveti a közrendi teszt alkalmazását ebben a fázisban, utalva arra, hogy erre a választottbírósági ítélet érvénytelenítése iránti eljárásban, vagy az elismerés, illetve végrehajtás fázisában van helye.[81] *Schack* szintén kiemeli, hogy a pre-adjudikatív szakaszban – az objektív inarbitrabilitás körén túlmenően – nincs helye közrendi tesztnek a választottbírósági megállapodás kikényszerítése során.[82]

798. *Smit* az aszimmetrikus választottbírósági kikötésekkel kapcsolatosan felhívja a figyelmet, hogy tételes jogi szabályozás hiányában a dolog természeténél fogva adódik a közrend koncepciójának alkalmazása. Álláspontja szerint a gazdaságilag erősebb fél részére előnyt biztosító kikötést az állam közrendjébe ütközőnek kellene tekinteni.[83] Mégis az USA gyakorlatában nem tud olyan bírói döntésről, mely alkalmazta volna a közrendi tesztet, így ez egy új alkalmazása lenne a közrend fogalmának, melyet kérdéses, hogy a bírói gyakorlat hogyan fogadna. Emellett felhívja a figyelmet, hogy a közrend „túl amorf” fogalom, hogy egy szerződés érvénytelenítésének alapjául szolgáljon. Álláspontja szerint az aszimmetrikus választottbírósági kikötéseket olyan jogintézmény keretében kellene kontrollálni, mely a jogi doktrínában jobban megalapozott és konkrétabb kontúrokkal rendelkezik. Smit ekörben elsősorban a szerződés jog körében érvényesülő tisztességtelenség *(unconscuonability)* jogintézményére hivatkozik. Smit emellett azt a megoldást preferálja, hogy az aszimmetrikus választottbírósági kikötéseket a részleges érvénytelenség jogintézményével szimmetrikus választottbírósági megállapodásokká alakítja a bírói gyakorlat.[84]

799. *Van den Berg* a New York-i Egyezményhez fűzött reformjavaslatai körében indokoltnak tartja egy közrendi teszt bevezetését.[85] Álláspontja szerint a New York-i Egyezmény II. Cikk (3) bekezdését akként kellene módosítani, hogy az állami bíróság ne legyen köteles a feleket választottbírósági útra utasítani, amennyiben a fél, aki ellen a választottbírósági megállapodást felhívják, bizonyítja, hogy a vita választottbírósági úton történő rendezése sérti a bíróság

[80] Born 966-967.
[81] Van Zelst 374.
[82] Schack 503-504.
[83] Smit 404.
[84] Smit 404-407.
[85] Van Den Berg 656.

államának nemzetközi közrendjét.[86] *Van den Berg* javaslata szerint az általa javasolt nemzetközi közrend fogalmába tartozna a jogvita objektív inarbitrabilitása, ugyanakkor nem a nemzeti, hanem az annál szűkebb körű nemzetközi közrendet lehetne felhívni a választottbírósági megállapodás kikényszerítésének megakadályozása érdekében.[87]

9.2.4. Közrendi teszt – állásfoglalás

9.2.4.1. In abstracto – in concreto közrendi teszt elvetése

800. Álláspontom szerint a New York-i Egyezmény alapján nem elfogadható egy *in abstracto vagy in concreto* közrendi teszt lefolytatása a választottbírósági megállapodás kapcsán a vitarendezés *pre-adjudikatív* szakaszában sem az uniós jog, sem a nemzeti jog közrendi normái alapján. Szemben az V. Cikk (2) bekezdés a-b) pontjaival, melyek a választottbírósági határozat elismerése és végrehajtása kapcsán megtagadási okként hivatkoznak mind az objektív arbitrabilitás hiányára és a közrend sérelmére, a II. Cikk a választottbírósági megállapodás kikényszerítése kapcsán kivételként kizárólag az objektív arbitrabilitás hiányát említi.[88] Fentiek alapján a norma nyelvtani, logikai és rendszertani értelmezése nem támasztja alá egy közrendi teszt lehetőségét a pre-adjudikatív szakaszban.

801. További érv a közrendi teszt ellen, hogy szemben a brüsszeli-luganói rezsimmel, mely a joghatósági megállapodás anyagi érvényessége kapcsán a *lex causae* szabályainak csak szűk körű alkalmazását teszi lehetővé, választottbírósági kikötések esetén az irányadó nemzeti jog szerződések érvénytelenségére vonatkozó szabályai mind alkalmazandók. Ez azzal jár, hogy a választottbírósági megállapodások kikényszerítése során alkalmazásra kerülhetnek a *lex causae* mindazon szerződés érvénytelenségi normái, melyek a nemzeti jog értékrendjét megtestesítik. Figyelemmel arra, hogy az objektív inarbitrabilitást előíró normák szintén a nemzeti jog értékrendjét képviselik, feleslegesnek tűnik egy közrendi teszttel még további normák alkalmazása előtt is „kinyitni a kaput”.

802. Végül, a New York-i Egyezmény a vitarendezés poszt-adjudikatív szakaszában lehetővé teszi a választottbírósági határozat elismerésének és végrehajtásának megtagadását, amennyiben az az elismerés, illetve végrehajtás államának közrendjével ellentétes. Álláspontom szerint a vitarendezés poszt-adjudikatív szakaszában megvalósuló közrendi teszt megfelelő kontrollt jelent.

803. Fentiek alapján a New York-i Egyezmény alkalmazási körében álláspontom szerint sem a szimmetrikus, sem az aszimmetrikus választottbírósági megállapodások vonatkozásában nincs helye egy *in abstracto* vagy *in concreto* közrendi teszt lefolytatásának a vitarendezés pre-adjudikatív szakaszában sem az uniós jog, sem a nemzeti jog alapján.

804. Figyelemmel arra, hogy a New York-i Egyezmény képezte az alapját a Modelltörvény elfogadásának, mely a magyar Vbt. megalkotáskor mintaként szolgált, egy közrendi teszt az autonóm magyar jog alkalmazási körébe tartozó választottbírósági megállapodások kapcsán sem indokolható a vitarendezés *pre-adjudikatív* szakaszában.

---

[86] Van den Berg 667.
[87] Van den Berg 656.
[88] A jogirodalom megosztott, hogy az objektív arbitrabilitás kérdését mely jog alapján kell megítélni: szóba jöhet a *lex fori, vagy a lex causae* alkalmazása, vagy ezek kumulatív alkalmazása is (Wolff 149-150.) (Bermann – Gaillard 56-58)

DOI: 10.15774/PPKE.JAK.2024.006

9.3. Összegzés – aszimmetrikus fórumválasztó megállapodások és közrend

9.3.1. Közrendi teszt és joghatósági megállapodások

805. A brüsszeli-luganói rezsim alkalmazási körébe tartozó joghatósági megállapodásoknak a vitarendezés *pre-adjudikatív* szakaszban történő kikényszerítése kapcsán közrendi teszt lefolytatására két jogrendszer normái alapján van elvi lehetőség: egyrészt a nemzeti jog, másrészt az uniós jog alapján. A nemzeti jog közrendi szabályai alapján megvalósuló tesztet a leghatározottabban el kell vetni, mivel teljes mértékben aláásná az uniós jog érvényesülését *(effet utile)* és egységes alkalmazását, ezáltal a brüsszeli-luganói rezsim alapvető célját, a jogbiztonságot és a joghatósági megállapodások hatékonyságát.

806. Egy uniós jogon alapuló *in abstracto* közrendi teszt lehetőségét el kell vetni, azonban *in concreto* nem célszerű teljesen kizárni. Egyrészt a brüsszeli rezsim „gyengébb feleket" védő szabályai nem tudnak lefedni minden olyan helyzetet, melyben az egyik fél erőfölényes helyzetben van a másikkal szemben. Másrészt, a joghatósági megállapodás anyagi jogi érvényességére alkalmazandó jog *(lex fori prorogati)* körében azt az álláspontot fogadtuk el, hogy a Brüsszel Ia Rendelet 25. Cikke szerinti utalást szűk terjedelmű utalásként kell felfogni, mely a kikötött bíróság jogának csak az akarathibákkal, és az ügyletkötési képesség, illetve képviseleti jog hiányával kapcsolatos érvénytelenségi okait „engedi érvényesülni", azonban a nemzeti jog szerződések érvénytelenségére vonatkozó egyéb szabályait nem. Az így keletkezett hézag kitöltésére kivételes esetekben szükség lehet, és egy *in concreto* közrendi teszt hiányában erre nincs lehetőség.

807. Egy ilyen *in concreto* közrendi teszt alapja lehet a joggal való visszaélés általános tilalma, mely az EU Bíróság joggyakorlatában számos esetben megjelenik. Az egymással mellérendelt viszonyban álló felek között a joggal való visszaélés kontrolljára alkalmas a *Kratzer-teszt*, mely alapján két együttes feltétel teljesülése szükséges a joggal való visszaélés megállapításához: egyrészt i) a jogügyletnek meg kell hiúsítania az uniós szabályozás célját, másrészt ii) a jogügylet elsődleges céljának a jogtalan előny megszerzésére kell irányulnia. Amennyiben egy joghatósági kikötés vonatkozásában a fenti objektív és szubjektív feltétel együttesen teljesül, úgy álláspontom szerint az eljáró bíróságnak a vitarendezés *pre-adjudikatív* szakaszában is meg kell tagadnia a joghatósági megállapodás kikényszerítését. Álláspontom szerint a *Kratzer-teszt* alkalmas a szimmetrikus és aszimmetrikus joghatósági kikötések közrendi kontrolljára is, emiatt az utóbbiak kapcsán egyéb speciális közrendi teszt bevezetése nem indokolt.

808. Figyelemmel arra, hogy a joghatósági megállapodásokra irányadó hazai szabályozás a Brüsszel Ia Rendeletet tekintette mintaként, a magyar autonóm jog alkalmazási körébe tartozó joghatósági megállapodások kapcsán a fentiek megfelelően irányadók.

9.3.2. Közrendi teszt és választottbírósági megállapodások

809. A New York-i Egyezmény alkalmazási körébe tartozó választottbírósági megállapodások kapcsán álláspontom szerint a vitarendezés *pre-adjudikatív* szakaszában el kell vetni bármilyen közrendi teszt lehetőségét. Egyrészt, az Egyezmény nyelvtani, rendszertani és logikai értelmezése alapján levezethető, hogy közrendi tesztre csak a *poszt-adjudikatív* szakaszban van lehetőség, a választottbírósági határozat elismerésének, illetve végrehajtásának megtagadása körében. Másrészt, figyelemmel arra, hogy az Egyezmény a *pre-adjudikatív* szakaszban teret enged az objektív inarbitrabilitási szabályok

DOI: 10.15774/PPKE.JAK.2024.006

érvényesülésének, továbbá lehetővé teszi, hogy a választottbírósági megállapodás anyagi érvényességére irányadó nemzeti jog szabályai teljes terjedelemben alkalmazásra kerüljenek, nem indokolt, hogy egy közrendi teszt címén további nemzeti jogok akadályozzák a választottbírósági megállapodás kikényszerítését. A fentiek megfelelően irányadók az aszimmetrikus választottbírósági megállapodásokra. Figyelemmel arra, hogy a New York-i Egyezmény képezte az alapját a Modelltörvény elfogadásának, mely a magyar Vbt. megalkotáskor mintaként szolgált, egy közrendi teszt az autonóm magyar jog alkalmazási körébe tartozó választottbírósági megállapodások kapcsán sem indokolható a vitarendezés *pre-adjudikatív* szakaszában.

DOI: 10.15774/PPKE.JAK.2024.006

10. ÖSSZEFOGLALÁS

10.1. Fórumválasztó megállapodások

810. A nemzetközi jogvitarendező megállapodások egy külön csoportját alkotják a joghatósági és választottbírósági megállapodások, melyek a többi jogvitarendező megállapodástól elkülöníthetők i) egyrészt a vitát eldöntő személy által betöltött ítélkező *(adjudikatív)* funkció, ii) másrészt a döntés kötelező jellege és véglegessége *(res judicata)*, iii) harmadrészt a döntés állami kényszerrel történő végrehajthatósága alapján. Szemben más vitarendezésre irányuló megállapodásokkal, a joghatósági és választottbírósági megállapodások megkötése a bírói hatáskör jogügyleti úton történő végleges módosítását valósítja meg. E két megállapodás együttes megjelölésére a dolgozat a „fórumválasztó megállapodás" kifejezést használja. A fórumválasztó megállapodások fő funkciói i) a vitarendezés előreláthatóságának biztosítása, ii) a párhuzamos eljárások kockázatának csökkentése, iii) egy felektől független neutrális fórum kikötése, iv) a testreszabott, rugalmas vitarendezés és a szakértelem biztosítása; v) valamint a döntés könnyebb végrehajthatósága.

811. A fórumválasztó megállapodások Janus-arcú jogintézmények: kettős természetük megnyilvánul egyrészt a jogági kapcsolódás szintjén, mivel kapcsolódnak egyrészt az anyagi joghoz (magánjoghoz), másrészt az eljárásjoghoz (közjoghoz). Ez a kettős kötődés azzal a következménnyel jár, hogy az adott jogág alapvető elveit nem lehet automatikusan alkalmazni reájuk anélkül, hogy szem előtt tartanánk e megállapodások funkcióit.

812. Álláspontom szerint a *választottbírósági megállapodás* kettős jogi természete tagadhatatlan, de annak *magánjogi, illetve anyagi jogi jellege a dominánsabb*. A választottbírósági megállapodás létrejöttét tekintve magánjogi jellegű, hiszen azt a felek magánjogi jogügylete hozza létre. A választottbírósági megállapodás joghatásait tekintve elsősorban eljárásjogi jellegű, mivel legfőbb hatása a rendes bírói hatáskör végleges elvonása. Ugyanakkor a feleket a közjogban, illetve eljárásjogban példátlan autonómia illeti meg a jogvitát eldöntő személyek megválasztása, valamint a választottbírósági eljárási szabályok meghatározása kapcsán. Véleményem szerint a joghatósági megállapodásnál a magánjogi jellemzők kimerülnek abban, hogy azt a felek magánjogi jogügylete hozza létre, és a felek megválaszthatják a jogvitát eldöntő bíróságot. Ugyanakkor a jogvitát eldöntő személy kiválasztása, illetve az eljárás részletszabályai kapcsán a feleknek nincs szabályozási lehetőségük. Fentiek alapján álláspontom szerint a *joghatósági megállapodás* kettős jogi természetű jogintézmény, de annak *eljárásjogi, illetve közjogi jellege dominánsabb*.

813. A fórumválasztó megállapodásokat jellemző kettőség megnyilvánul az alapjogviszonyhoz (főszerződéshez) fűződő kapcsolatban is, melyet egyszerre jellemez a *függőség és az autonómia*. A függőség abban ragadható meg, hogy fórumválasztó megállapodást nem lehet önmagában kötni, annak mindig valamilyen anyagi jogi jogviszonyhoz kell kapcsolódnia. A fórumválasztó megállapodás tehát feltételez – akár már fennálló, akár a jövőben létrejövő – valamilyen anyagi jogi jogviszonyt a felek között. Ugyanakkor a fórumválasztó megállapodás önállóságot élvez az alapjogviszonytól, mivel az utóbbi létre nem jötte, illetve érvénytelensége főszabályként nincs hatással a fórumválasztó megállapodás létrejöttére és érvényességére. Az ellenkező álláspont elfogadása aláásná a fórumválasztó megállapodások hatékonyságát és megkérdőjelezné értelmüket.

814. Végül a fórumválasztó megállapodások kettős természete érvényesül *az eljárásjogi hatások, illetve a felek jogai és kötelezettségei körében* is. A fórumválasztó megállapodás

DOI: 10.15774/PPKE.JAK.2024.006

prorogatív hatása, hogy hatáskört ruház a kikötött fórumra, *derogatív hatása* pedig az, hogy kizárja a nem kikötött fórum hatáskörét. A felek jogai és kötelezettségei szempontjából vizsgálva a kérdést, a fórumválasztó megállapodás egy *pozitív kötelezettséget* állít fel a felek számára a kikötött fórum előtti perindításra, és ezzel egyidejűleg egy *negatív kötelezettséget* is létrehoz számukra a nem kikötött fórum előtt történő perindítás vonatkozásában.

815. A fórumválasztó megállapodások több szempont szerint osztályozhatók. A fórumválasztó megállapodás *létrejötte szempontjából* elkülöníthetők a *kifejezett és a hallgatólagos* fórumválasztó megállapodások. A kifejezett fórumválasztó megállapodásokon belül további két csoport képezhető. Egyrészt, vannak fórumválasztó megállapodások, melyek a *jogvita felmerülése előtt* jönnek létre, általában egy főszerződésben lévő választottbírósági *(clausula compromissoria)*, illetve joghatósági klauzula *(prorogatio fori ante litem natam)* képében. A felek egy *már felmerült jogvita* kapcsán önálló fórumválasztó megállapodást kötnek, mely lehet választottbírósági kikötés *(compromissum),* illetve joghatósági kikötés *(prorogatio fori post litem natam).* Hallgatólagos fórumválasztó megállapodás jön létre, amennyiben valamelyik fél peres, illetve választottbírósági megállapodást indít, melyben a másik fél érdemben perbebocsátkozik a hatáskör vitatása nélkül. A hallgatólagos fórumválasztó megállapodás ilyenkor nemcsak egy új fórumválasztó megállapodás megkötését jelenti, hanem amennyiben a felek között volt korábban kifejezett fórumválasztó megállapodás, akkor a korábbi kifejezett fórumválasztás hatályon kívül helyezését is az adott jogvita tárgyában. A hallgatólagos joghatósági megállapodás sajátos esetköre, amikor a felek csak a teljesítés helyében állapodnak meg.

816. A fórumválasztó megállapodások osztályozhatók a felek által választott vitarendezési mód jellege alapján is: *homogén* megállapodás esetén egyfajta vitarendezési módban állapodnak meg a felek, *heterogén* fórumválasztás esetén a felek kombinálják a rendes bírósági és választottbírósági vitarendezést. A fórumválasztó megállapodások osztályozhatók eljárásjogi joghatásuk alapján is: *kizárólagos* megállapodásnál a pozitív *(prorogatív)* és a negatív *(derogatív)* hatás egyszerre érvényesül, *nem kizárólagos* megállapodásnál a negatív hatás nem, vagy csak részben érvényesül. A brüsszeli-luganói rezsimben a joghatósági megállapodások kizárólagossága vélelmezett, az angolszász jogban ilyen vélelem nem áll fenn. Izolált prorogáció esetén csak a jogvitát rendező fórum hatáskörének kikötésére kerül sor, anélkül, hogy az egyéb fórumok hatásköre kizárásra kerülne. A teljesítés helyében való megállapodás izolált prorogációként is felfogható. Elvileg elképzelhető izolált derogáció, mellyel a felek csak kizárják bizonyos bíróságok hatáskörét *(izolált derogáció)*. Választottbírósági megállapodás megkötésével a felek jellemzően kizárják a rendes bíróságok hatáskörét *(univerzális derogáció),* azonban vitatott, hogy a választottbírósági megállapodásnak fogalmi elemét képezi-e a rendes bírói út kizárása. Az *aszimmetrikus fórumválasztó megállapodások* olyan választottbírósági, illetve joghatósági kikötések, melyek a feleknek a vitarendezési fórum megválasztásával kapcsolatos jogosultságait nem egyenlően szabályozzák: az egyik fél – a *„kedvezményezett”* – számára több jogot biztosítanak, míg a másik fél – a *„kötelezett”* – jogait korlátozzák.

817. A fórumválasztó megállapodások kikényszerítése megvalósulhat a jogvita járulékos kérdéseként vagy annak főkérdéseként is. Amennyiben a kikényszerítés járulékos kérdésként merül fel, arra sor kerülhet az érdemi döntés előtt, a jogvitarendezés *pre-adjudikatív* szakaszában *(közvetlen kikényszerítés)*, vagy az érdemi döntés meghozatalát követően, a jogvitarendezés poszt-adjudikatív szakaszában. A fórumválasztó megállapodások kikényszerítése a jogvita főkérdése is lehet, melynek egyik esetköre a pertiltó meghagyások *(anti-suit injunction, anti-arbitration injunction),* másik esete pedig a fórumválasztó

DOI: 10.15774/PPKE.JAK.2024.006

megállapodások megsértése miatt indított kártérítési perek. Míg az előbbiek az angolszász jogban terjedtek el és az EU Bíróság szerint nem összeegyeztethetőek a brüsszeli-luganói rezsimmel, utóbbiakra a kontinentális jogrendszerekben is van példa.

10.2. A nemzetközi fórumválasztás szabadsága

818. Az autonómia (öntörvényűség) az egyén azon akarati szabadságát fejezi ki, hogy életviszonyait saját maga határozza meg. Az autonómia fogalma a jog számos területén megjelenik. A magánjogban az autonómia a legteljesebben a szerződési szabadság elvében fejeződik ki. A nemzetközi magánjog területén az autonómia a jogválasztás kapcsán érvényesül. A polgári eljárásjogban az autonómia a feleket megillető rendelkezési jogban jelenik meg. Míg a fenti területeken az autonómia szabályozható tisztán nemzeti szintű jogalkotással, a nemzetközi fórumválasztás területén az unilaterális szabályozás alapvető korlátokba ütközött. Erre tekintettel a felek autonómiája a nemzetközi fórumválasztás területén multilaterális keretek között fokozatosan nyert elismerést a XX. században, először a választottbírósági megállapodások, majd a joghatósági megállapodások általános nemzetközi elismerésével.

819. A multilaterális szabályozás először az I. világháborút követően a Népszövetség égisze alatt valósult meg, és a választottbíráskodás területén két alapvető fontosságú multilaterális egyezmény – az 1923. évi Genfi Jegyzőkönyv és az 1927. évi Genfi Egyezmény – megkötéséhez vezetett. Az 1958. évi New York-i Egyezménnyel megszületett a mai nemzetközi kereskedelmi választottbíráskodás alapvető, máig érvényes keretrendszere, mely regionális szinten 1961-ben az Európai Egyezmény megkötésével egészült ki. A fejlődési folyamat az UNCITRAL Modelltörvény 1985. évi elfogadásával zárult, mely a választottbírósági eljárást teljes egészében szabályozza. A joghatósági megállapodások területén a multilaterális szabályozás első mérföldköve az 1968. évi Brüsszeli Egyezmény, mely európai regionális szinten először ismerte el a joghatósági kikötéseket. A fejlődés az EU-n belül a Brüsszel I Rendelet 2001. évi elfogadásával, és annak 2012. évi felülvizsgálatával, a Brüsszel Ia Rendelet elfogadásával zárult. Az EGT-n belül a multilaterális szabályozás az 1988. évi és 2007. évi Luganói Egyezmény elfogadásához vezetett, így létrejött a brüsszeli-luganói rezsim. A joghatósági megállapodásokra vonatkozó globális jogfejlődés kapcsán a 2005. évi Hágai Joghatósági Egyezményt kell megemlíteni.

820. A felek autonómiájának elismerése a nemzetközi fórumválasztás területén több pilléren nyugszik. Egyrészt, a választottbírósági és joghatósági megállapodásokra irányadó hatályos szupranacionális rezsimek közös jellemzője, hogy alapvető kérdéseket – a klasszikus kollíziós módszer helyett – nemzetközi anyagi jogot létrehozva közvetlenül rendeznek. Ilyen alapvető kérdések i) a fórumválasztó megállapodás minimális formai követelményei, melyek betartása esetén a bíróságoknak el kell ismerni a felek fórumválasztását *(vélelmezett érvényesség elve)*, ii) a fórumválasztó kikötés főszerződéstől való autonómiájának elve, mely nagyban megnöveli a fórumválasztás hatékonyságát, és iii) a fórumválasztás állami bíróságok előtti kikényszerítésének egységes szabályozása. Másrészt, a szupranacionális rezsimek a közvetlen anyagi jogi rendezéssel nem érintett, további lényeges kérdésekben egységesítik a kollíziós szabályokat, így egységes kapcsolóelvek kerülnek bevezetésre a választottbírósági és joghatósági megállapodások anyagi jogi érvényességére. Harmadrészt, a szupranacionális szabályozás jellemzője a területiség fokozatos háttérbe szorulása és ezzel párhuzamosan a felek autonómiájának érvényesülése számos kérdésben.

DOI: 10.15774/PPKE.JAK.2024.006

821. A fórumválasztó megállapodások elismerése kapcsán a hazai jogfejlődés a II. világháborút követően több évtizedre letért a vezető nemzetközi jogforrások által kikövezett útról, azonban 1994-ben a Modelltörvényen alapuló rVbt. elfogadásával, valamint az ezredfordulón az Nmjtvr. felülvizsgálatával és a brüsszeli-luganói rezsim recepciójával felzárkózott a domináns nemzetközi trendekhez. A 2018-ban hatályba lépett Vbt. és Nmjtv. a szabályozást tovább közelítették a mintaként szolgáló szupranacionális jogforrásokhoz, így elmondható, hogy a nemzetközi fórumválasztás szabadsága az autonóm magyar jognak is alapelvévé vált.

10.3. A nemzetközi fórumválasztás korlátai

822. A fórumválasztó megállapodások általános nemzetközi elismerése ellenére a fórumválasztásnak számos korlátja áll fenn továbbra is. A korlátok egyik csoportja kifejezetten megjelenik a tételes jogban. A nemzetközi fórumválasztás kifejezett korlátja egyrészt i) a személyi és tárgyi korlátok, ii) másrészt az írásbeliség alapvető formai követelménye, iii) harmadrészt a meghatározottság elve, mind az alapjogviszony, mind a választott fórum vonatkozásában. A korlátok másik csoportja a hallgatólagos korlátok, melyek a tételes jogban jellemzően nem nyernek elismerést, azonban megjennek a jogtudományban és a bírói gyakorlatban is. Ezek a korlátok i) egyrészt az alapjogviszony, illetve a jogvita nemzetköziségének követelménye, ii) másrészt a szerződési jogi korlátok, iii) harmadrészt a közrendi szabályok.

823. A közrendi szabályok körében ki kell emelni azon alapvető eljárásjogi garanciákat, melyek alapjogi elismerésben részesülnek. Az EJEB és az Alkotmánybíróság gyakorlata tükrében a választottbírósági megállapodás megkötése a bírósághoz való fordulás jogáról mint *alapjogról való lemondást jelent*, melynek érvényességéhez bizonyos alapvető feltételeknek teljesülniük kell, és a lemondásnak korlátai vannak. Az Alapjogi Charta alkalmazásában az EJEB joggyakorlata megfelelően irányadó azzal, hogy az csak egy minimum szintet jelent, az EU Bíróság ennél magasabb szintű védelmet is megállapíthat. Tekintettel arra, hogy a joghatósági megállapodás megkötésével a felek nem valamennyi, hanem csak bizonyos bíróság joghatóságát zárják ki, joghatósági megállapodás megkötése az *alapjogról való részleges lemondásnak minősül*. Ennek ellenére a lemondás feltételei és korlátai kapcsán célszerű analógia útján a választottbírósági megállapodásokkal kapcsolatban kialakult felétételrendszert alkalmazni, a két fórumválasztó megállapodás azonos funkciójára figyelemmel.

10.4. Aszimmetrikus fórumválasztó kikötések a bírói gyakorlatban

10.4.1. Kortárs bírói gyakorlat

824. Az aszimmetrikus fórumválasztó kikötések megosztják a nemzetközi gyakorlatot. Az angol bírói gyakorlat fejlődése egyenes irányú: az aszimmetrikus választottbírósági és joghatósági kikötések kezdeti tiltását követően a ’80-as ’90-es években paradigmaváltás állt be. Jelenleg a szigetország bíróságai a rendelkezésükre álló teljes eszköztárral – beleértve a pertiltó meghagyásokat is – kikényszerítik az aszimmetrikus kikötéseket még a vitarendezés *pre-adjudikatív* szakaszában.

825. A francia joggyakorlat ezzel ellentétes irányú fejlődést mutat. A kezdeti liberális megközelítésben 2012. évben a *Rothschild ügyben* hozott döntéssel fordulat állt be, és a bírói gyakorlat jelenleg egymásnak ellentmondó döntéseket produkál a vitarendezés *pre-*

DOI: 10.15774/PPKE.JAK.2024.006

adjudikatív szakaszában. Úgy tűnik, a Cour de cassation polgári kamarája konzervatív álláspontot képvisel, a gazdasági kamara megengedőbb, azonban nincs konszenzus az aszimmetrikus joghatósági kikötések megítélése kapcsán. Mindez felveti a kérdést, hogy az aszimmetrikus választottbírósági kikötések kapcsán kialakult korábbi megengedő gyakorlat mennyiben érvényes. A Cour de cassation által a *Societa Italiana Lastre ügyben* kezdeményezett előzetes döntéshozatali eljárásban az várható, hogy az EU Bíróság az aszimmetrikus joghatósági kikötéseket érintő alapvető kérdésekben állást foglal, mely a széttartó joggyakorlatot egységesíteni fogja.

826. Németországban a bíróságok általánosságban kikényszerítik az aszimmetrikus fórumválasztó kikötéseket, azonban azokat differenciált kontrollnak vetik alá, mely eltérő mélységű egyedileg megtárgyalt kikötés esetén, illetve adhéziós kontextusban. Utóbbi esetben a vizsgálat alaposabb, és adott esetben sor került aszimmetrikus választottbírósági kikötés érvénytelenségének megállapítására a vitarendezés *poszt-adjudikatív* szakaszában, mivel az kiüresítette a fél bírósághoz való fordulásának jogát.

827. Az USA joggyakorlatában egyes bíróságok korábban a kölcsönösség *(mutuality)*, illetve az ellenérték *(consideration)* hiánya miatt nem kényszerítették ki az aszimmetrikus választottbírósági kikötéseket. Mára a joggyakorlat ezen kikötéseket általánosságban elismeri, azonban adhéziós kontextusban vizsgálja azok tisztességtelenségét és adott esetben megtagadja azok kikényszerítését *a pre-adjudikatív* szakaszban. Az orosz gyakorlat egy rövid liberális időszak után a 2010-es évek végére eljutott az aszimmetrikus fórumválasztó megállapodások tagadásáig, mely alapján az ilyen kikötéseket a bíróságok „egyenlősítik".

828. Magyarországon az 1945 előtti bírói gyakorlat organikus úton kifejlesztette a mai értelemben vett aszimmetrikus fórumválasztás elismerését a tőzsdebírósági kikötések kapcsán. A Királyi Curia - ha elvi éllel habozott is állást foglalni az aszimmetrikus fórumválasztások felől -, gyakorlatilag hallgatólagosan elismerte azok kikényszeríthetőségét. Ugyanakkor az elvi alapok tisztázásának hiánya miatt az aszimmetrikus kikötésekkel kapcsolatos ügyek kapcsán folyamatos felsőbírósági felügyeletre, illetve korrekcióra volt szükség.

829. Ami a kortárs gyakorlatot illeti, az elemzett döntésekből megállapítható, hogy a hazai bírói gyakorlat az aszimmetrikus fórumválasztással kapcsolatban még nem tett semmilyen elhamarkodott, irreverzibilis következményekkel járó lépést.

830. Ami az aszimmetrikus választottbírósági kikötéseket illeti, ezek egy csoportjánál, az egyoldalú rendes bírósági kikötéseknél *(unilateral litigation clause)* előkérdés, hogy a választottbírósági kikötésnek mennyiben fogalmi eleme a kizárólagosság, mely probléma kapcsán a kortárs hazai bírói gyakorlat megosztott.[1] Az aszimmetrikus választottbírósági kikötések kapcsán a Fővárosi Törvényszék Gazdasági Kollégiumának 2017. évi döntéséből leszűrhető, hogy van olyan kortárs bírói attitűd, mely – a Budapesti Táblabíróság több mint egy évszázaddal ezelőtt elfoglalt álláspontjával egyetértve – kifejezett tételes jogi tiltás hiányában általánosságban megengedhetőnek ítéli.[2] Ugyanakkor a Fővárosi Törvényszék Polgári Kollégiumának döntéséből némi idegenkedés olvasható ki az aszimmetrikus joghatósági kikötések kapcsán.[3] Az, hogy a Kúria a két fenti ügyben végül eltérő

[1] Kúria 3/2013. sz. Polgári Jogegységi Határozata. BDT2005. 1207. (Fővárosi Ítélőtábla 3. Pf. 20 473/2005/1.) BDT2013. 3028. (Fővárosi Ítélőtábla 5. Pf. 20.602/2012/3.) és a Kúria Gfv. VII. 30.187/2015/4. számú ítélete.
[2] Fővárosi Törvényszék 9.G. 40.400/2017/12. számú határozata
[3] Fővárosi Törvényszék 57.Pf.638.611/2017/9.

DOI: 10.15774/PPKE.JAK.2024.006

jogintézmények alkalmazásával oldotta meg az ügyeket, jelzi, hogy a hazai bírói gyakorlatban még nincs véglegesen kialakult álláspont az aszimmetrikus kikötések megítélése kapcsán.[4]

10.4.2. Aszimmetrikus fórumválasztó kikötések és a fórumválasztás korlátai

831. Az aszimmetrikus fórumválasztó megállapodásokkal kapcsolatos kortárs joggyakorlat áttekintése után szükséges azonosítani a nemzetközi fórumválasztás korlátai közül azokat, melyek az aszimmetrikus fórumválasztó megállapodások kapcsán relevanciával bírnak. Ezek a következők: i) a meghatározottság követelménye; ii) a szerződési jogi korlátok, és iii) a közrend.

832. A *meghatározottság követelménye* az aszimmetrikus fórumválasztás kapcsán az alábbiak miatt lehet releváns. Egyrészt, azok az aszimmetrikus joghatósági kikötések, melyek az egyik félnek túlzottan széleskörű választási jogot adnak az eljáró fórum megválasztására, sérthetik a bíróság meghatározottságának követelményét. A francia joggyakorlat egyes döntései, melyek az előreláthatóság hiánya miatt nem kényszerítették ki az aszimmetrikus joghatósági megállapodásokat – ld. *ICH c Crédit Suisse I-II.* illetve *Saint Joseph c. Dexia Bank* döntések – mind az EU Bíróság *Coreck Maritime* döntésére utaltak vissza, mely a joghatósági kikötések meghatározottságának elveit fekteti le. Másrészt, aszimmetrikus választottbírósági kikötés esetén felmerül a kérdés, hogy a felek megállapodtak-e egyáltalán választottbírósági vitarendezésben, amennyiben az egyikük attól eltérve a rendes bíróságok elé viheti a jogvitát. Aszimmetrikus választottbírósági kikötések esetén a meghatározottság problémája szoros kapcsolatban van a kikötés kizárólagosságának követelményével.

833. *Szerződési jogi korlátok* szintén alkalmazásra kerülhetnek aszimmetrikus joghatósági és választottbírósági kikötések vonatkozásában, figyelemmel arra, hogy mindkét típusú fórumválasztó megállapodás kettős jogi természetű. Mivel bizonyos mértékű anyagi jogi kötődés léte nem tagadható sem a választottbírósági, sem a joghatósági kikötések kapcsán, a szerződési jogi korlátok alkalmazása sem zárható ki az aszimmetrikus klauzulák kapcsán. Ilyen szerződési korlát került alkalmazásra például a *Rothschild ügyben*, ahol többek között a francia jog „potesztatív szerződési feltételeket” tiltó szabályára való hivatkozással mellőzték az aszimmetrikus joghatósági kikötés kényszerítését.

834. Végül, a *közrendi korlát* szintén releváns az aszimmetrikus fórumválasztó megállapodások kapcsán, mivel a nem kikötött fórum által lefolytatott „közrendi teszt” második esetkörében – ti. amikor közvetlenül a fórumválasztó megállapodás vonatkozásában kerül alkalmazásra a közrendi szabály – érvényesülhetnek a *lex fori* imperatív szabályai, melyek az aszimmetrikus joghatósági és választottbírósági megállapodások ki nem kényszerítését eredményezhetik. A *Rothschild ügy* a közrendi szabályok alkalmazására is példa, figyelemmel arra, hogy a luxemburgi bíróságok kizárólagos joghatóságát kikötő klauzula vonatkozásában a francia jog alkalmazásának jogcíme a közrend lehetett. A *Russian Telephone Company v. Sony Ericsson ügyben* az orosz jog szabályainak alkalmazására szintén közrendi alapon kerülhetett sor, figyelemmel arra, hogy a perbeli fórumválasztó kikötésre az angol jog volt az irányadó.

[4] Kúria Gfv.30008/2018/11. számú határozata. Kúria Pfv.V.21.201/2018/8. számú határozata

DOI: 10.15774/PPKE.JAK.2024.006

10.5. Aszimmetrikus kikötések általában

10.5.1. Analitikus megközelítés

835. Az aszimmetrikus fórumválasztó kikötések vizsgálata kapcsán kiindulási pont, hogy a holisztikus megközelítés helyett – mely a joggyakorlatban általában az ilyen kikötések érvénytelenítéséhez vezet – az *analitikus megközelítés a helyes módszer*. Szemben a szerződések részleges érvénytelenségének elvével, melynek tartalma jogrendszerenként változó, az analitikus módszer használatát helyesebb az autonómia elvére alapozni, melyet a joghatósági és választottbírósági megállapodásokra irányadó szupranacionális joganyag szabályoz. Az aszimmetrikus fórumválasztó megállapodások közül tételes jogi elismerést az aszimmetrikus joghatósági megállapodások nyertek a brüsszeli-luganói rezsimben. Jóllehet a Brüsszel Ia Rendelet kifejezetten már nem szabályozza az aszimmetrikus joghatósági kikötéseket, a jogtudomány uralkodó álláspontja szerint az aszimmetrikus fórumválasztás továbbra is megengedett, mind a joghatósági, mind a választottbírósági megállapodások területén.

10.5.2. Osztályozás

836. Az aszimmetrikus fórumválasztó kikötések többféleképpen osztályozhatók. A tipikus aszimmetrikus kikötések a felek fórumválasztással kapcsolatos jogait szabályozzák eltérően, az atipikus kikötések ugyanakkor az adott eljáráson belül is többletjogokat biztosítanak a kedvezményezett számra (pl. választottbíró jelölésével kapcsolatban, stb.). Homogén aszimmetrikus kikötések esetében egyféle vitarendezési mód közül választhat a kötelezett, a heterogén aszimmetrikus kikötések pedig kombinálják a rendes bírósági és választottbírósági vitarendezést.

837. A homogén aszimmetrikus fórumválasztó kikötéseken belül az aszimmetrikus joghatósági kikötések szintén további alcsoportra bonthatók. *Diszkrecionális j*oghatósági kikötés esetén a kedvezményezettet akár felperesként, akár alperesként korlátlan választási jog illeti meg a felek jogvitáját rendező fórum megválasztására. A *disszociatív joghatósági* kikötések a kedvezményezett választási jogát bizonyos mértékig korlátozzák. Egy „tág disszociatív” kikötés esetén a kedvezményezett „bármely bíróság” előtt indíthat jogvitát, míg egy „klasszikus disszociatív” kikötés esetén a kedvezményezett „bármely joghatósággal” vagy „bármely hatáskörrel” rendelkező bíróság előtt jogosult perelni. Egy „szűk disszociatív” kikötés esetén konkrétan megjelölésre kerülnek azok a bíróságok, melyek előtt a kedvezményezett egyoldalúan jogosult pert indítani. A joggyakorlatban a legnagyobb bizonytalanság a tág és klasszikus disszociatív kikötésekkel kapcsolatban merül fel. Bizonyos bírósági döntések, illetve jogtudományi álláspontok alapján ezek az aszimmetrikus kikötések a „világ bármely” bírósága előtti perindításra jogosítják fel a kedvezményezettet, mely által *forum shopping* valósul meg, illetve *exorbitáns joghatósági okok* érvényesülhetnek.

838. A heterogén aszimmetrikus fórumválasztó kikötések kombinálják a rendes bírósági és választottbírósági vitarendezést. Egyoldalú rendes bírósági kikötés *(unilateral litigation clause)* esetén a felek mindegyike jogosult választottbírósági vitarendezést kezdeményezni, azonban csak a kedvezményezett jogosult a rendes bírósághoz fordulni. Egyoldalú választottbírósági kikötés *(unilateral arbitration clause)* esetén mindkét fél jogosult valamely rendes bírósághoz fordulni, azonban a kedvezményezett választottbírósági vitarendezést is jogosult kezdeményezni.

DOI: 10.15774/PPKE.JAK.2024.006

839. Az aszimmetrikus fórumválasztó kikötések osztályozhatók aszerint is, hogy a kedvezményezett személye előre meghatározott (statikus kikötések) vagy attól függ, hogy melyik fél kezdeményezi először a jogvitát (dinamikus kikötések).

10.5.3. Aszimmetrikus fórumválasztó kikötések elemzése

840. Az aszimmetrikus fórumválasztó megállapodások egy szimmetrikus és egy aszimmetrikus komponensre bonhatók, az utóbbi értelmezhető a kedvezményezettet megillető „opciós jogként" vagy „felmondási jogként" is. A kedvezményezettet megillető jogosultság a magyar jog rendszerében alakító jogként (eljárásjogi hatalmasságként) értelmezhető, mely a feleket megillető rendelkezési jog első mozzanatát alakítja: a kikötés kedvezményezettje egyoldalúan idézhet elő változást saját maga és a kikötés kötelezettjének eljárásjogi helyzetében, ti. abban, hogy ő maga és a kötelezett miként tudja gyakorolni eljárásjogi rendelkezési jogát.

841. Az egyoldalú választottbírósági kikötések, valamint a szűk disszociatív joghatósági kikötések értelmezhetők jogalapító és egyben kötelezettség-szüntető eljárásjogi hatalmasságként. Figyelemmel arra, hogy a tág, valamint a klasszikus disszociatív kikötések kapcsán mind a joggyakorlatban, mind a jogtudományban megalapozott kétségek merültek fel (exorbitáns joghatósági okok, forum shopping), emiatt helyesebb e kikötéseket kötelezettség-szüntető hatalmasságként felfogni. Ezen felfogás alapján a kedvezményezett a kikötés aszimmetrikus komponense által biztosított felmondási jogát gyakorolva nem a világ bármely bírósága, hanem csak az irányadó joghatósági szabályok alapján egyébként is joghatósággal rendelkező bíróságok előtt indíthat eljárást. Ezen értelmezés alapján a kedvezményezettnek éppen olyan mértékig van lehetősége a „forum shopping"-ra, mely mértékig a joghatósági szabályok arra egyébként is – ti. joghatósági megállapodás megkötése nélkül – lehetőséget nyújtanának.

10.6. Meghatározottság

10.6.1. Aszimmetrikus joghatósági megállapodások

842. Mivel a brüsszeli-luganói rezsim már nem szabályozza kifejezetten az aszimmetrikus joghatósági megállapodásokat, előkérdésként merül fel, hogy az ilyen kikötések egyáltalán a Brüsszel Ia Rendelet, illetve a Luganói Egyezmény hatálya alá tartoznak-e. Mivel a brüsszeli-luganói rezsim szabályozza a kizárólagos és nem kizárólagos joghatósági megállapodásokat, és az aszimmetrikus joghatósági kikötések az uralkodó jogtudományi álláspont alapján ezen a tengelyen leírhatók, illetve értelmezhetők, a Rendelet, illetve Egyezmény hatálya kiterjed az aszimmetrikus joghatósági kikötésekre.

843. Fentiek alapján vizsgálandó, hogy az aszimmetrikus joghatósági kikötések mennyiben felelnek meg a meghatározottság követelményének, melynek a brüsszeli-luganói rezsim alapján nemcsak az alapjogviszony, hanem a kikötött fórum vonatkozásában is teljesülnie kell. Mivel az EU Bíróság gyakorlata alapján a kikötött fórum meghatározottsága teljesül, amennyiben a kikötés tartalmazza azokat az objektív tényezőket, mely alapján az eljáró bíróság, az eset egyedi körülményei alapján el tudja dönteni, hogy van-e az adott jogvitára joghatósága, a kikötött fórum vonatkozásában elegendő, amennyiben az objektívan meghatározható. Az objektív meghatározhatóság szükségessége a jogbiztonság és az előreláthatóság elve miatt merül fel, melyek a brüsszeli-luganói rezsim alapját képezik.

DOI: 10.15774/PPKE.JAK.2024.006

844. Az aszimmetrikus joghatósági megállapodások közül a diszkrecionális joghatósági kikötéseknél nem teljesül az objektív meghatározhatóság követelménye, mivel teljes mértékben a kedvezményezett szubjektív döntésére hagyják, hogy mely bíróság előtt indít eljárást. Mindez a kikötés kötelezettje számára oly nagyfokú előreláthatatlanságot, meglepetés faktort eredményez, mely nem egyeztethető össze a joghatósági kikötés alapvető funkciójával ti. a joghatósági kockázat csökkentésével.

845. A klasszikus és tág disszociatív joghatósági kikötések a helyes értelmezés szerint nem a világ bármely bíróságának joghatóságát alapozzák meg, hanem csak azon bíróságokét, melyek joghatósági kikötés hiányában egyébként is joghatósággal rendelkeznének. Az első értelmezés ugyanis egy olyan univerzális prorogációt jelentene, mely nem egyeztethető össze a joghatósági kikötések alapvető funkciójával, a joghatósági kockázat csökkentésével. Ezen értelmezést elfogadva a klasszikus és tág disszociatív kikötéseknél is érvényesül az objektív meghatározhatóság és az előreláthatóság követelménye, hiszen a kikötés kötelezettje a jogszabályon alapuló joghatósági okokat ismerheti és azokat az ügy tényállására tudja vonatkoztatni. A szűk disszociatív joghatósági kikötések szintén teljesítik az objektív meghatározhatóság követelményét, mivel ezek esetében a felek a kikötés megfogalmazásával szűkítik a joghatósággal rendelkező bíróságok körét, mely alapján a kötelezett számára előre látható, hogy mely fórumok előtt kell majd pereskednie.

10.6.2. Meghatározottság – Aszimmetrikus választottbírósági megállapodások

846. Az egyoldalú választottbírósági kikötések *(unilateral arbitration clause)* körében az aszimmetrikus jelleg csak látszólagos problémát okoz a kikötés meghatározottságát illetően. Ezen kikötések kapcsán a választottbírósági alávetés meghatározottsága független attól, hogy csak a kedvezményezett jogosult választottbírósági útra terelni a jogvitát.

847. Az aszimmetria az egyoldalú rendes bírósági kikötések *(unilateral litigation clause)* meghatározottsága kapcsán merülhet fel valóságos problémaként, mivel ezek kapcsán a kedvezményezett a választottbírósági alávetés ellenére egyoldalúan jogosult a rendes bíróságok előtt jogvitát kezdeményezni. Mivel egyoldalú rendes bírósági kikötésnél a kedvezményezett egyoldalúan jogosult rendes bírósági útra terelni a jogvitát, ezen kikötések kapcsán a valódi kérdés az, hogy a választottbírósági megállapodásnak a rendes bírósági út kizárása a fogalmi elemét képezi, avagy sem. A nemzetközi jogtudomány többségi álláspontja nemleges választ ad a kérdésre, figyelemmel arra, hogy a felek autonómiája körébe utalja azon kérdés meghatározását, hogy választottbírósági kikötésükkel milyen mértékben és mikor kívánják kizárni a rendes bírósági utat.

848. Álláspontom szerint a hatályos magyar jog szerint a választottbírósági alávetés kizárólagossága nem fogalmi eleme a választottbírósági megállapodásnak. Egyrészt, a 2018. január 1. napjától hatályos szabályozás megszüntette a választottbírósági szerződés abszolút perakadály jellegét és azt *relatív perakadállyá transzformálta*. Másrészt, az a kérdés, hogy a felek milyen feltételekkel és mennyiben akarják a rendes bíróságok helyett jogvitájukat a választottbírók elé vinni, *egyedül a választottbírósági alávetés tartalmától függ*, melyet a felek az őket megillető autonómia alapján jogosultak szabadon formálni. Harmadrészt, amennyiben a Vbt. a felek számára lehetőséget ad arra, hogy választottbírósági alávetésük révén jogvitájuk rendezéséből az állami bíróságokat teljesen kizárják, akkor *ebben a jogosultságban szükségszerűen az a kevesebb jog is benne foglaltatik*, hogy a rendes bírósági perutat ne teljesen, hanem csak részlegesen, illetve bizonyos feltételektől függően zárják ki. A feleken múlik, hogy a részleges, illetve feltételes kizárás szabályait miként tudják úgy kidolgozni, hogy

DOI: 10.15774/PPKE.JAK.2024.006

az a majdani jogalkalmazó számára alkalmazható legyen. Negyedrészt, a Modelltörvény *pro-arbitration szellemiségével jobban összeegyeztethető* a nem kizárólagos választottbírósági megállapodások elismerése.

10.7. Szerződési jogi korlátok

10.7.1. Szerződési jogi korlátok – Aszimmetrikus joghatósági megállapodások

849. A Brüsszel Ia Rendelet a joghatósági megállapodások létrejötte kapcsán kimerítő szupranacionális szabályozást tartalmaz, azonban a joghatósági kikötések anyagi érvényessége körében a nemzeti jog alkalmazásra kerülhet. A Brüsszel Ia Rendelet alkalmazási körében a nemzeti jog szerződési szabályainak *lex fori címén* történő alkalmazása hézagpótló funkcióban kizárható, figyelemmel arra, hogy az aszimmetria kérdését vagy maga a Rendelet szabályozza, vagy olyan kérdés, melyre a Rendelet szerint a kikötött bíróság joga *(lex fori prorogati)* az irányadó. Másrészt, a nemzeti jog alkalmazása kizárható a derogációs hatás megítélése kapcsán is, figyelemmel arra, hogy ez veszélyeztetné az aszimmetrikus kikötések egységes megítélését az EU-n belül, illetve a Luganói Egyezményben részes államok körében.

850. A Societa Italiana Lastre ügyben folyamatban lévő előzetes döntéshozatali eljárás központi kérdése az, hogy a Brüsszel Ia Rendelet alkalmazási körében a joghatósági megállapodás aszimmetriájának kérdésére a Rendelet, vagy a kikötött bíróság joga *(lex fori prorogati)* az irányadó. Álláspontom szerint a joghatósági kikötések aszimmetriájának kérdésére a Brüsszel Ia Rendelet a nemzeti jog alkalmazása szintén nem indokolt, mivel a joghatósági kikötések aszimmetriájának kérdését a Rendelet közvetlenül és kimerítően szabályozza. E következtetést támasztja alá i) a *történeti értelmezés*, figyelemmel arra, hogy a Brüsszeli Egyezmény kifejezetten szabályozta az aszimmetrikus kikötéseket; ii) a *logikai értelmezés*, tekintettel arra, hogy az aszimmetrikus kikötések leírhatók a Rendelet által szabályozott kizárólagos és nem kizárólagos joghatósági kikötés kombinációjaként; iii) a *rendszertani értelmezés*, figyelemmel arra, hogy maga a Rendelet szabályozza az aszimmetria kérdését a gyengébb felek viszonylatában; iv) a *cél szerinti értelmezés*, szem előtt tartva azt, hogy a Brüsszel Ia Rendelet célja a joghatósági kikötések hatékonyságának növelése volt, mely az aszimmetria kérdésének anyagi jogi érvényesség keretében történő értékelése esetén nem teljesül, mivel ez esetben megnyílik az út a kikötött bíróság jogának – vagy az utóbbi jog kollíziós szabálya által kijelölt jognak – az alkalmazására.

851. Feltéve, hogy egy joghatósági kikötés aszimmetrikus jellege az anyagi jogi érvényesség körében értékelendő probléma lenne, álláspontom szerint a Brüsszel Ia Rendelet 25. Cikk (1) bekezdésének kollíziós szabálya szerinti utalást a Rendelet egységes alkalmazása érdekében szűk értelemben kell felfogni, mely a kikötött bíróság jogának (*lex fori prorogati)* csak az akarathibákkal, az ügyletkötési képesség, illetve képviseleti jog hiányával kapcsolatos érvénytelenségi okaira terjed ki, és nem vonatkozik olyan egyéb érvénytelenségi okokra, melyben az adott jogrend értékítélete fejeződik ki. A szűk terjedelmű utalást támasztja alá i) a *logikai értelmezés*, figyelemmel arra, hogy a Rendelet 25. Cikk (1) bekezdése kivételként fogalmazza meg az anyagi jogi érvénytelenséget; ii) a *cél szerinti értelmezés,* mivel minél tágabbra nyitjuk a nemzeti jog beáramlása előtt a kaput, annál kevésbé fognak érvényesülni a brüsszeli rezsim általános céljai, a joghatóságra vonatkozó szabályok EU-n belüli egységesítése, a jogbiztonság és előreláthatóság; iii) a jogszabály *történeti értelmezése* is: a Brüsszel Ia Rendelet egyik célja a joghatósági megállapodások hatékonyságának növelése

DOI: 10.15774/PPKE.JAK.2024.006

volt, és ezen cél egyik eszközeként került bevezetésre a *lex fori prorogati*-ra utaló szabály, ugyanakkor a tág értelmezés éppen aláásná e jogalkotói célt.

852. A Luganói Egyezmény körében a Brüsszel Ia Rendelet kapcsán kifejtettek megfelelően irányadók a nemzeti jog *lex fori* címén történő alkalmazása kapcsán, valamint a nemzeti jog *lex causae* címén történő alkalmazása vonatkozásában. Az utóbbi esetkör kapcsán külön hangsúlyozni kell, hogy a joghatósági kikötés aszimmetriájának az anyagi jogi érvényesség körben történő értékelése csak akkor járhatna a nemzeti szerződési jogi korlátok alkalmazásával, amennyiben a Brüsszel Ia Rendeletnek a kikötött bíróság jogára való utalását analógiás úton alkalmaznánk a Luganói Egyezmény körében. Az autonóm magyar jog alkalmazása körében a joghatósági kikötés aszimmetriájának problémáját szintén az Nmjtv. által kimerítően szabályozott kérdésként célszerű tekinteni, mivel a kódex szabályozási modellként Brüsszel Ia Rendeletet vette alapul.

10.7.2. Szerződési jogi korlátok – Aszimmetrikus választottbírósági megállapodások

853. A New York-i Egyezmény és az Európai Egyezmény alkalmazási körében a nemzeti jog alkalmazása a választottbírósági kikötés létrejötte és érvényessége körében nem zárható ki, mivel az egyezmények önállótlanul szabályozzák e kérdéseket.

854. A New York-i Egyezmény II. Cikke a vitarendezés *pre-adjudikatív* szakaszában kifejezetten nem szabályozza a választottbírósági megállapodásra irányadó jog kérdését, azonban a többségi álláspont szerint – a vitarendezés egyes szakaszaiban történő egységes megítélés érdekében – az Egyezmény V. Cikk (1) bekezdés a) pontja szerinti kollíziós szabályok megfelelően irányadók *lex causae*-ként,. Erre tekintettel az eljáró bíróság joga mint *lex fori* nem kerülhet alkalmazásra a választottbírósági szerződés létrejötte és érvényessége kapcsán. A választottbírósági kikötés aszimmetriájának kérdését mind az egyoldalú választottbírósági megállapodások *(unilateral arbitration clause)*, mind az egyoldalú rendes bírósági megállapodások *(unilateral litigation clause)* esetén a New York-i Egyezmény V. Cikk (1) bekezdésének a) pontja szerinti kollíziós szabályok szerint irányadó nemzeti jog mint *lex causae* szerint kell megítélni. Az Európai Egyezmény alkalmazási körében a választottbírósági megállapodás aszimmetriájának kérdését az Egyezmény VI. Cikk (2) bekezdésében lévő kollíziós szabályok szerinti nemzeti jog mint *lex causae* alapján kell megítélni.

855. Amennyiben a magyar bíróságnak mint eljáró fórumnak állást kell foglalni egy választottbírósági megállapodás aszimmetriájának kérdésében, először minősítenie kell a problémát. A választottbírósági kikötés aszimmetriája a magyar jog alapján felfogható i) egyrészt a kikötés létrejöttével, anyagi érvényességével, ii) másrészt a választottbírósági alávetéssel, iii) harmadrészt a választottbírósági kikötés eljárásjogi hatásaival kapcsolatos kérdésként is. Az első minősítés legnagyobb problémája, hogy az Nmjtv. „sui generis” kollíziós szabályának alkalmazásához vezet, melyet a fentiekben kifejtettek alapján célszerű elkerülni. A második és harmadik minősítéssel az Nmjtv. alkalmazása elkerülhető. Míg a második minősítés a Vbt. anyagi jogi szabályainak alkalmazásához vezet, addig a harmadik minősítés a Vbt. kollíziós szabálya által meghatározott joghoz, jóllehet csak akkor alkalmazható, amennyiben a választottbíráskodás helye belföldön van. Ugyanakkor a második megközelítéshez képest a harmadik megközelítés dogmatikai szempontból megalapozottabb, figyelemmel arra, hogy az aszimmetrikus kikötéseket a felek eljárási jogait, illetve kötelezettségeit befolyásoló eljárásjogi hatalmasságként határoztuk meg, továbbá legalább részben alkalmas arra, hogy csökkentse az egymásnak ellentmondó döntések kockázatát. Fentiek alapján álláspontom szerint az autonóm magyar jog körében egy választottbírósági

DOI: 10.15774/PPKE.JAK.2024.006

megállapodás aszimmetriájának kérdését – mindaddig amíg a *de lege ferenda* javasolt módosításokat a jogalkotó nem fogadja el – helyesebb *a kikötés eljárási hatásai körében értékelni*, és a kérdésre a Vbt. 47. § (2) bek. aa) pont szerinti kollíziós szabályát alkalmazni.

856. Amennyiben *lex causae*-ként a magyar jog szerződési szabályai irányadók egy aszimmetrikus választottbírósági kikötésre, úgy a Ptk. számos érvénytelenségi okának alkalmazása merülhet fel. Önmagában egy aszimmetrikus választottbírósági kikötés nem meríti ki a Ptk. érvénytelenségi okait, azonban többletkötelezettségvállalás megvalósulása esetén – jellemzően atipikus kikötés esetén, mely a felek választottbírósági eljáráson belüli jogait is csorbítja – az aszimmetrikus választottbírósági kikötés tilos, illetve jóerkölcsbe ütköző szerződésnek, illetve tisztességtelen szerződési feltételnek minősülhet

10.8. Közrend

10.8.1. Közrendi teszt és joghatósági megállapodások

857. A brüsszeli-luganói rezsim alkalmazási körébe tartozó joghatósági megállapodásoknak a vitarendezés *pre-adjudikatív* szakaszban történő kikényszerítése kapcsán közrendi teszt lefolytatására két jogrendszer normái alapján van elvi lehetőség: egyrészt a nemzeti jog, másrészt az uniós jog alapján. A nemzeti jog közrendi szabályai alapján megvalósuló tesztet a leghatározottabban el kell vetni, mivel teljes mértékben aláásná az uniós jog érvényesülését (effet utile) és egységes alkalmazását, ezáltal a brüsszeli-luganói rezsim alapvető célját, a jogbiztonságot és a joghatósági megállapodások hatékonyságát.

858. Egy uniós jogon alapuló *in abstracto* közrendi teszt lehetőségét el kell vetni, azonban *in concreto* nem célszerű teljesen kizárni. Egyrészt, a brüsszeli rezsim „gyengébb feleket” védő szabályai nem tudnak lefedni minden olyan helyzetet, melyben az egyik fél erőfölényes helyzetben van a másikkal szemben. Másrészt, a joghatósági megállapodás anyagi jogi érvényességére alkalmazandó jog *(lex fori prorogati)* körében az értékezés azt az álláspontot fogadta el, hogy a Brüsszel Ia Rendelet 25. Cikke szerinti utalást szűk terjedelmű utalásként kell felfogni, mely a kikötött bíróság jogának csak az akarathibákkal, illetve ügyletkötési képességgel kapcsolatos érvénytelenségi okait „engedi érvényesülni”, azonban a nemzeti jog szerződések érvénytelenségére vonatkozó egyéb szabályait nem. Az így keletkezett hézag kitöltésére kivételes esetekben szükség lehet, és egy in concreto közrendi teszt hiányában erre nincs lehetőség.

859. Egy ilyen *in concreto* közrendi teszt alapja lehet a joggal való visszaélés általános tilalma, mely az EU Bíróság joggyakorlatában számos esetben megjelenik. Az egymással mellérendelt viszonyban álló felek között a joggal való visszaélés kontrolljára alkalmas a *Kratzer-teszt*, mely alapján két együttes feltétel teljesülése szükséges a joggal való visszaélés megállapításához: i) egyrészt, a jogügyletnek meg kell hiúsítania az uniós szabályozás célját, ii) másrészt, a jogügylet elsődleges céljának a jogtalan előny megszerzésére kell irányulnia. Amennyiben egy joghatósági kikötés vonatkozásában a fenti objektív és szubjektív feltétel együttesen teljesül, úgy álláspontom szerint az eljáró bíróságnak a vitarendezés *pre-adjudikatív* szakaszában is meg kell tagadnia a joghatósági megállapodás kikényszerítését. Álláspontom szerint a *Kratzer-teszt* alkalmas a szimmetrikus és aszimmetrikus joghatósági kikötések közrendi kontrolljára is, emiatt az utóbbiak kapcsán egyéb speciális közrendi teszt bevezetése nem indokolt.

DOI: 10.15774/PPKE.JAK.2024.006

860. Figyelemmel arra, hogy a joghatósági megállapodásokra irányadó hazai szabályozás a Brüsszel Ia Rendeletet tekintette mintaként, a magyar autonóm jog alkalmazási körébe tartozó joghatósági megállapodások kapcsán a fentiek megfelelően irányadók.

10.8.2. Közrendi teszt és választottbírósági megállapodások

861. A New York-i Egyezmény alkalmazási körébe tartozó választottbírósági megállapodások kapcsán álláspontom szerint a vitarendezés *pre-adjudikatív* szakaszában el kell vetni bármilyen közrendi teszt lehetőségét. Egyrészt, az Egyezmény nyelvtani, rendszertani és logikai értelmezése alapján levezethető, hogy közrendi tesztre csak a *poszt-adjudikatív* szakaszban van lehetőség, a választottbírósági határozat elismerésének, illetve végrehajtásának megtagadása körében. Másrészt, figyelemmel arra, hogy az Egyezmény a *pre-adjudikatív* szakaszban teret enged az objektív inarbitrabilitási szabályok érvényesülésének, továbbá lehetővé teszi, hogy a választottbírósági megállapodás anyagi érvényességére irányadó nemzeti jog szabályai teljes terjedelemben alkalmazásra kerüljenek, nem indokolt, hogy egy közrendi teszt címén további nemzeti jogok akadályozzák a választottbírósági megállapodás kikényszerítését. A fentiek megfelelően irányadók az aszimmetrikus választottbírósági megállapodásokra.

862. Figyelemmel arra, hogy a New York-i Egyezmény képezte az alapját a Modelltörvény elfogadásának, mely a magyar Vbt. megalkotáskor mintaként szolgált, egy közrendi teszt az autonóm magyar jog alkalmazási körébe tartozó választottbírósági megállapodások kapcsán sem indokolható a vitarendezés *pre-adjudikatív* szakaszában.

10.9. Záró gondolatok

863. A dolgozat kiinduló hipotézise az volt, hogy az aszimmetrikus joghatósági és választottbírósági megállapodások megítélése kapcsán a joggyakorlatban és jogirodalomban tapasztalható szélsőséges álláspontok kerülendők. A dolgozat emiatt kísérletet tett arra, hogy az aszimmetrikus fórumválasztó kikötéseket – a Horatiustól kölcsönzött *aurea mediocritas* jegyében – a nemzetközi fórumválasztás szabadsága és korlátai által kijelölt koordináta rendszerben elhelyezze. A dolgozat záró megállapítása, hogy a bíróságoknak – a feleket megillető akarati autonómia tiszteletben tartása érdekében – az aszimmetrikus joghatósági és választottbírósági megállapodásokat a vitarendezés *pre-adjudikatív* szakaszában *in abstracto* ki kell kényszeríteniük. Ugyanakkor a bíróságok részére lehetőséget kell biztosítani arra, hogy kivételes esetben *in concreto,* az adott ügy egyedi körülményei alapján mégis megtagadhassák az aszimmetrikus joghatósági, illetve választottbírósági megállapodások kikényszerítését a vitarendezés ezen szakaszában. A nemzetközi fórumválasztás korlátai közül a meghatározottság követelményének, a szerződéses korlátoknak, valamint a közrendi szabályoknak – a kellő önmérséklettel történő – alkalmazása alapozhatja meg az aszimmetrikus kikötések kikényszerítésének mellőzését. A meghatározottság követelménye, ugyan eltérő módon, de az aszimmetrikus fórumválasztó megállapodások mindkét típusánál érvényesül. A nemzeti jogi szerződési jogi korlátok alkalmazása az aszimmetrikus joghatósági megállapodások körében nem indokolt, itt az *in concreto* kontroll szerepét a közrend töltheti be. A közrendi korlát alkalmazása ugyanakkor az aszimmetrikus választottbírósági kikötések esetén nem indokolt, mivel ezek esetében az *in concreto* kontroll már a *lex causae* nemzeti jog szerződési szabályain keresztül megvalósulhat.

DOI: 10.15774/PPKE.JAK.2024.006

FELHASZNÁLT IRODALOM

AFFAKI, GEORGES – NAÓN, HORACIO GRIGERA (Eds): Jurisdictional Choices in Times of Trouble. International Chamber of Commerce, Paris, 2015.	Affaki – Naón
AHMED, MUKARRUM: The Nature And Enforcement Of Choice of Court Agreements. Oxford, Hart Publishing, 2017.	Ahmed
AITKULOV, TIMUR – MALUKEVICH, DMITRY: The Russian courts have effectively converted a 'unilateral option' into a 'bilateral option'. Clifford Chance - Unilateral Option Clauses Survey 2021. https://www.cliffordchance.com/briefings/2021/02/unilateral-option-clauses-survey-2021.html Utolsó hozzáférés ideje: 2024.04.14. 16:35	Aitkulov - Malukevich
ALBERT, FRANCESCA: RUSSIA: An improvement in relations between the Russian courts and international arbitration? Kluwer Arbitration Blog. 2011.02.28. http://arbitrationblog.kluwerarbitration.com/2011/02/28/russia-an-improvement-in-relations-between-the-russian-courts-and-international-arbitration/?doing_wp_cron=1595406058.5727670192718505859375 Utolsó hozzáférés ideje: 2024.01.31. 10:00	Albert
ANCEL, MARIE-ELODIE –MARION, LÉA –WYNAENDTS, LAURENCE: Reflections on one-sided jurisdiction clauses in international litigation. Banque & Droit, mars-avril 2013, n°148. 3-9.	Ancel – Marion – Wynaendts
ANCEL, MARIE-ELODIE: A French Introspection. In: Affaki – Naón 64-71.	Ancel
ANCEL, PASCAL – CUNIBERTI, GILLES: One Sided Jurisdiction Clauses - A Casenote on Rothschild. Journal des Tribunaux - Luxembourg, 2013. 6-12.	Ancel - Cuninberti
ARROYO, FERNANDEZ DIEGO P .: The Limits to the Parties' Free Choice of Jurisdiction: Formal and Territorial Requirements for the Efficacy of Choice-of-Court Agreements. In: Affaki – Naón 71-83.	Arroyo
ASOKOV, ANTON: Unilateral Optional Dispute Resolution Clauses – From Russia with Prejudice. In: Affaki – Naón, 55-63. o.	Asokov
AUDIT, BERNARD – D'AVOUT, LOUIS: Droit International Privé. LGDJ Lextenso, Issy-les-Moulineaux. 2018.	Audit – d'Avout
BAKUMENKO,VASILY: Asymmetric Jurisdiction Clauses: Grounds for Validity within different. Jurisdictions. Russian Law Journal 8(3) (2020) 84-115.	Bakumenko
BALLA IGNÁC: Magánjogi joghatósági szabályaink rendszere. In: Magyar Jogászegyleti Értekezések. Új folyam XXII. 1931., 315-366.	Balla

BALOG LAJOSNÉ: Bepillantás a választottbírósági ítéletek érvénytelenítésének bírósági gyakorlatába. Gazdaság és Jog, 2020/11-12., 54-60.	Balog
BÄLZ, KILIAN – STOMPFE PHILIPP: Asymmetrische Streitbeilegungsklauseln in internationalen Wirtschäftsvertragen: Zulässigkeit, Grenzen, Gestaltungsmöglichkeiten. SchiedsVZ 2017. 157-170.	Bälz – Stompfe
BÁN DÁNIEL: Az Nmjtv. 99. §-ához fűzött magyarázat. In: Nmjtv. Kommentár	Bán
BÁN DÁNIEL: A joghatósági megállapodásokra alkalmazandó jog egyes kérdései. In: SZIKORA VERONIKA - TÖRÖK ÉVA (szerk.): Ünnepi Tanulmányok Csécsy György 65. születésnapja tiszteletére. Debrecen, I. Debreceni Egyetem ÁJK. 2017. 49-62.	Bán (2017)
BÁN DÁNIEL: Alkalmazható-e a nemzetközi magánjogi törvény a Vbt. alapján indított érvénytelenítési perekben? Céghírnök, 2020/2. 6-7.	Bán (2020)
BANTEKAS, ILIAS – ORTOLANI, PIETRO: UNCITRAL Model Law on International Commercial Arbitration – A Commentary. Cambridge University Press, 2020.	Bantekas - Ortolani
BARBET, JÉRÔME : Invalidité en droit européen d'une clause optionnelle unilatérale offrant la faculté à une seule partie d'agir devant les juridictions de deux États différents, ainsi que devant «tout autre tribunal compétent». Cahiers de l'Arbitrage / Paris Journal of International Arbitration 2013 (2), 443-454.	Barbet
BARBET, JÉRÔME - ROSHER, PETER: Les Clauses de résolution de litiges optionnelles. Revue de l'Arbitrage. 2010/1. 45-84.	Barbet - Rosher
BASEDOW, JÜRGEN: Exclusive Choice-of-Court Agreements as a derogiation from imperative norms. In: (Patrik Lindskoug, Ulf Maunsbach, Göran Millqvist, Per Samuelsson, and Hans-Heinrich Vogel, eds.) Essays in Honour of Michael Bogdan. Lund, 2013. Max Planck Private Law Research Papers No. 14/1., 15-31.	Basedow
BAUER MIKLÓS: Hét „költői" kérdés – hét prózai válasz a választottbírósági törvény fogyatékosságairól. Magyar Jog, 2005/11. 670-673.	Bauer in MJ
BAUER MIKLÓS: Választottbíráskodás és mediáció. Jogtudományi Közlöny, 2005/12.) 489-501.	Bauer in JK
BÉNABENT, ALAIN: Droit des obligations. LGDJ, Lextenso 2019. Issy-les-Moulineaux 18iéme édition	Bénabent
BENCSIK IMOLA: A felek autonómiájának történelmi előzményei és korlátai a hazai és a nemzetközi kereskedelmi választottbírósági eljárásban. Jogtudományi Közlöny 2020/10. 443-459.	Bencsik

BENKE GÁBOR: A nemzetközi választottbírósági klauzula kikötése szerződésekben. Gazdaság és Jog, 2001/3. 11-15.	Benke
BERARD, MARIE: The Limits to the Parties' Free Choice of Jurisdiction. Is an objective link between the parties' selected jurisdiction and the dispute required? A Review of the approach of international instruments and national courts. In: Affaki – Naón 84-100.	Berard
BERMANN, GEORGE A. – GAILLARD, EMMANUEL: Guide on the Convention on the Recognition and Enforcement of Foreign Arbitral Awards, New York, Brill Nijhoff, 2017.	Bermann – Gaillard
BERNARDINI, PIERO: Arbitration Clauses: Achieving Effectiveness in the Law Applicable to the Arbitration Clause. In: Jan Van den BERG (szerk.) Improving the Efficiency of Arbitration Agreements and Awards: 40 Years of Application of the New York Convention. The Hague, the Netherlands, Kluwer Law International 1999. 197-204.	Bernardini
BESSON, SAMANTHA: Human Rights Waivers and the Right to Do Wrong under the European Convention on Human Rights (ECHR). Casadevall, Josep. Liber amicorum Dean Spielmann. Mélanges en l'honneur de / Essays in honour of Dean Spielmann, Wolf Legal Publishers, 2015. 23–35.	Besson
BLACKABY, NIGEL – PARTASIDES, CONSTANTINE – REDFERN, ALAN – HUNTER, MARTIN: Redfern and Hunter on International Arbitration Sixth edition. United Kingdom, Oxford University Press, 2015.	Redfern-Hunter
BÓKA JÁNOS: A Kúria és az ítélőtáblák joggyakorlata a nemzetközi magánjogról szóló 1979. évi 13. törvényerejű rendelettel kapcsolatban. Kúriai Döntések 2015/6. 654-659.	Bóka
BOÓC ÁDÁM: A választottbírói ítéletek érvénytelenítése, Patrocínium, Budapest, 2018.	Boóc (2018)
BOÓC ÁDÁM: Az arbiter fogalma a római jogban. Magyar Jog 2020/4. 221-226.	Boóc in MJ
BOÓC ÁDÁM: Comments on the concepts of arbiter in Roman Law. Journal of European History of Law. 2019/2 133-138.	Boóc (2019)
BORN GARY B.: The Hague Convention on Choice of Court Agreements: A Critical Assesment. University of Pennsylvania Law Rewiev. Vol. 169:2079. (2021)	Born (2021)
BORN, GARY B.: International Commercial Arbitration Kluwer Law International 3rd Edition, 2021	Born
BORN, GARY B.: International Commercial Arbitration Kluwer Law International. 2nd Edition. 2014	Born (2014)

BORN, GARY B.: International Commercial Arbitration. Kluwer Law International 2009.	Born (2009)
BORN, GARY B.: International Forum Selection and Arbitration Agreements. Kluwer Law International, The Netherlands, 2016.	Born (2016)
BRÁVÁCZ OTTÓNÉ – SZŐCS TIBOR: Jogviták Határok nélkül. HVG-ORAC, Budapest, 2003.	Brávácz – Szőcs
BRIGGS, ADRIAN: Agreements on Jurisdiction and Choice of Law. Oxford, Oxford University Press. 2008.	Briggs
BUCHWITZ, WOLFRAM: Schiedsverfahrensrecht. Springer.2019.	Buchwitz
BUREAU, DOMINIQUE: Clause attributive de juridiction potestative et pluralité de défendeurs dans des actions fondées sur des loi différentes. Revue critique de droit international privé 2013.01. 256-269.	Bureau
BUREAU, DOMINIQUE - MUIR WATT, HORATIA: Droit international privé. Puf, Thémis t. II. 2iéme e.d 2010.	Bureau – Muir Watt (2010)
BUREAU, DOMINIQUE – MUIR WATT, HORATIA: Existence et effet de la clause attributive de juridiction face à une loi de police du for exclu. Revue Critique du droit international privé (2017/2 N.2.) 269-278.	Bureau – Muir Watt
BURIÁN LÁSZLÓ – KECSKÉS LÁSZLÓ – VÖRÖS IMRE: Magyar Nemzetközi Kollíziós Magánjog. Budapest, Logod Bt. 2002.	Burián – Kecskés – Vörös
BURIÁN LÁSZLÓ – RAFFAI KATALIN – SZABÓ SAROLTA: Nemzetközi Magánjog. Pázmány Press, Budapest 2018.	Burián – Raffai – Szabó
BURIÁN LÁSZLÓ: Gondolatok a közrend szerepéről. In: Magister artis boni et aequi – Studia in honorem Németh János (Szerk: Kiss Daisy és Varga István) ELTE Eötvös Kiadó, Budapest 2003. 97-122.	Burián
BURIÁN LÁSZLÓ: A jogválasztás az új nemzetközi magánjogi törvényjavaslatban. In: A bonis bona discere - Ünnepi kötet Belovics Ervin 60. születésnapja alkalmából. Országos Kriminológiai Intézet – PÁZMÁNY PRESS BUDAPEST 2017. 507-519.	Burián (2017)
CALLER, RUSSEL: ADR and Commercial Disputes. London, Sweet & Maxwell 2002.	Caller
CLIFFORD CHANCE: Supreme Court of The RF Issues Digest of Case Law on the Issues Of Arbitration. https://www.cliffordchance.com/content/dam/cliffordchance/briefings/2019/02/supreme-court-of-the-rf-issues-digest-of-case-law-on-the-issues-of-arbitration-eng.pdf Utolsó hozzáférés időpontja: 2024.04.14.	Clifford Chance

DOI: 10.15774/PPKE.JAK.2024.006

COIPEL-CORDONNIER, NATHALIE: Les conventions d'arbitrage et d'élection de for en droit international privé. Bibliothèque de droit privé TOME 314. Paris LGDJ, 1999.	Coipel-Cordonnier
CRAIG, PAUL – DE BÚRCA, GRÁINNE: EU Law – Texts, casess and materials Oxford University Press, 2008.	Craig – de Búrca
CUNIBERTI, GILLES: Choice of Court Agreements and Lis Pendens in the Brussels Ibis Regulation. In: Affaki – Naón. 203-213.	Cuniberti
CZERNICH, DIETMAR – GEIMER, REINHOLD (Hrsg) Handbuch der Streitbeilegungsklauseln im internationalen Vertragsrecht - Verlag C.H.Beck oHG. München. 2017.	Czernich – Geimer
CZERNICH, DIETMAR: New Yorker Schiedsübereinkommen. UN-Übereinkommen über die Anerkennung und Vollstreckung ausländischer Schiedssprüche ; Kurzkommentar. LexisNexis ARD ORAC, 2008. Wien	Czernich
CSEHI ZOLTÁN (szerk.): Magyarázat a nemzetközi magánjogról. Wolters Kluwer, Budapest 2020.	Csehi
CSEHI ZOLTÁN: A nemzetközi választottbíráskodás elméleti kérdései - a fórum tagadása. Polgári Jog 2020. 1-2. 35-39.	Csehi in PJ (2020)
CSEHI ZOLTÁN: A nemzetközi választottbíráskodás helye – Fikció vagy valóság. Polgári Jog 2019. 9-10. 47-52.	Csehi in PJ (2019)
CUNIBERTI, GILLES: The Uncitral Model Law on International Commercial Arbitration – A Commentary. Edward Elgar Publishing Limited, Celtenham, 2022.	Cuniberti
DAVID, RENÉ – BRIERLY, JONH E.C.: Major Legal Systems in the World Today: An Introduction to the Comparative Study of Law. 2nd Edition. The Free Press, New York, 1978.	David – Brierly
D'AVOUT, LOUIS: Pour une réhabilitation des clauses attributives de juridiction dyssimétréques. La Semainre Juridique N. 21 – 25 Mai 2015. 995-999.	D'Avout
DANELZIK, KAI STEFAN: Die Gerichtsstandsvereinbarung zwischen ZPO, EuGVVO und HGÜ. Nomos Verlagsgesellschaft, Baden-Baden 2019.	Danelzik
DASSER, FELIX: Gerichtsstandsvereinbarungen nach dem Lugano-Übereinkommen. (Teil 2 B.) In: Czernich – Geimer.	Dasser
DASSER, FELIX – OBERHAMMER, PAUL: (Hrsg): Lugano-Übereinkommen Kommentar. 3. Auflage. Stämpfli Verlag AG Bern. 2021.	Dasser – Oberhammer
DE LA BRENA, ANDREA: Article I. In: Zeiler – Siwy	de la Brena

DICKINSON, ANDREW – LEIN, EVA (Ed.): The Brussels I Regulation Recast. Oxford University Press, Oxford, 2015	Dickinson – Lein
DÖME ATTILA: Költői kérdések a választottbíráskodás törvényi szabályozásának fogyatékosságai okán. Magyar Jog, 2005/1. 29-33.	Döme
DRAGUIEV, DEYAN: Unilateral Jurisdiction Clauses: The Case for Invalidity, Severability or Enforceability. Journal of International Arbitration 31, no. 1 (2014) 19-46.	Draguiev
DRAHOZAL, CRISTOPHER R.: Nonmutual Agreements to Arbitrate. The Journal of Corporation Law. 2002. 537-565.	Drahozal
ERDŐS ISTVÁN: A választottbírósági megállapodásra irányadó jog meghatározásának egyes kérdései és a New York-i Egyezmény. In: Ratio et mensura - Studia M. Király dedicata. Szerk. Sommsich Réka. ELTE Eötvös Kiadó, Budapest, 2021. 183-194.	Erdős
F.ROZSNYAI KRISZTINA – KOÓSNÉ MOHÁCSI BARBARA: 6. Cikk – Tisztességes tárgyaláshoz való jog. In: EJEE Kommentár.	Rozsnyai – Koósné
FABINYI TIHAMÉR (Szerk): A polgári perrendtartás törvénye és joggyakorlata I-II. Grill Károly Könyvkiadó Vállalata, 1931.	Pp. Kommentár (Fabinyi)
FABINYI TIHAMÉR: A Választottbíráskodás Budapest, Saját Kiadás. 1926.	Fabinyi
FALLON, MARC: Les conflits de lois et de juridictions dans un espace économique intégré'. Recueil des cours, (1995)	Fallon
FARAGÓ, LÁSZLÓ: Nemzetközi Választottbíráskodás. Közgazdasági és Jogi Könyvkiadó, Budapest 1966.	Faragó
FARKAS József: A jogerő a magyar polgári peres eljárásban. Akadémiai Kiadó, Budapest, 1975.	Farkas
FARKAS JÓZSEF: A választottbíráskodás néhány elméleti kérdése. Jogtudományi Közlöny. 1988./7. 385-395.	Farkas in JK
FARKAS JÓZSEF: A választottbíráskodás szabályozása a polgári eljárás reformjának tükrében Magyar Jog. 1988/9. 762-773.	Farkas in MJ
FEJES GÁBOR: Kiköthet-e két belföldi szerződő fél külföldi székhelyű választottbíróságot? Gazdaság és Jog 2005/4. 19-27.	Fejes
FENTIMAN, RICHARD: Unilateral Jurisdiction Agreements in Europe. Cambridge Law Journal. Vol 72. Issue 1. 2013. 24-27.	Fentiman
FERENCZY ÁRPÁD: A nemzetközi magánjog kézikönyve. Budapest, 1911.	Ferenczy

FERIA-TINTA, MONICA: Arbitration and the European Convention of Human Rights. In: Mata Dona – Lavranos 73-92.	Feria-Tinta
FINÁLY HENRIK: A Latin nyelv szótára. Budapest, Franklin Társulat 1884.	Finály
FORNER-DELAYGUA, QUIM: Changes to jurisdiction based on exclusive jurisdiction agreements under the Brussels I Regulation Recast. Journal of Private International Law 2015, 11:3. 379-405.	Forner-Delaygua
FOUCHARD, PHILIPPE - GAILLARD, EMANUELLE - GOLDMAN, BERNAND: Fouchard, Gaillard, Goldman on International Commercial Arbitration, Kluwer Law International 1999.	Fouchard – Gaillard – Goldman
FÖLDI ANDRÁS – HAMZA GÁBOR: A római jog története és institúciói. Nemzeti Tankönyvkiadó, Tizenegyedik Kiadás. Budapest 2016.	Földi - Hamza
FRANZINA, PIETRO - The Substantive validity of forum selection agreements under the Brussels Ibis Regulation. In: Peter Mankowski. (Ed.) Research Handbook on the Brussels Ibis Regulation. Edward Elgar Publishing Limited. 2020. Cheltenham. 95–117.	Franzina
FREITAG, ROBERT: Halbseitig ausschließliche Gerichtsstandsvereinbarungen unter der Brüssel I-VO. In: (Ed.) Peter Mankowski - Wolfgang Wurmnest: Festschrift für Ulrich Magnus: zum 70. Geburtstag. Berlin, Boston: Otto Schmidt/De Gruyter, 2014. 419-432.	Freitag
GAÁR VILMOS: A magyar polgári perrendtartás magyarázata. Budapest, Athenaeum 1911.	Gaár
GAILLARD, EMANUELLE: A nemzetközi választottbíráskodás jogának elmélete. HVG-ORAC Lap- és Könyvkiadó. Budapest 2013.	Gaillard
GARCIMARTIN, FRANCISCO: Prorogation of Jurisdiction (Section 9) In: Dickinson-Lein	Garcimartin
GAUDEMET-TALLON, HÉLÈNE – ANCEL, MARIE-ÉLODIE: Compétence et exécution des jugement en Europe, Matières Civile et Commerciale. LGDJ, Issy-les-Moulineaux 2018.	Gaudemet-Tallon – Ancel
GEIMER, REINHOLD: Internationales Zivilprozessrecht. Köln, Dr.Otto Schmidt KG, 2020	Geimer
GOTTL ÁGOST: Polgári Perrendtartás Magyarázatokkal. Budapest, Franklin Társulat. 1911.	Gottl
GRIDASOV, ALEXANDER – DOLOTOVA, MARIA: Unilateral Option Clauses: Russian Supreme Court Puts an End to the Long-Lasting Discussion. Kluwer Arbitration Blog. 2019.05.27. http://arbitrationblog.kluwerarbitration.com/2019/05/07/unilateral-option-clauses-russian-supreme-court-puts-an-end-to-the-long-lasting-discussion/?doing_wp_cron=1595425029.5926909446716308593750	Gridasov – Dolotova

Utolsó Hozzáférés ideje : 2024.04.19. 11:30

GUILLEMIN, JEAN-FRANCOIS: Reasons for choosing Alternative Dispute Resolution. In: Arnold Ingen Housz (Ed) ADR in Business: Practice and Issues Across Countries and Cultures Vol II. — Guillemin

HANOTIAU, BERNARD: The Law Applicable to Arbitrability. In: (Ed: Albert Jan Van Den Berg) Improving the Efficiency of Arbitration Agreements and Awards: 40 Years of the New York Convention. Kluwer Law Interational, The Hague 1999. 146-148. — Hanotiau

HARTLEY, TREVOR: Civil Jurisdiction and Judgements in Europe. The Brussels I Regulation, the Lugano Convention, and the Hague Choice of Court Convention. Oxford University Press. 2017. — Hartley in CJJ

HARTLEY, TREVOR: Choice-of-Court Agreements under the European and International Instruments. Oxford University Press, 2013. — Hartley

HARTLEY, TREVOR: International Commercial Litigation. 2nd Edition. Cambridge, 2018. — Hartley in ICA

HASCHER, DOMINIQUE T.: European Convention on International Commercial Arbitration of 1961 – Commentary. ICCA - Yearbook of Commercial Arbitration. Kluwer Law International, The Netherlands. Vol. XXXVI 2011 — Hascher

HEUZÉ, VINCENT: Faut-il confondre les clauses d'élection de for avec les conventions d'arbitrage dans les rapports internationaux. In: Vincent Heuzé - Rémy Libchaber – Pascal de Vareilles-Sommiéres (Eds.) : Mélanges en l'honneur du Professeur Pierre Mayer. LGDJ Lextenso, Issy-les-Moulinaux, 2015. — Heuzé

HOLMES, OLIVER WENDELL JR: Path of the Law. Harvard Law Review.1897/10. 457-478. — Holmes

HOPT, KLAUS J. – STEFFEK, FELIX (Eds): Mediation – Principles and Regulation in Comparative Perspective. Oxford University Press, 2013 Oxford. — Hopt – Steffek

HORATIUS, QUINTUS FLACCUS: Ódák, Európa Könyvkiadó 1985. Budapest. — Horatius

HORVÁTH ÉVA – KÁLMÁN GYÖRGY: Nemzetközi Eljárások Joga – Kereskedelmi Választottbíráskodás - Szent István Társulat, Budapest 2003. — Horváth - Kálmán

HORVÁTH ÉVA: A választottbíráskodás néhány gyakorlati kérdése. Gazdaság és Jog 2001/3. 3-7. — Horváth in GJ

HORVÁTH ÉVA: Nemzetközi Választottbíráskodás. HVG-ORAC, Budapest, 2010. — Horváth

DOI: 10.15774/PPKE.JAK.2024.006

HORVÁTH ÉVA: „Beteg” választottbírósági kikötések és lehetséges orvoslásuk In: (Szabó Sarolta, Szerk) Bonas Iuris Margaritas Quaerens. Emlékkötet a 85 éve született Bánrévy Gábor tiszteletére. Pázmány Press, Budapest, 2015. 71-85.	Horváth (2015)
JARROSSON, CHARLES: Les modes alternatifs de règlement des conflits. Présentation générale. Revue Internationale de Droit Comparé, Vol. 49. N.2. 1997. 325-345.	Jarrosson
JOSEPH, DAVID: Jurisdiction and Arbitration Agreements and Their Enforcement. Cambridge, Sweet & Maxwell, 2nd ed, 2015	Joseph
JUNKER, ABBO: Internationales Zivilprozessrecht, C.H. Beck 2020	Junker
JUHÁSZ CSABA: A Vbt. 9. §-ához fűzött kommentár. In: Pp. Kommentár (Varga)	Juhász
KECSKÉS LÁSZLÓ - NEMESSÁNYI ZOLTÁN: Veszélybe került a választottbíráskodás számára fontos „Kompetenz-Kompetenz” dogma? Európai Jog. 2009/3. 14-23.	Kecskés - Nemessányi
KECSKÉS LÁSZLÓ – TILK PÉTER: A választottbíráskodás és más alternatív vitarendezési eljárások jogi szabályozásának alapjai. PTE ÁJK Pécs, 2018.	Kecskés - Tilk
KECSKÉS LÁSZLÓ: A választottbíráskodás - A 2020. február 11-én megtartott MTA rendes tagi székfoglaló előadás. Európai Jog 2020/3 1. 1-33.	Kecskés in EJ
KECSKÉS LÁSZLÓ: A választottbíráskodás történeti alapjai. Magyar Jog 2011/7. 385-396.	Kecskés in MJ (2011)
KECSKÉS LÁSZLÓ: Választottbíráskodás a római jogban. Magyar Jog 2013/4. 193-204.	Kecskés in MJ (2013)
KENGYEL MIKLÓS – HARSÁGI VIKTÓRIA: Európai Polgári Eljárásjog. Osiris Kiadó, Második, átdolgozott kiadás. Budapest 2009.	Kengyel – Harsági
KENGYEL MIKLÓS: Plósz Sándor in HAMZA-GÁBOR – SIKLÓSI IVÁN (Szerk.): Magyar Jogtudósok IV. ELTE Eötvös Kiadó, Budapest, 2014.	Kengyel (2014)
KENGYEL MIKLÓS: Magyar Polgári Eljárásjog. Osiris Kiadó, Budapest, 2002.	Kengyel
KEYES, MARY (ed.): Optional Choice of Court Agreements in Private International Law. Springer, 2020	Keyes
KIRÁLY MIKLÓS: Jogválasztás – szerződések (VIII. Fejezet 3. pont) In: Csehi	Király
KISS BARNABÁS: Útmutató az alaptörvényhez. ORAC Kiadó Kft. 2023.	Kiss

KLEINHEISTERKAMP, JAN: The Myth of Transnational Public Policy in International Arbitration. The American Journal of Comparative Law, Volume 71, Issue 1, Spring 2023. 98–141.	Kleinheisterkamp
KOVÁCS MARCELL: A polgári perrendtartás magyarázata Második kiadás. I-XII. füzet, Budapest, 1927-1932. Pesti ny. - Athenaeum.	Kovács
KOVÁCS MARCELL (Szerk): Perjogi Döntvénytár I. Budapest 1916. Franklin Társulat.	Kovács (1916)
KOVÁCS MARCELL (Szerk): Perjogi Döntvénytár II. Budapest 1917. Franklin Társulat.	Kovács (1917)
KÖBLÖS ADÉL: A joghatósági megállapodás (Doktori Értekezés), Szegedi Tudományegyetem ÁJK, Szeged 2008.	Köblös
KÖBLÖS ADÉL: Joghatósági megállapodás a 2005. évi hágai egyezményben. In: Tanulmányok Dr. Besenyei Lajos egyetemi tanár 70. születésnapjára. Szeged, 2007, 445-459.	Köblös (2005)
KÖNIG ENDRE: Joghatályos-e az érvénytelen szerződéssel kapcsolatos választottbírósági kikötés. Jogtudományi Közlöny 1933. 179-180.	König
KRENNBAUER, STEFAN: Enforceability of multi-tiered dispute resolution clauses in international business contracts. In: (Roth, Marianne – Geistlinger, Michael (eds) Yearbook on International Arbitration (2010) Vol I Intersentia	Kernbauer
LÁBADY TAMÁS: A magánjog általános tana. Szent István Társulat, Budapest 2019. Második Kiadás	Lábady
LAMB, SOPHIE J. – WILLIAMS, BRYCE – PRICE, ROBERT: The Relationship between Anti-suit Relief, EU Law and the New York Convention. In: Mata Dona – Lavranos. 42-73.	Lamb - Price
LAURENT KILLIAS: Vereinbarung über die Zuständigkeit (Abschnitt 7) In: Dasser - Oberhammer	Killias
LE BARS, BENOIT: Arbitrage Commercial International – Les grands arrêts du droit français. LexisNexis SA, 2016 Paris.	Le Bars
LEW, JULIAN D. M. – MISTELIS, LOUKAS A. – KRÖLL, STEFAN M.: Comparative International Commercial Arbitration. Kluwer Law International, The Hague. 2003.	Lew– Mistelis – Kröll
LEWIS, CHARLTON D. – SHORT, CHALRES: A New Latin Dictionary. New York / Oxford 1891.	Lewis - Short
LIEBSCHER, CHRISTOPH: Preliminary Remarks. In: Wolff	Liebscher

DOI: 10.15774/PPKE.JAK.2024.006

LOQUIN, ERIC: Notions of Conciliation, Mediation and Arbitration. International Business Law Journal 2019. 549-560.	Loquin
MÁDL FERENC – VÉKÁS LAJOS: Magyar Nemzetközi Magánjog. Közgazdasági és Jogi Kiadó, Budapest, 1981.	Mádl – Vékás (1981)
MÁDL FERENC - VÉKÁS LAJOS: Nemzetközi magánjog és nemzetközi gazdasági kapcsolatok joga. Budapest, ELTE Eötvös Kiadó 2014	Mádl – Vékás
MAGNUS, ULRICH: Article 25 - Admissibility and form of jurisdiction Agreements (Section 7) In: Magnus – Mankowski	Magnus
MAGNUS, ULRICH – MANKOWSKI, PETER (eds): European Commentaries on Private International Law – Commentary – Volume I – Brussels Ibis Regulation. Verlag Dr. Otto Schmidt KG, Köln 2023.	Magnus – Mankowski
MAGYARY GÉZA - NIZSALOVSZKY ENDRE: Magyar Polgári Perjog. Franklin Társulat 1939.	Magyary – Nizsalovszky
MAGYARY GÉZA: A magyar polgári perjog nemzetközi vonatkozásai. Budapest, 1902. Singer és Wolfner Kiadása.	Magyary
MAHNKEN, VOLKER: On Construction Adjudication, the ICC Dispute Board Rules and the Dispute Board Provisions of the 2017 FIDIC Conditions Contracts. McGill Journal of Dispute Resolution. Vol. 5 No. 3. 63-82.	Mahnken
MAILHÉ, FRANCOIS: Les clauses attributives de compétences asymétriques dans les relations d'affaires. Revue de Droit International d'Assas. 2018/1. 422-433.	Mailhé (2018)
MAILHÉ, FRANCOIS : Un jeu d'asymétries : clauses d'élection de for optionnelles et asymétriques dans la jurisprudence française. Revue International du Droit Comparé 2019/2. 431-446.	Mailhé (2019)
MANKOWSKI, PETER: Vereinbarung über die Zuständigkeit (Abschnitt 7) In: Rauscher	Mankowski
MÁRKUS DEZSŐ: Felsőbíróságaink Elvi Határozatai II. Kötet. Grill Károly Cs. És Kir. Udv. Könyvkereskedése, Budapest, 1891.	Márkus (1891)
MÁRKUS DEZSŐ: Felsőbíróságaink Elvi Határozatai XVIII. kötet - 1907. Grill Károly Könyvkiadó Vállalata, Budapest, 1909.	Márkus (1909)
MÁRKUS DEZSŐ: Felsőbíróságaink Elvi Határozatai XX. kötet - 1909. Grill Károly Könyvkiadó Vállalata, Budapest, 1910.	Márkus (1910)
MARSHALL, BROOKE: Asymmetric Jurisdiction Clauses. Oxford University Press, 2022.	Marshall

MARSHALL, BROOKE: Dernier état de la jurisprudence sur les clauses attributives de juridiction asymétriques. Revue Critique de Droit International Privé 2023/3. 644-657.	Marshall (2023)
MATA DONA, JOSÉ RAFAEL – LAVRANOS, NIKOS (eds): International Arbitration and EU Law. Edward Elgar Publishing, Celtenham – Northampton, 2021.	Mata Dona – Lavranos
MAYER, PIERRE – HEUZÉ, VINCENT, – REMY, BENJAMIN: Droit International Privé, LGDJ Lextenso 2019. Paris la Défense 256.	Mayer – Heuzé - Remy
MENYHÁRD ATTILA: Az uzsorás szerződésről, in: Liber Amicorum – Studia L. Vékás Dedicata (szerk.: Kisfaludi András – Peschka Vilmos), ELTE-ÁJK, Budapest, 1999. 221-240.	Menyhárd
MERRETT, LOUISE – CARRUTHERS, JANEEN: United Kingdom: Giving Effect to Optional Choice of Court Agreements – Interpretation, Operation and Enforcement. In: Keyes 443-501.	Merrett - Carruthers
MERRETT, LOUISE: The Future Enforcement of Asymmetric Jurisdiction Agreements. Cambridge University Press: 11 October 2017 Volume 67, Issue 1. 37-61.	Merrett
MERRETT, LOUISE: Article 23 of the Brussels I Regulation: A Comprehensive Code for Jurisdiction Agreements? International and Comparative Law Quarterly (2009) 58; 545-564.	Merrett (2009)
MONTENEGRO, ARRUE CARLOS ALBERTO: L'autonomie de la volonté dans le conflit de juridictions. Bibliothèque de droit privé TOME 531. Paris LGDJ, Lextenso 2011.	Montenegro
MONTESQUIEU, CHARLES-LOUIS DE SECONDAT: Les Esprit des Lois. Imprimeur de l'Institut, 1844 Paris.	Montesquieu
MURÁNYI KATALIN: XXX. Fejezet – Választottbírósági eljárás. In: rPp. Kommentár (Petrik)	Murányi
MUSTILL, MICHAEL JOHN: Arbitration: History and Background' [1983] 6 Journal of International Arbitration 43.	Mustill
NAGEL, HEINRICH – GOTTWALD, PETER: Internationales Zivilprozessrecht. Verlag Dr.Otto Schmidt KG, Köln. 8. Auflage 2020.	Nagel – Gottwald
NAGY CSONGOR ISTVÁN: Nemzetközi Magánjog. HVG-ORAC 2017.	Nagy
NÉMETH JÁNOS – KISS DAISY (szerk.) A polgári perrendtartás magyarázata 1-2. (második átdolgozott kiadás) Complex, Budapest, 2006.	Németh - Kiss
NÉMETH JÁNOS: Rendkívüli perorvoslatok a magyar polgári eljárásjogban. Akadémiai Kiadó, Budapest, 1975.	Németh

DOI: 10.15774/PPKE.JAK.2024.006

NESBITT, SIMON – QUINLAN, HENRY: The Status and Operation of Unilateral or Optional Arbitration Clauses. Arbitration International, Volume 22, Issue 2006/1 133-150.	Nesbitt- Quinlan
NÉVAI LÁSZLÓ – SZILBEREKY JENŐ: A polgári perrendtartás magyarázata. Közgazdasági és Jogi Kiadó, Budapest, 1975.	Névai - Szilbereky
NÉVAI LÁSZLÓ – SZILBEREKY JENŐ: Polgári Eljárásjog, Tankönyvkiadó, Budapest, 1971.	Névai – Szilbereky (1971)
NIDDAM, LAURENT A.: Unilateral Arbitration Clauses in Commercial Arbitration. The Arbitration and Dispute Resolution Law Journal Part 2. July 1996.147-158.	Niddam
NOURISSAT, CYRILL: L'avenir des clauses attributives de juridiction d'aprés le Réglement « Bruxelles I bis ». In: L. D'AVOUT, D. BUREAU, H . MUIR WATT. (Éd.) Mélanges en l'honneur du Professeur Bernard Audit, LGDJ, Lextenso (éd.), 2014.	Nourissat
NUSSBAUM, ARTHUR: Deutsches Internationales Privatrecht (J.C.B. Mohr 1932)	Nussbaum
NYGH, PETER: Autonomy in international contracts. Clarendon Press, Oxford, 1999.	Nygh
OKÁNYI ZSOLT: A választottbírósági szerződés. In: Pp. Kommentár (Varga)	Okányi
PALÁSTI GÁBOR: Jogválasztás (I. Fejezet 4. pont) In: Csehi.	Palásti
PAPADIMA, RALUCA: The uncertain fate of asymmetricla dispute resolution clauses in arbitration around the globe: To be or not to be (symmetrical). Mississippi Law Journal Vol 90:3 2021. 541-629.	Papadima
PARK, WILLIAM W.: Bridging the Gap in Forum Selection, Harmonizing Arbitration and Court Selection Clauses. Transnat'l L. & Contemp. Problems 19 (1998) 19-55.	Park
PETRIK FERENC (Szerk): Polgári eljárásjog I-II. - új Pp. - Kommentár a gyakorlat számára I-II. Jogkódex Adatbázis.	Pp. Kommentár (Petrik)
PETRIK FERENC (Szerk.): Polgári eljárásjog I-IV. - régi Pp. - Kommentár a gyakorlat számára. 2. Kiadás. Budapest, 2016. ORAC Jogkódex Adatbázis	rPp. Kommentár (Petrik)
RACINE, JEAN-BAPTISTE: Droit de l'Arbitrage, Presses Universiataires de France, 2016. Paris	Racine - Arbitrage
RACINE, JEAN-BAPTISTE: Les clauses d'élection de for asymétriques. Le droit á l'épreuve des Siècles et des Frontières. Mélanges en l'honneur du Professeur Bertrand Ancel. LGDJ, Paris – Madrid 2018.	Racine

RAFFAI KATALIN: A nemzetközi magánjogi közrend rétegei – különös tekintettel a közösségi jogra. Doktori Értekezés, Budapest 2008.	Raffai
RAFFAI KATALIN: Az emberi jogok szerepe a közrend konkretizálásában. Magyar Jog 2007/3., 142-151.	Raffai in MJ
RAFFAI KATALIN: A közrend fogalma a nemzetközi és a belföldi kereskedelmi választottbíráskodásban. Pázmány Press, Budapest, 2014	Raffai (2014)
RAFFAI KATALIN: Interpretation and Application of the New York Convention in the Republic of Hungary In: George A. Bermann (ed.) Recognition and Enforcement of Foreign Arbitral Awards: The Interpretation and Application of the New York Convention by National Courts. Cham, Springer, 2017. 433-455.	Raffai (2017)
RAU, SCOTT ALAN: Asymmerical Arbitration Clauses – The United States. In: Affaki –Naón 21-54.	Rau
RAUSCHER, THOMAS (Ed.): Europäisches Zivilprozess- und Kollisionsrecht. Band I. Verlag Dr. Otto Schmidt. 2020.	Rauscher
RÉCZEI LÁSZLÓ: Nemzetközi Magánjog. Tankönyvkiadó, Budapest 1961.	Réczei
ROTH, MARIANNE: Schiedsvereinbarungen (Teil 3.) In: Czernich - Geimer	Roth
RUBINO-SAMMARTANO, MAURO: International Arbitration Law and Practice. Third Edition. New York. JurisNet LLC, 2014.	Rubino-Sammartano
SÁNDOR ISTVÁN: A feltűnő értékaránytalanság egyes elméleti és gyakorlati aspektusai. Miskolci Jogi Szemle. 16. évfolyam 52 (2021) 2. szám. 50-69.	Sándor
SÁRINÉ SIMKÓ ÁGNES (Szerk): A mediáció – a közvetítési tevékenység. HVG-ORAC, Budapest, 2006.	Sáriné
SCHACK, HAIMO: Internationales Zivilverfahrensrecht mit internationalem Insolvenzrecht und Schiedsverfahrensrecht. C.H. Beck. 8. Auflage 2021	Schack
SCHINAZI, MIKAËL: The Three Ages of International Commercial Arbitration. Cambridge University Press, 2022.	Schinazi
SCHMIDT RICHÁRD: A bőség zavarában? - avagy a választottbírósági megállapodásra irányadó jog hazai szabályozása nemzetközi kontextusban. Magyar Jog, 2020/1. 54-63.	Schmidt in MJ
SCHMIDT RICHÁRD: A joghatósági megállapodásra irányadó jog európai uniós szabályozása: problémák és megoldási lehetőségek. Jogtudományi Közlöny 2022/9. 11-21.	Schmidt in JK
SCHÜTZE, ROLF A. – THÜMMEL, RODERICH: Schiedsgericht und Schiedsverfahren. Verlag C.H. Beck, 2021, München	Schütze – Tümmel

DOI: 10.15774/PPKE.JAK.2024.006

SERAGLINI, CHRISTOPHE – ORTSCHEIDT, JEROME: Droit de l'Arbitrage Interne et International. LGDJ, Lextenso 2019.	Seraglini – Ortscheidt
SMIT, HANS: The Unilateral Arbitration Clause: A Comparative Analysis. The American Review of International Arbitration 2009. 391-419.	Smit
SONNEVEND PÁL – BODNÁR ESZTER (Szerk.) Az Emberi Jogok Európai Egyezményének Kommentárja. HVG ORAC Budapest, 2021.	EJEE Kommentár
SONNEVEND PÁL – KAJTÁR GÁBOR: 1. Cikk – Kötelezettség az emberi jogok tiszteletben tartására. In: EJEE Kommentár.	Sonnevend – Kajtár
SPARKA, FRIEDRICH: Jurisdiction and Arbitration Clauses in Maritime Transport Documents: A Comparative Analysis. Springer-Verlag, Heidelberg - Berlin 2010.	Sparka
SZABADOS TAMÁS: A választottbírósági megállapodásra alkalmazandó jog. In: Nmjt. Kommentár	Szabados
SZABADOS TAMÁS: The New Hungarian Private International Law Act: New Rules, New Questions. Rabels Zeitschrift für ausländisches und internationales Privatrecht - The Rabel Journal of Comparative and International Private Law. Band 82 (2018) Heft 4 (Oktober) 972 – 1003.	Szabados (2018)
SZALAY ÁGNES: A választottbírósági eljárásra és döntésre irányadó jogi szabályozás. Jogtudományi Közlöny, 2000/4. 133-144.	Szalay
SZÁSZY ISTVÁN: Nemzetközi Polgári Eljárásjog. Budapest KJK. 1963.	Szászy
SZÁSZY-SCHWARZ GUSZTÁV: Parerga: Vegyes jogi dolgozatok. Budapest, Aetheneum, 1912.	Szászy-Schwarz
SZLADITS KÁROLY: A magyar magánjog. Kötelmi Jog Általános Része. Grill Károly Könyvkiadó Vállalata, Budapest, 1941.	Szladits
SZŐCS TIBOR: A Polgári Perjog Nemzetközi Vonatkozásainak Belső Jogi Szabályozása a Nmjtv.-ben. In: Pp. Kommentár (Varga)	Szőcs
TATHAM, ALAN F.: EC Law in Practice – A Case-Study Approach. HVG-ORAC, Budapest, 2006.	Tatham
TIMÁR KINGA: Substance or Procedure? The Enforcement and the Choice of Law of Arbitration Agreements. Doktori értekezés 2021.	Timár
TIMÁR KINGA: A választottbírósági szerződésekre vonatkozó új magyar kollíziós szabályozás erényei és hibái. In: Burai-Kovács János (szerk.): A Kereskedelmi Választottbíróság évkönyve 2021-2022. ORAC, Budapest 2022.	Timár (2022)

TIMÁR KINGA: A választottbíráskodással kapcsolatos, aktuális szabályozási szükségletek és javaslatok a polgári perjogi kodifikáció apropóján. In: Németh János – Varga István: Egy új polgári perrendtartás alapjai. HVG ORAC, Budapest 2014. 647-671.	Timár (2014)
ÚJLAKI GÉZA: A választott bíráskodás nemzetközi joga. Jogtudományi Közlöny 1928. 59-84.	Újlaki in JK
ÚJLAKI GÉZA: A választottbíráskodás kézikönyve, Budapest, Dick Manó Kiadása, 1927.	Újlaki
VAN DEN BERG, ALBERT JAN: Hypotethical Draft Convention on the International Enforcement of Arbitration Agreements and Awards. In: 50 Years of the New York Convention (Ed: Albert Jan Van den Berg) Kluwer Law International BV, The Netherlands 2009. 649 – 679.	Van Den Berg
VAN ZELST, BAS: Unilateral Option Arbitration Clauses in the EU: A Comparative Assessment of the Operation of Unilateral Option Arbitration Clauses in the European Context. Journal of International Arbitration vol 33. no. 4. 2016. 365-378.	Van Zelst
VÁRADY TIBOR – BARCELÓ III, JOHN J. – KRÖLL, STEFAN – VON MEHREN, ARTHUR T. – International Commercial Arbitration – A Transnational Perspective. Seventh Edition, West Academic Publishing, 2019.	Várady-Barceló-Kröll
VARGA ISTVÁN (Szerk.) A polgári perrendtartás és a kapcsolódó jogszabályok kommentárja. HVG-ORAC, Budapest, 2018.	Pp. Kommentár (Varga)
VARGA ISTVÁN: A választottbírósági eljárás és az állami bírósági polgári per viszonyrendszerének összefüggései. In: Egy új polgári perrendtartás alapjai Szerk: Németh János – Varga István. HVG-ORAC, Budapest, 2014. 637-646.	Varga
VARGA TAMÁS: A FIDIC fórumrendszerében a Döntőbizottság által hozott határozat jogi jellegének és az átalányár szerepének meghatározása a Magyar Kereskedelmi és Iparkamara mellett működő Választottbíróság ítélkezési gyakorlatában. Gazdaság és Jog 2020/10. 21-26.	Varga Tamás
VÉKÁS LAJOS: A "külföldi elem" a nemzetközi magánjogi tényállásban. Jogtudományi Közlöny. 2019/10. 377-386.	Vékás in JK
VÉKÁS LAJOS: Szerződési Jog Általános Rész. ELTE Eötvös Kiadó, Budapest 2019.	Vékás
VÉKÁS LAJOS - GÁRDOS PÉTER (szerk.): Nagykommentár a Polgári Törvénykönyvről szóló 2013. évi V. törvényhez. Wolters Kluwer Jogtár	Ptk. Nagykommentár
VÉKÁS LAJOS – NEMESSÁNYI ZOLTÁN – OSZTOVITS ANDRÁS: A nemzetközi magánjogról szóló törvény kommentárja. HVG-ORAC, Budapest, 2020.	Nmjt. Kommentár

DOI: 10.15774/PPKE.JAK.2024.006

VINCZE ATTILA – CHRONOWSKI NÓRA: Magyar Alkotmányosság az Európai Integrációban. HVG-ORAC, Budapest, 2018.	Vincze – Chronowski
VÖRÖS IMRE: A nemzetközi gazdasági kapcsolatok joga II. Krim Bt. Budapest 2015.	Vörös
WAIS, HANNES: Einseitige Gerichtsstandsvereinbarungen und die Schranken der Parteiautonomie. in Rabels Zeitschrift für ausländisches und internationales Privatrecht. Jahrgang 81 (2017) /Heft 4 816-857.	Wais
WELLER, MATTHIAS: Optional Choice of Court Agreements: German National Report In: Keyes 215-245.	Weller
WELLMANN GYÖRGY (Főszerk.): Polgári Jog I-IV. - új Ptk. - Kommentár a gyakorlat számára 6. Kiadás ORAC, JOGKÓDEX Adatbázis	Ptk. Kommentár
WILSKE, STEPHAN – FOX, TODD J.: Article II (3); Article V (1) (a). In: Wolff	Wilske – Fox
WINKLER, MATTEO: Overriding mandatory provisions and choice of court agreements. In: PETER MANKOWSKI. (Ed.) Research Handbook on the Brussels Ibis Regulation. Cheltenham. Edward Elgar Publishing Limited. 2020	Winkler
WOLFF, REINMAR: New York Convention – Article-by-Article Commentary. Second Edition. 2019. Verlag C.H. Beck, München	Wolff
ZEILER, GEROLD – SIWY, ALFRED (eds): The European Convention on International Arbitration – A Commentary. Kluwer Law International, The Netherlands 2019.	Zeiler – Siwy

DOI: 10.15774/PPKE.JAK.2024.006

JOGESETEK JEGYZÉKE

EURÓPAI UNIÓ BÍRÓSÁGA

Anie	C-798/18 – C-798/19.sz. *Federazione nazionale delle imprese elettrotecniche ed elettroniche (Anie) és társai v. Ministero dello Sviluppo Economico és Gestore dei servizi energetici (GSE) SpA* egyesített ügyekben hozott határozat (2021. április 15.) EU:C:2021:280
Anterist	22/85 sz. *Rudolf Anterist kontra Crédit lyonais* ügyben hozott határozat (1986 június 24.) ECLI:EU:C:1986:255.
Apple Sales	C-595/17 sz. *Apple Sales International és társai v MJA ügyben* hozott határozat (2018. október 24.) ECLI:EU:C:2018:854
Azienda	C-113/13. sz. *Azienda sanitaria locale n. 5 „Spezzino" és társai kontra San Lorenzo Soc. coop. Sociale és Croce Verde Cogema cooperativa sociale Onlus* ügyben hozott határozat (2014. december 11.) ECLI:EU:C:2014:2440
Aziz	C-188/10 és C-189/10 sz. *Aziz Melki és Sélim Abdeli* egyesített ügyekben hozott határozat (2010. június 22.) EU:C:2010:363
Benincasa	C-269/95. sz *Francesco Benincasa v Dentalkit Srl.* ügyben hozott határozat (1997. július 3.) ECLI:EU:C:1997:337
Bier	21-76. sz. *Handelskwekerij G. J. Bier BV v Mines de potasse d'Alsace SA.* ügyben hozott határozat (1976. *november 30.)* ECLI:EU:C:1976:166
Cartel Damage Claims	C-352/13. sz. *Cartel Damage Claims Hydrogen Peroxide SA (CDC) kontra Akzo Nobel NV és társai* ügyben hozott határozat (2015. május 21.) ECLI:EU:C:2015:335
CASTA	C-50/14 sz. *Consorzio Artigiano Servizio Taxi e Autonoleggio (CASTA) and Others v Azienda sanitaria locale di Ciriè, Chivasso e Ivrea (ASL TO4) and Regione Piemonte* ügyben (2016. január 28.) hozott határozatt. ECLI:EU:C:2016:56
Coreck Maritime	C-387/98. sz. *Coreck Maritime GmbH kontra Handelsveem BV és társai* ügyben hozott határozat (2000. november 9.) ECLI:EU:C:2000:606
Eco Swiss	C-126/97 sz. *Eco Swiss China Time Ltd v Benetton International NV.* ügyben hozott határozat (1999. június 1.) ECLI:EU:C:1999:269

DOI: 10.15774/PPKE.JAK.2024.006

El Majdoub	C-322/14.sz. *Jaouad El Majdoub v. CarsOnTheWeb.Deutschland GmbH* ügyben napján hozott határozat (2015. május 21.) ECLI:EU:C:2015:334
Elefanten Schuh	150/80 sz. *Elefanten Schuh GmbH v Pierre Jacqmain ügyben* hozott határozat (1981. június 24.) ECLI:EU:C:1981:148
Emsland-Stärke	C-110/99. sz. Emsland-Stärke GmbH kontra Hauptzollamt Hamburg-Jonas ügyben hozott határozat (2000. december 14.) ECLI:EU:C:2000:695
Estatis Salotti	24/76 Estatis Salotti v RÜWA ügyben hozott határozat (1976. december 14.) ECLI:EU:C:1976:177
Galeries Segoura	25/76 *Galeries Segoura SPRL v Société Rahim Bonakdarian* ügyben hozott határozat (1976. december 14.) ECLI:EU:C:1976:178
Gasser	C-116/02. sz. Erich Gasser GmbH v MISAT Srl. ügyben hozott ítélet (2003. december 9.) ECLI:EU:C:2003:657
Handte	C-26/91. sz. *Jakob Handte & Co. GmbH v Traitements Mécano-chimiques des Surfaces SA.* ügyben hozott ítélet (1992. Június 17.) ECLI:EU:C:1992:268
Herrenknecht	C-366/14. sz. *Herrenknecht AG v Hév-Sugár Kft.* sz. ügyben hozott határozat (2014. november 6.) ECLI:EU:C:2014:2353
Hőszig	C-222/15 *Hőszig Kft. v. Alstom Power Thermal Services* ügyben hozott határozat (2016. július 7.) ECLI:EU:C:2016:525.
IHG	11/70. sz. *Internationale Handelsgesellschaft mbH v Einfuhr- und Vorratsstelle für Getreide und Futtermittel* ügyben hozott határozat (1970. december 17.) ECLI:EU:C:1970:114
Inkreal	C-566/22. sz. *Inkreal s.r.o. - Dúha reality s.r.o.* ügyben hozott határozat (2024. február 8.) ECLI:EU:C:2024:123
Kefalas	C-367/96 sz. *Alexandros Kefalas and Others v Elliniko Dimosio (Greek State) and Organismos Oikonomikis Anasygkrotisis Epicheiriseon AE (OAE)* ügyben hozott határozat (1998. május 12.) ECLI:EU:C:1998:222
Kofoed	C-321/05 sz. *Hans Markus Kofoed v Skatteministeriet* ügyben hozott határozatt (2007. július 5.) ECLI:EU:C:2007:408

DOI: 10.15774/PPKE.JAK.2024.006

Kratzer	C-423/15. *sz. Nils-Johannes Kratzer kontra R+V Allgemeine Versicherung AG ügyben* hozott határozat (2016. július 28.) ECLI:EU:C:2016:604
Krombach	C-7/98. sz. *Dieter Krombach v André Bamberski* ügyben hozott határozat (2000. március 28.) ECLI:EU:C:2000:164
LTU	29-76. sz. *LTU Lufttransportunternehmen GmbH & Co. KG v Eurocontrol* ügyben hozott határozat (1976. október 14.) ECLI:EU:C:1976:137
Maersk	C-345/22 – C-347/22. sz. *Maersk A/S és Allianz Seguros y Reaseguros SA valamint Mapfre España Compañía de Seguros y Reaseguros SA és MACS Maritime Carrier Shipping GmbH & Co sz.* egyesített ügyekben hozott határozat (2024. április 25.) ECLI:EU:C:2024:349
Mahamdia	C-154/11. sz. *Ahmed Mahamdia v People's Democratic Republic of Algeria* ügyben hozott határozat (2012. július 9.). ECLI:EU:C:2012:491
Mark Rich v. Impianti	C-190/89. sz. Marc Rich & Co. AG v Società Italiana Impianti PA. Ügyben 1991. július 25. napján hozott ítélet. ECLI:EU:C:1991:319
Meeth c. Glacetal	23/78. sz. *Nikolaus Meeth – Glacetal SARL* ügyben hozott határozat (1978. november 11.) ECLI:EU:C:1978:198.
Mostaza Claro	C-168/05 sz. *Elisa María Mostaza Claro v Centro Móvil Milenium SL* sz. ügyben hozott határozat (2006. október 26.) ECLI:EU:C:2006:67
MSG	C-106/95. sz. *Mainschiffahrts-Genossenschaft eG (MSG) v Les Gravières Rhénanes SARL* ügyben hozott határozat (1997. február 20.) ECLI:EU:C:1997:70
Nold	4/73. sz. *J. Nold, Kohlen- und Baustoffgroßhandlung kontra az Európai Közösségek Bizottsága* ügyben hozott határozat (1974. május 14.) ECLI identifier: ECLI:EU:C:1974:51
Owusu	C-281/02.sz. Andres Owusu v. N. B. Jackson, trading as "Villa Holidays Bal-Inn Villas" and Others ügyben (2005. március 1.) napján hozott határozat. ECLI identifier: ECLI:EU:C:2005:120
Powell Duffryn	C-214/89. sz. *Powell Duffryn plc v Wolfgang Petereit.* ügyben hozott határozat (1992. március 11.) ECLI:EU:C:1992:115
Sanicentral	25/79. sz. *Sanicentral GmbH v René Collin* ügyben hozott határozat (1979. november 13.) ECLI:EU:C:1979:255

DOI: 10.15774/PPKE.JAK.2024.006

Shevill	C-68/93. sz. *Fiona Shevill, Ixora Trading Inc., Chequepoint SARL and Chequepoint International Ltd v Presse Alliance SA.* ügyben hozott határozat (1995. március 7.) ECLI:EU:C:1995:61
Societa Italiana Lastre	C-537/23 sz. *Societa Italiana Lastre SpA v. Agora* ügyben 2023. augusztus 28. napján előterjesztett, 2023. november 17. napján közzétett előzetes döntéshozatal iránti kérelem (C/2023/956)
Stauder	29-69. sz. *Erich Stauder v City of Ulm - Sozialamt* ügyben hozott határozat (1969. november 12.) ECLI:EU:C:1969:57
Trasporti	C-159/97. sz. *Trasporti Castelletti Spedizioni Internazionali SpA v Hugo Trumpy SpA* ügyben hozott határozat (1999. március 16.) ECLI:EU:C:1999:142.
Turner	C-159/02. sz. *Gregory Paul Turner v Felix Fareed Ismail Grovit, Harada Ltd and Changepoint SA.* ügyben hozott határozat (2004. április 27.) ECLI:EU:C:2004:228
Unamar	C-184/12 sz. *United Antwerp Maritime Agencies (Unamar) NV v Navigation Maritime Bulgare* ügyben hozott határozat (2013. október 17.) ECLI:EU:C:2013:663
Van Uden v. Deco Line	C-391/95. *Van Uden Maritime BV. v Kommanditgesellschaft in Firma Deco-Line* sz. ügyben 1998. november 17. napján hozott ítélet. ECLI:EU:C:1998:543
West Tankers	C-185/07. sz. *Allianz SpA és Generali Assicurazioni Generali SpA kontra West Tankers Inc.* ügyben hozott határozat (2009. február 10.) ECLI:EU:C:2009:69

DOI: 10.15774/PPKE.JAK.2024.006

EMBERI JOGOK EURÓPAI BÍRÓSÁGA

Axelsson	Jon Axelsson and others c. Sweeden (No. 11960/86) 1990. július 13.
Batsania	Batsanina v. Russie (No.3932/02) 2009. május 26.
Beles	Beles and others v. Czech Republic (No. 47273/99) 2002. november 12.
Bellet	Bellet v. France (No. 23805/94) 1995. december 4.
Benefico	Beneficio Cappella Paolini v. San Marino (No. 40786/98) 2007. május 3.
Bramelid	Bramelid et Malmström c. Suède, (Nos 8588/79 et 8589/799 1989. október 12.
Cavanilles	Pérez de Rada Cavanilles v. Spain (No. 116/1997/900/1112) 1998. október 8.
Chevrol	Chevrol v. France (No. 49636/99) 2003. február 13.
De Geouffre	De Geouffre de la Pradelle v. France (No. 12964/87) 1992. december 16.
Deewer	Deewer c. Belgium (No. 6903/75) 1978. október 5.
Dombo Beheer	Dombo Beheer B.V. v. The Netherlands (no. 14448/88) 1993. október 27.
Eiffage	Eiffage S.A. et autres c. la Suisse (No. 1742/05) 2009. szeptember 15.
Firma Heinz SCHIEBLER	Firma Heinz SCHIEBLER KG v. . Federal Republic of Germany (No. 18805/91). 1991. december 2.
García	García Manibardo v. Spain (No. 38695/97.) 2000. február 15.
Gauthier	Vincent Gauthier c. La Belguiqe (No 12603/86) 1989. március 6.
Golder	Golder v. United Kingdom (No. 4451/70) 1975. február 21.
Jakob BOSS Söhne	Jakob BOSS Söhne KG v. Federal Republic of Germany (No. 18479/91.) 1991. december 2.

DOI: 10.15774/PPKE.JAK.2024.006

K.M.C.	K.M.C. v. Hungary (No. 19554/11) 2012. július 10.
K.R.	K.R. c. la Suisse (No. 10881/84) 1987. március 4.
Khuzhin	Khuzhin and Others v. Russia, (No. 13470/02).
KREUZ	KREUZ v. POLAND (No. 28249/95) 2001. június 19.
Lithgow	Lithgow and others v. the United Kingdom (No. 9006/80; 9262/81; 9263/81; 9265/81; 9266/81; 9313/81; 9405/81) 1986. július 8.
Melnyk	Melnyk v.Ukrajna, (No. 23436/03) 2006. március 28.
Miragall Escolano and others	Miragall Escolano and others v. Spain (Nos. 38366/97, 38688/97, 40777/98, 40843/98, 41015/98, 41400/98, 41446/98, 41484/98, 41487/98 and 41509/98) 2000. január 25.
Mutu and Pechstein	Mutu and Pechstein v. Switzerland (Nos. 40575/10 and 67474/10) 2018. október 2.
Nordström-Janzon	Nordström-Janzon c. the Netherlands (No. 28101/95) 1996. november 27.
Pastore	Guido Pastore v. Italy (No. 46483/99). 1999.május 25.
RTBF	RTBF v. Belgium, (No. 50084/06) 2011. március 29.
Sokur	Sokur V. Russia, (No. 23243/03)
Sotiris	Sotiris and Nikos Koutras Attee v. Greece (Application no. 39442/98) 2000. november 16.
Steel and Morris	Steel and Morris v. United Kingdom (No. 68416/01) 2004. április 6.
Suda	Suda c. République Tchèque (No 1643/06) 2010. október 28.
Suovaniemi	Osmo Suovaniemi and others v. Finnland (No. 31737/96) 1999. február 27.
Tabbane	Noureddine Tabbane c. la Suisse (No. 41069/12) 2012. július 2.
Terra Woningen	Terra Woningen b.v. V. The Netherlands (No. 20641/92) 1996. december 17
Transado	Transado - Transportes Fluviais Do Sado, S.A. c. le Portugal (No. 35943/02) 2003. december 16.

DOI: 10.15774/PPKE.JAK.2024.006

Weissman	Weissman and Others v. Romania (No. 63945/00) 2006. május 4.
X. contre la République Federale d'Allemagne	X. contre la République Federale d'Allemagne (No. 1197/61) 1961. július 24.
Yagtzilar and others	Yagtzilar and others v. Greece (No. 41727/98 2001.) 2001. december 6.

DOI: 10.15774/PPKE.JAK.2024.006

AMERIKAI EGYESÜLT ÁLLAMOK BÍRÓI GYAKORLATA

Armendariz	Armendariz v. Foundation Health Psychcare Services, Inc.P.3d 669 (Cal. 2000)
Arnold	Arnold v. United Companies Lending Corp. 511. S.E. 2d 854 (W. Va. 1998)
Bremen v. Zapata	The Bremen v. Zapata Off-Shore Co., 407 U.S. 1 (1972)
Hull Dye	Hull Dye Print Works, inc., Appellant, v. Riegel Textile Corporation 37 A.D.2d 946 (N.Y. App. Div. 1971)
Iwen	Iwen v. U.S. West Direct 977 P-2d 989 (Mont 1999
Perry v. Thomas	Perry v. Thomas, 482 U.S. 483 (1987)
Prima Paint	Prima Paint Corp. v. Flood & Conklin Mfg. Co., 388 U.S. 395 (1967)
Sablosky	Appellant Sablosky v. Gordon Co., 73 N.Y.2d 133, 538 N.Y.S.2d 513, 535 N.E.2d 643 (N.Y. 1989)
Williams	Williams v. Walker-Thomas Furniture Co. 350 F.2d 445, 449 (D.C. Cir. 1965)
Wisconsin Auto	Wisconsin Auto Title Loans, Inc. v. Jones, 714 N.W.2d 155 (Wis. 2006.

DOI: 10.15774/PPKE.JAK.2024.006

ANGOL BÍRÓI GYAKORLAT

Barclays Bank	Barclays Bank Plc v Ente Nazionale Di Previdenza Ed Assistenza Dei Medici E Degli Odontoiatri [2015] EWHC 2857 (Comm) (09 October 2015)
Baron v. Sunderland	Baron v. Sunderland Corp. [1966] 1 All ER 349, 351
Commerzbank	Commerzbank Aktiengesellschaft v Pauline Shipping Limited Liquimar Tankers Management Inc [2017] EWHC 161 (Comm).
Continental Bank	Continental Bank v Aeakos Compania Naviera [1994] 1 WLR 588.
Eleftheria	Owners of Cargo Lately Laden on Board Eleftheria v Owners of The Eleftheria [1970] P 94, [1969] 2 All ER 641, [1969] 2 WLR 1073, [1969] 1 Lloyd's Rep 237.
Etihad v. Floether	Etihad Airways PJSC - Prof. Dr. Lucas Flöther [2020] EWCA Civ 1707; Flother (Appellant) v Etihad Airways PJSC (Respondent) UKSC 2021/0024 [2020] EWCA Civ 1707.
Law Debenture	Law Debenture Trust Corporation v. Elektrim Finance BV and others [2004] ECWA 1142
Mauritius Commercial Bank	Mauritius Commercial Bank v. Hestia Holdings [2013] EWHC 1328
Messinaki Bergen	Westfal-Larsen & Co A/S v Ikerigi Compania Naviers SA (The Messinaki Bergen) [1983] 1 All E.R. 382; [1983] 1 Lloyd’s Rep. 424.; (1983) 133 N.L.J. 125, QBD
NB Three Shipping	NB Three Shipping Limited v Harebell Shipping Limited [2004] EWHC 2001 (Comm).
Pittalis	Pittalis v Sherefettin [1986] Q.B. 868; [1986] 2 W.L.R 1003.
Scott v. Avery	Scott v Avery (1856) HCL 809
Woolf v. Collis	*Woolf v. Collis Reomval Service ügyre*
Tote Bookmakers	Tote Bookmakers Ltd. v Development and Property Holding Co. Ltd., (1985) 2 WLR 603.

DOI: 10.15774/PPKE.JAK.2024.006

FRANCIA BÍRÓI GYAKORLAT

Applce c. eBizcuss	Cour de cassation, Chambre civile 1, 7 octobre 2015. 14-16.898.
Aquitanie caravanes	Cour de cassation, civile, Chambre civile 1, 11 juillet 2019, 18-11.456
Comexomer	Cour de cassation, Chambre civile 2, du 15 juin 1966
BNP Paribas Suisse	Cour de cassation, civile, Chambre civile 1, 28 septembre 2022, 21-13.686
Dalico	Dalico v. Khoms El Mergeb Cour de Cassation, Chambre civile 1, du 20 décembre 1993, 91-16.828.
Diemme c. Chambon	Cour de cassation, Chambre commerciale, 11 mai 2017 15-18.758.
Galakis	Cour de Cassation, Chambre civile 1, du 2 mai 1966, Trésor Public c. Galakis.
Gosset	Raymond Gosset c. Sté Carapelli - Cass 1ére civ. 7 mai 1963;
Hecht	Hecht c. Société Buisman's – Cass 1ére Civ. 4. juillet 1972.
ICH c. Crédit Suisse I	Cour de cassation, Chambre civile 1, 25 mars 2015. 13-27.264.
ICH c. Crédit Suisse II	Cour de cassation Chambre civile 1, 7 février 2018. 16-24.497.
Monster Cable c. Audio Marketing	Cour de cassation, civile, Chambre civile 1, 22 octobre 2008, 07-15.823
Peyrin c. Polyclinique	Cour de Cassation Chambre Commerciale 28 novembre 1995. (Peyrin et a. c/ société Polyclinique des Fleurs).
Poiré c. Tripier	Cour de Cassation, Chambre mixte, 14 février 2003, 00-19.423 00-19.424.
Prunier	Cass. Civ. 10. jullet 1843. L'Alliance c. Prunier
Riviera Motors c. Aston Martin	Cour de cassation, Chambre civile 1, 18 janvier 2017. 15-26.105.

DOI: 10.15774/PPKE.JAK.2024.006

Rothschild	Cour de cassation 26 septembre 2012 – Chambre Civile 1ére 11-26.022
Saint Joseph c. Dexia Banque	Cour de cassation, Chambre Civile 1, 3 octobre 2018 (17-21.309)
Sicaly c. Grasso	Cour de cassation Chambre civile. 15 mai 1974. 72-14706.
Societa Italia Lastre	Cour de cassation, civile, Chambre civile 1, 13 avril 2023, 22-12.965
Sorelec	Cour de cassation, Chambre civile 1, du 17 décembre 1985, 84-16.338.
	Cour de cassation, Chambre Commerciale, 24 avril 1990. 88-19.877.
	Cour de cassation, Chambre civile 1, 4 décembre 1990.
	Cour de cassation Chambre 1 Civ. 25.05.2016. 15-10.163.
	Cour de cassation Chambre Civile 1. 25 mai 2016. (15-10.163.) (Non-publié)

DOI: 10.15774/PPKE.JAK.2024.006

NÉMET BÍRÓI GYAKORLAT

Bangkirai fa	BGH 1991.10.10. – III ZR 141/90.
Flöther c. Etihad	BGH 2021.06.15. II ZB 35/20.
Hamburgi Freundschaftlichen Arbitrage	BGH 1998.09.24. III ZR 133/97.
Injection Molded Parts	BGH 1989.01.26. X ZR 23/87.
	BGH 1957.01.30. Urt. v. 30.01.1957, Az.: V ZR 80/55
	BGH 1968.02.29. - VII ZR 102/65,
	BGH 1972.05.17. - VIII ZR 76/71;
	BGH 1982.10.28. – I ARZ 449/82.
	BGH 1986.01.20. - II ZR 56/85
	BGH 2012.09.05. VII ZR 25/12.
	BGH 2019.10.17. – III ZR 42/19

DOI: 10.15774/PPKE.JAK.2024.006

OROSZ BÍRÓI GYAKORLAT

Emerging Markets v. Zhilindustriya	Emerging Markets Structured Products B.V. v. Zhilindustriya LLc. Et. Al. Ügyben a Moszkvai Fellebbviteli Bíróság által 2016. március 4. napján hozott A40-125181/2013.sz. határozat.
Piramida v. BOT	Piramida v. BOT ügyben az Orosz Föderáció Legfelsőbb Bírósága által 2015.05.27. napján 310-ES14-5919. sz. határozat
Red Burn Capital v. ZAO Factoring	Red Burn Capital v ZAO Factoring Company Eurocommerz ügyben 2009. december 28. napján a Moszkvai Kerület Szövetségi Kereskedelmi Bíróság által hozott A40-59745/09-63-478 sz. határozat
Russian Telephone Company v. Sony Ericsson	Sony Ericsson Communications v Russian Telephone Company ügyben az Orosz Legfelsőbb Bíróság 2021. június 19. napi 1831/12. sz. határozata

DOI: 10.15774/PPKE.JAK.2024.006

MAGYAR BÍRÓI GYAKORLAT

Alkotmánybíróság

13/1990. (VI. 18.) AB határozat (1990.04.12)

32/1991. (VI. 6.) AB határozat (1991.06.03)

604/B/1990. AB határozat, (1992. január 14.)

1282/B/1993. AB határozat, (1994.06.22.)

35/2002. (VII. 19.) AB határozat (2002.07.12)

95/B/2001. AB határozat, (2003. május 12.)

7/2006. (II. 22.) AB határozat (2006.02.21)

388/D/1999. AB határozat (2006. március 7.)

3004/2012. (VI. 21.) AB végzés (2012. május 8.)

3118/2013. (VI. 4.) AB végzés (2013. május 27.)

3174/2017. (VII. 14.) AB végzés (2017. július 4.)

Királyi Curia

Királyi Curia 1907.07.08. 673.sz.

Királyi Curia 1907.07.08. 896.sz.

Királyi Curia 1916.02.25. P IV. 8928/1915.

Királyi Curia 1922.11.16. P IV. 3035

Kúria P. IV. 3129/1929.

Kúria P. IV. 4015/1930.

Kúria P. IV. 1588/1931.

Kúria P. IV. 257/1933.

Kúria (Legfelsőbb Bíróság)

3/2013. Polgári Jogegységi Határozat

BH1998.286. (Legf. Bír. Pf.VI.23.888/1997. sz.)

BH2000.216. (Legf. Bír. Gfv.X.30.412/1998. sz.)

BH2003.127. (Legf. Bír. Gfv.VI.30.450/2002. sz.)

BH2005.397. (Legf. Bír. Pfv. E. 20.453/2005. sz.)

BH2010.191 (Legf. Bír. Gfv. XI. 30.075/2009.)

BH2012.97. sz. (Legf. Bír. Gfv. X. 30.263/2010)

BH2014.154. (Kúria Gfv. VII. 30.263/2013.)

BH2017.161. (Kúria Gfv. VII. 30.367/2016.)

BH2019.12.325. (Kúria Pfv.V.21.201/2018/8.)

EH 2006.1429 (Legf. Bír. Gfv. XI. 30.226/2005. sz.)
EH 2008.1794 (Legf. Bír. Gfv. XI. 30.520/2007.)
EH 2011.2421 (Legf. Bír. Gfv. X. 30.188/2011.)
EH2007.1623. (Legf. Bír. Gfv. IX. 30.373/2006.)
EH2007.1705.(Legf. Bír. Gfv. XI. 30.176/2007.).
EH2009.2052. (Legf. Bír. Pfv. III. 20.487/2009.
EH2012.07.G5 - Kúria Gfv. X. 30.379/2011.
Legfelsőbb Bíróság Pf. VIII. 26.579/2001/5
Kúria Gfv. VII. 30.228/2013/4
Kúria Gfv. VII. 30.187/2015/4.
Kúria Gfv.30.008/2018/11.
Kúria Gfv.30.382/2018/8
Kúria Gfv. 30.044/2022/6.

Ítélőtáblák

Budapesti Ítélőtábla 1886. jan. 8. 7112/85. J. S6. 21.
Budapesti Ítélőtábla 1887. aug. 23. 5569. Dt. XVIII. 354.
Kolozsvári Királyi Tábla 1915.10.19. P.I.2104.
Kolozsvári Királyi Tábla 1915.11.16. P.I.2462.
BDT2005. 1207. (Fővárosi Ítélőtábla 3. Pf. 20 473/2005/1.)
BDT2011.2399. (Debreceni Ítélőtábla Gf. IV. 30 473/2010/2)
BDT2013. 3028. (Fővárosi Ítélőtábla 5. Pf. 20.602/2012/3.).
ÍH2012.82. (Fővárosi Ítélőtábla 10.Gf.40.417/2011/12.)
Fővárosi Ítélőtábla 5.Pf. 21.794/2013/3.
Fővárosi Ítélőtábla 5.Pf. 21.847/2013/4.
Fővárosi Ítélőtábla 3. Pf. 20.462/2009/3

Egyéb bíróságok

Fővárosi Törvényszék 9.G. 40.400/2017/12.
Fővárosi Törvényszék 57.Pf.638.611/2017/9.
Budai Központi Kerületi Bíróság 17.P.24.068/2014/74.

DOI: 10.15774/PPKE.JAK.2024.006

TARTALOMJEGYZÉK

RÖVIDÍTÉSEK **2**

1. BEVEZETÉS **7**

1.1. A témaválasztásról *7*

1.2. Az értekezés tárgya *9*
1.2.1. Aszimmetrikus joghatósági és választottbírósági megállapodások 9
1.2.2. Kereskedelmi kapcsolatok 9
1.2.3. Szupranacionális jogforrások 10
1.2.4. Jogrendszerek 11

1.3. Az értekezés módszere *11*

1.4. Az értekezés célja *12*

1.5. Az értekezés felépítése *12*

2. FÓRUMVÁLASZTÓ MEGÁLLAPODÁSOK **14**

2.1. Joghatósági és választottbírósági megállapodás, mint fórumválasztás *14*
2.1.1. Szerződéses tárgyalási kikötések 14
2.1.2. Alternatív vitarendezési módok kikötése 14
2.1.2.1. Mediáció és szomszédos vitarendezési módok 15
2.1.2.2. Szakértői megállapítás és rokon vitarendezési módok 16
2.1.3. Bíráskodás és választottbíráskodás jellemzői 18
2.1.3.1. Ítélkező (adjudikatív) funkció 18
2.1.3.2. Kötelező és végleges döntés 19
2.1.3.3. Végrehajthatóság 20
2.1.4. Bírói hatáskör végleges jogügyleti módosítása 20
2.1.4.1. A bírói hatáskörről 20
2.1.4.2. Időleges hatás 21
2.1.4.3. Végleges hatás 21
2.1.5. Terminológiai kérdések 22
2.1.5.1. Joghatósági megállapodás 22
2.1.5.2. Alávetés 25
2.1.5.3. Hatásköri megállapodás 25
2.1.5.4. Fórumválasztó megállapodás 26
2.1.6. Fórumválasztó megállapodások funkciói 27
2.1.6.1. A joghatósági kockázat csökkentése – Előreláthatóság 27
2.1.6.2. Párhuzamos eljárások kockázatának csökkentése 28
2.1.6.3. Neutrális fórum kikötése 28
2.1.6.4. Testreszabott vitarendezés, szakértelem, rugalmasság 28
2.1.6.5. Könnyebb végrehajthatóság 29

2.2. Fórumválasztó megállapodások jogi természete *29*
2.2.1. Anyagi jogi – eljárásjogi kapcsolódás 29
2.2.1.1. Joghatósági megállapodások természete 30
2.2.1.2. Választottbírósági megállapodások természete 31
2.2.2. Autonómia és függőség 33
2.2.2.1. Az autonómia elvének fejlődése a francia joggyakorlatban 34
2.2.2.2. Az autonómia nemzetközi elismerése választottbírósági megállapodásoknál 35

DOI: 10.15774/PPKE.JAK.2024.006

2.2.2.3. Az autonómia nemzetközi elismerése joghatósági megállapodásoknál 36
2.2.2.4. Autonómia – az elv vélelem jellege és tartalma 37
2.2.3. Pozitív – negatív hatás és kötelezettségek 37
2.2.3.1. Prorogáció – derogáció 37
2.2.3.2. Pozitív – negatív hatás 38
2.2.3.3. Pozitív – negatív kötelezettségek 38

2.3. Fórumválasztó megállapodások típusai *38*
2.3.1. Kifejezett és hallgatólagos 38
2.3.2. Homogén és heterogén 39
2.3.3. Kizárólagos és nem kizárólagos 39
2.3.3.1. Izolált prorogáció és derogáció 40
2.3.3.2. Opcionális megállapodás 40
2.3.4. Aszimmetrikus fórumválasztó megállapodások 41

2.4. Fórumválasztó megállapodások kikényszerítése *42*
2.4.1. Kikényszerítés járulékos kérdésként 42
2.4.1.1. Pre-adjudikatív szakasz – közvetlen kikényszerítés 42
2.4.1.2. Poszt-adjudikatív szakasz – közvetett kikényszerítés 42
2.4.2. Kikényszerítés főkérdésként 43
2.4.2.1. Pertiltó meghagyás 43
2.4.2.2. Kártérítés 44

2.5. Összegzés – Fórumválasztó megállapodások *44*

3. A NEMZETKÖZI FÓRUMVÁLASZTÁS SZABADSÁGA **47**

3.1. A felek autonómiájáról *47*
3.1.1. Autonómia a magánjogban 47
3.1.2. Autonómia a polgári eljárásjogban 48
3.1.3. Autonómia a nemzetközi kollíziós magánjogban 48

3.2. A felek autonómiája a nemzetközi fórumválasztás területén *49*
3.2.1. A szupranacionális szabályozás szükségessége 49
3.2.2. A választottbírósági megállapodások nemzetközi elismerése 50
3.2.2.1. Az unilaterális szabályozás korlátai 50
3.2.2.2. Az 1923. évi Genfi Jegyzőkönyv és az 1927. évi Genfi Egyezmény 51
3.2.2.3. Az 1958. évi New York-i Egyezmény 52
3.2.2.4. Az 1961. évi Európai Egyezmény 54
3.2.2.5. Az 1985. évi Modelltörvény 55
3.2.3. A joghatósági megállapodások nemzetközi elismerése 56
3.2.3.1. Az unilaterális szabályozás és korlátai 56
3.2.3.2. Az 1968. évi Brüsszeli Egyezmény 57
3.2.3.3. A Brüsszel Ia Rendelet 58
3.2.3.4. A 2007. évi Lunganói Egyezmény 59
3.2.3.5. A 2005. évi Hágai Joghatósági Egyezmény 60

3.3. A felek autonómiájának pillérei és terjedelme *61*
3.3.1. Kulcskérdések anyagi jog rendezése 61
3.3.1.1. A fórumválasztás egységes formai szabályai 61
3.3.1.2. A fórumválasztó megállapodás autonómiája 62
3.3.1.3. A fórumválasztó megállapodás kikényszerítése 62
3.3.2. Anyagi jogi érvényesség – kollíziós jogi szabályok egységesítése 63
3.3.3. A területiség háttérbe szorulása 63
3.3.4. A felek autonómiájának terjedelme 65

DOI: 10.15774/PPKE.JAK.2024.006

3.4. A hazai jogfejlődés *66*
3.4.1. A választottbírósági megállapodások elismerése 66
3.4.1.1. Az 1868. évi Törvénykezési Rendtartásig 66
3.4.1.2. Az 1911. évi Pp. 67
3.4.1.3. Az 1952. évi rPp. és az 1979. évi Nmjtvr. 68
3.4.1.4. Az 1994. évi rVbt. 69
3.4.1.5. A hatályos Vbt. 69
3.4.2. A joghatósági megállapodások elismerése 70
3.4.2.1. Az 1868. évi Törvénykezési Rendtartásig 70
3.4.2.2. Az 1911. évi Pp. 70
3.4.2.3. Az 1952. évi rPp. 71
3.4.2.4. Az 1979. évi Nmjtvr. 71
3.4.2.5. Az Nmjtv. 71

3.5. Összegzés – A nemzetközi fórumválasztás szabadsága *72*

4. A NEMZETKÖZI FÓRUMVÁLASZTÁS KORLÁTAI **74**

4.1. Kifejezett korlátok *74*
4.1.1. Tárgyi és személyi korlátok 74
4.1.1.1. Joghatósági megállapodások 74
4.1.1.2. Választottbírósági megállapodások 76
4.1.2. Formai korlát – írásbeliség 77
4.1.2.1. Joghatósági megállapodások 77
4.1.2.2. Választottbírósági megállapodások 78
4.1.3. Meghatározottság 79
4.1.3.1. A jogviszony meghatározottsága 79
4.1.3.2. A választott fórum meghatározottsága 80

4.2. Hallgatólagos korlátok *81*
4.2.1. Nemzetköziség 81
4.2.1.1. Joghatósági megállapodások 81
4.2.1.2. Választottbírósági megállapodások 83
4.2.2. Szerződési jogi korlátok 85
4.2.2.1. A szerződés létrejötte, akarathibák 86
4.2.2.2. Célzott joghatás hibái 86
4.2.2.3. Általános szerződési feltételek 86
4.2.3. Közrend 87
4.2.3.1. Közrendi záradék és imperatív normák 87
4.2.3.2. Anyagi jogi – eljárási jogi közrend 88
4.2.3.3. Nemzeti – nemzetközi – európai – transznacionális közrend 88
4.2.3.4. Közrendi teszt a hipotetikus érdemi határozat ürügyén 89
4.2.3.5. Közrendi teszt a fórumválasztó megállapodás vonatkozásában 90

4.3. A fórumválasztás alapjogi aspektusai *91*
4.3.1. Az Emberi Jogok Európai Egyezménye 91
4.3.1.1. Az EJEE státusza 91
4.3.1.2. Az EJEE 6. Cikke és a bírósághoz fordulás joga 92
4.3.1.3. Választottbíráskodás – lemondás a bírósághoz való fordulás jogáról 93
4.3.1.4. A lemondás korlátai 94
4.3.1.5. A lemondás feltételei 95
4.3.1.6. Hatékony bírói jogvédelem 97
4.3.2. Az Alapjogi Charta 98
4.3.2.1. Az Alapjogi Charta státusza 98

DOI: 10.15774/PPKE.JAK.2024.006

4.3.2.2. 47. Cikk – a tisztességes eljáráshoz való jog 99
4.3.2.3. 16. Cikk – a vállalkozás szabadsága és a szerződéses szabadság 99
4.3.3. Hazai alapjogi kontextus 99
4.3.3.1. A jogorvoslati jogról való lemondás 100
4.3.3.2. A bírósághoz fordulás jogáról való lemondás 100
4.3.3.3. A lemondás feltételei, korlátai 102
4.3.3.4. Szerződéses szabadság mint alkotmányos jog 102

4.4. Összegzés – A nemzetközi fórumválasztás korlátai *103*

5. ASZIMMETRIKUS FÓRUMVÁLASZTÓ KIKÖTÉSEK A BÍRÓI GYAKORLATBAN 105

5.1. Anglia *105*
5.1.1. Kezdetek – ellenállás 105
5.1.2. Aszimmetrikus választottbírósági kikötések 106
5.1.2.1. NB Three Shipping ügy 107
5.1.2.2. Law Debenture v. Elektrim ügy 108
5.1.3. Aszimmetrikus joghatósági kikötések 109
5.1.3.1. Continental Bank ügy 109
5.1.3.2. Mauritius Commercial Bank ügy 109
5.1.3.3. Etihad v. Flöther ügy 110

5.2. Franciaország *112*
5.2.1. Kezdetek – liberális megközelítés 112
5.2.2. Aszimmetrikus választottbírósági kikötések 113
5.2.3. Aszimmetrikus joghatósági kikötések 114
5.2.3.1. A Rothschild ügy 114
5.2.3.2. ICH c. Crédit Suisse I-II. ügyek 115
5.2.3.3. Apple c. eBiscuss ügy 116
5.2.3.4. Diemme c. Chambon ügy 117
5.2.3.5. Saint Joseph c. Dexia Banque 117
5.2.3.6. Aquitaine caravanes ügy 118
5.2.3.7. BNP Paribas Suisse ügy 119
5.2.3.8. Societa Italiana Lastre ügy 120

5.3. Németország *121*
5.3.1. Alapvető megközelítés 121
5.3.1.1. Aszimmetrikus kikötések általános megengedettsége, választási jog 121
5.3.1.2. Fórumválasztó kikötések kontrollja egyedi szerződésben és ÁSZF-ben 121
5.3.2. Aszimmetrikus választottbírósági kikötések 122
5.3.2.1. Injection Molded Parts ügy 122
5.3.2.2. Bangkirai fa ügy 124
5.3.2.3. Hamburgi Freundschaftlichen Arbitrage ügy 125
5.3.3. Aszimmetrikus joghatósági kikötések 126
5.3.3.1. A BGH 1983. évi döntése – választási jog alperesként 126
5.3.3.2. Flöther c. Etihad ügy 126

5.4. Amerikai Egyesült Államok *127*
5.4.1. Kezdetek 128
5.4.2. Kölcsönösség, ellenérték hiánya 128
5.4.2.1. Hull Dye v. Riegel Textile 129
5.4.2.2. Sablosky v. Gordon – a fordulat 129
5.4.3. Tisztességtelenség 129
5.4.3.1. Arnold v. United Companies Lending Corp. 130

DOI: 10.15774/PPKE.JAK.2024.006

5.4.3.2. Iwen v. U.S. West Direct 130
5.4.3.3. Armendariz v. Foundation Health Psychcare Services, Inc. 131

5.5. Oroszország *131*
5.5.1. Kezdetek – liberalizmus 131
5.5.2. Fordulat a 2010-es években 132
5.5.2.1. Russian Telephone Company v. Sony Ericsson ügy 132
5.5.2.2. Piramida v. BOT ügy 133
5.5.2.3. Emerging Markets v. Zhilindustriya ügy 133
5.5.3. 2018. évi Digeszta - jogegységesítési kísérlet 133

5.6. Magyarország *134*
5.6.1. Hazai joggyakorlat 1945 előtt 134
5.6.1.1. Jogügyleti illetékesség mint főszabályként aszimmetrikus fórumválasztás 134
5.6.1.2. Tőzsdebírósági kikötések – bizonytalanság a századfordulón 135
5.6.1.3. „De facto” aszimmetrikus tőzsdebírósági kikötések lehetővé tétele 136
5.6.1.4. Aszimmetrikus választottbírósági kikötések – jogtudományi aggályok 137
5.6.2. Kortárs hazai joggyakorlat 139
5.6.2.1. Aszimmetrikus választottbírósági kikötés 139
5.6.2.2. Aszimmetrikus joghatósági kikötés 140

5.7. Összegzés – Aszimmetrikus fórumválasztó kikötések a bírói gyakorlatban *141*
5.7.1. A kortárs bírói gyakorlat 141
5.7.2. Aszimmetrikus fórumválasztó kikötések és a fórumválasztás korlátai 143

6. ASZIMMETRIKUS FÓRUMVÁLASZTÓ KIKÖTÉSEK ÁLTALÁBAN 144

6.1. Az analitikus megközelítés szükségessége *144*
6.1.1. Bírói gyakorlat 144
6.1.1.1. Holisztikus megközelítés a francia gyakorlatban 144
6.1.1.2. Holisztikus megközelítés az orosz gyakorlatban 145
6.1.1.3. Analitikus megközelítés az angol gyakorlatban 145
6.1.1.4. Analitikus megközelítés az EU Bíróság előtt 146
6.1.2. Jogtudomány 147
6.1.2.1. Kifejezett analitikus megközelítés 147
6.1.2.2. Hallgatólagos analitikus megközelítés – részleges érvénytelenség 148
6.1.3. Az analitikus megközelítés helyessége és elméleti alapja 148
6.1.3.1. A részleges érvénytelenség nemzetközi és hazai elismerése 149
6.1.3.2. A részleges érvénytelenség elvének korlátozott alkalmazhatósága 150
6.1.3.3. Az autonómia elve, mint az analitikus megközelítés alapja 151

6.2. Az aszimmetrikus fórumválasztás általában *151*
6.2.1. Aszimmetrikus kikötések használata a gyakorlatban 152
6.2.2. Jogtudományi reflexiók 153
6.2.2.1. Angol jogtudomány 153
6.2.2.2. Francia jogtudomány 154
6.2.2.3. Német jogtudomány 154
6.2.2.4. Amerikai jogtudomány 155
6.2.3. Aszimmetrikus kikötések a tételes jogban 156
6.2.3.1. Gyengébb fél mint kedvezményezett 156
6.2.3.2. A Brüsszeli Egyezmény 17. Cikk (5) bekezdése 156
6.2.3.3. Brüsszel Ia Rendelet és jogtudományi reflexiók 157

6.3. Az aszimmetrikus fórumválasztó kikötések típusai *158*
6.3.1. Tipikus és atipikus kikötések 159

DOI: 10.15774/PPKE.JAK.2024.006

6.3.2. Homogén kikötések 159
6.3.2.1. Homogén kikötések 159
6.3.2.2. Diszkrecionális joghatósági kikötések 160
6.3.2.3. Klasszikus disszociatív joghatósági kikötés 160
6.3.2.4. Tág dissszociatív joghatósági kikötés 160
6.3.2.5. Szűk disszociatív joghatósági kikötés 161
6.3.2.6. Problémák – exorbitáns joghatóság, forum shopping 161
6.3.3. Heterogén kikötések 162
6.3.3.1. Egyoldalú rendes bírósági kikötés 162
6.3.3.2. Egyoldalú választottbírósági kikötés 162
6.3.3.3. Hiányos heterogén kikötés 163
6.3.4. Statikus – dinamikus kikötések 163

6.4. Az aszimmetrikus fórumválasztó kikötés mint eljárásjogi hatalmasság 163
6.4.1. Az aszimmetrikus kikötés komponensei 163
6.4.1.1. Szimmetrikus vs. aszimmetrikus komponens és a felek jogai, kötelezettségei 163
6.4.1.2. Aszimmetrikus komponens - opciós jog vs. felmondási jog 164
6.4.1.3. Aszimmetrikus komponens – alakító jog 164
6.4.2. Az alakító jogok 164
6.4.3. Alakító jog az eljárásjog területén – a rendelkezési jog alakítása 165
6.4.4. Az eljárásjogi hatalmasság típusa 166
6.4.4.1. Jogalapító és kötelezettség szüntető hatalmasság 166
6.4.4.2. Kötelezettség szüntető hatalmasság 166

6.5. Összegzés – Az aszimmetrikus fórumválasztó kikötések általában 167
6.5.1. Analitikus megközelítés 167
6.5.2. Osztályozás 167
6.5.3. Aszimmetrikus fórumválasztó kikötések elemzése 168

7. MEGHATÁROZOTTSÁG 169

7.1. Joghatósági megállapodások 169
7.1.1. Előkérdés: értelmezés a kizárólagos – nem kizárólagos tengelyen 169
7.1.1.1. Kizárólagosság az EU Bíróság gyakorlatában 169
7.1.1.2. Aszimmetrikus kikötések a kizárólagos – nem kizárólagos tengelyen 170
7.1.1.3. Aszimmetrikus kikötések - eljárásjogi hatás 171
7.1.1.4. Magyar jog 172
7.1.2. Meghatározottság 172
7.1.2.1. Az EU Bíróság gyakorlata 172
7.1.2.2. Jogtudományi álláspontok 173
7.1.2.3. Magyar jog 175
7.1.3. Előreláthatóság 175
7.1.3.1. Az előreláthatóság hiánya, mint probléma 176
7.1.3.2. Az előreláthatóság hiánya mint irreleváns kérdés 176
7.1.3.3. Az előreláthatóság jelentősége – differenciált vizsgálat szükségessége 177
7.1.4. Előreláthatóság egyes aszimmetrikus kikötések kapcsán 177
7.1.4.1. Diszkrecionális kikötések 178
7.1.4.2. Klasszikus disszociatív kikötések 178
7.1.4.3. Tág disszociatív kikötések 178
7.1.4.4. Szűk disszociatív kikötések 179
7.1.4.5. Magyar jog 179

7.2. Választottbírósági megállapodások 179
7.2.1. Aszimmetria mint látszólagos és valóságos probléma 179

DOI: 10.15774/PPKE.JAK.2024.006

7.2.1.1. Egyoldalú választottbírósági kikötések – látszólagos probléma 179
7.2.1.2. Egyoldalú rendes bírósági kikötések – valóságos probléma 180
7.2.2. Választottbírósági alávetés kizárólagossága 180
7.2.2.1. New York-i Egyezmény 180
7.2.2.2. Magyar joggyakorlat 181
7.2.2.3. Magyar jogtudomány 183
7.2.3. Választottbírósági alávetés meghatározottsága 186
7.2.3.1. New York-i Egyezmény 186
7.2.3.2. Magyar jog 187

7.3. Összegzés – Aszimmetria és meghatározottság 188
7.3.1. Meghatározottság – Aszimmetrikus joghatósági megállapodások 188
7.3.2. Meghatározottság – Aszimmetrikus választottbírósági megállapodások 189

8. SZERZŐDÉSI JOGI KORLÁTOK 190

8.1. Joghatósági megállapodások 190
8.1.1. Brüsszeli-luganói rezsim – nemzeti jog szerepe 190
8.1.1.1. Joghatósági megállapodás létrejötte – kimerítő szupranacionális szabályozás 190
8.1.1.2. Anyagi jogi érvényesség – Brüsszel Ia Rendelet 192
8.1.1.3. Anyagi jogi érvényesség – Luganói Egyezmény 193
8.1.2. Brüsszeli-luganói rezsim – nemzeti jog mint lex fori 194
8.1.2.1. Nemzeti jog hézagpótló funkcióban 194
8.1.2.2. Nemzeti jog a kikötés derogációs hatása körében 195
8.1.3. Brüsszel Ia Rendelet – nemzeti jog mint lex causae 196
8.1.3.1. Az aszimmetrikus jelleg értékelése 197
8.1.3.2. A Rendelet 25. Cikke szerinti utalás terjedelme 201
8.1.3.3. Rendelet vs. lex fori prorogati és a minősítés mátrixa 203
8.1.4. Luganói Egyezmény – nemzeti jog mint lex causae 204
8.1.4.1. Az aszimmetrikus jelleg értékelése 204
8.1.4.2. Lex fori prorogati analógiás alkalmazása? 205
8.1.5. Magyar jog 205
8.1.5.1. Az Nmjtv. szabályozásának sajátosságai 205
8.1.5.2. A magyar jog alkalmazásának esetkörei 206
8.1.5.3. Magyar jog mint lex fori 207
8.1.5.4. Magyar jog mint lex fori prorogati 208
8.1.5.5. Magyar jog, mint lex fori és lex fori prorogati 208

8.2. Választottbírósági megállapodások 209
8.2.1. New York-i és Európai Egyezmény – nemzeti jog szerepe 209
8.2.1.1. Választottbírósági megállapodás – önállótlan szupranacionális szabályozás 209
8.2.1.2. New York-i Egyezmény – választottbírósági megállapodás érvényessége 211
8.2.1.3. Európai Egyezmény – választottbírósági megállapodás érvényessége 213
8.2.2. New York-i és Európai Egyezmény – nemzeti jog mint lex fori 215
8.2.2.1. Nemzeti jog hézagpótló funkcióban 215
8.2.2.2. Nemzeti jog a derogációs hatás körében 217
8.2.3. New York-i és Európai Egyezmény – nemzeti jog mint lex causae 217
8.2.3.1. New York-i Egyezmény 217
8.2.3.2. Európai Egyezmény 218
8.2.4. Magyar jog – problémák és megoldási lehetőség 218
8.2.4.1. Az autonóm magyar jog hatályos forrásai 219
8.2.4.2. Alkalmazandó jog – az Nmjtv. „sui generis” szabályozásának problémái 219
8.2.4.3. Belső és külső inkongruencia 221

DOI: 10.15774/PPKE.JAK.2024.006

8.2.4.4. Megoldási lehetőség – Vbt. mint lex specialis alkalmazása 222
8.2.4.5. A Vbt. extraterritoriális hatályának kérdése 223
8.2.4.6. Javaslatok de lege ferenda 224
8.2.5. Magyar jog mint lex fori 225
8.2.5.1. Anyagi jog vs. kollíziós jog 225
8.2.6. Magyar jog mint lex causae 229
8.2.6.1. Vbt. vs. Ptk. 229
8.2.6.2. Tilos szerződés 229
8.2.6.3. Jóerkölcsbe ütköző szerződés 230
8.2.6.4. Uzsorás szerződés és feltűnő értékaránytalanság 230
8.2.6.5. Tisztességtelen általános szerződési feltétel 231

8.3. Összegzés – Aszimmetria és szerződési jogi korlátok *232*
8.3.1. Szerződési jogi korlátok – Aszimmetrikus joghatósági megállapodások 232
8.3.2. Szerződési jogi korlátok – Aszimmetrikus választottbírósági megállapodások 233

9. KÖZREND **235**

9.1. Joghatósági megállapodások *235*
9.1.1. Közrendi teszt a nemzeti jog alapján 235
9.1.1.1. Lex fori és lex causae közrendi normái 235
9.1.1.2. Anyagi jogi vs eljárásjogi közrend 239
9.1.1.3. A nemzeti jogi közrendi teszt elvetése 240
9.1.2. Közrendi teszt az uniós jog alapján 241
9.1.2.1. Uniós jogi visszaéléskontroll 242
9.1.2.2. Kontroll a tisztességes eljáráshoz való jog alapján 245
9.1.2.3. Az uniós közrendi teszt jogalapja és mércéje 248
9.1.3. Magyar jog 249

9.2. Választottbírósági megállapodások *249*
9.2.1. EU jog és választottbíráskodás kapcsolata 249
9.2.1.1. A választottbíráskodás mint kivétel – tételes jog és jogtudomány 249
9.2.1.2. A választottbíráskodás mint kivétel – EU Bíróság joggyakorlat 251
9.2.1.3. A Brüsszel Ia Rendelet elfogadása 253
9.2.2. Közrendi teszt az uniós jog alapján 253
9.2.2.1. Közrendi teszt a poszt-adjudikatív szakaszban 254
9.2.2.2. Közrendi teszt a pre-adjudikatív szakaszban 254
9.2.3. Közrendi teszt a nemzeti jog alapján 255
9.2.3.1. Közrendi teszt elutasítása 255
9.2.3.2. Közrendi teszt lefolytatása 255
9.2.3.3. Jogtudományi reflexiók 256
9.2.4. Közrendi teszt – állásfoglalás 257
9.2.4.1. In abstracto – in concreto közrendi teszt elvetése 257

9.3. Összegzés – aszimmetrikus fórumválasztó megállapodások és közrend *258*
9.3.1. Közrendi teszt és joghatósági megállapodások 258
9.3.2. Közrendi teszt és választottbírósági megállapodások 258

10. ÖSSZEFOGLALÁS **260**

10.1. Fórumválasztó megállapodások *260*

10.2. A nemzetközi fórumválasztás szabadsága *262*

10.3. A nemzetközi fórumválasztás korlátai *263*

DOI: 10.15774/PPKE.JAK.2024.006

10.4. Aszimmetrikus fórumválasztó kikötések a bírói gyakorlatban 263
10.4.1. Kortárs bírói gyakorlat 263
10.4.2. Aszimmetrikus fórumválasztó kikötések és a fórumválasztás korlátai 265

10.5. Aszimmetrikus kikötések általában 266
10.5.1. Analitikus megközelítés 266
10.5.2. Osztályozás 266
10.5.3. Aszimmetrikus fórumválasztó kikötések elemzése 267

10.6. Meghatározottság 267
10.6.1. Aszimmetrikus joghatósági megállapodások 267
10.6.2. Meghatározottság – Aszimmetrikus választottbírósági megállapodások 268

10.7. Szerződési jogi korlátok 269
10.7.1. Szerződési jogi korlátok – Aszimmetrikus joghatósági megállapodások 269
10.7.2. Szerződési jogi korlátok – Aszimmetrikus választottbírósági megállapodások 270

10.8. Közrend 271
10.8.1. Közrendi teszt és joghatósági megállapodások 271
10.8.2. Közrendi teszt és választottbírósági megállapodások 272

10.9. Záró gondolatok 272

FELHASZNÁLT IRODALOM 273

JOGESETEK JEGYZÉKE 290

TARTALOMJEGYZÉK 305